

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Тамара Б. Груден

**Политички дискурс
у паролама, слоганима и графитима
протеста против НАТО бомбардовања
СР Југославије 1999.**

докторска дисертација

Београд, 2015.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Tamara B. Gruden

**Political discourse
in slogans and graffiti of protest against the
NATO bombing of FR Yugoslavia in 1999.**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2015.

Ментор:

Др Добривоје Станојевић, редовни професор
Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

Чланови комисије:

Проф. др Чедомир Чупић
Проф. др Марко Ђорђевић
Проф. др Ратко Божовић

Датум одбране:

*Сећање на мога оца Бориса Грудена
и сећање на Верицу Бараћ*

људе, борце, пријатеље

ПОЛИТИЧКИ ДИСКУРС У ПАРОЛАМА, СЛОГАНИМА И ГРАФИТИМА ПРОТЕСТА ПРОТИВ НАТО БОМБАРДОВАЊА СР ЈУГОСЛАВИЈЕ 1999.

Сажетак:

Истраживање политичког дискурса парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. изворно је емпиријско научно истраживање, описно-дескриптивни и *post factum* експеримент. Корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. истражен је двостраном методом корпусне лингвистике: квантитативном методом фреквенцијског речника и квалитативном методом критичке анализе дискурса. Идентификоване су, аргументоване и анализиране особености истраживаног језичког корпуса и његовог политичког дискурса. Квантитативна компонента истраживања усмерена је на примену Зипфових закона на истраживани корпус и на израду фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. При изради фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. преузета је методологија Лабораторије за експерименталну психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, којом је направљен Српски корпус на интернету – *CSL (Corpus of serbian language)*. Преузета методологија у изради фреквенцијског речника омогућила је поређење (по неком од основа) са већ постојећим корпусима српског језика и специјалним фреквенцијским речницима српског језика. Нус производ истраживања – фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. приказан је у два вида, као: Азбучно-фреквенцијски речник, и Фреквенцијски речник – ранговни поредак. При састављању корпуса поштован је захтев теорије корпуса – хомогеност и репрезентативност. Корпус језичке грађе истраживања је специјални корпус и састоји се само од посебно одабраних текстова: чини га шест збирки парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999, публикованих током и након протеста, а пречишћен и сведен електронски корпус истраживања (колекција машински читљивих текстова) износи 1244 пароле и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. на српском језику. Језички узорак истраживања чини и 137 зидних графита који нису ушли у електронски корпус, али су предмет анализе.

Зипфов емпиријски закон однос ранга и фреквенције ($FxR=C$, $C=const.$) примењен на корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. показао је своју валидност иако се испољава само са приближном тачношћу: однос ранга и фреквенције заиста јесте или тежи константи. Тако је нпр. за 10. реч по рангу фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. вредност константе 1170, за 100. реч по рангу 1200, а за 1000. реч по рангу константа износи 1000. Одступања у изгледу стандардне криве која према Зипфовом закону има облик хиперболе објашњавамо величином посматраног корпуса (2069 различитих одредница), који је мањи од 5000 речи, потребних да продукт FxR буде константан. На нашем корпусу смо испитали и други Зипфов закон – принцип економичности који влада језиком. Најфреквентније речи корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. чине речи од две (19,35%), затим четири (18,78%), пет (13,85%) и шест фонема (12,86%). Речи до шест фонема чине чак 79,66% целокупног корпуса. Након тога, долази до изразитог опадања фреквенције речи са већим бројем фонема: речи од седам фонема – 7,32%, од осам – 5,98%, од девет – 3,31%, од 10 фонема – 1,98%. Најдужа реч корпуса броји 19 фонема („противваздушна“) и присутна је са фреквенцијом 3 и релативном фреквенцијом 0,03% у односу на цео корпус. Просечна дужина речи корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. износи 4,63 фонема. Дужине речи и фреквенције њихових употреба у корпусу парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. потпуно потврђују Зипфове тврдње: језиком влада принцип економичности, дужина речи у језику није ствар случаја већ је тесно везана за фреквенцију њене употребе – што је реч дужа, то јој је фреквенција мања, те су чешће кратке речи (једносложне и двосложне), а ређе дуге (вишесложне). Затим је ова законитост испитана и на дужини парола и слогана као целина. Корпус парола и слогана протеста против НАТО

бомбардовања 1999. бележи 28 различитих дужина парола и слогана (број речи). Дужина се креће од једне пароле коју чини само једна реч (фреквенција 1 – 0,08%) до најдуже пароле састављене од чак 114 речи (фреквенција 1 – 0,08%). Пароле и слогани од две речи носе фреквенцију 30 и чине 2,41% корпуса, од три речи носе фреквенцију 72 и чине 5,78% корпуса, од четири речи носе фреквенцију 155 и чине 12,45% корпуса, од пет речи носе фреквенцију 143 и чине 11,49% корпуса. Најфреквентнији су паролe и слогани састављени од шест речи са фреквенцијом 188 и они чине 15,11% корпуса. Након групе парола и слогана састављених од шест речи, фреквенције дужих парола и слогана и њихово процентуално учешће у корпусу лагано али сигурно опадају. У поређењу са фреквенцијским речником парола и слогана Студентског протеста 1996/1997. може се тврдити да је у нашем језичком корпусу приметно скраћивање и на нивоу дужине речи (фонема) и на нивоу дужине парола и слогана (реченице).

Богатство и разноврсност фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. мерени су са два показатеља: односом броја токена – лексичких одредница V и броја типова – свих употребљених речи (текућих речи) N . Коефицијент разноврсности (или TTR – *Type Token Ratio*, $C=V/N$) фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је 0,232. Други показатељ разноврсности фреквенцијског речника, тј. фактор лесичког богатства ($F_{sr} = I_p = N/V$) фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је 4,306. Упоредни преглед коефицијента разноврсности и индекса понављања фреквенцијских речника парола и слогана Студентског протеста 1996/1997, радио пропагандних порука (огласа) са вредностима нашег корпуса казује да је фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. богатији и разноврснији од речника радио пропагандних порука, али мање богат и мање разноврстан од речника студентских парола.

Подаци о заступљености врста речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. казују: присуство шест од десет граматичких категорија у првих 10 (одредница) фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и присуство свих граматичких категорија у првих 200 различитих одредница говори о умереној разноврсности речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. Дистрибуција врста речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је следећа: најфреквентније су именице (51,52%) и глаголи (23,19%), а њихова заступљеност износи 74,71%. Следе придеви (11,64%) и прилози (7,49%), чија заступљеност износи 19,13%. Остатак фреквенција од само 6,16% деле преостале врсте речи: заменице, бројеви, везници, речице и узвици. У односу на „класичну“ структуру српског језика с обзиром на заступљеност и дистрибуцију граматичких категорија наш фреквенцијски речник јој је једнак када посматрамо именице и глаголе (74,71%), а одступа код категорија придева и прилога чија је заступљеност већа од „класичне“ (19,13 – 10%). Такође, одступање је приметно у групи свих осталих категорија речи (заменице, бројеви, везници, речице и узвици) чија је заступљеност мања од „класичне“ (6,16% – 10%).

Однос упоредне заступљености одредница и текућих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (за првих 10, 100, 200... до обухвата целог корпуса у бројевима и процентима) приказ су „покривености“ речника. Структура корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. у погледу односа и упоредног прегледа заступљености лексичких одредница (токена) и текућих речи (типова) у фреквенцијском речнику и налази нашег истраживања покривености текста кристално јасно потврђују Гироове и Кедингове тезе. У односу на налазе покривености других фреквенцијских речника, речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, у којем је са свега 200 одредница покривено 65,07% текста, по обележју „покривеност текста“ најближи је Светом писму и савременој српској прози, што директно утиче на разумљивост текста.

У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. речи одреднице су се распоредиле на следећи начин: именице (1066 одредница – 51,51% корпуса), глаголи (480 одредница – 23,19% корпуса), придеви (241 одредница – 11,64% корпуса), прилози (155 одредница – 7,49% корпуса), заменице (28 одредница – 1,35% корпуса), предлози (26 одредница – 1,25% корпуса), узвици (24 одредница – 1,16% корпуса), везници (21 одредница – 1,01% корпуса), речице (19 одредница – 0,91% корпуса) и бројеви (9 одредница – 0,43%). У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. текуће речи су се распоредиле овако: именице (3174 текућих – 35,61% корпуса), глаголи (2088 текућих – 23,43% корпуса), заменице (1108 текућих – 12,43% корпуса), везници (632 текућих – 7,09% корпуса), предлози (545 текућих – 6,11% корпуса), придеви (524 текућих – 5,88% корпуса), прилози (458 текућих – 5,13% корпуса), речице (189 текућих – 2,12% корпуса), бројеви (126 текућих – 1,41%), и узвици (67 текућих – 0,75% корпуса). Највећа сличност у дистрибуцији речи одредница и текућих речи је међу фреквенцијским речницима парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и фреквенцијског речника парола и слогана Студентског протеста 1996/1997. Сличности се очитују у редоследу и дистрибуцији чак осам граматичких категорија и њихов след је: именице, глаголи, заменице, везници, предлози, прилози, речице, узвици. Разлике су очигледне и значајне само у категорији придева (5,88%–7,29%) и бројева (1,41%–2,64%). Сличност се такође очитује и у високој заступљености заменица (12,43%–11,92%) и њиховом ранговном поретку у оба фреквенцијска речника: са „класичног“ петог места у српском језику пењу се на треће место по учесталости, одмах иза именица и глагола. Стога оволико сличности структуре граматичких категорија (у редоследу и дистрибуцији) тумачимо као посебну жанровску одлику парола и слогана побуне.

Дистрибуција граматичких категорија текућих речи у фреквенцијском речнику, њихово сагласје или њихове разлике и одступања од „класичне“ структуре корпуса српског језика омогућава верификовање припадности одређеном дискурсу. Истраживања језика су показала да када је језик у функцији убеђивања, пропаганде (настојања да се мењају туђи ставови и мишљења и понашања) тада је присутан и виши проценат именица и придева, а мањи глагола и прилога, а уколико се жели успоставити однос изражајнија је вербалност, тј. коришћење глагола и глаголских речи. Именице и придеви фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. чине чак 41,49% корпуса, а глаголи и прилози само 27,56% корпуса. Оваквом превлашћу именичких речи и оваквим односом номиналног и вербалног фактора (41,49:27,56) корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. стиче одлике пропагандног варијетета, којим се више изражавају идеје него успоставља комуникативни однос. Досадашња истраживања политичког дискурса, поред изразите превласти именичких речи, истичу и следећу дистрибуцију граматичких категорија по учесталости у политичком дискурсу: именице, придеви, глаголи. Разлика у редоследу дистрибуције врста текућих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (именице 35,61% корпуса, глаголи 23,43% корпуса, заменице 12,43% корпуса, везници 7,09% корпуса, предлози 6,11% корпуса, придеви 5,88% корпуса, прилози 5,13% корпуса, речице 2,12% корпуса, бројеви 1,41% и узвици 0,75% корпуса) директно је условљена жанровском структуром и особеностима ових малих вербалних форми. Истраживања су показала да су најчешћи глаголи политичког дискурса: „бити“, „требати“, „морати“ и „моћи“. Сва четири се налазе на листи најфреквентнијих глагола фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и то као 1, 21, 23. и 5. по рангу употребе. Ако изузмемо глаголе „бити“ и „моћи“ као најфреквентније и у корпусима савременог српског језика, остају „требати“ и „морати“ који дају ауторитарни тон политичком дискурсу парола и слогана протеста 1999, негирају постојање другачијег мишљења, искључују дијалог, присвајају себи право на истину. Глаголи „требати“ и „морати“ бележе високу фреквенцију: „требати“ (апсолутна фреквенција 12, релативна 0,13%), „морати“ (апсолутна фреквенција 11, релативна 0,12%). Интересантан је податак да је готово четвртина колокација модалног глагола „морати“ с глаголом „победити“.

Однос променељивих и непроменељивих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је 88,13% према 11,87%. Именички и глаголски систем распоређен је у односу 66,19% према 30,68%. Непроменељиве речи са заједничком функцијом фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (везници, узвици, речице) чине 3,08% фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. У односу на доступна истраживања, фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је по заступљености именица и придева близак корпусу дневне штампе, а по заступљености глагола корпусу прозе. Фреквенцијским речником парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (одредница), као и корпусом српске прозе, доминирају именице, следе глаголи, придеви, па прилози. На ове четири граматичке категорије одлази чак 93,83% речи, а 6,17% на остале. Отуда и изразита динамичност језичког исказа у паролама и слоганима. Однос релативних учесталости именица и глагола фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је 1,5:1 – са финим односом номиналног и вербалног фактора (35,61:23,43). Исти однос релативних учесталости именица и глагола налазимо и у фреквенцијском речнику парола Студентског протеста 1996/1997, са минимално различитим односом номиналног и вербалног фактора (39,11:28,88), те се може рећи да је овакав однос номиналног и вербалног фактора жанровска карактеристика парола и слогана побуне.

Однос функционалних (граматичких – *les mots outils*) и семантичких (лексичких – *les mots idées*) речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је 28,54% према 71,46%, те је по овој карактеристици корпус парола и слогана ближи дневној штампи него савременој прози. У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. **функционалне (граматичке) речи** одреднице присутне су на следећи начин: заменице (28 или 1,35%), предлози (26 или 1,25%), узвици (24 или 1,16%), везници (21 или 1,01%), речице (19 или 0,91%), док су функционалне (граматичке) текуће речи распоређене овако: заменице (1108 или 12,43%), везници (632 или 7,09%), предлози (545 или 6,11%), речице (189 или 2,12%) и узвици (67 или 0,75%). **Заменице** су најфреквентнија група функционалних речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. Личне заменице „ти“ (248), „ја“ (235) и „он“ (108) душло су фреквентније од присвојних и показних заменица које следе. Апсолутна фреквенција ове три личне заменице износи 591, а релативна 6,62%. Приметно је потпуно одсуство њихових облика множине међу првих 15 по рангу (ми, ви, они). Такође, присутна је висока фреквенција заменице трећег лица једине „он“ јер се у Причи слогана и парола протеста против НАТО бомбардовања 1999. говори о главном лику који није присутан. **Предлози.** Од функционалних речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. предлози су присутни на другом месту са 1,25% или 26 појављивања одредница и релативном фреквенцијом 6,11%. Најфреквентнији је предлог „у“. Он се у корпусу јавља чак 145 пута, а за њим следе предлози: „на“ (95), „за“ (91), „од“ (49), „с“ (39), „из“ (20), „до“ (17), „по“ (11), „код“ (8), „под“ (8). На основу особености фреквенција предлога у корпусима српског језика може се рећи да је језички варијетет парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. усмерен на фабулу догађаја, без промишљања његових узрока и последица. **Узвици** су у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. присутни на високом трећем месту са 1,16% или 24 појављивања одредница и релативном фреквенцијом 0,75%, веома су особени, као и контекст који их је условио. **Везници** су у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. присутни са 1,01% или 21 појављивањем одредница и релативном фреквенцијом 7,09%. Најфреквентнији везници су: „да“ (199), затим „и“ (171), а следе „а“ (50), „па“ (30), „што“ (30), „ако“ (25), „али“ (22), „као“ (22), „ни“ (17) и „или“ (12). **Речице** су у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. присутне са 0,91% или 19 појављивања одредница и релативном фреквенцијом 2,12%. Убедљиво најфреквентнија је речица „не“ са апсолутном фреквенцијом 117 и релативном 1,31%, за којом следе: „ли“ (25), „да“ (12), „ипак“ (5), „баш“ (4), „ево“ (4), „ма“ (4), „зар“

(3), „тек“ (3), „бар“ (1). *Интерпункцијски знаци*. Карактеристика фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је висока учесталост паралингвистичких, интерпункцијских знакова: 1974 (253 испред и 1721 иза речи). Поред њихове функције ефикасног средства утицања на људе, они су у протесту против НАТО бомбардовања 1999. имали и функцију емотивног растерећења аутора парола и слогана.

Међу **семантичким (лексичким) речима** фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. најфреквентније су именице (1066 или 51,52%). *Именице*. Уочљива је висока фреквентност ономастичких појмова (чак 16 од најфреквентнијих 30 именица): властитих имена – антропонима (чак 7 од првих 30 по рангу), топонима (5 од првих 30 по рангу), назива институција или нација (4 од првих 30 по рангу). Поређење са постојећим корпусима српског језика очитује да су именице као граматичка категорија, у смислу стабилности дистрибуција вероватноћа појединачних лексема, најподложније дијахронијским променама и да се управо у именицама рефлектују политички, идеолошки, друштвени утицаји. Најфреквентније именице фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. (првих 30 по рангу) су: Клинтон Бил (F 331, F 3,71%), НАТО (F 135, F 1,51%), Ф-117 А (F 91, F 1,02%), Србин (F 72, F 0,80%), Србија (F 70, F 0,78%), Моника Левински (F 69, F 0,77%), авион (F 39, F 0,43%), Медлин Олбрајт (F 34, F 0,38%), свет (F 32, F 0,35%), бомба (F 31, F 0,34%), Адолф Хитлер (F 26, F 0,29%), Тони Блер (F 22, F 0,24%), дете (F 22, F 0,24%), Америка (F 21, F 0,23%), Буђановци (F 21, F 0,23%), Челзи Клинтон (F 21, F 0,23%), Косово (F 21, F 0,23%), Бог (F 20, F 0,22%), земља (F 18, F 0,20%), народ (F 18, F 0,20%), Противваздушна одбрана (F 16, F 0,17%), Американац (F 15, F 0,16%), Београд (F 15, F 0,16%), склониште (F 15, F 0,16%), Хавијер Солана (F 15, F 0,16%), убица (F 15, F 0,16%), пилот (F 13, F 0,14%), ракета (F 13, F 0,14%), рат (F 13, F 0,14%), срце (F 13, F 0,14%). Тиме се потврђује хипотеза рада да језик парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. одражава политичку и социјалну климу у СР Југославији 1999. и да се у њему огледа владајући политички дискурс 1999.

Глаголи. У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. глаголи су присутни на другом месту са 23,19% или 480 појављивања одредница и релативном фреквенцијом 23,43%. Глагол „бити“ је најфреквентнији глагол нашег фреквенцијског речника (563 или 6,31%). Следе: хтети (F 87, F 0,97%), имати (F 52, F 0,58%), доћи (F 40, F 0,44%), моћи (F 39, F 0,43%), јебати (F 33, F 0,37%), немати (F 33, F 0,37%), видети (F 31, F 0,34%), знати (F 24, F 0,26%), бомбардовати (F 22, F 0,24%), летети (F 22, F 0,24%), волети (F 19, F 0,21%), пасти (F 19, F 0,21%), чекати (F 18, F 0,20%), дати (F 16, F 0,17%), мењати (F 16, F 0,17%), падати (F 14, F 0,15%), победити (F 14, F 0,15%), попушити (F 14, F 0,15%), продавати (F 12, F 0,13%), требати (F 12, F 0,13%), чувати (F 12, F 0,13%), морати (F 11, F 0,12%), рећи (F 11, F 0,12%), послати (F 10, F 0,11%), пушити (F 10, F 0,11%), сићи (F 10, F 0,11%), бранити (F 9, F 0,10%), вратити (F 9, F 0,10%), мислити (F 9, F 0,10%). Од свих наведених, чак 9 најфреквентнијих глагола фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. налазимо и међу 10 најфреквентнијих у „Фреквенцијском речнику савременог српског језика“. Подударност најфреквентнијих глагола је велика и са „Српским језиком у бројевима“ и корпусом српске прозе (7), док је занемарива са фреквенцијским речником радио пропагандних порука (4). Овим налазима се доказује да су глаголи као граматичка категорија, у смислу стабилности дистрибуција вероватноћа појединачних лексема, најмање подложни дијахронијским променама. Првих десет најчешћих именица и десет најчешћих глагола тематске су – кључне речи корпуса, јер се односе на главне јунаке радње и постојеће животне прилике.

Придеви. У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. придеви су присутни на трећем месту са 11,64% или 241 појављивањем одредница и релативном фреквенцијом 5,88%. Не изненађује податак да фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. не бележи нити једно појављивање једног од најфреквентнијих придева српског језика – придева „срећан“. Да се прича о догађају какво је НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. може испричати и *бројевима*, показују бројеви исписани у паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999. који означавају: тачно време почетка бомбардовања (19:55), дан, месец и

годину почетка бомбардовања (24.3.1999.), тачно време протестних концерата и протестних окупљања (12:00), годину протеста бивших издајника, садашњих сабораца (1996–1997), годину победе над фашизмом (1945), модел обореног НАТО авиона (117), сатански број главног кривца и виновника НАТО бомбардовања (666), телефонски број главног кривца и виновника НАТО бомбардовања – Била Клинтона (99163545789321).

У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. фреквенцију 1 (F 1) носи 58,68% речи, а на основу заступљености фреквенције 1 (F 1) процењују се стилско богатство текста. Посматрајући речи са F 1, речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је оскуднији од речника парола Студентског протеста 1996/1997, а разноврснији од речника радио пропагандних порука (огласа). Украшавању језика парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. највише су допринеле именице (62,57%), прилози (63,87%), придеви (62,66%), глаголи (55,42%), узвици (45,83%), бројеви (44,44%), речице (42,11%), везници (19,05%), предлози (7,69%) и заменице (7,14%). У фреквенцијском речнику парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. само се шест, од 9229 речи завршава на „ост“ и присутне су са веома ниским фреквенцијама („невидљивост“ – F2, „глупост“ – F1, „радост“ – F1, „свечаност“ – F1, „храброст“ – F1, „човечност“ – F1). Ову чињеницу одсуства апстрактних појмова у фреквенцијском речнику парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. сматрамо изузетно значајном. Анализом статистичких података фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и њиховим поређењем са постојећим корпусима српског језика и сродним фреквенцијским речницима доказали смо истинитост постављених хипотеза: 1. Фреквенција речи у корпусу парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. није пука произвољност, већ подлеже језичким законитостима. 2. Језик парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. представља посебан социолект и пропагандни варијетет. 3. Језик парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. одражава политичку и социјалну климу, те се у њима огледа владајући политички дискурс 1999.

Комуниколошком анализом парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. осветљени су пароле, слогани и графити као облици фолклорне комуникације и нови, модерни жанрови. Доказана је Бахтинова теза о вредносној оријентисаности жанрова као медијатора идеологије и о флуидности жанрова која доводи до поља политике – политичког фоклора, народне културе и политичког дискурса. Комуниколошком анализом дошли смо до модела комуникативне структуре парола, слогана и графита: 1. с обзиром на то одакле долазе и куда иду искази који се размењују, 2. према томе шта ти искази садрже. На основу анализе парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. по смеру комуникације и пребројавања нашег узорка од 1244 парола и слогана на транспарентима, констатујемо да доминирају анонимни (41,2%) над изнутра неусмереним (31,4%), дифузним (23,1%) и интерперсоналним (4,4%) паролама и слоганима. Доминацију „анонимних“ парола и слогана протеста објашњавамо начелном колективношћу и семиотишношћу оваквог типа комуникације. Направили смо још једну типологију парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999: сви су подељени на потписане и непотписане. Од укупно 1244 парола и слогана нашег узорка 150 је потписаних (12,1%), а 1094 непотписаних (87,9%). Разматрана је узрочна повезаност обележја парола и слогана „адресираност“ са потписаним и непотписаним паролама и слоганима методом Пирсоновог χ^2 теста у циљу проверавања прве статистичке хипотезе овог дела рада која гласи: 1. Број адресираних („анонимних“) непотписаних парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. значајно је већи од броја адресираних и потписаних. Применом χ^2 теста на емпиријске и очекиване вредности добијамо вредност $\chi^2 = 87,781$ и $p = 0,001$. Како је вредност χ^2 теста већа од граничне вредности за ниво значајности $p = 0,01$ и степеном слободе 1, одбацујемо нулту хипотезу и прихватамо алтернативу која гласи: разлика у адресираности потписаних и непотписаних парола и слогана је статистички значајна. Закључујемо да адресираност парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. статистички значајно утиче на њихову

потписаност или непотписаност, те се може прихватити као истинита прва статистичка хипотеза нашег истраживања. Преглед врсте потписа парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. казује да ниједна парола и слоган протеста против НАТО бомбардовања 1999. нема потпис са пуним и аутентичним именом и презименом или надимком: од укупног броја од 150 потписаних парола и слогана само се три потписа могу сматрати аутентичним у правом смислу речи, а њихови пошиљаоци идентификовани. Од укупно 150 потписаних парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. чак 117 је различитих (симболични, територијална или струковна припадност, лично име и презиме). Разматрана је узрочна повезаности обележја парола и слогана „адресираност“ на врсту потписа методом Пирсоновог χ^2 теста, а у циљу проверавања друге статистичке хипотезе нашег истраживања која гласи: 2. Број различитих врста потписа парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. значајно се разликује код адресираних и неадресираних. Применом χ^2 теста на очекиване и емпиријске вредности добијамо вредност $\chi^2 = 33,692$ и $p = 0,001$. Вредност χ^2 теста је већа од граничне вредности за 1 степен слободе са прагом значајности 0,01, те одбацујемо нулту, а прихватамо алтернативну хипотезу да је разлика адресираности парола и слогана са различитим врстама потписа статистички значајна. Закључујемо да је разлика адресираности парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. са различитим врстама потписа статистички значајна, те се прихвата као истинита и друга статистичка хипотеза нашег истраживања. На основу овако детаљне анализе потписа протестних парола и слогана, лако је уочити да, чак и када су потписани и комуникацијски усмерени, паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999. преовладава колективно осећање идентитета.

Специфичност садржаја парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања је у томе што имају један априорни, задати мотив: побуну, протест, настале као реакције на стимуланс из стварности (НАТО бомбардовање СР Југославије 1999). Тај основни, почетни мотив јављао се у експлицитном облику, или чешће имплицитно. У анализи садржаја парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. применили смо мешовиту методу анализе садржаја (квантитативну и квалитативну). Анализиран је садржај сваке од 1244 јединице посматрања – парола и слогана на транспарентима протеста против НАТО бомбардовања 1999, категорисан, те обједињавани пароле и слогани сродних значења и груписани у тематске целине као основне јединице. Увидом у манифестни садржај парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. наметнула се подела парола и слогана на два поглавља протестне Приче, на две велике групе са заједничким општим субјектом: МИ и ОНИ. Централни однос протеста против НАТО бомбардовања 1999, као и његових парола и слогана, јесте управо однос МИ и ОНИ. У нашем узорку од 1244 парола и слогана тај однос процентуално износи 65,11:34,89% – 810 парола и слогана прича о нама (МИ група), а 434 парола и слогана прича о њима (ОНИ група). Поглавље МИ групе Приче испричано је кроз тематске целине и потпоглавља као своје идентитетске делове: НАТО бомбардовање (422 или 4,4%), Србија и Срби (142 или 17,53%), Ф 117а (91 или 11,23%), народ и земља (36 или 52,10%), победа и слобода (30 или 3,7%), Војска Југославије, РВ и ПВО (27 или 3,33%), Буџановци (21 или 2,59%), Косово (21 или 2,59%), и Бог (20 или 2,47%). Поглавље ОНИ групе, обухвата 34,89% и испричано је кроз тематске целине и потпоглавља као своје идентитетске делове: Бил Клинтон (208 или 47,93%), НАТО (121 или 27,88%), Моника Левински (69 или 15,90%), Америка и Американци (36 или 8,29%). Квантитативна анализа манифестног садржаја парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и њихових тематских целина илуструје како обележја политичког и друштвеног живота условљавају садржај вербалних информација. Манифестни садржај парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. доказује да је паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999. намењена улога средства за успостављање: друштвеног консензуса, политичке хомогенизације и мобилизације становништва СР Југославије.

На основу анализе графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. по смеру комуникације и

пребројавања нашег узорка од 101 графита, констатујемо да доминирају изнутра неусмерени (41,6%) над дифузним (37,6%), „анонимним“ (16,8%) и интерперсоналним (4%) графитима. Доминацију изнутра неусмерених и дифузних протестних графита нашег корпуса објашњавамо начелном колективношћу и семиотичношћу оваквог типа комуникације, а нарочито обележјима графита као „уличног“ медија. У графитима је у много мањем обиму него у паролатама и слоганима протеста 1999. присутна шароликост и разноврсност говорних улога: поштиљаоци и примаоци графита не налазе се као код парола и слогана у свим граматички могућим говорним улогама, графити не исказују потребу за мотивацијом публике (јавности), па тако у графитима протеста немамо ниједног реторичког сабеседника. Исто тако, у графитима нема ни преокретања говорних улога поштиљаоца и примаоца присутног понекада у паролатама и слоганима протеста 1999, нити реплицирања, нити дијалога. На сцени протестних графита је побуњени колективни аутор и његов снажан, јасан, кратак, језгровит израз. Поред тога, доминација изнутра неусмерених и дифузних графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. последица је и тога што се графити нашег корпуса исписују на зидовима објеката који попут поштанског сандучета симболизују њихове праве примаоце. Графитима препуњено поштанско сандуче у протесту против НАТО бомбардовања 1999. добила је Америчка читаоница са 53 графита (38,7%), а ако јој придружимо и Америчку амбасаду са 17 графита (12,4%) то чини више од половине нашег комплетног корпуса (51,1%). Француски културни центар са 47 графита (34,3%) заузео је високо друго место, следи Британски културни центар (11 графита), Канадска амбасада (7 графита), Хрватска амбасада (2 графита). Направили смо још једну типологију графита протеста против НАТО бомбардовања 1999: сви су подељени на потписане и непотписане графите: од укупно 137 графита нашег узорка, 128 је непотписаних (93,43%), а само 9 потписаних (6,57%). Ниједан графит протеста против НАТО бомбардовања 1999. нема потпис са пуним именом и презименом. Од укупно 9 потписаних графита само се 2 потписа, од којих се групни потпис појављује у два графита, могу сматрати аутентичним у правом смислу речи. Док је однос потписаних и непотписаних протестних парола и слогана нашег узорка 87,9% према 12,1%, код графита тај однос износи 93,43% према 6,57%. Чини се да графитима као „уличним“ медијима не „леже“ потписи и потписивање. Од 137 графита против НАТО бомбардовања 101 је написан на српском (73,7%), 24 на енглеском (17,5%), 7 на француском језику (5,1%), док је 5 мешавина српског и енглеског језика (3,6%). Ова чињеница добија на значају ако је поредимо са паролатама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999. код којих је мимо узорка од 1244 парола и слогана на српском језику (из шест публикованих збирки), само 14 мешавина српског и енглеског језика. Може се рећи да је графит као медиј пријемчивији од парола и слогана за исказивање мисли страним језиком. Да је готово четвртина (22,6%) графита нашег истраживаног корпуса исписана на страним језицима тумачимо жељом аутора графита да их добро чује и добро разуме међународна јавност. Од укупно 101 графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. написаног на српском језику, чак је 61 ћирилични графит (60,40%), док је преосталих 40 (39,60%) латинично. То је сведочанство о ћириличном писму као снажној одредници етничког идентитета популације у протесту против НАТО бомбардовања 1999. Оволико преовлађујућа употреба ћириличног писма, иначе некарактеристична за графите, истовремено је и одраз побуне против другог писма – латинице, света који је користи и свега што тај свет који нас бомбардује и својим писмом симболички представља. Ниједан од 137 графита нашег узорка не носи са собом неутрални став поштиљаоца и аутора – српског народа према садржају сопствених идеја, хтења и жеља.

Увидом у садржај графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. наметнула се подела графита на два поглавља протестне Приче, на две велике групе са заједничким општим субјектом: МИ и ОНИ. Централни однос протеста против НАТО бомбардовања 1999, као и његових графита, јесте управо однос МИ и ОНИ. У нашем узорку од 101 графита тај однос процентуално износи 60,40:39,60% – 60 графита прича о нама (МИ група), а 41 графит о њима (ОНИ група). Поглавље МИ групе Приче графита о протесту и НАТО бомбардовању 1999. испричано је кроз тематске целине и потпоглавља као своје идентитетске делове: Срби у акцији – српски нинџа (30 или

50,00%), Србија и Срби (12 или 20,00%), НАТО бомбардовање (12 или 20,00%), ПВО (3 или 5,00%), Буџановци (2 или 3,33%), Косово (1 или 1,67%). Поглавље ОНИ групе Приче графита о протесту и НАТО бомбардовању 1999. испричано је кроз тематске целине и потпоглавља као своје идентитетске делове: Француска, Французи и Жак Ширак (11 или 26,83%), Бил Клинтон (10 или 24,39%), Америка и Американци (7 или 17,07%), НАТО (5 или 12,20%), Медлин Олбрајт (4 или 9,76%), Моника Левински (2 или 4,88%), Британци и Тони Блер (2 или 4,88%). Тема Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. испричана графитима гласи: „Србине ил си нинца, ил си минца” и остварује захтев „бити Србин, бити Мушко” као аутостереотип и опште реторичко место јавног и политичког дискурса деведесетих. Сексуалност дискурса добија значење хомогенизујућег симбола у колективној перцепцији који прераста у глорификацију „српског маскулинитета”, у култ Србина потентног ратника или у „мит о српској мушкости”. Сиже је следећи: главни лик Приче је моћни и делатни Србин мужјак који кроз цели ток Приче доказује својим непријатељима и свету да је сексуални нинца а не минца: уводом најављује шта ће све непријатељу радити, разрада описује храбре српске акције, а закључак непријатељев пораз. У Причи графита 1999. нема напоредног војно-политичког тока, ни јуначког правдољубивог слободарства (као у Причи парола и слогана о протесту и НАТО бомбардовању 1999) – ту је само потентни Србин нинца који својим натприродним сексуалним способностима покорава редом све непријатеље. Фантазмом о српској мушкости која постаје мера свих ствари и самопредстављањем „вишка” услед опаљивог „мањка” у датом друштвеном контексту, писмо графита Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. колективног аутора (из тако очигледне позиције подређеног) смешта у позицију „надређеног” преко сексуалне доминације као најважније. Сексуалност у Причи графита 1999. је „друштвена категорија” која се претвара у „политичку” коју боји клозетско-еротски политички дискурс у преплету врућих речи и колективних жеља.

Квалитативна анализа садржаја парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. обухватила је разумевање смисла и латентног значења: 1. Стварности парола, слогана и графита протеста и њиховог народног 2. Колективног гласа, а у циљу откривања и осветљавања утканог владајућег и политичког дискурса парола, слогана и графита. У квалитативној анализи садржаја колективног гласа парола, слогана и графита о НАТО бомбардовању 1999. пошли од смо следећих претпоставки: – да колективни глас парола и слогана Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. није само спонтани ехо побуњеног српског народа под бомбама; – да тај колективни глас не представља тек прости збир међусобно изолованих и појединачних бомбардовањем револтираних народних гласова и народне воље у коду побуне; – да је деценијом погубног деловања на популус, (1989–1999), српски политички дискурс произвео стање колективне свести које боји колективни глас у паролама и слоганима Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999; те да стога – пароле, слогани и графити Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. нису само *vox populi* који најбоље слика дух народа (*Volkgeist*) и народне душе (*Volkseele*), већ да колективни глас Приче прожима и скривени глас његовог господара – *His master's voice*. Критичка анализа дискурса парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. доказала је наше претпоставке.

Пароле, слогани и графити протеста против НАТО бомбардовања 1999. као ехо дугогодишње политичке пропаганде сведоче како је владајући политички дискурс 1999. био главно средство пристанка људи на „неизбежну” патњу. Политички дискурс водио је народ под НАТО бомбама 1999. уходаном комуникацијском шемом: народ као публика чијим се страхом, траумом и јадом манипулисало, народ као конзумент владајућег политичког дискурса, народ као учесник у политичкој комуникацији, мобилизацији и „извођењу радова” свакојаке врсте, народ као панцир владајућег политичког поретка и чувар духа постојећег друштва (паролама и слоганима подршке, протеста и побуна), и на крају: народ страдалник. Након што је деценијским деловањем остварио „добровољни” пристанак народа на „неизбежну” патњу, владајући политички дискурс остварио је 1999. свој пуни и потпуни успех: побуњени народ под НАТО бомбама говорио је језиком власти.

Истоветност владајућег политичког дискурса и политичког дискурса у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. даје одговор на основно питање критичке анализе дискурса – зашто је текст парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. такав какав јесте: паролe, слогани и графити протеста против НАТО бомбардовања 1999. директна су последица дугогодишњег излагања владајућем политичком дискурсу. Основни оквири групе МИ и групе ОНИ као основа идеолошке матрице поларизације у којима власт у СР Југославији 1999. гради и грана владајући српски политички дискурс идентични су оквирима политичког дискурса у Причи парола, слогана и графита против НАТО бомбардовања 1999. Ова очигледна истоветност идеолошке матрице поларизације званичног политичког дискурса и политичког дискурса у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999, као и истоветност њиховог стратешког консензуса, сведочи о намерама „народног певача“ и „народног гласа“ да буде подршка, оправдање, објашњење, алиби, панцир владајућем политичком поретку и владајућем политичком дискурсу као његова фолклоризована варијанта прекривена популистичким велом „с оне стране политике“. Побуњени глас народа под НАТО бомбама 1999, тј. политички дискурс бомбардованог народа може се промишљати и као резултат дискурзивне праксе спровођења дисциплинујуће моћи (Фуко), својеврсног друштвеног механизма непрекидног надзора који представља инструмент спровођења моћи над људима. Моћ на људима споводио је непрекидно и најбруталније политички дискурс током владавине Слободана Милошевића обликујући начин перцепције реалности, а побуњени „народни глас“ под НАТО бомбама само се укалупио у припремљену структурирану шему владајућег политичког дискурса и оптичке варке интелекта.

Најснажније и најдоминантније политичке идеје у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. су: ентонационализам/национализам, антиамериканизам/антиглобализам и антифашизам. У политичком свету парола, слогана и графита против НАТО бомбардовања 1999. етничко и национално главни су садржај политичког. Етнички идентитет у паролама, слоганима и графитима Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. је неоромантичарски и темељи се на: православној вери Срба, заједничком српском језику и свести о сувереном владању одређеном територијом. Политички дискурс парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. изграђује се око идеје сопственог антифашизма коме легитимитет даје ауторитет из прошлости (ако је праведна била наша антифашистичка борба у Другом светском рату, онда је то и данас против модерних фашиста) и око идеје фашизма свог непријатеља. Поред фигуре о непријатељу као премиси идеолошког мишљења и развоја идеја ентонационализма, антиамериканизма и антифашизма, политичко-митске слике: српске слоге и јединства и саможртвовања сазвежђа су политичког дискурса бомбардованог народа 1999. Ако политички свет и политичку стварност 1999. промислимо из перспективе критичке анализе дискурса као што су *моћ*, *конфликт*, *контрола* и *доминација*, очигледно је да побуњени глас под НАТО бомбама у суровој реалности 1999. није поседовао ни моћ, ни контролу, ни доминацију, већ је само сведочио и трпео последице великог светског политичког и ратног конфликта. Самим тим, овај политички дискурс бомбардованог народа је веома особен: без моћи, контроле, доминације над конфликтом у стварности, он гради паролама, слоганима и графитима свој нови политички свет, своју нову политичку стварност и своје фантазме у којима има моћ, контролу, доминацију и управља конфликтом. Политичком дискурсу колективног гласа 1999. преостале су само речи да њима прича и пева: о Народу и Тлу, Рату и Миру, Мржњи и Љубави. Тон политичког дискурса бомбардованог народа 1999. боји српско народњаштво где политика извире из народног бића и представља мистични израз те историјске константе, а именица „народ“ припада најфреквентнијим именицама (међу првих 30 по рангу) парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999: појављује се у фреквенцијском речнику парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. чак 18 пута (апсолутна фреквенција 18, релативна 0,20%). Именица „народ“ заузима 19. место у ранговном поретку фреквенцијског речника и стоји одмах испод именице „Бог“ (18. место), а дели фреквенцију са именицом „земља“. Ове три именице попут светог тројства („Бог“, „народ“ и

„земља“) међу чворним су речима политичког дискурса бомбардованог народа 1999. Српски народ је аутор, главни јунак и главно приповедно лице („Србин“ – апсолутна фреквенција 72, релативна 0,80%) народњачко-националистичке варијанте политичког дискурса бомбардованог народа 1999. када пева о Народу и Тлу. У Причи парола, слогана и графита 1999. о НАТО бомбардовању 1999. певање о Миру у сенци је певања о Рату. Малобројни су изворно антиратни и мировно „неутрални“ пароле, слогани и графити политичког дискурса бомбардованог народа 1999. (непуних 2% целокупног истраживаног корпуса од 1244 пароле и слогана). Лексиком рата и лексиком мира политичког дискурса бомбардованог народа 1999. одзвањају три гласа: најснажнији мушки, затим дечији и спорадично, женски глас и сви се сливају у збирни глас побуне бомбардованог народа. Мушки глас побуне у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. је најгласнији и најбројнији, то је глас неустрашивог Србина потентног ратника који у немоћи под НАТО бомбама зазива моћ језика да се оснажи и мушким писмом испише ратничку еротизовану виртуелну стварност. Женски глас слабашино одјекује политичким дискурсом бомбардованог народа 1999. У Причи парола, слогана и графита 1999. о протесту и НАТО бомбардовању 1999. упадљиво је одсуство „наших“ жена, Српкиња као последица искључивања свега/сваког Другог, па тако и жена, из света моћног, мушког, ратног братства. Повременим увођењем дечијег гласа отвара се пут преображаја доминантног ратног политичког дискурса бомбардованог народа 1999. у дискурс жртве, као посебан вид мировног дискурса. Говор мржње у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. последица је ратног контекста, испољавао је немоћ јер није могао постати делатан, чиме је сведен на пуки политичко-фолклорни декор. У том декору, по већ устањеној шеми говора мржње као доминантног облика приказивања „Другости“ политичког дискурса, бесконачно је велика љубав према „своме народу“. Величина те љубави сразмерна је мржњи према свим другим, „туђинима“, „туђим народима“. „Волети“ и „Мрзети“ народњачко-националистичког дискурса бомбардованог народа 1999. степен је вере у сопствени Народ. Политички дискурс бомбардованог народа једним делом духом је заробљен са фашистима и партизанима у свету Другог светског рата, а другим, ослобођеним делом духа политичког дискурса бомбардованог народа 1999. одјекује свет националног и Велике Нације. Илузионистички имаго и идејни фантазми политичког дискурса бомбардованог народа 1999. исцртавају границе политичких и духовних обзора: вечни фашизам и дух паланке.

Пароле, слогани и графити овога протеста средства су реторичког самооснаживања српског колектива под НАТО бомбама 1999. (јачањем уверења и ставова), али и реторичког убеђивања целог света у стратешки консензус постигнут на нивоу Приче парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. Пароле, слогани и графити протеста против НАТО бомбардовања 1999. и обећавају и убеђују. Као средства реторичког убеђивања, по својој природи аподитичка, користе се комбиновано и сугестијом и аргументом, али неупоредиво више сугестијом, са претпостављеном емотивном сагласношћу саговорника (публике). Од првог до последњег слова Причу парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. наткриљује експресивност и наглашена емоционалност – „узбуђујућа вредност“ реторичког жара (огорченост, бес, гнев, љутња, понос, мржња, презир, раздраганост) и „народски“, увредљив говор. Реторика побуњеног народног духа под НАТО бомбама 1999. развија своје реторичке стратегије у циљу доказивања истинитости стратешког консензуса постигнутог на нивоу Приче парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. Реторичке стратегије у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. биполарне су (МИ И ОНИ), редуковане, концентрисане и „сведене“: апел, молба, позивање на одговорност, дискредитовање, омаловажавање, застрашивање, озбиљне опомене, упозорење, претње, протест, подршка, оправдавање, прогноза развоја догађаја, нападање и оптуживање, изношење захтева, демантовање, негирање, позив (захтев) на енергично деловање, глорификовање, аподитичке тврдње, давање обећања, позив на (ре)акцију. На нивоу целе Приче парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. приметна је генерална и снажна реторичка стратегија – стратегија ратнопропагандног еуфемизма којом се рат са НАТО и НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. представља као забавно-рекреативна, а

понекада спортска активност. Поред ње, присутне су и две реторичке стратегеме које оснажују групну реторику и национално јединство: 1. Ратнопропагандни фолклоризам сугерише идеју да се рат води по вољи народа и ради његовог интереса, 2. Ратнопропагандни митологизам приказује ратни сукоб као одбрану Српства, али и целог човечанства од навале нељудских, анималних, паклених сила које оличавају непријатељи. Најчешћи аргумент политичког дискурса бомбардованог народа 1999. је аргумент „непогрешивости народа“ (*argumentum ad populum*) где је реч о маскирању стереотипа под чињеницу. Како је народ у политичком дискурсу парола, слогана и графита 1999. ентитички одређен (српски народ), његове вредности, али и вредности „колективног гласа“ не доводе се у питање – непогрешивим колективним гласом одјекује неприкосновеност и недодирљивост вечних народних истина: он „открива саму суштину“, не пати од сувишне аналитичности, прецизан је, разумљив сâмом „народу“. У паролама, слоганима и графитима 1999. често наилазимо и на специфичну реторичку структуру – „глас другог у тексту“ или „текст у тексту“ као врсту аргументације „непогрешивости народа“. Отуда у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. епифанија славних јуначких предака, легендарних и митолошких ликова и њихов глас и мистична ванисторијска повезаност живих и мртвих припадника етноса. Поред предака, и мртви политичари претварају се у симболички идеолошки капитал политичког дискурса бомбардованог народа 1999. Политичка магија парола, слогана и графита 1999. оживљава мртве претке и мртве политичаре, а умртвљује живе непријатеље да би их политички искористила. Време на нивоу Приче парола, слогана и графита 1999. заробљено је у ван-времености, у оквиру које се могу препознати још три димензије: садашњост, прошлост и будућност. Од садашњости се полази, политички дискурс о њој пева али је процењује прошлошћу, а будућност је престала да буде време и има само једну референту тачку: тренутак када ћемо победити НАТО. Народни глас у протесту и оптужује и брани, и уверава и одвраћа, и хвали и куди, па је у политичком дискурсу парола, слогана и графита 1999. увек јасно присутан критичко-мобилизацијски и афирмативан замишљени реторички ефекат.

Причом парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999, протканом идејама национализма као метафором масе, етноцентризма којим се вредности наше етнице уздижу на ниво супериорних, антиамериканизма и антифашизма, влада колективистички етос као вредносна оријентација. Колективистички етос политичког дискурса бомбардованог народа 1999. етос је једне димензије. Поред удруживања етоса и патоса, уједињења идентификацијом аутора и публике у заједничком патосу, моћ и уверљивост политичког дискурса бомбардованог народа 1999. учинила је да се побуњеним духом Велике реторике малих форми сви (и учесници, и аутори, и сведоци и публика) сједине у „збирни српски лик“ који стоји пред огледалом: и ствара, и пева, и слуша, и сведочи, и тумачи своје властите идеје, интересе, уверења, фантазме, жеље и искуство под НАТО бомбама. Ако је рат у животу једног народа – време огледала, онда је рат и време чистог разголићења, кристалне прозирности, а пароле, слогани и графити певање о том одразу у огледалу: време јасног самоогледања (МИ) и огледања (ОНИ). Самоогледајући се, описујући и певајући одраз МИ у огледалу, политички дискурс примењује реторичке стратегије: глорификације и виктимизације, а угледавши и одраз Другог у огледалу, слику о ОНИ групи боје реторичке стратегије: патологизације, демонизације, дехуманизације, презира, ниподаштавања, омаловажавања. Политички дискурс парола, слогана и графита 1999. обнавља слику Србина – поштењака, хероја и вечне жртве наспрам непријатељског, бездушног и исквареног света. Изостављањем и одбацивањем сваке одговорности и игром окривљавања (зло и насиље је увек „њихово“, док се потпуно изоставља „наша“ уплетеност у било какаву нечасну радњу) примењује се виктимизација као реторичко средство које представља суштину „кризног“ оквира Приче. Пароле, слогани и графити 1999. јављају се као мала упутства за сећање на Србима нанесено зло и као мали политички коментари садашњег зла чиме се илузија већ одиграног у судбинској подели улога на агресора и жртву стапа са илузијом о вечној невиности српског народа и моралној неприкосновености „највеће жртве“ свих протеклих ратова. Од значаја за реторичку стратегију виктимизације је метафора мете коју гради политички дискурс бомбардованог народа 1999, али и

метафора троугла, који је, насупрот метафорици мете као симболу виктимизације, опомена и претња непријатељу мистичним нестанком. Политички дискурс парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. боји нарративна етноцентричност, стереотипи о националној, моралној, војној, спортској, историјској, верској, генској, сексуалној, територијалној, музичкој, па чак и кулинарској супериорности Срба. Глорификовање је потпуно лишено самокритике, било да политички дискурс опева храброст, борбени дух, спремност на жртве или надмоћ над непријатељем (само једна од 1244 пароле противречи глорификацији). Поред кључних симбола Приче (слобода, народ, истина, правда) колективни аутор ствара симбол у који се утапа аутостереотип и који наткриљује читаву причу – симбол српских јаја или муда. Српска јаја (муда) добијају значење заједничког обележја, „врсне разлике“ и изузетности за цео колектив. Српска јаја (муда) израстају у колективној перцепцији у хомогенизујући промотивни национални симбол (немерљиве ратничке храбрости и немерљиве мушке потентности). Глорификација пожељног (МИ) непосредно се везује уз омаловажавање и инфериорност Другог непожељног (ОНИ). Састављају се парови супростављених појмова: српско – несрпско, храбро – кукавичко, праведно – неправедно, истинито – лажно, хумано – нехумано... Сви Други политичког дискурса бомбардованог народа 1999. су не-Срби. Основно реторичко средство говора мржње о Другом је етикетирање као основни облик политичког и идеолошког говора о непријатељу, дерогативни, понижавајући називи, карактеризација помоћу негативних стереотипа. Бројне су реторичке стратегије описивања Другог политичког дискурса парола, слогана и графита 1999: патологизација, демонизација, дехуманизација, презир, ниподаштавање, омаловажавање...

Пролећа 1999. није постојала могућност одбране против толико големе силе каква је НАТО па да он сâм постане објекат необуздане агресивности, те се разорна ратна енергија протеста против НАТО бомбардовања 1999. слила у политички дискурс парола, слогана и графита који су настојали да буду једнако жестоки као и догађаји чији су одјек били. Јаз између опипљиве и прижељкиване стварности пратио је агресиван, експлозивни језик, псовке и клетве, а емоцијама презасићене речи допринеле су мобилисању одбрамбених снага популуса. У дискурсу парола, слогана и графита 1999. нема забрањивачке језичке норме ни законске регулативе, ни цензуре ни аутоцензуре: псовке и клетве уравнотежују напетост, емоционално празне колективног аутора и снижавају ниво стреса под НАТО бомбама. Псовке и клетве граде фолклорно-карневалску атмосферу и дух ведрине парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999, дискурс парола, слогана и графита 1999. радостан је због укидања забрана и табуа, а фолклорно-карневалски дух буди се опсценошћу у царству слободе речи. Правих псовки (псовки обрачуна, агресије и хистерије) у корпусу парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је 116 или 9,3% од укупног узорка (од 1244 парола и слогана). Међутим, ту је још 145 парола и слогана – еротских, ласцивних двосмислица са сексуалном конотацијом (11,6% узорка), тако да је укупан број парола и слогана псовки протеста против НАТО бомбардовања 1999. и парола и слогана са сексуалном конотацијом чак 261 или 20,90%. Док у сваком језику псовке чине око један одсто, у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. псовке, псовачки изрази, ласцивност и опсценост прекривају више од петине целог корпуса. Поред огромне насилности и агресивности коју собом носи псовачко-еротски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и чак петине лексику коју окупира псовка, ласцивност и опсценост, поред главног лика Србина потентног ратника који гради андоцентричност псовки и ласцивних израза, дискурсом парола, слогана и графита 1999. влада лингвистичка опсесија фалусом као симболом осветничке моћи, те је секс идеална метафора за народни глас под НАТО бомбама 1999. Веза секса и језика у политичком дискурсу парола, слогана и графита 1999. је стална, свесна или подсвесна. У дискурсу парола, слогана и графита 1999. и његовим псовкама приметно је основно својство гротескног реализма – „снижавање“: превођење духовних апстракција на план Земље и Тела. Попут НАТО бомби 1999. – са неба на земљу, а у телесном смислу: са главе на полне органе, стомак, задњицу, на човекове сексуалне и физиолошке функције. Али „снижавање“ на тело и телесно у политичком дискурсу парола, слогана и графита 1999. не афирмише полност, секс и

Ерос као животну радост, жељу за животом и стваралачку силу насупротив ужасу ратних страха и Танатоса. Смисао еротичности језика парола, слогана и графита 1999. није Ерос са радостима које носи, нити еротски пацифизам који се бори против несрећа и туга које Танатос сеје. Испод речи парола, слогана и графита 1999. кључа секс као осветнички гнев, као средство за мучење и унижавање непријатеља, као најјаче оружје српског колектива. Како је дискурс парола, слогана и графита 1999. пре свега херојски и јуначки дискурс, кроз њега се ретко пробио глас клетви (у фолклору називан женским гласом). У корпусу сачињеном од 1244 парола и слогана укупно је 14, а међу 101 графитом само једна клетва, те клетве чине 1,28% укупног корпуса. Од 15 забележених клетви у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. чак 10 се односи на највећег српског непријатеља – Била Клинтона.

Колико год у свету идеја ограничен политичким обзорјима, колико год окован духом паланке и заробљен у свету ур-фашизма, колико год некритичан у самоогледању и грађењу слике Другог у огледалу, дискурс парола, слогана и графита 1999. вољан је да се смеје и себи и другима. Смех у политичком фолклору парола, слогана и графита под НАТО бомбама 1999. израз налази у „граничном“ фолклорном жанру: између анегдоте, шале и вица. Сукоб између трагедије стварности и комичног у паролама, слоганима и графитима 1999, заоденут у рухо бурлеске, налази израз у елиптичном хумору парола, слогана и графита 1999. Смех под НАТО бомбама 1999. магични је смех са кикотом као снажним утуком за смрт, демоне и зло, то је и смех под вешалима са кикотом непобедивости, то је и карневалски смех који колективним гласом у изазивању и исмевању смрти каже да је смрт само један тренутак, један мали инцидент карневала.

Владајући српски политички дискурс је више од деценије причао сан, народ је више од деценије сањао причу. И испричао је паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999, уз звуке сирена, уз прасак бомби, у царству слободе говора, у бајковитој и мелодраматичној атмосфери, дубоко и искрено верујући у магијску моћ речи. И попут људи одраслих на Новоговору народни (колективни) глас 1999. у политичком дискурсу бомбардованог народа није знао да је ЈЕДНАК некада значило ПОЛИТИЧКИ ЈЕДНАК или да је слободан значило ПОЛИТИЧКИ СЛОБОДАН. Илузије, митови и фантазми националног имагинарија политичког дискурса бомбардованог народа знали су 1999. само за „слободу и једнакост под бомбама“. Читаву деценију (1987–1999) хипнотичким ефектима владајући српски политички дискурс призивао је тамне силе колективне подсвести, надувавао колективну психу српског народа. Десетогодишње надувавање колективне психе завршило се, како то и бива са мехурићем од сапунице, распрскавањем националних илузија, митова и фантазама да смо непобедиви небески народ како нам је упорно шапутао *His master's voice* и како нам се учинило у то непоновљиво и незаборавно време НАТО бомбардовања 1999. и колективних халуцинација. Само капљице распрснутог мехурића надуване колективне психе – пароле, слогани и графити протеста против НАТО бомбардовања 1999. – побуде колективно сећање, док народни дух и даље лута пространством између екстазе и апатије.

Кључне речи: политички дискурс, пароле, слогани, графити, фреквенцијски речник, критичка анализа дискурса

Научна област: политичке науке

Ужа научна област: медијске студије и новинарство

УДК: 32:808.5(043.3)316.774:32.019.5(043.3)

POLITICAL DISCOURSE IN SLOGANS AND GRAFFITI OF PROTEST AGAINST THE NATO BOMBING OF FR YUGOSLAVIA IN 1999.

Summary:

The study of political discourse of the motto, slogans and graffiti of the protest against the NATO bombing of FR Yugoslavia in 1999. is an originally empirical scientific research, a descriptive and post factum experiment. Corpus of motto and slogans of the protest against the NATO bombing in 1999. is investigated with the help of the two-sided method of corpus linguistics: a quantitative method of frequency dictionaries and qualitative method of critical discourse analysis. The characteristics of the studied corpus and its political discourse were identified, argued and analyzed. The quantitative component of the research focused on the application of Zipf's Law on the studied corpus and making of the Frequency dictionary of the motto and slogans of protest against the NATO bombing in 1999. The preparation of the Frequency dictionary of the motto and slogans of protest against the NATO bombing in 1999. required the use of the methodology of the Laboratory of Experimental Psychology, University of Belgrade, with which the Serbian language corpus on the Internet - CSL (Corpus of the Serbian language) was made. The acquired methodology, with which the frequency dictionary was made, enabled the comparison (on some of the grounds) of the existing corpus of the Serbian language and the specialty frequency dictionary of the Serbian language. The byproduct of the research - the Frequency dictionary of the motto and slogans of protest against the NATO bombing in 1999. is presented in two forms, as: Alphabetical frequency dictionary, and Frequency dictionary - the ranking order. When assembling the Corpus, the requirements of the theory of the Corpus were honored - homogeneity and representativity. The corpus of the material in linguistic research is a special corpus and consists only of specially selected texts: it is made of six collections of the motto and slogans of the protest against the NATO bombing of FR Yugoslavia in 1999, published during and after the protest, and the purified and reduced electronic corpus of the research (collection of machine-readable texts), and it is composed of 1244 slogans of protest against the NATO bombing in 1999. in Serbian. The language sample is consisted of 137 wall graffiti that have not entered the electronic corpus, but are also subject to our analysis.

Zipf's empirical law of the distribution of the frequency ($FXR = C$, $C = \text{const.}$), that was applied to the Corpus of the motto and slogans of protest against the NATO bombing in 1999, demonstrated its validity even though it manifests itself only with approximate accuracy: the distribution of the frequency really is, or aspires to be, constant. Thus, for example. For the 10th word in the rank Frequency dictionary of the motto and slogans of protest against the NATO bombing in 1999. the value of the constant is 1170, for the 100th word the ranking is 1200, and for the 1000th word the ranking is 1000. Variations in the layout of the standard curve, according to the Zipf law takes the form of a hyperbole, is explained by the observed size of the corpus (2069 different entries), which is less than 5000 words needed for the product that FXR to be constant. In our corpus we analyzed the other Zipf's law - the principle of parsimony of the language. The most frequent words of the Corpus of the motto and slogans of protest against the NATO bombing in 1999 consist of two (19.35%), followed by four (18.78%), five (13.85%) and six phonemes (12.86%). Words that are consisted of six phonemes make up 79.66% of the total corpus. Then, there is a marked decline in the frequency of words with a larger number of phonemes: the words consisted of seven phonemes - 7.32%, of eight - 5.98%, of nine - 3.31%, of 10 phonemes - 1.98%. The longest word in the corpus has 19 phonemes ("anti-aircraft") and is present at the frequency 3 and relative frequency of 0.03% compared to the full body of the corpus. The average length of a word in the corpus of the motto and slogans of protest against the NATO bombing in 1999. amounts to 4.63 phonemes. Word length and frequency of their use in the Corpus of the motto and slogans of protest against the NATO bombing in 1999. fully confirms Zipf claims: language is governed by the principle of parsimony, the length of words in a language is not a matter of chance but is closely related to the frequency of its use - the longer the word, lesser is its frequency, so the shorter words are more often (monosyllabic and two-syllable), and longer are less often (multi-word). Subsequently, this legality was tested concerning the length of the motto and

slogans as a whole. The Corpus of the motto and slogans of protest against the NATO bombing in 1999. recorded 28 different lengths of slogans (number of words). The length ranges from a slogan which consists of just one word (frequency 1 – 0,08%) to the longest slogan composed of up to 114 words (frequency 1 – 0,08%). Slogans made of two words carry the frequency of 30, and make up 2.41% of the Corpus, and slogans made of three words carry the frequency of 72, and make up 5.78% of the Corpus, four-word slogans carry the frequency of 155 and make up 12.45% of the Corpus, five-word slogans carry the frequency of 143 and constitute 11.49% of the Corpus. The most frequent slogans are composed of six words with the frequency of 188, and they make up 15.11% of the Corpus. After a group of slogans composed of six words, the frequency of longer slogans, and their percentage share in the corpus, slowly but surely declines. Compared with the Frequency dictionary of slogans of the Student protests 1996/1997. it can be argued that it is noticeable that our linguistic corpus shortens words at the level of the length of words (phonemes) and at the level of length of slogans (the sentences).

The richness and variety of the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing of FR Yugoslavia in 1999. were measured with two indicators: the ratio of the number of tokens – lexical items V and in the number of types – all the words (current word) N. The diversity coefficient (or TTR – Type Token ratio, $C = V/N$) of the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. was 0,232. Another indication of the variety of the frequency dictionary, I.E. factor lexical wealth ($FSR = I_p = N/V$) of the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. was 4,306. Comparative overview of the diversity and the coefficient index repetition or the Frequency dictionary of the slogans of the 1996/1997. Student protests, the radio advertisements (ads) with the values of our Corpus says that the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing of FR Yugoslavia in 1999. is a richer and more diverse dictionary, than that of the radio advertisements, but less abundant and less varied dictionary than that of the student slogans.

Data on the representation of parts of speech of the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing of FR Yugoslavia in 1999. show: the presence of six of the ten grammatical categories in the first 10 (determinants) of the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. and the presence of grammatical categories in the first 200 different determinants talking about moderate diversity of the dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. The distribution of parts of speech in the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. is as follows: nouns are the most frequent (51.52%), and verbs (23.19%), but their share is 74.71%. The following are adjectives (11.64%) and adverbs (7.49%), whose representation is 19.13%. The rest of the frequency of only 6.16% are remaining parts of speech: pronouns, numbers, conjunctions, interjections and determinators. Compared to the “classic” structure of the Serbian language, with regard to the representation and distribution of grammatical categories, our Frequency dictionary is equal, when considering nouns and verbs (74.71%), to that structure, but differs in the category of adjectives and adverbs with the frequency higher than the “classic” one (19.13 to 10%). Also, the deviation is noticeable in the group of all other categories of words (pronouns, numbers, conjunctions, interjections and exclamations) with the frequency lower than the “classic” (6.16% – 10%).

The ratio of the comparative representation of the current words of the frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. (for the first 10, 100, 200... includes the entire corpus in numbers and percentages) show the “coverage” of dictionaries. The structure of the Corpus of the motto and slogans against the NATO bombing in 1999. in terms of relations and comparative review of the representation of lexical items (tokens) and current words (types) in the frequency dictionary and the findings of our research of the text coverage, confirms clearly the Giro and Keding thesis. Compared to text coverage of other frequency dictionaries, the dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999, which with only 200 entries covered 65.07% of the text, according to characteristic of the “coverage of the text”, is closest to the Holy Scriptures and contemporary Serbian prose, which directly affect the readability of text.

In the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. word determinants are distributed as follows: nouns (1066 entries – 51.51% of the corpus), verbs (480 entries – 23.19% of the corpus), adjectives (241 entries – 11.64% of the corpus), adverbs (155 entries – 7.49% of the corpus), pronouns (28 entries – 1.35% of the corpus), prepositions (26 entries – 1.25% of the corpus), exclamations (24 entries – 1.16% of the corpus), conjunctions (21 entries – 1.01% of the corpus), determinators (19 entries – 0.91% of the corpus) and numbers (9 entries – 0.43% of the corpus). In the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. the current words are distributed as follows: nouns (current 3174 – 35.61% of the corpus), verbs (current 2088 – 23.43% of the corpus), pronouns (1108 current – 12.43% of the corpus), conjunctions (632 current – 7.09% of the corpus), prepositions (545 current – 6.11% of the corpus), adjectives (524 current – 5.88% of the corpus), adverbs (458 current – 5.13% of the corpus), determinators (189 current – 2.12% of the corpus), numbers (126 current – 1.41% of the corpus), and exclamations (67 current – 0.75% of the corpus). The greatest similarity in the distribution of current determinants and the current words is between the frequency dictionaries of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. and the Student protests 1996/1997. Similarities can be seen in the order and distribution of as much as eight grammatical categories and their order is as follows: nouns, verbs, pronouns, conjunctions, prepositions, adverbs, determinators, exclamations. The differences are obvious and significant only in the category of adjectives (5.88%–7.29%) and numbers (1.41%–2.64%). Similarity is also reflected in high representation of pronouns (12.43%–11.92%) and their rank-order in both frequency dictionaries: from the “classic” fifth place in the Serbian language they climbed up to third place in terms of incidence, immediately after nouns and verb. Therefore, this much resemblance in the structure of grammatical categories (in the order and distribution), we interpret as a special genre feature of the slogans of rebellion.

The distribution of grammatical categories of current words in the frequency dictionary, their harmony or their differences and deviations from the “classical” structures of the Corpus of the Serbian language provides verification of affiliation of a particular discourse. Studies have shown that language, when used as language in the function of persuasion, propaganda (efforts to change someone else’s views and opinions and behavior) then present a higher percentage of nouns and adjectives, a smaller of verbs and adverbs, and if we want to establish a relationship, there is expressive verbliness, I.E. the use of verbs and verb words. Nouns and adjectives of the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. make up 41.49% of the corpus, and verbs and adverbs only 27.56% of the corpus. Such domination of nominal words and such relation between the nominal and verbal factors (41.49:27.56) of the Corpus of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. acquired the characteristics of propaganda varieties, which more expresses ideas than establishes communicative relationship. Previous studies of political discourse, in addition to the supremacy of nominal words, emphasize the following distribution of grammatical categories by frequency in political discourse: nouns, adjectives, verbs. The difference in the order of distribution of types of current words of the frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. (nouns 35.61% of the corpus, verbs 23.43% of the corpus, pronouns 12.43% of the corpus, conjunctions 7.09% of the corpus, prepositions 6.11% of the corpus, adjectives 5.88% of the corpus, adverbs 5.13% of the corpus, determinators 2.12% of the corpus, numbers 1.41% of the corpus and exclamations 0.75% of the corpus) is directly conditioned by the generic structure and the characteristics of these small verbal forms. Studies have shown that the most common verbs of the political discourse are as follows: “be”, “need”, “must” and “able”. All four are on the list of the most frequent verbs of the Frequency dictionary slogans of protest against the NATO bombing in 1999. and as 1st, 21st, 23rd and 5th at the range of use. If we were to take out the verbs “to be” and “able” out of the equation as the most frequent and in the Corpus of modern Serbian language, “need” and “must” still remain to give out the authoritarian tone of political discourse slogans of protest in 1999, to deny the existence of dissenters, to exclude any sort of dialogue, to usurp the only right to the truth. The verbs “need” and “must” are recorded to have a high frequency: “need” (absolute frequency of 12, relative of 0.13%), “must” (absolute frequency of 11, relative of 0.12%). It is interesting that almost a quarter of the collocations of the modal verb “must” are with the verb “win”.

The relationship between open and closed word classes of the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. was 88.13% compared to 11.87%. The nominal and the verbal system is divided into 66.19% compared to the 30.68%, closed word classes with a common function of the Frequency dictionary of the slogans against the NATO bombing in 1999. (conjunctions, interjections, determinators) constitute 3.08% of the Frequency dictionary of the slogans of protests against the NATO bombing in 1999. In relation to the available research, the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999, has the close frequency of representation of nouns and adjectives close to the Corpus of daily newspapers, and according to frequency of representation of the verbs, is close to the corpus of prose. The Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. (determinants), as well as the body of Serbian prose is largely dominated by nouns, then verbs, adjectives, and adverbs. These four grammatical categories take up even 93.83% of the words, and 6.17% on the other. Hence the pronounced dynamism of the linguistic utterance in slogans. The ratio of the relative frequency of nouns and verbs of the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. was 1.5:1 - with a fine relationship of nominal and verbal factors (35.61:23.43). The same ratio of relative frequency of nouns and verbs can be found in the Frequency dictionary of the Student protest slogans 1996/1997, with a minimal difference in the ratio of nominal and verbal factors (39.11:28.88), and it can be said that this attitude of nominal and verbal factors of the genre features of slogans of rebellion.

The ratio of functional (grammatical - *les mots outils*) and semantic (lexical - *les mots idées*) words of the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. was 28.54% compared to 71.46%, and according to this feature the Corpus of the slogans is closer to the daily press than contemporary prose. In the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. **the functional (grammatical) words** determinants are present in the following way: pronouns (28 or 1.35%), prepositions (26 or 1.25%), exclamations (24 or 1.16%), conjunctions (21 or 1.01%), determinators (19 or 0.91%), while the functional (grammatical) words current are arranged as follows: pronouns (1108 or 12.43%), conjunctions (632 or 7.09%), prepositions (545 or 6.11%), determinators (189 or 2.12%) and exclamations (67 or 0.75%). **Pronouns** are the most frequent functional group of words in the Frequency dictionary of the slogans against the NATO bombing in 1999. Personal pronouns "you" (248), "I" (235) and "he" (108) were twice as frequent than possessive and demonstrative pronouns that follow. The absolute frequency of these three personal pronouns is 591, and for the relative pronouns it is 6.62%. It is, also, notable that there is the total absence of their plural form among the first 15 in order of seniority (we, you, they). Also, there is a high frequency of the third person singular pronoun "he" because the Tale of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. is about the main character who is not present. **Prepositions**. From functional words of the Frequency dictionary slogans of protest against the NATO bombing in 1999. prepositions are present at the second place with 1.25%, or 26 appearances of determinants and relative frequency of 6.11%. The most frequent prepositions is "in". It occurs in the corpus even 145 times, and behind it, the following: "on" (95), "for" (91), "by" (49), "with" (39), "from the" (20), "to" (17), "after" (11), "at" (8), "under" (8). On the basis of the frequency characteristics of the prepositions in the Corpus of the Serbian language, it can be said that the linguistic variety of slogans of protest against the NATO bombing campaign in 1999. focused on the story of events, without consideration of its causes and consequences. **Exclamations** are present in the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. at a high third place with 1.16%, or 24 appearances of determinants and relative frequency of 0.75%, they are very distinctive, and so is the context that causes them. **Conjunctions** are present in the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. with the percentage of 1.01% or 21 appearances of the determinants and relative frequency of 7.09%. The most frequent conjunctions are: "da (if)" (199), followed by "and" (171), followed by "a (but)" (50), "pa (but)" (30), "why" (30), "if" (25), "ali (but)" (22), "as" (22), "not even" (17) and "or" (12). **Deteminators** are present in the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. at the percentage of 0.91% or 19 appearances of determinants and relative frequency of 2.12%. By far the most used is "no" with absolute frequency 117 and relative

frequency 1.31%, followed by: „li” (25), „da” (12), “still” (5), “just” (4), “here” (4), „ma” (4), „zar” (3), “only” (3), “bar (at least)” (1). **Punctuation.** The characteristic of the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. is a high incidence of para-linguistic punctuation: 1974 (253 in front of the words, 1721 behind the words). In addition to their functions as an effective means of influencing people, they had a function of the emotional burden of the authors of slogans that were protesting against the NATO bombing in 1999.

Among **the semantic (lexical) words** of the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing of FR Yugoslavia in 1999. the most frequent are nouns (1066 or 51.52%). **Nouns.** Notable is the high frequency of onomastic terms (as many as 16 of the 30 most frequent nouns): proper names – anthroponyms (up to 7 of the top 30 after ranking), topographic (5 out of the top 30 after ranking), name of the institution or nation (4 of the top 30 after ranking). Comparison with existing Corpus of the Serbian language that reflected the noun as a grammatical category, in terms of stability of the probability of distribution of individual words, as most susceptible to diachronic changes, and that is precisely why nouns reflect the political, ideological and social impacts. The most frequent nouns in the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing of FR Yugoslavia in 1999. (after the first 30 ranking) are: Bill Clinton (F 331, F 3.71%), NATO (F 135, F 1.51%), F-117 A (F 91, F 1.02%), Serbs (F 72, F 0.80%), Serbia (F 70, F 0.78%), Monica Lewinsky (F 69, F 0.77%) plane (F 39, F 0.43%), Madeleine Albright (F 34, F 0.38%), the world (F 32, F 0.35%), bomb (F 31, F 0.34%), Adolf Hitler (F 26, F 0.29%), Tony Blair (F 22, F 0.24%), child (F 22, F 0.24%), America (F 21, F 0.23%), Budjanovci (F 21, F 0.23%), Chelsea Clinton (F 21, F 0.23%), Kosovo (F 21, F 0.23%), God (F 20, F 0.22%), country (F 18, F 0.20%), people (F 18, F 0.20%), defense (F 16, F 0.17%), America (F 15, F 0.16%), Belgrade (F 15, F 0.16%), shelter (F 15, F 0.16%), Javier Solana (F 15, F 0.16%), murderer (F 15, F 0.16%), pilot (F 13, F 0.14%), rocket (F 13, F 0.14%), war (F 13, F 0.14%), heart (F 13, F 0.14%). This confirms the hypothesis that the language of slogans of protest against the NATO bombing in 1999. reflects the political and social climate in the Federal Republic of Yugoslavia in 1999. and that it reflects the dominant political discourse in 1999. **Verbs.** In the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. verbs are present in second place with 23.19%, or 480 appearances of determinants and with the relative frequency of 23.43%. The verb “to be” the most used verb of our vocabulary frequency (563 or 6.31%). The following are: want (F 87, F 0.97%), have (F 52, F 0.58%), get (F 40, F 0.44%), able (F 39, F 0.43%) fuck (F 33, F 0.37%), lack (F 33, F 0.37%), see (F 31, F 0.34%) know (F 24, F 0.26%) bomb (F 22, F 0.24%), fly (F 22, F 0.24%), love (F 19, F 0.21%), fall (pasti) (F 19, F 0.21%), wait (F 18, F 0.20%), give (F 16, F 0.17%), change (F 16, F 0.17%), fall (padati) (F 14, F 0.15%), win (F 14, F 0.15%), smoke (F 14, F 0.15%), sell (F 12, F 0.13%), need (F 12, F 0.13%), keep (F 12, F 0.13%), must (F 11, F 0.12%), say (F 11, F 0.12%), send (F 10, F 0.11%), smoke (F 10, F 0.11%), descend (F 10, F 0.11%), defend (F 9, F 0.10%), return (F 9, F 0.10%) think (F 9, F 0.10%). Of all these, as many as 9 are most frequent verb of the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. found among the 10 most used in the “Frequency dictionary of modern Serbian language”. The coincidence of the most frequent verbs is huge with the “Serbian language in numbers” as well, and the body of Serbian prose (7), while negligible with frequency of the vocabulary of the radio advertisements (4). These findings prove that the verbs as grammatical categories, in terms of stability of the probability of distribution of individual words, are the least susceptible to diachronic changes. The top ten most common nouns and the ten most common verbs are thematic – keywords of the Corpus, as they relate to the main characters and actions of the existing environmental conditions. **Adjectives.** In the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. adjectives are present in the third place with 11.64%, or 241 appearance of determinants and relative frequency of 5.88%. It is not surprising that the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. does not record even one occurrence of one of the most frequent adjectives in the Serbian language – the adjective “happy”. To talk about what is happening with the NATO bombing of FR Yugoslavia in 1999. can be told with numbers, show numbers listed in slogans of protest against the NATO bombing in 1999, which means: the exact time of the bombing (19:55), the day, month and year of the start of the bombing (24.3.1999.), the exact time of protest concerts and protest gatherings (12:00), the

years of protests of former traitors, current fellow fighters (1996-1997), the year of the victory over fascism (1945), the model of the shot-down NATO plane (117), the satanic number of the main culprits and perpetrators of NATO bombing (666), the telephone number of the main culprits and perpetrators of NATO bombing – Bill Clinton (99163545789321).

In the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. Frequency 1 (F 1) carried by 58.68% of the words, based on the representation of the frequency 1 (F 1) it is estimated the stylistic richness of the text. Looking at words from F 1 Dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. it is scarcer than a Dictionary of slogans of the 1996/1997 Student protests, and more diverse than the Dictionary of the radio advertisements (ads). Decorating the language of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. was contributed mostly by nouns (62.57%), adverbs (63.87%), adjectives (62.66%), verbs (55.42%), exclamations (45.83%), numbers (44.44%), determinators (42.11%), conjunctions (19.05%), prepositions (7.69%) and pronouns (7.14%). In the Frequency dictionary of the slogans against the NATO bombing in 1999. only six of the 9229 words end in "ost" and are present in very low frequencies ("invisibility", nevidljivost – F2, "nonsense", glupost – F1, "joy", radost – F1, "ceremony", svečanost – F1, "courage", hrabrost – F1, "humanity", čovečnost – F1). This fact of the absence of abstract concepts in the Frequency dictionary of the slogans against the NATO bombing in 1999. we consider extremely important. The analysis of statistical data of the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. and their comparison with the existing corpus of the Serbian language and related frequency dictionaries, we have proved the truth of the hypotheses: 1. The frequency of words in the Corpus of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. is not mere arbitrariness but is subject to the language laws. 2. The language of slogans of protest against the NATO bombing in 1999. is a special sociolect and advertising variety. 3. The language of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. reflects the political and social climate, and in them is reflected the dominant political discourse in 1999.

With the help of them Communicational analysis of the motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing of FR Yugoslavia in 1999, the motto, slogans and graffiti are illuminated as a form of folklore communication and as the new, modern genres. Thus proving the Bakhtin's thesis of axiological orientation of the genres as mediators of the ideology and the fluidity of genres that leads to the field of politics – political folklore, popular culture and political discourse. The Communicational analysis helped us to come to the model of communicative structures of the motto, slogans and graffiti: 1. with respect to where they came from and where it goes statements are exchanged, 2. according to what these statements contain. Based on the analysis of the motto and slogans of protest against the NATO bombing in 1999. in the direction of the communication and counting of our sample of 1244 slogans on the banners, we conclude that dominant are the anonymous (41.2%), over the inside undirected (31.4%), diffusive (23.1%) and interpersonal (4.4%) slogans. The dominance of the "anonymous" of the protest slogans is explained with the principled collectivity and semioticness of this type of communication. We made another typology of the motto and slogans of protest against the NATO bombing of 1999: all were allocated to signed and unsigned. Of the total of 1244 slogans of our sample 150 were signed (12.1%), and 1094 were unsigned (87.9%). We examined the causal relationship between the characteristics of slogans, such as "addressness" with signed and unsigned slogans with the method of Pearson's χ^2 test in order to verify the first part of this statistical hypothesis of this part of work that reads as follows: 1. The number of addressed ("anonymous") unsigned slogans of protest against NATO bombing in 1999. was significantly higher than the number of addressed and signed. By applying the χ^2 test on the empirical and the expected value it gives the value of $\chi^2 = 87.781$ and $p = 0.001$. As the value of χ^2 test is greater than the limit value for the level of significance $p = 0.01$ and 1 degree of freedom, we reject the null hypothesis and accept the alternative that reads: differences in the addressness of the signed and unsigned slogans is statistically significant. We conclude that the addressness of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. significantly affects their signedness or unsignedness, and can be accepted as the true first statistical hypothesis of our research. The review of the types of signature slogans of protest against

the NATO bombing in 1999. shows that none of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. are signed with a full and authentic first and last name or nickname: of a total of 150 signed slogans only three signatures can be deemed authentic in the real sense of the word, and their senders identified. From a total of 150 signed slogans of protest against the NATO bombing in 1999, as much as 117 were different (symbolic, territorial or with professional affiliation, name and surname). It was considered a causal connection between the characteristics of slogans "addressness" and the type of signature method of Pearson's χ^2 test, with the aim of checking other statistical hypothesis of our research, which reads as follows: 2. The number of different types of signatures of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. is significantly different in addressed and unaddressed, respectively. By applying the χ^2 test on the expected and empirical values we get the value $\chi^2 = 33,692$ and $p = 0.001$. χ^2 test value is higher than the limit values for 1 degree of freedom with the materiality threshold of 0.01, and we reject the null, and accept the alternative hypothesis that the difference of the addressness of the slogans with the different types of signatures statistically significant. We conclude that the difference of addressness of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. with different types of signatures statistically significant, and is accepted as true and as the other statistical hypothesis of our research. Based on these detailed analyzes of the signatures of protest slogans, it is easy to observe that, even when they are signed and with the communication streamlined, the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. are the prevailing sense of collective identity.

The specificity of the content of the slogans of protest against the NATO bombing is that they have a singular, specific motive: rebellion, protest, that occurred as a reaction to a stimulus from the reality (NATO bombing of FR Yugoslavia in 1999.). This basic, beginner motive also appeared in an explicit form, or more often implicitly. In the analysis of the content of the motto, slogans and graffiti of the protest against the NATO bombing in 1999, we applied a mixed method of content analysis (qualitative and quantitative). The content of each of 1244 observed units – slogans on the banners and slogans of protest against the NATO bombing in 1999, categorized, and unified motto and slogans with related meanings and grouped into thematic units as the basic unit. After examining the manifest content of the motto and slogans of protest against the NATO bombing in 1999. the division was imposed of the slogans to protest Tale into two large groups with common general subjects: WE and THEY. The central attitude of the protest against the NATO bombing in 1999, and its motto and slogans, is precisely the attitude of WE and THEY. In our sample of 1244 slogans that ratio is 65.11 percentage: 34.89% – 810 slogans of the story of Us (the US group), and 434 slogans that talk about Them (the THEY Group). The chapter of the WE Group`s story is told through the thematic sections and subsections as parts of their identity: NATO bombing (422 or 4.4%), Serbia and Serbs (142 or 17.53%), F 117a (91 or 11.23%), the people and the country (36 or 52.10%), victory and freedom (30 or 3.7%), the Yugoslav Army, the Air Force (27 or 3.33%), Budjanovci (21 or 2.59%), Kosovo (21 or 2.59%), and God (20 or 2.47%). The chapter of the THEY Group, comprises 34.89%, and is told through the thematic sections and subsections as parts of their identity: Bill Clinton (208 or 47.93%), NATO (121 or 27.88%), Monica Lewinsky (69 or 15.90%), America and Americans (36 or 8.29%). Quantitative analysis of the manifest content of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. and their thematic sections illustrate how the characteristics of the political and social life condition the content of verbal information. The manifest content of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. proves that the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. is intended to establish the role of agents: social consensus, political homogenization and mobilization of the population of FR Yugoslavia.

Based on the analysis of the graffiti of the protest against the NATO bombing in 1999. in the direction of the communication and counting our sample of 101 graffiti, states that dominated the inside omnidirectional (41.6%) of the diffusive (37.6%), "anonymous" (16.8%) and interpersonal (4%) graffiti. Dominance inside untargeted and diffusive protest graffiti Corpus explain our principled collectivity and semioticness of this type of communication, especially the characteristics of graphite as a "street" media. The graffiti is a much smaller scale than in slogans of protest in 1999, and it presents the variety and

diversity of voice roles: senders and receivers of graffiti are not like slogans in all possible grammatical voice roles, graffiti does not require to see the motivation of the audience (the public), so the graffiti protest do not have any rhetorical interlocutor. Also, the graffiti does not voice the role reversal of the sender and the recipient sometimes present in slogans of protest in 1999, neither does it have replication or dialogue. At the scene of the protest is the graffiti rebel collective author and his strong, clear, brief, concise expression. In addition, the dominance of the inside untargeted and diffusive graffiti protest against the NATO bombing in 1999. and the result of the fact that the corpus of our graffiti written on the walls objects like mailbox symbolizes their right recipients. The graffiti crowded mailbox in protest against the NATO bombing in 1999. won the American graffiti reading room with 53 (38.7%), and if you join it and the US Embassy with 17 graffiti (12.4%) to more than half of our entire corpus (51.1%). The French Cultural Center with 47 graffiti (34.3%) took the high second place, followed by the British Council (11 graffiti), the Canadian Embassy (7 graffiti), and the Croatian Embassy (2 graffiti). We made another typology of the graffiti protest against the NATO bombing of 1999: all were allocated to signed and unsigned graffiti from a total of 137 graffiti of our sample, 128 is unsigned (93.43%), and only 9 signed (6.57%). No graffiti protest against the NATO bombing in 1999. is signed with a full name. From a total of 9 graffiti signed only two signatures, one of which is a group signature appears in two graffiti, can be considered authentic in the true sense of the word. While the ratio of signed and unsigned protest slogans of our sample 87.9% versus 12.1%, with the graffiti that ratio is 93.43% vs. 6.57%. It seems that graffiti as "street" media does not "lie" signatures and signing. From the 137 graffiti against the NATO bombing, 101 is written in Serbian (73.7%), 24 in English (17.5%), and 7 in French (5.1%), while 5 were a mixture of Serbian and English (3.6%). This becomes significant when we compare it with slogans of protest against the NATO bombing in 1999. in which the past sample of 1244 slogans in the Serbian language (published six collections), only 14 were a mixture of the Serbian and English languages. It can be said that the graffiti as a medium is more receptive than slogans for the expression of thoughts in foreign language. That almost a quarter (22.6%) of our study corpus graffiti written in foreign languages interpret the desire of authors of graffiti to be well heard and well understood by the international public. From a total of 101 graffiti protest against the NATO bombing in 1999. written in the Serbian language, as much as 61 were in Cyrillic graffiti (60.40%), while the remaining 40 (39.60%) were in Latin. This is testimony to the Cyrillic script as a strong determinant of ethnic identity of indigenous populations in protest against the NATO bombing in 1999. This much predominant use of the Cyrillic alphabet, usually uncharacteristic for the graffiti, is also a reflection of the revolt against the other letters - Latin alphabet, the world that is used primarily as the world that bombs us, and what its letters symbolically represents. None of the 137 graffiti of our sample carry the neutral attitude of the sender and the author - the Serbian people by the content of their ideas, wants and desires.

After examining the content of the graffiti of protest against the NATO bombing in 1999. the division of graffiti on two chapters of the protesting Tale is imposed, two large groups with common general subjects: US and THEM. Central attitude of protest against the NATO bombing in 1999, and its graffiti, is precisely the attitude WE and THEY. In our sample of 101 graffiti that ratio is 60.40%:39.60% - 60 graffiti story of us (the US Group), a 41 graffiti on them (the THEM Group). The chapter of the US Group are Stories about graffiti and protest NATO bombing in 1999. is told through the thematic sections and subsections as parts of their identity: The Serbs in action - Serbian ninjas (30 or 50.00%), Serbia and Serbs (12 or 20.00%) NATO bombing (12 or 20.00%), PSC (3 or 5.00%), Budjanovci (2 or 3.33%), Kosovo (1 or 1.67%). The chapter of the THEY Group are Stories about graffiti and protest NATO bombing in 1999. is told through the thematic sections and subsections of their identity as parts of France, Jacques Chirac, and the French (11 or 26.83%), Bill Clinton (10 or 24.39%), America and Americans (7 or 17.07%), NATO (5 or 12.20%), Madeleine Albright (4 or 9.76%), Monica Lewinsky (2 or 4.88%), the British and Tony Blair (2 or 4.88%). The topic of the Tale of protest NATO bombing in 1999. are told in graffiti that reads: "Serb either you're a warrior, or you're a Cunt" and establishes requirements "to be Serb, be Male" as auto-stereotype and general rhetorical public and political discourse of the nineties. Sexuality becomes meaningful discourse of homogeneous symbols in the collective perception that turns into a glorification of "Serbian

masculinity", the cult of Serb potent warriors or "myth of Serbian masculinity". Summary is as follows: the main character of the Tale is the powerful, and active Serb male who throughout its Tale proves to his enemies and to the world that he is a sexual warrior and not a Cunt: an introduction to announce what he will do to the enemy, the development describes the courageous Serbian campaign, the conclusion is the enemy's defeat. In 1999, there is no graffiti Tale of parallel military-political currents, no heroic love of justice and of liberty (as in the Tale of slogans of protest and NATO bombing in 1999.) – there is only the potent Serb warrior whose supernatural sexual abilities makes all enemies obey. Phantasm of Serbian masculinity that becomes the measure of all things and of self "surplus" due to the perceptible "deficit" in a given social context, a letter of protest graffiti Tale and NATO bombing in 1999. of the collective author (from a so obvious a subordinate position) placed in position of "superior" over sexual domination as the most important factor. Sexuality in 1999. The Tale of graffiti is a "social category", which turns into "political" by the color of the toilet-erotic entanglement in the political discourse of hot words and collective desire.

Qualitative analysis of the motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999. included the understanding of the meaning and latent meanings: 1. Reality motto, slogans and graffiti of protest and the national 2. Collective rights, with the aim of discovering and illuminating woven and dominant political discourse of the motto, slogans and graffiti. In the qualitative analysis of the content of the collective voice of the motto, slogans and graffiti on the NATO bombing in 1999, we started from the following assumptions: – The collective voice of the motto and slogans Tale of protest and NATO bombing in 1999. is not just a spontaneous echo of the rebel Serbian people under the bombs; – That the collective voice is not just a simple sum of each individual and isolated bombing revolting the popular vote and the will of the people in the code of rebellion; – The decade of destructive activity on the populus, (1989–1999.), Serbian political discourse produced a collective state of mind which colors the collective voice of the motto and slogans Tale of protest and NATO bombing in 1999; and that therefore – the motto, slogans and graffiti Tale of protest NATO bombing in 1999, and not just vox populi that represents best the spirit of the Nations (*Volksggeist*) and the national soul (*Volkseele*), but to the collective voice of the Tale pervasive and hidden voice of his master – His master's voice. Critical analysis of discourse of the motto, slogans and graffiti protest against the NATO bombing in 1999. proved that our assumptions were correct.

The motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999. as an echo of a long-standing political propaganda testify that the dominant political discourse in 1999. was the main means of accustoming people to the "inevitable" suffering. Political discourse has led the nation under NATO bombs in 1999. the established communication scheme: the people as an audience whose fear, trauma and misery was manipulated, people as consumers of dominant political discourse, the nation as a participant in political communication, mobilization and "works" of all kinds, the nation as bulletproof dominant political order and the guardian spirit of the existing society (the motto and slogans of support, protests and riots), and finally the people as a fallen victim. After decades of operation achieved a "voluntary" consent of the peoples of the "inevitable" suffering, dominant political discourse achieved in 1999. its full and complete success: the rebel nation under NATO bombs, spoke the language of the government. The identity of the dominant political discourse and political discourse in the motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999. provides an answer to the basic question of critical discourse analysis – Why is the text of a motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999. as it is? The motto, slogans and graffiti and protest against the NATO bombing in 1999. are a direct result of years of exposure to the dominant political discourse. Basic frameworks of groups US and groups THEM as the basis of ideological polarization of the matrix in which the government has the power in Yugoslavia in 1999. and builds a branch of the ruling Serbian political discourse, that are identical in terms of political discourse in the Tale of the motto, slogans and graffiti against the NATO bombing in 1999. This apparent identity of ideological polarization matrix of the official political discourse and political discourse in the motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999, as well as the

identity of their strategic consensus, testifies to the intentions “of popular singers” and “People’s voice” as the support, justification, explanation, alibi, bulletproof dominant political order and the prevailing political discourse as its folklore variant, a covered populist veil “on the other side of politics”. The rebel voice of the people under NATO bombs in 1999, I.E. political discourse bombed nation can be thought of as the result of a discursive practice of the implementation of a disciplining power (*Foucault*), a sort of social mechanism of continuous control which is an instrument of implementation of power over people. The power of the people was put into effect by a continuously brutal political discourse during the rule of Slobodan Milosevic’s way of shaping perceptions of reality, a rebel “People’s voice” under NATO bombs only be molded into the prepared structured pattern of dominant political discourse and the optical illusion of the intellect.

The strongest and most dominant political ideas in the political discourse of a bombed nation in 1999. are: entnonationalism/nationalism, anti-Americanism/anti-globalism and anti-fascism. In the political world of slogans and graffiti against the NATO bombing in 1999. of ethnic and national main political content. Ethnic identity in the motto, slogans and graffiti Tale of protest NATO bombing in 1999. and the neo-romantic that it is based on: the Orthodox faith of the Serbs, the Serbian language and a common awareness of the conduct of certain sovereign territory. The political discourse of the motto and slogans of protest against the NATO bombing in 1999. is built around the idea of its own anti-fascism coma that gives legitimacy to the authority of the past (if it was the fair way to go in our anti-fascist struggle in WWII, then it still is against the modern fascists) and about the ideas of fascist enemies. In addition to the figure of the enemy as the premise of ideological thinking and the development of ideas of entonationalism, anti-Americanism and anti-fascism, political and mythical image: Serbian harmony and unity and self-sacrifice as the constellations of political discourse of a bombed nation in 1999. If the political world and the political reality of 1999. reflect from the perspective of critical discourse analysis such as power, conflict, control and domination, it is obvious that the rebel voice under NATO bombs in the harsh reality of 1999. did not have any power, control, dominance, but merely testified to suffer the consequences of the great world political and armed conflict. Consequently, the political discourse of a bombed nation is very peculiar: without power, control, domination, conflict, in reality, he builds a motto, slogans and graffiti as their new political world, their new political reality and their phantasms in which they have the power, control, domination and manage the conflict. Political discourse of collective voice in 1999. left only to tell these stories and sings about the People and the Country, War and Peace, Love and Hate. The tone of the political discourse of a bombed nation in 1999, from where the fears of Serbian populism politics originates from, the popular mystical creatures and it is an expression of that historical constant, a noun “nation” belong to the most frequent nouns (the top 30 after ranking) of the motto and slogans of protest against the NATO bombing of 1999, it appears in the Frequency dictionary of the slogans against the NATO bombing in 1999. as many as 18 times (18 absolute frequency, relative to 0.20%). The noun “people” shares the 19th place in the ranking order of the frequency dictionary along side with the noun “country” and stands just below the noun “God” (18th place). These three nouns like the holy trinity (“God”, “nation” and “country”) are among the node to political discourse of a bombed nation in 1999. The Serbian nation is an author, the hero and the main narrative entity (“Serb” – the absolute frequency of 72, relative 0.80%) populist-nationalist political discourse variants of a bombed nation in 1999. when it sings about the people and the country. The Tale of slogans and graffiti on the 1999. NATO bombing, in 1999. singing about peace and in the shadow singing of the War. Few were originally anti-war and peace “neutral” slogans, slogans and graffiti of political discourse of a bombed nation in 1999. (less than 2% of the entire corpus of the study of 1244 slogans and slogans). Using the lexical types of War and Peace vocabulary of the political discourse of a resonate bombed nation in 1999. has three votes: the strongest men, children, and then sporadically, a female voice, and they all flow into a consolidated voice of rebellion of a bombed nation. A male voice insurgency in the slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999. was the loudest and most numerous, it is the voice of Serb potent fearless warriors who powerlessness under NATO bombs, invoke the power of language to strengthen and male warrior script printed eroticized virtual reality. A woman’s voice faintly echoes the

political discourse of a bombed nation in 1999. The Tale of slogans and graffiti in 1999, and the protest NATO bombing in 1999. are conspicuously absent of "our" women, as a result of Serb exclusion of everything/everyone else, including the wife, from the world powerful, masculine, war fraternity. Occasional introduction of a child voice opens the way for the transformation of the dominant political discourse of war bombed nation in 1999. in the discourse of the victims, as a special form of the peace discourse. Hate speech, in the political discourse of a bombed nation in 1999. resulting in a context of war, demonstrated its impotence because it could become real, a viable option, which has been reduced to a mere political folklore decor. In this decor scheme after more settled hate speech as the dominant form of displaying "otherness" of political discourse, its infinitely great love for "his people". The size of this love was proportional to the hatred of all others, "to foreigners", "foreign people". "Loving" and "Hating" was a populist-nationalist discourse of a bombed nation in 1999, the degree of faith in our own nation. Political discourse of a bombed nation in part captured the spirit, of the fascists and partisans in the Second World War, the world, and others, liberated part of the spirit of political discourse of a bombed nation in 1999. echoes the national council and the United Nations. Illusionist imago and conceptual fantasies of the political discourse of a bombed nation in 1999. moved the boundaries of political and spiritual horizons: the eternal spirit of Ur-Fascism and parochial.

The motto, slogans and graffiti of this protest are means to the rhetorical Empowerment of Serbian collectives under NATO bombs in 1999. (strengthening beliefs and attitudes), and to the rhetorical persuasion around the world in a strategic consensus achieved at the level of the Tale of the motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999. The motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999. both promise and persuade. As a means to rhetorical persuasion, by their nature apodictically are used and combined suggestion and argument, but much more suggestion, with the consent of the superior emotional interlocutors (audience). From the first to the last letters of the Tale of the motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999, it is overshadowing expression and emphasizing emotionality - "adding oil" to the rhetorical fire (bitterness, anger, wrath, anger, pride, hatred, contempt, hilarity), and "folksy", abusive speech. The rhetoric of the rebel national spirit under NATO bombs in 1999. developed their rhetorical strategies in order to prove the truth of the strategic consensus achieved at the level of the Tale of the motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999. The rhetorical strategies in the political discourse of a bombed nation in 1999. were bipolar (US and THEM), concentrated and "reduced": appeal, petition, calling to account, discredit, contempt, intimidation, serious warning, warning, threat, protest, support, justify, weather developments, attacking and blaming, taking requests, denial, denial, call (request) on an energetic performance, glorification, apodictic assertions, giving promises, call (re)action. For the entire Tale of the motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999. there is a noticeable general and powerful rhetorical strategy - a strategy of a war propaganda euphemism which the war with NATO and the NATO bombing of FR Yugoslavia in 1999. presents itself as, fun and recreational, and sometimes as a sporting activity. Beside, there are also two rhetorical stratagems that empower group rhetoric and national unity: 1. The war propaganda and folklorism that suggests the idea that the war is being waged by the will of people, and for its interest, 2. The war propaganda mythologism that shows armed conflict as a defense of the Serbian nation, and the entire mankind from the onslaught of non-human, animal, infernal forces that embody the enemy. The most common argument of the political discourse of a bombed nation in 1999. is the argument of "infallibility of the people" (argumentum ad populum), where it comes to masking the fact of the stereotypes below. How do the people in the political discourse of slogans and graffiti in 1999. ethnically determined (Serbian nation), its value, and the value of a "collective voice" not question? - an unmistakable collective voice echoes inviolability and the inviolability of national eternal truth: it reveals the very essence of "do not suffer from excess analytical, precision is very user-friendly" people. The motto, slogans and graffiti in 1999. are often found to have the specific rhetorical structure - "the second voice in the text" or "text in the text" as a kind of argument "infallibility of the people". Hence the political discourse of the bombed nation in 1999. has an epiphany of famous, heroic ancestors, the legendary and mythological characters and their voice and

mystical connection a-historical living and dead members of the ethnos. In addition to ancestors and the dead politicians more is transformed into symbolic capital of ideological political discourse bombed nation in 1999. The political magic of the motto, slogans and graffiti in 1999. revives the dead ancestors and dead politicians and deadens live enemies to make them a political advantage. Weather the level of the Tale of the motto, slogans and graffiti was captured in 1999. in van-temporality, within which can be identified three dimensions: past, present and future. From the starting point of the present, political discourse about its singing or the estimated past, and the future has ceased to be the tense and has only one reference point: the moment when we will win NATO. People's voice in protest, accusing the defensive, and assures and distracts, and praise and blamed, but in the political discourse of the slogans and graffiti in 1999. it still is clearly present in critical-mobilization and affirmative imaginary rhetorical effect.

The Tale of the motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999, are interwoven with ideas of nationalism as a metaphor for mass ethnocentrism which are the values of our ethnicity rising level, superior, anti-Americanism and anti-fascism, the collectively ruled ethos as a valued orientation. Collectivist ethos of political discourse of a bombed nation in 1999. is an ethos that is one-dimensional. In addition to the merging of the ethos and pathos, the unification of the identification of the author and the audience in the same pathos, power and credibility of political discourse of a bombed nation in 1999. made it so that the rebellious spirit of the Great rhetoric with small form bonds between everyone (participants, authors and witnesses and the audience) and combine it in a "Serbian aggregated figure" who stands before the mirror: the creation, and singing, and listening, and testifying, and interpreting its own ideas, interests, beliefs, phantasm, desires and experiences under NATO bombs. If the war in the life of a nation - the weather mirrors, then the war time pure nakedness, crystal transparency, and slogans, chanting slogans and graffiti on the reflection in the mirror: clear weather self-reflection (US) and mirroring (THEM). Self-reflection is describing and singing the US reflection in the mirror, political discourse applies to rhetorical strategy: the glorification and victimization, and seeing the reflection of the other in a mirror image of the THEM Group colored rhetorical strategy: pathological, demonization, dehumanization, contempt, scorn, contempt. Political discourse motto, slogans and graffiti in 1999. restored the image of the Serbs - honest, heroes and victims against the eternal enemy, the heartless and corrupt world. Omitting and rejecting all responsibility and blame game (evil and violence is always "their" while completely omits "our" involvement in any dishonorable action) is applied victimization as a rhetorical device that represents the essence of the "crisis" frame stories. The motto, slogans and graffiti appear in 1999. as a small instruction memory of Serbs who were wronged, as a small present evil political comments which illusion more played out fateful division of roles on the aggressor and the victim merges with the illusion of eternal innocence of the Serbian people and moral inviolability of the "the biggest victim" of all past wars. Of importance to the rhetorical strategy of victimization is a metaphor mint that builds political discourse of a bombed nation in 1999, but also a metaphor of the triangle, which is opposite the metaphoric targets as symbols of victimization, a warning and a threat to the enemy's mystical disappearance. Political discourse of the motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999. colored the narrative with ethnocentrism, stereotypes about national, moral, military, sports, historical, religious, genetic, sexual, territorial, music, and even culinary superiority of the Serbs. Praising is completely devoid of self-criticism, whether political discourse praises courage, fighting spirit, willingness to sacrifice or the superiority over the enemy (only one of 1244 parole contradict glorification). In addition to the key symbols of the Tale (freedom, nation, truth, justice) collective by creating a symbol in a drowning autostereotype and that overshadows the whole Tale - a symbol of Serbian balls or nuts. Serbian balls (nuts) get the meaning of common characteristics, "the mighty difference" and excellence for the whole collective. Serbian balls (nuts) emerge in the collective perception of the promotional homogenizing national symbol (undetachable warrior courage and immeasurable male potency). Glorifying desirable (US) directly binds to the humiliation and inferiority of the Second undesirable (THEM) compiled couples of opposing concepts: the Serb - non-Serb, boldly - cowardly, just - unfair, true - false, human - inhuman... Every other political discourse of a bombed

nation in 1999. were non-Serbs. The basic rhetorical device of hate speech on the second labeling as a basic form of political and ideological speech about the enemy, derogatory, demeaning names, characterization using negative stereotypes. There are many rhetorical strategies of describing the Second political discourse of the motto, slogans and graffiti 1999: pathologisation, demonization, dehumanization, contempt, hatred...

The spring of 1999. there was no possibility of defense against such immense power as NATO but that it in itself becomes the object of unbridled aggression and the destructive power of war protests against the NATO bombing in 1999. poured into the political discourse of the motto, slogans and graffiti that were trying to be as fierce as were the events whose echoes they were trying to be. The gap between the tangible and coveted reality was accompanied by an aggressive, explosive language, swearing and profanity, and emotionally over-saturated eords contributed to the mobilization of defense forces of the populus. In the discourse of the motto, slogans and graffiti in 1999. there is nothing that forbids the linguistic norms of legislation, there is no censorship: swearing and cursing balance the tension, emotionally empty Collective authors and the public`s lower stress levels under NATO bombs. Swearing and cursing was in folk-carnival style atmosphere of serenity and spirit of the motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999, the discourse of the motto, slogans and graffiti 1999. that appeared to be happy is due to the elimination of prohibitions and taboos, a folk-carnival spirit awakens obscenity in the realm of freedom to say everything. Real profanity (swearing calculation, aggression and hysteria) in the corpus of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. was 116, or 9.3% of the total sample (of 1244 slogans and slogans). However, there is still 145 slogans – erotic, obscene jesting with sexual connotation (11.6% of the sample), so the total number of slogans and curses in the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. and slogans with sexual connotations, as much as 261 or 20.90%. While swearing in every language makes up about one percent in the Frequency dictionary of the slogans of protest against the NATO bombing in 1999. profanity, foul-mouthed expressions, lasciviousness and obscenity cover more than one fifth of the entire corpus. In addition to tremendous violence and aggression which carries erotic Dictionary foul-mouthed slogans of protest against the NATO bombing in 1999, and even a fifth of the lexicon, which occupies a curse, lasciviousness, in addition to the main character of the Serb potent warrior who builds andocentricness curses and uses obscene expressions, slogans discourse, and graffiti 1999. The government`s linguistic obsession with the phallus as a symbol of retaliatory power, and sex as the perfect metaphor for people's vote under NATO bombs in 1999, The connection between sex and language in political discourse of the motto, slogans and graffiti in 1999. is a constant, conscious or subconscious. In the discourse of the motto, slogans and graffiti in 1999. and its curses that are noticeable is the basic feature of grotesque realism – “reduction”: translating spiritual abstraction to the plan of the Earth and the Body. Like NATO bombs in 1999 – from heaven to earth, and in the physical sense: the head of the genitals, abdomen, buttocks, the man`s sexual and physiological functions. But the lowering onto the body and the bodily in the political discourse of the motto, slogans and graffiti in 1999. does not promote the fullness, sex and Eros as the joy of life, zest for life and creative power in contrast to the horror of war atrocities and Thanatos. The meaning of eroticism in language of the motto, slogans and graffiti 1999. is not Eros with the gifts of the happiness that its carrying or erotic pacifism who fought against accidents and sadness of that Thanatos session. Below the words of the motto, slogans and graffiti of 1999. sex is bubbling as vengeful wrath, as a means of torture and humiliation of the enemy, as the most powerful weapon of the Serbian team. As the notion of the motto, slogans and graffiti in 1999. primarily heroic and mighty discourse through it rarely had its voice breake the curse (in folklore called female voice). In the body made up of 1244 slogans, there is a total of 14 including curses, including the 101 graffiti with only one that contains a curse, and those curses constitute 1.28% of the total Corpus. Of the 15 recorded curses in the slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999. as many as 10 refers to one of the largest Serbian enemies – Bill Clinton.

As much as the world of ideas is limited by political horizons, no matter how parochial a spirit is chained

and trapped in a world of Ur-Fascism, however uncritical in self-reflection and construction of the second image in a mirror, the discourse of slogans and graffiti in 1999. was willing to laugh at itself and others. Laughter in political folklore slogans and graffiti under NATO bombs in 1999, find itself in the term of one of the "border" folk genres: between an anecdote and a joke. The conflict between the reality and the comic tragedy in the slogans and graffiti in 1999, shrouded in burlesque attire, is an expression of the elliptical humor of the slogans and graffiti 1999. Laughing under NATO bombs in 1999. is a special kind of laugh magical and as strong as possible with a chuckle as serious as death itself, demons and evil, to the laughter and the gallows with a chuckle of invincibility, it is both carnival laughter of that collective voice in provoking and mocking death as to show that death is just one moment, one small incident on the carnival.

The ruling Serbian political discourse was, for more than a decade, only talking about the dream, the nation was dreaming a story for more than a decade. And that story was told in the motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999, with the sounds of sirens, with the noise of bombs, in the realm of freedom of speech, the fairy-tale atmosphere and melodramatics, deeply and sincerely believing in the magical power of words. And just like the people who grew up on New-speech of the national (collective) 1999. voice of the political discourse of a bombed nation that did not know that once EQUAL or FREE meant POLITICALLY EQUAL or POLITICALLY FREE. Illusions, myths and fantasies of national imagery of the political discourse of a bombed nation that in 1999. only knew for "freedom and equality under the bombs". A decade (1987-1999.) of the hypnotic effects of the ruling Serbian political discourse that invoked the dark forces of the collective unconscious, blowing up the collective psyche of the Serbian people. Ten-year inflation of collective psyche ended - burst, as it happens with the soap bubbles, spraying national illusions, myths and fantasies that we're invincible, heavenly people that we were persistently whispered to by His master's voice, and how we felt in that unique and unforgettable experience during the NATO bombing in 1999. and collective hallucination all ended. Only droplets of exploded bubbles of a inflated collective psyche still remain - the motto, slogans and graffiti of protest against the NATO bombing in 1999 - the initiative of collective memory, while the people's spirit still wanders the vastness between ecstasy and apathy.

Key words: political discourse, motto, slogans, graffiti, frequency dictionary, critical discourse analysis

Science Field: Political Science

Special topics: Media Studies and Journalism

UDC: 32: 808.5 (043.3) 316.774: 32.019.5 (043.3)

САДРЖАЈ

0.1. Генерална структура докторске дисертације

I ПОЛИТИЧКИ ДИСКУРС 1999.

1.1. Увод: НАТО бомбардовање СР Југославије 1999.	1
1.1.1. Једна скраћеница и једна тућица – НАТО агресија	5
1.1.2. Милосрдни анђеоски крилима политичког дискурса	11
1.1.3. Протести 1999. у светлу политичког дискурса и бомби	16
1.1.3.1. Политички дискурс: рам протеста	19
1.1.4. Политички дискурс пролећа 1999.	28
1.1.4.1. Језик: поглед са земље	32
1.1.4.2. Језик: поглед са неба	52
1.1.4.2.1. „Легитимне мете“ и „коллатерална штета“	63

II ПАРОЛЕ, СЛОГАНИ И ГРАФИТИ ПРОТЕСТА ПРОТИВ НАТО БОМБАРДОВАЊА СР ЈУГОСЛАВИЈЕ 1999.

2.1. Лингвистичка анализа парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.	81
2.1.1. Корпусна лингвистика – нова парадигма истраживања језика	81
2.1.1.1. Честотници – благо корпусне лингвистике	93
2.1.2. Предмет истраживања	99
2.1.3. Циљеви истраживања	100
2.1.4. Хипотезе истраживања	102
2.1.5. Методе и технике истраживања	103
2.1.6. Корпус језичке грађе: паролe, слогани и графити протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.	107
2.1.7. Анализа резултата истраживања статистике речи применом Зипфовог закона	109
2.1.8. Анализа статистичких података фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.	123

2.1.8.1. Богатство и разноврсност фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.	125
2.1.8.2. Врсте речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. – заступљеност и дистрибуција	129
2.1.8.3. Лексичке одреднице и текуће речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.	138
2.1.8.4. Промењиве и непромењиве речи, именички и глаголски систем фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.	149
2.1.8.5. Функционалне (граматичке) и семантичке (лексичке) речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.	154
2.1.8.6. Функционалне (граматичке) речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.	157
2.1.8.7. Семантичке (лексичке) речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.	164
2.1.8.8. Речи са фреквенцијом 1 (F 1) фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.	180
2.1.8.9. Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. и лексичке универзалије	185
2.2. Комуниколошка анализа парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.	190
2.2.1. Пароле, слогани и графити као облици фолклорне комуникације: нови жанрови	194
2.2.2. Анализа резултата истраживања комуникативне структуре парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.	204
2.2.3. Смер протестних парола и слогана	208
2.2.4. Садржај протестних парола и слогана	223
2.2.4.1. Квантитативна анализа садржаја парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.	227
2.2.4.2. Квалитативна анализа садржаја парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.	239

2.2.4.2.1. „24.3.1999. НАТО је већ почео да нам откопчава панталоне”	239
2.2.4.2.2. „Говори српски, да те цео свет бомбардује!”	247
2.2.4.2.3. „GOD IS SRBIN”	259
2.2.5. Смер протестних графита	266
2.2.6. Садржај протестних графита	281
2.2.6.1. Квантитативна анализа садржаја графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.	281
2.2.6.2. Квалитативна анализа садржаја графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.	285
2.2.6.2.1. „Србине, ил си нинџа ил си минџа”	286

III ПОЛИТИЧКИ ДИСКУРС У ПАРОЛАМА, СЛОГАНИМА И ГРАФИТИМА ПРОТЕСТА ПРОТИВ НАТО БОМБАРОВАЊА СР ЈУГОСЛАВИЈЕ 1999.

3.1. Од дискурс анализе до критичке анализе дискурса	298
3.1.1. Политички дискурс бомбардованог народа: оптичка варка интелекта	303
3.1.2. На развалинама идеолошког раја: идеје	307
3.1.2.1. Ентоцентризам/Национализам	329
3.1.2.2. Антиамериканизам/ Антиглобализам	335
3.1.2.3. Антифашизам	339
3.1.3. Политичко-митске слике политичког дискурса бомбардованог народа 1999.	342
3.1.3.1. Само слога Србина спасава: „Кад се Срби сложе, ни НАТО им ништа не може”	342
3.1.3.2. Тријумф жртвовањем: „Бој се оног ко је свико без голема мријет јада!”	343
3.1.4. Политичка и духовна обзорја политичког дискурса бомбардованог народа 1999: „Трст је наш”	346
3.1.4.1. Народ и Гло	350
3.1.4.2. Рат и Мир	357
3.1.4.3. Мржња и Љубав	364
3.1.4.4. Дух паланке и свет ур-фашизма политичког дискурса бомбардованог народа 1999.	368
3.1.5. Од помрачења ума до помрачења Сунца: реторичке стратегије	371
3.1.5.1. Велика реторика малих форми	375

3.1.5.1.1. Самоогледање: слику своју љубим	396
3.1.5.1.2. Други у огледалу	405
3.1.6. Ода нас прејака реч: лексика	411
3.1.6.1. Псовка и клетва нас је одржала: њима хвала	413
3.1.7. Ода нас прејак смех: кикот као учтивост очајања	432
Завршна разматрања: култура сећања на НАТО бомбардовање СР Југославије 1999.	440
Литература	446
Биографија	460

ПРИЛОЗИ

Прилог 1. Анализирани језички корпус (I Пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999, II Српско-енглеске пароле протеста које нису унете у фреквенцијски речник, III Графити протеста против НАТО бомбардовања 1999)	1
Прилог 2. Азбучно-фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.	54
Прилог 3. Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. – ранговни поредак	81
Прилог 4. Попис табела и графикона	108
Прилог 5. Политички дискурс 1999. (I Политички дискурс уочи и током НАТО бомбардовања СРЈ 1999, II НАТО бомбардовање у саопштењима српских политичких странака током бомбардовања 1999, III Изјаве политичких првака крајем 1999)	111
Прилог 6. Рат ваздушни, а патње земаљске – сећања и сведочења цивилних жртава НАТО бомбардовања 1999. (I Сећања на први дан бомбардовања, II Три животне приче у три кривичне пријаве и оштетна захтева, III Да се не примети да сам Албанац)	126
Прилог 7. Протести против НАТО бомбардовања СРЈ 1999. у земљи и свету и апели за мир	136
Прилог 8. Протест против НАТО бомбардовања 1999. у слици	155
Прилог 9. Хронологија НАТО бомбардовања СРЈ 1999. (24. марта – 10. јуна)	156
Прилог 10. Хронологија политичких дешавања непосредно пре и током НАТО бомбардовања СРЈ 1999. (24. фебруара – 10. јуна)	168
Прилог 11. Године распада и протеста у Србији (1988–2000) (I Године распада 1998–2000, II Године протеста)	196

0.1. Генерална структура докторске дисертације

Докторску дисертацију „Политички дискурс у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999.“ чине три дела, а сваки понаособ промишља политички дискурс и његов значај за политичко понашање популуса кроз политички, језички, национални имагинариј у време НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. У докторској дисертацији, у зависности од истраживачких тема свакога дела, присутно је више предмета, циљева и метода истраживања.

I Први део дисертације под називом „Политички дискурс 1999.“ има циљ да проучи:

- Политичку причу о НАТО бомбардовању СР Југославије 1999.
- Протесте 1999. у светлу политичког дискурса и бомби
- Политички дискурс пролећа 1999. (језик: поглед са земље и језик: поглед са неба).

Научне методе истраживања у првом делу дисертације су метода анализе грађе и метода критичке анализе дискурса.

II Други део дисертације под називом „Пароле, слогани и графити протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.“ чине две целине: лингвистичка анализа парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. и комуниколошка анализа парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. Циљ истраживања је сачинити фреквенцијски речник протестних парола и слогана и проучити:

- Пароле, слогане и графите протеста против НАТО бомбардовања 1999. као посебан језички социолект и варијетет
- Пароле, слогане и графите протеста против НАТО бомбардовања 1999. као облике фолкорне комуникације: нове жанрове
- Пароле, слогане и графите протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. и модел њихове комуникативне структуре (смер и садржај)

- Колективни, народни глас парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. као глас његовог господара – *His master's voice*.

Научне методе лингвистичког истраживања су метода фреквенцијског речника корпусне лингвистике као квантитативна и социолингвистичка као квалитативна. Научна метода комуниколошког истраживања је квантитативна и квалитативна анализа садржаја.

III Трећи део дисертације под називом „Политички дискурс у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбаровања СР Југославије 1999.“ промишља политички дискурс бомбардованог народа 1999. као оптичку варку интелекта:

- На плану идеја
- На плану политичко-митских слика
- На плану политичких и духовних обзора
- На плану реторичких стратегија
- На лесичком плану (псовке и клетве) и
- Хумор парола, слогана и графита бомбардованог народа 1999.

Политички дискурс у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбаровања СР Југославије 1999. промишља се квалитативном методом критичке анализе дискурса.

I ПОЛИТИЧКИ ДИСКУРС 1999.

1.1. Увод: НАТО бомбардовање СР Југославије 1999.

- ◆ *24.3.1999. у 19:55 НАТО је већ почео да нам
откопчава панталоне...*
- ◆ *Вита јела, зелен бор, чекам брзи одговор.*
Били
Мало морген.
Слоба
- ◆ *Клинтоне Мурате, среће си курате!*
- ◆ *Боље рат него НАТО ПАКТ!*
- ◆ *НЕКА САЗНА АМЕРИКА ДА ЈЕ СРБИН ОД ЧЕЛИКА*
- ◆ *КЛИНТОНЕ НИЈЕ ТИ СРБИЈА МОНИКА ЛЕВИНСКИ
ПА ДА ЈЕ ОКРЕЋЕШ КАКО ХОЋЕШ*
- ◆ *ОБРИШИТЕ МИ ДУПЕ, НАТО ТРУПЕ*
- ◆ *НАТО, ВЕНИ, ВИДИ И ИДИ!!!*
- ◆ *СУВИШЕ НИСКО ЛЕТИТЕ!*
Небески народ
- ◆ *Каубоју, Срби нису Индијанци!*

пароле и слогани протеста 1999.

Увод започињемо именовањем онога што се дешавало од 24. марта до 10. јуна 1999. на територији СР Југославије. Проблем објашњења и утврђивања карактера историјског догађаја је истовремено и проблем његовог именовања. Којим се све називима именује овај период? *НАТО агресија, НАТО кампања, Ваздушна интервенција, Рат Србије и НАТО, Милосрдни анђео, НАТО бомбардовање, Хуманитарна интервенција, Отаџбински рат, Војно-ваздушна кампања НАТО против Југославије, Антлантско-српски рат, НАТО акција, Рат Србије и Северноатлантског савеза, Косовски рат, Ваздушна кампања, Рат НАТО против Србије и Црне Горе, Амерички рат за Косово, Рат за Косово и бомбардовање Србије, Рат Србије и НАТО, Операција Савезничка сила, Балкански конфликт, Косовски сукоб, Операција Уједињена*

снага, Агресије НАТО коалиције, Операција Здружена сила. Сваки од ових примера именована подразумева уједно и вредновање догађаја у складу са тим којој „теорији“ друштва припада одређено име. Наиме, сваки од поменутих назива има посебно значење у зависности од врсте практично-теоријског дискурса у коме се појављује, па и свако именоване овог периода има значење у зависности од тога у којој се интерпретативној традицији употребљава. Тиме се уједно илуструје зависност смисла историјских догађаја од наратија у којима се он конституише и веза између наратија и практичних циљева теоријске наратије. Структурална матрица интерпретације која се појављује у наведеним примерима именована је јединствена и има структуру номолошког објашњења.¹

Догађај нема значење изван приче – догађај има смисла (нешто значи) само у оквиру неке наратије. Међутим, то истовремено значи да социјална чињеница која у оквиру једне наратије има смисао изузетног догађаја, може у другој бити окарактерисана као неважна, или чак избрисана. На пример, један догађај који се у једној причи може окарактерисати као злочин, у другој може бити интерпретиран као ратна победа, бомбардовање једне земље може бити именовано као „хуманитарна интервенција“, или као „агресија“. Сведоци смо да постоји мноштво наратија о ономе што се дешавало од 24. марта до 10. јуна 1999, наратије се међусобно допуњују или искључују на основу тога да ли признају или бришу одређене социјалне чињенице као догађаје. Није реч само о томе да постоји више прича о једном догађају, него и о томе да догађаји у једној причи постоје, а у другој уопште не постоје – прича може да поништи догађај. Догађај је по својој природи синтетичан. Не одвијају се одвојено његови одређени сегменти,

¹ Она се састоји у томе да интерпретацију друштвених догађаја сведе на објашњење тако што ће путем именовања догађај приказати као посебан случај одређене „теорије“, аналогно оном типу научног објашњења, које се састоји у томе да појединачан случај подведе под општи закон, из чега потом следи одређен тип легитимације и оспоравања његовог практичног значаја. Проблем са оваквим типом тумачења састоји се у следећем: нити су „теорије“ које се примењују приликом интерпретације друштвених догађаја „научни закони“, нити су социјалне чињенице примери „научних чињеница“. Овде више него у „науци“ фигурирају „приче“ (наратије) и то у двоструком смислу. „Теорије“, односно практично-теоријске интерпретације (либерална, марксистичка, конзервативна, глобалистичка, демократска...) имају структуру приче и тиме се битно разликују од „научних теорија“. Социјалне чињенице пак имају значење само у контексту наратија, тако да се и оне битно разликују од „научних чињеница“. Речју, улога приче у тумачењу друштвених догађаја је конститутивна, за разлику од „научног објашњења“ где је више експланаторна; према Миле Савић, Догађај и наратија (О процењивању карактера савремених догађаја), у: „Револуција и поредак“, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 2001, стр. 11.

него је сваки саставни део другог. Тек у нарацији у којој се интерпретира његов смисао могуће је аналитички раздвојити његове посебне аспекте.² И саме се интерпретације рата (оним што се као „разумевање ратова“ појављује у јавности) могу сматрати његовим саставним делом. Интерпретације се јављају као саставни део рата тако што претходе рату, непрестано су присутне током рата и у његовој су функцији, а следе и након окончања рата. За „рат“ се у том смислу може рећи да је унапред „заробљен“ у оваквој или онаквој интерпретацији. Могли бисмо се запитати и да ли је рат на неки битно унутрашњи начин повезан са интерпретацијама, да ли је наставак интерпретација „другим средствима“.³

Комплексност догађаја превладава се тако што се „преведе на језик“ одређене интерпретативне матрице. Тако, на пример, НАТО бомбардовање може да се интерпретира у оквиру политичке, геостратегијске, економске, војне, правне, глобалистичке, пропагандне, еколошке, приче људских права, Новог светског поретка, хуманитарне, књижевно-поетске, епистоларне, историјске, лингвистичке, протестне или неке друге приче.⁴ Поменути типови прича могу и сами да буду разноврсни, чак противречни, али сваки посебни тип интерпретације тежи да синтетички обухвати и „преведе на свој језик“ све сегменте догађаја. При томе је могуће да се социјалне чињенице које се тичу једног типа интерпретације узимају као потврда за други интерпретативни тип, да се правила једног дискурса неприметно примењују у другом и *vice versa*. И поред тога што све ове приче функционишу у јавном дискурсу, као замена за недостатак универзалне мета-нарације, увек постоји тежња да се нека посебна прича наметне као универзално објашњење. Такође, то универзално објашњење, те доминантне интерпретације друштва могу постати у догледно време безначајне. Карактеризација савремених догађаја путем одређене врсте именовања има само ограничену улогу – више практичну, него дескриптивно-

² Ibid, стр. 13.

³ Као карактеристична процедура целовитог мишљења, интерпретација укључује и разматрање о узроцима, контекстима, начинима, хронологијама догађања, последицама... Део онога што ми именујемо интерпретацијама је и питање истине, која би заправо требало да буде централни део интерпретације, а остаје прилично прикривена, негде изван саме процедуре интерпретације.

⁴ Народна библиотека Србије објавила је „Библиографију књига о НАТО агресији“ по којој су само до краја 2000. године о НАТО бомбардовању СР Југославије објављене 82 публикације на српском језику. Године 2012. ову библиографију сачињава 316 наслова, а 2015. чак 543 јединице разнолике грађе (књиге, зборници, научне монографије, чланци, приручници, поезија, документарна литература, афоризми), www.vbs.rs/scripts/cobiss.

когнитивну. У том смислу је и именовање онога што се дешавало у периоду од 24. марта до 10. јуна 1999. године у наслову овога рада. Кроз причу свако од нас, по речима Пола Рикоара, успоставља свој (наративни) идентитет, артикулише себе као индивидуу. Причу о НАТО бомбардовању СР Југославије 1999. и протесту против НАТО бомбардовања у овом раду „заробили“ смо у матрици политичког дискурса и језика побуне, у свету парола, слогана и графита протеста.

1.1.1. Једна скраћеница и једна туђица – НАТО агресија

- ◆ *Нацистичка Агресорска Терористичка Организација*
- ◆ *НАТО стиг'о а мени се диг'о,
НАТО сићи мало на планине
да те Србин ту окине!!!*
- ◆ **НАТО ЈУНАЦИ, СТЕРАМ ВАМ ГА МАЈЦИ!**
- ◆ *Агресори, није важно колико сте интелигентни,
већ како се интелигенцијом служите.*
- ◆ *НАТО и даље упорно бомбардује Приштину.
Треба им рећи да Милошевић дефинитивно није тамо!*
- ◆ **НАТО, НА ТИ КУРАЦ**
- ◆ *НАТО нас не може изненадити*
- ◆ *НАТО, добродошли у Буђановце
(РВ и ПВО)*
- ◆ *НАТО, НАТО, е па шта је, ако је НАТО није МИГ*
- ◆ **НАТО ТРУПЕ РАЗВАЛИЋЕМО ВАМ ДУПЕ**

пароле и слогани протеста 1999.

Агресија (лат. *aggressio* – напад) представља међународно кривично дело и односи се на насилну акцију једне или више држава предузету против територијалног интегритета или политичке независности друге државе у намери да се оспори право на опстанак државе, измени њен друштвено-економски систем, отцепи део њене територије и томе слично. Резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација број 3314 из 1974. године, „првоотпочињање употребе оружане силе од једне државе противно Повељи представља *prima facie* доказ извршења акта агресије”.⁵ Агресија обухвата следеће акте без обзира на то да ли је рат објављен или није – инвазију или напад оружаних снага једне државе на територију друге,

⁵ www.un.org/resolutions.

бомбардовање територије неке државе од стране оружаних снага друге државе или употребу ма ког оружја од стране једне државе против територије друге, блокаду лука или обала, напад копнених или ваздухопловних оружаних снага једне земље на копно, море, ваздушни простор или морнарицу друге земље, као и многе друге акте које Савет безбедности на основу одредби Повеље УН може одредити као акте агресије. Данас је могуће говорити и о агресији која се врши пропагандом, као што су ратнохушкачка пропаганда или пропаганда која као циљ има изазивање нереда у једној земљи.⁶

И међу самим историчарима постоје изразите несугласице о томе како називати овај период скорије српске историје. Тако Никола Симићевић у дебати „Србија и НАТО“⁷ истиче да се оружана интервенција НАТО пакта против Србије, тадашње Савезне Републике Југославије започета 24. марта 1999. године, у домаћој и светској јавности најчешће назива „НАТО интервенцијом“ или „НАТО бомбардовањем“. „Оно што одмах пада у очи јесте да су термини интервенција и бомбардовање лишени сваког вредносног значења – интервенисати или бомбардовати може се и у циљу самоодбране или пак заштите одређене угрожене групе људи. Имајући у виду да је НАТО пакт извршио оружани напад на Југославију без одлуке Савета безбедности Уједињених нација погазивши међународно право, јасно је да је НАТО пакт извршио агресију на Југославију. У том смислу када год се говори о интервенцији Северноатлантске алијансе на Југославију, неопходно је увек ту интервенцију назвати агресијом. Термин агресија у себи јасно носи значење нелегитимног, противправног и насилничког чина, те сам по себи има изразито негативно значење. НАТО агресија на Југославију је реализована бомбардовањем, али је из правних и етичких разлога неоправдано говорити искључиво о НАТО бомбардовању без помена термина агресија“.⁸

Употребу термина „интервенција“ од стране НАТО лидера Миша Ђурковић објашњава на следећи начин. По класичном међународном праву, радило се о

⁶ Према Љубомир Стајић, „Основи система безбедности“, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, 2008.

⁷ Стари сајт.nspm.rs/debate/107_deb.NATO.

⁸ Ibid.

јасном нападу, агресији неколико земаља на једну суверену државу. Међутим, већ по овом дискурсу се видело да је унутар ове нове НАТО државе класично међународно право нешто што се више не признаје. Од *ius gentium*, не прелази се као што овдашњи критичари Новог светског поретка мисле на *ius cosmopolitanum*, већ, бар декларативно или као покриће за „завођење правде“, на *ius civitas* у овој новоформираној држави. „Они заиста своју акцију нису сматрали за рат са непријатељском државом, већ за унутрашњу полицијску интервенцију, за покушај дисциплиновања мангупа који не прихвата нова правила игре. Када анализирамо ситуацију унутар ове нове државе, НАТО има скоро потпуни легитимитет у завођењу тих нових правила игре, по којима је ова организација врховна полиција унутар нове државе и чувар безбедности на границама. Све земље и сви народи су, било преко директног чланства у НАТО, било преко индиректног чланства кроз ЕУ и на тај начин у WEU (будућим војним снагама ЕУ, могућим само као део НАТО структуре), било преко Партнерства за мир (чији је члан чак и Белорусија), или коначно као апликанти за чланство, дали своју сагласност и признали врховну политичку и војну премоћ НАТО. Сви сем Срба. Због горе наведених разлога, Срби су једини остали у директној конфронтацији са НАТО па су и засновали своју националну и државотворну политику насупрот НАТО. Резултат такве политике је чињеница да је српски етнички корпус (где спадају и Црногорци као посебна нација) фактички подељен у пет држава”.⁹

Потпуно супротно сматра историчар Чедомир Антић: да из суштинске контроверзности НАТО бомбардовања Србије произилазе дилеме о томе како назвати ту интервенцију. „НАТО бомбардовање 1999. године остао је најприхватљивији назив те војне интервенције, али би можда најбољи израз био Антлантско-српски рат или рат Србије и Северноантлантског савеза. Назив ‘рат Србије и НАТО’ би ипак био најбољи израз, јер је у то време Савезна Република Југославија и функционално била уништена, а Црна Гора је имала потпуно другачији третман током ратовања”.¹⁰ Антић указује на то да рат између Србије и НАТО ни десет година по окончању није добио општеприхваћено име говори,

⁹ Миша Ђурковић, Победници без чаробног напитка: есеј о Србима и Евро-атлантској држави, у: „Диктатура, нација, глобализација”, стр. 258, www.misadjurkovic.info/wp.../11/Diktatura-nacija-globalizacija.

¹⁰ Према Танјуг, 24.3.2009.

пре свега, о томе колико је тај рат суштински контроверзан.¹¹ Истичући да је НАТО по први пут у својој историји ратовао на простору Европе и да му је победа у том рату омогућила дугорочно редефинисање Северноатлантског савеза, сматра да је тај рат, колико год га режим Милошевића правдао као одбрамбени био суштински излазна стратегија режима који није знао шта да ради са Косовом а са друге стране тај режим је после пораза у рату прогласио долазак НАТО-а на Косово као некакву своју победу, што је још већи парадокс. Говорећи о називу за период март – јун 1999. године, Антић је подвукао да Милошевићев режим није хтео да прогласи тај рат за отаџбински и да тадашњи режим никад није стављао ништа, па ни отаџбину, изнад себе. Према његовим речима, идеја да се нешто зове НАТО агресија је потпуно стилски лоше изабран и неинвентивно маркетиншки осмишљен термин: „Шта значи то НАТО агресија? Једна скраћеница, једна туђица, и ето то треба да буде симбол једног рата у коме је читав народ бранио своју отаџбину. Ја се са тим не бих сложио. Народ је тај рат прозвао бомбардовање и имао је право да га тако назове”.¹²

Момчило Павловић из Института за савремену историју уверен је да ће догађаје од марта до јуна 1999. године историја оценити као Амерички рат за Косово. Према његовим речима, САД су биле и остале одлучне да слома сваки српски отпор на Косову по цену да доле нема Срба, директним потпомагањем Албанаца и албанских снага и да, како они то кажу, „охрабривањем других”, а у ствари најједноставнијим притисцима, било економским било политичким на друге земље, учине Косово независном државом. Павловић наглашава да се из тих циљева и те политике, која је још увек процес, „а ти процеси још увек нису завршени”, види да се у ствари ради о „рату за Косово и због Косова”.¹³ Такође

¹¹ Ibid. Износећи историјске чињенице Антић је указао да тадашња СРЈ није била узор демократске државе и да је, такође, извесно да власти Србије и СРЈ нису биле способне, а већим делом 90-их година ни вољне, да се споразумеју са косовским Албанцима и остваре „макар некакав договор са било којом од моћнијих политичких струја међу њима”. Према његовим речима чињеница је и да Сједињене Америчке Државе и њихови савезници нису били заинтересовани за грађанска и људска права Албанаца, већ су после 1996. године били заинтересовани за стварање албанске државе у складу са својим дугорочним глобалним интересима.

¹² Ibid.

¹³ www.tanjug.rs, 24. март 2009. Павловић даље наглашава да нема више Милошевића, нема више српских снага на Косову, а и даље се наставља отворена подршка и помоћ албанским снагама. Историчари ће сложити чињенице и вероватно ће у својим истраживањима наћи документа која потврђују оно што се сада наслућује: да је напад на Милошевића, односно на Србију, планиран годину или две раније, можда чак и у тренуцима када су бомбардовали Србе у Босни и када су

сматра да су термини као што су „НАТО агресија“, „напад НАТО на СРЈ“, „рат НАТО против Србије и Црне Горе“, „операција Милосрдни анђео“, „бомбардовање Србије“, термини из ратног арсенала и да нису у суштини нетачни, али да не објашњавају све, а ако се имају у виду почетни пропагандни мотиви којим се оправдавала акција против Србије, најпрецизнији термин за догађаје од марта до јуна 1999. године је ипак „Амерички рат за Косово и бомбардовање Србије“. Структуралне матрице интерпретација историчара наведене у овим примерима именована јединствене су и имају структуру номолошког објашњења. Но сама матрица (у овом случају историјска) као полазиште и оквир наратије открива политички дискурс који је испуњава и наткриљује. Тиме се уједно потврђује зависност смисла историјских догађаја од наратија у којима се он конституише, понајвише од политичког дискурса који га боји, као и мисао да Балкан производи више историје него што може да свари и „ојезичи“. Тако читамо и вест од 9. маја 1999. године: Београд – Социјалистичка народна партија Црне Горе оштро је у недељу напала председника Мила Ђукановића, јавила је РТС. У саопштењу СНП се наводи да Ђукановић, „попут портпарола НАТО пакта“, за „злочине НАТО у Југославији“ користи „још увек нажалост само ‘термин интервенција’ и да је појам ‘агресија НАТО-а’ званично забранио за употребу у Црној Гори”.¹⁴

Проблем именовања у светлу лингвистичке матрице анализира проф. Ранко Бугарски. „За почетак, цела ситуација је толико нова да мањка чак и нека одговарајућа реч којом би се она уопштено могла и именовати. Реч ‘рат’ би тешко могла да значи један овако једностран насртај, и НАТО пропагандисти је из прагматичких разлога пажљиво избегавају. Они то радије називају ‘операцијом’, ‘хуманитарном интервенцијом’ путем ‘ограничених ваздушних удара’, ‘кампањом’. Ови еуфемизми иду руку под руку са наводно ‘хигијенском’ и ‘хируршком’ природом акције како је рекламира НАТО, као да каже ‘ми вас заправо волимо, а ако вас бомбардујемо то је за ваше добро’. Али поглед са земље

отворено пружали подршку хрватским националистима у акцији Олуја. Вероватно ће та открића показати да је то био један план и да су Албанци били инструисани, да је ЦИА креирала одређене ексцесе, да је обучавала албанске терористе на северу Албаније, да је Тачи директни експонент Стејт департмента.

¹⁴ www.yuorpe.com/kosovo.

намеће један потпуно другачији избор речи. Из овог угла цела ствар је несумњиво ‘акт агресије’ који изводе ‘нацистички ратни злочинци’ међу лидерима САД и НАТО-а са њиховим ‘убилачким хордама модерних ваздушних варвара’, и томе слично. Овај емоцијама набијени језик са своје стране одговара страшном искуству жртава продужених експеримената са најновијим оружјима високе технологије за масовна разарања”.¹⁵

Расправе о називу онога што се дешавало од 24. марта до 10. јуна 1999. године не јењавају ни више од деценије по окончању догађаја. Питања се нижу. Зашто се на српској Википедији углавном користи синтагма „НАТО бомбардовање”, а не „НАТО агресија”? Да ли је форсирање термина „агресија” уместо компромисног термина „рат” отворена пропаганда? Зашто се бомбардовање у западним медијима назива *Kosovo war*, ако је бомбардована цела Србија, па чак и Црна Гора, а не само Космет? Зашто САД и НАТО никада не објављују рат, односно од 250 војних интервенција које су извеле у сувереним државама, само је пет војних сукоба вођено уз званичну квалификацију као „објављени рат”.¹⁶ Да ли парола протеста против НАТО бомбардовања 1999. констатацијом *Bombing for peace is like fucking for virginity* дотиче срж проблема са именовањем? Одговори, иако увек само делимични, своје исходиште имају у политичком дискурсу. Све изнесено јасно говори о значају именовања догађаја који превазилази игре око термина и улази у поље политике.

¹⁵ Ранко Бугарски, НАТО против Југославије: два света, два дискурса, „ГЛАС за мир и људска права”, број 20, август 1999.

¹⁶ Олгџа Хохлышева, “Особености миротворчества США, НАТО и запада в целом на Балканах (к вопросу об уроках Косовского кризиса)”, www.prof.msu.ru/publ/balk/010.

1.1.2. Милосрдни анђео са крилима политичког дискурса

- ◆ *Бели анђео јачи од АНЂЕЛА МИЛОСРЂА*
- ◆ *Погледај дом свој анђеле – Бог види све*
- ◆ *Ко је оно рекао да је ћаво стерилисан?*
- ◆ *Хумано бомбардовање – како то амерички звучи!*
- ◆ *Бог види боље од Авакса.*
- ◆ *Бог све ово гледа, ал не кроз реј бан наочари.*
- ◆ *Клинтон и Блер гореће у паклу. Бог је на нашој страни.*
- ◆ *НАТО-ов црни анђео = Бал вампира*
- ◆ *Ви верујете у бомбе, ми верујемо у Бога*
- ◆ **БОГ ЧУВА СРБЕ – А СРБИ СРБИЈУ**

пароле и слогани протеста 1999.

Операција НАТО бомбардовања СР Југославије није се звала „Милосрдни анђео“. Званични назив ове операције НАТО-а био је „Здружена сила“ (*Operation Allied Force* би могло да се преведе и као „Операција Савезничка сила“). Сам назив „Савезничка сила“ требало је да нагласи савезништво у години када је НАТО прослављао пола века постојања и када су примљени нови чланови. „Савезничка сила“ је једини термин који познају званични документи НАТО-а, док је „Милосрдни анђео“ за њих непознаница. Од тренутка уласка НАТО трупа на Косово и Метохију, јуна 1999. године, операција је променила назив у *Joint Guardian*, што у слободном преводу значи „Заједнички заштитник“, „Телохранитељ“ или „Придружени стражар“ у најслободнијем преводу. Иако мало ближе појму „анђела чувара“ ипак је још далеко од одомаћеног назива „Милосрдни анђео“. Али, чак и када бисмо за назив „Заједнички заштитник“ користили метафоричан израз „Анђео чувар“, не зна се тачно како је настао „Милосрдни анђео“. Укратко, нигде се не помиње неки појам ни издалека сличан

синтагми *Angel of Mercy* или *Merciful Angel*, што би били енглески језички еквиваленти „Милосрдном анђелу“. Порекло назива доводи се у везу са именом британског хуманитарног конвоја за албанске избеглице које су доспеле у Кукеш у Албанији, а који је априла 1998. године посетио Косово. Мисија је у медијима названа и „Операција анђео“, од британског оригинала *Operation Angel's mission of mercy* (ББЦ), а организовале су је хуманитарне организације, а не званично НАТО или нека од његових чланица. Друга верзија каже да је забуну око назива операције НАТО-а унео тадашњи кинески председник Ђијанг Цемин. Наиме, америчка компонента која је чинила „Савезничку снагу“ звала се „Племенити наковањ“ (*Noble Anvil*), те се претпоставља да је реч *anvil* неко погрешно разумео и да је од „наковња“ постао „анђео“. Сасвим је могуће да је прву ненамерну грешку направио управо Ђијанг Цемин, који је током посете Италији 25. марта 1999, како су пренели медији у Пекингу, употребио фразу „Племенити анђео“: „Најгоре је што ће у бомбардовању које су Сједињене Државе назвале Операцијом Племенити анђео, животе и иметак изгубити многи невини цивили“, рекао је тада Ђијанг, чију је изјаву одмах пренео и Танјуг.¹⁷ Но, *noble* и даље није близу речи *merciful*. Трећи истичу да је *Merciful angel* био незваничан назив који је *US State Department* почео да користи за комплетну операцију бомбардовања, да је израз нарочито понављан на ЦНН-у од стране пензионисаних америчких генерала, те да после напада овај израз више није коришћен, нити је остао забележен као такав. Сâм поступак којим Пентагон бира називе својих војних интервенција описан је у књизи „Како се бирају имена операција“ потпуковника Грегорија Симинског.¹⁸

¹⁷ www.politika.rs/rubrike/Drustvo/23377.sr.

¹⁸ Према књизи „Како се бирају имена операција“ потпуковника Грегорија Симинског, модерни систем избора имена војних операција настао је након лоших пропагандних искустава са називима као што су „Операција Убица“, или „Операција Разбијач“ у Корејском и Вијетнамском рату. Пентагон је 1972. године објавио и прве смернице о томе како имена операција могу бити бирања и створио систем од два слова 1975. године. У оквиру тог система, нпр. команда за Африку, која је надлежна за ваздушне нападе на Либију, добила је три низа речи које почињу словима између ЈФ-ЈЗ, НС-НЗ и ОА-ОФ, што даје укупно око 60 речи. Команде и даље морају бити веома опрезне поводом тога које речи бирају у оквиру овог система. Званичне смернице, наиме, забрањују употребу „познатих робних марки“, а такође и употребу „егзотичних“ и „баналних“ речи. Због лоших искустава са „Разбијачем“ и „Убицом“ није допуштена ни употреба речи које сугеришу „ниво агресије неспојив са традиционалним америчким идеалима или актуелном спољном политиком“. Поред тога, називи не смеју ни да вређају америчке савезнике, „земље слободног света“ као ни ма коју „групу, секту или вероисповест“. Грешке су ипак и даље могуће. Једна војна јединица је операцију у Хондурасу назвала „Бљештаве стазе“, што је слично имену једне перуанске терористичке групе. Систем са два слова није, међутим, и једини начин за избор имена. За веће операције, као што су биле „Пустинска олуја“ и „Пустински штит“ у Персијском заливу, команданти су одабрали имена која су им добро звучала и за која су веровали да ће добро

Представници Војске Југославије су наредних дана, након 25. марта 1999, почели да користе исти израз „Племенити анђео“, а помињано је да се акција бомбардовања зове и „Морални императив“, „Одлучна акција“ и „Хумани анђео“. Од племенитог до милосрдног анђела недостајао је само корак. Још увек није познато ко га је направио, и како је дошло до тога да се за нападе НАТО једино у Србији користи назив „Милосрдни анђео“, али његовом изумитељу треба признати умешност. Како год било, добивши крила политичког дискурса, „Милосрдни анђео“ је превазишао свог проналазача, и као такав се разлетео по новинским написима, позоришним представама,¹⁹ фељтонима,²⁰ анализама публициста, политичким патриотским говорима,²¹ црквеним беседама,²² ликовним изложбама поводом обележавања десетогодишњице НАТО бомбардовања 2009,²³ али и озбиљним студијама.²⁴ Забележена је чак и новотвореница – „анђелисање“, глагол који би требало да описује деловање Милосрдног анђела на тлу СРЈ.²⁵

Бојан Димитријевић из Института за савремену историју објашњава да је тадашња српска пропаганда или Министарство информисања, искористило тај назив да га

деловати на јавност – приступ који, по Семинском, постоји од како је инвазија на Панаму из „Плаве кашике“ преименована у „Праведну ствар“; према Нада Богетић, Како Пентагон бира називе интервенција?, 22.3.2011, www.vijesti.me.

¹⁹ Изложба слика „Милосрдни Анђео“ Гордане Новков Марић, изванредан иконички трактат о рату, еротици и смислу (јун 1999) и мултимедијална представа *Милосрдни Анђео – Across the Universe*, исте ауторке, премијерно изведена на сцени Српског народног позоришта маја 2000. године.

²⁰ Пухарић, Б. (1999) Милосрдни анђео на крилима НАТО, „Политика“, фељтон, јуни-јули.

²¹ На једном од протестних скупова у Удружењу књижевника Србије (УКС), говорећи о „екологији душе“, др Јован Букелић подсетио је да „живимо у веку агресије и равнодушности према људској патњи, о чему најбоље сведочи циничан назив НАТО операције на Југославију – Племенити анђео!“, према Нандо Љубановић, Драго Борић, Од Велике Србије до САО Рибље Чорбе, „Културбунт“, 6. јуни 2004.

²² Беше ли концлагер Дахау у Европи – Милосрдни анђео за Србе са Балкана, www.pravoslavje.spc.rs, 948.

²³ Изложба фотографија „Милосрдни анђео 1999. – Да се не заборави“, аутора Божицара Витаса на којој је представљено 50 црно-белих фотографија о последицама бомбардовања Србије 1999. године. На фотографијама су забележена и рушења зграде Генералштаба, Емисионог центра Звечка, Термоелектране Никола Тесла, болнице „Драгиша Мишовић“, топлане у Новом Београду, зграде амбасаде Кине, железничког моста у Остружници, МУП-а, ТВ торња на Авали и других објеката. Изложба фотографија „Милосрдни анђео“ у Међународном прес центру Танјуга на којој су представљене 42 од више од 1000 фотографија које су фоторепортери агенције и сарадници снимили током 78 дана ваздушних удара. Изложба приказује хронологију страдања цивила и разарање објеката: зграде РТС-а, саобраћајне и друмске инфраструктуре, као и индустријских постројења, непосредно по њиховом разарању.

²⁴ Бранимир Б. Станојевић, „Милосрдни анђео или књига мртвих“, Никола Пашић, Београд, 2008, Мирјана Анђелковић Лукић, „Дарови Милосрдног анђела“: еколошко разматрање НАТО бомбардовања СР Југославије, ИКП Никола Пашић, Београд, 2008.

²⁵ У: Мирослав Јосић Вишњић, „Ратна пошта и коментари“, Службени гласник, 2009.

прошири за читаву операцију напада на СРЈ. Интересантно је да се и у образлагању тужбе, из маја 1999. године, коју је СРЈ поднела Међународном суду правде против чланица НАТО учесница у бомбардовању, користи израз „Племенити анђео“ (*Noble angel*). Но, проблем је у томе што у званичним документима НАТО-а нема ни трага некој акцији таквог назива нити је ико од оних који су користили појам „Милосрдни анђео“ икада показао неки НАТО документ у којем се то име појављује. Различито именовање једног истог догађаја постало је само извор неспоразума у комуникацији.²⁶ Вратимо ли се у 1999. годину, јасна је била потреба Милошевићеве власти да на брзину мобилише и мотивише људе за одбрану против НАТО-а. Претпоставка је да је на почетку НАТО бомбардовања у Савезном секретаријату за информисање, којим је тада руководио министар без портфеља Горан Матић (ЈУЛ)²⁷ (упамћен по изјави „Грађани Југославије су преинформисани“), скован и одатле лансиран појам „Милосрдног анђела“. И дан-данас овај појам се својим цинизмом показује као изврстан анти-НАТО и антизападни мобилизатор, као лаконски зачин скоро сваке оптужбе против западног света. Упркос чињеницама, назив „Милосрдни анђео“ постао је не само опште место, него и историјска чињеница. Тако се у уџбенику историје за основце наводи да је „Бомбардовање СРЈ почело 24. марта 1999, операцијом названом Милосрдни анђео“ и да је „операција Милосрдни анђео трајала од 24. марта до 10. јуна 1999. године“.²⁸ „У нашој модерној историји то није први случај да је нека пропагандна ствар постала опште место и чак ушла у уџбенике зато што политика има утицај на историју и историографију и зато што се у Србији политички дискурс често наставља у историји“, оценио је Димитријевић. Сва та пропаганда могла је да делује логично само у том времену. Власт је имала циљ да мобилише јавност, што јој је лакше полазило за руком ако се

²⁶ „Ја сам учествовао у разговорима који су били стручни између наше и америчке војске око искустава рата 1999. године. Они се просто нису препознавали када су наши представници користили тај назив за ту операцију или када су користили још неке од термина које је тадашња пропаганда усадила људима у главу, чак и онима који су професионалци. Тако да сам ту видео да се говори о истој ствари, они то зову на један начин, ми на други и онда ту већ настаје неспоразум“, присећа се Бојан Димитријевић, „Данас“, 9.4.2008.

²⁷ Наравно, потенцијална конкуренција у осмишљању појма „Милосрдни анђео“ је велика: од тадашњег министра информисања Србије Александра Вучића, преко Управе за морал ВЈ којом је тада руководио генерал-мајор Александар Бакочевић, преко безбедносних и обавештајних служби, до врло вероватне могућности да је ствар осмислио било који новинар на дужности и да се „подобан“ појам проширио као неконтролисани пожар.

²⁸ Уџбеник за осми разред основне школе, прво издање, аутори мр Предраг М. Варагић и мр Ненад Стошић, Издавачка кућа Клет, Београд, 2010. година, стр. 199.

посебно подвуче цинизам назива акције. Међутим, пренесена у историју, та пропаганда врло је штетна. Зато би, наглашава Димитријевић, требало да се понуде релевантни одговори о самој суштини догађаја, о његовој политичкој и војној природи. И, за почетак, да се поједини догађаји називају правим именом.

Манипулацију појмом Милосрдни анђео и овакву врсту бизарне мистификације коментарише и свештено лице, протосинђел Јован Ћулибрк: „Говоримо о појму ‘Милосрдног анђела’, како се од марта 1999. већ хиљадама и хиљадама пута у српским медијима, у разговорима и чланцима, па и код црквених људи, назива НАТО-агресија 1999. године против Срба и тадашње Савезне Републике Југославије а у корист косовско-метохијских Албанаца... Но, проблем је у томе што у званичним документима НАТО-а нема ни трага некој акцији таквог назива нити је ико од оних који су користили појам ‘Милосрдног анђела’ икада показао неки НАТО документ у коме се то име појављује. Штавише, вјероватно да се нико неће ни сјетити гдје је овај појам први пут чуо или одакле га је преузео... Истина оваквог типа неће пријати, наравно, само балканском шпијуну Илији Чворовићу и његовим исписницима, огрезлим у навици да им се свакој ријечи вјерује као Божијој. НАТО-у, искрено речено, тешко да ће се ко извињавати; изумитељу ‘Милосрдног анђела’ треба признати умјешност и познавање српске психологије, а ми самима себи сопствену лаковјерност, површност или неупућеност, према личном случају – и једноставно ‘Милосрдног анђела’ престати помињати. Са њим или без њега, зло из 1999. неће нестати а на Косову и Метохији нас све чека довољно дјела и посла. Ослободимо ли се барем једног бремена цинизма, можда нам то дјело боље прионе за руке”.²⁹

²⁹ Протосинђел Јован Ћулибрк: О имену НАТО акције и о појму „Милосрдног анђела”, www.vidovdan.org/arhiva/article1106, постављено 4.4.2008.

1.1.3. Протести 1999. у светлу политичког дискурса и бомби

- ◆ **КЛИНТОНИ НАТО ЗЕМАЉА ЈЕБИТЕ СЕ!**
- ◆ *Клекни Клинтоне. Устала је Србија.*
- ◆ *Каква је разлика између Клинтона и Хитлера? Хитлер је био веран Еви Браун.*
- ◆ *ГЕТЕ, ко су ови Немци?*
- ◆ *Ал' тирјанству стати ногом за врат, то је људска дужност најсветија.*
- ◆ **БЕОГРАД ЈЕ СВЕТ - КОСОВО ЈЕ СВЕТИЊА.**
- ◆ *Народе света, будите са нама
Народи Америке, отерајте Клинтона
Народи Енглеске, отерајте Блера
Народи Француске, отерајте Ведрина
Народи света будите са нама да сутра не изгори и планета*
- ◆ **АПЕЛУЈЕМ СВИМ ДЕДА МРАЗОВИМА СВЕТА:
ДИГНИТЕ СВОЈ ГЛАС ПРОТИВ НАТО РАКЕТА**
- ◆ **АЈДЕ КАТО АЈДЕ ЗЛАТО ДА СРУШИМО НАТО**
- ◆ *Далеко вам Бела кућа...*

пароле и слогани протеста 1999.

Тароу истиче четири основна својства покрета: колективни изазов (нису једини тип акције у друштвеним покретима али су најкарактеристичнији), заједничка сврха или циљ (заједнички интереси и вредности основа су заједничке акције), солидарност (побуне и немири обично немају тај елемент па их се не може сматрати покретима) и одржавање колективне акције (трајање акције зависи од мобилисања људи путем социјалних мрежа и око препознатљивих симбола из културе).³⁰ Покрети готово увек сматрају сами себе независним од или супростављеним институцијама, али их колективна акција увлачи у сложене

³⁰ Sydney Tarrow (2006): *Power in Movement. Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

мреже политике, у оквир надлежности власти и државе. Иако су по свом колективном идентитету протести против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. били „отворени“ протести (општенародни, свенародни, међународни), остали су идејно, идентитетски и интересно ограничени у политичком пољу. НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. наишло је, такође, на протесте и отпор и у многим градовима света, укључујући и земље из којих долазе „бомбардери“. Стога су протести против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. „Песма нас је одржала“ очитовали тежњу да постану покрет – светски мировни покрет, што сугерише и парола протеста: „СРБИЈА ЈЕ СВЕТ – СВЕТ ПРОТИВ НАТО“, али се то није десило јер нису испуњавали основне захтеве (заједничку идеју, сврху или циљ, солидарност, ненасилност).³¹ Уследиле су и политичке претензије да Београд постане „престоница“ таквог покрета (изјава Мире Марковић, председнице ЈУЛ-а: „Што се моје земље тиче, она је већ постала престоница светског отпора доминацији једне воље и једног интереса над читавим човечанством“),³² „трећи Рим“, оживеле су древне идеје о светској мисији Србије и Срба, страдалничког а „светог народа“, истиче Душан Мојсин и каже: „Нешто битно друкчији је истински светски мировни покрет. Ни раније, рецимо 1968. године, он није имао престоницу, ни у Берклију, Паризу, Франкфурту, Риму, Токију или Варшави, у својим најјачим средиштима, а још мање у Ханоју или Пном Пену. Приврженост хуманизму и миру као универзалним идејама не може се локализовати а камоли имати престоницу. И још какву!“³³ Протести против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. „Песма нас је одржала“ нису израсли у покрет, нити су, по свом карактеру, били изворно антиратни – мировни. Политика им је одредила циљеве, организациону структуру, мобилизацијске стратегије, идеолошку позадину,

³¹ Нпр. напад ручним бацачем, рафална паљба и оружани окршај током протеста против НАТО бомбардовања СРЈ испред америчке амбасаде у Москви, док је у Женеви у сукобу који је избио након демонстрација због напада НАТО-а на Југославију, убијен један Србин; У: прилогу рада 7. Протести против НАТО бомбардовања СРЈ 1999. у земљи и свету и апели за мир.

³² „Глас јавности“, 19.4.1999.

³³ Душан Мојсин наводи да је после Рима и Цариграда у Србији тражен „нови Рим“. С реликвијама Душановог царства стартовали су и устаници с почетка 19. века, а и прве генерације ћака, каснији либерали, називањем свога удружења „Душановим пуком“, да би у заносу националног романтизма многе генерације себе доживљавале као „Душанове потомке“. Извесно хлађење таквог заноса није уклонило саму идеју већ је место њеног остварења померено ка Москви, најпре заслугом владајућих радикала, потом такође владајућих комуниста (многи су и страдали не одустајући од те вере). С распадом СССР-а, поново је отворено питање о „трећем Риму“ – Москва или Београд; У: Душан Мојсин, Трећи Рим, „Република“, Београд, година XI (1999), број 212–213.

облике. Једном речју, политика је исцртала рам (оквир – *frame*) за протест и „глас народа“ 1999. под НАТО бомбама.

Првом протесту против НАТО бомбардовања СР Југославије, одржаном 28. марта 1999. у Београду, претходило је мноштво масовних догађаја и протеста – јавних колективних акција у Србији: „антибирокупатска револуција“, „догађања народа“, „митинзи истине и солидарности“, демонстрације и контрадемонстрације, протестни скупови и акције феминистичких и мировних иницијатива, опозициони митинзи, студентски протести, митинзи политичких странака Владе народног јединства фебруара и марта 1999, непосредно пред НАТО бомбардовање. Србија је стекла десетогодишње искуство протестовања.³⁴ Побуњени човек изазива пажњу, поштовање и промишљање. Владета Јеротић, психијатар и професор Теолошког факултета Универзитета у Београду (у есеју о Радоју Домановићу), пита се одакле непрекидан бунт у крви већине српских људи, у оних оштроумних и талентованијих нарочито? Да ли је овај бунт наследни талог у национално несвесном бићу српског човека (као последица српске историје после косовске трагедије)? Да ли је бунт израз богочежњиве српске православне душе, вазда жељне Божје правде и закона? Или је тај бунт само и једино последица рђавог ауторитарног (а не ваљаног ауторитативног) вишевековног патријархалног васпитања у српској породици у којој је реч оца породице задуго била необорива и једино исправна?. Јеротић уједно наглашава да је природа српског националног бића таква да је политика за Србе страст, а не вештина и да је у нас та страст јача од сваке друге, па чак и сексуалне страсти.³⁵

³⁴ Преглед низа разноврсних масовних догађаја и протеста који су обележили време аутократије Слободана Милошевића дат је у прилогу рада 11. Године распада и протеста у Србији (1988–2000) (I Године распада 1998–2000, II Године протеста). Видети и: Мирослава Лукић-Крстановић „Спектакли XX века: политичке арене и културне сцене у Србији“, www.etnoinstitut.co.rs/cir/team/miroslava_1.php.

³⁵ „Блиц“, 16.6.1999, Београд, на промоцији књиге „Дарови наших рођака“.

1.1.3.1. Политички дискурс: рам протеста

- ◆ **СРБИНЕ, ИЛ' СИ НИНЦА ИЛ' СИ МИНЦА**
- ◆ *Авионе сломићу ти крила, да не летиш за дебила Била!*
- ◆ *Бућановци - НАТО 1: 0*
(очекивано, играли су на домаћем терену)
- ◆ *Еј, бре, САД! Вратићемо вам кад-тад.*
- ◆ *Немате шансу, јер Србија је у трансу*
- ◆ *Трг републике 12:00 – „Они нас бомбардују а нас уби сунце”*
- ◆ *Биле доћи на Трг слободе, спремили смо ти Лабудову песму*
- ◆ *И данас на тргу у 12*
- ◆ *Јебо вас Беверли Хилс, пијте пиво Пилс.*
- ◆ *Јеботе, много смо јаки!*

пароле и слогани протеста 1999.

Шест је година како пишем Дневник и већ сам била при крају наде да ће једном бар око неке муке у Скупштини Србије и у Србији доћи до заједничког гледишта, да ће бити постигнуто јединство. Али, ето, десило се и то 28. септембра 1998. после подне, и поводом Косова... Ако буде среће биће и јединства и када се ради о шпијунима, потказивачима и доушницима, о свима који сарађују са непријатељима своје земље изван ње.

Мира Марковић, лидерка ЈУЛ-а, „Базар”, 2. октобар 1998.

За актуелну власт 24. март најсветлији је тренутак српске историје, док за обичне грађане тај дан представља кошмар. У сукобу са НАТО-ом нико није могао да победи јер то није био рат већ казнена експедиција у којој су цивили били предмет одмазде. Надамо се да је то последњи издисај хладноратовске политике у Европи и свету јер тако лакомислено коришћење великих војних формација као што су формације НАТО пакта не би требало да буде правило у 21. веку. Жао нам је што је наша земља била полигон на коме се то одиграло, али надамо се да је то последња земља где је војна сила употребљена на тако непромишљен и лакомислен начин.

Зоран Ђинђић, Студио Б, 24.3.2000.

Талас политичког насиља најавила су, 12. јануара 1999. године, три потпредседника Владе Србије, доктори наука и професори универзитета – Ратко Марковић (Социјалистичка партија Србије), Војислав Шешељ (Српска радикална странка) и Милован Бојић (Југословенска удружена левица) – на конференцији за

штампу на којој су усмерили пажњу јавности на извесне „сумњиве“ актере демократије: (1) опозицију; (2) медије; (3) универзитет; (4) студенте; (5) синдикате; (6) невладине организације; (7) судије и (8) чланове будућих изборних комисија. Покренут је читав идеолошки и пропагандни, а убрзо потом и управни апарат, да се уклони „баук демократије“.³⁶ Под геслом „нација је у опасности“, појачана је репресија према свим протагонистима демократије и, истовремено, јачала је и централизација власти, у лику „Владе народног јединства“ (формиране 24.3.1998) у којој су се нашле: Социјалистичка партија Србије, Српска радикална странка, Југословенска удружена левица и Српски покрет обнове. Тако су осведочени протагонисти различитих облика тоталитарних идеологија (позивајући се на изборну вољу народа, плурализам и парламентаризам) произвели један необичан али реалан феномен – тоталитарни плурализам.³⁷ Минималну али довољну подлогу свом савезу нашли су у српском популизму и у интересу да се одбране од заједничког непријатеља – присталица демократије – које оптужују, најблаже, као „анационалне“ и, најстроже, као „антинационалне“ елементе. На годишњицу оснивања те владе, 24. марта 1999, НАТО је отпочео бомбардовање СР Југославије. У причи о бомбардовању СР Југославије непосредна политичка претприча догађа се годину дана раније, 1998. Тада су лидери партија које чине Владу народног јединства расписали референдум којим ће грађане питати да ли прихватају међународно посредовање у решавању сукоба на Косову (у дословној форми: „Да ли прихватате учешће страних представника у решавању проблема на Косову и Метохији?“). „Ако зажмуримо на једно око и превидимо на тренутак мотиве Милошевића за овакав чин, те се фокусирамо на суштину и резултате референдума, видећемо да је Србија још тада, годину дана пре бомбардовања, одбијала да допусти међународним снагама да смире ситуацију на Косову, и да је по том питању власт уживала огромну народну подршку: резултат референдума

³⁶ Према Небојша Попов, Рвање с идентитетом, „Република“, Београд, година XI (1999), број 212–213. Тог 12. јануара 1999. на истој конференцији потпредседници Владе показују текст скинут са Интернета и проглашавају га тајним документом ЦИА-е из којег се види да су независни медији и невладине организације страни плаћеници и издајници.

³⁷ Термин Небојше Попова. Друкчију власт од своје они унапред жигошу као „марионетску“, наметнуту од страних сила. Поменуто јединство подржава и Српска православна црква традиционално супротстављајући парламентаризму – „саборност“ и „теодемократију“. Сви ови носиоци и ослоњци власти у датом поретку налазе њима одговарајући простор за остваривање различитих интереса, око чега повремено избијају и крајње брутални обрачуни, али их на окупу највише одржава заједнички интерес да се одрже на власти и да зауставе процес демократских промена.

показао је да је чак 95% изашлих против међународног посредовања, што је с обзиром на излазност од преко 70% износило око 5 милиона људи”.³⁸ Милошевић је свој став образложио речима: „Познато је да смо одбили да прихватимо учешће страних представника у решавању унутрашњих питања наше земље, а поготову у решавању проблема на Косову и Метохији који представљају унутрашњу ствар Србије. Сматрам да тај став има суштински значај за очување суверенитета и територијалног интегритета наше земље”.³⁹ Наредне године показале су да ће та грешка, намерна или случајна, бити наплаћена грађанима Србије. Први рачуни су, у ствари, стигли по самом окончању референдума када су тадашњој СР Југославији наново уведене санкције. Поред СПС-а и Слободана Милошевића, који је косовским Албанцима поручио да се „ману белосветских душебрижника које брину своје а не њихове бриге” („Наша борба”, 24. април 1998), те лидера екстремно-десничарске СРС, Војислава Шешеља, идеју да се не допусти присуство међународних посредника у решавању косовске кризе изразили су: Вук Драшковић испред Српског покрета обнове („Никакво одвајање Косова не долази у обзир и никакав специјални статус под страним туторством”, „Његош никада није видео Косово, али је само о Косову писао”, „Нема ниједног српског сељака у мојој родној Херцеговини који ће се тврђе заклети него када каже ‘косовских ми рана’, иако притом никада није видео Косово” – „Наша борба”, 24. април 1998), и ванпарламентарна Нова комунистичка партија Југославије („Западне силе, у првом реду САД, уз помоћ домаће ‘пете колоне’ покушавају да нашој држави наметну диктат који је срачунат на разбијање Србије и Југославије у циљу етапног стварања фантомске сепаратистичке творевине на нашој територији, која би представљала одскочну даску за инсталирање база окупационих НАТО снага на Космету”, АИМ press, 6. април 1998).

Након неуспелих преговора у Рамбујеу,⁴⁰ уследили су бројни митинзи политичких странака током фебруара и марта месеца 1999. године широм Србије,

³⁸ Александар Кекењ, Ретроспектива, „Запад”, часопис за грађанску политику и културу, март 2008.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Бивши италијански министар спољних послова Ламберто Дини изјавио је да је војна интервенција НАТО-а против Србије могла да буде избегнута да је из споразума у Рамбујеу избачена једна реч. – Западне земље, САД и Србија су биле тек на корак да постигну споразум. Проблем је био само један придев. Србији би било довољно да се из споразума избаци реч „војно”

препуни силовитих речи и гестова. Јованка Матић у истраживању Центра за слободне изборе и демократију запажа да је од свих информација о раду савезне владе 75 одсто било о успеху југословенске спољне политике.⁴¹ Епидемија подршке таквој политици преплавила је земљу. Скупови су у почетку сазивани у „знак подршке државном руководству СРЈ и Србије и ставовима наше делегације у Паризу” (кличе се и аплаудира Слободану Милошевићу много више него Милану Милутиновићу који је био у Рамбујеу и остао упамћен по одговору на питање зашто шета улицама Рамбујеа: „Унутра нема правих преговора, само круже неки папирићи, па сам изашао да се прошетам”),⁴² а касније су постали „осуде притиска и претње према нашој земљи”. Ређају се аплаузи Слободану Милошевићу, кога помињу говорници одабрани по принципу један радник – један сељак – једна омладинка, са порукама: „Није Србија шака пиринча да је вране позобају...”⁴³ и „Сачуваћемо Србију целу и предаћемо је, достојанствену, нашим поколењима”. Војислав Шешељ још од 17. фебруара наступа сигурно, понављајући да СРС неће прихватити стране трупе на територији Косова и Метохије, ма из које земље те трупе биле, да о томе постоји сагласност партнера у Влади Србије, да ће та влада постојати док брани Косово и Метохију. Саопштава да „Србија не спрема никакву офанзиву на Косову”, али да ће полиција наставити да „сузбија тероризам кад год затреба”. Такође упозорава и суседне земље „да ће бити у рату са српским народом уколико буду дозволиле да се Србија нападне са њихове територије”. Посебно је поменуо Македонију, запретивши да у том случају „од македонске државе ништа неће остати”. И Томислав Николић имао је шта да примети на рачун западних земаља: „Харангу против Србије и српског народа воде САД и Велика Британија у којима владају хомосексуалци, педофили, лезбејке и неморални људи”.⁴⁴ Истовремено, радикали се обрачунавају и са потпредседником савезне владе Вуком Драшковићем и пишу како је Драшковић „највећи заштитник америчких интереса у СРЈ” и „велики поборник НАТО-а” те

и остави само „међународно присуство” на Косову, али САД су инсистирале да НАТО уђе у покрајину – рекао је Дини и додао да је сукоб окончан не захваљујући бомбама, већ зато што је Русија ускратила помоћ Србији; према Ламберто Дини: Србија бомбардована због једне речи!, www.rtv.rs!_89910.

⁴¹ www.vreme.com/arhiva_437/2.

⁴² Изјаве недеље, фебруар 1999, „Време”, бр. 469, 1. јануар 2000.

⁴³ Исту доцније налазимо на транспаренту протеста против НАТО бомбардовања, са потписом „Милош Обилић”.

⁴⁴ Тако су говорили и радили радикали, www.bor030.net.

да „непрестано покушава да представи притиске и претње војном интервенцијом САД и западноевропских земаља као мали неспоразум, који је могуће врло лако превазићи приклањањем онима који су безобзирно бомбардовали наш народ у Републици Српској”. Не помињући Шешеља, Драшковић је антидржавним и антиполитичким назвао оне погледе који шансу траже у судару са целим светом и изјављује да би неки у Србији хтели да нам Косово буде „усрећено као што су усрећили Српску Крајину”, додавши да ће се једном на универзитетима изучавати једно зло време у коме су „будале наговориле један народ на самоубиство и несрећу... у име лажног патриотизма од кога ова земља већ десетак година добија само ране и несреће”.⁴⁵ Председник Демократске странке Зоран Ђинђић оценио је да ће земља „ући у велику кризу”, јер председник СРЈ Слободан Милошевић неће одмах прихватити међународно присуство на Косову: „Не знам како ће се криза одвијати у наредних десет дана, али се бојим да ћемо имати ратну психозу са мобилизацијом која је већ увелико у току. Знам да ће на крају прихватити међународно присуство, с тим да ћемо платити већу цену него да је то учињено одмах” („Глас јавности”, 24.2.1999).⁴⁶

Реторика СПС-а није тако драстична као Шешељева, али је ова партија данима водила кампању у коју је укључила најпре активисте, окружне и општинске одборе, а онда је активност проширила и на чланове и присталице. На свим скуповима варира се директива коју је 17. фебруара сачинио Извршни одбор СПС-а, у којој се констатује да је „Србија за мир, за равноправност свих националних заједница, за мултиетнички, мултиконфесионални, мултикултурни Космет, за аутономију по највишим стандардима, за заједнички живот без мајоризације, без тероризма, без отцепљења”. Изгледа да су у СПС-у оценили да кампања добро пролази и појачали су тон: најпре је говорено да „без сагласности или позива наших власти ниједан страни војник неће моћи да дође на нашу територију” (портпарол Ивица Дачић на конференцији за новинаре 18. фебруара), али после тога се прешло на: „Уколико силе зла и мржње поново запрете нашој земљи спремни смо и сада и убудуће да је бранимо свим средствима” (саопштење СПС-а од 23. фебруара); па на хладније и одлучније:

⁴⁵ Према Милан Милошевић, Србија у разбијеном огледалу, „Време”, број 437, 6. март 1999.

⁴⁶ www.istinomer.rs/bonus/bombe-na-godisnjicu-vlade-10-deo.

„Сваки покушај уласка страних трупа биће третиран као акт агресије... Стране војне снаге нису прихватљиве без обзира како се зову” (Дачић, 25. фебруара). Потпредседник Социјалистичке партије Србије (СПС) Душан Матковић 25. фебруара у Крагујевцу цитира једну стару (1991) реченицу Слободана Милошевића: „Ми у нашој политици коју је зацртао председник Слободан Милошевић немамо шта да мењамо...”, додајући још: „Свет је једноставно шокиран нашим, ја бих рекао, нереаговањем на претње...”. Дачић у Лесковцу на митингу у хали „Здравље” пред 4000 људи тој листи додаје и једну ноту унутрашњег погрома, каже да су „пропале вишегодишње намере Запада да у Србији пронађе сараднике за распарчавање Србије и Југославије” и да су „минорне странке и неки медији који су се прихватили улоге пете колоне успели да убеде цео наш народ само у једно: да су од оних који нам прете још гори они у земљи који подржавају стране силе и који имају улогу издајника”. Наташа Гаћеша (подмладак СПС-а) наглашава авангардну улогу Срба у супротстављању глобалној НАТО-пошасту: „Ко се плаши НАТО-а, тај ће од њега и да страда. Нема страха, они морају пропасти. Они не могу успети у својим намерама. Ако смо ми Срби неко ко то мора први да им каже, то ћемо и учинити”.⁴⁷

Оволика густина патриотске пропаганде вербалног радикализма или „турбопатриотизма” забележена је само још приликом усијања око случаја Шпегел (када је откривено да се Хрватска тајно наоружава, на почетку југословенских ратова јануара 1991) и током „патриотске кампање” 1997. у време грађанских и студентских протеста. „Тако Србија улази у можда најдраматичније дане своје новије историје запањујуће пасивно и мирно, уз бесомучне клетве, инфантилне бајалице, неартикулисане псовке из уста оних који је воде, уз малограђанску ‘патриотску’ хистерију једног дела грађанства и тоталну, ‘анестетичку’ и фаталистичку обамрлост оних других... Један пензионер одушевљено резимира репортеру ‘Данаса’ скуп Шешељеваца у Земуну: ‘Било је величанствено. Нама ништа ни НАТО ни Америка не могу, виш’ каква је сила овде’”.⁴⁸

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Теофил Панчић, Дреком против НАТО, АИМ, Подгорица, 2.3.1999.

Политички дискурс на митинзима политичких странака непосредно пред НАТО бомбардовање значајан је као претходница протестима против НАТО бомбардовања: он твори заправо политичко-идеолошки, реторички и значењски рам у који ће се утопити будући протести у Србији против НАТО бомбардовања пролећа 1999. Као четири тачке рама (СРС, ЈУЛ, СПС, СПО), четири тачке „плурализованог популизма“,⁴⁹ садрже снажан набој. Некада ривалске струје сада се приказују као јединствене – у формули „националног јединства“ – али уместо видљивих знакова превладавања старог ривалства, чак антагонизма, приметне су претензије на доминирање читавим покретом и монолошки политички дискурс који искључује безмало сваку комуникацију, поготово дијалог, и сугерише неопходност интензивног отпора. Истовремено, командант Треће армије ВЈ, генерал Небојша Павковић, приликом обиласка јединица за специјалне намене Приштинског корпуса неувијено обзнањује: „Мала слога је велика сила“, и додаје да је поред брзог разрачунавања са терористичким снагама неопходно „обрачунати се и са домаћим издајницима који у последње време заговарају тезе да се ми не можемо супротставити целом свету“.⁵⁰ Ректор Београдског универзитета Јагош Пурић 26. фебруара у Свечаној сали Универзитета, на прослави годишњице најстарије високошколске установе у Србији, изјављује: „Уверени смо да ће наша праведна одбрана Косова и Метохије као саставног дела Србије и Југославије зазвонити широм света оглашавајући тако почетак краја терора који прати глобализацију и њене протагонисте под фирмом ширења НАТО. Не бисмо желели да из историје свет ништа не научи... Наши данашњи непријатељи нас не могу спречити у одбрани колевке српске државности, културе и духовности, ни по коју цену, па ни по цену бомбардовања“.⁵¹ Десетог марта на скупу Универзитетске левице Југославије у Центру „Сава“ Милован Бојић, председник Универзитетске левице Југославије и потпредседник у влади Републике Србије, истиче: „Ми смо данас у крајњој опасности“ и „спремни смо одложити вежбе, предавања и испите и полагати свој најтежи и најчаснији испит на Косову, за Косово, Србију и Југославију“.⁵² „Нећемо без велике битке прихватити улогу нових Јевреја“ – поручила је Мира Марковић, председник

⁴⁹ Термин Н. Попова, *ibid.*

⁵⁰ Настасја Радовић, Календар, 11. март 1999, „Република“, година XI (1999), број 210.

⁵¹ Лидија Јоветић, Рат укида школу, „Република“, година XI (1999), број 211.

⁵² *Ibid.*

Комитета универзитетске левице на скупу подршке Слободану Милошевићу. Оштро је напала САД за „кршење људских права” и за „напад на мале државе”, а поједине европске државе оптужила је да „се праве да не виде да је на делу колонизација а не глобализација” („Глас јавности”, 11.3.1999).⁵³

Дакле, политички лидери⁵⁴ су у име народа поручили светској заједници да смо за сукоб спремни, а домаћем живљу омамљеном дугогодишњим политичким вербалним ритуалима – какав отпор од њега очекују. „Прва личност ЈУЛ-а Мира Марковић горко се, на пример, жали како у свету више нема ко да се одупре фашизму који данас прети целом човечанству. Зато она тражи битке и ‘све облике отпора, мудре, достојанствене, убедљиве, велике, поучне, заразне, савремене, традиционалне, моменталне, дуготрајне, разумне, неразумне...’. Једнога ће се дана психолози, свакако, позабавити унутрашњом структуром личности која је са толико страсном маштовитошћу топлим придевима правдала позив на ратовање”.⁵⁵ Тако политички дискурс власти у пролеће 1999. покреће целокупни систем (војска, правосудни органи, државни медији, универзитет, администрација, влада, екстремне странке) да разгори општенародни отпор и уједно да се репресији, која ни до тада није била мала, дâ нови замах, да се уништи све што личи на преостале, макар привидне, грађанске слободе. Политички дискурс омеђују душу будућих протеста која постаје платно препуно валера (не)стварности,⁵⁶ сликано у маниру надреалиста. На платну нестаје рационалан однос према узроцима драматичних догађаја, а о могућим рационалним излазима изостаје расправа. На платну је време стало. Оно је митолошка слика Света неповратно расцепљеног на апсолутно Добро и апсолутно Зло, Мрак и Светло, позив на одлучујућу борбу против сила Таме. Након 24. марта 1999, када је почело

⁵³ www.istinomer.rs/bonus/bombe-na-godisnjicu-vlade-10-deo.

⁵⁴ Један од ретких југословенских политичара који је повезао НАТО бомбе с неким другим догађајима је Ненад Чанак, председник Лиге социјалдемократа Војводине. Реагујући на рушење моста у Новом Саду, Чанак је рекао да мост јесту срушио НАТО, али је прави рушитељ Новосадски корпус који је пре осам година срушио Вуковар. Чанак је, међутим, остао усамљен, његове су се речи оштро издвојиле из мора других реакција које су садржавале само голему дозу чуђења и неверице.

⁵⁵ Драгош Ивановић, Шта то смера режим, „Република”, година XI (1999), број 210.

⁵⁶ На мартовским митинзима хистерично је понављана парола „Не дамо Космет!”. Један говорник, на једном од митинга, узвикнуо је: „Не дамо космос!”, и сви су хистерично-достојанствено аплаудирали; према Нандо Љубановић, Драго Борић, Од Велике Србије до САО Рибље Чорбе, „Културбунт”, 6. јуни 2004.

НАТО бомбардовање наше земље, мења се и стварност и представе о њој. Политичким дискурсом као рамом омеђена душа протеста налази своје колективно народно тело у популистичком протестном спектаклу „Песма нас је одржала” и са платна се слива на тргове и мостове. И ничега на трговима и мостовима Србије, и ничега у политичком дискурсу слогана, парола и графита протеста 1999. није било – што већ није постојало у владајућем политичком дискурсу 1999.

1.1.4. Политички дискурс пролећа 1999.

НАТО против Југославије: два света, два дискурса

„Конвенционални рат подразумева две војске у сукобу, мање-више фронталном, при чему пропаганда обеју страна манипулише језиком на упоредљиве начине, стварајући црно-белу слику која велича добре момке на нашој страни, а сатанизује лоше момке у супротном табору. Овакав паралелизам постојао је и током последњег ратовања на југословенској територији, које је довело до распада бивше федерације. Међутим, напад НАТО-а на СР Југославију 1999. сасвим је нешто друго, што доноси нови образац агресије за 21. век. То је уништавање једне земље и убијање њених становника са безбедне удаљености високо у небесима, при чему једна страна обавља масовна разарања а друга трпи њихове последице, уз искључење било какве могућности било каквог визуелног контакта. Са тачке гледишта невидљивих pilota-убица, вођених ка својим циљевима са даљине од много километара и практично без икаквог ризика, који чак и не виде стравични учинак својих бомби и ракета, ово веома подсећа на компјутерску видео игру руковања дојстицима у некој врсти виртуелне стварности подесне за ЦНН ТВ спектакле. Али са погрешне стране тих бомби и ракета налази се актуелна стварност, коју чине раскомадана тела цивила, преорани гробови и села, уништена енергетска и водопривредна постројења, бескрајне колоне избеглица свих националности – што све заједно добија размере огромне хуманитарне и еколошке катастрофе. Овај јаз међу стварностима, пратио је и језик... Овај изразити контраст огледа се, како би се могло и очекивати, и у вербалном руху, у терминологијама којима прибегавају две стране. Све у свему, две потпуно различите стварности, једна виртуелна а друга актуелна, природно се ослањају на одговарајуће дивергентне терминологије, од којих је једна смешно еуфемистична а друга неприкривено емоционална. Шта год човек мислио о једној или другој страни у сукобу, или о једном или другом вербалном средству уопште узев, чини се да је језик у овом случају успешно обавио своје функције. То јест, вербални трикови НАТО-а помогли су да се од светске јавности сакрију права природа и ужасне последице његовог деловања, док је експлозивни језик произведен у Југославији имао удела у мобилисању одбрамбених механизма ове мале земље, изложене уништавајућем нападу најмоћније војне силе коју је свет видео. У оба случаја, премда на супротне начине, језику се прибегло као важном извору помоћи у постизању респективних циљева – пригушивању у првом случају, а разбуктавању у другом. Да је уистину тако најбоље се може показати ако покушамо да замислимо обртање ових двеју вербалних стратегија, приписивањем језичких појачивача НАТО-у а ублаживача Југославији, што би без сумње било апсурдно. Тако да језик у крајњој линији одговара стварности, било виртуелној или актуелној.”⁵⁷

„Нећу да правдам ни један ни други екстрем у употреби терминологије, али језик одговара углу из којег се гледа. Имам разумевања за употребу израза, нпр. ‘зликочачка авијација’, јер је примерен ситуацији, али поставља се питање да ли је морало у свакој реченици да се чује ‘злочиначка’, или ‘зликочачка авијација’, а онда то исто више пута у сваком извештају из сваког града. Понављање делује контрапродуктивно па човек не жели то да слуша и поред тога што исто мисли. Ипак, с обзиром на то да смо ми ‘са погрешне стране бомби’ (убијају нас и разарају нам земљу) за разумети је и прегрејани језик, само ако је без екстрема. Мислим на сексуалне квалификације којима су у медијима ‘чашћавани’ и поједини државници”.⁵⁸

Ранко Бугарски

⁵⁷ Ранко Бугарски, НАТО против Југославије: два света, два дискурса, „ГЛАС за мир и људска права”, број 20, август 1999.

⁵⁸ Ранко Бугарски, у: Пропагандни рат са погрешне стране бомби, „НИН”, број 2528, јун 1999.

Како запажа Славој Жижек, нарација о НАТО бомбардовању СР Југославије 1999. је чист политички пример: попут познатог цртежа на којем видимо или главу зеца или главу гуске, у зависности од менталне усредсређености. Ако на ситуацију гледамо на један начин, видимо међународну заједницу како брани минималне стандарде људских права од националистичког нео-комунистичког вође спремног да уништи сопствени народ да би сачувао власт. Ако се мало другачије усредсредимо, видимо НАТО, продужену руку новог капиталистичког глобалног поретка, како брани стратешке интересе капитала под плаштом одвратне травестије, претварајући се да је објективни бранилац људских права, и напада суверену земљу која се, и поред проблематичног режима, ипак поставља као препрека неконтролисаном успостављању Новог светског поретка.

Нашим истраживањем политичког дискурса током НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. уочили смо да обе стране пропаганду ове друге именују у реч идентично: „пропагандна машинерија”. Тако је прво југословенска страна прозвала уједињену пропаганду НАТО у емисијама РТС, а одмах затим портпарол председника Клинтона, Дејвид Ливије изјављује да „председник Слободан Милошевић има веома развијену пропагандну машинерију”.⁵⁹ Ове „пропагандне машинерије” користе различиту лексику: пуну жучних речи, са једне, и преблагих, са друге стране, језичке појачиваче и језичке ублаживаче, а два антиподна начина изражавања имају своје дубоке разлоге или бар оправдање. Готово би могао да се сачини мали НАТО-српски речник најчешћих израза и фраза којима је грађена слика рата. Аутор овог рада је, анализирајући политички (ратни) дискурс обеју зараћених страна током НАТО бомбардовања 1999,⁶⁰ проучио како је грађена слика за интерпретативни оквир зараћених страна, слика њихових улога у конфликту кроз процес именовања и вредновања. Резултате анализе приказује табела 1.

⁵⁹ Према Раџу Г. Ц. Томас, НАТО-ов рат и безбедност света, www.emperors-clothes.com.

⁶⁰ Ако није другачије назначено на примерима из дневних новина „Политика”, „Политика експрес”, „Вечерње новости”, „Блиц”, „Глас јавности” и „Данас” (www.blic.rs/tag/100123/Bombardovanje-1999, novinskadokumentacija@politika.rs, arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva, www.vesti.rs/arhiva/1999/3/25/vecernje_novosti, www.pretrazivac.com/stampa/8742.shtml) и званичних НАТО саопштења.

Табела 1. Српска реторика *vs.* НАТО реторика током сукоба на Косову 1999.

СРПСКА РЕТОРИКА		НАТО РЕТОРИКА	
Ми смо:	Они су:	Ми смо:	Они су:
браниоци отаџбине	бездушни агресори	западна одбрамбена алијанса, мировне снаге	србијанске снаге, србијанска полиција
хероји	кукавице са висина	заштитници незаштићених	српски терористи, злочинци и злотвори
<i>борци против фашизма</i>	<i>повампирени фашисти, нови нацисти</i>	<i>борци против фашизма</i>	<i>повампирени фашисти, нови нацисти</i>
<i>борци против тероризма</i>	светски терористи	<i>борци против тероризма</i>	балкански терористи, силоватељи девојчица
<i>борци за слободу Косова</i>	окупатори Косова	<i>цивилизоване борци за слободу Косова</i>	балкански варвари
нападнути слободољубиви и правдољубиви народ	НАТО злочинци	ослободиоци албанског становништва на Косову	српски окупатори Косова
<i>Добро</i>	<i>Зло</i>	<i>Добро</i>	<i>Зло</i>
<i>Светло</i>	<i>Тама</i>	<i>Светло</i>	<i>Тама</i>
<i>победили</i>	<i>поражени</i>	<i>победили</i>	<i>поражени</i>
Ми:	Они:	Ми:	Они:
бранимо Косово	<i>окупирају Косово</i>	ослобађамо Косово, штитимо жртве, гонимо злочинце	<i>окупирају Косово</i>
ослобађамо српску колевку од ОВК терориста, банди и криминалаца	окупирају српску колевку заједно са ОВК терористима, бандама и криминалцима	хуманитарно интервенишемо ваздушним ударима, спречавамо хуманитарну катастрофу	производе хуманитарну катастрофу, етнички чисте албанско становништво на Косову
се праведно светимо	убијају недужни српски народ	спречавамо геноцид и егзодус албанског становништва	врше геноцид и егзодус албанског становништва
пружамо отпор Новом светском поретку	хоће да нас покоре пројектом Новог светског поретка	доносимо демократски мир и слободу	спроводе српски терор над недужним Албанцима
<i>спроводимо мирољубиву политику на Косову</i>	врше војну агресију на суверену земљу	<i>спроводимо политику мировног решења на Косову</i>	спроводе политику великосрпског фашистичког хегемонизма на Косову

Лексика по правилу има своју „прошлост“ и већ учитано, скривено значење које црпе из специфичног социјалног, културног, политичког контекста. У то шта сматрамо „очигледним“, посебно у оваквим конфликтним ситуацијама, уткана су већ многобројна значења. Овај мали упоредни лексички преглед илуструје матрице језичке пропаганде зараћених страна 1999. и оквире (фрејмове) у којима граде и гранају сопствени политички дискурс. Формиране на супротностима и искључивости, у својој сржи се, попут слике у огледалу, како се из табеле 1. види,⁶¹ у чак седам темељних елемената потпуно подударају и заједничке су обема странама:

1. Ми смо борци против фашизма, а они повампирени фашисти, нови нацисти,
2. Ми смо борци против тероризма, а они светски/балкански терористи,
3. Ми смо борци за слободу Косова, они окупирају Косово,
4. Ми смо Добро, они Зло,
5. Ми смо Светло, они Тама,
6. Ми смо победили, они су поражени,
7. Ми спроводимо мирољубиву политику на Косову, тј. политику мировног решења на Косову.

„Борац за слободу“ или „терориста“, „окупација“ или „одбрана“ Косова, „ослободилац“ или „окупатор“ Косова, „кукавице са висина“ или „заштитници незаштићених“, „злочин“ или „коллатерална штета“, „масакр“ или „праведна освета“ – немају апсолутну „очевидност“, већ су снажно оптерећени значењем које им даје одређени оквир интерпретације – било да је то систем вредности, стереотип, идеологија, политика или мит. Истовремено, свака „очигледна истина“ о злочинима увек има своју „будућност“ – кроз утицај не само на даље социјално искуство, већ и на (ре)акцију друштва – како то случај бомбардовања СР Југославије 1999. и дан-данас убедљиво показује.

⁶¹ У табели 1. су косим словима означене реторичке истоветности.

1.1.4.1. Језик: поглед са земље

♦ *ОПТУЖНИЦА Подижем оптужницу, при Међународном Суду Савести и Морала, против злочинаца: 1. Бил Клинтон – главни уредник свих злодела 2. Медлин Олбрајт – десна рука главног уредника 3. Хавијер Солана – потрчко и главни извршилац 4. Вилијам Вокер – вођа специјалног злочиначког тима 5. Ричард Холбрук – потрчко и злогласник главног уредника 6. Тони Блер – један од уредника злочиначке мисије 7. Жак Ширак – један од уредника злочиначке мисије 8. Герхард Шредер – један од уредника злочиначке мисије 9. ЦНН – бастион обмана и лажи. Горе наведени се оптужују за злочине против човечности, злочине над племенитим српским народом, злочине против света и века... Коначан суд и пресуду ће донети Васколика Светска Порота. Нека им Бог помогне, ако им опростити може!*

Главни тужилац

- ♦ *Србија је света, не боји се ракета.*
- ♦ *Срби = Давид НАТО = Голијат*
- ♦ *Знаш када ћемо да вичемо живела Америка?
Па кад буде српска покрајина!!!*
- ♦ *Волим Олбрајтову као Кока-Колу: хладну и на столу!*
- ♦ *НЕ МОЖЕ НАМ НИКО НИШТА*
- ♦ *Ф117А је оборио Синиша Михајловић из слободног ударца!*
- ♦ *П опушили сте В аздушној О дбрани*
- ♦ *Моника, стисни зубе!*
- ♦ *Сад цео свет зна за Југославију. Били, шта пијеш?*

пароле и слогани протеста 1999.

Југословенска левица види наш народ као најбољи народ на свету. Никад није било мање издајника у нашем народу, него ових дана. Али их ипак има. Све што против своје земље ураде треба да зна јавност, па нека им народ суди.

Мира Марковић, „Политика”, 7. мај

Први пут у 20. веку нисмо имали избегличку владу, јер је државна власт остала са својим народом и делила судбину свога народа и своје државе. Овога пута, међутим, имали смо избегличку опозицију.

Ивица Дачић, април 1999.⁶²

⁶² Драгослав Грујић и Документациони центар Време, „Време”, број 440, 12. јун 1999.

Само подлаци и издајници, као што су Ђинђић и Ђукановић и страни плаћеници иступају против одбране земље.

*Ивица Дачић, мај 1999.*⁶³

Ми никада не губимо разум и у потпуности владамо нашим нервним системима.

„Политика експрес“, 1. април 1999.

Лексика током бомбардовања СР Југославије у погледу са земље, са доње стране бомби, по садржају и ефектима није заостајала много иза правог НАТО бомбардовања. Као да су се буљуци свакојаким речи некако и држали под контролом све до прве бомбе над Србијом, па покуљали указујући на неку нову, до тада невиђену, текстуалност. Политичка пропаганда током бомбардовања СРЈ, ослобођена сваког обзира, доживела је својих пет минута, а политички дискурс и политички маркетинг остварили су фасцинантну победу над здравим разумом. Најсликовитији примери владајућег политичког дискурса у СР Југославији 1999. као сведочанство о политици и лексиси једног времена и као допринос екстремизму политичке реторике 20. века чине прилог 5. овог рада.⁶⁴ Бележећи још током бомбардовања шта све могу речи, аутор овог рада наишао је у новинском чланку („Политика експрес“) чак и на овакву реченицу: „Ми никада не губимо разум и у потпуности владамо нашим нервним системима“.⁶⁵ Какав је био политички дискурс, каквом се нарцијом ткала прича о догађају, како се говорило и писало у време када нисмо губили разум и док смо у потпуности владали нашим нервним системима?⁶⁶

Након првих удара НАТО-а, медији у Србији коначно су завршили тамо где и политика: негде између веровања да је Милошевић месија и да „НАТО-злочинци и наркомафија, с којом је и Бил Клинтон, хоће да згазе један правдољубиви народ“.⁶⁷ Ово бомбардовање је, причају нам медији, показало колико је опасно

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Политички дискурс 1999. (I Политички дискурс током НАТО бомбардовања СРЈ 1999, II НАТО бомбардовање у саопштењима српских политичких странака током бомбардовања 1999, III Изјаве политичких првака крајем 1999).

⁶⁵ 1.4.1999.

⁶⁶ Све примере који следе аутор рада је бележио још током НАТО бомбардовања 1999; ако није другачије назначено примери су из дневних новина „Политика“, „Политика експрес“, „Вечерње новости“, „Блиц“, „Глас јавности“ и „Данас“ (www.blic.rs/tag/100123/Bombardovanje-1999, novinskadokumentacija@politika.rs, arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva, www.vesti.rs/arhiva/1999/3/25/vecernje_novosti, www.pretrazivac.com/stampa/8742.shtm).

⁶⁷ А. Бурић, Гебелс на ћирилицы, „Дани“, број 99, 12. април, 1999.

када на чело моћне државе дође човек који одговорностима, које такав положај подразумева, није дорастао ни морално ни ментално. Као прво, „Морамо се помирити са чињеницом да се на челу Америке налази луд човек“, открива нам Иван Марковић, портпарол ЈУЛ-а. Као друго, ова чињеница по Марковићу захтева разумевање: „Можемо да разумемо да је неко луд, и да неко луд може бити на челу Америке, можемо да разумемо да такав неко поткупи беднике или нађе истоврсне лудакe да оствари свој циљ“.⁶⁸ Са ТВ Палма поручују: „Будите опрезни, имао посла с људима изван разума“.⁶⁹ Када те чињенице усвојимо и са њима се помиримо, биће нам много лакше да разумемо шта нам се то и зашто дешава. Паралелно с НАТО-ударима, медији позивају народ на отпор јер се и против лудила неко мора борити. Из дана у дан, из ноћи у ноћ, развијају се тезе како „агресор губи главу“, о „великим губицима непријатеља“, док на Косову „расте свест о заједничком животу Срба и Албанаца“. Када се само овлаш прелиста штампа тога периода, стиче се утисак да је цела акција НАТО-а на СРЈ заправо лудачки подухват неколицине его-манијака, подухват од кога се згражава читав нормалан свет, само што се то, захваљујући „болесним мозговима који раде по Гебелсовом рецепту“, уопште не зна. Свет је, заправо, против ових „коловођа агресије“, „крвника и децеубица“, што се од светске јавности строго крије. Али истина се ипак пробија, па: „Скупштина сахелско-сахарских држава позива на тренутну обуставу агресије против Југославије, саопштио је вођа либијске револуције Моамер ел Гадафи“, а „Ирачка влада је исказала неслагање и противљење НАТО-агресији на Југославију, саопштено је на данашњем састанку владе којим је председавао Садам Хусеин“. Слободољубиви народи се згражавају првенствено од „крволока Била Клинтона“, али: „Рушитељи ће бити рушевина“, „Сетва ће бити на време“, „Злочиначки ЦНН режирао косовске Маркале“, „НАТО варвари разарају искључиво цивилне циљеве и убијају недужне грађане“, „Томаhawk узорао Војислављеву њиву“, „Амерички понос (Ф-117) завршио у Бориној њиви у Буђановцима“, „Фашисти, убице, криминалци, терористи“, „Мрачни сценарио планера Пентагона“, „Амерички Соко, дика белосветске звери, срушен је у атару малог мирног сремског села Буђановци. Какве ли

⁶⁸ На конференцији за штампу ЈУЛ-а, 27.3.1999.

⁶⁹ Међу реторичким стратегијама описивања непријатеља, једна од делотворнијих је патологизирање, тј. постављање психијатријске дијагнозе.

симболике – опет је Милош смртоносно ранио Мурата”, „Деца страдају, свет се не одазива”, „Ракетама у школе”, „Ми градимо, они руше”, „Авионе им рушимо к’о птице” – само су неки од наслова којима обилује тадашња југословенска штампа.

Акцијама НАТО-а најоштрије се, у овим натписима, супротстављају српски сељаци, надалеко познати по својој жилавости, па тако настају приче попут оне под насловом „Вилама су јурили пилота”. „Политика” јавља да су мештани, на позив локалне ТВ, „масовно кренули у потеру за пилотима душманских летилица”, који су се након што су им срушени авиони, падобранима спустили у Коњевице надомак Чачка. Читамо и о несвакидашњем подвигу војног обвезника из околине Чачка: „Резервиста Стеван Марјановић (42) из Лугова код Чачка препешачио је, током ноћи, 30 километара, да би се одазвао позиву за мобилизацију и стигао у јединицу. Ово је само један од примера високе свести и патриотизма нашег народа у одбрани земље од фашистичких агресора. Марјановић је био у кући својих родитеља у Леушићима, на обронцима Суворора, када је добио позив да се јави у јединицу. Било је то одмах после поноћи. – Ауто немам, а нисам имао ни горива за трактор – каже Марјановић. – Кренуо сам пешице, по помрчини, и око четири ујутро сам стигао у Чачак. Када ме је зауставила патрола полиције и сазнала одакле пешачим, колима ме пребацила до јединице. – Када је стигао на одредиште, саопштено му је да буде приправан и да може да се врати кући”.⁷⁰ Без сваке сумње, оваква медијска кампања има ефекта, и свако је на свој начин, укључен у одбрану земље. У одбрани од „помахниталог и округлог непријатеља” као актери учествују баш сви – цео народ. На евентуално питање: зашто баш сви, одговор нам даје на протестном митингу у Кладову, Горан Триван, члан Главног одбора Социјалистичке партије Србије: „Србија се покорити неће, Србија даје своје животе за нову Србију! Наше срце је веће од свих зала овог света! У овој Србији живи 11 милиона Слободана Милошевића!”. Један од тих 11 милиона, извесни Дрнда из Кучева, власник предузећа за „међународне погребне услуге”, на тезги где продаје сијалице, окачио је умрлицу Билу Клинтону, са пописом ожалошћених: „супруга Хилари, кћерка Челзи, мама, тата, пас и кравата, пријатељица Моника Левински... и један авион Ф-117 који је

⁷⁰ Н. З, „Вечерње новости”, април 1999.

објективно спречен да дође – пуко је од муке”.⁷¹ У Кремнима у знак отпора сељаци копају ровове на отвореној ледини, да би Американци из ваздуха могли видети шта им се овде спрема и шта их чека, ако се усуде да дођу. Оглашавају се поново и хакерске групе „Црна рука” и *Serbian Angels* са тврдњом да су упали у компјутере америчке ратне морнарице и обрисали све податке.

На протестним скуповима у Друштву књижевника Србије прича се о „манијацима који по нашим њивама бацају бомбе уместо да наши сељаци сеју жито”,⁷² о томе како је „америчка хамбургер култура исувише слаба да уништи српски траг”. Ту се могло чути и како „После кише, долази сунце, само треба напрегнути снаге, стиснути зубе и издржати”, „Ово је рат између Бога и Сатане”, „Клинтон и Блер и сви остали су заборавили да су некад били деца и тај заборав од њих прави звери”. Док те НАТО звери „сулудим бомбама засипају недужни, невини народ и суверену земљу”, наше звери – животиње у београдском зоолошком врту су схватиле какву опасност представља НАТО, па „први долазак НАТО авиона алармирају паунови, који осећају сваки прелет преко неба, онда им се прикључе вукови, лавови, за њима сви остали...”. Забележени су и предлози да се животиње из ЗОО врта пребаце у школе, болнице и вртиће јер су „на Западу велики љубитељи животиња па их неће гађати” и констатација да смо „ми смо овом наказном Западу дали Пупина, Теслу, Дивца и Мијатовића”.

Грађане Србије медији упозоравају да су округласти, „светлећи предмети обложени стиропором” заправо радио-локатори који служе навођењу летилица на циљеве па их треба одмах и без страха уништити вађењем батерије. Али, ни то не треба претерано да брине грађанство – Ловачко удружење „Београд” саопштава да ће организовати свакодневне акције претраживања терена ради проналажења локатора. И док НАТО засипа земљу бомбама, Социјалистичка партија у свом саопштењу тврди да данас у Европи нема демократскије, слободније државе, ни државе у којој се сигурније живи него што је Југославија, а „Југословенска левица види наш народ као најбољи народ на свету. Никад није

⁷¹ www.vreme.com/arhiva_vb3/3.

⁷² Жито, орање, сејање веома су честе речи наслова тадашњих новинских текстова. У функцији патриотске бриге да нација не остане гладна, подсећају на давну патриотску партизанску парољу: „Ни зрна жита окупатору!”, и на образац класичне ратне приче: војници ратују, сељаци жању жито, жене гаје подмладак.

било мање издајника у нашем народу, него ових дана. Али их ипак има. Све што против своје земље ураде треба да зна јавност, па нека им народ суди". И ТВ јавност сазнаје ко су ти малобројни већ у једном од следећих прилога, у коментару Татјане Ленард, у коме су Зоран Ђинђић и Вук Обрадовић оптужени као непријатељски „домаћи локатори”.⁷³ Уз коментаре „издајничких” активности двојице лидера опозиционих партија емитују се и њихови портрети – као да гледамо лица са потерница.⁷⁴ „Политика” пише о непријатељским активностима Мила Ђукановића и Зорана Ђинђића, назива их „моралним патуљцима”, „маргиналцима” и „проданим душама”. Ђинђић је „маргинализован лидер Демократске странке”, док је Ђукановић „штићеник најомраженије политичке сукње у свету”.⁷⁵ Социјалистичка партија Србије (СПС) наглашава: „Само подлаци и издајници, као што су Ђинђић и Ђукановић и страни плаћеници иступају против одбране земље”.⁷⁶

Но, и поред „домаћих локатора” народ не само што ужива у демократији и слободи, већ живот у Југославији, упркос бомбардовању, тече низом уобичајених животних збивања. „Политика” тако извештава како се пољопривредни радови несметано одвијају упркос ваздушним нападима јер пољопривредници знају „као велике патриоте, да се производњом хране брани отаџбина”. Динар је одолео агресији и могао би још и да ојача. Полиција обавештава да је укупни криминал у паду последњих дана, а свако повлачење робе из продаје, повећање цена или друге шпекулације с прехрамбеним артиклима, лековима и енергентима строго ће се кажњавати у складу с ратним прописима (из споменутих је разлога ратнога профитерства за пар дана већ ухапшено 20 особа). Репортери с чуђењем примећују како Београђани, рођени шверцери и борци против контролора ГСП – редовно поништавају карте у градском превозу. У Београду је већ под првим

⁷³ Теофил Панчић, Мизерни перформанс и батина за кићење, 28.3.2009, www.pescanik.net.

⁷⁴ Љубомир Симовић, „Гуске у магли”, стр. 134: Зорана Ђинђића Татјана Ленард оптужује да је препоручивао агресорима да бомбардовање Југославије наставе још две-три недеље. То ће, наводно, бити довољно да се одбрамбена снага Југославије уништи. А потом би на место председника те уништене земље био постављен Зоран Ђинђић. Вука Обрадовића оптужује да је, као бивши генерал, морао знати да је у својим изјавама страним медијима износио и податке који спадају у домен војне тајне, и да њихово обелодањивање слаби одбрамбену моћ земље... Као да слушамо позив на линч. Да ли је коментар Татјане Ленард у ствари пресуда Зорану Ђинђићу и Вуку Обрадовићу, као што је чланак у „Експресу” био пресуда Ђурувији?

⁷⁵ Ibid, стр. 136.

⁷⁶ Драгослав Грујић и Документациони центар Време, „Време”, број 440, 12. јун 1999.

бомбама обављено осамнаест ратних венчања у Старом двору, а младенци и младенке у дугим, белим венчаницама прикључили су се весељу и протестном концерту „Песма нас је одржала“ на Тргу Републике. Председник владе Мирко Марјановић, отвара салон аутомобила. Тај ТВ извештај се два пута прекида упозорењима Центра за обавештавање, који јавља о ширењу токсичних материја из Сремчице, Батајнице и „Галенике“ и даје упутства како да се грађани заштите од отровних материја.⁷⁷ А онда се наставља са извештајем о отварању Салона аутомобила. Да паници нема места и да је стање у земљи готово редовно, сведочи и следећа вест из „Политике“ – испод надналова „Потписан уговор о заједничком улагању“, следи наслов: Отварање Бамбиленда 23. маја. „Пожаревац – У свечаном салону Скупштине општине Пожаревац прекјуче је потписан уговор о заједничким улагањима за изградњу спортско-рекреативног комплекса Бамбиленд. Уговор су потписали председник општине Душан Антић, директор холдинг компаније Бамби Мирослав Милетић и власник приватног предузећа Мадона Марко Милошевић. Милошевић је том приликом нагласио да је 50 одсто радова на делу Бамбиленда који гради Мадона завршено и да ће свечано отварање бити уприличено, највероватније, 23. маја“.⁷⁸ Како би читалаштво уверили да баш никаквог разлога за забринутост нема, „Политика“, петнаестак дана касније, уз велику слику оца, мајке и сина, доноси и следећу вест: „Најмлађи члан породице Милошевић, мали Марко, унук председника Слободана Милошевића, напунио је данас три месеца. Наш репортер, тим поводом, направио је ову фотографију. На снимку мали Марко са родитељима Милицом и Марком“.⁷⁹

⁷⁷ Аврам Израел, „Дани за Београд, готово“, стр. 224: Колико сам знао, један од гласноговорника противу мене била је и „знаменита“ министарка здравља републичке Владе, гђа Милићевић. Њој сам се наводно „замерио“, одмах на почетку рата, када сам Београђанима саопштио инструкцију за коришћење соде бикарбоне, коју је она изразито негативно коментарисала уз подштапање да се „незналицама“ и аматерима не може дозволити да плаше народ... Имао сам и ја за њих читав сет питања. Потпредседника Владе, који је био главни заговорник сукоба са НАТО-ом, нисам приметио нигде у протеклим ратним данима, а идентификовао сам га само у којој фотељи Републичког центра како „кади“. Наравно, и знаменитој Пожаревањки могао сам поставити питање шта је она као министар здравља плански учинила и предвидела у условима могућих хемијских контаминација. Можда је мислила да су њена дугачка скупочена бунда и службени ауди за то довољни, или је мислила да ме импресионира то што је из Пожаревца...

⁷⁸ „Политика“, 29.3.1999.

⁷⁹ „Политика“, 14.4.1999.

С обзиром да су сви „наши“ добро и здраво, пажња јавности усмерена је на два главна актера: Клинтона и НАТО. Ко су заправо они, открива нам лексика. „Политика експрес“ се детаљно бави антрополошким профилом Била Клинтона, који, према оценама експерата, показује особине евнуха. „То је особина недостатка мушких хормона, а код њега се манифестује изразито ружичастим теном, женским распоредом наслага сала на бедрима, куковима и појасу. Те физичке особине резултирале су полном импотенцијом због које није у могућности да изврши прави полни чин, како га то Срби упражњавају”.⁸⁰ Амерички председник Бил Клинтон је: „хијена“, „фрустрирани амерички председник“, „перверзни трећеразредни саксофониста“, „крволок“, „сулуди убица“, „највећи зликовац у историји света“, „луди саксофониста“, „сексуални манијак“, „приглупи убица“, „курвар“, „инфантилна креатура“, „америчка и светска несрећа и срамота”.⁸¹ У трећем дневнику РТС-а водитељ не каже да је Јељцин разговарао са Клинтоним, него са „екс-дезертером број 1, а садашњим председником Америке”.⁸² Ректор Београдског универзитета Јагош Пурић објављује да данас у Србији „сви воле Слободана Милошевића“ и да ће он „довести Србију до победе“ у одбрани од „фашистичке Клинтонове најезде“ у чему ће му помоћи, како је рекао, интелектуалци, а Клинтона „нека буде срамота“, јер је издао Америку Вилсона и Рузвелта. Оперска певачица Радмила Бакочевић изјављује да ништа не верује Клинтону и да је он „наредбодавац злочина“. Београдски муфтија опомиње Клинтона „да не покушава да сакрије своју срамоту невиним жртвама“ и упозорава браћу Муслимане да им Американци нису пријатељи: „Шта су све радили по Сомалији, Руанди?“. Професор Богословског факултета Димитрије Калезић нам открива да је Клинтон у сагласју са „Сотоном, а не с Богом”.⁸³ Спикер РТС-а се у дневнику обраћа Клинтону речима: „Неће моћи тако, Адолфе Хитлеру Клинтоне Гебелсу“, а главни певач „Партибрејкерса“ Зоран Костић Цане му поручује: „Биле, Биле, јадне ти кости биле”.

⁸⁰ Кратка повијест лажи, www.bhdani.com/arhiva

⁸¹ Све је то речено поводом Клинтоновог обраћања српској нацији. Његова порука Србима није објављена, али су објављени коментари у којима се одбацује Клинтоново „ступидно додворавање Србима”.

⁸² Љубомир Симовић, „Гуске у магли“, стр. 107.

⁸³ НІНА, 28.3.1999.

Клинтон, наравно, није сâм, већ је на истом задатку са „шиптарским терористима и наркомафијом“, са „његовим сатрапима који подржавају наркомафију“, са „ревијом западних дегенерика“ у којој нарочито место имају „бебе зла“ – „шездесетосмаши типа Солане, Блера, Шредера...“.⁸⁴ „Фашистичку камарилу“ чине: „Солана – америчко ђубре“, „његов слуга и амерички подрепаш Хавијен Солана који за туђи рачун убија слободарски народ“, „дворска луда НАТО пакта Хавијер Солана“, „безлична и фрустрирана госпођа Арбур“, према „Политици“ „заводница из истрошене канадске левице“ (28.5.1999), а према „НИН“-у тек само „ислужена заводница“ (3.6.1999), па „фрустрирана ругоба Робин Кук“ и његов шеф, иначе, „кепец и едиповац Тони Блер“, „крвожедни пајац Тони Блер“, „Блер улизица“, „хермафродит Блер“, „клонирани бедни Клинтон поданик и потрчко“, затим „генерални секретар УН, ако се тако уопште може назвати“ и Клинтонова „злогласна пратиља – твор Медлин Олбрајт“, „крволочна Медлин“, „дебелонога“ Медлин, „окрвављена десна рука Медлин Олбрајт“ коју у свом првом ратном интервјуу Милован Илић Минимакс зове „ђубретом“ и поручује јој: „Госпођо Олбрајт, јебите се, ако нађете неког ко би то учинио над вама“. Минимакс нам пружа на увид и „Ратне клетве“ чији је аутор, које су пролећа 1999, као и бујица разнородног фолклорног стваралаштва, биле у моди.⁸⁵ Поред Била Клинтона, НАТО је највише инспирисао језичко стваралаштво. Пронашли смо 65 израза којима је називан НАТО на РТС-у (анонимни сакупљач),⁸⁶ те их допунили са још 26 различитих из штампаних медија које смо прикупили током НАТО бомбардовања 1999. (табела 2).

⁸⁴ На пригодној трибини „Француска 7“, Едуард Дајц, „Књижевне новине“, 11.4.1999.

⁸⁵ Ратне клетве, Српски интернет парламент, www.komentar.rs. 1. Дабогда вам мушка деца личила на Мадлен Олбрајт. 2. Дабогда вас Моника све прогутала. 3. Дабогда имали свега као Клинтон мозга. 4. Дабогда вам лешинар био кућни љубимац. 5. Дабогда вам се авиони дизали само уз помоћ „вијагре“. 6. Дабогда вам Робин Кук давао вештачко дисање уста на уста. 7. Дабогда вам касетне бомбе разнеле касетофон. 8. Дабогда вас жена волела као што Киро Глигоров воли Србе. 9. Дабогда се што пре разбашкарили: башка тело – башка глава. 10. Дабогда локатори били омиљена играчка ваше деце. 11. Дабогда вам Буђановци били омиљено излетиште. 12. Дабогда се код вас снимао други део филма „Лепа села лепо горе“. 13. Дабогда вам савест била чиста као Моникина плава хаљина. 14. Дабогда вам дете било високо као југословенски стандард. 15. Дабогда имали пара колико Албанија има мобилних телефона. 16. Дабогда били живи и здрави као Фрањо Туђман.

⁸⁶ Како је све на РТС-у називан НАТО савез, www.smedia.rs.

Табела 2. Како је све на РТС-у и у штампаним медијима 1999. називан НАТО

1. Агресорска НАТО солдатеска	48. Моћна медијска машинерија предвођена турбо-манипулаторима ЦНН
2. Агресори који воде бездушну кампању	49. Мутанти
3. Багра бездушна	49. Највећи вандали 20. века
4. Белосветске хорде	50. Најокорелије убице данашњице и осведочени српски непријатељи
5. Белосветски сатрапи	51. Натомани
6. Бестијалне хорде	53. НАТО барабе и зликовци
7. Бестијални НАТО пилоти	54. НАТО врхушка
8. Бизнисмени са пушкама	55. НАТО звери
9. Брутална механичка сила	56. НАТО злочинци и наркомафија, с којом је и Бил Клинтон, хоће да згазе један правдољубиви народ
10. Ваздушне хорде злочиначке НАТО алијансе	57. НАТО зликовачка машинерија
11. Ваздушни пирати	58. НАТО и његови трабанти
12. Ваздушни целати	59. НАТО камарила
13. Вештице НАТО-а	60. НАТО крвници
14. Галерија Фројдових типова	61. НАТО монструми
15. Ганстерске хорде	62. НАТО послушници сила мрака и таме
16. Гебелсовски упорни зликовци	63. НАТО пропагандна машинерија
17. Гигантски месождери	64. Натовска пашчад
18. Гнусобе новог поретка	65. Не знамо више како да их назовемо
19. Господари рата у убилачком царству	66. Неоправдано разјарена песница
20. Дивљачка чета	67. Непријатељски злочиначки НАТО окупатори
21. Дрогиране животиње	68. Подивљале хорде безумних мандрила
22. Дрогирана разуларена банда	69. Помахнитали НАТО манијаци
23. Зликовачка булумента	70. Пропагандна крмад
24. Зликовачка НАТО авијација болесних умова	71. Разуларена Клинтонова братија
25. Зликовачка НАТО армада	72. Разуларена солдатеска
26. Зликовачке НАТО хорде	73. Разуларено крдо дивљих агресора
27. Зликовачки агресор НАТО	74. Ратничка банда фашиста
28. Зликовачки сејачи разарања и смрти	75. Регионална војна камарила
29. Зликовци НАТО	76. Ружна историјска успомена
30. Злочиначка армада НАТО булументе	77. Самозвани апостоли демократије у улози најопаснијег убице
31. Злочиначка НАТО алијанса	78. Сатанистички НАТО стратеги
32. Злочиначка машинерија	79. Сатанине слуге
33. Злочинци помрачена ума	80. Сејачи смрти
34. Злочиначки НАТО пројектили	81. Силници лилипутанског мозга
35. Извитоперена метална чељуст	82. Силом опијени манијаци
36. Импотентни зликовци	83. Сулуди НАТО бомбардери
37. Јахачи апокалипсе	84. Томахаук демократија у ратничкој авантури
38. Јуришници НАТО алијансе	85. Утеривачи демократије
39. Клинтонове звери	86. Убилачке хорде модерних ваздушних варвара
40. Крвожедна НАТО авијација	87. Фашистичке битанге
41. Крвожедни агресори	88. Фашистичке НАТО фаланге
42. Крвожедни монструми-убице и њихова пропагандна машинерија лажи	89. Фашистички диносауруси
43. Крдо белосветских манијака огрезлих у крви почиње свој вампирски бал	90. Хладнокрвне ноћне убице
44. Мафијашке камариле	91. Челични сејачи смрти
45. Монголоидни конгломерат	
46. Монголоидни монструми	
47. Монструозна међународна корпорација	

Ратну терминологију у ери њеног процвата код нас 1999, комуниколог Јованка Матић доживела је као „пренаглашену реторику свих субјеката (новинари, државни званичници, политичари, јавне личности, грађани), „са заједничким идиомом: упркос окрутности непријатеља, одбранићемо своју земљу”. Изразито искључиви тонови реторике, каже она, били су највидљивији на екранима државне телевизије, а најагресивнији степен достизали су на ТВ Палма. „Говор мржње био је уперен против свих нација које учествују у агресији, посебно против Американаца (‘Само мртав Американац је добар Американац’), а то је било комбиновано са већ утврђеним обрасцем обожавања Срба: ‘Не постоје компјутери на свету који могу израчунати дубину душе и ширину срца српског народа који се бори за отаџбину’.”⁸⁷ Јованка Матић такође констатује да је „медијски говор током НАТО-агресије настојао да понизи непријатеља реторичким нападима на водеће војне и политичке личности агресорских земаља. Вулгарности и увреде које су изрицали медијски коментатори и јавне личности (‘светски отпад’, ‘олош’, ‘ћубре’, ‘сексуални перверзњаци’), унеле су у јавни разговор образац комуникације који зауставља сваку комуникацију”. Језикословац, проф. Иван Клајн, међутим, сматра неизбежним то што се у новинским извештајима у ратним приликама користила посебна реторика, а и претерана емоционалност. Да је званична српска реторика током бомбардовања 1999. у врло високом степену била чињенично заснована и успешна истиче професор Часлав Копривица: „Када је ријеч о владајућој Србији/СРЈ, у званичној реторици борба је представљана као борба за достојанство, за право на властити избор (дакле, слободу), за државу, за физичко одржање грађана СРЈ, односно српског народа (прије свега на Космету), за историјска права, односно за универзалну, недјелјиву и неукидиву правду, за међународно право и међународни поредак”.⁸⁸

Како политички контекст утиче на лексику медија, тј. тренутна ратна ситуација на језик, како стални епитети (какви су постали „зликовачки”, „злочиначки” и били обавезни уз именицу напад, агресор, НАТО, авиони) преко ноћи нестају као да их никада није било, као да су руком однети, илуструје Тома Џацић. „Сликовит је пример југословенских државних медија, или медија блиских властима, који су

⁸⁷ У: Тома Џацић, Пропагандни рат са погрешне стране бомби, „НИН”, број 2528, јун 1999.

⁸⁸ Срби и Запад: Зашто смо у рату?, starisajt.nspm.rs/Izdanja/sdrz_pi1srbija_nato, стр. 9.

до прве најаве закључења мира, до 4. јуна, користили најоштрију, најрескију терминологију на рачун НАТО-а, а онда су се одједном зауставили, као да је стигла таква директива. Тако су, на пример, у 'Политици' од 4. јуна 1999. године, у извештајима о бомбардовању Југославије на страни 13, чак 11 пута биле употребљене две погрдне речи у 11 верзија: 'злочинци', 'злочинци НАТО', 'НАТО злочинци', 'злочиначки авиони', 'злочиначка авијација', 'злочиначка НАТО авијација', 'злочиначко бомбардовање', 'зликовци НАТО', 'зликовачки агресор НАТО', 'зликовачки авиони НАТО', 'зликовачка авијација'. Уз то, чланице НАТО-а су на истој страни поменуте још у два негативна контекста али на специфичан начин, као 'белосветске хорде' и 'агресорска НАТО солдатека'. Тога дана било је, међутим, евидентно да смо 'пред вратима мира', како је писано још у насловима на првим странама новина јер су посланици Скупштине Србије, следи поднаслов 'већином гласова усвојили документ о постизању мира којим се потврђује суверенитет и интегритет наше земље и улога Уједињених нација у решавању кризе'. Већ следећег дана, 5. јуна, када је било већ општепознато да се сасвим озбиљно 'приближава мир', ето изненађења у ратним извештајима на истој, 13. страни 'Политике': био је употребљен само један израз који има изразито негативан предзнак за НАТО - 'злочиначки'. Од тога дана, више ниједном ни у једним новинама, колико је могао да примети овај новинар, нико никада бар од новинара није употребио неки од претходних придева и синтагми".⁸⁹

Коментаришући како су такав речник и стил незамислив пад државне пропаганде и како нису у духу српске традиције, тадашњи потпредседник Савезне владе, Вук Драшковић, наводи да једна локална телевизијска станица у Ваљевоу почиње свој дневник речима: „Дрогиране животиње...“. „Постало је обавезујуће да се каже 'зликовачка агресија НАТО'. Да ли постоји пријатељска агресија, да ли агресија може бити племенита? Агресија значи злочин. Довољно је рећи агресија и већ је класификација злочина обухваћена тим термином. При томе се праве невероватне глупости: чак се каже 'злочиначки авиони'. Па не може авион да буде злочиначки. На нашим државним, локалним и приватним медијима употребљавају се изрази: 'курвар, крава, ђубрад, курветина, педер, манијак, грешка природе, злочинац, дрогирана разуларена банда'. Неко вече један гледа у

⁸⁹ У: Тома Џацић, Пропагандни рат са погрешне стране бомби, „НИН“, број 2528, јун 1999.

лице Србији и каже да би требало ону тројицу заробљених америчких војника довести на Бранков мост, наложити ватру, наместити ражањ и окретати их на ражњу.⁹⁰ Реаговао сам у Савезној влади, и иако сам спреман да заиста максимално браним слободу медија и мишљења, тражио сам у име части овога народа да се таквима ускрати слобода да говоре јер брукају Србију и нашу традицију. Када слушате наше генерале и пуковнике код њих оваквог речника нема. Него, ко то ради? Раде они који нису на фронту, који нас на одређени начин само срамоте и таквим изражавањем призивају неке додатне бомбе на нашу земљу. Према томе, тај стил пропаганде мора се уљудити. Србија се брани и понашањем на фронту и

⁹⁰ О судбини заробљених америчких војника сведочи у књизи „Мета“ (компанија Новости АД, Београд, 2007, стр. 313) Вук Драшковић: Првих дана бомбардовања, изазвах Милошевићев гнев и згранутост свих „правоверних“ у Врховној команди. Касно увече, укључих се, уживо, у програм градске телевизије у Њујорку. Каква је судбина тројице америчких војника које су српске снаге киднаповале на територији суседне Македоније? – поставише ми питање.

– Слабо вас чујем, па вас молим да поновите – некако се снадох да сакријем своју изненађеност. Ништа ја о тим војницима нисам знао. Ако то кажем, осрамотићу и себе и Владу чији сам потпредседник задужен за односе са светом. Молби да понове своје питање прибегао сам да бих добио на времену и смислио одговор.

– Они нису киднаповани у Македонији, него су заробљени у Србији. Ми поштујемо Хашку конвенцију о заробљеницима и са њима поступамо најбоље. Чим престане рат, они ће бити ослобођени. У име Владе и у своје име, упућујем поздраве њиховим породицама и молбу да не брину за своје синове!

На „двору“ је пометња и шок, кажу ми, изјутра, Момир Булатовић и Зоран Лилић. Требало је да ти војници буду стрељани као страни „терористи“. Уговорен је и ТВ-пренос егзекуције. Моју изјаву пренели су сви светски медији и сада је на „двору“ паника. Не знају шта да раде... Ускоро ми телефонира Милошевић.

– Ви сте, чујем, на своју руку помиловали агресорске шпијуне и терористе. Са којим правом?

– Немам ја појма ни где су они ухваћени ни како – кажем му. Ако су терористи, требало је да ми то буде јављено. Знате да сам на сталној вези са светским медијима и ја морам да знам све што се догађа. Реците ми који су то они терористички злочин починили?

– Ушли су наоружани на територију наше државе.

– То није тероризам, то је шпијунажа.

– Сматраћемо терористом свакога агресорског војника кога ухватимо на територији Југославије!

– На то немамо право. Можемо их сматрати само ратним заробљеницима и држати их у заробљеништву док рат траје. Морамо да поштујемо Хашку конвенцију.

– Они нама бомбе, а ми да поштујемо конвенције и трице од конвенција. Ти терористи ће бити стрељани!

– Онда ће нам Американци са земљом сравнити три града! Осим тога, ти војници нису терористи, а по савезном закону нема смртне казне!

– Нема је у савезном закону, јер ви то не дозвољавате, али има смртне казне у Кривичном закону Србије – рече смиренијим гласом – само да знате да сте нас вашом изјавом гурнули у велике проблеме...

Читавог тог дана и наредне ноћи, Момир Булатовић, Зоран Лилић и генерал Благоје Ковачевић молили су Милошевића да се не прекрши оно што сам ја, пред целим светом, рекао и обећао. Не само да нису убијени, него су ти војници ускоро и ослобођени. Да би показао своју „племенитост“ према ратном непријатељу, ослободио их је Милошевић и, уз велику медијску помпу, отпустио њиховим породицама у Америку. По њих је у Београд допутовао Џеси Џексон, лидер мировног покрета у Вашингтону. Присуствовао сам, у хотелу „Хајат“, испраћају америчких војника, иако тада, почетком маја, више нисам био у Влади...

примереним језиком. Тако су радили наши славни и мудри преци. Нема нико право на овај стил који мора бити прекинут...".⁹¹

Штампа током НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. велики део простора посвећује и „српској духовности“. Не само да посвећује, већ инсистира на њој. Осећај поседовања „духовне“ надмоћи прожима српску владајућу политичку елиту, која убеђује српски народ да духовна надмоћ вреди губитака овоземаљских радости, богатства, па и самих живота. Министар културе Србије инсистира на „духовном отпору“ српског народа агресији НАТО, па продаја књига на тезгама Кнез Михајлове улице у „Политици“ постаје „духовни вашар“, односно „духовна авантура“. Михаило Марковић о нападу НАТО пакта на Југославију (у „Добровољачком гласнику“, изјаву преноси Танјуг) каже: „Ко год је бринуо због могућих ефеката потрошачке цивилизације, може да осети видно олакшање. Материјално смо осиромашили, али смо се духовно неочекивано обогатили“.⁹² Духовном богатству доприноси прегршт текстова метафизичких и теолошких претензија. Дубоки историјски и филозофски узрок НАТО бомбардовања Југославије је у томе што се „нешто догодило са структуром људског ума“, што је дошло до „отуђености света“, а то што плаћају баш Срби приписује се судбини. Судбина нам је доделила провиђење ради неког само провиђењу знаног тајанственог циља – као српско проклетство и српско посланство. „Овај народ има неко посланство. Говорећи опорије, то посланство би се могло назвати проклетством. По четврти пут у овом веку истрајавамо у нечему што не може бити другачије“.⁹³ Другде сазнајемо да српско проклетство-посланство траје од 1389. и зове се „српским распећем“ и да Срби мученички истрајавају јер имају „веру у вишу божанску правду која је изнад људске“.

Српски непријатељи нису обични људи. То су „силе мрака“ удружене у двочлани „паклени савез“, у саставу: „сотона у обличју НАТО-звери и бог-монструм у облику САД“.⁹⁴ На сатанску, односно паклену или монструмску природу наших

⁹¹ Вук Драшковић, „Београдске новине“, број 89, април 1999. године.

⁹² У: Иван Чоловић, „Кад кажем новине“, Медијска књижара Круг, Београд, 1999.

⁹³ Михајло Ђурић у чланку Мирјане Огњановић, „Филозофски одговор на рат“; према Иван Чоловић, „Кад кажем новине“.

⁹⁴ Ратомир Дамјановић, Амерички киклоп, „Политика“, 28. мај 1999; према Иван Чоловић, „Кад кажем новине“.

непријатеља указују многи. Павле Матић, творац чувеног пророка деда Милоја⁹⁵ и главни и одговорни уредник „Нострадамуса“, објављује нам да је „јасно да је некаква негативна сила – оно што људи називају ђаволом – покренула читав свет против Срба са једним јединим циљем: уништењем и последњег Србина на планети“ („Нострадамус“, април 1999). Непријатељи Србије „носе зло у сопственом бићу... припадају самом паклу“,⁹⁶ а ако они победе, кажу други, „на Земљиној лопти остаће само антихрист“.⁹⁷ Но ипак, постоји слабашна нада да свет неће потпасти под власт сатане, ако Срби, бранећи своју људскост „живим штитовима“, метом као симболом жртвовања, успеју да допру до преостале хуманости у сатаниним слугама и тако „потисну и преобразе зверско у непријатељу“.⁹⁸ Да је ђаво Американац открива се на предавању на Коларцу, о чему „Политика“ опширно извештава: „Сатана је у Америци очигледно дубоко укоренио своју власт, сада му је амбиција владавина над целим светом“. Приближава се трагични крај Европе, западноевропске цивилизације. Још се некако држе само Срби, и у њихово име довикује се палој Европи, посрнулом свету: „Више смо него Европа, ми смо свет, бољи део света, светост света!“⁹⁹ На Велики петак (9. априла), ТВ Студио Б је пружио прилику ђавоу Ненаду Илићу да изложи своје виђење, и доживљај, драматичних збивања. „Сви народи“, вели господин Илић, „труле од невидљивог зла. А зло је овде откривено. Радосни смо због видљивог зла“.¹⁰⁰ Зло је, дакле, постало откривено у страдању Срба, као и кроз српски невиђени отпор страдању, уз божју помоћ. У тексту под насловом: „Зашто НАТО убице нападају ноћу?“ („Политика“) неуропсихијатар објашњава: „Ноћ је време ђавола и тамних сила, а на физиолошком плану превласти парасимпатикуса, дела нервног система на који се вољом не може утицати“. Иван Чоловић запажа да су оваква „умовања“ режимској пропаганди корисна највише зато што су наизглед с оне стране политике, надахнута чистим патриотизмом.

⁹⁵ Павле Матић, „Деда Милоје пророк из Поморавља – Биће тумбање по целом свету“, II допуњено издање, М & С, Београд 1993.

⁹⁶ Милисав Миленковић у чланку Мухарема Ђурића, Небеско чудо, „Политика“, 23. мај 1999; према Иван Чоловић, „Кад кажем новине“.

⁹⁷ Никола Б. Поповић, Грех Европе, „Политика“, 26. мај 1999; према Иван Чоловић, „Кад кажем новине“.

⁹⁸ Бојан Јовановић, Пркосна мета, „Политика“, 29. мај 1999; према Иван Чоловић, „Кад кажем новине“.

⁹⁹ Драган Недељковић у чланку Б. Радивојше, Опет се јавила величанствена енергија нашег народа, „Политика“, 28. мај 1999.

¹⁰⁰ Вакцина, Ана Илић, „Република“, година XI (1999), број 211.

„Кад се ту тврди да је све, за рат, разарање, погибије, срамоту и стид, крива судбина, да смо жртве од нас независног трагичног суноврата цивилизације и превласти сатане, онда је депласирано, глупо, ситничаво питати да ли ту можда има и неких других, нама ближих, лакше препознатљивих криваца и зликоваца. Штавише, ова метафизичко-теолошка умовања обесмишљавају и постављање питања одговорности наших непријатеља за рат. Јер ако су они у власти ђавола и ако су захваћени неким незаустављивим и непоправљивим суновратом, чему прича о њиховој одговорности. И њих је снашло, као и нас”.¹⁰¹ Поред тога, ова стратегија демонизације непријатеља има и функцију буђења религиозних осећања. Стога је субверзивно, у односу на претходне, звучала изјава Радована Биговића, професора Богословског факултета: „Ово је трагедија која је задесила нас, али и албански народ на Косову. Постоји једна народна пословица која каже: Ко неће брата за брата, тај ће туђина за господара. То се нажалост десило. Изгледа да ни ми ни Албанци нисмо умели да решимо своје проблеме. Допустили смо да највећа војна сила на свету узме да их решава. Жртве су и Срби и Албанци”.¹⁰² Деловала је као изјава човека који је изгубио разум и не влада у потпуности својим нервним системом.

У свету „духовности” неизоставни су и видовњаци, бели магови, парапсихолози, јога-летачи и прорицатељи сваке врсте. Чувени руски бели маг Лав Гершман умирује читаоце „Недељног телеграфа” уверавајући их да „Клинтон није сотона, али је чињеница да припада некој сатанистичкој цркви” и уверава Србе да ће „потпуни завршетак рата бити када падне други снег”.¹⁰³ Анализира се НАТО и његова судбина у пророчанствима Светог писма,¹⁰⁴ упоредни НАТО и

¹⁰¹ Иван Чоловић, „Кад кажем новине”, Медијска књижара Круг, Београд, 1999, стр. 17.

¹⁰² „Блиц”, 19. април 1999, стр. 11.

¹⁰³ „То значи када први снег падне па се отопи, а други снег падне на мокру земљу. То може да буде и у априлу, а може и у децембру. Други снег ће разјаснити све. Сукоб ће трајати, али ће се јачина смањивати. И све тако до другог снега”, www.lavgersman.co.yu.

¹⁰⁴ У Откривењу (Откривење 13, 1) НАТО је записан овако: „И стадох на пијеску морскоме; и видјех звијер гдје излази из мора (НАТО је Северно Атлантски-морски-океански Пакт) која имаше седам глава, и рогова десет, и на роговима њезинијем десет круна, а на главама њезинијем имена хулна”. Ево дешифровања ових симбола који описују Звијер. Седам од десет круна које се помињу у опису звери су: Белгија, Данска, Луксембург, Холандија, Норвешка, Велика Британија и Шпанија које су монархије (краљевине, а Луксембург је велико војводство). Поред ових седам круна земаља које су чланице НАТО (а које се могу открити и у звери описаној у Откривењу 12:3), постоје још три које чине преостале европске монархије: Шведска, Лихтенштајн и Монако које нису чланице НАТО али су под његовим окриљем. То укупно чини овдје описаних 10 круна. Десет рогова јесу остале

Милошевићев хороскоп,¹⁰⁵ Нострадамусово пророчанство о НАТО бомбардовању Србије,¹⁰⁶ обновљен је мит о српском тајном оружју (о чудесним возовима спремним да иду и ван шина и да нестају, „елиптонима“ и „огледалима“ за рушење авиона), јавност се подсећа на чувену изјаву сликара Милића од Мачве: „Ускоро ће Срби бити господари света. Они већ сада располажу тајним оружјем из такозваног Теслиног пакета. Ако само једна бомба падне на Београд – Ватикан, Беч, Бон и Загреб биће сравњени са земљом...”,¹⁰⁷ на Групу 69 која је почетком деведесетих година формирана у Војсци Југославије и применом поступка „српско огледало“ Клинтону сломила ногу.¹⁰⁸ У парапсихолошкој едукацији

чланице НАТО у време кључних догађања на овим просторима 1992–1999; према НАТО у пророчанствима Светог писма, www.duhovnaizgradnja.com.

¹⁰⁵ www.astrologyinserbia.com.

¹⁰⁶ Весна Митић Пупавац, Страшне визије рата, „Треће око“, број 460.

I/ 32

Силно ће царство бити пренесено,
у мало место што ће порастати,
у крај непознат, у место малено
и тамо ће бити темељ нове власти.

I/74

Ратничку песму небом што иде
пренеће птице небеског кова,
многи ће тада престати да виде,
почеће нека времена нова.

X/72

Седмог месеца 1999. владар се спрема
грозан и страшан са неба доћи
да васкрсне краља из Ангулема,
долази доба Марсове моћи.

¹⁰⁷ „Дуга“, 23. новембар–7. децембар 1991.

¹⁰⁸ Добрила Достанић, Тесла, силикони и ноша за масовно уништење, „Борба“, 30.4–3.5.2009. Више светла на целу причу баца и чланак Љубодрага Стојадиновића („Глас јавности“, 4.1.2000) о Групи 69. Тај тим стручњака за парапсихолошке ефекте и паранормалне појаве сачињавали су, како прецизира Стојадиновић, неки угледни друштвено-политички радници, астролози, интелектуалци, пророци, патриоте и осведочени борци против Новог светског поретка, али и, што је посебно значајно, изванредан број активних војних лица, различитих специјалности (један од њих је др Светозар Радишић, пуковник по чину и бивши главни и одговорни уредник часописа „Војно дело“, редовни сарадник часописа „Треће око“). У чланку се прецизира да је Група 69 формирана при Генералштабу војске Југославије као Јединица за специјалне парапсихолошке операције, а као сектор њеног деловања наведено је испитивање и употреба псионичног оружја и парапсихолошка одбрана земље од спољњег непријатеља. Група је веома успешно разрадила и примењивала поступак звани „српско огледало“, заснован на открићима Николе Тесле, који је дао практичне резултате – у ствари, много резултата: „смртно су страдали Тургут Озал, Франсоа Митеран, Јицак Рабин и многи други, Вацлаву Хавелу је умрла супруга, док су се други некако провукли – српско огледало је, на пример, Клинтону само сломило ногу“. Према Љубодрагу Стојадиновићу, пуковник Стојменовић је тврдио да је своју прву успешну акцију обарања авиона група 69 извела 13. априла 1994. године, када је са носача авиона један Ф-16 приликом покушаја да полети пао у море!... Фама о томе добијала је невероватне размере – писало се да су наводно 1993. године припадници злогласне секте Аум Синријко тражили по Београду и Њујорку податке о Теслиним тајнама, да конспиративне Теслине списе заправо чува фамозна Група 69, задужена за паранормално у Војсци Југославије, па чак да се Теслино тајно оружје налазило у рукама

нације на истим медијским борбеним положајима нашли су се Трећи програм државне телевизије, ТВ Политика, „Политика“, „Борба“, „ТВ Ревија“, „Треће око“,¹⁰⁹ „Хороскоп“,¹¹⁰ „Тајне“, „Зона сумрака“. „Сваки патриота и поштовалац поменутих гласила или гледалац државних канала телевизије био је савршено упућен у значај наступања Водолијине ере у контексту пошести Новог светског поретка. А ко је најпозванији да тим негативцима и мрачњацима изађе на јуначки мегдан? Зна се, онај ко располаже највећим ресурсима позитивне енергије, о чему сведочи и надахнути запис Моме Капора: ‘Чак су и космонаути из васионе видели да су наша света места, Пећка патријаршија заједно са Хиландаром, осветљени неком чудном светлошћу. То је та позитивна енергија, која је наша, вечна и неуништива’ (Борба, 14–15.8.1999)”.¹¹¹

На бранику отаџбине нашла се и телепатија. Емитовање телепатских сигнала, познато у домаћој војној доктрини као „неокортикални рат“ (термин потпуковника Светозара Радишића), у теорији је обухватало: обарање непријатељских авиона, потапање бродова, разарање градова, даљинско ликвидирање наших душмана, као и блокирање непријатељеве негативне енергије дејством трансценденталне медитације. Довољна је била изречена мисао: „Ја често кажем, са мало туге и нешто ироније, да оно што не може да реши нека влада, или њено министарство, можда могу звезде”,¹¹² да уочи бомбардовања Србије и Црне Горе, Јара Рибникар и тадашњи управник психијатријске болнице „Лаза Лазаревић” Првослав Марковић (чланови ЈУЛ-а) иницирају оснивање Југословенског комитета за кохеренцију и непобедивост.¹¹³ Задатак Комитета је

босанских Срба, који су га својевремено чак и испробали у босанском рату – уперили су га на једну јединицу муцахедина која је напросто – ишчезла, а многи ће вам потврдити да је чувени „невидљиви” Ф-117 оборен у Бућановцима баш неким Теслиним оружјем.

¹⁰⁹ Издаје и штампа „Борба” чији је директор др Живорад Ђорђевић, високи функционер ЈУЛ-а, а оснивач је Савезна влада.

¹¹⁰ Издаје „Политика” чији је директор Драган Хаџи-Антић, такође ЈУЛ-овац.

¹¹¹ У: Свјетлана Рашић, Послови и дани Групе 69, „Бетон”, број 69, април 2009.

¹¹² У: Славољуб Ђукић, „Он, она и ми”, Самиздат Б92, 1997. „Одговоре на многа питања тражила је у путоказу звезда”, стр. 62.

¹¹³ Председник удружења за борбу против секти „Истина”, Слаћан Миљајевић: Прва онференција за штампу Југословенског комитета за кохеренцију и непобедивост била је 25. априла 1999. године у Библиотеци града Београда, Велика сала, Кнез Михајлова 56. Водио је и промеморија за новинаре потписао председник Комитета, академик, професор доктор Првослав Марковић. А ти људи који су путем кохеренције ширили одређену силу и заустављали НАТО авијацију, ловце, бомбардере и остало, били су професор доктор Првослав Марковић, књижевник Зоран Глушчевић, књижевник и доктор Бранко Радујковић, професор Слободан Карановић, управник Градске библиотеке

био да се, по инструкцијама Махариши Махеша Јогија (духовног гуруа Битлса), обучи хиљаду јога-летача, који би штитили Југославију својом позитивном енергијом. Пројект је у народу био познат под именом „Хиљаду јога летача за мир“, а финансијску подршку су му, поред Југопетрола, ЕПС-а и ПТТ-а, пружили и Министарство одбране и Министарство здравља. И тако је лексика под НАТО бомбама стигла до васионе, готово катастарског поседа небеског народа, до космичких енергија које је само требало правилно каналисати, односно усмерити на оне који нам раде о глави, попут параболе опште правде.

„На БК телевизији, говори инжињер Спасоје Влајић, говори жаром несхваћеног човјека, језиком ‘библијским’ нуди своје тумачење збивања. НАТО је, вели, инструмент Сатане (Трилатерала). Срби су ‘свето јагње које ће коначно да победи’, Медлин Олбрајт је Мора, Морана, наличје женског животоносног принципа, ‘жена која тумара по свету и непрестано захтева – убијте распетог Христа’... ‘24. марта, на дан кад је почео напад на Југославију’, образлаже инжињер, ‘догодила се несрећа у тунелу Монт Бланц и изгорело је 40 људи. Кад је био напад на Алексинац, у Америци је био торнадо, више мртвих и рањених него код нас’, а ‘кад је наш воз страдао, страдао је и воз у Немачкој’, јер ‘духовне силе реагују на њихова злодела...’. Инжињер још каже: ‘Звер ће разјапити чељусти у јуну...’. Потом прича о ‘космичком болу’ Тесле и вели да ‘наши мождани таласи одлазе у морфогенетско поље свих таласа, јединствено поље утиче на све и то је Тесла мислио под тајним оружјем, јер је запазио да кад му задају бол, он га враћа ономе који га задаје...’. Показује и своје цртеже, ‘формулу’ тзв. ‘Косовске кружнице’. На крају вели, са страшћу: ‘Овај народ схвата јединство између тренутка и вечности, постајемо жежена светлост’”.¹¹⁴

Магија српског политичког дискурса пролећа 1999. учинила је да се нико више није ни сећао како и којим речима је све ово почело, ни да постоји неки споразум који би председник Милошевић требало да потпише па да бомбе стану. Од

Симеон Бабић, дипломирани инжињер Мирољуб Јаковљевић, академик Дејан Павловић... Док су неки људи крварили, неки други људи су ту улазили у склоништа, по одобрењу Лепосаве Милићевић, тадашње министарке здравља, и људима лечили стрес и обарали авионе, чиме су сви они људи који су крварили по рововима постали смешни; према Секте – либертицид или верски плурализам?, радио „Слободна Европа“, 23.9.2004.

¹¹⁴ Весна Бига, „Очекујући ноћног сокола“, стр. 78.

фашистичких монструма, кепеца, едиповаца, крвожедних пајаца, фрустрираних ругоба, нарко мафије, дрогираних животиња, сатрапа, хорди, пирата, целата, сексуалних перверзњака, курветина, педера, грешака природе, јахача апокалипсе, послушника сила мрака и таме, НАТО вештица, силника лилипутанског мозга, помахниталих сулудих бомби, злочиначких авиона, преко најбољег правдољубивог народа на свету, најслободније земље на свету, песме, пркоса, сетве и жетве, живих штитова, теорија завере, домаћих локатора, одбране целог човечанства, слободе и правде, Теслиног српског огледала, 11 милиона Слодана Милошевића, до бога, сатане, јога-летача, жежене светлости и до краја васионе – готово распамећен, језик је посустао и даље није могао. Као да је изгубио разум и престао у потпуности да влада својим нервним системом. Стигао је на крај пута.

1.1.4.2. Језик: поглед са неба

ОТАЦ МИ ЈЕ ГОВОРИО, ДА НИЈЕ ЧЕХ, БИО БИ СРБИН.
Медлин Олбрајт, амерички државни секретар, ТВ БК, 14. фебруар 1999.

ОВО ЈЕ БОРБА ИЗМЕЂУ ДОБРА И ЗЛА, А НАТО НЕЋЕ ДОЗВОЛИТИ ДА ЗЛО НАДВЛАДА.
Вилијам Коен, амерички државни секретар за одбрану, пролеће 1999.

РАТ ПРОТИВ СРБА НИЈЕ ВИШЕ САМО ВОЈНИ СУКОБ. ТО ЈЕ БИТКА ИЗМЕЂУ ДОБРА И ЗЛА,
ИЗМЕЂУ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ И ВАРВАРСТВА.
Тони Блер, британски премијер, током НАТО агресије на Србију 1999.

СРБЕ ТРЕБА СПОКОЈНО БОМБАРДОВАТИ, ЈЕР ЋЕ СВЕ БРЗО ЗАБОРАВИТИ.
Џејмс Шеј, портпарол НАТО, март 1999.

МОРАМО СЕ ЖЕСТОКО СУПРОТСТАВИТИ ЗЛОМ ДИКТАТОРУ.
Тони Блер, британски премијер, 25. марта

СРБИ СПРОВОДЕ ТЕРОР И СИЛУЈУ АЛЃАНСКУ ДЕЦУ.
Бил Клинтон,
амерички председник, говор на прослави 50-годишњице НАТО пакта у Вашингтону,
23–25. април 1999.

МИ СМО У РАТУ СА СРПСКОМ НАЦИЈОМ И СВАКО КО СЕ ШЕТА ПО БЕОГРАДУ ТРЕБА ТО ДА СХВАТИ...
ДАЈТЕ ШАНСУ РАТУ!... ЖЕЛИТЕ У ПЕДЕСЕТЕ? МИ ЋЕМО ВАМ ДАТИ ПЕДЕСЕТЕ. ЖЕЛИТЕ 1389?
МОЖЕМО ДА СТВОРИМО 1389, ТАКОЋЕ.
Томас Фридман, Њујорк тајмс, 23. април 1999.

НАДАМ СЕ СЕ ДА ЋЕ ВАЗДУШНИ НАПАДИ, ЧАК И УКОЛИКО НЕ БУДУ УСПЕЛИ ДА НАТЕРАЈУ
МИЛОШЕВИЋА ДА СВОЈИМ ТРУПАМА ЗАПОВЕДИ ПОВЛАЧЕЊЕ С КОСОВА, ТОЛИКО УНИШТИТИ
ЊЕГОВУ ПРИВРЕДУ, ШТО САД УПРАВО И РАДЕ, И ДА ЋЕ ДО ТЕ МЕРЕ РАЗВАЛИТИ ЖИВОТЕ ЉУДИ
ДА ЋЕ СЕ ОНИ САМИ ПОБУНИТИ ПА ЊЕГА ЗБАЦИТИ С ВЛАСТИ.
Џо Либерман, сенатор демократа из Конетикета, 25. април 1999.

НАТО РАЗСРБЉАВА „ДЕСЕРБИЗАТОР“
реклама за спреј који уништава гамад. Канал + француске ТВ, емисија „Хоризонти“,
април 1999.

ПО МОМ МИШЉЕЊУ ЊИХ БИ ТРЕБАЛО ОСТАВИТИ БЕЗ СТРУЈЕ ЗА ФРИЖИДЕРЕ, БЕЗ БУТАНА ЗА ШПОРЕТЕ,
БЕЗ МОГУЋНОСТИ ДА ОДУ НА СВОЈА РАДНА МЕСТА ЗАТО ШТО СУ ПОРУШЕНИ
СВИ МОСТОВИ - МОСТОВИ НА КОЈИМА СУ ОДРЖАВАЛИ РОК КОНЦЕРТЕ И НА КОЈИМА СУ СВИ
СТАЈАЛИ ПРКОСНО НОСЕЋИ МЕТЕ НА ГРУДИМА И ГЛАВАМА.
У ТРИ САТА УЈУТРО СВЕ ТО МОРА ДА БУДЕ ЗБРИСАНО.
Мајкл Шорт, командант ваздухопловства НАТО-а, 14. мај 1999.

ПУНО ЈЕ ТОГА РЕЧЕНО, И НЕ БАШ УВЕК МУДРОГА О ТОМЕ КАКО ЈЕ НАТО У СУКОБУ
САМО С ЛИДЕРИМА СРБИЈЕ. ЛИДЕРЕ СРБИЈЕ СУ ИЗАБРАЛИ ЉУДИ СРБИЈЕ...
СРПСКИ ГЛАСАЧИ СУ ОДРЖАЛИ СЛОБОДАНА МИЛОШЕВИЋА НА ВЛАСТИ ТОКОМ ПРОТЕКЛЕ ДЕЦЕНИЈЕ.
НИЈЕ МИ ЈАСНО ЗАШТО БИ ОНДА ЊИХ ТРЕБАЛО ДА ПОШТЕДИМО ОД ОНАКВИХ
СТРАДАЊА КАКВА СУ ОНИ НАНЕЛИ СВОЈИМ КОМШИЈАМА.
Вилијам Фаф, Хералд Трибуне, 31. мај 1999.

ИЗ БОСНЕ СУ НАМ БИЛЕ ПОТРЕБНЕ СЛИКЕ МАСАКРА НА МАРКАЛАМА ДА БИСМО УБЕДИЛИ НАРОД
КАКО ЈЕ ДОШЛО ВРЕМЕ ЗА ВАЗДУШНИ РАТ, И ДА БИСМО ПРЕШЛИ РУБИКОН У ПРИМЕНИ СИЛЕ.
СЛИКЕ МАСАКРА У РАЧКУ НА КОСОВУ, У ЈАНУАРУ 1999, БИЛЕ СУ НАМ ПОТРЕБНЕ ДА БИСМО УБЕДИЛИ
НАРОД КАКО СУ БЕЗ НАШЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ ПОСТОЈАЛИ ДОБРИ ИЗГЛЕДИ ДА СЕ
У ТОМ ДЕЛУ СВЕТА ТАКАВ МАСАКР ПОНОВИ.
Џејмс Шеј, портпарол НАТО, јули 1999.

И ја сматрам да је та „коллатерална штета“ стварно најружнија реч у прошлој години и могу да потврдим да бих јој здушно дао свој глас да сам био међу тим лингвистима и да ме је неко питао шта мислим о томе. Свестан сам да је та реч врло ружна и да сам је управо ја често користио. Али морам и ово да кажем – против своје воље. У неколико наврата сам чак и упозоравао да треба да је се манемо, али ми је речено да је то војни израз који се користи у описивању губитака током борбених акција. Измислили су је Американци, који је користе још од Вијетнама, а не ја. Ако се сећате, чак сам се неколико пута и извињавао што је уопште изговарам.

Џејми Шеј, 2000.¹¹⁵

„Погледајте у небо пре него схватите да вам је то последњи пут“
текст на плочицама које су НАТО авиони бацали око Грачанице, мај 1999.
„Трчите брже!“
„Да ли још желите да будете Срби?“
текстови на остацима НАТО ракета у околини Ниша, 1999.¹¹⁶

Главни интерпретативни оквир у којем САД или НАТО граде свој политички дискурс, отпочињајући и водећи ратове, једноставан је. Прво се унутрашњи проблеми изабране земље интерпретирају као „хуманитарна криза“. Таква криза захтева војну интервенцију ради „заштите жртава“ и гоњења „злочинца“ (или злочинаца) који треба да сноси кривичну одговорност. Сједињене Државе или НАТО крећу у „праведни рат“ да реше „хуманитарну кризу“. Сједињене Државе или НАТО побеђују зло и доносе „демократски мир“, а погипбије и разарања повећавају беду, антагонизме и мржњу у изабраној земљи. Створени хаос предаје се администрацији „међународне заједнице“ која манипулише локалним фракцијама како би се створио привид „демократије“. Ако хаос постане трајан, дотична земља квалификује се као „неуспела држава“ – што представља жалосну ситуацију, али још увек бољу од „државе-отпадника“ која одабере сопствени пут развоја. У овом оквиру гради се и политички дискурс. Како је овај модел примењен на СР Југославију 1999. године?

Клинтонова политичка позиција почетком 1999. била је пољуљана.¹¹⁷ У рат са СР Југославијом није било лако ући, јер америчка јавност никако није могла да схвати

¹¹⁵ Одговор на новинарско питање: Како коментаришете да је одлуком немачких лингвиста за најружнију реч у 1999. проглашена она коју сте ви најчешће употребљавали – реч „коллатерална штета“?

¹¹⁶ У: Спасоје Смиљанић, „Агресија НАТО – ратно ваздухопловство и противваздушна одбрана у одбрани отаџбине“, издавач Спасоје Смиљанић, 2009.

¹¹⁷ Због сексуалних скандала у Белој кући са приправницом Моником Левински (видети „Исповест Монике Левински: моја љубавна игра са председником Америке“, Ендрју Мортон, Phagos, 2004), а нарочито због тога што је ометао судску истрагу о том случају и „лагао под судском заклетвом“, Клинтона је Представнички дом америчког Конгреса, у јесен 1998. године прогласио кривим и у

како то да Америка има „националне интересе“ и на Косову, зашто да ратује за тамошње Албанце чија људска права наводно угрожавају и газе Срби. Нису много помогла ни Клинтонова објашњења да ће тај рат бити „безбедан“ за америчке момке, јер ће се ратовати са небеских висина, путем даљинског управљача.¹¹⁸ Неће, дакле, бити као у Вијетнаму, где је 58.000 Американаца оставило животе. Бил Клинтон се 23. марта појавио на скупу Федерације америчких чиновника, говор је почео са Косовом, заправо са сусретом, тога дана, са једним америчким конгресменом. „Тај конгресмен ми је испричао“, рекао је Клинтон, „да би он радо да подржи рат против Југославије, али да има проблема са бирачима, који нису у стању да на мапи света убоду прстом тачку која означава Косово. Не знају људи где је то, а није им ни јасно зашто Америка мора да војно интервенише на том Косову“.¹¹⁹ (Галупов институт за испитивање јавног мњења спровео је тих дана, баш у поводу ратних намера Беле куће, анкету међу грађанима Америке. Питање је било крајње једноставно: где се налази Косово? Одговори су били поражавајући. Једна четвртина анкетираних, прецизније њих 26 одсто, одговорило је да појма нема где би то Косово могло да буде. Њих 25 одсто је рекло да се Косово налази негде око Кавказа и средње Азије, док је четири одсто Американаца Косово сместило у Африку). Клинтон затим објашњава да су на Косову „угрожени амерички витални интереси“, да је тамо дошло до „хуманитарне катастрофе“, да су за то криви Срби и да Америка мора да иде у рат. „Као председник земље која претендује да буде лидер света, ја то морам да урадим. У супротном, довео бих у питање престиж Америке и кредибилитет НАТО. Ја лично рат не волим, али нећу оклевати. Бацићемо бомбе...“ . У сали су те његове речи пропраћене аплаузом.¹²⁰ И

поступку импичмента изгласао његову смену. Преживео је, јер у Сенату, где се гласало 12. фебруара 1999. године, није било потребне већине. За смену је било 45, а против 55 сенатора.

¹¹⁸ Како примећује директор музеја Пикасо, историчар уметности и књижевник, Жан Клер: „Поштедети америчке животе је постала опсесија ове нове расе господара. Ова нова нација, која је уверена да персонификује на земљи богатство, моћ и лепоту, има један највећи сан: бесмртност. Американац не треба да умре и сходно томе не може да умре... Рат у срцу Европе, који води страна сила и који је покренут у име супранационалне Европе: крај века нам је донео тај крвави апсурд који би умели да разоткрију само Свифтова иронија или Волтеров хумор. Ко ће поверовати да су на прелазу између два миленијума неке нације постале застареле, као што ће бити неки рачунари после 1999. године?“, bgd.freeserbia.com/ratna_arhiva.

¹¹⁹ Борислав Лалић, НАТО агресија на Југославију (27), „Вечерње новости“, www.novosti.rs/dodatni_sadržaj/feljttoni.26.

¹²⁰ Спасоје Смиљанић „Агресија НАТО – ратно ваздухопловство и противваздушна одбрана у одбрани отаџбине“, стр. 34: Тог истог дана док је Клинтон држао још један „уводни говор“ за рат на Балкану, у Лафајет парку, испред Беле куће, окупило се неколико хиљада америчких Срба који су покушали да протестују против америчких претњи. „Даље руке од Србије“, клицали су људи

док Клинтон говори на скупу Федерације америчких чиновника, права одлука о војној интервенцији против СР Југославије, према Дајани Џонсон, прокламована је са најсветијег од свих места данашњег света, Холокауст музеја у Вашингтону. Било је то истога дана, 23. фебруара 1999. године, када је Џејмс Хупер, извршни директор *Balkan Action Concila* (Савета за акцију на Балкану), одржао говор пред јастребовима Вашингтона, као што су Збигњев Бжежински, Френк Карлучи, Џин Киркпатрик и Пол Волфовиц. Хупер је говорио на позив „Комитета савести“ Музеја холокауста. Овај глас официјелне савести објаснио је да је Балкан подручје од стратешког интереса за Сједињене Државе, нови Берлин, ако хоћете пробни камен решености НАТО и водеће улоге Сједињених Држава. Милошевић мора да плати за злочин „успешне деобе“ САД од савезника. „Администрација (Клинтон) би требало да буде на нивоу америчког народа и да им каже да ћемо ми вероватно бити војно присутни на Балкану на неодређено време, у најмању руку док се не постави демократска влада у Београду”.¹²¹ И покренут је „мали слатки рат Медлин Олбрајт”,¹²² која је америчку политику по питању Косова сажела у четири речи, и пре и током НАТО бомбардовања често их понављала: „Срби напоље, НАТО унутра” и упозорила: „Америка би волела да у те акције, каква је ова у Југославији, иде са сагласношћу светске организације, али ако такве сагласности нема, САД ће деловати саме и са својим савезницима”.¹²³

Аналитичари медија нису крили изненађење када је портпарол НАТО-а за цивилна питања, Џејми Шеј, половином маја 1999. отворено признао на конференцији за штампу да је НАТО пропаганда поклекла пред српским државним медијима. „А није да се нису трудили. Најпре су бомбама уништени телевизијски и радијски предајници. Разорене су и зграде телевизија у Београду,¹²⁴ Приштини, Новом Саду и по унутрашњости Србије. Из специјалног

огорчени на председника њихове нове домовине. „Клинтоне, Србија није Моника”, писало је на једном од њихових транспарената. Нико их није чуо.

¹²¹ Дајана Џонсон, „Сулуди крсташи, Југославија, НАТО и обмане Запада”, Издавачки графички атеље „М”, Београд, 2005, стр. 320.

¹²² Како га саркастично називају либерали у Вашингтону.

¹²³ Све наведене изјаве према фељтону НАТО агресија на Југославију (27), Борислав Лалић, „Вечерње новости”, www.novosti.rs/dodatni_sadrzaj/feljtoni.26.

¹²⁴ Амерички државни секретар Медлин Олбрајт, 20. маја, у емисији „Лари Кинт шоу”, подржала је разарање српске телевизије речима: „Да ли знате да људи у Србији нису видели слике ужаса који се догађају Албанцима на Косову? Њима је речено да су то, у ствари, глумци који иду у круг ради сликања”.

транспортног авиона *C 130 Lockheed Hercules* који у све краћим паузама бомбардовања кружи над ваздушним простором Србије емитује се за грађане Србије НАТО пропагандни програм на српском језику са порукама исписаним ћирилицом. Под претпоставком да још имају читав кров над главом, струју и да се поклопи да летећи ТВ програм фреквенцијски погодује локацији на којој живе, око три сата поподне безимени и невидљиви спикер са малих екрана ће им најпре пожелети добар дан: „Ово је Уједињени глас НАТО-а – ваша станица за информације, која је за вас припремила коментаре, вести и музички хит дана...”¹²⁵ На малим екранима покривеним слајдовима природних лепота НАТО „разбија” Милошевићеву пропагандну медијску машинерију причајући о погубности комунизма, правдајући своју вишемесечну војну акцију заправо уништавањем опаког система. „Некомунисти ће схватити да је акција НАТО у овом тренутку једина шанса за демократску заједницу да се расчисти са јединим преосталим диктатором у Европи...”. Првобитни разлог за бомбардовање Србије – протеривање Албанаца са Косова – се и не помиње. Дакле, по ТВ програму Алијансе, НАТО баца бомбе да уништи комунизам. Баца их и на Албанце и на Србе. Масакрира по Косову колоне избеглица а по Србији цивиле, којима се после тога обраћа такође са неба причом о комунистичком систему, „који је нанео много зла човечанству...”. Срби се потом упозоравају да се „подршком Слободану Милошевићу окупљају под погрешну заставу” и да „пошто нису били у стању да подрже суверене вође на ранијим изборима и пошто је Милошевић поништио ове последње, они сада плаћају цех, јер је уместо њих неко други решио да почисти њихову сопствену кућу...”¹²⁶ Трагедију косовских Албанаца у својој пропаганди НАТО је оставио за летке, који су забелели Србију. У једном од њих НАТО упозорава грађане Србије „на етничко чишћење косовских градова и села од Албанаца и злодела српске полиције, па и самог Милошевића”. На полећини летка НАТО обавештава потенцијалне читаоце да ће „појачати своје нападе све док се снаге, које учествују у прогону цивила на Косову и Метохији не повуку, док се избеглицама не дозволи безбедан повратак и док ваше вође не приступе плодноним преговорима”. У потпису: „Северно Антлантски Савез брани незаштићене”.

¹²⁵ Споменка Лазић, Медији – Рат информацијама, АИМ, Подгорица, 18. мај 1999.

¹²⁶ Ibid.

Новинарка Мира Бехам¹²⁷ и мр Драган Миљанић¹²⁸ из Института за стратегијске студије и развој обрадили су, свако са своје тачке гледишта, НАТО бомбардовање СРЈ 1999. У центру пажње њихових истраживања биле су активности тзв. спин¹²⁹ агенција које су радиле за зарађене стране у бившој Југославији. Мало је позната чињеница да су Џејмс Харф и агенција за односе са јавношћу (PR – *public relation*) „Рудер Фин“ креатори готово свега онога што је светска јавност сазнавала о сукобима у бившој Југославији.¹³⁰ Џејмс Харф је рекао да су у агенцији славили бомбардовање Београда: „Снаге НАТО-а ће најзад 1999. бомбардовати Београд. Борба која је трајала једну деценију на крају је довела свет до сазнања да се Србија треба бомбардовати. Ми смо на много начина обавили свој део посла у погледу буђења америчке свести, пре интервенције НАТО-а. Догађај који је повукао обарач за рат на Косову био је масакр у Рачку и ми смо свакако још једном додали брзину причи, тамо где смо то могли. Онда су догађаји кренули својим током. Морам рећи да смо 1999, када је НАТО предузео акцију, отворили шампањац. После бомбардовања протекторат Уједињених нација је заиста успостављен и дан-данас постоји. Чини нам велико задовољство што видимо да је оно што смо ми сматрали најбољим привременим решењем постало стварност”.¹³¹ За свој кључни

¹²⁷ Ауторка књиге „Бубњеви рата“, Миона, Београд, 1997. (*Kriegstrommeln: Medien, Krieg Und Politik, Deutscher Taschenbuch Verlag*).

¹²⁸ У тексту „Позови и плати“, www.glaskim.co.rs.

¹²⁹ Израз *spin* означава потез који играч билијара прави да би куглу упутио у жељеном правцу, а ово првобитно значење проширило се на медијске стратегије.

¹³⁰ Главни човек из сенке који вуче konce агенције „Рудер Фин“, појављујући се ретко у јавности, њен номинални власник и оснивач Дејвид Фин (пуног имена Давид Финкелстајн) за директора, главног реализатора и инспиратора стратегије односа са јавношћу поставио је Џејмса Харфа као „спин доктора“ – маестралног PR виртоуза. Све мора да буде схватљиво с ногу и сварљиво пред спавање након ТВ вести саображених стрип-психологији. „Наш први велики циљ који смо остварили било је признање Хрватске. У Босни су слике концентрационих логора биле пресудне. Косово је било следећи задатак који смо добили после Босне. Почев од 1992, када су премијер др Бујар Букоши и председник др Ругова сазнали за оно што смо урадили за Босну, ступили су у контакт са нама и до данас радимо заједно. Председник Ругова је 1992. дошао у Вашингтон, то је било његово прво појављивање овде. Дочекали смо га и покушали да му помогнемо у ономе што је настојао да каже. Било је јасно да је Косоварима потребна наша помоћ у обликовању поруке коју је требало да шире сходно америчким схватањима. Дакле, зашто не бисмо смислили десет тачака Косовске повеље о правима. То је оно што Американци разумеју – десет тачака. И то смо урадили. Били смо врло креативни у смислу – шта можемо рећи, шта је то специфично. На пример, да су сви Албанци били отпуштени са посла. То је било кршење људских и грађанских права. Али прво од права које смо смислили било је да се на Косову установи протекторат Уједињених нација. Сматрали смо да је то сјајна идеја, јер смо се трудили да нађемо блискост са Повељом Уједињених нација. То је тачно оно што је потребно, потребно је да Косово буде заштићено. Шта би било боље од протектората Уједињених нација? И – готова је прва тачка! И тако редом“; према *Antisrpska propaganda* [Arhiva] – Lopare Online Forum, www.lopare.net/forum/archive.

¹³¹ Према *Antisrpska propaganda* [Arhiva] – Lopare Online Forum, www.lopare.net/forum/archive.

успех Харф сматра чињеницу да су „Срби изједначени са нацистима”: „Успели смо да у јавном мњењу створимо слику знака једнакости између Срба и нациста. Изједначавање Срба са нацистима био је сложен посао који смо почели још у Босни и поједноставили га причом о добрим и злим момцима. Победили смо, јер смо гађали право у мету, јеврејску публику (*targeting jewish audience*). Одмах се приметила осетна промена речника у медијима, што је било праћено употребом појмова са јаким емотивним набојем, као што су ‘етничко чишћење’, ‘концентрациони логори’, а све је то изазивало поређења са нацистичком Немачком, гасним коморама и Аушвицом. Емотивни набој је био тако снажан да се нико није усуђивао супротставити се да не би био оптужен за ревизионизам”.¹³² Управо у овим речима лежи одговор на многобројна питања како се то десило да се Срби, мали народ који је дизао устанке против великих империја и немачких нациста за одбрану слободе, прометну у „нове нацисте”, у парије Запада.¹³³

Политички дискурс водећих политичара и медија Алијансе у кампањи НАТО-а против Југославије 1999. заснивао се на сликама створеним вештинама стручњака за односе са јавношћу Џејмса Харфа. Интерпретативни оквир је створен: рат за Косово (1999) у америчкој јавности приказиван је, по речима Дејвида Гибса, као реприза „малог Другог светског рата”,¹³⁴ понашање Милошевићевог режима према албанском становништву поистовећено је са геноцидом Јевреја у Хитлеровој Немачкој, са новим холокаустом – Србија са нацистичком Немачком, Милошевић са Хитлером, косовски цивили са Јеврејима. Или, како примећује Ален Бадју: „Као што скоројевићки бирократа Милошевић мора бити Хитлер (као

¹³² У: Слободан Вуковић, „Етика западних медија: антисрпска пропаганда деведесетих година 20. века”, Издавачка књижевница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 2009, стр. 234.

¹³³ Видети Брдар Милан М, Хуманитарна интервенција и теза о (де)нацификацији као функционални симулакрум, Зборник Матице српске за друштвене науке, 2000, број 108, стр. 31–50.

¹³⁴ Дејвид Гибс, професор политичких наука на Универзитету у Аризони, у својој књизи „Хуманитарно разарање Југославије” (издавачка књижевница Зорана Стојановића, 2010) пише да су по том поједностављеном црно-белом моделу, скоро као у цртаћима, Срби играли улогу нацистичких агресора, а Албанци су били Јевреји. Дејвид Гибс оспорава владајуће званично америчко мишљење да је то био „добар рат”. Напротив, он га карактерише веома сличним оном који је довео до фијаска у Ираку. У свом научном раду, заснованом на јавним документима, Гибс оспорава сва три свеprisутна мита о овом рату: 1. НАТО је отпочео са бомбардовањем тек када су сви дипломатски напори да се споразум оствари мирним путем исцрпљени, 2. Косовски конфликт је морално и етички једноставан: Срби су агресори и угњетавачи, а Албанци жртве, 3. Ваздушни напади НАТО-а спречили су веће злочине и имали су позитиван ефекат на стање људских права на Косову. Сва три мита су намерно подстицане заблуде, истиче Гибс. Књига „Хуманитарна интервенција и разарање Југославије” уврштена је у уџбеничку литературу студија политичких наука Универзитета у Аризони.

што је пре њега то био Садам Хусеин, и још раније, у империјалном памћењу, Насер, за француско-енглеску несрећну експедицију на Суец), тако уобичајени и страшни покољи цивила, који се почине у сваком грађанском и територијалном рату (Алжир, Чеченија, Косово), апсолутно морају бити геноцидни, расистички. Стожер овог синтаксичког обрта (који је такође гнусна десингуларизација нацистичког истребљења Јевреја) јесу изрази етничко чишћење и геноцид”.¹³⁵ Бадју такође истиче да су у рату против Србије примењиване три формуле НАТО-а за јавност: 1. Демократије нападају тоталитарне диктатуре. 2. Сећање на холокауст оставља јак утисак на етничке чистаче. 3. Трупe истине кажњавају пропагандисте лажи. Ђерђ Конрад запажа: „Ја ту злоупотребу имена и појма Аушвица сматрам не само површном већ и непристојном. Ту трагичну повест, која је одиста јединствена, не бисмо смели стално да банализујемо. Уосталом, та детињаста персонификација и повезивање свих проблема на Балкану са Милошевићем управо му обезбеђује демонску моћ чак и у кругу сопствених присталица. За све безумнике он слови за свеца”.¹³⁶

Бил Клинтон, у говору на Дан сећања (*Memorial Day*) 1999. изјављује: „На Косову гледамо паралелу са Другим светским ратом, јер је влада Србије, као и она у нацистичкој Немачкој, дошла на власт тако што је утицала на народ да гледа са висине на одређену расу или етничку групу и да верује да таквима нема места у њиховој земљи, и да немају ни права да живе”.¹³⁷ За НАТО портпароле су управо српско „етничко чишћење” и „геноцид” постали оправдање за бомбардовање. Правно упориште за напад на Србију налазе у Конвенцији о геноциду из 1948. године, јер су повредили практично све друге релеватне међународне конвенције. Службена верзија НАТО-а била је да Милошевић етнички чисти Косово од свих његових албанских становника. Због свега тога, једини лек јесте исти онај који је важио за нацистичку Немачку: Запад мора да заузме Србију, да је денацизује и преваспита. Ова паралела са Хитлером и геноцидом над Јеврејима симптом је

¹³⁵ Ален Бадју, француски филозоф и математичар, организатор протестног скупа против бомбардовања, на коме је прочитао текст „О рату против Србије”; текст је објављен 2003, доступан на српском језику у часопису Трећи програм III-IV-2006; пренесено са блога Душана Маљковића на www.b92.net.

¹³⁶ Ја сам гневни НАТО грађанин, „НИН”, број 2528, 10.6.1999.

¹³⁷ Према Дајана Џонсон: „Сулуди крсташи: Југославија, НАТО и обмане Запада”, Издавачки графички атеље „М”, Београд, 2005, стр. 24.

идеолошког претварања јединствених догађаја из Другог светског рата у обрасце улога који се непрекидно понављају, омогућавајући снагама Добра, Сједињеним Државама, да војнички поразе Зло. Мит о цикличном понављању геноцида може да служи као изговор за безброј освајачких ратова ради „преваспитавања“ свих морално дефицитарних народа на свету.¹³⁸

Попут Немаца и Јапанаца почетком четрдесетих година 20. века, српска нација се „састоји од јединки са оштећеним способностима моралног просуђивања и пала је у морални амбис из којег није вероватно да може било када да се дигне без помоћи“, „њихова земља мора да се стави под туторство“, а „српски народ мора да се натера да схвати своје грешке и да се рехабилитује“.¹³⁹ А какав им је вођа? Хамонд је запазио да је у току двадесет четири часа од почетка НАТО бомбардовања, у британској штампи председник СРЈ Слободан Милошевић описан као: „господар рата“, „српски касапин“, „геноцидни убица“, „касапин из Београда“, „најгори диктатор који се појавио у Европи после Хитлера“, „психопата“, „српски тиранин“, „зло“, „човек без милости“, и „бивши комунистички тврдолинијаш“. Разбацујући се увредама, лист „Стар“ је рекао за њега и да је „здепаст“.¹⁴⁰ Французи нису заостајали. Француски медији су током 78 дана бомбардовања информисали јавност како је Милошевић: „тиранин који држи само до силе“, „серијски етнички чистач“, „касапски диктатор“, „међународни терориста“, „ученик Стаљина и Хитлера“, „диктатор најгоре врсте“, „хладнокрвна неман“, „оваплоћење највећег зла које се вуче по каљузи Европе у овом веку“. Било је и других назива који су тешко преводиви. Појава овог савременог Калигуле у медијима навођена је као доказ да овај „непријатељ Запада број један нема милости“: „све у његовом физичком изгледу указује да он нема осећања. Његов набијен стас говори о бруталности ратне хуље“.¹⁴¹

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ У чланку „Њусвика“ 12. априла 1999. под насловом „Освета расе жртава“ аутора Рода Нордланда каже се да су „Срби аутсајдери Европе, огрезли у мржњи, одгојени на самосажаљењу“. Извесно, такав народ не заслужује симпатије, следи закључак. Жале се на бомбардовање? Па то је њихов национални темперамент. „Срби су експертни мрзители“ информисао је овим чланком читаоце наводећи као доказ појаву „бујице смрдљивих погрда о сексуалном животу Била Клинтонa“ на комерцијалним каналима српских телевизија.

¹⁴⁰ Према Дајана Џонсон, „Сулуди крсташи: Југославија, НАТО и обмане Запада“, Издавачки графички атеље „М“, Београд, 2005. стр. 26.

¹⁴¹ Ibid.

Поред ове лексике, која је допуштала и тражила креативност и маштовитост аутора, постојала је и она обавезујућа. Да НАТО терминологија није случајно одабрана већ да је била део шире медијско-реторичке стратегије у грађењу политичког дискурса, потврђује подгорички дневник „Дан”. Овај лист је објавио да НАТО речник постоји у виду инструкција новинарима НАТО земаља како да извештавају за стране радио станице које емитују програм на српском језику: радио „Слободна Европа”, „Дојче веле”, ББЦ, „Глас Америке”, Бугарски радио на српском и „Глас Русије” (Москва). Поменути медији су, како пише „Дан”, добили задатак да у садејству са НАТО снагама врше психолошку пропаганду у СРЈ, јер је у пропагандном штабу НАТО у Бриселу процењено да у ратним условима они на слушаоце у СРЈ, а нарочито у Србији, могу да остваре највећи утицај”.¹⁴² Новинарима страних медија се препоручује: уместо назива НАТО, треба користити изразе „западна одбрамбена алијанса”, „снаге међународне заједнице”, „савезници”, или просто „мировне снаге”. Агресију на Југославију треба представљати синтагмом „ваздушни удари”, Војску Југославије треба означавати негативном конотацијом макар то било и само „српске снаге”, а ОВК, напротив, представљати у позитивном светлу – „борци за ослобођење Косова”. Ту је и придев „србијански” уместо „српски” („србијанска влада”, „србијанске снаге”, „србијанска полиција”), док се југословенска влада редовно назива „савезна влада коју Црна Гора не признаје”, као да је то њен пуни и званичан назив.

Политички НАТО дискурс 1999. створио је слику „хуманитарно оправданог рата”, идиличног „праведног рата”, „хируршки прецизног бомбардовања”, „стерилно чистог” рата, рата без крви и жртава. „Ваздушна кампања” била је само саставни, и то битно саставни, део „напора за мирно решење” и као таква, морала се наставити до проналаска мировног решења. Укратко, НАТО је морао победити. Постоји, међутим, мноштво детаља који кваре ову идиличну слику, наводи Славој Жижек у есеју „НАТО, лева рука Бога?”: „Прва чињеница која не може а да не побуди сумњу јесте то да у оправдавању интервенције причу НАТО-а о кршењу људских права увек прати нејасна али злокобна прича о ‘стратешким интересима’. Прича о НАТО као гаранту поштовања људских права стога је само једна од две кохерентне приче које се могу испричати о бомбардовању

¹⁴² Тома Џацић, Пропагандни рат са погрешне стране бомби, „НИН”, број 2528, јун 1999.

Југославије, а проблем је у томе што свака прича има сопствену логику. Друга прича односи се на наличје веома хваљене глобалне етичке политике у којој национални суверенитет може бити доведен у питање због кршења људских права. Први увид у то наличје пружа нам начин на који велики западни медији селективно уздижу одређене локалне ‘силеције’ или диктаторе на ниво отеловљења апсолутног Зла: Садам Хусеин, па Милошевић, све до несрећног (и већ заборављеног) Аидида у Сомалији. У свим овим случајевима на делу је ‘заједница цивилизованих нација’ против А на којим критеријима се заснива та селективност? Зашто Албанци у Србији, а не и Палестинци у Израелу, Курди у Турској, итд, итд? Овде, разуме се, већ залазимо у магловит свет међународног капитала и његових стратешких интереса”.¹⁴³

Суштинско дехуманизовање друге стране, као честа стратегија политичког дискурса, исказивано је формулацијом да Срби „разумеју само силу”. Онај ко „разуме само силу”, дакле, не би требало да поседује способност људскога општења (језик, односно разум), већ се на овај начин готово изједначава са животињом. Уједно, кроз поменути интерпретативни оквир и наведену лексику, грађен је колективни идентитет: ако су *они* криви, *ми* смо невини. *Они* су грозни Срби, криви за све оно за шта су Немци под Хитлером били криви. Етикете „варвари”, „терористи”, „криминалци”, „геноцидни” – имплицирају став да се Срби налазе изван домета моралних норми које важе за нормалан свет, те да је у односу на њих „све дозвољено”.

¹⁴³ Славој Жижек, *NATO As Left Hand of God?, Bastard global edition*, 1999, pp. 40–42. Са енглеског превео Емил Керењи, Р.Е.Ч. Часопис за књижевност и културу, и друштвена питања, pescanik.net, 11.8.2009.

1.1.4.2.1. „Легитимне мете“ и „колатерална штета“

- ◆ НЕ МОГУ МИ НИШТА РАКЕТЕ
ЈЕР ЈА САМ НЕБЕСКО ДЕТЕ
- ◆ Не праштај им Боже, знају шта раде.
- ◆ Ниједна победа света није вредна сузе детета.
- ◆ Нисам печурка да растем у подруму.
ДЕЦА БЕОГРАДА
- ◆ Престаните да тестирасте ваше бомбе на нашој деци
- ◆ НАТО поздравља остатке света
- ◆ Пустите ме да одрастем, убице
- ◆ Сва децо света дођите у Србију.
- ◆ Убили сте истину, сада убијате децу
- ◆ Уразуми се свете, каже ти дете

пароле и слогани протеста 1999.

На директно питање новинара ЦНН-а шта му је пролазило кроз главу када је наредио убиство недужних људи у РТС-у, амерички ратни председник је опет прибегао гнусним лажима и, нетрепнувши, закључио како су преко српске телевизије „ширене дезинформације“.

Фрустрирани амерички председник Клинтон покушава да опере руке, „Политика“, 26. април 1999.

Циљ НАТО акције није да буду повређени српски цивили већ да буду заустављени напади на Косову и међународна заједница већ 10 година чини све што је могуће да се криза реши без војне интервенције.

Медлин Олбрајт, радио „Слободна Европа“, 26.3.1999.

Видите, свестан сам, када сам оним авионима наредио да лете изнад Србије, знао сам да ће и невини људи погинути. И мрзео сам то. И једини разлог због кога сам то учинио био је што сам знао да ћу спасити много, много десетина хиљада људских живота. Да ћу спасити више људи од броја оних који ће погинути... Значи, ако су Срби љути на мене, ја то разумем и прихватам као део неизбежних последица ужасног конфликта. Желим да знају да могу и даље да буду љути на мене, али морају знати да Сједињене Државе не мрзе Србе. Ми немамо ништа против српског народа. Америка је, због тога што има толико Срба у Америци, боља земља. И желим да будемо укључени у обнову Србије и желим да Србија има водећу улогу у југоисточној Европи у будућности. Али етничком чишћењу се морало стати на крај. Политика коју су Милошевићева власт и снаге спроводили у последњих 12 година мора бити одстрањена. Идеје о расној и верској супериорности морају да оду у прашњави сандук прошлости.

Бил Клинтон, „Време“, август 1999.¹⁴⁴

¹⁴⁴ У интервјуу часопису „Време“, 7. август 1999, www.vreme.com/arhiva448.

Идиличну слику праведне и хумане НАТО интервенције кварила је РТС приказивањем последица НАТО „колатералних грешака“, где су се виделе патње цивила,¹⁴⁵ Срба и Албанаца, људи без глава и деца без ногу. Нарушавање идиличне слике се није могло допустити јер је на снази ново схватање рата као чисто технолошког догађаја који се, без жртава, одвија пред екранима радара и компјутера, а екстремна физичка бруталност неиздржива је за поглед медија. Стога НАТО наставља медијски рат тако што креће пројектилима да засипа радио и ТВ станице у СР Југославији. Медији постају ратни циљеви – „леgitимне мете“, јер представљају моћно „пропагандно оружје“ Милошевићевог режима. У току 78 дана бомбардовања, према наводима ANEM-а, НАТО је уништио 13 радио и телевизијских преносника, 9 радио и 42 радио-телевизијска репетитора.¹⁴⁶

Након што је НАТО 14. априла 1999. код Ђаковице на Косову бомбардовао конвој са албанским избеглицама, а слика страдања путем РТС-а обишла свет, НАТО војни представници, као и представник за штампу Џејми Шеј, на својим конференцијама за штампу запетљали су се у изнетим противречностима. Једноставно – понестало им је речи којима би претекли и прекрили стварност, а изрази као што су „леgitимне мете“ и „колатерална штета“ изгубили су кредибилитет у светској јавности. Иако је у почетку злочин над албанским

¹⁴⁵ „Дволичним се показало истицање да се рат не води против српског народа, јер жртвовање толиких цивила, те разарање цивилних објеката попут градских мостова, електрана и творница, чији ће радници годинама остати без посла, није друго него ратни терор и колективна одговорност прорачуната на сламање становништва ради сламања његова политичког вођства. Упитно је данас је ли таква ратничка метода била оправдана и у атомском бомбардирању Хирошима и ликвидацији 200 тисућа становника Дресдена у само једном ноћном бомбардирању у тоталном рату против фашизма, а камоли терористичко бомбардирање цивилних објеката у Еуропи 1999. године“ сматра Иво Вицковић, професор Правног факултета у Сплиту, у: НАТО се усидрио на Балкану, „Нови лист“, Ријека, 10.7.2000.

¹⁴⁶ 4. априла 1999. године НАТО руши зграду РТС у Новом Саду у којој није било људства; 6. априла 1999. године са пет пројектила велике разорне моћи НАТО авијација по трећи пут гађа зграду ТВ Нови Сад на брду Мишелук на левој обали Дунава; 21. априла 1999. бомбардован је Пословни центар Ушће, у згради је тада, према наводима извештача, било средиште Социјалистичке партије Србије (СПС), четири телевизијске, четири радио куће, више од 20 предузећа и емисиона техника „БК телевизије“. Уништене су просторије „РТВ Пинк“, „СОС канала“ и „ТВ Кошаве“. Драган Дојчиловић, уредник „Радија С“ рекао је да је у „Радију С“ запослено 60 радника и да је зграда тада била празна, да је део опреме премештен али да је део технике који је остао уништен. После гашења ватре, ватрогасци добијају наређење да на зграду ЦК затакну заставу „Пролетери свих земаља, уједините се“. Гађани су и репетитори на Мокрој гори, педесетак километара удаљеној од Приштине и то у више наврата. На мети је било и брдо Голеш на којем се такође налази предајник РТС-а. Од 20. априла било је покушаја да се поруше предајници и на Иришком венцу и Црвеном Чоту како би се онемогућило емитовање РТС-а и ТВ Нови Сад.

цивилима, на путу Призрен – Ђаковица, НАТО команда приписивала српским војним снагама, снимак разговора команде НАТО и пилота авиона Ф-16 објавио је убрзо лист „Војска”,¹⁴⁷ чију краћу верзију преносимо:

Команда, пилоту: „Чарли, браво, патролирај према северозападу, правац Призрен – Ђаковица. Црвених ‘мигова’ нема у ваздуху”.

Пилот: „Излазим из облака, још ништа не видим”.

Команда: „Продужи на север, курс 280 степени”.

Пилот: „Држим 3000 фита,¹⁴⁸ испод мене је колона аутомобила, некакви трактори, шта је то? Тражим инструкције”.

Команда: „Браво, да ли видиш тенкове? Понављам, где су тенкови?”.

Пилот: „Видим тракторе, ваљда црвени нису камуфлирали тенкове у тракторе?”.

Команда: „Какав је то чудан конвој? Какви цивили, до ђавола? То је све српско масло, уништи циљ!”.

Пилот: „Шта да уништим, тракторе, обичне аутомобиле? Понављам, не видим никакве тенкове. Тражим допунске инструкције”.

Команда: „То је војни циљ, понављам уништи циљ! Уништи циљ!”.

Пилот: „Разумео. Лансирам!”.

О бомбардовању цивилних циљева у Кориши сведочи Ив Ен Прентис, дугогодишњи дописник „Тајмса” за Балкан у „Рату једне жене”: „НАТО је прво рекао да је просто бомбардовао ‘легитимне војне циљеве’ у Кориши. Затим су западни новинари из Приштине успели да дођу до села и описали сцене запаљених трактора и приколица и гомиле угљенисаних и унакажених тела. НАТО је после рекао да дубоко жали све случајне цивилне жртве и да је у тој области уочена војна опрема. Британија је рекла да је Милошевићев режим крив за погибију пошто су његове снаге провоцирале путем етничког чишћења Косова. ‘Како се усуђују да сада лију крокодилске сузе за људима убијеним у рату за који су они сами одговорни’, рекао је министар иностраних послова Робин Кук. Премијер, Тони Блер, изјављује: ‘Наравно да дубоко жалимо када се догоде овакве ствари. Али то не треба да нас спречи да одговорност за овај рат пребацимо на рамена особе која га је отпочела – Милошевића’”.¹⁴⁹

Џејми Шеј је, након бројних „колатералних грешака”, пред око три стотине акредитованих новинара, готово свакодневно морао прелазити с гробне тишине

¹⁴⁷ У броју 356–357.

¹⁴⁸ 1000 м висине.

¹⁴⁹ Ив Ен Прентис „Рат једне жене – НАТО бомбардовање Србије 1999”, Драганић, 2004, стр. 149. Књига је подстакнута смрћу ауторкиног српског преводиоца на Косову током НАТО бомбардовања.

на мучне демантије. Може се уочити готово правилност: НАТО се прво огради, затим негира смрт цивила, па их напослетку призна као колатералну грешку, најчешће након 24 часа да би избегао први удар лоше вести и да би се јавност припремила на њу. Све је то била права катастрофа за слику о НАТО у западној јавности. Препознавши у јавном раду НАТО Ахилову пету Савеза, Бил Клинтон и Тони Блер су одмах одлучили да тај посао препусте професионалцима за односе са јавношћу. Ангажован је Алистер Кембел који је отворио Медијски оперативни центар (МОЦ) у Бриселу и принудио војску да му препусти своју најбољу комуникациону технологију.¹⁵⁰ Кембел каже: „Од највећег је значења одржати позорност јавности на питању етничкога чишћења. Међутим, то је веома тешко када се нема слика, јер наши главни извори информација јесу свједочења самих избеглица, а потоњих се јавност већ заситила“.¹⁵¹ Зато смо често виђали Тонија Блера на ЦНН-у окруженог децом, у избегличком кампу у Македонији. Притом, окружен стварном трагедијом, са лица не скида „оптимистички“ осмех успешног чиновника, „зрачење успјехом да би се успело“, миг заједништва упућен другим чиновницима, осмех сасвим непримерен ситуацији.¹⁵² Страдања албанских избеглица, ионако велика, добиће жељено значење када им се посвети пуна медијска пажња, ако се подесе и усагласе изјаве испитаника, ради јасноће поруке, додатно драматизују њихове патње, да би стварност изгледала још стварнија. „Сва арбитрарна насиља која ће се чинити над српским народом, према тумачењу продуцента овог рата, требало би да ублаже патње албанског народа, да предупреду његову катастрофу. Зато ће се свакога часа доводити у везу кажњавање једних са страдањима других – пропаст једних са избављењем других. Што више патњи албанских избеглица, то ће бити оправданији злочини над српским становништвом. Све те несреће које се праве једном народу треба да отклоне несрећу другог народа, наводно сасвим извесну. Направиће се импозантна медијска манипулација која обично и иде уз све вансеријске историјске преваре. Западно гледалиште, бригом ексклузивних провајдера

¹⁵⁰ Стручњаци за медије и кризну комуникацију у томе су препознали револуцију: најмоћнијом војном машинеријом света нису управљали војници, него цивили, који су владали уметношћу „сплеткарења“. На крају је, према мишљењу једног сарадника МОЦ-а, ова „успешна медијска операција била оно што је довело до капитулације Милошевића“.

¹⁵¹ Франо Цетинић, „Прашки колатерални дневник, прољеће 1999 – Назови НАТО ради уморства“, Самиздат Б92, 2000.

¹⁵² Према Весна Бига, „Очекујући ноћног сокола“, Филип Вишњић, Београд, 2001.

информацијом, тек у магновењу виђаће слике ваздушног разарања Југославије, даноноћних ваздушних удара, а за узврат, обилно и несебично, слике патњи жена, деце и нејачи албанског егзодуса”.¹⁵³

Једино се у „НИН”-овом прегледу „Седам дана” (преглед дешавања у неколико дана у једном тексту), могла наћи вест од 8. априла 1999: НАТО је од РТС-а затражио да у периоду од поднева до поноћи емитује шест сати западног програма, запретивши да ће у противном гађати објекте српске државне телевизије, да ће је сматрати „легитимном метом кампање”. Све изјаве портпарола Шеја, америчких дипломата попут Холбрука и осталих политичара са Запада и НАТО-а биле су на листи забрањених у домаћим медијима: могле су се коментарисати, у тзв. „патриотском духу”, али не и преносити. Уредба бр. 37 која је налагала евакуацију за време ваздушне опасности већ је била издата, а РТС је, као и остале институције морала бити евакуисана или измештена на другу локацију, до чега, нажалост, није дошло. РТС је саопштила да је спремна да НАТО-у уступи шест сати дневног програма, ако јој буде омогућено да на телевизијама у земљама чланцима НАТО-а емитује свој програм: „Можда нам је довољно шест минута, на ваших шест сати”, прокоментарисала је РТС. Министарство за информисање Србије истога дана издаје саопштење у коме се каже: „Поручујемо НАТО убицама да могу зграде да руше али истину не могу да угуше”. Иако је било информација да је Вилбијева изјава демантована, постало је јасно да је НАТО одредио РТС за „легитимну мету”. На одговор из „мете” није се дуго чекало. Он стиже од Татјане Ленард, тадашње уреднице спољнополитичке рубрике РТС у току другог Дневника РТС1. Са бецом-метом на реверу, она изговара: „У нашим редакцијама, монтажама, студијима, на предајницима проводимо дане и ноћи. Нека Кларк пуца, ми га чекамо. Обавештавамо га да смо у Таковској 10, да не кажемо и на ком степену географске ширине и азимуту. Нека то сам пронађе”.¹⁵⁴ Око 2:06 часова 23. априла 1999. НАТО је пронашао и бомбардовао зграду Радио-Телевизије Србије у Абердаревој улици у Београду. Погинуло је 16 особа (што је потврђено тек неколико дана касније), 3 задобило тешке, а 13 лаке телесне

¹⁵³ Мирослав Караулац, Дан после рата, „Република”, Београд, година XI (1999), број 216–217.

¹⁵⁴ „Глас јавности”, 22.4.2000, Зашто су изгинули радници РТС?, arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2000/04/23.

повреде.¹⁵⁵ У тренутку бомбардовања, емитоване су вести, и то интервју који је председник СРЈ дао америчкој станици ЦБС. Само неколико минута након удара, на место несреће дошло је 15 екипа хитне помоћи, стигли су ватрогасци, чак и спелеолози, док је у зграду први ушао Жељко Ражнатовић Аркан, а нешто касније стигли су и министар за информисање у Влади Србије Александар Вучић, затим Комраков и остали челни људи куће. Тог истог дана увече, вест о бомбардовању зграде РТС емитована је тек у 25. минуту Дневника РТС2 који почиње у 19,30 (ударне информативне емисије РТС), уз констатацију да у рушевинама има и затрпаних и ништа више.¹⁵⁶

Тим Иницијативе младих за људска права и Независног удружења новинара Србије истражио је доступне домаће штампане медије који су излазили током априла 1999. године и њихово извештавање о бомбардовању РТС-а,¹⁵⁷ бомбардовању које је изазвало највише полемике¹⁵⁸ и реаговања у домаћој и иностраној стручној јавности, као и изјаве представника НАТО. Из резултата њиховог детаљног истраживања новинских текстова о уништавању домаћих електронских медија, више је него јасно да је бомбардовање националне телевизије било најављивано, очекивано и упућује да је политички врх СР Југославије знао и свесно учествовао у једном од најтежих НАТО злочина против цивила Србије у току интервенције. Исто сазнање изнео је у Хашком трибуналу

¹⁵⁵ У ноћи између 22. и 23. априла 1999. године у згради РТС-а у Абердаревој 1 налазило се око 150 људи.

¹⁵⁶ Маја Војиновић, Зашто су жртвовани?, www.nuns.rs/dosije.

¹⁵⁷ Медији у Србији о бомбардовању РТС-а, Независно удружење новинара Србије и Иницијатива младих за људска права, 22. април, 2009. Обрађени штампани медији укључују: дневне новине „Политика“, „Вечерње новости“, „Блиц“, „Глас јавности“ и „Данас“, као и недељнике „НИН“ и „Време“.

¹⁵⁸ Полемике су учестале посебно након откривања појединости овог случаја након смене власти Слободана Милошевића. Основна дилема која постоји и данас, иако је пресуђено Драгољубу Милановићу, директору РТС-а за време бомбардовања, јесте да ли су власти знале да ће зграда РТС-а бити бомбардована, и ако су знале зашто нису евакуисале зграду? Видети књигу Зорана Јанића „Тишина у Абердаревој“ који каже: „Заправо, зграда РТС-а је проглашена легитимним војним циљем тачно 8. априла, када је британски комодор Дејвид Вилби, заједно са француским генералом Жан Пјер Келшом, јавно рекао да се од тог дана зграда РТС-а има сматрати легитимним војним циљем. Постоји друга једна коинциденција која је занимљива. Тог истог 8. априла, када је НАТО званично прогласио РТС легитимним циљем, с друге стране на РТС-у Ленардова чита, Татјана Ленард, уредница спољно-политичког програма, чита онај свој познати позив НАТО плаћеницима да дођу и да гађају зграду РТС-а, наводећи тачну адресу итд. Друга ствар која се дешава тог истог 8. априла, која је занимљива да се помене по мени, што директор Милановић тог истог дана објављује своју интерну наредбу, којом је радницима РТС-а тог дана забрањено да напусте радно место јер им прети отказ, значи уводи радну обавезу“; видети и „Време“, 27.9.2007. Неуспело спасавање неких редова и пуковника, www.vreme.com/cms/view.

Ратомир Танић, који тврди да је четири дана пре бомбардовања Радио-телевизије Србије из иностранства обавестио Службу државне безбедности да је планиран напад и уверен је да је та информација одмах прослеђена Милошевићу, а да је он одлучио да се запослени не евакуишу и тако их свесно жртвовао.¹⁵⁹

Сутрадан по бомбардовању РТС-а, 24. априла, на иницијативу немачких новинара, више десетина страних дописника из Београда окупило се у хотелу „Хајат“ на скупу солидарности са погинулим и повређеним колегама РТС-а. Поводом напада Алијансе на зграду Радио Телевизије Србије у Абердаревој 1 огласиле су се многе организације за заштиту људских права. Најцитираније реакције и извештаји су организација *Amnesty International* (AI) и *Human Rights Watch* (HRW), које су организовале истраживања и сучелиле представнике НАТО-а са кршењем Женевске конвенције и обичаја ратовања који забрањују напад на цивилне објекте. Обе организације су осудиле НАТО и недвосмислено указале на ратне злочине против цивила СР Југославије. Већ 23. априла 1999. AI упозорава да је „озбиљно забринута“, наглашавајући да је објашњење НАТО потпарола, пуковника Конрада Фрејтага у којем се напад на РТС објашњава као део плана Алијансе да „поремети националну командну мрежу и деградира пропагандну машинерију Савезне Републике Југославије“ неуубедљиво оправдање, и да не постоји довољно информација о пропагандној улози РТС-а које би потврдиле став Алијансе да су „ударили на способност владајућег режима да емитује своју верзију вести и да емитује инструкције трупама на терену“.¹⁶⁰ AI је истог дана затражио „хитно објашњење разлога за овакав напад“. Одговор НАТО-а је стигао 17. маја: „НАТО чини све могуће напоре да избегне цивилне жртве и колатералну штету

¹⁵⁹ Према „Милошевић призивао бомбардовање“, www.vesti.rs, 13. новембар 2006. Танић је такође у свом исказу данас поново описао инцидент из октобра 1998. године, када је тадашњи потпредседник српске владе Владимир Штамбук, којег је описао као једног од Милошевићевих „јастребова“, на једном пријему пред амбасадорима Велике Британије и Немачке рекао да Србији „не би сметало мало бомбардовања од стране НАТО“. Западним амбасадорима су „пале вилице од запрепашћења“, рекао је Танић и описао како је Штамбука повео на страну и питао га „шта му би да тако призива бомбардовање?“. Штамбук му је на то, како каже, одговорио да би „мало бомбардовања од стране НАТО-а било одличан изговор за елиминисање опозиције у Србији и чишћење Албанаца са Косова“. Штамбук је додао да је то „став породице“, односно Милошевића и његове супруге Мире Марковић.

¹⁶⁰ *NATO/Federal Republic of Yugoslavia "collateral damage" or unlawful killings? – Violations of the Laws of War by NATO during Operation Allied Force – Извештај Amnesty International*, објављен 2000, www.amnesty.org/en/library/info/EUR70/018/2000.

тако што искључиво и пажљиво циља војну инфраструктуру председника Милошевића”, као и да објекти РТС-а „служе као предајници и релеји помоћу којих се подржава активност југословенских војних и полицијских снага, и стога ти објекти представљају легитимне војне циљеве”. У накнадним разговорима са представницима НАТО-а када су они и даље оправдавали свој чин, дефинишући РТС као „оруђе пропаганде”, АИ цитира премијера Велике Британије, Тонија Блера који у емисији ББЦ2 „Морална борба – НАТО у рату” 12. марта 2000. године каже: „Један од разлога напада био је тај што су снимци југословенске телевизије који су показивали људску цену грешака НАТО, као што је бомбардовање цивилног конвоја на путу Ђаковица – Призрен, преузимали и емитовали западни медији, чиме су подривали подршку рату у јавности, па чак и код војника Алијансе. Били смо свесни да ће нам се ове слике вратити и изазвати инстинктивно саосећање са жртвама кампање”.¹⁶¹

Реакције HRW-а се слажу са осудама АИ. HRW у писму Хавијеру Солани, генералном секретару НАТО-а, каже да се „систем није користио да изазове насиље, за разлику од *Radio Milles Collines* током геноцида у Руанди, што би могло оправдати његово уништење”.¹⁶² HRW објашњава да је „РТС коришћена у пропагандне сврхе” али да, иако „заустављање овакве пропаганде може смањити политичку подршку грађана власти, ниједан од ова два циља нема конкретан и директни војни значај потребан да би медиј постао легитимна мета”.¹⁶³ Комитет за заштиту новинара (ИЦЈ) огласио се 23. априла 1999. протестним писмом Солани због напада на РТС и ТЦ „Ушће” подсећајући на уверавање Шеја да је „Алијанса забринута за слободу медија и третман новинара, и да су мисије планиране тако да се избегну цивилне жртве, укључујући и, наравно, новинаре, као и да су акције

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Судски процеси у Руанди вођени против особа које су биле оснивачи, новинари или уредници при *Radio Television Libre des Milles Collines – Mil Kolin (RTLМ)*, оптужени су да су позивали на истребљење припадника племена Тутси. Оптуженима се ставља на терет да су јавно објављивали локације на које су се склониле поједине избеглице, те позивали на њихов проналазак и уништење. *Civilian deaths in the NATO air campaign*, *Human Rights Watch* извештај објављен у фебруару 2000. године, www.hrw.org/legacy/reports/2000/nato.

¹⁶³ „Репортери без граница” су се у октобру 2002. године састали са НАТО представником Едгаром Баклијем да разјасне околности под којима је РТС постала легитимна мета. Бакли није дао никаква додатна објашњења. Репортери без граница су изразили „страх да војни напад на РТС може бити опасан преседан који отвара врата другим акцијама овог типа против медија”. Организација је затражила од Међународног комитета Црвеног крста да дефинише своју позицију према улози медија и новинара у време конфликта.

прекидане када није било могуће разлучити војне и цивилне циљеве”.¹⁶⁴ Ен Купер, извршна директорка ICJ, писмо завршава са: „Верујем да се говору мржње и пропаганде најбоље супротставља повећаним објективним извештавањем, не насиљем.” У извештају „Напади на новинаре 1999”, ICJ је осудио напад на РТС и оценио да је „угрозио сигурност свих новинара који извештавају са ратишта и потенцијално ослабио заштиту међународног хуманитарног права коју новинари, као цивили, уживају”.¹⁶⁵

Поменуте организације за заштиту људских права јединствено осуђују напад НАТО-а на РТС. Неке се, попут AI и HRW, баве и политичком позадином овакве одлуке. AI цитира писца Мајкла Игњатефа који каже да је у Алијанси било раскола када су неки медији проглашени за легитимну мету, те да су САД инсистирале на нападу, Француска је уложила приговор, а Велика Британија одбила да учествује у акцији. AI цитира извештај HRW да је напад на РТС, планиран за 12. април 1999. године, одложен због противљења Француске,¹⁶⁶ али јасно наглашава да „одговорност земаља-чланица, без обзира да ли су се успротивиле овом конкретном нападу, важи у пуној мери и са свим последицама. То их не ослобађа пред међународним законом, јер је Алијанса којој припадају напала цивилни циљ”.¹⁶⁷ Закључак AI је недвосмислен: „У складу са чланом 52 (2) Протокола I Женевске конвенције, седиште РТС-а не може се сматрати војним циљем. Напад на седиште РТС-а није поштовао забрану напада на цивилне објекте, која је дефинисана чланом 52 (I) и стога је ратни злочин”. И док на ББЦ-у Вук Драшковић описује бомбардовање РТС-а и апелује на новинаре да реагују на убијање других новинара, енглески новинар му на то одговара: „Али они су ширили лажну пропаганду!”, а ББЦ јавља да неће приказивати призоре разарања српске телевизије јер су „превише потресни” за гледаоце. Овај рат је морао остати „стерилно чист”: без слика мртвих и рањених, јер смрт Срба није смела попримити људско лице.

¹⁶⁴ Из писма послатог Хавијеру Солани 23.4.1999, насловљеног *State-run Radio and Television of Serbia(RTS) Target of NATO Missile Attack*, cpj.org/1999/04/staterun-radio-and-television-of-serbia-rts-target.

¹⁶⁵ Извештај Комитета за заштиту новинара, cpj.org/2000/03/attacks-on-the-press-1999-yugoslavia.

¹⁶⁶ *NATO/Federal Republic of Yugoslavia collateral damage or unlawful killings? – Violations of the Laws of War by NATO during Operation Allied Force* – Извештај Amnesty International, објављен 2000, www.amnesty.org/en/library/info/EUR70/018/2000.

¹⁶⁷ Наведене позиције саговорници су држали 1999. године.

Одлука је немачких лингвиста да за најружнију реч у 1999. прогласе управо ону коју је Џејми Шеј најчешће употребљавао током оружане акције против СРЈ – реч „коллатерална штета“ (*collateral damage*).¹⁶⁸ У образложењу лингвиста наводи се да је НАТО користио израз „коллатерална штета“ током интервенције у Југославији, да је смрт недужних цивила била представљена као пуки, нежељени споредни ефекат и да овај израз илуструје тенденцију да се људи процењују као да су материјална вредност. Професор Иван Клајн истим поводом оцењује да у НАТО пропаганди има и „елемената психолошког рата и намерног искривљавања и ублажавања оружаних догађаја“. Као изричит пример пропагандног цинизма, проф. Клајн наводи НАТО израз „коллатерална штета“ (нежељена грешка) за оно што је заправо убиство невиних људи, јер се то представља као „случајно и неизбежно оштећење ствари“. Сама синтагма „коллатерална штета“ се од 1999. године у Србији проширила на комплетан јавни дискурс – поред медијског жаргона, ушла је и у језик струка, као и у свакодневни говор. Проф. Клајн наводи и како је бомбардовани мост у Варварину на пијачни дан, у подне, када је на њему било много грађана, у ствари био – „легитимна мета“. Поводом НАТО бомбардовања Варваринског моста, немачки адвокат Улрих Дост тражи правду за цивилне жртве НАТО бомбардовања СРЈ: заступа породице десеторо погинулих и седамнаесторо тешко повређених грађана који су страдали 30. маја 1999. године, а тужбу је поднео 24. децембра 2001. у Берлину. У Немачкој делује и група ентузијаста, антиратни покрет „Жртве из Варварина туже НАТО“, чији чланови настоје да јавност упознају са нелегитимношћу бомбардовања и великим бројем цивилних жртава.¹⁶⁹

¹⁶⁸ www.glas-javnosti.rs/arhiva, 1.2.2000.

¹⁶⁹ Адвокат Дост је више пута боравио у Варварину, где се сусрео са члановима оштећених породица и представницима локалне власти. Саслушавао је грађане варваринског краја, као и одговорне у немачкој власти и седишту НАТО у Бриселу. Одштетни захтев односи се на Немачку и сваку чланицу НАТО појединачно, јер се у Савету алијансе одлучује уз сагласност сваке чланице. На основу анализе самих НАТО операција у Србији, Дост закључује да се ради о повређивању међународног ратног и хуманитарног права, позивајући се при томе на Повељу УН. У оптужници се детаљно описују све фазе ваздушног напада 30. маја 1999. године, када је по традицији пазарни дан и када народ овог краја слави Свету тројицу у истоименој цркви, која се налази у непосредној близини моста. Без обзира на то што је мост у првом налету потпуно уништен, уследио је други напад у којем је погинуо већи број цивила који су желели да помогну повређенима. Појам „коллатерална штета“ правно је неприхватљив, по тврђењу Улриха Доста, јер је, по свим међународним правилима, нападач дужан да идентификује циљ. Мост се налази 200 километара северно од Косова, никада није служио за војне транспорте, најближа војна касарна удаљена је двадесетак километара, а на дан бомбардовања окупали су се искључиво цивили; према Никола Живковић, Варварин у Берлину, www.nato-tribunal.de/varvarin/varvarin_u_berlinu.

У НАТО разарањима тзв. „војних циљева“, страдала су градска језгра десетине градова, многа историјска здања која су им давала печат, мостови, саобраћајнице, поште, телевизијски центри, трафо-станице, фабрике дувана, болнице,¹⁷⁰ цркве, обданишта, затвори, мале кафане на периферији, усамљене сеоске куће, бројни објекти нејасног стратешког значаја. Многи ће рећи да се историја понавља.¹⁷¹ Жртве ових глобалних, нејасно фокусираних, непрецизних или импровизованих одстрела, сврстане су најчешће, без лексичке педантерије, под „леgitимне војне мете“, уз осетно проширење овога појма. Легитимне војне мете биће пијачни свет, путници у возовима или аутобусима, ракетирани у тренутку када су пролазили кроз, са војног аспекта, „занимљиву зону“, екипе хитне помоћи, новинари, дежурно особље, пацијенти у болницама, ноћни чувари, радозналци који су изашли да виде шта се догађа – сав тај свет који је стекао неопрезну навику да живи или да пролази слободно улицом.¹⁷² Да то и нису биле нежељене грешке сматра Мајкл Паренти, аутор књиге „Убити нацију, напад на Југославију“, наводећи сведочење шпанског пилота ловца-бомбардера, учесника у акцијама.¹⁷³

¹⁷⁰ Памти се бомбардовање болнице „Драгиша Мишовић“ на Дедињу 20. маја. Највише је пострадала Неуролошка клиника, а тешко су оштећени породилиште и дечја болница за плућне болести. НАТО је у болничким креветима убио троје пацијената: Зору Бркић (82), Бранку Бошковић (75) и Радослава Новаковића (47). Погинуо је и радник обезбеђења болнице. Теже и лакше је рањено више десетина пацијената и мајки у породилишту.

¹⁷¹ На други дан Ускрса 1944. уследило је друго још безобзирније англо-америчко разарање Београда. Савезничке бомбе погодиле су Централни хигијенски завод, Болницу за заразне болести, Дом слепих, Берзу рада, Ортопедски завод, Државни дом за мушку децу, Државни дом за женску децу, два дома за децу српских избеглица из Хрватске и Босне и Херцеговине, Дечју болницу, Дечји диспансер... Страдало је неколико млинова, галерија, библиотека, издавачких предузећа, музичких школа, биоскопи на Теразијама, Центар за хумор, Српско народно позориште... Срушене су Теразије, оштећени сви мостови на Сави и Дунаву, прах и пепео прекрио је дестине београдских улица. Живот је изгубило око 2000 људи, жена и деце, теже и лакше је рањено око 5000 Београђана. „Савезници“ су се окомили чак и на препун немачки логор на Сајмишту. На лицу места погинуло је 60, а рањено око 150 несрећних логораша, Срба и Јевреја. Немачки губици у Београду били су сто пута мањи од жртава невиног цивилног становништва; према Петар Алексић, На бомбама је писало Срећан Ускрс, „Српско наслеђе, Историјске свеске“, број 15, 16, 17, ратно издање, јун 1999.

¹⁷² Видети прилог рада 6. Рат ваздушни, а патње земаљске – сећања и сведочења цивилних жртава НАТО бомбардовања: I Сећања на први дан бомбардовања, II Три животне приче у три кривичне пријаве и оштетна захтева, III Да се не примети да сам Албанац.

¹⁷³ Да напади НАТО-а на цивилне мете обично нису били резултат ратне „грешке“, тврди капетан Мартин де ла Хос који је у бомбардовању учествовао као пилот ловца-бомбардера Ф-18. Неколико пута је његов шпански пуковник улагао протест шефовима НАТО-а у вези са избором не-војних мета и увек је био грубо одбијен. „Једанпут је дошло шифровано наређење од Северноамеричке војске да треба да бацимо бомбе на живу силу у околини Приштине и Ниша“, прокоментарисао је капетан Де ла Хос, „пуковник је то одбио и неколико дана касније стигло је наређење о његовој прекоманди... Све мисије у којима смо летели, од прве до последње, планирали су високи војни званичници САД. Штавише, све су планиране до детаља, укључујући авионе који ће изводити нападе, циљеве и врсту муниције“. Капетан Мартин де ла Хос закључује: „Они уништавају земљу,

Током 78 дана бомбардовања погинуло је близу две хиљаде цивила (доступни подаци се разликују),¹⁷⁴ „успутних жртава” једне софистициране технике. Председница Виктимолошког друштва Србије Весна Николић-Ристановић каже да је скоро невероватно да се до дана данашњег не зна тачан број жртава и да је очигледно да и НАТО и држава манипулишу.¹⁷⁵ О споровима око бројки, као циничној алгебри страдања, који увек замагљују суштину говори Стјепан Гредел у раду „Рат, злочини, кривица, санкције”. Наглашава да дуг пијетета према свакој појединачној жртви, која је увек невина већ самим тиме што је била жртва, мора бити истоветан. Као и да на исти ниво одговорности морају бити смештени сви одговорни или криви за сваки поједини (угашени) људски живот и друге несреће, почињене у име не-људских циљева. „У том нивоу су све жртве заувек уједначене и међу њима више нема (могућности) спорова (ако их је икада и било, што се тешко може сазнати). Али, ако оне – тј. жртве – (п)остану монете за поткусуривање продужених мета-спорова иницијатора и реализатора њиховог жртвовања кроз квантификацију само наших жртава ‘у име... циљева’, онда је то њихово коначно обесмишљавање (обезвређивање, па и бласфемација), које не води запречењу и/или понављању истог обрасца. Напротив, онда је то вапај ‘преживелих бројки’ за неким у будућности поновљеним ‘политичко-алгебарским поравнавањем’. Међутим, политичка алгебра је проблематична ствар. Увек неко ко одлучује о табели множења матрица (‘туђих’ злодела *vs.* ‘сопствених’), може ‘случајно’ да

бомбардује је неиспитаним оружјем, токсичним нервним гасовима, површинским минама које се испуштају падобраном, уранијумским бомбама, црним напалмом, хемикалијама за стерилизацију, прскају земљу да униште усеве и користе оруђе о којем чак ни ми још ништа не знамо. Северна Америка управо чини један од највећих злочина који се може починити у име човечанства”; према Мајк Паренти, „Убити нацију, напад на Југославију”, Медијаграф, Београд, 2003, стр. 105.

¹⁷⁴ Милован Дрецун („Други Косовски бој”, Полет прес, Београд, 2002) наводи податак да је убијено 2000 цивила, од чега 88 деце, а да је рањено 6000 цивила; Бранимир Станојевић („Милосрдни анђео или књига мртвих”, Никола Пашић, Београд, 2008) наводи да је у НАТО бомбардовању и операцијама које су планиране под његовим окриљем (дејства ОВК) убијено 3799 људи; „Бела књига” Југославенске владе „НАТО злочини у Југославији (Документа и докази 24. март – 24. април 1999, Београд, 1999)” наводи убиство 79 југословенске деце; Извештај организације *Human Rights Watch*, сачињен након обиласка више од 90 градова и села у Југославији, прва је процена која се базира на детаљном истраживању; у њему се каже да је било цивилних смрти у неких 90 одвојених случајева НАТО напада и да је погинуло око 500 цивила. Овај извештај нарочито критикује то што је НАТО употребљавао касетне бомбе близу насељених зона и што изванредан број мета нису биле легитимне војне локације, а једна од њих је главна зграда Радио Телевизије Србије у Београду (ББЦ, 7. фебруар 2000).

¹⁷⁵ Тако је недуго након бомбардовања НАТО објавио да је страдало око шест и по хиљада људи, од тога хиљаду и по цивила и око пет хиљада припадника полиције и војске. Државни подаци пак, кажу, да је погинуло око хиљаду војника и полицајаца и нешто више од две хиљаде цивила. Неколико хиљада грађана је рањено; према „Колатерални заборав”, Београдски центар за безбедносну политику, 23.3.2006.

заборави предзнак претходног матричног рачуна, било да је он био битно обележен 'плус' или 'минус' салдом, те да узнастоји да успоставља нова 'правила множења и дељења'. Некрофилни салдо је једини који се истовремено множи тиме што се дели. И све тако до успостављања 'нултог' салда политичке алгебре".¹⁷⁶ У домаћој јавности се уобичајило да се више говори о ратним злочинцима него о жртвама јер је жртвама теже манипулисати,¹⁷⁷ док се америчка јавност са „колатералном штетом“ упознаје путем истоименог америчког акционог филма, снимљеног 2002. године.¹⁷⁸

„Пропаганда НАТО-а имала је задатак да неутралише ружне асоцијације које изазивају последице његових оружаных акција“, каже комуниколог Јованка Матић.¹⁷⁹ Термини „леgitимне мете“, „колатерална штета“, „неутрализација непријатеља“ прекривају крв, лешеве и смрт цивила, јер како је говорио сатиричар Виб: „Језик силе прво силује језик“. Ови еуфемизми имају за циљ да спрече постављање било каквих етичких питања у јавности, те се постиже генерално смањивање критичности јавног мњења и његова отпорност на политику злочина. Свакодневна страдања на стотине цивила у успутним грешкама приликом тзв. прецизних „хируршких захвата авијације“, покривана су рутинским извињењима и фразама ратних портпарола („Пилот је бацио своје бомбе са добром намером, као што се и очекује од обученог пилота једне демократске земље...“, „НАТО дубоко жали...“) и разумевањем за њихову неизбежност. Готово да се прихвата, прећутно, идеја корисног убијања недужних. Равнодушност покрива разарање једне земље и страдање њених грађана као да се

¹⁷⁶ У: Р/еволуција и поредак (о динамици промена у Србији), Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 2001, www.instifdt.bg.ac.rs.

¹⁷⁷ Председница Виктимолошког друштва скреће пажњу на пример Немачке после Другог светског рата (пример је оправдан јер када неко на Западу каже нешто против стереотипа о Србима критичари му обично спочитавају да би тако бранио и Хитлера). Тек недавно је о немачким жртвама почело стидљиво да се говори последњих година, али и даље су присутни отпори. Противници суочавања са истином као и код нас воле да кажу да се заправо само користи прилика за ревитализацију злочина. Међутим, уколико истина није комплексна немогуће је очекивати суочавање са прошлосту. Људи могу да разумеју патње других једино уколико се чују и размењују искуства, тврди наша саговорница. Уосталом, то је и вид борбе против унапред прихваћених стереотипа док је циљ размене мишљења пружање чињеничних информација које могу да допринесу објективном расуђивању. Уосталом, само пропаганда тежи брзим резултатима и једноставним објашњењима; *ibid*.

¹⁷⁸ Филм режисера Ендруа Дејвиса у коме главне улоге играју: Арнолд Шварценегер, Франческа Нири, Елајас Котијас и Клиф Керитис.

¹⁷⁹ Тома Џацић, Пропагандни рат са погрешне стране бомби, „НИН“, број 2528, јун 1999.

ради о патњама нижег реда, патњама народа навиклог на њих, које на Балкану коштају мање и подносе се лакше него другде. И док се „колатерална штета“ умножавала у облику запетљаних и раскомаданих тела цивила, НАТО пропаганда је лагано почела да се мења: НАТО хируршко бомбардовање није усмерено само на Милошевића и на његову „војну машину“ (како су тврдили на почетку) већ и на средства за живот „његових“ људи не би ли га и на тај начин натерали да попусти под НАТО захтевима.

„Смисао ратова се непрекидно мења. Данас се чини да је рат некултурна и нецивилизована појава. Тако је, у овом часу, Запад објавио *рат ратовима* помоћу новопронађене реторичке формуле *хуманитарних интервенција*, или *ратова за мир*. Али, насилност *мирних ратова*, нажалост, само је нови облик прастаре опасности катастрофе. Парадокс је у миротворној реторици ратника, а не у огољеној збиљи ратова које воде. Спознајом се реторика обмањивања и лагања разголићује као демагогија. Рат је рат, иако је вешто камуфлиран пацифистичком демагогијом. И поред хуманитарне реторике, војна акција НАТО на СРЈ умногостручава ефекте хуманитарне катастрофе”.¹⁸⁰ И мир који се наводно спасава ратом – и он је рат, али рат донекле измакао контроли. Раскорак између стварности и НАТО реторике („бомбардовања ради мира“ као оксиморона *par excellence*) кроз језички напор да се производи, поништава и посувраћује стварност бележи и следећа лексика деликатних еуфемизама и пуњења речи потпуно новим и потпуно супротним значењима, у антиутопијском духу Орвелових слогана: „Рат је мир!“, „Слобода је ропство!“, „Незнање је снага!“ (табела 3).¹⁸¹

¹⁸⁰ Милош Кнежевић „Крстарећа демократија“, ДП Буро Салај 1999, стр. 139.

¹⁸¹ Табела 3 је преузета са www.nettime.org. *New American Words*. За потребе нашег истраживања са енглеског превела Радмила Вучковић, проф. енглеског језика.

Табела 3. Нове америчке речи (*New American Words*)

<i>accident – intentional killing of 70 refugees</i> несрећан случај, акцидент – намерно убијање 70 избеглица	<i>no casualties – under 2 (in aviation); under 20 (in civilian casualties) agreement</i> без губитака – према споразуму (договору) 2 (у авијацији); 20 (цивилних жртава)
<i>collateral damage – intentional killing of 70 refugees</i> колатерална штета – намерно убијање 70 избеглица	<i>peace treaty – capitulation and occupation</i> мировни споразум – капитулација и окупација
<i>massacre – killing of 40 terrorists in a combat (Rachak)</i> масакр – убијање 40 терориста у борби (Рачак)	<i>allies – satellites</i> савезници – сателити <i>peace keeping – occupying</i> одржавање мира – окупирање
<i>reliable sources – terrorist organization (usage: when you want to say a complete lie)</i> поуздани извори – терористичка организација (употреба: када хоћете да кажете ноторну лаж)	<i>NATO-led – American-led</i> под вођством НАТО-а – под вођством Америке
<i>unreliable sources – sources you don't like</i> непоуздани извори – извори који вам се не допадају	<i>minor border incident – full-scale attack</i> мањи гранични инциденти – комплетан напад
<i>abducted – captured, arrested</i> отет – заробљен, ухапшен	<i>accused – presumed guilty</i> оптужен – сматран кривим
<i>snatched – (see abducted)</i> оцинкарен – (види: отет)	<i>war criminal – a person who opposes NATO</i> ратни злочинац – човек који се супротставља НАТО-у
<i>propaganda – other side of the story</i> пропаганда – друга страна приче (медаље)	<i>democrat – a person who supports Americans and/or allies</i> демократа – човек који подржава Американце и њихове савезнике
<i>barbarians – others (came back to original Roman meaning)</i> варвари – други (повратак на изворно значење речи коју су користили Римљани)	<i>democratic elections – any form of installing pro-American government</i> демократски избори – постављање проамеричке владе у било којем виду
<i>“clean” war – usage of cluster bombs and depleted Uranium</i> „чист” рат – употреба касетних бомби и осиромашеног уранијума	<i>preventing – causing degrading and destroying military forces – nuking the whole country</i> спречавање – довођење до деградације и уништавања војне силе – напад на целу земљу нуклеарним оружјем
<i>heroism – throwing bombs and missiles from 10,000 m high</i> јунаштво – бацање бомби и пројектила са висине од 10.000 м	<i>terrorist – a person who attacks Americans and/or allies</i> терориста – човек који напада Американце или њихове савезнике

У тексту „Психо-Бабилон: Понеролошки приступ модерном ‘двоструком говору’ и дисторзији језика” Харисон Коели наводи да се двоструким језиком сматра језик који је намерно извитоперен како би се сакрило његово право значење (појам изведен из Орвелових израза *newspeak* и *doublethink*). Дисторзија речи постаје све озбиљнија и отворенија, а значења речи се мењају.¹⁸² Опис и детаљну анализу овог феномена можемо пронаћи у књизи проф. Андреја Лобазевског „Политичка понерологија” (научна студија о природи зла прилагођеног за политичке сврхе)¹⁸³ која се бави питањем политичког зла, пратећи узрочне везе између психопатолошких индивидуа на политичким позицијама власти и њихових негативних утицаја на не-психопатичну популацију, а кључни концепт ове анализе је и психопатско коришћење језика. Наиме, влада сачињена од психопата (или патократија) мора маскирати свој језик у једну прихватљиву идеологију, а значење таквог језика остале психопате прилично брзо препознају. Међутим, уз помоћ искуства, опсервације и проучавања ове тематике, једна непсихопатолошка индивидуа може такође развити способност читавања скривеног значења терминологије тог типа. Последица таквог језика на свест нормалних индивидуа је оно што Лобазевски назива „конверзивно размишљање”, тј. подсвесна селекција одређених претпоставки која води до погрешних или паралогичких закључака. Свесна манипулација психопата, односно њихове лажи, у умовима нормалних људи несвесно се конвертују у истину.

¹⁸² Узнемиравајући и често насилни концепти се означавају неутралним, појављују се и нови двосмислени појмови као „коллатерална штета”, „смањење безбједоносних маргина”, „екстраординарна рендиција”, док се неутралним и бесмисленим речима даје опако или сугестивно значење, као нпр. онај широко распрострањени и химерични израз – „осумњичени терориста”; према Харисон Коели „Психо-Бабилон: Понеролошки приступ модерном ‘двоструком говору’ и дисторзији језика”, www.galaksija.com/znakovi/znakovi_27-11-07.

¹⁸³ www.galaksija.com/politicka_ponerologija. У предговору, децембра 2005, аутор каже: „Последњих двадесет година било је препуно разноврсних политичких догађања. Наш свијет се промијенио из коријена дјеловањем феномена описаних у мојој књизи. Ниво знања се драматично повећао захваљујући напорима добронамјерних људи. Унаточ томе наш свијет је далеко од исцјелења, а остаци тешке болести су и даље активни. Болест се поновно појавила, овај пут везана за друкчију идеологију. Закони генезе зла и даље одражавају посљедице на милионе људи. Политичким феноменима који угрожавају мир супротстављају се војна дјеловања. У мањим случајевима овакве појаве су осуђене и сузбијане од стране моралне науке. Међутим, уколико се проблему не приступи уз апликацију објективног знања о самој природи зла, сви учињени напори и они који се чине, постају безначајни, па чак и опасни... Понерологија би могла послужити као модерна научна потпора већ постојећим моралним наукама. Тако би овај рад могао допринјети напретку ка универзалном миру”.

Чињеница је да овакав језик (и конверзивно размишљање које изазива код људи) данас прожима цео политички дискурс. „Скидање амбалаже” с неких од ових израза и разголићавање политичког дискурса може узнемирити људе, као што је то проф. Лобазевски напомињао: „Чак нормални људи, који осуђују такву врсту [патократију] заједно с њиховим идеологијама, осјете се повријеђено или лишено нечега што чини један дио њиховог властитог романтизма, њиховог начина перципирања реалности, кад се једна нашироко идеализована група разголити и кад се испостави да се ту ради ни о чему другом до о једној банди криминалаца”.¹⁸⁴ Управо разголићујући тај политички дискурс НАТО и америчке реторике, Харисон Коели каже да не постоји никакав епски „сукоб цивилизација”, нити се ради о исконској „борби између добра и зла”, да ту нема никакве херојске „заштите слобода и вриједности Запада”. То су једноставно идеолошки „литерарни мотиви”, док је сама истина много бизарнија. Наводи следеће примере: ратни поклици („успостављање мира у ... *овдје убаца име државе*”, слободе у ... *овдје убаца име државе*”, „заштита ваших слобода”, „дејствовање у самоодбрани”, „помозимо нашу војску”, „рат против тероризма”), маска трезвености („нечувене конспиративне теорије”, „патриотизам”, „дипломатија”, „удовољавање”, „слободни избори”, „морал”), етикете („побуњеници”, „терористи”, „борци за слободу”), вербални сатараш („екстраординарна рендиција”, „зона слободног говора”, „обавјештајна информација”, „национална безбједност”, „свеопшта пријетња свијету од стране милитантног исламофашизма”, „глобализација”, „колатерална штета”). Ми додајемо и фразу коју је НАТО користио 1999. након погибије цивила: „НАТО дубоко жали (*NATO deeply regrets*)”.

¹⁸⁴ www.galaksija.com/politicka_ponerologija, стр. 126.

II ПАРОЛЕ, СЛОГАНИ И ГРАФИТИ
ПРОТЕСТА ПРОТИВ НАТО БОМБАРДОВАЊА
СР ЈУГОСЛАВИЈЕ 1999.

2.1. Лингвистичка анализа парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

2.1.1. Корпусна лингвистика – нова парадигма истраживања језика

- ◆ *АМЕРИЧКА НАЦИО НАПРАВИ МИ ФЕЛАЦИО*
- ◆ *Ујка Сем, јебем ти ујну*
- ◆ *Биле, доћи на туцање!*
Православци
- ◆ *Бацајте бомбоне, а не бомбе.*
- ◆ *Кад се Срби сложе ни НАТО им ништа не може*
- ◆ *Устала је Србија, пао је Ф-117.*
- ◆ *Предајемо се Били – Апри-ли-ли-ли!*
- ◆ *Ко на Србе крене, у старту се зајебао.*
- ◆ *Америка је мртва, само нема ко да јој то каже.*
- ◆ *ДАНАС У БЕОГРАДУ, СУТРА У ВАШЕМ ГРАДУ*

пароле и слогани протеста 1999.

Корпусна лингвистика подразумева емпиријски приступ језику и тиме се супротставља гледишту Чомског према којем се језична делатност одвија у засебном језичком модулу, независно од осталих менталних активности. Никола Добрић у тексту „Корпусна лингвистика као основна парадигма истраживања” сматра да је објављивањем низа радова педесетих и шездесетих година прошлог века Ноам Чомски преместио фокус лингвистике са емпиризма ка рационализму, а *језичка компетенција* постаје најважнији појам лингвистичког проучавања. Критичари корпусног приступа језик у употреби сматрају сиромашним огледалом компетенције, а корпус сиромашним средством за моделирање компетенције. „Међутим, критика коју Чомски износи је са једне стране успорила развој корпусне лингвистике, док је са друге стране имала позитиван утицај. Као директни одговор на критику јавила су се многа побољшања и у теорији и у

практици корпусног приступа (као на пример репрезентативност и непристрасност извора). Можда због поменутих побољшања у наредним деценијама препознате су, или поново откривене, предности истраживања језика заснованог на аутентичном језику¹⁸⁵. Ослободивши се доминације генеративног приступа деведесетих година 20. века корпусни приступ истраживању језика прераста у једну од преовлађујућих лингвистичких методологија,¹⁸⁶ те долази до издвајања посебне гране лингвистике чији се методи, концепти и теоријске поставке заснивају на коришћењу компјутерских ресурса при анализи језика – корпусне лингвистике.

Савремени увид у корпусе немогуће је и замислити без компјутера, који у лингвистици служе за обраду истраживачких података – језичке грађе у облику корпуса, те за проверу истраживачких хипотеза и интуиција. Корпусна лингвистика проучавање употребе језика сматра својим темељним приступом, а процењује се да се данас 98% текстова у једном тренутку постојања налази у електронском облику.¹⁸⁷ „Карактеристично за овај нови поглед на језик јесте то да се у центру интересовања налази текст као реализован језик, као оно што се реално догађа у језику, са свим својим нерегуларностима, посебностима, идиосинкретичношћу, асиметријом, изузецима, диспропорцијом и свим оним што одувек мучи лингвисте и због чега је и сам де Сосир на изванредан начин издвојио овај аспект језика сматрајући да он не треба да представља предмет лингвистичких истраживања”, истиче Тања Самарџић.¹⁸⁸ У том смислу, корпусна лингвистика описује садржаје и односе унутар аутентичног језика, изучава дискурс као медијатор знања и друштвених норми. Корпусни приступ посматра законитости у језику као условљене фундаменталном практичном употребом у друштвеној интеракцији заједно са релевантним когнитивним и прагматичким импликацијама. Оно што корпусни приступ лингвистичком истраживању чини значајним је чињеница да се може поставити као нова парадигма истраживања

¹⁸⁵ Никола Добрић, Корпусна лингвистика као основна парадигма истраживања, www.wg.uni-klu.ac.at/2009, стр. 47.

¹⁸⁶ Leon, J. (2007) *Claimed and Unclaimed sources of Corpus Linguistics*. CNRS, University of Paris, France, 44, p. 36.

¹⁸⁷ Према Душко Витас у: Наташа Јовановић, Српски у 25 милиона облика, „Планета”, број 2, 2003, www.planeta.org.rs.

¹⁸⁸ Тања Самарџић, Основне методолошке карактеристике корпусне лингвистике, www.unige.ch/lettres/linguistique.

језика насупрот оној заступљеној у универзалној граматици (*universal grammar*). Због тога у корпусном приступу нема места теоретисању о великим истинама урођене језичке компетенције. Језик је нераскидиво везан за друштво и једино се као такав може и анализирати, а фокус је на језичкој перформанси (*language performance*).

У центру корпусне лингвистике налази се текст као реализован језик, те се корпусна лингвистика базира на текстовима који се преузимају из различитих животних контекста са циљем проучавања паралела између теорија о језику и реализације језика у конкретним ситуацијама. Лингвисти употребљавају реч „корпус“ да би означили групу текстова сачињену од примера који се природно јављају у језику (могу се састојати од неколико реченица, па до читавог низа писаних текстова или аудио записа прикупљених у сврху лингвистичких истраживања).¹⁸⁹ Термин „корпус“ се све више користи за означавање сабраних текстова (или делова неког текста) који се електронски похрањују и обрађују. Текстови представљају репрезентативни узорак природног језика на основу којих се износе поуздани језички подаци, а корпус колекцију језичких података – забележених потврда у вези са употребом језика. У принципу, не истражују се изоловане реченице, већ текстови различитих обима. Корпус као сâм корпус не представља ништа више до обичну компилацију текстова који добијају на значају тек применом одговарајућих софтвера. Софтверски пакети омогућавају да се подаци из корпуса проучавају у погледу фреквентности, фразеологије и колокација.¹⁹⁰ „Корпус се узима као узорак језика над којим се врше анализе, мерења и експерименти, да би се индуктивним путем дошло до уопштавања и закључака. Тежи се томе да анализа буде што је могуће објективнија и да се што мање ослања на успостављене традиционалне лингвистичке категорије”.¹⁹¹ Карактеришући језичке податке који се анализирају у корпусној лингвистици, Ханстон истиче пет аспеката у којима се они разликују од података који се користе у другим лингвистичким приступима. Подаци су: 1) аутентични, 2) одабрани методом случајног узорка, а не према унапред постављеним

¹⁸⁹ Hunston, S. (2002). *Corpora in Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press. <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781139524773>, p. 2.

¹⁹⁰ Ibid, p. 3.

¹⁹¹ Тања Самарџић, Основне методолошке карактеристике корпусне лингвистике, www.unige.ch/lettres/linguistique.

лингвистичким критеријумима, 3) бројни, 4) систематски организовани и 5) неструктурирани према било којој од постојећих теорија.¹⁹²

Корпусни приступ присутан је у многим лингвистичким дисциплинама (лексикографија, семантика, синтакса, морфологија, фонологија, анализа дискурса, компаративна лингвистика, методика наставе, социолингвистика, критичка анализа дискурса и когнитивна лингвистика). Никола Добрић с правом истиче да је „заједничко свакој анализи која би потекла из било које од набројаних лингвистичких дисциплина то да је прилаз истраживању најчешће индуктивног, а не уобичајеног хипотетичко-дедуктивног карактера. То значи да су катализатори истраживања конкретни подаци који усмеравају теоријске закључке (*data-driven* приступ) уместо претходно замишљених правила и теорија“.¹⁹³

Корпусни приступ карактеришу следеће одлике:

- емпиријског је карактера јер се бави анализом комуникације у њеном природном облику,
- анализа се заснива на великим скуповима текстова који представљају језик а зову се корпуси,
- користе се рачунари у истраживању,
- фокус је на језичкој продукцији уместо на језичкој компетенцији,
- ради се о квантитативном и квалитативном моделу проучавања језика.¹⁹⁴

Све ове особине чине корпусни приступ лингвистици атрактивнијим и привлачнијим од других приступа истраживању језика, а резултати који се могу добити истраживањем корпуса, према Иви Клубучар Србић,¹⁹⁵ су: евиденција (налази ли се неки језични ентитет у том корпусу или не), фреквенција (ако неки језични ентитет постоји у том корпусу, колико се пута појављује) и релација (у каквом је односу тај језични ентитет према својој околини). Најдрагоценији резултати обраде корпуса су фреквенцијски речници – глосари неког затвореног узорка текста. У литератури о корпусној лингвистици сусреће се посебна

¹⁹² Hunston, S. and Francis, G. 1999. *Pattern Grammar: A corpusdriven approach to the lexical grammar of English*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 15, у: Тања Самарџић, Основне методолошке карактеристике корпусне лингвистике, www.unige.ch/lettres/linguistique.

¹⁹³ Никола Добрић, Корпусна лингвистика као основна парадигма истраживања, www.wg.uni-klu.ac.at/2009, стр. 54.

¹⁹⁴ Leech, G. (1993). *Corpus annotation schemes*. *Literary and Linguistic Computing*, 8(4), 275-281, www.dx.doi.org/10.1093/lc/8.4.275, pp. 106-107.

¹⁹⁵ Ива Клубучар Србић, Обол корпусне лингвистике сувременој лексикографији, *Studia lexicographica*, год. 2 (2008), hrcak.srce.hr/110733, стр. 40.

номенклатура, која убраја следеће појмове: *token* (знак) је низ слова одвојен размаком или интерпункцијским знаком; *type* (тип) подразумева бројање одређених типова речи, нпр. одређених врста речи, граматичких категорија и сл. Тип се односи на квалитативну анализу и представља истраживање везано за одређене типове речи (нпр. одређене врсте речи или одређене граматичке категорије) или лексеме, док се токен односи на појединачно јављање неке речи чија фреквентност спада у поље квантитативне анализе. Поред наведених, корпусна лингвистика пружа истраживачу још једну предност: „Законитости и закључци који произилазе из истраживања корпуса заснивају се и на квалитативној и на квантитативној анализи. Квалитативна димензија истраживања се односи на истраживање језичких појава као одређених типова, представника своје језичке групе (нпр. истраживање именица), док се квантитативна анализа односи на фреквентност појединачних језичких јединица, односно токена”.¹⁹⁶

У „Кембричкој енциклопедији језика” Дејвид Кристал дефинише корпус на следећи начин: „Корпус је репрезентативни узорак језика, сакупљен за потребе језичке анализе. Корпус омогућује лингвисти да формира објективне поставке о учесталости употребе неких језичких структура и пружа податке којима се могу користити различити истраживачи. Корпуси су различитих опсега и величина. Неки претендују да обухвате језик као целину, узимајући одломке из најразличитијих врста текстова; други су крајње селективни и пружају материјал који се тиче само једног одређеног језичког обележја. Величина корпуса зависи од практичних чинилаца, а некада је и мали узорак података довољан да се разреши нека лингвистичка хипотеза”.¹⁹⁷ Од намене, сврхе и примене корпуса зависи и врста корпуса, који се разликују по величини и структури. Међу најчешће врсте убрајају се, према Ханстону: 1. *Стручни корпус* који се састоји од одређене врсте текстова, као што су новински чланци, академски чланци из одређене области, предавања, студентски есеји, свакодневни разговори, географски уџбеници, а сврха ове врсте корпуса је да се испита одређени аспект језика; 2. *Општи корпус*

¹⁹⁶ Никола Добрић, Корпусна лингвистика као основна парадигма истраживања, www.g.uni-klu.ac.at/2009, стр. 54.

¹⁹⁷ Дејвид Кристал, „Кембричка енциклопедија језика”, Нолит, Београд, 1987, стр. 410.

одликују текстови различитих врста, било у писаном или говорном облику било комбинација ова два, те текстови који су прикупљени у једној или у више различитих држава. За разлику од стручног корпуса, општи корпус нема посебну примену, али се зато састоји од велике групе разноврсних текстова и може се користити као извор приликом учења неког језика, превођења и сл; 3. *Компаративни корпуси* служе за упоређивање корпуса из различитих језика (нпр. енглески и шпански) или упоређивање разлика, односно варијација једног језика (нпр. индијски енглески и канадски енглески); 4. *Паралелни корпуси* су два или више корпуса који се састоје од текстова који су преведени са једног језика на други, нпр. роман који је са енглеског преведен на шпански и роман који је са шпанског преведен на енглески или текстови који су истовремено писани на два или више језика; 5. *Ученички корпус* састоји се од колекције текстова, нпр. есеја, који су писали ученици на језику који им није матерњи, а сврха је да се уоче разлике које се јављају између ученика који уче језик изворних говорника; 6. *Педагошки корпус* подразумева целокупан језик којем је ученик био изложен. Овај корпус нема тачно одређен облик, тако да наставнику или истраживачу за корпус могу послужити разни уџбеници, лектира коју су ученици користили; 7. *Историјски или дијахрони корпус* карактеришу текстови из различитих временских периода, а циљ је да се уоче и прате развојне промене једног језика током одређеног временског периода; 8. *Мониторинг корпусом* прате се тренутне промене у једном језику, ажурира се на годишњем, месечном или дневном нивоу, што значи да се брзо повећава у обиму, и сматра се највреднијим корпусом општег типа.¹⁹⁸

Добрић све корпусе дели на опште и специјалне, напомињући да су специјални корпуси сакупљени тако да представљају само одређени варијетет језика релевантан за неко поље истраживања (нпр. корпус контроле лета – *Air Traffic Control Corpus*), док су општи корпуси привлачнији широј палети научних поља јер њихов дизајн циљано представља целокупну форму једног језика у својој природној употреби. Такође истиче да је најважнија особина једног корпуса

¹⁹⁸ Hunston, S. (2002). *Corpora in Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press. <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781139524773>, pp. 14–16, у: Татјана Понорац, Основи корпусне лингвистике, www.defendologija-banjaluka.com.

његова репрезентативност, која се постиже првенствено разноликошћу, односно правилним и планираним одабиром извора при конструкцији.¹⁹⁹ Међу најпознатијим рачунарским корпусима је Британски национални корпус (*British National Corpus*) који се због своје величине и репрезентативности сматра најбољим постојећим корпусом британског енглеског језика и служи као узор националним корпусима осталих језика.²⁰⁰ Занимљиво је да се Амерички национални корпус (ANC) почео састављати тек 1999, а да се Корпус босанских текстова саставља на Универзитету у Ослу.²⁰¹

Савремени лингвисти, представници корпусне лингвистике, често кажу да језик који није представљен на интернету заправо и не постоји. Зато национални језички корпуси осим научне, имају и политичку, стратешку и психолошку важност. У тексту „Савремени језички корпуси на западном Балкану – историјат, тренутно стање и будућност” Никола Добрић констатује да не постоји општи национални корпус српског језика, већ је доступно неколико корпуса. Први корпус на овим просторима, у сврху развоја машинског превођења четрдесетих и педесетих година 20. века, започео је психолог Ђорђе Костић 1957. у Београду са

¹⁹⁹ Никола Добрић, Корпусна лингвистика као основна парадигма истраживања, www.g.uni-klu.ac.at/2009, стр. 56.

²⁰⁰ Корпус је доступан на адреси www.natcorp.ox.ac.uk. и састоји се од преко 100 милиона речи из писаних и говорних извора. Извори 75% писаног језика су углавном информативни текстови из области науке, религије, економије, филозофије, уметности и медија, док је 25% одвојено за књижевна дела. Усмени језик је заступљен у око 10 милиона речи, састављен је од транскрипта спонтаних разговора, скриптованих разговора, јавних говора и усменог језика у медијима. Међу сличне корпусе спадају и: – Корпус савременог америчког енглеског језика (*Corpus of Contemporary American English*): мониторинг корпус општег типа са 360 милиона речи на адреси www.americancorpus.org; – Корпус аустралијског енглеског језика (*Australian Corpus of English*): мониторинг корпус општег типа са 1 милионом речи на адреси khnt.hit.uib.no/icame; – Кембриџов међународни корпус (*Cambridge International Corpus*): вишејезични корпус специјалног типа са 275 милиона речи на адреси www.cambridge.org/elt/corpus; – Руски национални корпус (*Russian National Corpus*): мониторинг корпус општег типа са 150 милиона речи на адреси www.ruscorpora.ru/en/index.html; – Национални корпус хрватског језика: мониторинг корпус општег типа са 30 милиона речи на адреси www.hnk.ffzg.hr; – Корпус савременог српског језика: корпус општег типа са 24 милиона речи на адреси www.korpus.matf.bg.ac.yu/prezentacija/korpus.html; – Корпус српског језика: корпус општег типа са 12 милиона речи на адреси www.serbian-corpus.edu.rs/indexns.htm. Други познати корпуси су: Корпус старогрчког језика (*Thesaurus Linguae Graecae*), Француска међујезичка база (*French Interlanguage Database*), Ланкастерски корпус мандаринског кинеског (*Lancaster Corpus of Mandarin Chinese*), Корпус деџег језика (*Child Language Data Exchange System*), Вулверхемптон корпус енглеског пословног језика (*Wolverhampton Business English Corpus*), Корпус средњовековног енглеског стиха и прозе (*Corpus of Middle English Prose and Verse*); према Никола Добрић, Корпусна лингвистика као нова парадигма, стр. 51, www.g.uni-klu.ac.at/2009.

²⁰¹ Према Ива Клубучар Србић, Обол корпусне лингвистике савременој лексикографији, *Studia Lexicographica*, год. 2 (2008), hrcak.srce.hr/110733, стр. 39.

циљем развита језичких технологија за препознавање говора и машинско преводње са тадашњег српско-хрватског језика. Др Ђорђе Костић је, као аутор и иницијатор овог пројекта, у Институту за експерименталну фонетику, са 400 сарадника у периоду од 1955. до 1962. године, обрадио материјал који је стао у седам томова Фреквенцијског речника, сваки преко 1000 страна. Пројекат је трајао до 1962. године,²⁰² али корпус тада ипак није електронски обрађен. После четири деценије развита корпуса, коначну фазу претходно споменутог корпуса Ђорђа Костића започетог 1957. године обележио је проф. Александар Костић 1996. заједничком иницијативом Лабораторије за експерименталну психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду и Института за експерименталну фонетику и патологију говора у Београду. Сав материјал претворен је у електронски облик и освануо на интернету фебруара 2001. под називом „Корпус српског језика“ (*CSL – Corpus of Serbian Language by Đorđe Kostić*).²⁰³

„Корпус српског језика“ подељен је на пет временских периода: српски језик од XII до XVIII века, језик XVIII века, сабрана дела Вука Ст. Карацића, језик друге половине XIX века и савремени српски језик. Узорак српског језика од XII до XVIII века састоји се од око 500.000 речи и обухвата најзначајнија дела српског средњовековног писаног наслеђа. Узорак је подељен у два дела: први обухвата дела Светога Саве, Стефана Првовенчаног, Доментијана, Теодосија, архиепископа Данила, Григорија Цамблака и патријарха Пајсија, док други део чине „Старе српске повеље и писма“, у издању Љубомира Стојановића. „Корпус српског језика“ се састоји од 11 милиона речи са добро конструисаном дијахроном димензијом (јер укључује и старе текстове из 12. века)²⁰⁴ и веома детаљном, ручно изведеном анотацијом, где је свака реч анотирана за њен граматички статус, број

²⁰² Према Александар Костић, Електронски корпус српског језика, Зборник матице српске за славистику, број 64, 2003, стр. 261.

²⁰³ *Corpus of Serbian Language, QUANTITATIVE DESCRIPTION OF SERBIAN LANGUAGE STRUCTURE. by ĐORĐE KOSTIĆ. Institute for Experimental Phonetics and Speech, www.serbian-corpus.edu.rs/ie/eindex.htm, фебруар 2001.*

²⁰⁴ Ђорђе Костић, „Квантитативни опис структуре српског језика: српски језик од XII до XVIII века – Доментијан“, фреквенцијски речник у три тома, прво коло, Службени гласник, Београд, 2010. Прве три књиге првог кола доносе изворне и граматички обрађене текстове, појединачне фреквенцијске речнике и збирни фреквенцијски речник (са вероватноћама граматичких облика) Доментијанових „Житија светога Симеона“ и „Житија светога Саве“. У Доментијановим житијима најчешће речи су: Христос, кир Сава, Света гора, Јерусалим, Давид, Израил, кир Стефан, Павле, Египат, а од именица најчешће су: Бог, Господ, отац, свети дух, земља, Христос, отачество, благодет, молитва, чедо, љубав, сила, дан, син, век, душа, срце...

графема, слогова и за њену фонолошку структуру. Овакав ниво етикетирања је веома редак и чини овај корпус једним од највећих ручно обрађених корпуса у свету.²⁰⁵ Ово је први од два проминентнија корпуса српског језика,²⁰⁶ а примедба која се може чути је да није довољно лингвистички разграничено шта у дијахроној димензији представља српски а шта тадашњи српско-хрватски језик.²⁰⁷ Највећа вредност овог корпуса је његова дијахронијска димензија, коју проф. Александар Костић сликовито описује: „Замислите координатни систем, на X оси пратите време, на Y рецимо глаголска времена. Исто као што могу да направим функцију која ће показати колико је презент употребљаван у 12. веку, могу да екстраполирам ту функцију у времену и да откријем да за 150 година неће бити ни имперфекта ни аориста, а биће презента и футура. Или, анализирањем Вуковог језика у односу на савремени језик, истина у оквиру једне пилот-сонде, види се да се полако губи акузатив, а чешће се користи генитив”.²⁰⁸ У том смислу, корпусна лингвистика омогућава и сагледавање развоја језика у будућности. Такође, она може бити, по речима професора Костића, и маркер будућих догађаја: „Да је у овој земљи постојао центар који прати стране медије, оног тренутка када је реч ‘Косово’ у Њујорк тајмсу употребљена два пута а пре тога се годинама није појављивала, то је био предзнак онога што ће се десити”.²⁰⁹

Други познати корпус српског језика свакако је „СрпКорп корпус савременог српског језика”, доступан на интернету од 2002. године.²¹⁰ Конструкција овог корпуса је започета још 1981. године као део пројекта „Математичка и рачунарска

²⁰⁵ Према Александар Костић, Електронски корпус српског језика, Зборник Матице српске за славистику, број 64, 2003, стр. 260–264.

²⁰⁶ Добрић наводи да поједини усмени извори спомињу и корпус САНУ (Српске академије наука и уметности) који је коришћен за конструкцију њихових речника српског језика, као и речника Матице српске који се ствара од 19. века: „Овај преглед не укључује дати корпус из неколико разлога: корпус је конструисан углавном у неелектронском облику (иако од скора има доста помака ка електронској обради); корпус је намењен искључиво у лексикографске сврхе и не прати савремене стандарде конструкције корпуса (углавном се фокусира на књижевне изворе); и на крају, корпус је недоступан, нетранспарентан и као такав неупотребљив за ширу лингвистичку заједницу”, Савремени језички корпуси на западном Балкану – историјат, тренутно стање и будућност, „Славистична ревија”, број 6, 2012, www.srl.si/sql, стр. 685.

²⁰⁷ Према савременим лингвистичким критеријумима није лако разграничити где престаје хрватски а почиње српски језик, јер корпус садржи мноштво текстова друге половине 20. века, нпр. говоре Јосипа Броза Тита.

²⁰⁸ У: Соња Ћирић, Корпус у рачунару, „Време”, број 527, фебруар 2001.

²⁰⁹ Ibid.

²¹⁰ www.korpus.matf.bg.ac.yu/prezentacija/korpus.html; претходно је називан Корпус савременог српског језика.

лингвистика”²¹¹ са циљем конструисања електронског корпуса савременог српског језика. У међувремену, Петер Танциг и Томаж Ерјавец су 1989. године конструисали корпус „Вербални напади на ЈНА” који се састоји од 259.217 речи узетих из новинских чланака из периода април–август исте године који су за тему имали ЈНА.²¹² Корпус „СрпКорп савременог српског језика” наставио је са даљим развојем све до данас Душко Витас, заједно са Цветаном Крстев и осталим сарадницима Групе за језичке технологије на Математичком факултету Универзитета у Београду.²¹³ Програмски систем „Аурора” проф. Витаса омогућава разлагање текста на његове најмање јединице које имају семантичку вредност. Основни материјал чине абecedни и фреквенцијски речник, а важан пратећи материјал представља и речник са контекстима. Корпус данас броји 122 милиона корпусних речи, искључиво из писаних извора и аутоматски је аотиран за врсте речи.²¹⁴ Поред ова два најпознатија корпуса српског језика, постоје и следећи корпуси српског језика: „Антологија српске књижевности”, пројекат покренут на Учитељском факултету у Београду садржи преко 130 дела народне, старе и модерне књижевности у електронском (искључиво ћириличном) облику; „Растко пројекат”, започет 1997. године, који осим синхроног и дијахроног прегледа пан-балканске књижевности укључује и посебан поткорпус текстова искључиво на српском језику, почевши од средњовековних текстова све до савремених извора; и „Електронски корпус дела Лазе Костића”, пројекат започет 2009. под покровитељством Матице српске који подразумева стварање корпуса његових дела.²¹⁵

Добрић наглашава да, иако рад на рачунарским корпусима у Србији има дугу историју, српској научној заједници недостаје вишемилионски национални корпус, те да је неопходно састављање новог, свеобухватнијег, општег националног корпуса српског језика. Свестан да се највећи недостатак корпусног

²¹¹ Цветана Крстев, Гордана Павловић Лажетић, Иван Обрадовић и Душко Витас, 2003: *Corpora Issues in Validation of Serbian Wordnet*. Berlin: Springer Verlag, стр. 132–137.

²¹² Према Никола Добрић, Савремени језички корпуси на западном Балкану – историјат, тренутно стање и будућност, „Славистична ревија”, број 6, 2012, www.srl.si/sql.

²¹³ Преглед постојећих језичких технологија, алата и сервиса, развијених за обраду српског језика, може се пронаћи на интернет страници Језичке технологије – ресурси и алати, www.poincare.matf.bg.ac.rs/~cvetana/LT-pregled.html.

²¹⁴ Ibid.

²¹⁵ Према Никола Добрић, Савремени језички корпуси на западном Балкану – историјат, тренутно стање и будућност, „Славистична ревија”, број 6, 2012, www.srl.si/sql.

приступа лингвистици може сажети у следећој Филморовој изјави: „Мислим да не постоји такав корпус, ма колико био велики, који би поседовао довољно података о свим областима лексикона и граматике (енглеског) језика које бих ја желео да анализирам [...]”, као и чињенице да и најрепрезентативнији рачунарски корпуси представљају само један, већи или мањи, пресек апсолутног дискурса, Добрић сматра да корпусни приступ заслужује централно место у проучавању језика и наводи наставак претходно споменуте Филморове изјаве: „[...] али сваки корпус који сам имао прилике да анализирам, без обзира на то колико је мали био, приказао ми је чињенице које не бих ни на какав други замислив начин могао пронаћи”.²¹⁶

Неслућене могућности корпусне лингвистике излаже и програмер Клиф Хај истраживачким пројектом *Half Past Human*, започетим 1994. године: просејавањем језичких корпуса разговора и скупова података на интернету помоћу посебних софтверских „паукова” омогућено је откривање колективне психе и емоција, те предвиђање кључних догађаја у глобалној будућности. Створивши „Језични модел за похрану података” и софтвер помоћу којег се издвајају емоције из језичке комуникације на интернету, те проучавајући језичке податке неслућене величине, Хај је дошао до закључка да су сви људи видовити, а већина њих то не зна: „Моје је сазнање да сви људи убацују психичке утиске у језик каквог одаберу користити у свакодневном разговору. Била ми је то почетна премиса. Из те основе сам развио своју радну теорију која би гласила овако: ако бисмо могли узети узорке довољног броја разговора што се воде широм планете и претраживањем издвојили нијансе у одабиру једне ријечи у обичном разговору насупрот друге ријечи у разговору о истој теми којег сте водили прије тједан дана, тад бисмо могли утврдити што нас то покреће, да се тако изразим, на несвјесној разини, те бисмо могли на тој основи изнијети нека предвиђања на један врло осебујан начин”.²¹⁷ Програм са „пауковима” претражује интернет простор, задате кључне речи, бележи њихове контексте и фазе у настајању и испољавању емоција утиснутих у језик. Клиф Хај тврди да је овом методом предвидео терористички напад на куле близнакиње у

²¹⁶ Fillmore, Charles J. (1992) *Corpus linguistics or Computeraided armchair linguistics. Directions in Corpus Linguistics, Berlin/New York*, p. 35, у: Никола Добрић, Корпусна лингвистика као основна парадигма истраживања, www.g.uni-klu.ac.at/2009, стр. 57.

²¹⁷ Кери Кесиди и Бил Рајан, Језик емоција и предвиђање будућности, www.halfpasthuman.com.

Њујорку 2001, крах долара и светску економску кризу 2007, као и да поседује податке о будућности човечанства до 2018. године, исчитаној из језика емоција. Маркантно место сусрета корпусне лингвистике и техничких наука свакако је и Библијски код (*Bible Code*), познат и под именом *Torah Code*. Појам обухвата кодирани речи, фразе и гроздове речи који су, наводно, постављени у тексту Библије на хебрејском језику. Библијски код је постао популаран у јавности изласком књиге „Шифра Библије“ (*The Bible Code*) америчког новинара Мајка Дроснина (1997), у којој се тврди да се помоћу кодова у Библији могу читати прошли, садашњи и предвидети догађаји у будућности. Три хиљаде година после настанка Завета, открива се да постоји Библија унутар (испод) Библије, те да Библија није само књига већ и високотехнолошки компјутерски програм. Часопис *Statistical Science*²¹⁸ објављује оригинални експеримент др Елијаху Рипса са Универзитета у Јерузалеми (*Equidistant Letter Sequences in the Book of Genesis*) који доказује постојање Библијског кода,²¹⁹ тј. скривену кодирану реченицу у видљивој верзији некодиране реченице.²²⁰

Како год промишљали претходна два истраживања, као лингвистичку футурологију или само лингвистику у примени, непобитно је да је у последњих пар деценија корпусна лингвистика донела револуцију у проучавање језика, те да се с правом назива новом парадигмом истраживања језика.

²¹⁸ Године 1994, волумен 9, број 3, на страницама 429–438.

²¹⁹ Да би пронашао код, Рипс је елиминисао сва места између слова и претворио читав оригинални текст Библије у континуирану низ слова, укупно 304.805 слова дугачак. Тако је заправо рестаурисао Тору на начин на који је она првобитно и настала (према легенди, Мојсије је примио Стари завет од Бога – континуирано, без размака између речи). Та се метода зове на енглеском ELS (*Equidistant Letter Sequence*), заправо једнако изостављање слова, а размак између слова може бити и до пар десетина хиљада. Компјутер тражи поруче са именима, речима и фразама скривене у коду. Започне са првим словом и онда трага за сваком могућом комбинацијом.

²²⁰ Проф. Рипс наводи пример: „Намјестили смо рачунало да трага за Садам Хусеином. Онда смо провјеравали релевантне ријечи до којих је дошао и упоређивали да ли математички кореспондирају. Уз његово име добили смо ове ријечи: Заљевски рат и руски пројектили, те датум почетка Заљевског рата“. На многим примерима показало се да се укрштањем међусобно везаних речи откривају нове (или потврђују познате) информације. Уз име „Била Клинтон“ дошла је реч „председник“, уз „спуштање на Месец“ биле су речи „свемирски брод“ и „Аполо 11“, уз „Хитлера“ је „нацизам“ и „Немачка“, уз „Кенедија“ „Далас“, уз „Франц Јосеф“ речи „име једног краља“, „у граду“, „Виена“, „краљ Аустрије“, уз „цунами“ реч „у Азији“, уз „куле близанкиње“ речи „напад“, „терористички напад“, „авион“, „два пута“, „убице“, „масакар“, „хорор“, „шок“, „рушевине“, уз „SARS“ речи „епидемија“, „из Кине“, „у години 5763 (2003.)“. Према проф. Рипсу, безбројна је количина информација кодирана у Петокњижју, сваки пут када се ново име или реч открије у коду формира се нова табела, а релевантне речи се појављују вертикално, дијагонално, хоризонтално, паралелно и перпендикуларно; према hr.wikipedia.org/wiki.

2.1.1.1. Честотници – благо корпусне лингвистике

Фреквенција је позитиван и конкретан атрибут речи и чини део њене дефиниције.

Пјер Гиро²²¹

У својим прапочецима фреквенцијски речници или „честотници“ како су раније називани, заправо су биле листе честих речи коришћене за основно споразумевање на туђем језику. Фреквенцијски речник је већ усвојен назив за речник посебног типа, који представља списак (листу) речи са ознаком код сваке речи (или групе речи), фреквенције њене употребљености у целокупном корпусу, односно у тексту одређене (обично велике) дужине.²²² Путници, луталице, трговци, рани мисионари користили су их на путовањима. Фреквенцијски речници били су прагматични од самог почетка, напомиње проф. Смиљка Васић у тексту „Значај и примена фреквенцијских речника у васпитању и образовању“.²²³ Већина лингвиста се слаже да је први фреквенцијски речник у историји ручно израдио Кединг за немачки језик, а објављен је 1897. под називом *Häufigkeitwörterbuch der deutschen Sprache* (речи су се наводиле у изворном, а не у канонском облику). На основу прегледаних текстова у дужини од 11 милиона речи Кединг је извукао 80.000 различитих речи и сачинио 300 фреквенцијских речника и спискова (различитих врста за 16 језика. Тако је на пример, Тео Маталес направио уџбеник за учење француског језика за ученике школа у Цириху).²²⁴ И Кедингов речник је имао прагматичну сврху и служио је за израду знакова у стенографији. На основу проучене литературе можемо се сложити са Р. М. Фрумкином да су се фреквенцијски речници углавном састављали за решавање следећа три задатка, односно да су прављени у циљу: 1) рационалног учења иностраног или националног језика; 2) усавршавања различитих кодових система (система шифара) код којих као „улазни језик“ служи обичан усмени или писани говор и 3) проучавања речника значајних литерарних аутора (на основу података о фреквенцији употребљених речи или група речи из одговарајућих текстова) (на

²²¹ Pierre Guiraud, 1954, *Les caractères statistiques du vocabulaire*, Presses Universitaires de France, 1954.

²²² Фрумкина Р. М, „Статистические методы изучения лексики“, Академия наук СССР, Наука, Москва, 1964.

²²³ „Зборник Института за педагошка истраживања“, број 33, стр. 351–361, 2001.

²²⁴ Према Вера Лукић, Фреквенцијски речници, Зборник Института за педагошка истраживања, број 12, 1979.

пример *Словар языка Пушкина, 1956–1961*).²²⁵ Највећи број састављених фреквенцијских листа или речника имао је за циљ решавање првог од наведених задатака, односно практичан педагошки карактер. Познати совјетски лингвисти, представници корпусне лингвистике, Фрумкина и Алексејев, сматрају да је примена статистичког метода у изучавању реченичког састава језика и започета састављањем фреквенцијских речника.²²⁶

Почетком 20. века почели су се израђивати и фреквенцијски речници других језика: енглеског,²²⁷ чешког,²²⁸ француског,²²⁹ мађарског,²³⁰ руског²³¹ језика. Совјетски лингвиста П. А. Алексејев даје опширан приказ 24 фреквенцијска речника енглеског језика о којима постоје подаци у литератури,²³² а када је о фреквенцијским речницима руског језика реч мора се поменути *Словáрь совре́менного ру́сского литерату́рного языка́* Е. А. Штеинфелдта (Талин, 1963. Овај познати, и у литератури често цитирани, фреквенцијски речник савременог руског књижевног, литературног језика садржи 2500 најфреквентнијих речи руског језика, као и податке о статистици мофолошких категорија речи и сачињен је на основу анализе литерарних текстова за омладину),²³³ као и *Частотный словарь русского языка́* околу 40.000 слову.²³⁴ Осим општих (националних) фреквенцијских речника, који репрезентују један језик у целини, постоје и фреквенцијски речници различитих „подјезика“ (друштвених група, струка, одређених

²²⁵ Према Фрумкина Р. М, *Статистические методы изучения лексики*, Академия наук СССР, Наука, Москва, 1964, у: Вера Лукић, *Фреквенцијски речници*, Зборник Института за педагошка истраживања, број 12, 1979.

²²⁶ *Алексеев П. А, „Статистика слов и автоматический анализ текста“*, Академия наук СССР, Наука, Ленинград, 1971.

²²⁷ Први фреквенцијски речник енглеског језика, *A Measuring Scale for Ability in Spelling* L. P. Ayres, изашао је у Њујорку 1915.

²²⁸ Најстарији фреквенцијски речник чешког језика, *Základní studie k českému tesnopisu* J. Sedláčka, остао је у рукопису.

²²⁹ Најстарији француски фреквенцијски речник потиче из 1920. и то је речник 1. броја новина *Le Temps*.

²³⁰ Први мађарски фреквенцијски речник, *Neue ungarische Wörterstatistik*, израдио је 1942. за потребе стенографије Z. Nemes.

²³¹ Први фреквенцијски речник руског језика, *Rusko-český slovník nejdůležitějších slov pro četbu sovětského tisku*, израдили су студенти руског језика у Прагу 1951.

²³² *Алексеев П. А, Статистика слов и автоматический анализ текста*, Академия наук СССР, Наука, Ленинград, 1971.

²³³ Према Вера Лукић, *Фреквенцијски речници*, Зборник Института за педагошка истраживања, број 12, 1979.

²³⁴ *Под редакцией Л. Н. Засориной. Москва, изд. Русский язык, 1977, у: Вера Лукић, Фреквенцијски речници*, Зборник Института за педагошка истраживања, број 12, 1979.

раздобља, географских подручја), идиолеката појединаца (фреквенцијски речници сабраних дела појединих књижевника, политичара, новинара), те фреквенцијски речници појединачних текстова (нпр. Библије). Др Смиљка Васић била је први предавач психолингвистике на факултету у Нишу и један од оснивача ове гране лингвистике у нас.²³⁵ Професорка Васић је дугогодишњим радом у области корпусне лингвистике развила и унапредила ову област истраживања језика, нарочито проучавајући природу речи које сачињавају фреквенцијске речнике и законитости које се односе на садржајну и мисаону страну речи.²³⁶ Фреквенцијски речници непресушан су извор психолингвистичких истраживања. „Само док лингвистика испитује језик као готов производ, његову структуру, елементе, садржаје, тј. граматику (фонологију, морфологију и синтаксу, лексику и семантику), а психологија стање говорника при настајању поруке, дотле психолингвистику занимају ток и везе завршног облика поруке изражене језиком. Значи, лингвистику интересује готова језичка порука, психологију говорник који је ствара, а психолингвистику сам процес“, наглашава проф. Васић.²³⁷ У оквиру пројекта „Језик у образовању“, започетог 1993. године, израдила је серију фреквенцијских речника савремених српских романописаца, добитника НИН-ове награде у последњим годинама протеклог века.²³⁸ Успешан вишедеценијски рад Смиљке Васић у области психолингвистике

²³⁵ Аутор дела „Култура говорне комуникације“, Институт за педагошка истраживања, Београд, 1990, „Психолингвистика“, Институт за педагошка истраживања, Београд, 1994, као и многобројних стручних радова из области корпусне лингвистике.

²³⁶ При проучавању језичке грађе и афективне вредности речи користила је комбиноване технике: Озгудову технику семантичког диференцијала као основу за мерење, технику фреквенцијских речника и Семантичког атласа као основу за упоређивање.

²³⁷ Смиљка Васић, „Психолингвистика“, Институт за педагошка истраживања, Београд, 1994, стр. 8.

²³⁸ „ФРЕКВЕНЦИЈСКИ РЕЧНИК СРПСКЕ ПРОЗЕ – РЕЧНИК ЧЕТИРИ ЈЕВАНЂЕЛИСТА“, Институт за педагошка истраживања, Београд 1996. (прва књига из низа фреквенцијских речника у оквиру већег истраживачког рада посвећеног српској прози и њеном речнику. У овој књизи налази се речник јеванђелиста: азбучно фреквенцијски и речник облика, најчешће речи, идиосинкратске речи и расподела одредница и текућих речи по словима); „ФРЕКВЕНЦИЈСКИ РЕЧНИК СРПСКЕ ПРОЗЕ – ХАЗАРДСКИ РЕЧНИК МИЛОРАДА ПАВИЋА“, Завод за уџбенике и наставна средства и Институт за педагошка истраживања, Београд 1998. (други у низу фреквенцијских речника који садржи опис пројекта о стварању фреквенцијских речника и њиховој функцији у језичким испитивањима. Дата је статистичка структура, фреквенцијски речник, азбучно-фреквенцијски речник облика и првих 100 најчешћих одредница за сваку врсту речи); „ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ НОВИЈЕ СРПСКЕ ПРОЗЕ – ФРЕКВЕНЦИЈСКИ РЕЧНИК РОМАНА БЕЗДНО СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ“, Институт за педагошка истраживања, Београд 2000. (фреквенцијски речник је израђен по истој методологији као и претходна два, са циљем да се направи увид у развој новије српске прозе. Речник је приређен према редоследу врста речи по учесталости и дат по азбучном облику речи, уз правопис и са интерпункцијом и принципима граматичке обраде речника. Језичка грађа дата је на CD-у); „ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ НОВИЈЕ

и израде фреквенцијских речника уродио је стварањем и објављивањем „Фреквенцијског речника савременог српског језика“ 2004. године.²³⁹ За језичку грађу, ради ових истраживања, одабрана су дела која покривају временски и тематски период од Христовог рођења па до последњих година 20. века: „Нови завјет“, у преводу Вука Караџића из 1847. године (јеванђеља по Матеју, Марку, Луци и Јовану) и седам романа награђених НИИ-овом наградом („Хазарски речник“ Милорада Павића, 1984, „У потпалубљу“ Владимира Арсенијевића, 1994, „Бездно“ Светлане Велмар Јанковић, 1995, „Мамац“ Давида Албахарија, 1996, „Ослободиоци и издајници“ Милована Данојлића, 1997, „Фајронт у Гргетегу“ Данила Николића, 1998 и „Карактеристика“ Максимилијана Еренрајха Остојића, 1999). „Фреквенцијски речник савременог српског језика“ настао је на основу фреквенцијских речника ових осам одабраних дела, чији обједињени резултати, у овом делу, носе назив – Скупни фреквенцијски речник. На овај начин „Фреквенцијски речник савременог српског језика“ показује структуру савременог српског књижевног и стандардног језика. „Како се у теорији књижевности роман дефинише као дужа епска форма у којој се описује живот неке личности или групе људи или народа, одабраног заплета па до разрешења заплета, што је случај као и у Светом писму, то је“, по речима проф. Васић, „био разлог да се и текстови јеванђелиста узму за поређења. За израду овог речника коришћена је целокупна језичка грађа, као потпуно мисаоно заокружен корпус, од наслова до последње речи (са свим облицима) у поменутих делима“.²⁴⁰ Намера овог вишегодишњег научноистраживачког пројекта, како у поменутој књизи наводи проф. Васић, поред општег теоријског циља, била је да се испитају и

СРПСКЕ ПРОЗЕ – ФРЕКВЕНЦИЈСКИ РЕЧНИК РОМАНА МАМАЦ ДАВИДА АЛБАХАРИЈА“, Институт за педагошка истраживања, Београд 2001. (статистичка анализа употребљеног говора и речника романа четврта је књига истраживачког програма. Оваква анализа омогућава упоређивање свих података и налаза, који се односе на заступљеност језичких одредница и текућих речи (речи које се више пута јављају), као и врсте речи. Језичка грађа дата је на CD-у); „ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ НОВИЈЕ СРПСКЕ ПРОЗЕ – ФРЕКВЕНЦИЈСКИ РЕЧНИК РОМАНА ОСЛОБОДИОЦИ И ИЗДАЈНИЦИ МИЛОВАНА ДАНОЈЛИЋА“, Институт за педагошка истраживања, Београд 2002. (пета књига у којој се анализира речник романа са циљем да се створи језички корпус савременог прозног израза српских романа у последњих десет година 20. века. Анализирани су: обим речника, разноврсност и понављање, покривеност текста и дистрибуција лексичких одредница поновљених речи. Језичка грађа дата је на CD-у); према Институт за педагошка истраживања, www.ipisr.org.rs.

²³⁹ Аутори Смиљка Васић и Драгољуб Васић, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2004. Фреквенцијски речник савременог српског језика садржи 23.189 лексичких одредница и 45.6376 поновљених речи.

²⁴⁰ Радмила Станковић, Најбољи под лупом, „НИИ“, број 2728, www.nin.co.rs/2003-04.

забележе стремљења и кретања српског језика у роману с краја 20. века, као и прагматични циљ: да се добије један наменски општи српско-српски једнотомни речник за свакодневну употребу, који ће послужити за упознавање језичке природе и структуре савременог српског књижевног и стандардног језика и за подизање личне и опште говорне културе. Најважнија особина и вредност „Фреквенцијског речника савременог српског језика“ јесте веран историјски запис стваралачког књижевног и стандардног српског језика последњих десет година 20. века. Овај речник је у највећој мери језик најбољих писаца и може се користити као нормативни речник за овај период, а уједно доказује, по речима његових аутора: „да у народу који је притиснут животним несташицама, различитим притисцима има снаге за духовно стваралаштво и за жељу да преживи и да се докаже и изрази у свим својим вредностима”.²⁴¹

Лексик свакога језика бесконачан је, отворен попис у који нове јединице свакодневно улазе, неке поступно излазе из употребе, или се повремено у њу враћају. Фреквенцијски речник, попут лингвистичког микроскопа, „залеђује” и осветљава затечено језичко стање сваког корпуса лексика, ма како велики био. Стандардни облик фреквенцијског речника доноси попис одредница (свих различитих речи) и текућих речи (употребљених речи) некога корпуса по силазном фреквенцијском следу, дакле од најчесталије речи до оне или оних које се у корпусу појављују само једном. Уз њих се најчешће бележи њихов „ранг” на фреквенцијској листи, те њихова апсолутна и релативна фреквенција. Сматра се да апсолутне фреквенције као статистички показатељи нису од примарног значаја, док релативне фреквенције као универзалне мере своде све односе у исте оквири без обзира на величину узорка и као такве су неупоредиво привлачније за анализу.²⁴² Фреквенцијски речници обично доносе и азбучни речник, у којем се подаци о фреквенцији наводе азбучним редом. Међутим, без стручног тумачења и језичке анализе, резултати уредно сређени по честости употребе у сировим скоровима и процентима, само су листа бројева. За стручњаке (лингвисте, социологе, психологе, дефектологе, педагоге, логопеди и професоре језика), тако

²⁴¹ У разговору са аутором рада, јула 2004.

²⁴² Апсолутна фреквенција је број јављања сваког елемента у језику. Релативна фреквенција је однос између апсолутне фреквенције тог елемента и укупне фреквенције свих елемената.

сређена језичка грађа вишеструко је корисна,²⁴³ а драгоценa за социолингвистичка истраживања језика, језичких варијетета и за критичку анализу дискурса. Управо овај аспект је кључни аспект и наше лингвистичке анализе, а фреквенцијски речник или честотник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. право благо за истраживача.

²⁴³ При утврђивању језичких структура, законитости у језичким структурама, утврђивању закона универзалне граматике, за израду општих класичних речника у учењу матерњег језика и страног језика, за израду и анализу речничке грађе у уџбеничкој литератури, за израду двојезичних страних речника за општу употребу.

2.1.2. Предмет истраживања

Предмет нашег истраживања је дискурс посебне врсте парола, слогана и графита, оних који нису производ организоване политичке пропаганде, а настају у великим друштвеним напетостима у зони ванпарламентарне и ванинституционалне јавности – дискурс парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. Та неформална јавнополитичка симболичка комуникација паролама, слоганима и графитима као механизам спонтаног протока идеја и ставова појединаца и група није политички ирелевантно подручје. „Оно је, заправо, само институционално незахватљиво и контроли институција неподложно подручје комуникативног сучељавања људи”.²⁴⁴ Тада пароле и слогани на транспарентима и графити на зидовима као семиолошко-комуникативни знакови постају „улични медији”, илегална масовна комуникације и за разлику од пропагандних порука у правом смислу речи (комбинација принуде и завођења) – постају нови амблеми слободе који откривају наличје савремене политичке историје.

Језик отпора, протеста и побуна увек се одређује према политици и владајућем политичком дискурсу: или сагласјем као његов ехо или устајући против њега. Стога језички кодови побуне бивају потпуно различити: илустративан пример су пароле и слогани „догођеног народа” 1988. и пароле и слогани Студентског протеста 1996/1997. Пароле, слогани и графити, ти мали кондензовани језички изрази, те мале, убојито спаковане вербалне форме знају бити задивљујућа призма кроз коју се огледа сва силина проживљеног искуства и кроз коју се преламају: политика, историја и живот. Као такви и са таквим потенцијалом историјског памћења, изванредно су едукативно штиво и делотворније од стотина страница сувопарне фактографије сведоче да могу бити и „мале нагазне мине”: историјски избор или пак оружје садашње прошлости, тј. будућности. О чему одлуку увек доноси политика.

²⁴⁴ Тома Ђорђевић, „Комуникација и власт”, Младост, Београд, 1988, стр. 87.

2.1.3. Циљеви истраживања

У дефинисању циљева истраживања у потпуности смо прихватили тезу проф. Ранка Бугарској изнету у делу „Лингвистика у примени“ да се не могу пронаћи убедљиви критеријуми разликовања примењене лингвистике од лингвистике на основу предмета или методологије, већ да се та разлика можда може установити једино полазећи од циљева: „тако што би се рекло да је општи циљ лингвистике разумевање људског језика, а примењене лингвистике – да допринесе решавању проблема до којих долази у употреби језика у друштвеним заједницама“.²⁴⁵ Према делу природног језика који представља истраживани корпус (пароле, слогани и графити протеста против НАТО бомбардовања 1999) поставили смо и опсег и циљ нашег језичког истраживања. Дакле, лингвистику у примени схватили смо баш онако како проф. Бугарски и препоручује: као спољну оријентацију језичког проучавања – као назив мотивације наведеног циља, уверени да је управо политички дискурс деведесетих година 20. века био исходиште сваколикх проблема у друштву.

У том смислу, основни циљ нашег истраживања је:

- да проучи политички дискурс парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- да допринесе расветљавању присуства владајућег политичког дискурса у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Основно истраживачко питање је какав то политички дискурс затичемо у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999? Како је примарна сврха корпусне лингвистике описивање садржаја и односа унутар аутентичног језика и изучавање дискурса као медијатора знања и друштвених норми,²⁴⁶ основни циљ нашег истраживања је да се научним методама корпусне лингвистике идентификују, аргументују и анализирају особности истраживаног језичког корпуса (парола, слогана и графита протеста

²⁴⁵ Ранко Бугарски, „Лингвистика у примени“, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1986, стр. 57.

²⁴⁶ Према Никола Добрић, Корпусна лингвистика као основна парадигма истраживања, www.wg.uni-klu.ac.at/2009, стр. 48.

против НАТО бомбардовања 1999) и његовог политичког дискурса, а истраживачка пажња усмерена је у више праваца. Првенствено на готову језичку јединицу и дистрибуцију језичких елемената који је творе, те је квантитативна компонента истраживања, са становишта корпусне лингвистике, кроз два нивоа усмерена:

- на примену Зипфових закона на истраживани корпус,
- на израду фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Као нус производ квантитативне компоненте истраживања – фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. – полазиште је за квалитативну компоненту истраживања која има за циљ продубљивање квантитативних налаза. Основни истраживачки циљ и средиште квалитативне социолингвистичке анализе и критичке анализе дискурса су резултати фреквенцијског речника као непресушни извор лингвистичких промишљања, али подупртих опишљивим доказима у виду друштвено репрезентативних и релевантних статистичких података. Циљ квалитативне компоненте истраживања је, са становишта социолингвистике и критичке анализе дискурса а на основу резултата фреквенцијског речника, сагледати политички дискурс у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. и утврдити може ли се:

- језик парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. назвати посебним језичким варијететом, тј. социолектом?
- у каквом је он односу према владајућем политичком дискурсу 1999?
- које су његове специфичности у односу на језичке варијетете: језик политике, језик политичке пропаганде, као и на стандардни српски језик?

2.1.4. Хипотезе истраживања

Истраживање корпуса парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. је изворно емпиријско научно истраживање. Истраживања језика овог типа представљају описно-дескриптивни и *post factum* експеримент, те нисмо пре добијања самих резултата истраживања формирали ни *ad hoc*, ни узрочно-последичне, ни помоћне, ни фиктивне, ни научне хипотезе. Сматрали смо да хипотезе често имају више неки енергетски, покретачки карактер него искључиво логички, да нису толико истините колико истиноидне,²⁴⁷ у смислу да више теже истини него што је ефективно домаћују. Ипак, вођени истраживачком интуицијом, пре самог експеримента формирали смо радне хипотезе²⁴⁸ које гласе:

1. Фреквенција речи у корпусу парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. није пука произвољност, већ подлеже језичким законитостима. Прва законитост, под називом Зипфов закон, тиче се односа ранга речи и њене фреквенције, а друга принципа економичности који влада језиком.
2. Језик парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. представља посебан социолект и пропагандни варијетет.
3. Језик парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. одражава политичку и социјалну климу, те се у њима огледа владајући политички дискурс 1999.

Заједничка карактеристика наших радних хипотеза је да су све усмерене ка општим обележјима парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. Иако хипотезе не могу гарантовати пут до истине, већ су „истинске сумње”, тежили смо да хипотезе овог истраживања испуне основне методолошке захтеве опште методологије наука: појмовну јасност, емпиријску проверљивост, оптималну одређеност, усклађеност са расположивом техником и усклађеност са научном теоријом.²⁴⁹

²⁴⁷ Према Милош Илић, „Научно истраживање – општа методологија”, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, 1994, стр. 90.

²⁴⁸ Радне хипотезе су оне код којих немамо довољно разлога за позитивну верификацију, али ипак налазимо довољно разлога да их користимо у научном истраживању.

²⁴⁹ Према Милош Илић, „Научно истраживање – општа методологија”, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, 1994, стр. 96.

2.1.5. Методе и технике истраживања

Корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. истраживаће се двостраном методом корпусне лингвистике:

- квантитативном методом фреквенцијског речника,
- квалитативном социолингвистичком методом и методом критичке анализе дискурса.

При изради фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. преузета је методологија Лабораторије за експерименталну психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, којом је направљен Српски корпус на интернету – *CSL (Corpus of serbian language)*,²⁵⁰ највећи ручно обрађен дијахрони језички корпус на свету.²⁵¹ Корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. компјутерски је обрађен на персоналном рачунару, уз помоћ програма „Квантитативни опис структуре српског језика“, чији је аутор проф. др Александар Костић, и уз стручно-техничку помоћ Петра Ђуричина. Преузета методологија у изради фреквенцијског речника омогућава нам поређење (по неком од основа) са већ постојећим корпусима српског језика и специјалним фреквенцијским речницима српског језика, што је од значаја за анализу истраживаног дискурса. Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. израђен је и приказан у два вида, као:

- Азбучно-фреквенцијски речник, и
- Фреквенцијски речник – ранговни поредак.

Азбучно-фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. садржи следеће колоне: редни број одреднице, лексичку одредницу (реч), граматичку категорију (врста речи), фреквенцију лексичке одреднице (број појављивања у корпусу), проценат јављања лексичке одреднице у односу на укупан корпус језичке грађе, а одреднице су сложене по азбучно-

²⁵⁰ *Corpus of Serbian Language, QUANTITATIVE DESCRIPTION OF SERBIAN LANGUAGE STRUCTURE.* by ĐORĐE KOSTIĆ. *Institute for Experimental Phonetics and Speech*, www.serbian-corpus.edu.rs/ie/eindex.htm, фебруар 2001.

²⁵¹ Проф. Александар Костић у: Српски језик на интернету, корпус у рачунару, „Време“, број 527, 8. фебруар, 2001.

фреквенцијском низу (прилог 2. рада под називом Азбучно-фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999). Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. – ранговни поредак садржи следеће колоне: ранговни број одреднице, лексичку одредницу (реч), граматичку категорију (врста речи), фреквенцију лексичке одреднице (број појављивања у корпусу), проценат јављања лексичке одреднице у односу на укупан корпус језичке грађе, а одреднице су сложене по ранговном поретку у опадајућем низу (прилог 3. рада под називом Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. – ранговни поредак).

Сама корпусна анализа подразумева неколико фаза, при чему се у свакој од њих користе одговарајуће стандардне статистичке процедуре, као и посебни модели специјално развијени за потребе лингвистичких истраживања (нпр. модел Зипфовог закона односа фреквенције према рангу). Језички корпус истовремено је и посебан појавни облик статистичког скупа. Главним параметром законитости унутар корпуса сматра се фреквентност елемената корпуса узетих као садржај анализе (сама фреквентност је број који описује колико пута се неки елемент у корпусу појављује), што накнадно омогућава извођење закључака истраживања. Након стандардног нормирања, приступиће се статистичкој верификацији добијених резултата, уз израчунавање индекса лексичког богатства корпуса тј. коефицијента разноврсности, као и средње фреквенције или индекса понављања. При проучавању, обради и у фази сређивања података фреквенцијског речника користиће се технике статистичке дескрипције, обраде, класификације и анализе, уз израчунавање апсолутних и релативних фреквенција елемената корпуса и табелирање: примене Зипфовог закона на корпус, расподеле речи по дужини, расподеле парола и слогана по дужини (броју речи), језгра ранговног поретка корпуса, упоредног прегледа коефицијента разноврсности и индекса понављања фреквенцијских речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, парола Студентског протеста 1996/1997. и радио пропагандних порука (огласа), упоредног прегледа заступљености лексичких одредница и текућих речи корпуса, као и дистрибуције врста речи корпуса (првих 10, 100, 200, 300, 400, 500, 600, 700, 800, 900, 1000, 1500, 2000), упоредног прегледа заступљености лексичких

одредница и текућих речи према врсти речи целог корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, упоредног прегледа заступљености врста речи фреквенцијских речника радио пропагандних порука (огласа), парола Студентског протеста 1996/1997. и парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (првих 10 и првих 100), упоредног прегледа заступљености текућих речи фреквенцијских речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и парола Студентског протеста 1996/1997, најфреквентнијих заменица, узвика, интерпункцијских знакова (испред и иза речи), именица, глагола, придева, прилога и бројева (записаних арапским цифрама и записаних словима) фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, врста речи фреквенцијског речника парола и слогана са фреквенцијом 1 (F1) и врста речи са фреквенцијом различитом од 1 (F≠1), као и упоредног прегледа најфреквентнијих речи специјализираних фреквенцијских речника будућих учитеља, деце, радио пропагандних порука (огласа), „Новог завјета“, парола Студентског протеста 1996/1997. и парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Квантификација података фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. обухватиће и представљање путем графикона: Зипфове криве корпуса, расподеле речи по дужини, расподеле парола и слогана по броју речи, индекса понављања фреквенцијских речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, парола Студентског протеста 1996/1997. и радио пропагандних порука (огласа), упоредног прегледа заступљености одредница и текућих речи, расподеле лексичких одредница по граматичким категоријама, расподеле текућих речи по граматичким категоријама, расподеле лексичких одредница фреквенцијског речника с обзиром на промењивост и непромењивост речи корпуса, с обзиром на припадност именичком, глаголском систему, с обзиром на припадност непромењивим речима са заједничком функцијом, функционалних (граматичких) и семантичких (лексичких) речи фреквенцијског речника, речи са фреквенцијом 1 (F1) парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, парола Студентског протеста 1996/1997. и радио пропагандних порука (огласа), као и односа најфреквентнијих речи парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и доступних

нам специјалних фреквенцијских речника (будућих учитеља, деце, радио огласа, „Новог завјета“ и парола Студентског протеста 1996/1997). Овако графички представљени подаци фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. омогућиће нам социолингвистичко разматрање, критичку анализу дискурса и последично закључивање.

2.1.6. Корпус језичке грађе: пароле, слогани и графити протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

Корпус језичке грађе јесте заправо пресек одређеног дискурса, а корпусна лингвистика на основу анализе тога пресека даје опште или појединачне теорије о датом дискурсу. При састављању корпуса поштовали смо захтев теорије корпуса да испуњава два основна захтева – хомогеност и репрезентативност. Корпус језичке грађе нашег истраживања је специјални корпус, који се састоји само од посебно одабраних текстова. Чини га шест збирки паролa и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999, публикованих током и након протеста. То су збирке:

1. Књига одбране (343 паролe)
2. Ко високо лети у Буђановце пада (166 паролa)
3. НАТО трупе, обришите ми дупе (231 паролa)
4. НАТО (вени, види и иди) (417 паролa)
5. Све на овом свету стаје у ову мету (190 паролa)
6. Србија је мета, циљ је цео свет (540 паролa).

Све паролe и слогани свих збирки унети су у рачунар и пребачени у ћирилично писмо. Језичка грађа је прво граматички обрађена и сведена на лексичку одредницу (аутор рада), па тек онда унета у рачунар. Као реч у статистичком смислу сматран је значењски садржај између две белине. Језичке неправилности типа „‘ајде” нису исправљане као што стандардна методологија фреквенцијских речника налаже, већ су уношене у рачунар у изворном облику у интересу истраживања аутентичности и специфичности речника. Из свих збирки су издвојене енглеске паролe. Тако смо добили чист корпус само српских паролa и слогана. Затим смо из корпуса српских паролa и слогана (1760) издвојили оне које се понављају у збиркама и добили коначан, сведен корпус протестних паролa и слогана спреман за израду фреквенцијског речника. Сведен електронски корпус нашег истраживања, (колекција машински читљивих текстова), износи 1244 паролe и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. на српском језику.

Језички узорак истраживања чини и 137 зидних графита које је аутор рада прикупио са београдских фасада, тачније са зидова (спољних и унутрашњих)

страних амбасада, читаоница, културних центара у Београду током НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. Величина узорка протестних графита одредила је да не буде укључен у електронски корпус за израду фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Наш корпус је делимично ограничен: у разматрање су узимани само текстови парола и слогана са транспарената, није анализирано значење које слика или цртеж на транспаренту носи, ни графичка решења исписаних парола и слогана протеста. Дакле, нисмо проучавали однос иконичког и вербалног на транспарентима протеста против НАТО бомбардовања 1999, јер је истраживачка пажња усмерена ка језику. Иконички елементи разматрани су само при анализи протестних графита. Нажалост, аутор истраживања није био у техничкој могућности да прати ни тираж транспарената (највише је било уникатних, док су неки умножавани). Корпус парола, слогана и графита против НАТО бомбардовања 1999, попут сваког корпуса, пружа прецизан увид и у контекстуалну ситуацију у којој је произведен, што нам омогућава контролу над још једном варијаблом у истраживању.

Корпус истраживане језичке грађе чини прилог 1. раду под називом *Анализирани језички корпус (I Пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999, II Српско-енглеске паролe протеста које нису унете у фреквенцијски речник, III Графити протеста против НАТО бомбардовања 1999)*.

2.1.7. Анализа резултата истраживања статистике речи применом Зипфовог закона

Кад људи живе угодно, опуштено и безопасно – много говоре. А где је много речи, још је више неспоразума. Чим наиђе нека невоља, скраћују се говори, у једну реч стане што је некад била реченица, у реченицу стаје књига. Зато је Ниче говорио да је „историја језика историја процеса скраћивања“.

Ђуро Шушњић.²⁵²

Теоријским и практичним радовима Зипфа,²⁵³ Хердана²⁵⁴ и Гироа²⁵⁵ четрдесетих година 20. века примена статистичке методе у лингвистичким истраживањима доживела је процват. На седмом Интернационалном конгресу лингвиста, у Паризу 1948. године, проблеми статистичке лингвистике заузимали су централно место. Под покривитељством UNESCO-а 1954. године Пјер Гиро је публикувао драгоцену *Bibliographie critique de la statistique linguistique*, преглед свега онога што је до тада у тој области објављено, а енглески статистичар Густав Хердан рад *Language as Choice and Chance*, 1956. Гиро, сматрајући да постоје два типа наука – егзактне и статистичке – наглашава како прве посматрају законе који се могу лако предвидети, док друге посматрају статистичке тенденције, односно могућности предвидљивости: „Статистика пружа лингвисти овај апарат јер је језик у суштини статистички феномен, тј. подвргнут је константама и нумеричким законима и, у том смислу, подложен дефиницијама и квантитативним тумачењима“.²⁵⁶ Херданов рад *Language as Choice and Chance* се, са становишта општелингвистичког схватања, сматра статистичком интерпретацијом најважнијих де Сосирових поставки о језику: „По мом мишљењу језичка статистика је структурална лингвистика подигнута на ниво квантитативне филозофије. Према томе, њени резултати нису ирелевантни у односу на лингвистику нити је њена функција да служи као помоћно средство у истраживању“.²⁵⁷ Интересујући се питањем ефикасности различитих језика и израчунавајући њихову ентропију, Хердан је закључио да с временом речи постају краће и оценио да су језици са кратким

²⁵² Ђуро Шушњић, „Дијалог и толеранција“, Чигоја, Београд, 2007, стр. 115.

²⁵³ G. K. Zipf, *The Psycho-Biology of Language*. Cambridge, 1935, *Human Behaviour and the Principle of Least Effort*, Cambridge, 1949.

²⁵⁴ G. Herdan, *Language as Choice and Chance*, Groningen, 1956.

²⁵⁵ Pierre Guiraud, *Problèmes et méthodes de la statistique linguistique*, PUF, Paris, 1960.

²⁵⁶ Pierre Guiraud, *Problèmes et méthodes de la statistique linguistique*, PUF, Paris, 1960, p. 16, у: Илија Ковић, „Српски језик у бројкама (сабрани радови)“, Албатрос Плус, Београд, 2014, стр. 8.

²⁵⁷ G. Herdan, *Language as Choice and Chance*, Groningen, 1956, p. 7.

речима (тенденција ка једном слогу) ефикаснији од језика са дугим речима (први дају више резултата „уз најмањи напор“). У том смислу је енглески језик нарочито економичан, па Хердан на овој тенденцији заснива и једну теорију о развоју језика који би резултирао редукцијом високофреквентних речи. Сличне идеје су биле и пре тога познате (на пример, теорија Ота Јесперсена о ефикасности као моторној снази развоја језика). Све ово свакако треба довести у везу са појавом структурализма у језику и чувеним де Сосировим *Cours de linguistique générale*.

Амерички филолог Џорџ Кингзли Зипф (1902–1950) је статистичким путем верификовао хипотезе које су поставили лингвисти „функционалисти“ и изнео непобитне доказе о постојању статистичких правилности у језику. Наиме, уколико неке језичке јединице током употребе постану фреквентније – теже да се упросто, сложене јединице су мање фреквентне, безвучни фонеме (као простији) двоструко су фреквентнији од својих звучних парњака, сложеност (дужина) фонеме и њена релативна фреквенција налазе се у равнотежи, те је сложеност фонема обрнуто пропорционална њеној фреквенцији а фонолошки систем сваког језика настоји да одржи ову равнотежу.²⁵⁸ Но, највећа Зипфова заслуга односи се на примену статистичке методе на „нивоу речника“ и на уочене законитости од општелингвистичког значаја. Прва законитост, позната под називом „Зипфов емпиријски закон“, тиче се односа ранга речи и њене фреквенције и постулира константан однос између места речи на листи фреквенције и учесталости њене употребе у тексту. За формулисање свог закона Зипф је користио речник Елдрица (*R. C. Eldridge*), сачињен 1911. То је публикована фреквенцијска листа²⁵⁹ од 6000 најопштијих речи енглеског језика намењена америчким радницима-емигрантима. Елдриц је проучио 250 чланака из четири недељна провинцијска листа у укупној дужини од 23.989 употребљених речи од којих је одабрао 6002 различите. Своје податке Елдриц је изложио у четири фреквенцијске листе речи, а у петој, збирној листи помешано је свих 6002 са фреквенцијом од 4290 до 1. Иако је првобитни циљ Елдрица био да утврди тзв. лексички минимум који ће помоћи фабричким радницима да брже савладају говорни језик, у току рада је схватио

²⁵⁸ Према Илија Ковић, „Српски језик у бројкама (сабрани радови)“, Албатрос Плус, Београд, 2014, стр. 9.

²⁵⁹ Термин „фреквенцијска листа“ означава лексичке јединице сређене по опадајућој фреквенцији.

широке могућности примене фреквенцијских речника о чему и пише у предговору своје књиге²⁶⁰ (квантитативни подаци о употребљеним речима и графемама се могу користити успешно и за рационализацију енглеске ортографије: паралелни фреквенцијски речници различитих језика омогућавају да се сачини универзални речник – полиглот и послужи стварању једног међународног језика). И најзад, ови фреквенцијски речници, сматра Елдриџ, могу помоћи и ефикаснијем руковођењу колонијалним предузећима.²⁶¹

Зипфов емпиријски закон гласи: ако се различите речи неког текста среде по опадајућем реду фреквенције, онда је производ ранга речи и њене фреквенције константа, тј. $FxR=C$, $C=const$. Уколико се жели проверити Зипфов закон, потребно је учинити следеће:

- „1. Избројати све примере различитих речи у тексту – *the 364, table 4*, итд.
2. Сачинити силазну ранг-листу фреквенције и свакој позицији дати број:
(1) *the 364*, (2) *is 251*, (3) *of 166*, итд.
3. Помножити ранговни број (r) са фреквенцијом (f), и добијени резултат ће имати приближно константну вредност (C)”.²⁶²

Наводимо пример листе Лондонско-лундског корпуса разговорног језика у једној категорији и 35, 45, 55, 65. и 75. реч по учесталости, а сваки пут се добијају вредности од око 30.000.²⁶³

35	<i>very</i>	836	29.260
45	<i>see</i>	674	30.330
55	<i>which</i>	563	30.965
65	<i>get</i>	469	30.485
75	<i>out</i>	422	31.650

Из листе се види да је однос обрнуто пропорционалан и дуго се сматрало да важи независно од било које језичке варијабле, а касније је утврђено да однос не важи за речи са највећом, као ни за речи са најнижом фреквенцијом.²⁶⁴ Такође се дошло до

²⁶⁰ R. C. Eldridge, *Six Thousand Common English Words, Niagara Falls, 1911.*

²⁶¹ Према Вера Лукић, Фреквенцијски речници, Зборник Института за педагошка истраживања, број 12, 1979.

²⁶² Дејвид Кристал, „Кембричка енциклопедија језика”, Нолит, Београд, 1987, стр. 87.

²⁶³ Ibid.

²⁶⁴ У истом истраживаном корпусу, реч са највећом фреквенцијом *I* („ја”) појављује се 5920 пута ($rx_f=5920$), а стога реч *he's* („он је”) јавља се 363 пута ($rx_f=36.300$).

сазнања да је величина језичког узорка критичан фактор.

Ваљаност овог закона проверена је на многим примерима и језицима, а између осталог на чувеном Кединговом фреквенцијском речнику (састављеном 1898. године, са близу 11 милиона немачких речи). Своју хипотезу Зипф проверава и на 29.889 различитих речи Џојсовог романа „Одисеј”,²⁶⁵ што илуструје табела која следи.

РАНГ	ФРЕКВЕНЦИЈА	$R \times F = C$
10	2653	26.530
100	265	26.500
1000	26	26.000
10.000	2	20.000

Овај Зипфов емпиријски закон примењен је на корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и добијене су вредности на табели 4, а Зипфова „крива” нашег узорка приказана је на графикону 1.

Табела 4. Примена Зипфовог закона на корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

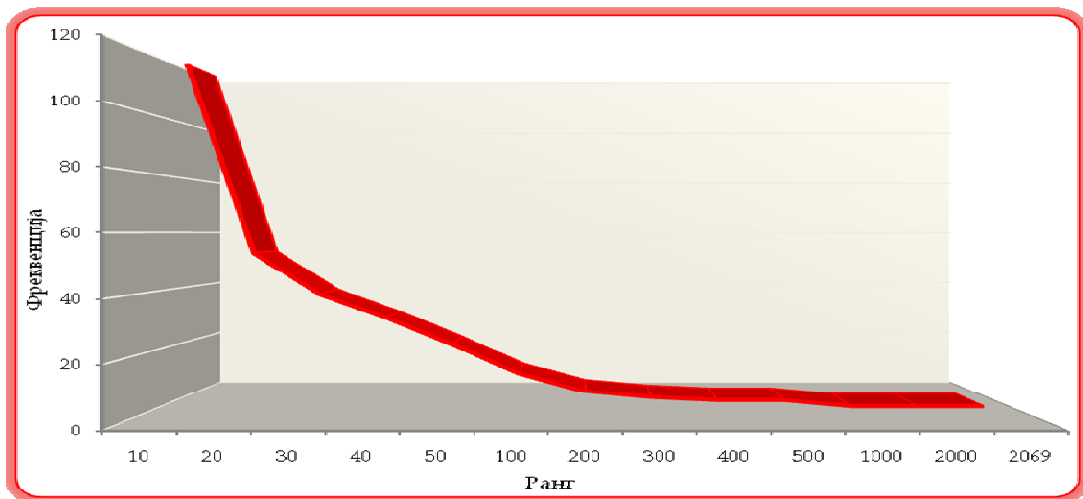
РАНГ	РЕЧ	ФРЕКВЕНЦИЈА	$R \times F = C$
10	не	117	1170
20	мој	53	1060
30	авион	39	1170
40	видети	31	1240
50	али	22	1100
100	или	12	1200
200	готово	6	1200
300	голуб	4	1200
400	због	3	1200
500	ударац	3	1500
1000	гвожђе	1	1000
2000	Хирошима	1	2000
2069	шутирати	1	2069

²⁶⁵ Видети: „Информатика 3”, Бранко Б. Кнежевић, Требник, Београд, 1997, стр. 198.

Како се из табеле 15 види, однос ранга и фреквенције заиста јесте или тежи константи. Тако је нпр. за 10. реч по рангу вредност константе 1170, за 100. реч по рангу 1200, а за 1000. реч по рангу константа износи 1000. Ови наши налази такође поврћују претходна сазнања да у односима ранга и фреквенције долази до одступања код речи са највећом фреквенцијом.

Односе ранга и фреквенције речи нашег језичког корпуса приказујемо и Зипфовом кривом корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. на графикону 10.

Графикон 1. Зипфова крива корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Према Зипфовом закону графикон зависности учесталости од ранга (однос ранга и фреквенције), тј. стандардна крива има облик хиперболе. Уочљиво је да се, када је примењен на корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, Зипфов закон испољава само са приближном тачношћу. Ово одступање у резултатима нашег истраживања објашњавамо величином посматраног корпуса (2069 различитих одредница), који је мањи од 5000 речи, потребних да продукт $F \times R$ буде константан.

Зипф је такође доказао да је дужина речи у обрнутој сразмери са њеном фреквенцијом. Говор је, према Зипфу, у ствари серија комуникативних гестова, а

говором влада принцип економичности. Дужина речи у језику није ствар случаја, већ је тесно везана за фреквенцију њене употребе: што је реч дужа, то јој је фреквенција мања. Такође, према Зипфу, у језику су чешће кратке речи (једносложне и двосложне), а ређе дуге (вишесложне).²⁶⁶ Споменуто начело економичности наводи говорника да речи скраћује: очигледна је тенденција да скраћујемо речи када фреквенција њихове употребе расте. Као да постоји и неки невидљиви али ефикасан комуникативни принцип по коме су „популарне“ речи кратке, а ретке речи дугачке. Данас је општепозната чињеница да у већини светских језика речи које имају највећу фреквенцију имају мало слогова, тј. да је број слогова обрнуто пропорционалан фреквенцији неке речи. У тексту Илије Ковића „Функција и природа речи од шест и више слогова у српском језику“, на узорку од 101.600 речи политичке рубрике дневне штампе, аутор показује да је скуп речи с највећим бројем слогова најмањи: број речи са 10 слогова је само четири, а број речи са седам слогова износи 205. У малобројној групи речи од 10 слогова све су страног порекла, док у групи од девет слогова (23) има и наших и страних (сложенице или полусложенице). Када се погледа укупан број речи са шест слогова (332), види се да је то незнатан број у односу на укупан број речи корпуса (101.600).²⁶⁷ Како се принцип економичности језика очитује у корпусу парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, тј. каква је расподела дужина речи и какве су њихове фреквенције илуструју табела 5 и графикон 2.

²⁶⁶ У енглеском језику, већина уобичајених речи је једносложна. Исти однос постоји и у немачком језику, који има изразито „вишесложни“ вокабулар.

²⁶⁷ Илија Ковић, „Српски језик у бројкама (сабрани радови)“, Албатрос Плус, Београд, 2014, стр. 77.

Табела 5. Дужина речи корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

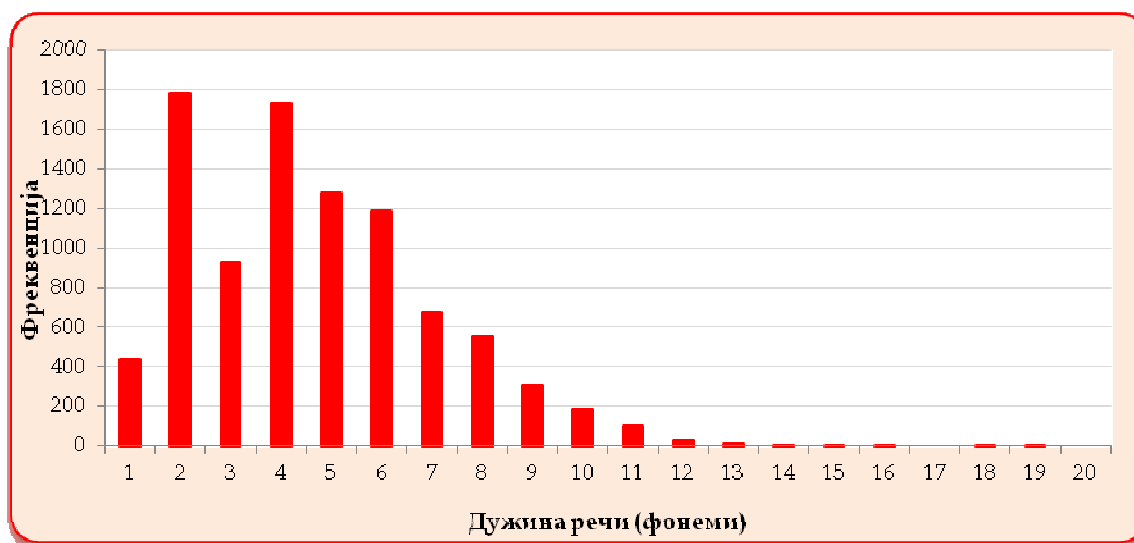
Дужина речи (фонеме)	F	F %
1	440	4,76
2	1786	19,35
3	929	10,06
4	1734	18,78
5	1279	13,85
6	1187	12,86
7	676	7,32
8	552	5,98
9	306	3,31
10	183	1,98
11	104	1,12
12	32	0,34
13	10	0,10
14	4	0,04
15	1	0,01
16	1	0,01
17	0	0,00
18	2	0,02
19	3	0,03
20	0	0,00
УКУПНО	9229²⁶⁸	100,00

Како се из табеле 5 види, најфреквентније речи корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. чине речи од две (19,35%), затим четири (18,78%), пет (13,85%) и шест фонема (12,86%). Речи до шест фонема чине

²⁶⁸ Број 9229 представља укупан број речи корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. Међутим, при изради фреквенцијског речника овога корпуса програм израчунавајући одреднице (укупно 8911) знаковне низове имена, презимена и сложених назива третира као једну одредницу: нпр. „Бил Клинтон“ је једна одредница, чија је дужина 11 фонема укључујући белину између речи. Стога је на нивоу корпуса, посматрајући дужину одредница, просечна дужина речи већа и износи 5,57 речи.

чак 79,66% целокупног корпуса. Након тога, долази до изразитог опадања фреквенције речи са већим бројем фонема: речи од седам фонема – 7,32%, од осам – 5,98%, од девет – 3,31%, од 10 фонема – 1,98%. Најдужа реч корпуса броји 19 фонема („противваздушна“) и присутна је са фреквенцијом 3 и релативном фреквенцијом 0,03% у односу на цео корпус. Просечна дужина речи корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. износи 4,63 фонема. Из изнетог се може закључити да дужине речи и фреквенције њихових употреба у корпусу парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. потврђују Зипфове тврдње: језиком влада принцип економичности, дужина речи у језику није ствар случаја већ је тесно везана за фреквенцију њене употребе – што је реч дужа, то јој је фреквенција мања, те да су чешће кратке речи (једносложне и двосложне), а ређе дуге (вишесложне) (графикон 2).

Графикон 2. Дужина речи корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Занимљиво је поредити наше резултате са резултатима добијеним истраживањем корпуса парола Студентског протеста 1996/1997: најфреквентније речи чине речи од две (19,19%), затим четири (16,34%), пет (14,76%) и три фонеме (11,43%).²⁶⁹ Просечна дужина речи је 4,65 фонема, а речи до шест слова чине 78,57% укупног

²⁶⁹ Тамара Груден, „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997“, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000, стр. 51.

речника студентских парола. Уочава се велика сличност са резултатима добијеним нашим истраживањем корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и на нивоу дужине речи (4,65–4,63), као и дистрибуције њихових фреквенција. Такође, приметно је веће сажимање, скраћивање језичког израза у корпусу парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, тј. већа фреквентност краћих речи. Да ови односи дужине речи и њене фреквенције нису карактеристични само за пароле и слогане, сведочи истраживање Бранка Кнежевића о Андрићевом књижевном језику, где је просечна дужина речи 4,26 фонема, а речи до шест слова чине 77,60% укупног речника.²⁷⁰ Зипфове тврдње можемо испитати и на нивоу дужина (броја речи) парола и слогана као јединица посматрања у корпусу. Колика је дужина парола и слогана, тј. од колико речи су састављене пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999. приказују табела 6 и графикон 3.

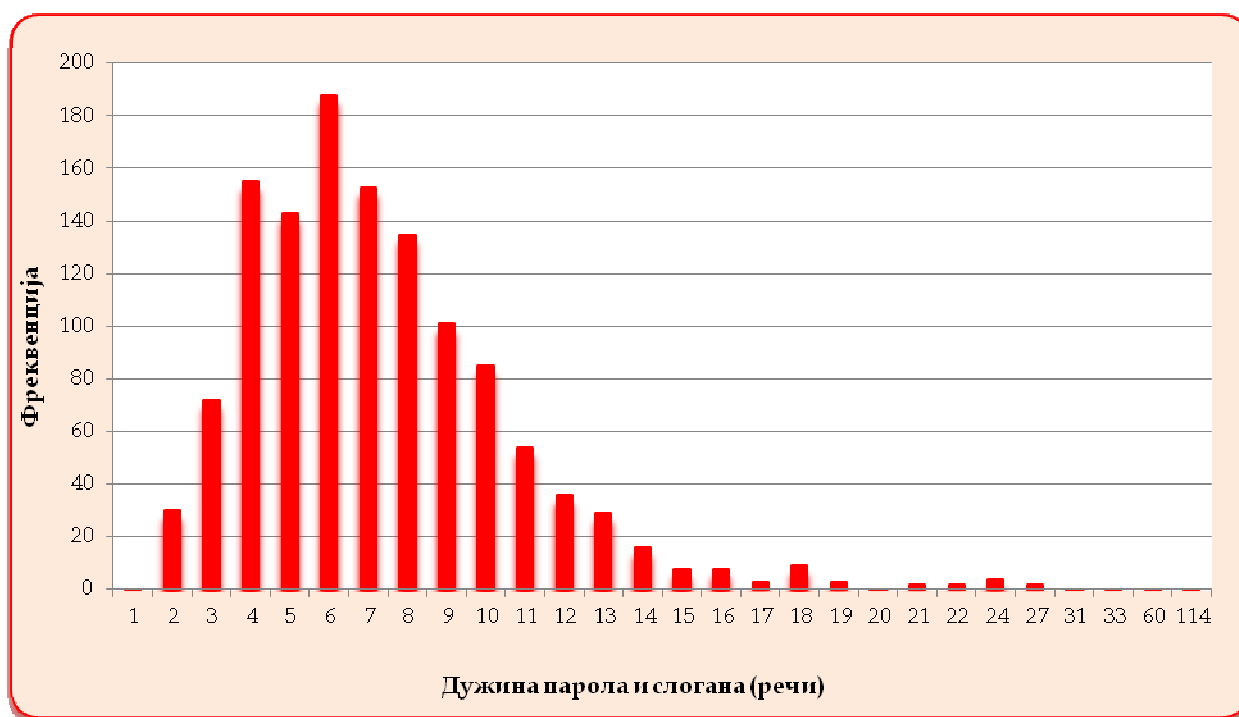
²⁷⁰ Бранко Б. Кнежевић, „Информатика 3“, Бранко Б. Кнежевић, Требник, Београд, 1997, стр. 201.

Табела 6. Пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999.
по броју речи

Дужина парола и слогана (речи)	F	F %
1	1	0,08
2	30	2,41
3	72	5,78
4	155	12,45
5	143	11,49
6	188	15,11
7	153	12,29
8	135	10,85
9	101	8,11
10	85	6,83
11	54	4,34
12	36	2,89
13	29	2,33
14	16	1,28
15	8	0,64
16	8	0,64
17	3	0,24
18	9	0,72
19	3	0,24
20	1	0,08
21	2	0,08
22	2	0,16
24	4	0,16
27	2	0,32
31	1	0,16
33	1	0,08
60	1	0,08
114	1	0,08
УКУПНО	1244	100,00

Корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, састављен од 1244 пароле и слогана, бележи 28 различитих дужина парола и слогана (број речи). Дужина се креће од једне пароле коју чини само једна реч (фреквенција 1 – 0,08%) до најдуже пароле састављене од чак 114 речи (фреквенција 1 – 0,08%). Пароле и слогани од две речи носе фреквенцију 30 и чине 2,41% корпуса, од три речи носе фреквенцију 72 и чине 5,78% корпуса, од четири речи носе фреквенцију 155 и чине 12,45% корпуса, од пет речи носе фреквенцију 143 и чине 11,49% корпуса. Најфреквентнији су пароле и слогани састављени од шест речи са фреквенцијом 188 и они чине 15,11% корпуса (табела 6). Након групе парола и слогана састављених од шест речи, фреквенције дужих парола и слогана и њихово процентуално учешће у корпусу лагано али сигурно опадају (графикон 3).

Графикон 3. Пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999. по броју речи

Просечна дужина парола и слогана корпуса протеста против НАТО бомбардовања 1999. је 7,46 речи, а пароле и слогани састављени од једне до 10 речи имају удео од чак 85,40% у корпусу. Пароле и слогани нашег корпуса нешто су краћи од парола Студентског протеста 1996/1997. које су сачињене просечно од

7,60 речи по пароли.²⁷¹ Занимљиво је напоменути да просечна дужина реченице у корпусу савремене прозе износи 13,40, у корпусу дневне штампе 23,89 речи по реченици,²⁷² што све сведочи о пароланама и слоганима као најкондензованијим језичким формама.

У контексту Зипфових разматрања о томе како су најфреквентније речи уједно и најкраће и семантички најраспрострањеније дајемо и преглед језгра ранговог поретка корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. са апсолутним и релативним фреквенцијама (табела 7).

Табела 7. Језгро ранговог поретка корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Ранг	Реч	Категорија	F	F %
1.	бити	глагол	563	6,32
2.	Клинтон Бил	именица	331	3,71
3.	ти	заменица	248	2,78
4.	ја	заменица	235	2,64
5.	да	везник	199	2,23
6.	и	везник	171	1,92
7.	у	предлог	145	1,63
8.	НАТО	именица	135	1,52
9.	се	заменица	121	1,36
10.	не	речица	117	1,31

И језгро ранговог поретка корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. у потпуности поврћује Зипфове закономерности. Уочљиво одступање друге по фреквенцији одреднице у ранговом поретку („Клинтон Бил” – 331) условљено је контекстуалним идентитетом протеста 1999.

²⁷¹ Тамара Груден, „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997”, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000, стр. 73.

²⁷² Према Илија Ковић, „Српски језик у бројкама (сабрани радови)”, Албатрос Плус, Београд, 2014, стр. 87. Анализирајући корпус савремене српске прозе аутор веома дуге реченице налази код Бранимира Шћепаковића, од којих су најдуже реченице од 106, 117, 141, 155, 226, 410 и чак 560 речи, што је реткост у домаћој и светској литератури.

Константан однос ранга и фреквенције, стабилан однос између дужине неке лингвистичке јединице и њене фреквенције навеле су Зипфа да постави основану хипотезу о равнотежи између две различите тенденције које се јављају у систему језичке комуникације. С једне стране, имамо говорно лице које тежи да уложи минимум напора у саопштавању поруке, а с друге стране, слушаоца, који тражи да информацију прими што је могуће јасније, уз највећу могућу разноврсност речника. „Прва тенденција налази своје објашњење у рационалности људског ума која га тера да постигне највећи могући ефекат са минимумом уложеног рада; друга почива на потреби да човек треба да буде изражајан и лако разумљив када говори, будући да је језик превасходно друштвена категорија. Ове две тенденције које се на складан начин допуњавају, условљавају све остало; оне се доказују на свим нивоима језика у развоју...”.²⁷³ Заправо, свака конкретна реализација језика је, на известан начин, компромис између ове две тенденције. „Принцип мањег напора” према Зипфу значи да људи у говору сматрају да је лакше изабрати и користити познате речи него непознате, да је вероватноћа појављивања познатих речи, због тога, већа него непознатих, да што су гласови једноставнији а речи краће људи ће чешће желети да их употребе.

У тексту „Дијахронијске промене вероватноћа врста речи у језику дневне штампе” Јелене Станковић и Александра Костића²⁷⁴ верификоване су и описане промене у српском језику у распону од педесет година (на нивоу врста речи као граматичких категорија и на нивоу лексике у оквиру појединих врста речи: именице, придеви, глаголи и предлози). Добијени налази поврћују Зипфове закономерности и указују на то да је у језику дневне штампе током последњих пет деценија дошло до скраћења реченице.²⁷⁵ На основу анализе резултата истраживања парола и слогана побуне (Студентског протеста 1996/1997. и протеста против НАТО бомбадовања 1999) може се тврдити да је и у овом језичком варијетету приметно

²⁷³ *Edouard Bourciez, Eléments de linguistique romane, Klincksieck, Paris, 1967.* Према Илија Ковић, „Фреквенција и дистрибуција фонема у српско-хрватском језику – екавска варијанта”, магистарски рад, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 1980, стр. 9.

²⁷⁴ У испитивању аутори су користили два узорка дневне штампе: први узорак је преузет из „Корпуса српског језика” Ђорђа Костића, и обухвата дневну штампу (лист „Политика”) у периоду од 1945. до 1957. године. Други подзорак преузет је из „Ебарт” медијске документације којим је обухваћено седам дневних листова и пет недељника у периоду од 2002. до 2003. године. Узорци на којима је обављено истраживање састоје се од око милион речи.

²⁷⁵ Јелена Станковић и Александар Костић, Дијахронијске промене вероватноћа врста речи у језику дневне штампе, „Психологија”, 2006, vol. 39 (1), стр. 75–89.

скраћивање и на нивоу дужине речи (фонема) и на нивоу дужине парола и слогана (реченице).

Примена Зипфовог закона односа ранга и фреквенције и „принципа најмањег напора“ на истраживани корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. потврдила је нашу прву радну хипотезу: фреквенција речи у корпусу није пука произвољност, већ подлеже језичким законитостима. Испуњење хипотеза (прве законитости, познате под називом Зипфов закон, као и принципа економичности који влада језиком) навело нас је да нам постану блиска размишљања да „се у језику, и њему сличним феноменима, налази једна дубља, пробабилистичка, а тиме и статистичка суштина јединственог кибернетичког карактера“.²⁷⁶ Уважавајући резерву многих лингвиста да „природни језици припадају системима који да би успешно функционисали у пракси, морају да буду у формалном погледу мање функционални“²⁷⁷ и да су у примени статистичке методе на истраживање структуре језика присутне и мане својствене апроксимацијама вештачких лингвистичких творевина у односу на реалне језичке јединице,²⁷⁸ ипак сматрамо да примена поменутих статистичких модела на истраживање феномена језика значајна за лингвистику као науку.

²⁷⁶ Милоје М. Ракочевић, „Гени, молекули, језик“, Научна књига, Београд, стр. 66.

²⁷⁷ Ранко Бугарски, „Увод у општу лингвистику“, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1991, стр. 46.

²⁷⁸ Према Ф. Бресон, у: „Информатика 1“, Бранко Б. Кнежевић, Требник, Београд, 1994.

2.1.8. Анализа статистичких података фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

Речи су елементи мисли неопходни за врло сложену делатност, као што је процес мишљења. У том смислу фреквенцијски речници су веома особени сведоци времена – сведоци и о томе како се некада мислило. Фреквенцијски речници омогућавају извођење закључака о разноврсности и богатству језика не само са становишта конкретне употребне вредности, већ и са становишта целовитог промишљања света испољеног језиком. Они су трезори створених и конкретних текстуалних реализација језичких јединица као драгоцених трагова времена, духа и идеја. Специјални фреквенцијски речници као речници језичких варијетета су активни речници и речници употребе. Варирања у погледу процене опсега речника веома су велика,²⁷⁹ напомиње проф. Смиљка Васић, и додаје: „Занимљива је међутим, према тврђењима Огдена, ова чињеница: речник од свега 850 речи довољан је да човек изрази све оно што му је неопходно за живот. Исто тако је занимљиво и тврђење да је 80% речи употребљених у делима Елиота, Дикенса и Скота узето из речника од 1000 најчешће употребљених речи, и да је то један од узрока њихове велике популарности. Одатле следи да је важније тачно усвајање појединих значења речи потребних у свакодневном животу, него повећавање листе артикулисаних речи које за појединца, често, не значе ништа и немају ни интелектуалне ни емотивне вредности”.²⁸⁰ Са само 20.000 токена (облика речи) данас се пише 80% текстова на српском језику, у којем је везник „и” најчешће

²⁷⁹ Веома је важно разликовати пасивни речник и речник разумевања и препознавања речи од активног речника и речника употребе – они се међусобно преклапају али нису исти. Према испитивањима Вотса, писани речник детета од седам година је за 50% богатији од говорног; та разлика се с узрастом постепено смањује, док не постане тако незнатна да о њој не вреди говорити. Индивидуалне разлике у опсегу речника проузроковане интелектуалним, емоционалним, органским и срединским чиниоцима знатно су веће. Према Милеру, опсег речника једног земљорадника износи 300 речи; по Фареру, свега 100 речи; Швеђанин Свидбург тврди да просечан опсег речника шведских сељака износи око 2600 речи, а Даглас Хајд да речник ирских сељака износи, у просеку, 5 до 6 хиљада речи. Огден сматра да просечни речник једнога писца чини 7 до 8 хиљада речи, политичара 10 до 15 хиљада, Черчилов 25 до 30 хиљада, професионалног научника 60 до 80 хиљада речи. Многи научници у свету, који се баве испитивањем речничког опсега сматрају да речник детета од 14 година износи 10 хиљада речи, у 21. години живота достиже 15 хиљада, док просечни речник одраслог човека, укључујући ту и речи из литературе, износи 18 до 20 хиљада речи; према Смиљка Васић, Афективна вредност речи и могућности њеног мерења, у: Зборник Института за педагошка истраживања, број 12, 1979.

²⁸⁰ Ibid.

употребљавана реч.²⁸¹ У „Корпусу српског језика“ (*CSL – Corpus of Serbian Language*) налазимо и следеће податке: „Занимљиво је да оне речи које се појављују више од 100 пута чине 82% дужине свих текстова. Када се то математички обради, добија се податак да 20.000 облика речи чини 82% текстова. И то се односи на све комбинације, било да су посредни новине, филозофија, литература или уџбеници. Значи, уски круг речи носи комуникацију у српском језику, док су остале речи случајни пролазници и дају чар тексту. С друге стране, ако на тај узорак додате речи које су се појављивале више од 50 пута, ту ће се мало поправити резултат. Оне чине тек 3% садржине текстова, чиме се стиже до 85 процената. Значи, речи које се појављују више од 100 пута су веома важне и чине гро наше комуникације. Наравно, у једном тренутку, неке речи нестају али их друге замењују”.²⁸²

Темељно питање које се поставља пред лингвисте је како одредити богатство и разноврсност неког фреквенцијског речника.

²⁸¹ Према *Corpus of Serbian Language, QUANTITATIVE DESCRIPTION OF SERBIAN LANGUAGE STRUCTURE*. by ĐORĐE KOSTIĆ. *Institute for Experimental Phonetics and Speech*, www.serbian-corpus.edu.rs/ie/eindex.htm, фебруар 2001.

²⁸² Према Душко Витас у: Наташа Јовановић, Српски у 25 милиона облика, „Планета”, број 2, 2003, www.planeta.org.rs.

2.1.8.1. Богатство и разноврсност фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

Према руским лингвистима, ауторима чувеног фреквенцијског речника руског језика, *В. А. Аграеву, В. В. Бородину и Л. Н. Засориној*²⁸³ разноврсност, тј. богатство фреквенцијског речника мери се са два показатеља, а оба ћемо применити на наш истраживани корпус. Један показује однос броја токена – лексичких одредница V и броја типова – свих употребљених речи (текућих речи) N . Коефицијент разноврсности (или TTR – *Type Token Ratio*), израчунава се, дакле, према формули:

$$C=V/N.$$

Што је коефицијет разноврсности већи, речник је богатији. На величину овог фактора разноврсности (C) утиче дужина текста (што је текст дужи, већа је вероватноћа да ће се нека реч поновити и тиме смањити вредност овог коефицијента); дакле фактор разноврсности (C) зависи од величине корпуса, од величине добијеног речника различитих речи на које пак утичу тематске, жанровске и ауторске карактеристике изабраних текстова, као и од учесталости граматичких врста речи (предлога, везника, речица) која је у сваком језику мање-више константна и којој припада одређена вредност овог коефицијента разноврсности (C).

Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. садржи 2069 различитих токена (лексичких одредница) и 8911 типова (текућих, употребљених речи). Како је V нашег узорка = 2069 и $N = 8911$, следи:

$$C = V/N = 0,232.$$

Разноврсност фреквенцијског речника, тј. фактор лексичког богатства може се мерити и међусобним односом обима глосара и обима текста, тј. аритметичком

²⁸³ *Частотний словарь русского языка, около 40.000 слов; под редакцией Л. Н. Засориной. Москва, изд. Русский язык, 1977, у: Вера Лукић, Фреквенцијски речници, Зборник Института за педагошка истраживања, број 12, 1979.*

средином коју поменути руски лингвисти још називају средњом фреквенцијом или индексом понављања.²⁸⁴ Формула за израчунавање ове вредности гласи:

$$F_{sr} = I_p = N/V.$$

Како је N нашег узорка = 8911, а V = 2069, следи: $F_{sr} = I_p = 8911/2069 = 4,306$.

Дакле, корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. има коефицијент разноврсности $C=0,232$ и индекс понављања $F_{sr}=4,306$. Ови показатељи су заправо квантификоване вредности лексичког богатства и разноврсности истраживаног корпуса.²⁸⁵

Међутим, само израчунавање коефицијента разноврсности и индекса понављања неког корпуса иако има научну тежину нема употребну вредност, уколико се не упореди са истим нумеричким вредностима неког другог корпуса. Једини услов за поређење вредности коефицијента разноврсности и индекса понављања је да поређени корпуси буду приближног обима, тј. величине. До које мере се корпуси разликују с обзиром на ова два показатеља (коефицијент разноврсности и индекс понављања) илуструју следећи подаци: коефицијент разноврсности речника будућих учитеља је 0,081, а дечијег фреквенцијског речника 0,012, док индекс понављања у речнику будућих учитеља износи 12,42, а у дечјем речнику чак 81,67.²⁸⁶ Очигледно је да што је број одредница већи, утолико је индекс понављања нижи: литературу, рецимо, карактерише индекс понављања 1,5-2,5.

Поменуте вредности показатеља лексичког богатства (коефицијента разноврсности и индекса понављања) нашег истраживаног корпуса поредићемо са налазима истих показатеља два фреквенцијска речника: са речником парола

²⁸⁴ Ibid.

²⁸⁵ Иако укупан број речи корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. износи 9229, при изради фреквенцијског речника програм израчунавајући одреднице знаковне низове имена, презимена и сложених назива третира као једну одредницу: нпр. „Бил Клинтон” је једна одредница. Уколико би се одреднице делиле у две или више речи, и примениле формуле за израчунавање фактора лексичког богатства и фактора понављања, то би умањило вредност коефицијента разноврсности и повећало индекс понављања ($C = 0,224$, $F_{sr} = 4,460$).

²⁸⁶ Према Драгана Чулић, „Радио пропаганда”, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет у Београду, 1994, стр. 63.

Студентског протеста 1996/1997. и са речником радио пропагандних порука. Избор баш ова два фреквенцијска речника је извршен због жанровске блискости (пароле и слогани побуне) и комуникацијске (пропагандне) интенције, као и због блискости (готово идентичности) величина проучаваних корпуса. Фреквенцијски речник парола и слогана Студентског протеста 1996/1997. садржи 2578 различитих лексичких одредница и 9928 употребљених речи (текуће речи), тј. његов коефицијент разноврсности износи $C=0,260$, а индекс понављања $F_{sr}=3,851$.²⁸⁷ У магистарском раду Драгане Чулић „Радио пропаганда“²⁸⁸ налазимо податак о испитиваном узорку од 9859 текућих и 1980 речи одредница, што речнику радио пропагандних порука даје коефицијент разноврсности $C=0,201$ и индекс понављања $F_{sr}=4,979$. Из наведених података можемо констатовати да је речник студентских парола богатији (разноврснији) од речника радио пропагандних порука. Речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. са својим коефицијентом разноврсности $C=0,232$ и индексом понављања $F_{sr}=4,306$ налази се, с обзиром на показатеље богатства и разноврсности истраживаног корпуса, а у односу на поредбене речнике – негде између. Богатији је и разноврснији од речника радио пропагандних порука, али је мање богат и мање разноврстан од речника студентских парола (табела 8 и графикон 4).

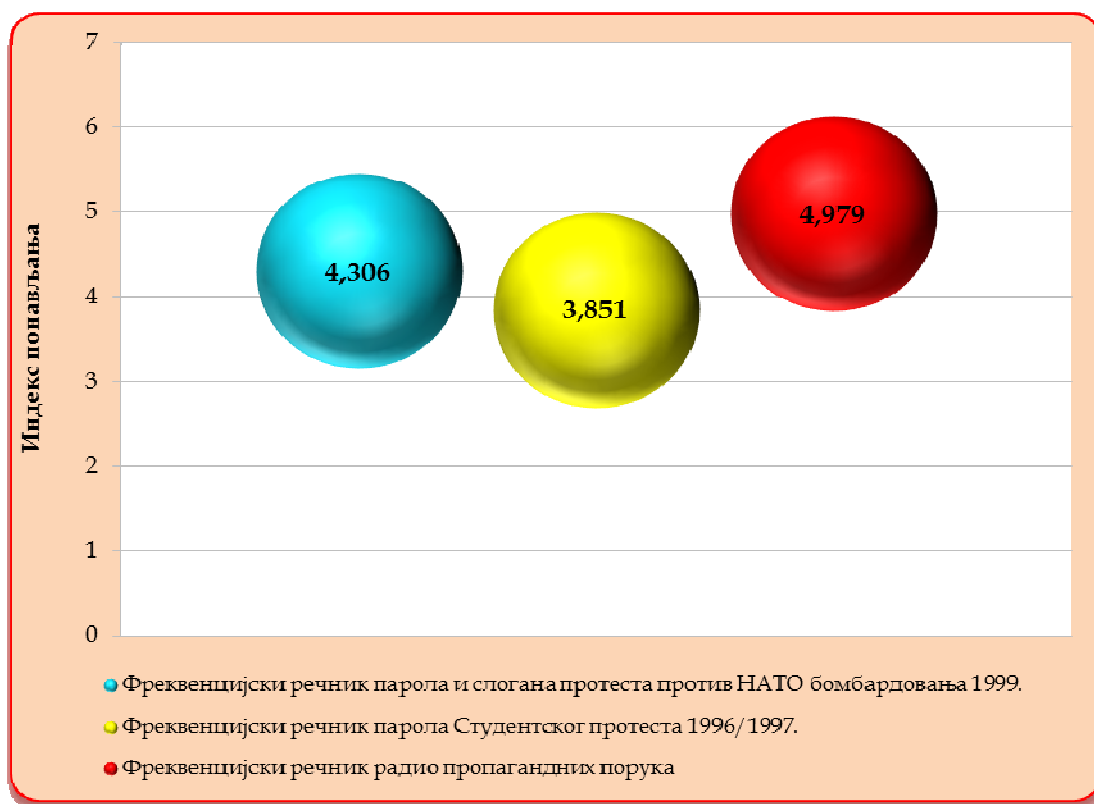
Табела 8. Упоредни преглед коефицијента разноврсности и индекса понављања фреквенцијских речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, парола Студентског протеста 1996/1997. и радио пропагандних порука (огласа)

ФРЕКВЕНЦИЈСКИ РЕЧНИК	Коефицијент разноврсности C	Индекс понављања F_{sr}
Пароле и слогани против НАТО бомбардовања 1999.	0,232	4,306
Пароле Студентског протеста 1996/1997.	0,260	3,851
Радио пропагандне поруке (огласи)	0,201	4,979

²⁸⁷ Према Тамара Груден, „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997“, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000.

²⁸⁸ Према Драгана Чулић, „Радио пропаганда“, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет у Београду, 1994.

Графикон 4. Индекс понављања фреквенцијских речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, парола Студентског протеста 1996/1997. и радио пропагандних порука (огласа)

2.1.8.2. Врсте речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. – заступљеност и дистрибуција

За синтаксичку, а потом и социолингвистичку анализу језика од изузетног је значаја укупна заступљеност врста речи у појединим корпусима, као и њихова расподела у оквиру корпуса. Каква је структура нашег корпуса према врсти речи и каква је дистрибуција граматичких категорија у истраживаном корпусу? Резултати фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. према врсти речи и њихова дистрибуција у корпусу обрађени су расподелом речи по зонама за првих 10, 100, 200 итд. текућих речи и речи одредница, са њиховим апсолутним и релативним фреквенцијама, до обухвата целог корпуса (табеле 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21 и 22).

Табела 9. Дистрибуција врста речи (првих 10)

Р. б.	Категорија	одреднице	текуће	одреднице %	текуће %
1.	Именице	2	466	0,09	5,22
2.	Глаголи	1	563	0,04	6,31
3.	Придеви	0	0	0,00	0,00
4.	Заменице	3	604	0,14	6,77
5.	Бројеви	0	0	0,00	0,00
6.	Прилози	0	0	0,00	0,00
7.	Предлози	1	145	0,04	1,62
8.	Везници	2	370	0,09	4,15
9.	Речице	1	117	0,04	1,31
10.	Узвици	0	0	0,00	0,00
УКУПНО		10	2265	0,48	25,41

Табела 10. Дистрибуција врста речи (првих 100)

Р. б.	Категорија	одреднице	текуће	одреднице %	текуће %
1.	Именице	32	1280	1,54	14,36
2.	Глаголи	22	1112	1,06	12,47
3.	Придеви	4	90	0,19	1,01
4.	Заменице	13	1046	0,62	11,73
5.	Бројеви	2	99	0,09	1,11
6.	Прилози	8	134	0,38	1,50
7.	Предлози	8	469	0,38	5,26
8.	Везници	9	566	0,43	6,35
9.	Речице	2	142	0,09	1,59
10.	Узвици	0	0	0,00	0,00
УКУПНО		100	4938	4,83	55,41

Табела 11. Дистрибуција врста речи (првих 200)

Р. б.	Категорија	одреднице	текуће	одреднице %	текуће %
1.	Именице	70	1596	3,38	17,91
2.	Глаголи	46	1311	2,22	14,71
3.	Придеви	11	160	0,53	1,79
4.	Заменице	16	1075	0,77	12,06
5.	Бројеви	4	119	0,19	1,33
6.	Прилози	20	238	0,96	2,67
7.	Предлози	12	504	0,58	5,65
8.	Везници	14	615	0,67	6,90
9.	Речице	3	154	0,14	1,72
10.	Узвици	4	27	0,19	0,30
УКУПНО		200	5799	9,66	65,07

Табела 12. Дистрибуција врста речи (првих 300)

Р. б.	Категорија	одреднице	текуће	одреднице %	текуће %
1.	Именице	112	1812	5,41	20,33
2.	Глаголи	77	1469	3,72	16,48
3.	Придеви	21	207	1,01	2,32
4.	Заменице	19	1091	0,91	12,24
5.	Бројеви	4	119	0,19	1,33
6.	Прилози	28	279	1,35	3,13
7.	Предлози	14	515	0,67	5,77
8.	Везници	15	620	0,72	6,95
9.	Речице	4	159	0,19	1,78
10.	Узвици	6	37	0,29	0,41
УКУПНО		300	6308	14,49	70,78

Табела 13. Дистрибуција врста речи (првих 400)

Р. б.	Категорија	одреднице	текуће	одреднице %	текуће %
1.	Именице	155	1971	7,49	22,11
2.	Глаголи	108	1581	5,21	17,74
3.	Придеви	28	232	1,35	2,60
4.	Заменице	19	1091	0,91	12,24
5.	Бројеви	4	119	0,19	1,33
6.	Прилози	39	321	1,88	3,60
7.	Предлози	16	523	0,77	5,86
8.	Везници	17	628	0,82	7,04
9.	Речице	7	171	0,33	1,91
10.	Узвици	7	40	0,33	0,44
УКУПНО		400	6677	19,33	74,92

Табела 14. Дистрибуција врста речи (првих 500)

Р. б.	Категорија	одреднице	текуће	одреднице %	текуће %
1.	Именице	200	2106	9,66	23,63
2.	Глаголи	135	1662	6,52	18,65
3.	Придеви	42	274	2,03	3,07
4.	Заменице	20	1094	0,96	12,27
5.	Бројеви	5	122	0,24	1,36
6.	Прилози	42	330	2,03	3,70
7.	Предлози	20	535	0,96	6,00
8.	Везници	17	628	0,82	7,04
9.	Речице	9	177	0,43	1,98
10.	Узвици	10	49	0,48	0,54
УКУПНО		500	6977	24,16	78,29

Табела 15. Дистрибуција врста речи (првих 600)

Р. б.	Категорија	одреднице	текуће	одреднице %	текуће %
1.	Именице	262	2233	12,66	25,05
2.	Глаголи	153	1700	7,39	19,07
3.	Придеви	53	299	2,56	3,35
4.	Заменице	22	1098	1,06	12,32
5.	Бројеви	5	122	0,24	1,36
6.	Прилози	46	339	2,22	3,80
7.	Предлози	20	535	0,96	6,00
8.	Везници	17	628	0,82	7,04
9.	Речице	11	181	0,53	2,03
10.	Узвици	11	52	0,53	0,58
УКУПНО		600	7187	28,99	80,65

Табела 16. Дистрибуција врста речи (првих 700)

Р. б.	Категорија	одреднице	текуће	одреднице %	текуће %
1.	Именице	312	2333	15,07	26,18
2.	Глаголи	184	1762	8,89	19,77
3.	Придеви	64	321	3,09	3,60
4.	Заменице	25	1104	1,20	12,38
5.	Бројеви	5	122	0,24	1,36
6.	Прилози	49	345	2,36	3,87
7.	Предлози	22	539	1,06	6,04
8.	Везници	17	628	0,82	7,04
9.	Речице	11	181	0,53	2,03
10.	Узвици	11	52	0,53	0,58
УКУПНО		700	7387	33,83	82,89

Табела 17. Дистрибуција врста речи (првих 800)

Р. б.	Категорија	одреднице	текуће	одреднице %	текуће %
1.	Именице	364	2437	17,59	27,34
2.	Глаголи	207	1808	10,00	20,28
3.	Придеви	79	351	3,81	3,93
4.	Заменице	26	1106	1,25	12,41
5.	Бројеви	5	122	0,24	1,36
6.	Прилози	55	357	2,65	4,00
7.	Предлози	24	543	1,16	6,09
8.	Везници	17	628	0,82	7,04
9.	Речице	11	181	0,53	2,03
10.	Узвици	12	54	0,58	0,60
УКУПНО		800	7587	38,66	85,14

Табела 18. Дистрибуција врста речи (првих 900)

Р. б.	Категорија	одреднице	текуће	одреднице %	текуће %
1.	Именице	426	2534	20,58	28,43
2.	Глаголи	218	1826	10,53	20,49
3.	Придеви	98	381	4,73	4,27
4.	Заменице	26	1106	1,25	12,41
5.	Бројеви	6	123	0,29	1,38
6.	Прилози	61	364	2,94	4,08
7.	Предлози	24	543	1,16	6,09
8.	Везници	17	628	0,82	7,04
9.	Речице	11	181	0,53	2,03
10.	Узвици	13	56	0,62	0,62
УКУПНО		900	7742	43,49	86,88

Табела 19. Дистрибуција врста речи (првих 1000)

Р. б.	Категорија	одреднице	текуће	одреднице %	текуће %
1.	Именице	480	2588	23,19	29,04
2.	Глаголи	240	1848	11,59	20,73
3.	Придеви	107	390	5,17	4,37
4.	Заменице	26	1106	1,25	12,41
5.	Бројеви	7	124	0,33	1,39
6.	Прилози	73	376	3,52	4,21
7.	Предлози	24	543	1,16	6,09
8.	Везници	17	628	0,82	7,04
9.	Речице	11	181	0,53	2,03
10.	Узвици	15	58	0,72	0,65
УКУПНО		1000	7842	48,33	88,00

Табела 20. Дистрибуција врста речи (првих 1500)

Р. б.	Категорија	одреднице	текуће	одреднице %	текуће %
1.	Именице	737	2845	35,62	31,92
2.	Глаголи	371	1979	17,93	22,20
3.	Придеви	171	454	8,26	5,09
4.	Заменице	27	1107	1,30	12,42
5.	Бројеви	7	124	0,33	1,39
6.	Прилози	111	414	5,36	4,64
7.	Предлози	25	544	1,20	6,10
8.	Везници	20	631	0,96	7,08
9.	Речице	13	183	0,62	2,05
10.	Узвици	18	61	0,87	0,68
УКУПНО		1500	8342	72,49	93,61

Табела 21. Дистрибуција врста речи (првих 2000)

Р. б.	Категорија	одреднице	текуће	одреднице %	текуће %
1.	Именице	1014	3122	49,00	35,03
2.	Глаголи	477	2085	23,05	23,39
3.	Придеви	233	516	11,26	5,79
4.	Заменице	28	1108	1,35	12,43
5.	Бројеви	9	126	0,43	1,41
6.	Прилози	155	458	7,49	5,13
7.	Предлози	26	545	1,25	6,11
8.	Везници	21	632	1,01	7,09
9.	Речице	17	187	0,82	2,09
10.	Узвици	20	63	0,96	0,70
УКУПНО		2000	8842	96,66	99,22

Табеле 9–21 приказују колико су присутне и како се распростиреу граматичке категорије у нашем корпусу, по зонама. Као што се из табеле 9 види, у првих 10 различитих речи (одредница) фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. присутно је шест граматичких категорија: заменице (3), именице (2), везници (2), глаголи (1), предлози (1) и речице (1). У првих 100 различитих речи (одредница) (табела 10) присутне су све граматичке категорије, сем узвика: доминирају именице (32), следе глаголи (22), заменице (13), везници (9), прилози (8), предлози (8), придеви (4), бројеви (2) и речице (2). Тек у првих 200 различитих речи (одредница) (табела 11) присутне су све граматичке категорије: именице (70), глаголи (46), прилози (20), заменице (16), везници (14), предлози (12), придеви (11), бројеви (4), узвици (4) и речице (4). Разноврсност речника неког корпуса поједини лингвисти посматрају и са аспекта присутности

различитих граматичких категорија у првих 10 најфреквентнијих речи. Уколико је међу њима присутно више различитих граматичких категорија, речник је разноврснији. Присуство шест од десет граматичких категорија у првих 10 (одредница) фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и присуство свих граматичких категорија у првих 200 различитих одредница говори о умереној разноврсности речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Дистрибуција граматичких категорија (врста речи) одредница и текућих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (цео корпус) са апсолутним и релативним фреквенцијама приказана је на табели 22.

Табела 22. Дистрибуција врста речи (лексичких одредница и текућих речи) фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Р. б.	Категорија	одреднице	текуће	одреднице %	текуће %
1.	Именице	1066	3174	51,52	35,61
2.	Глаголи	480	2088	23,19	23,43
3.	Придеви	241	524	11,64	5,88
4.	Заменице	28	1108	1,35	12,43
5.	Бројеви	9	126	0,43	1,41
6.	Прилози	155	458	7,49	5,13
7.	Предлози	26	545	1,25	6,11
8.	Везници	21	632	1,01	7,09
9.	Речице	19	189	0,91	2,12
10.	Узвици	24	67	1,16	0,75
УКУПНО		2069	8911	100,00	100,00

„Класична“ структура српског језика у односу на заступљеност и дистрибуцију граматичких категорија, према налазима корпусне лингвистике и постојећих фреквенцијских речника, говори следеће: најчешће се користе именице и глаголи, а њихова употреба се креће од 70 до 80 одсто. По честости именице су увек првог

ранга, а глаголи другог. Увек трећег и четвртог ранга, укупно са око 10 одсто, јесу придеви и прилози који су, сходно својој функцији у тексту, квалификатори водеће две категорије: придеви – именица, а прилози – глагола. Остатак од 10 одсто или нешто више деле преостале врсте речи, које одређују односе међу главним категоријама речи. Дакле, уобичајени редослед граматичких категорија одредница у српском језику је: именице, глаголи, придеви, прилози, бројеви, заменице, предлози, речице, везници и узвици.

Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (табела 22) пружа следеће податке: најфреквентније су именице (51,52%) и глаголи (23,19%), а њихова употреба износи 74,71%. Следе придеви (11,64%) и прилози (7,49%), а њихова употреба износи 19,13%. Остатак фреквенција од само 6,16% деле преостале врсте речи: заменице, бројеви, везници, речице и узвици. У односу на „класичну“ структуру српског језика с обзиром на заступљеност и дистрибуцију граматичких категорија наш фреквенцијски речник јој је једнак када посматрамо именице и глаголе (74,71%), а одступа код категорија придева и прилога чија је заступљеност већа од „класичне“ (19,13 – 10%). Такође, одступање је приметно у групи свих осталих категорија речи (заменице, бројеви, везници, речице и узвици) чија је заступљеност мања од „класичне“ (6,16% – 10%). Позната је чињеница да се у стандардном распореду граматичких категорија српског језика неке врсте речи исцрпљују у првих 100 или 200 рангова (предлози, везници) и није за очекивати да ће се та врста речи јављати у другом делу фреквенцијске листе. Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. бележи занимљиво одступање: и предлози и везници и узвици и речице присутни су и у другом делу фреквенцијске листе (табеле 17–21). Друге врсте речи, семантичке речи (именице, придеви, глаголи) тек у наредним зонама фреквенцијске листе добијају своје стабилне фреквенције, што потврђује и наш фреквенцијски речник (табеле 17–21).

Добијене податке о заступљености и дистрибуцији граматичких категорија у оквиру зона корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. потребно је поредити са подацима фреквенцијских речника сродних корпуса у циљу што потпунијег осветљавања нашег истраживаног корпуса. Тако се, рецимо,

у првих 10 различитих речи одредница фреквенцијског речника радио пропагандних порука јављају само глаголи, бројеви, предлози и узвици, да би у првих 100 одредница биле присутне све категорије.²⁸⁹ У првих 10 различитих речи одредница фреквенцијског речника парола Студентског протеста 1996/1997. јављају се само глаголи, заменице, предлози, везници и речице, са изразитом доминацијом заменица (чак 40% одредница и 27% текућих речи). У првих 100 одредница овог корпуса присутне су све граматичке категорије, а доминирају именице (25% одредница и 14,47% текућих речи), следе глаголи (19% одредница и 24,49% текућих), па заменице (17% одредница и 22,31% текућих речи).²⁹⁰ Поредећи изнете податке о заступљености врста речи у сва три корпуса (првих 10 и првих 100) (табела 23), можемо закључити да је с обзиром на заступљеност граматичких категорија у првих 10 различитих одредница, корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. са заступљеношћу шест граматичких категорија разноврснији и богатији од речника радио пропагандних порука и речника студентских парола. Међутим, у следећој зони дистрибуције граматичких категорија (првих 100) и речник радио огласа и речник студентских парола бележе заступљеност свих граматичких категорија, док речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. то остварује тек у зони вишег нивоа (првих 200). Свакако је изненађујући податак да у зони 100 првих одредница фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. није присутна категорија узвика.

²⁸⁹ Према Драгана Чулић, „Радио пропаганда“, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет у Београду, 1994, стр. 64.

²⁹⁰ Према Тамара Груден, „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997“, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000, стр. 38.

Табела 23. Упоредни преглед заступљености врста речи фреквенцијских речника радио пропагандних порука (огласа), парола Студентског протеста 1996/1997. и парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (првих 10 и првих 100)

првих 10

Р. б.	Категорија	Одреднице радио огласа	Одреднице студентских парола	Одреднице НАТО парола и слогана
1.	Именице			✓
2.	Глаголи	✓	✓	✓
3.	Придеви			
4.	Заменице		✓	✓
5.	Бројеви	✓		
6.	Прилози			
7.	Предлози	✓	✓	✓
8.	Везници		✓	✓
9.	Речице		✓	✓
10.	Узвици	✓		

првих 100

Р. б.	Категорија	Одреднице радио огласа	Одреднице студентских парола	Одреднице НАТО парола и слогана
1.	Именице	✓	✓	✓
2.	Глаголи	✓	✓	✓
3.	Придеви	✓	✓	✓
4.	Заменице	✓	✓	✓
5.	Бројеви	✓	✓	✓
6.	Прилози	✓	✓	✓
7.	Предлози	✓	✓	✓
8.	Везници	✓	✓	✓
9.	Речице	✓	✓	✓
10.	Узвици	✓	✓	

2.1.8.3. Лексичке одреднице и текуће речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

Након анализе коефицијента разноврсности и индекса понављања корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, тј. након што смо добили податке о лексичком богатству корпуса, и након анализе заступљености и дистрибуције врста речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999 – приступамо детаљној анализи његове структуре. При тој анализи, за поређење са резултатима нашег фреквенцијског речника, користимо следеће фреквенцијске речнике српског језика: „Корпус савременог српског језика“ (*CSL – Corpus of Serbian Language*) као општи, национални корпус, „Фреквенцијски речник савременог српског језика“ као корпус савременог српског стандардног и књижевног језика, налазе истраживања у делу „Српски језик у бројкама”,²⁹¹ као и фреквенцијске речнике различитих „подјезика“ (радио пропагандних порука, студентских парола, деце, будућих учитеља).

Фреквенцијски речник неког корпуса пружа више могућности за посматрање: досадашња истраживања говоре да када се направи довољно велики (ма какав) узорак разних текстова увек ће једна реч да исплива као најфреквентнија, а високофреквентне речи ће чинити највећи део свих текстова.²⁹² Шта каже наш „лингвистички микроскоп”? Прво што ишчитавамо из резултата фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. јесу подаци који се односе на структуру корпуса у погледу односа и упоредног прегледа заступљености лексичких одредница (токена) и текућих речи (типова) у корпусу. Какав је однос одредница и текућих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (за првих 10, 100, 200... до обухвата целог корпуса у бројевима и процентима) приказује упоредни преглед на табели 24 и графикону 5.

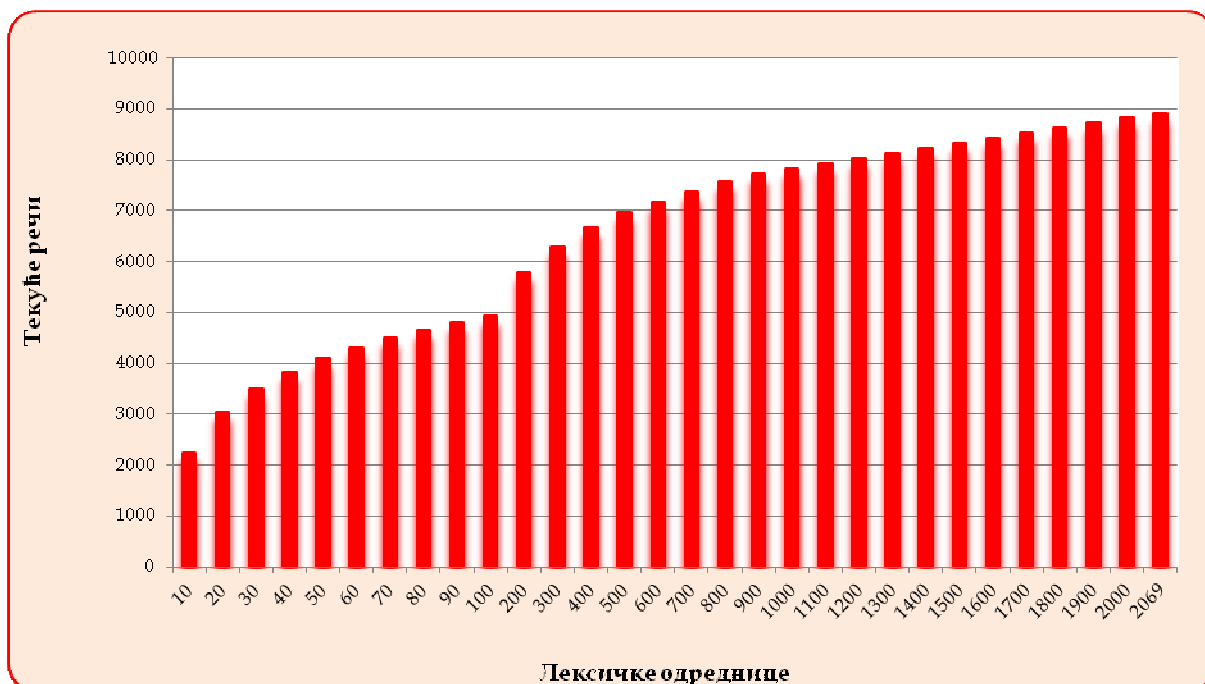
²⁹¹ Илија Ковић, „Српски језик у бројкама (сабрани радови)”, Албатрос Плус, Београд, 2014.

²⁹² Било да су у питању филозофска литература, уџбеници, новински написи, књижевна дела...

Табела 24. Упоредни преглед заступљености лексичких одредница и текућих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Одреднице (првих)	Текуће (првих)	Одреднице %	Текуће %
10	2265	0,48	25,41
20	3059	0,96	34,32
30	3503	1,45	39,31
40	3843	1,93	43,12
50	4105	2,41	46,06
60	4322	2,90	48,50
70	4514	3,38	50,65
80	4672	3,86	52,42
90	4813	4,34	54,01
100	4938	4,83	55,41
200	5799	9,66	65,07
300	6308	14,49	70,78
400	6677	19,33	74,92
500	6977	24,16	78,29
600	7187	28,99	80,65
700	7387	33,83	82,89
800	7587	38,66	85,14
900	7742	43,49	86,88
1000	7842	48,33	88,00
1100	7942	53,16	89,12
1200	8042	57,99	90,24
1300	8142	62,83	91,37
1400	8242	67,66	92,49
1500	8342	72,49	93,61
1600	8442	77,33	94,73
1700	8542	82,16	95,85
1800	8642	86,99	96,98
1900	8742	91,83	98,10
2000	8842	96,66	99,22
2069	8911	100,00	100,00

Графикон 5. Упоредни преглед заступљености лексичких одредница и текућих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

О чему нам говоре добијени подаци прегледа упоредне заступљености одредница и текућих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. приказани на табели 24? Они су приказ „покривености” речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. У извештају о методама и резултатима статистике речника француски лингвиста Пјер Гиро закључује: 1) у једном тексту одређене дужине, један врло мали број речи конструише главне делове текста и 2) један врло мали број речи, разумно одабраних, покрива највећи део ма како значајног текста. За пример, Пјер Гиро наводи ове бројке: а) 100 најопштијих речи покрива 60% било ког текста; б) 1000 најчешће употребљених речи покрива 85% било ког текста; ц) 4000 најчешће употребљених речи чини 97,5% било ког текста.²⁹³ Значи, остатак речника чини само 2,5% од укупног речника одређеног текста. Вера Лукић у тексту „Фреквенцијски речници” наглашава како је још Кединг показао, на узорку од 11 милиона речи, да 15 најчешће употребљених речи репрезентује 25% свих речи једног текста, а 320 употребљених речи 72% текста. Са речником састављеним од

²⁹³ Pierre Guiraud, 1954, *Les caractères statistiques du vocabulaire*, Presses Universitaires de France, 1954.

320 најфреквентнијих речи могуће је обухватити три четвртине било ког текста: „Тиме се, очигледно, не жели рећи да три четвртине текста постају и разумљивим будући да је највећи број ових речи лишен конкретног садржаја (на пример, заменице) и да речи мање уобичајене у једном тексту могу да имају кључну позицију па треба да буду укључене у речник да би се смисао текста уочио. Па ипак, изгледа заиста да је могуће помоћу једног врло ограниченог речника разумети непознати текст, под условом да тај речник буде и општи, односно основни. Изложени подаци Кединга су каснијим истраживањима потврђени и за друге језике”.²⁹⁴

Многи лингвисти су се бавили појавом покривености текста – колико речи би требало да зна читалац да би могао да разуме дати текст. Налази фреквенцијског речника „Новог завјета” (речника четири јеванђелиста: јеванђеља по Матеју, Марку, Луци и Јовану) проф. Смиљке Васић говоре да је са свега 200 лексичких одредница у причи о Христовом животу покривено 75% текста. „Овај податак говори зашто је Свето писмо једна од најраспрострањенијих, најчитанијих, као и најприхваћенијих књига у свету”, тврди проф. Васић. „Друго, то је доказ да се са малим бројем речи могу изложити и приступи религијско-филозофски и размишљања о животу и да једноставност у изражавању не мора да значи и примитивност, већ способност да се најсложенији животни проблеми могу исказати и одликовати једноставношћу и да је у томе њихова снага”.²⁹⁵ Дакле, да би се разумело Свето писмо, са 75 одсто прочитаног текста, потребно је само добро познавање значења првих 200 најчешћих речи. И са савременом српском прозом ствари стоје идентично: ако савладате и разумете речи које покривају 75 одсто романа, разумећете и преосталих 25 одсто непознатих речи у роману.²⁹⁶ У дечијем фреквенцијском речнику који је израђен на узорку слободних писмених састава ученика основних школа, 10 најфреквентнијих речи покрива 31,63%

²⁹⁴ Вера Лукић, Фреквенцијски речници, Зборник Института за педагошка истраживања, број 12, 1979.

²⁹⁵ Смиљка Васић, Полазне основе новије српске прозе, I књига, „Речник четири јеванђелиста”, Институт за педагошка истраживања, Београд, 1996, стр. 3.

²⁹⁶ За роман „Мамац” потребно је познавање 400, „Карактеристику” 500, „Бездно” 600, „Фајронт у Гргетегу” и „Хазарски речник” по 700, „Ослободиоце и издајнике” 800 и за „У потпалубљу” 900 лексичких одредница. Према Смиљка Васић и Драгољуб Васић, „Фреквенцијски речник савременог српског језика”, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2004.

појавница, док 500 прворангираних речи покрива 79,06% текста.²⁹⁷ У корпусу парола Студентског протеста 1996/1997. првих 10 речи фреквенцијског речника парола покрива 21,25% целокупног текста, првих 100 чини 48,98%, првих 200 представља 59,09% текста, а првих 1000 – 83,57% текста.²⁹⁸

Упоредни преглед заступљености лексичких одредница и текућих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (табела 24 и графикон 5) нам омогућавају да проверимо Гироова и Кедингова статистичка предвиђања. У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, због величине узорка, јављају се минимална одступања, али се суштински у потпуности потврђују статистичка предвиђања. Тако првих 10 речи одредница фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. покрива 25,41% текућих речи целокупног текста, првих 100 чини 55,41%, првих 200 представља 65,07% текста, првих 300 – 70,78% текста, првих 400 – 74,92% текста, првих 500 – 78,29% текста, првих 600 – 80,65% текста, првих 700 – 82,89% текста, првих 800 – 85,14% текста, првих 900 – 86,88% текста, а првих 1000 чак 88,00% текста. Првих 1500 одредница покрива 93,61% текућих речи, првих 1700 – 95,85%, првих 1800 – 96,98%, 1900 – 98,10%, 2000 – 99,22%, и напослетку првих 2069 одредница или 100% корпуса чини 8911 текућих речи корпуса или 100% корпуса.

Структура корпуса парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. у погледу односа и упоредног прегледа заступљености лексичких одредница (токена) и текућих речи (типова) у фреквенцијском речнику и налази нашег истраживања покривености текста кристално јасно потврђују Гироове и Кедингове тезе.

У односу на налазе покривености других фреквенцијских речника, речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, у којем је са свега 200 одредница покривено 65,07% текста, по обележју „покривеност текста“ најближи је Светом писму и савременој српској прози. Дакле, ако савладате и

²⁹⁷ Према Вера Лукић, „Дечји фреквенцијски речник“, Просвета/Институт за педагошка истраживања, Београд, 1983.

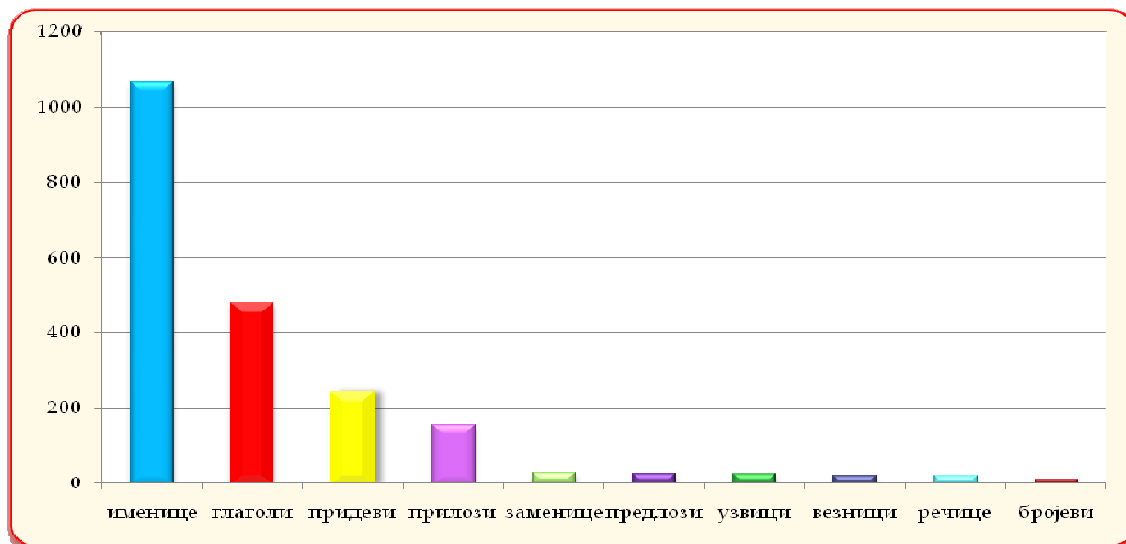
²⁹⁸ Према Тамара Груден, „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997“, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000, стр. 36.

разумете речи које покривају 75% парола и слогана, разумећете и преосталих 25% непознатих речи у паролама и слоганима. Изнети подаци директно утичу на разумљивост, „читљивост“ и прихватљивост текста.

Лексичке одреднице фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

Каква је структура лексичких одредница по граматичким категоријама (цео корпус) парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. приказује графикон 6.

Графикон 6. Лексичке одреднице фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. по граматичким категоријама

У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. одреднице су се распоредиле на следећи начин:

- именице (1066 одредница – 51,51% корпуса),
- глаголи (480 одредница – 23,19% корпуса),
- придеви (241 одредница – 11,64% корпуса),
- прилози (155 одредница – 7,49% корпуса),
- заменице (28 одредница – 1,35% корпуса),
- предлози (26 одредница – 1,25% корпуса),
- узвици (24 одредница – 1,16% корпуса),
- везници (21 одредница – 1,01% корпуса),
- речице (19 одредница – 0,91% корпуса), и
- бројеви (9 одредница – 0,43%).

Зашто су подаци о заступљености и дистрибуцији граматичких категорија у фреквенцијским речницима и корпусним истраживањима толико значајни? Илија Ковић у делу „Српски језик у бројевима“ с правом наглашава да човек има само магловиту представу о присутности појединих класа речи у језику, а та представа још је неодређенија када је у питању поређење различитих области употребе језика. Наиме, веома је уочљиво да су неке класе речи неупоредиво чешће у једном фреквенцијском речнику него у другом, што отвара могућност закључивања о особеностима у различитим областима употребе језика. Стога ћемо резултате фреквенцијског речника парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. поредити и промишљати у односу на резултате истраживања сродних и несродних истраживаних корпуса, тј. области употребе језика.

У истраживању Драгане Чулић и фреквенцијском речнику одредница радио огласа према граматичким категоријама долази до одступања од уобичајеног редоследа одредница: именице, глаголи, придеви, прилози, бројеви, скраћенице, заменице, предлози, речице, везници и узвици. На првом месту су именице (57,92%), затим придеви (16,31%), па тек онда глаголи (11,81%), а следе их прилози, бројеви, скраћенице, заменице, предлози, речице, везници, узвици.²⁹⁹ Овакав редослед је сасвим очекиван с обзиром на природу пропагандног језика који има за циљ да утиче на људе и доводе до промена у понашању. Такав језик се користи различитим речима и реченичким структурама у понављању истог садржаја. Истраживања су показала да када је језик у функцији промене понашања, тада је присутан виши проценат именица и придева, а мањи глагола.³⁰⁰ Редослед и процентуално изражена заступљеност граматичких категорија речи одредница у фреквенцијском речнику парола Студентског протеста 1996/1997. су: именице (52,17%), глаголи (21,21%), придеви (14,04%), прилози (6,24%), бројеви (1,31%), узвици (1,28%), заменице (1,24%), предлози (1,20%), везници (0,65%) и речице (0,62%).³⁰¹ Уочава се идентичност резултата фреквенцијског речника парола Студентског протеста 1996/1997. у редоследу заступљености прве четири

²⁹⁹ Према Драгана Чулић, „Радио пропаганда“, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет у Београду, 1994, стр. 69.

³⁰⁰ Никола Рот, „Знакови и значења“, Нолит, Београд, 1982.

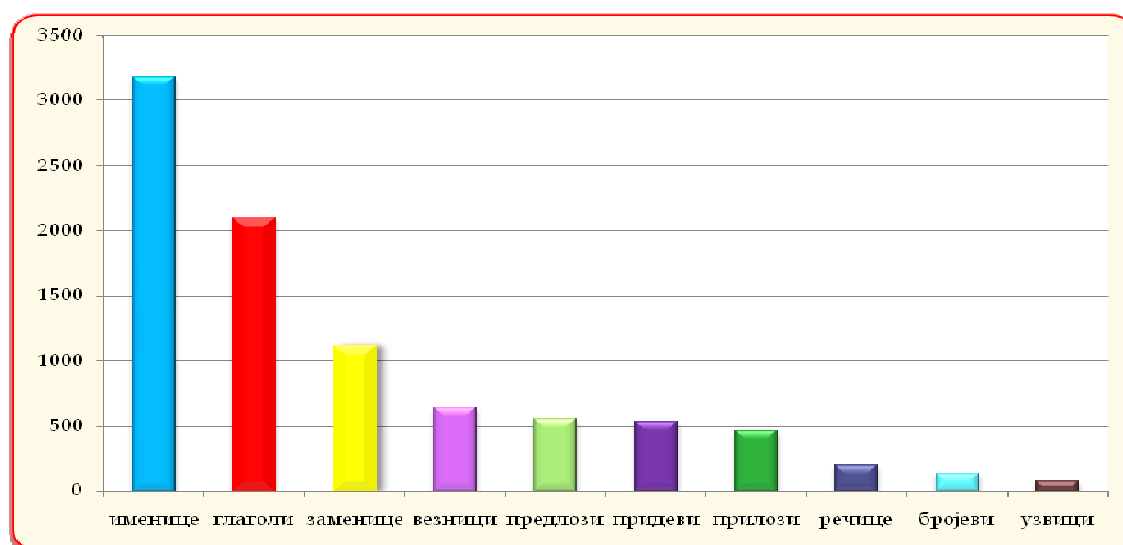
³⁰¹ Према Тамара Груден, „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997“, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000, стр. 39.

граматичке категорије одредница са резултатима фреквенцијског речника парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. (именице, глаголи, придеви, прилози), као и велика сличност њихових процентуалних заступљености: именице (51,51%-52,17%), глаголи (23,19%-21,21%), придеви (11,64%-14,04%), прилози (7,49%-6,24%). Оно што их разликује је редослед заступљености преосталих граматичких категорија.

Текуће речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

Каква је структура текућих речи по граматичким категоријама (цео корпус) парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. приказује графикон 7.

Графикон 7. Текуће речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. по граматичким категоријама

У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. текуће речи су се распоредиле на следећи начин:

- именице (3174 текућих – 35,61% корпуса),
- глаголи (2088 текућих – 23,43% корпуса),
- заменице (1108 текућих – 12,43% корпуса),
- везници (632 текућих – 7,09% корпуса),

- предлози (545 текућих – 6,11% корпуса),
- придеви (524 текућих – 5,88% корпуса),
- прилози (458 текућих – 5,13% корпуса),
- речице (189 текућих – 2,12% корпуса),
- бројеви (126 текућих – 1,41%), и
- узвици (67 текућих – 0,75% корпуса).

И ове наше резултате пожељно је поредити са упоредивим фреквенцијским речницима. Тако су се, нпр, текуће речи у фреквенцијском речнику радио пропагандних порука (огласа) распоредиле по граматичким категоријама на следећи начин: именице, бројеви, предлози, придеви, глаголи, везници, заменице, прилози, речице, скраћенице, узвици.³⁰² Редослед граматичких категорија међу текућим речима у фреквенцијском речнику будућих учитеља показује да су на првом месту глаголи, затим именице, заменице, везници, прилози, предлози, придеви, речице и узвици.³⁰³ У фреквенцијском речнику парола Студентског протеста 1996/1997. редослед текућих речи према граматичким категоријама је следећи: именице (31,82%), глаголи (22,82%), заменице (11,92%), придеви (7,29%), везници (6,98%), предлози (6,84%), прилози (6,06%), бројеви (2,64%), речице (2,62%) и узвици (0,95%). Уочава се велика разлика у редоследу граматичких категорија текућих речи сва четири фреквенцијска речника. Највећа сличност постоји међу фреквенцијским речницима парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и фреквенцијског речника Студентског протеста 1996/1997. (табела 25).

Сличности се очитују у редоследу и дистрибуцији чак осам граматичких категорија и њихов след је: именице, глаголи, заменице, везници, предлози, прилози, речице, узвици. Разлике су очигледне и значајне само у категорији придева (5,88%–7,29%) и бројева (1,41%–2,64%). Сличност се такође очитује и у високој заступљености заменица (12,43%–11,92%) и њиховом ранговном поретку у оба фреквенцијска речника: са „класичног“ петог места у српском језику пењу се на треће место по учесталости, одмах иза именица и глагола. Стога бисмо оволико

³⁰² Према Драгана Чулић, „Радио пропаганда“, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет у Београду, 1994, стр. 65.

³⁰³ Према Вера Лукић, „Дечји фреквенцијски речник“, Просвета/Институт за педагошка истраживања, Београд, 1983.

сличности структуре граматичких категорија (у редоследу и дистрибуцији) могли тумачити као посебну жанровску одлику парола и слогана побуне.

Табела 25. Упоредни преглед заступљености текућих речи фреквенцијских речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и парола Студентског протеста 1996/1997.

Р. б.	Категорија	Пароле и слогани против НАТО бомбардовања 1999.	Пароле Студентског протеста 1996/1997. ³⁰⁴
1.	Именице	35,61	31,82
2.	Глаголи	23,43	22,82
3.	Заменице	12,43	11,92
4.	Везници	7,09	6,98
5.	Предлози	6,11	6,84
6.	Придеви	5,88	7,29
7.	Прилози	5,13	6,06
8.	Речице	2,12	2,62
9.	Бројеви	1,41	2,64
10.	Узвици	0,75	0,95
УКУПНО		100,00	100,00

Дистрибуција граматичких категорија текућих речи у фреквенцијском речнику, њихово сагласје или њихове разлике и одступања од „класичне“ структуре корпуса српског језика управо нам омогућава да верификујемо варијететске разлике међу проучаваним корпусима. Текуће речи фреквенцијског речника одређују припадност одређеном језичком варијетету, те последично дискурсу. Истраживања језика су показала да када је језик у функцији убеђивања, пропаганде (настојања да се мењају туђи ставови и мишљења и понашања) тада је присутан и виши проценат именица и придева, а мањи глагола и прилога, а уколико се жели успоставити однос изражајнија је вербалност, тј. коришћење

³⁰⁴ Према Тамара Груден, „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997“, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000.

глагола и глаголских речи.³⁰⁵ Именице и придеви фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. чине чак 41,49% корпуса, а глаголи и прилози само 27,56% корпуса. Оваквом превлашћу именичких речи и оваквим односом номиналног и вербалног фактора (41,49:27,56) корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. стиче одлике пропагандног варијетета, којим се више изражавају идеје него успоставља комуникативни однос.³⁰⁶

Истраживања о политичком дискурсу (Марина Ратковић „Лингвистичка анализа политичког језика”,³⁰⁷ Дубравко Шкиљан „Језичке карактеристике политичког исказа”,³⁰⁸ Радоје Симић „Политички дискурс”³⁰⁹), поред изразите превласти именичких речи као основне карактеристике политичког дискурса, истичу и следећу дистрибуцију граматичких категорија по учесталости у политичком дискурсу: именице, придеви, глаголи. Разлика у редоследу дистрибуције врста текућих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (именице 35,61% корпуса, глаголи 23,43% корпуса, заменице 12,43% корпуса, везници 7,09% корпуса, предлози 6,11% корпуса, придеви 5,88% корпуса, прилози 5,13% корпуса, речице 2,12% корпуса, бројеви 1,41% и узвици 0,75% корпуса) директно је условљена жанровском структуром и особеностима ових малих вербалних форми.

³⁰⁵ Никола Рот, „Знакови и значења”, Нолит, Београд, 1982.

³⁰⁶ „Када је намера да се успостави или не успостави неки интерперсонални однос, биће уочљива разлика у номинално-вербалној димензији: када се жели успоставити однос израженија ће бити вербалност, тј. коришћење глагола и глаголских облика”; према Никола Рот, „Знакови и значења”, Нолит, Београд, 1982, стр. 22.

³⁰⁷ Марина Ратковић, „Лингвистичка анализа политичког језика”, магистарски рад, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 1988.

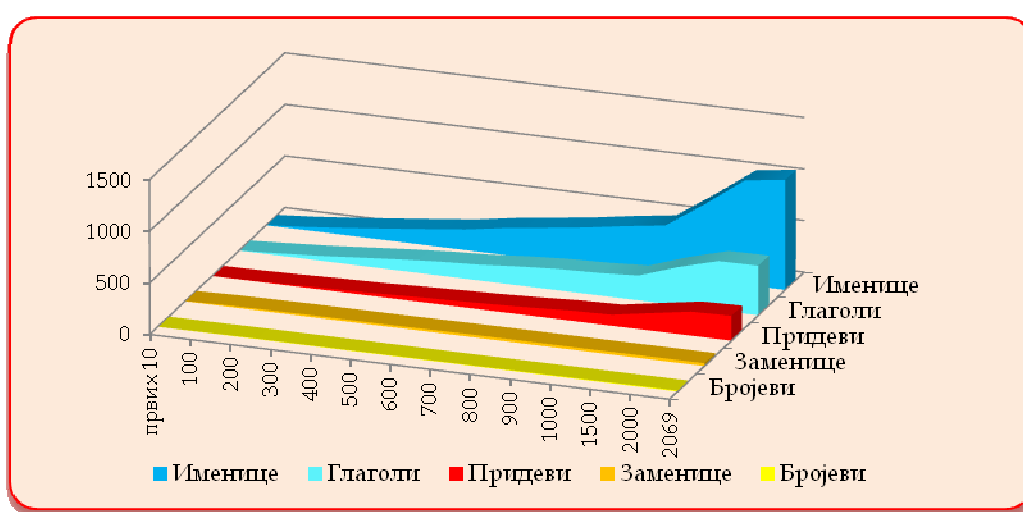
³⁰⁸ Дубравко Шкиљан, „Језичке карактеристике политичког исказа”, Филолошки факултет, Загреб, 1985.

³⁰⁹ Радоје Симић, „Политички дискурс”, МХ, Актуал, Београд, 1996.

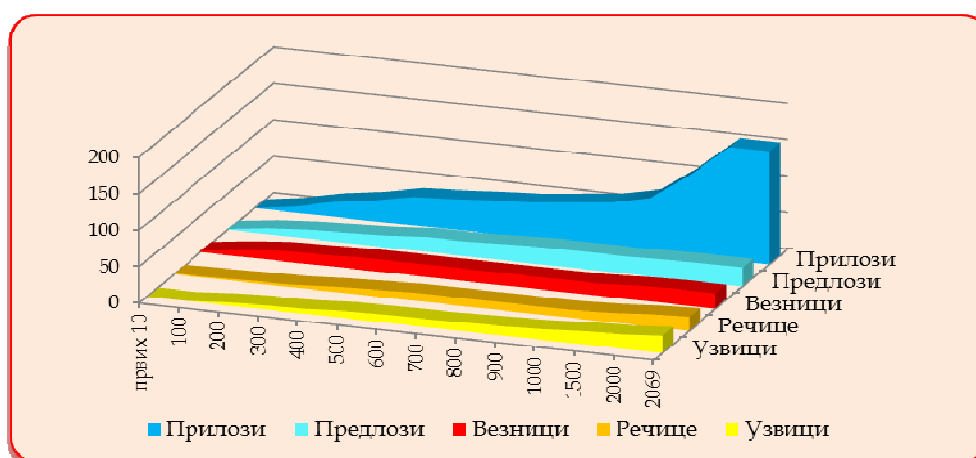
2.1.8.4. Промењиве и непромењиве речи, именички и глаголски систем фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Каква је дистрибуција граматичких категорија фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. с обзиром на поделу на промењиве (именице, заменице, придеви, глаголи, бројеви) и непромењиве речи (предлози, прилози, везници, узвици, речице) приказују графикони 8 и 9.

Графикон 8. Расподела лексичких одредница фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. – промењиве речи

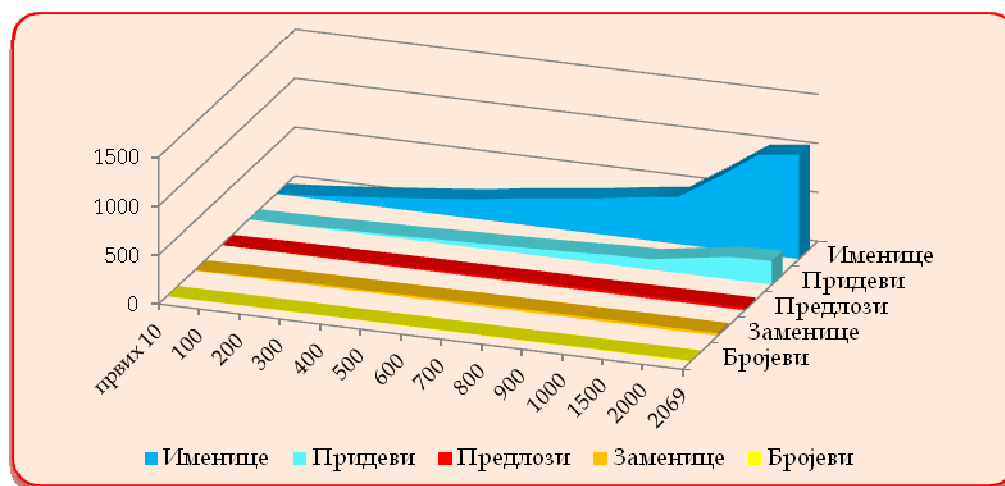

Графикон 9. Расподела лексичких одредница фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. – непромењиве речи

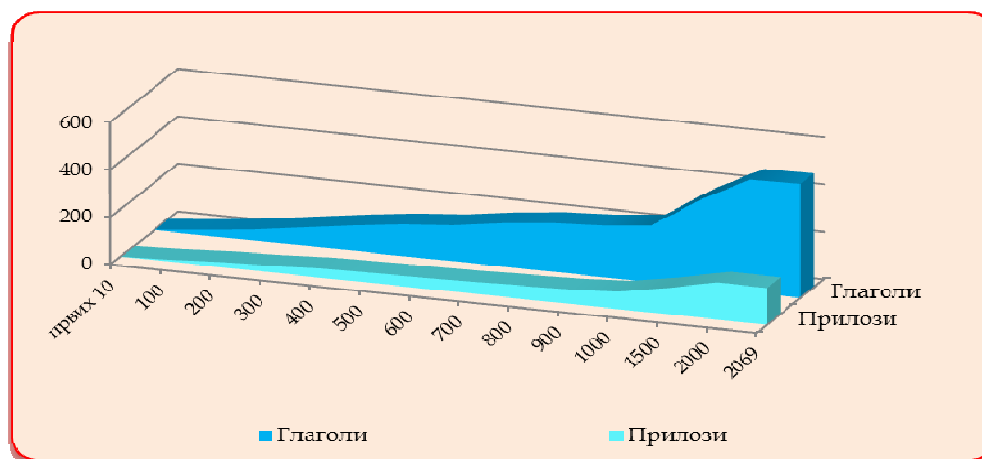

Како су се у фреквенцијском речнику парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. распоредили елементи именичког (именице, заменице, придеви, бројеви, предлози), а како глаголског језичког система (глаголи, прилози) приказују графикони 10 и 11.

Графикон 10. Расподела лексичких одредница фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. по категоријама – именички систем

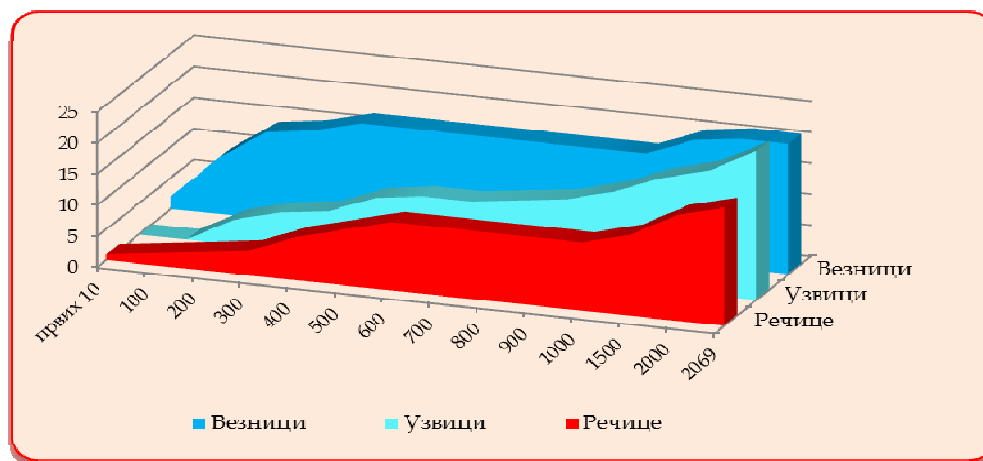
Графикон 11. Расподела лексичких одредница фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. по категоријама – глаголски систем

Претходни графикони (8, 9, 10 и 11) сликају структуру фреквенцијског речника парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. с обзиром на особине речи фреквенцијског речника (промењиве – непромењиве) и на припадајуће системе граматичких категорија (именички систем – глаголски систем). Фреквенцијски

речник парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. даје следеће податке. Однос промењивих и непромењивих речи нашег корпуса је 88,13% према 11,87%. Именички и глаголски систем распоређен је у односу 66,19% према 30,68%, Непромењиве речи са заједничком функцијом фреквенцијског речника парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. (везници, узвици, речице) приказане су на графикану 12. Везници, узвици и речице чине 3,08% фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Графикон 12. Расподела лексичких одредница фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. по категоријама – непромењиве речи са заједничком функцијом

Какве резултате нам дају сродна корпусна истраживања? Истраживање Илије Ковића корпуса дневне штампе (политичка рубрика) и корпуса српске прозе³¹⁰ пружа нам следећа сазнања: у новинским текстовима именице и придеви заступљени су са 46,86% целокупног узорка, док су у прозним текстовима ове две категорије заступљене са свега 29,65%. Фреквенција глагола ових корпуса је у обрнутој сразмери са фреквенцијом именица и придева: у дневној штампи глаголи су заступљени са 15,97%, а у корпусу прозе са 24,27%. „Ове чињенице дају нам за право да констатујемо да је у српској прози тежиште на динамичкој акцији;

³¹⁰ Узорак дневне штампе састављен је из избора чланака из политичке рубрике београдских дневних листова: „Политике“, „Политике експрес“, „Борбе“, „Вечерњих новости“ у десетогодишњем периоду (обим 109.909 речи), а корпус прозе чине: Андрић „Аникина времена“, „Јелена, жена које нема“, Добрило Ненадић „Доротеј“, Оскар Давичо „Песма“, Добрица Ћосић „Далеко је сунце“, Бранимир Шћепановић „Уста пуна земље“ (првих око 20.000 речи, обим 117.405 речи). У: „Српски језик у бројкама (сабрани радови)“, Албатрос Плус, стр. 95.

у језику дневне штампе на дескрипцији и експликацији”.³¹¹ Поред тога, у приближно једнаким узорцима по величини регистровано је два пута више реченица у српској прози него у корпусу дневне штампе. Како је глагол основни носилац исказа, кључна категорија у реченици, разумљиво је зашто је језик прозе динамичнији, ефикаснији, а реченица избалансирана, јаснија и једноставнија, неоптерећена ређањем бескрајних атрибута (именица и придева). У корпусу дневне штампе заступљенији су бројеви, а у корпусу савремене прозе доминантнији су прилози, везници и речице. Смиљка Васић, аутор „Фреквенцијског речника савременог српског језика”³¹² наводи податак да „Свето писмо” има врло блиску границу употребе глагола и именица, да Владимир Арсенијевић („У потпалубљу”) има приближан број именица и глагола као у Светом писму, док су код свих осталих добитника НИН-ове награде именице јача категорија. Дакле, корпусом савремене српске прозе доминирају именице као прва категорија а после њих долазе глаголи, па речи које одређују именице (придеви), затим прилози (као речи које одређују глаголе). И то су четири категорије на које одлази 80 одсто речи, а 20 одсто иде на остале.³¹³

Какве податке нам даје фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. на нивоу морфологије, а какве на нивоу лексике? У фреквенцијском речнику (текуће речи) парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. именице и придеви заступљени су са 41,49%, а глаголи са 23,43%. У односу на поменуто истраживање Илије Ковића, фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је по заступљености именица и придева близак корпусу дневне штампе, а по заступљености глагола корпусу прозе. Фреквенцијским речником парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (одредница), као и корпусом српске прозе, доминирају именице, следе глаголи, придеви, па прилози. На ове четири граматичке категорије одлази чак 93,83% речи, а 6,17% на остале. Отуда и изразита динамичност језичког исказа у паролама и слоганима. Однос релативних учесталости именица и глагола фреквенцијског речника парола и слогана

³¹¹ Ibid, стр. 101.

³¹² Смиљка Васић и Драгољуб Васић, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2004.

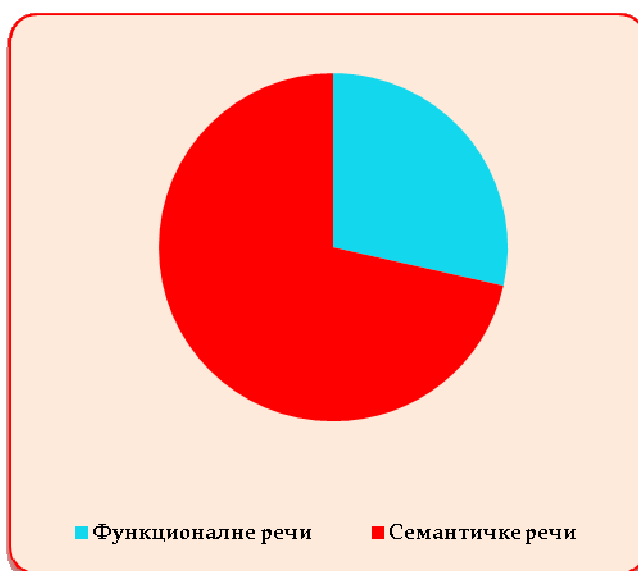
³¹³ Ibid.

протеста против НАТО бомбардовања 1999. је 1,5:1 - са финим односом номиналног и вербалног фактора (35,61:23,43). Исти однос релативних учесталости именица и глагола налазимо и у фреквенцијском речнику парола Студентског протеста 1996/1997, са минимално различитим односом номиналног и вербалног фактора (39,11:28,88), те би се могло рећи да је овакав однос номиналног и вербалног фактора жанровска карактеристика парола и слогана побуне.

2.1.8.5. Функционалне (граматичке) и семантичке (лексичке) речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

Значај корпусне лингвистике и методе фреквенцијског речника у истраживању језика огледа се и у томе што показује које су речи – функционалне или граматичке (*les mots outils*) и семантичке или лексичке (*les mots idées*) – у датом корпусу најфреквентније.

Графикон 13. Функционалне (граматичке) и семантичке (лексичке) речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Функционалне или граматичке речи (заменице, предлози, узвици, везници, речице, помоћни и непотпуни глаголи) представљају ограничен, невелик скуп речи у језику са изразито великом присутношћу које не учествују у формирању нових лексема. Позната је чињеница да у сваком фреквенцијском речнику прве рангове заузимају управо граматичке или функционалне речи које се исцрпљују у првој половини листе. Функционалне речи су класа речи чији се број, упркос времену и променама, не повећава већ је сталан. „Цени се да у српском, а и у неким другим језицима, овај подскуп обухвата свега око 250 различитих

елемената”³¹⁴ Насупрот њима, семантичке или лексичке речи (именице, придеви, бројеви, глаголи и прилози) чине тзв. неограничени, отворени скуп речи у који се укључују све нове речи. У језику, међутим, употреба ових класа речи не стоји у овој сразмери.

Именице	ТЕОРЕТСКИ НЕОГРАНИЧЕНИ ПОДСКУП ВРСТА РЕЧИ ³¹⁵
Придеви	
Бројеви	
Глаголи	
Прилози	
Заменице	ОГРАНИЧЕНИ ПОДСКУП ВРСТА РЕЧИ КОЈИ, ПРЕМА ПРОЦЕНИ, У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ ОБУХВАТА ОКО 250 РЕЧИ
Помоћни глаголи	
Непотпуни глаголи	
Предлози	
Везници	
Узвици	
Речце	

У литератури налазимо на следеће податке. Нпр. од 80.000 различитих речи из вишемилионског узорка Кединга 66,37% су тзв. *les mots outils* (функционалне, граматичке речи или језични алати како их понекада називају), а 33,63% су тзв. *les mots ideas* (семантичке, лексичке или идејне речи: именице, придеви, глаголи, прилози).³¹⁶ На основу упоређивања три различите врсте корпуса, науке о материјалима, политичког и банкарског енглеског језика из 1998. Ханстон примећује да је фреквентност граматичких речи далеко већа у односу на лексичке речи у енглеском језику.³¹⁷ Дакле, функционалне (граматичке) речи веома се често употребљавају и чине готово половину елемената сваког језичког исказа. По

³¹⁴ Илија Ковић, „Српски језик у бројкама (сабрани радови)”, Албатрос Плус, Београд, 2014, стр. 106.

³¹⁵ Ibid.

³¹⁶ Према Вера Лукић, Фреквенцијски речници, Зборник Института за педагошка истраживања, број 12, 1979.

³¹⁷ Hunston, S. (2002). *Corpora in Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, www.doi.org/10.1017/S09781139524773, pp. 3–5. Тако се, међу шест најфреквентнијих граматичких речи у сва три корпуса јављају: *the* (тај), *of* (од), *to* (према/ка), *and* (и), *a* (један) и *in* (у), а од лексичких ријечи лексема *said* (речено) заузима тек 36. место у банкарском енглеском језику, *surface* (површина) 34. место у корпусу науке о материјалима, док се у политичком корпусу лексичка реч *policy* (политика) јавља на 21. месту.

правилу, то су кратке речи чији је задатак да речи које носе значење (семантичке речи) доведу у неки међусобни однос. „Могло би се на неки начин рећи да оне по својој улози и присутности чине костур језичке комуникације с којим се ‘интегришу’ речи које носе значење... Језик је тако на један чудан начин изградио своје функционисање и своје устројство”.³¹⁸

Проучавајући однос функционалних и семантичких речи у корпусима дневне штампе и савремене прозе, Илија Ковић налази: у новинском тексту нешто више од једне трећине речи отпада на функционалне речи (око 36%), док на речи које носе значење долази око 64% речи овог узорка. Потпуно је другачији однос у корпусу савремене прозе у којем је присутност функционалних и семантичких речи приближно подједнака (47% према 53%). Аутор истиче како је зачуђујуће да она област језика која садржи више семантичких речи (дневна штампа) носи мању количину информације од области савремене прозе која има мање семантичких речи али носи већу количину информације, те закључује како дистрибуција речи у реченици у свему овоме има одговарајућу улогу.³¹⁹ Како се овај однос очитује у српској прози, илуструју следећи подаци. Однос функционалних и семантичких речи у „Ћоравој кутији” Петра Луковића је 48,88% према 52,12%, што одговара стандарду савремене уметничке прозе српског језика,³²⁰ код је Иве Андрића нпр. овај однос 46,88% према 53,12%, а код Бранислава Шћепановића 50,60% према 49,40%.³²¹ Однос функционалних (граматичких) и семантичких (лексичких) речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је 28,54% према 71,46% приказује графикон 13, те је по овој карактеристици корпус парола и слогана ближи дневној штампи него савременој прози.

³¹⁸ Илија Ковић, „Српски језик у бројкама (сабрани радови)”, Албатрос Плус, Београд, 2014, стр. 106.

³¹⁹ Ibid, стр. 108.

³²⁰ Према Тамара Груден, „Књижевно-публицистички елементи у делу Ћоравој кутији Петра Луковића”, специјалистички рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 1994.

³²¹ Према Илија Ковић, Упоредно проучавање речника и реченице Андрићеве приповетке „Аникина времена” и Шћепановићевог романа „Уста пуна земље”, у: „Српски језик у бројкама (сабрани радови)”, Албатрос Плус, Београд, 2014, стр. 84.

2.1.8.6. Функционалне (граматичке) речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. функционалне (граматичке) речи одреднице присутне су на следећи начин: заменице (28 или 1,35%), предлози (26 или 1,25%), узвици (24 или 1,16%), везници (21 или 1,01%), речице (19 или 0,91%), док су функционалне (граматичке) текуће речи распоређене овако: заменице (1108 или 12,43%), везници (632 или 7,09%), предлози (545 или 6,11%), речице (189 или 2,12%) и узвици (67 или 0,75%).³²²

Табела 26. Заменице фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Ранг	Категорија	Реч	F	F %
1.	з.	ти	248	2,78
2.	з.	ја	235	2,63
3.	з.	се	121	1,35
4.	з.	он	108	1,21
5.	з.	мој	53	0,59
6.	з.	сав	48	0,53
7.	з.	тај	44	0,49
8.	з.	твој	41	0,46
9.	з.	шта	40	0,44
10.	з.	овај	36	0,40
11.	з.	ко	32	0,35
12.	з.	свој	26	0,29
13.	з.	неки	14	0,15
14.	з.	који	12	0,13
15.	з.	сваки	9	0,10

- *Заменице.* Из групе граматичких речи издвајамо, као најфреквентнију групу функционалних речи, заменице фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (табела 26, првих 15 по рангу).

³²² У табелама које следе користиће се следеће скраћенице: заменица – з; узвик – у; именица – и; глагол – гл; придев – п; прилог – пр; број – бр.

Како се из табеле 26 види, личне заменице „ти“ (248), „ја“ (235) и „он“ (108) дупло су фреквентније од присвојних и показних заменица које следе. Апсолутна фреквенција ове три личне заменице износи 591, а релативна 6,62%. Приметно је потпуно одсуство њихових облика множине међу првих 15 по рангу (ми, ви, они). Такође, присутна је висока фреквенција заменице трећег лица једнине „он“ јер се у Причи слогана и парола протеста против НАТО бомбардовања 1999. прича о главном лику који није присутан. Најчешће заменице у „Фреквенцијском речнику савременог српског језика“ и обрађеним прозним делима која га чине су: „себе“ (се), „он“, „тај“, „који“, „ја“, „шта“, „свој“, „његов“, „сав“ и „овај“,³²³ и занимљиво је да се све јављају и у фреквенцијској листи првих 15 заменица фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. У фреквенцијском речнику студентских парола од 10 најфреквентнијих речи проучаваног корпуса чак четири су заменице, а најфреквентније заменице корпуса парола Студентског протеста 1996/1997. су: „себе“ (се), „ми“, „он“, „ти“, „ја“, „ви“, „сав“, „овај“, „наш“, „тај“,³²⁴ од којих се осам појављује и у нашем фреквенцијском речнику.

- *Предлози.* Од функционалних речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. предлози су присутни на другом месту са 1,25% или 26 појављивања одредница и релативном фреквенцијом 6,11%. Најфреквентнији је предлог „у“. Он се у корпусу јавља чак 145 пута, а за њим следе предлози: „на“³²⁵ (95), „за“ (91), „од“ (49), „с“ (39), „из“ (20), „до“ (17), „по“ (11), „код“ (8), „под“ (8).

У „Фреквенцијском речнику савременог српског језика“ најчешће употребљени предлози су: „у“, „на“, „од“, „с“ (са), „за“, „из“, „о“, „по“, „до“ и „према“. Проф. Смиљка Васић је анализиране писце (добитнике „НИН“-ове награде) поделила на мисаоне (код којих није важна само фабула, већ је важно и размишљање о

³²³ Смиљка Васић и Драгољуб Васић, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2004.

³²⁴ Према Тамара Груден, „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997“, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000, стр. 72.

³²⁵ Занимљив је податак да је први предлог који деца изговарају „на“, а после кажу „у“. И то је исто на енглеском, француском, немачком и стога се предлози често сматрају језичким универзалијама; према Смиљка Васић, „Психоллингвистика“, Институт за педагошка истраживања, Београд, 1994, стр. 15.

узроцима и последицама догађаја) и конкретне, те закључила да је код оних којима је важнија прича, чешће у употреби предлог „на“, а код тзв. мисаоних писаца предлог „у“ има виши ранг и чешће је у употреби.³²⁶ Ако прихватимо поменуто становиште, могли бисмо рећи да језички варијетет парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. усмерен на фабулу догађаја, без промишљања његових узрока и последица. Поред тога, статистичка мерења потврђују иначе познату чињеницу да се предлог у српском језику не јавља на крају реченице,³²⁷ што је случај и у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

- *Узвици* су у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. присутни на високом трећем месту са 1,16% или 24 појављивања одредница и релативном фреквенцијом 0,75%. Због ближег осветљавања језичког варијетета парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. дајемо преглед свих облика узвика (табела 27).

³²⁶ У разговору са аутором рада, јула 2004.

³²⁷ Према Илија Ковић, *Квантитативни приступ српској реченици*, у: „Српски језик у бројкама (сабрани радови)“, Албатрос Плус, Београд, 2014, стр. 106.

Табела 27. Узвици фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Ранг	Категорија	Реч	F	F %
1.	у.	апри-ли-ли-ли	7	0,07
2.	у.	бре	7	0,07
3.	у.	ех	7	0,07
4.	у.	ха	6	0,06
5.	у.	е	5	0,05
6.	у.	стоп	5	0,05
7.	у.	ала	3	0,03
8.	у.	дум	3	0,03
9.	у.	еј	3	0,03
10.	у.	ој	3	0,03
11.	у.	ц	3	0,03
12.	у.	боц	2	0,02
13.	у.	јој	2	0,02
14.	у.	ааа	1	0,01
15.	у.	ало	1	0,01
16.	у.	аууу	1	0,01
17.	у.	беее	1	0,01
18.	у.	куку	1	0,01
19.	у.	леле	1	0,01
20.	у.	о	1	0,01
21.	у.	опа	1	0,01
22.	у.	пуј	1	0,01
23.	у.	ха..ха..ха	1	0,01
24.	у.	хај	1	0,01

Сматра се да су узвици као граматичка категорија снажно средство утицања у пропагантном комуницирању.³²⁸ Десет најчешћих узвика у „Фреквенцијском

³²⁸ Стога изненађује да се узвици у фреквенцијском речнику радио пропагандних порука налазе тек на претпоследњем месту (0,60%); Према Драгана Чулић, „Радио пропаганда”, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет у Београду, 1994, стр. 65.

речнику савременог српског језика” су: „јест”, „е”, „ама”, „де”, „Осана”, „Амин”, „хеј”, „ах”, „гле” и „ау”.³²⁹ Сем узвика „е”, нити један се не појављује у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. Узвици у нашем фреквенцијском речнику веома су особени, као и контекст који их је створио и условио.

- *Везници* су у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. присутни са 1,01% или 21 појављивањем одредница и релативном фреквенцијом 7,09%. Најфреквентнији везници су: „да” (199), затим „и” (171), а следе „а” (50), „па” (30), „што” (30), „ако” (25), „али” (22), „као” (22), „ни” (17) и „или” (12).

У „Корпусу савременог српског језика” (*CSL – Corpus of Serbian Language*) има преко 25 милиона речи, а најчешће употребљавана реч и најфреквентнији је везник „и” који се појављује 800.000 пута.³³⁰ „Фреквенцијски речник савременог српског језика” даје нам следеће податке о најфреквентнијим везницима: „и”, „да”, „а”, „кад”, „али”, „као”, „јер”, „или”, „па” и „ако”,³³¹ од којих се чак осам појављује и у нашем фреквенцијском речнику.

- *Речице* су у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. присутне са 0,91% или 19 појављивања одредница и релативном фреквенцијом 2,12%. Убедљиво најфреквентнија је речица „не” са апсолутном фреквенцијом 117 и релативном 1,31%, за којом следе: „ли” (25), „да” (12), „ипак” (5), „баш” (4), „ево” (4), „ма” (4), „зар” (3), „тек” (3), „бар” (1).

Десет најчешћих речица „Фреквенцијског речника савременог српског језика” су: „не”, „ни”, „ли”, „но”, „чак”, „дакле”, „ипак”, „баш”, „да” и „пак”,³³² од којих се само четири појављују и у нашем фреквенцијском речнику.

³²⁹ Смиљка Васић и Драгољуб Васић, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2004.

³³⁰ Према Душко Витас у: Наташа Јовановић, Српски у 25 милиона облика, „Планета”, број 2, 2003, www.planeta.org.rs.

³³¹ Смиљка Васић и Драгољуб Васић, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2004.

³³² Ibid.

- *Интерпункцијски знаци.* Карактеристика фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је и висока учесталост паралингвистичких, интерпункцијских знакова. Како су се ови знакови распоредили испред, а како иза речи приказују табеле 28 и 29.

Табела 28. Интерпункцијски знаци фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (испред речи)

Р. б.	Знак	F
1.	–	136
2.	”	54
3.	(	41
4.	=	16
5.	:	3
6.	...	2
7.	”...	1
УКУПНО		253

Не изненађује висока учесталост паралингвистичких – интерпункцијских знакова у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999: 1974 (253 испред и 1721 иза речи). Поред њихове функције ефикасног средства утицања на људе, они су у протесту против НАТО бомбардовања 1999. имали и функцију емотивног растерећења аутора парола и слогана. Стога и изненађује податак да је у жанровски сродном фреквенцијском речнику (пароле и слогани побуне), приближно исте величине, у фреквенцијском речнику Студентског протеста 1996/1997, фреквенција интерпункцијских знакова значајно већа – 2857. Међутим, разноврсност облика и форми у којима се појављују интерпункцијски знаци дупло је већа у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (чак 28 – наспрам 14). Интерпункцијске знаке и њихове фреквенције у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (иза речи) приказује табела 29.

Табела 29. Интерпункцијски знаци фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (иза речи)

Р. б.	Знак	F
1.	,	741
2.	.	428
3.	!	229
4.	?	82
5.	:	66
6.	)	40
7.	...	37
8.	"	36
9.	!!!	25
10.	".	6
11.	",,	4
12.	"?	3
13.	?!	3
14.		3
15.	!!	2
16.	!"	2
17.	!!!!	2
18.	;	2
19.	!!!!!	1
20.	...???	1
21.		1
22.	"!!!	1
23.	???	1
24.	?!"	1
25.	"?"	1
26.	?"	1
27.	!"	1
28.	),	1
УКУПНО		1721

2.1.8.7. Семантичке (лексичке) речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

За анализу семантичких речи нашег корпуса драгоцена су нам сазнања која налазимо у истраживању „Дијахронијске промене вероватноћа врста речи у језику дневне штампе“ Јелене Станковић и Александра Костића.³³³ На два временски удаљена корпуса (у распону од пет деценија) аутори су проучавали, описали, а затим и верификовали промене у српском језику на нивоу врста речи као граматичких категорија и на нивоу лексике у оквиру појединих врста речи: именице, придеви, глаголи, предлози. Добијени налази су показали да су именице и придеви учесталији у временски старијем узорку, док су глаголи и предлози учесталији у савременом узорку. Највећа одступања у дистрибуцији вероватноћа појединачних лексема уочена су на именицама и придевима, одступања код глагола су далеко мања, док су код предлога одступања занемарива. „Ови налази сугеришу да су именице највише подложне дијахронијским променама, док се предлози, као врста речи, могу сматрати изузетно стабилним и отпорним на промене“.³³⁴ На нивоу промене вероватноћа појединачних лексема најдрастичније разлике установљене су дакле код именица и нешто мање код придева, док су код глагола и предлога у току пет деценија уочене минималне промене.

Када су у питању именице, драстичне промене су се догодиле на нивоу ономастичких појмова, нарочито у оквиру топонима. Тако је најдрастичније одступање у случају именице „Србија“ која је на савременом узорку прва по рангу учесталости, док се на временски старијем узорку налази на 88. месту (однос пропорција 5:1), а затим код топонима „Југославија“ и „Европа“. Од 14 ономастичких појмова који су се на оба временска узорка нашли међу 500 најфреквентнијих именица 13 су топоними, док само једна именица означава

³³³ У испитивању аутори су користили два узорка дневне штампе: први узорак је преузет из „Корпуса српског језика“ Ђорђа Костића, и обухвата дневну штампу (лист „Политика“) у периоду од 1945. до 1957. године. Други подзорак преузет је из „Ебарт“ медијске документације којим је обухваћено седам дневних листова и пет недељника у периоду од 2002. до 2003. године. Узорци на којима је обављено истраживање састоје се од око милион речи.

³³⁴ Јелена Станковић и Александар Костић, Дијахронијске промене вероватноћа врста речи у језику дневне штампе, „Психологија“, 2006, vol. 39 (1), стр. 75–89.

институцију („Танјуг“). Занимљиво је да је међу 500 најчесталијих речи на узорку изведеном из старијег корпуса једини антропоним „Тито“ (65. место по рангу фреквенције), али се он не налази међу 500 најчесталијих именица у савременом корпусу. Са друге стране, у савременом корпусу присутни су ономастички појмови „Божић“ (51. место) и „Србин“ (62. место), којих на временски старијем узорку нема међу 500 најчесталијих именица. Разлике у ономастици на два узорка постоје и у случају институција: док су на временски старијем узорку присутни називи спортских клубова („Црвена Звезда“ и „Партизан“), на савременом узорку се налази назив судске институције („Хаг“), као и називи политичких странака („ДОС“ и „СПС“). За разлику од наведених налаза фреквенцијских речника дневне штампе временски удаљених узорка (именице), фреквенцијски речник парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. својим именицама као да је пребродило јаз од пет деценија и бележи (на нивоу ономастике, на нивоу топонима и на нивоу антропонима) све наведене речи.

Испитивањем стабилности дистрибуција вероватноћа појединих врста речи на два узорка дневне штампе показано је да су именице најподложније променама.³³⁵ Релативну нестабилност дистрибуција вероватноћа именица прати и релативна нестабилност дистрибуције вероватноће придева.³³⁶ Дистрибуције вероватноћа глагола и предлога у два временска узорка показују највећу стабилност. Готово да нема разлика у дистрибуцијама вероватноћа глагола на два временска узорка, те се може рећи да су глаголи изузетно стабилни и да су њихове вероватноће у мањој мери подложне дијахроничким променама.³³⁷ „Одступања у дистрибуирању

³³⁵ Значајнија одступања емпиријске расподеле из старијег корпуса и њиховог ранга на савремени примећена су у случају именица „човек“, „пут“, „свет“, „дете“, „полиција“, „црква“ и „суд“ чије фреквенције у савременом корпусу имају релативно високе рангове, за разлику од њихових рангова на временски старијем узорку (однос пропорција се за дате именице креће од 2:1 до 5:1). С друге стране, именице „земља“ (4. место) и „влада“ (8. место) такође доприносе одступањима јер су по глобалним и релативним фреквенцијама чешће на временски старијем узорку. Исти смер, са још изразитијим одступањима, уочен је за именице „рад“ (20. и 5. место), „председник“ (21. и 13. место) и топоним „Југославија“ (32. и 11. место).

³³⁶ Изразита одступања уочена су за придеве „српски“ (однос пропорција је 9:1), „црн“, „европски“ (однос пропорција за ова два придева је 4:1) и „светски“. Ови придеви су на савременом узорку знатно учесталији. Односи између фреквенција придева и ранга њихових фреквенција за два временска узорка разликују се и у супротном смеру у случају придева „амерички“, затим, још изразитије за придеве „народни“ (однос пропорција је 1:5) и „југословенски“ (однос пропорција је 1:3). Ови придеви су учесталији у старијем узорку.

³³⁷ Највећа одступања аутори су уочили за глаголе „хтети“, „имати“, „казати“, „радити“, „немати“ и „знати“, који су чешћи у узорку савременог језика.

вероватноћа именица, ономастичких појмова и придева на два временска узорка указују да се кроз језик овог функционалног стила рефлектују друштвени, идеолошки и културни утицаји. Овде није реч о дијахронијским променама на нивоу морфологије (о нивоу морфолошких промена говори податак да је смањена релативна учесталост именица и придева као врсте речи), већ на нивоу лексице, тј. учесталости појединих речи”,³³⁸ напомињу аутори. Језички варијетет парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и њихов функционални стил у потпуности и још снажније потврђују претходна опажања. Чак бисмо могли рећи, на основу података о именицама и глаголима фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. који следе, да нема језичког поља и жанра у коме се више него у паролама и слоганима осликава политички и идеолошки утицај на језик.

У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. семантичке (лексичке) речи одреднице присутне су на следећи начин: именице (1066 или 51,52%), глаголи (480 или 23,19%), придеви (241 или 11,64%), прилози (155 или 7,49%) и бројеви (9 или 0,43%), док су семантичке (лексичке) текуће речи распоређене овако: именице (3174 или 35,61%), глаголи (2088 или 23,43%), придеви (524 или 5,88%), прилози (458 или 5,13%) и бројеви (126 или 1,41%).

- *Именице.* У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. именице су присутне на првом месту са 51,52% или 1066 појављивања одредница и релативном фреквенцијом 35,61%.

Најфреквентније именице фреквенцијског речника (првих 30 по рангу) приказује табела 30. Оно што одмах пада у очи док посматрамо фреквентну листу именица је висока фреквентност ономастичких појмова: властитих имена – антропонима (чак 7 од првих 30 по рангу), топонима (5 од првих 30 по рангу), назива институција или нација (4 од првих 30 по рангу). Дакле, чак 16 именица од најфреквентнијих 30 у речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. су ономастички појмови. Када су у питању властите именице,

³³⁸ Аутори наводе да је однос релативних учесталости именица и глагола у савременом узорку 1,5:1, док овај однос у старијем износи 2:1. Однос релативних учесталости придева и глагола за савремени узорак је 1:2, а за временски старији узорак 1:1,3.

Табела 30. Именице фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Ранг	Категорија	Реч	F	F %
1.	и.	Клинтон Бил	331	3,71
2.	и.	НАТО	135	1,51
3.	и.	Ф-117А	91	1,02
4.	и.	Србин	72	0,80
5.	и.	Србија	70	0,78
6.	и.	Левински Моника	69	0,77
7.	и.	авион	39	0,43
8.	и.	Олбрајт Медлин	34	0,38
9.	и.	свет	32	0,35
10.	и.	бомба	31	0,34
11.	и.	Хитлер Адолф	26	0,29
12.	и.	Блер Тони	22	0,24
13.	и.	дете	22	0,24
14.	и.	Америка	21	0,23
15.	и.	Буџановци	21	0,23
16.	и.	Клинтон Челзи	21	0,23
17.	и.	Косово	21	0,23
18.	и.	Бог	20	0,22
19.	и.	земља	18	0,20
20.	и.	народ	18	0,20
21.	и.	Противваздушна одбрана	16	0,17
22.	и.	Американац	15	0,16
23.	и.	Београд	15	0,16
24.	и.	склониште	15	0,16
25.	и.	Солана Хавијер	15	0,16
26.	и.	убица	14	0,15
27.	и.	пилот	13	0,14
28.	и.	ракета	13	0,14
29.	и.	рат	13	0,14
30.	и.	срце	13	0,14

За овим именицама следе: „Европа“ (12), „Југославија“ (12) и „Рус“ (12).

њихова фреквенција даје нам за право да их при проучавању језичког варијетета парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. посматрамо као лајт-мотиве Приче о НАТО бомбардовању 1999. Именице фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (првих 30 по рангу) заправо су „чворне речи” – речи теме нашег корпуса. Једини критеријум рангирања при одређивању чворних речи је њихова учесталост појављивања у тексту, а од посебног су значаја речи које имају велику учесталост понављања. Све остале речи заправо проистичу из тих „чворних” – тематских и кључних речи корпуса и око њих се врте.

У испитаном корпусу од 11 милиона речи „Корпуса српског језика” (*CSL – Corpus of serbian language*) најчешћа именица је „дан”, и налази се тек на 30. месту од свих речи,³³⁹ док се у корпусу парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. налази тек на 88. ранговном месту, са апсолутном фреквенцијом 5 и релативном 0,05%. У „Фреквенцијском речнику савременог српског језика” десет најчешћих именица су: „дан”, „година”, „пут”, „време”, „рука”, „отац”, „народ”, „Исус”, „живот” и „реч”.³⁴⁰ Корпусом српске прозе у „Српском језику у бројевима” међу именицама које су се јавиле међу првих 200 рангова су: „човек”, „дан”, „око”, „време”, „ноћ”, „живот”, „пут”, „ствар”, „жена”, „година”,³⁴¹ док су то код Шћепановића: „човек”, „час”, „тренутак”, „око”, „стање”, „ствар”, „шума”, „поглед”, „смрт”, „даљина”, а код Иве Андрића: „кућа”, „човек”, „дан”, „жена”, „поп”, „година”, „пут”, „касаба”, „варош”, „свет”.³⁴² У речнику радио

³³⁹ *Corpus of Serbian Language, QUANTITATIVE DESCRIPTION OF SERBIAN LANGUAGE STRUCTURE.* by ĐORĐE KOSTIĆ. Institute for Experimental Phonetics and Speech, www.serbian-corpus.edu.rs/ie/eindex.htm, фебруар 2001.

³⁴⁰ По појединим делима, то су следеће именице: у „Речнику четири јеванђелиста”: Исус, син, отац, ученик, Бог, народ, човјек, дан, Господ и ријеч; у „Хазарском речнику”: син, година, Хазар, књига, време, каган, речник, име, реч и човек; у „Бездну”: Јулија, Србија, Михаило, дан, Кнез, Господин, Бабо, Београд, година и народ; у „Мамцу”: мајка, Доналд, живот, реч, ствар, отац, рука, трака, пут и прича; у „Ослободиоцима и издајницима”: деда, дан, народ, година, рат, глава, ујак, свет, село и стриц; у „Фајронту у Гретегу”: рука, Диж, жена, дан, пут, година, човек, Вишња, Димитрије и очи; у „Карактеристици”: дан, пивара, време, жена, рат, очи, Немац, година, тренутак и пут; и „У потпалубљу”: Анђела, Лазар, Дејан, рука, дан, време, отац, пут, Вања и живот; према Смиљка Васић и Драгољуб Васић, „Фреквенцијски речник савременог српског језика”, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2004.

³⁴¹ Према Илија Ковић, „Српски језик у бројкама (сабрани радови)”, Албатрос Плус, Београд, 2014, стр. 85.

³⁴² Према Илија Ковић и Душан Јовић, Компаративно изучавање речника и реченице Андрићеве приповедке „Аникина времена” и Шћепановићевог романа „Уста пуна земље”, Друштво за примењену лингвистику Србије, Београд, 1990.

пропагандних порука то су: „телефон“, „година“, „центар“, „марка“, „цена“, „ресторан“, „време“, „шанса“, „ауто“, „свет“.³⁴³ У фреквенцијском речнику парола Студентског протеста 1996/1997. то су: „студент“, „Слоба“, „ректор“, „Србија“, „РТС“, „Мира“, „народ“, „дан“, „Београд“, „јаје“.³⁴⁴ Од свих наведених, само 20 именица налазимо и у фреквенцијском речнику парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. (од постојећих 1066), са следећим апсолутним и релативним фреквенцијама:

- Србија – апсолутна фреквенција 70, релативна 0,78%
- свет – апсолутна фреквенција 32, релативна 0,35%
- народ – апсолутна фреквенција 18, релативна 0,20%
- Београд – апсолутна фреквенција 15, релативна 0,16%
- јаје – апсолутна фреквенција 10, релативна 0,11%
- човек – апсолутна фреквенција 9, релативна 0,10%
- рука – апсолутна фреквенција 8, релативна 0,09%
- Милошевић Слободан – апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%
- дан – апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%
- живот – апсолутна фреквенција 4, релативна 0,04%
- жена – апсолутна фреквенција 4, релативна 0,04%
- ноћ – апсолутна фреквенција 4, релативна 0,04%
- ствар – апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%
- година – апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%
- телефон – апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%
- време – апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%
- реч – апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%
- пут – апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%
- око – апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%
- шанса – апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%.

Сви постојећи корпуси и фреквенцијски речници српског језика бележе међу најфреквентнијим именицама, по правилу, неке опште речи („време“, „људи“, „дан“, „човек“). У „Фреквенцијском речнику савременог српског језика“ међу десет првих именица, поред имена главних јунака налазе се и стварне заједничке именице: „пут“, „живот“, „рука“ и обавезно оне које одређују трајање догађаја:

³⁴³ Према Драгана Чулић, „Радио пропаганда“, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет у Београду, 1994, стр. 70.

³⁴⁴ Према Тамара Груден, „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997“, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000.

„дан” и „време”.³⁴⁵ Фреквенцијска листа именица парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. бележи изузетно ниске фреквенције ових именица. Тиме се доказује тврдња проф. Александра Костића и Јелене Станковић да су, у смислу стабилности дистрибуција вероватноћа појединачних лексема, именице као граматичка категорија најподложније дијахронијским променама³⁴⁶ и да се управо именицама рефлектују политички, идеолошки и друштвени утицаји. Потврђује се уједно и хипотеза нашег рада да језик парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. одражава политичку и социјалну климу у СР Југославији 1999, те да се у њему огледа владајући политички дискурс 1999. (табела 30).

- *Глаголи.* У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. глаголи су присутни на другом месту са 23,19% или 480 појављивања одредница и релативном фреквенцијом 23,43%. Из групе семантичких (лексичких) речи издвајамо најфреквентнију групу глагола (табела 31, првих 30 по рангу) фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Глагол „бити”, најфреквентнији глагол нашег фреквенцијског речника (563 или 6,31%), егзистенцијални је глагол (у значењу постојати, живети), глагол о постојању човека, али то је и глагол о постојању у времену јер се употребљава као помоћни глагол који одређује прошлост, садашњост и будућност. По речима проф. Александра Костића, а на основу „Корпуса српског језика” (*CSL – Corpus of Serbian Language*)³⁴⁷ најчешће употребљавана реч српског језика јесте глагол „бити”: у испитаном корпусу од 11 милиона речи појављује се чак 94.498 пута. Глагол „бити” је и најфреквентнији глагол (7,13%) у „Фреквенцијском речнику савременог српског језика” (корпуса „Новог завјета” и савремене српске прозе), а за њим следе „хтети”, „моћи”, „рећи”, „имати”, „знати” (се), „казати” (се), „доћи”,

³⁴⁵ Смиљка Васић и Драгољуб Васић, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2004.

³⁴⁶ Јелена Станковић и Александар Костић, Дијахронијске промене вероватноћа врста речи у језику дневне штампе, „Психологија”, 2006, vol. 39 (1), стр. 81.

³⁴⁷ *Corpus of Serbian Language, QUANTITATIVE DESCRIPTION OF SERBIAN LANGUAGE STRUCTURE.* by ĐORĐE KOSTIĆ. *Institute for Experimental Phonetics and Speech*, www.serbian-corpus.edu.rs/ie/eindex.htm, фебруар 2001.

„видети” (се) и „морати”.³⁴⁸ У фреквенцијском речнику радио пропагандних порука најфреквентнији глаголи су: „јесам”, „моћи”, „певати”, „организовати”, „бити”, „купити”, „добити”, „позвати”, „имати”, „јавити” (се).³⁴⁹ У фреквенцијском речнику парола Студентског протеста 1996/1997. најфреквентнији глаголи су: „бити”, „хтети”, „имати”, „моћи”, „волетати” (се), „знати” (се), „пасти”, „доћи”, „дати” и „ићи”.³⁵⁰ У „Српском језику у бројевима” и корпусу српске прозе најфреквентнији глаголи су: „бити”, „моћи”, „знати”, „имати”, „видети”, „мислити”, „казати”, „гледати”, „дати”, „говорити”.³⁵¹ Од свих наведених, чак 9 најфреквентнијих глагола (међу првих 30 по рангу) фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. налазимо и међу 10 најфреквентнијих у „Фреквенцијском речнику савременог српског језика” (сем глагола „казати”), као и међу 10 најфреквентнијих у фреквенцијском речнику парола Студентског протеста 1996/1997. (сем глагола „ићи”). Подударност најфреквентнијих глагола је велика и са „Српским језиком у бројевима” и корпусом српске прозе (7), док је занемарива са фреквенцијским речником радио пропагандних порука (4). Овим налазима се доказује тврдња проф. Александра Костића и Јелене Станковић да су, у смислу стабилности дистрибуција вероватноћа појединачних лексема, глаголи као граматичка категорија најмање подложни дијахронијским променама.³⁵² Најфреквентнији глаголи у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. могу се назвати егзистенцијалним по своме општем значењу, али и по животном искуству под НАТО бомбама 1999. (табела 31).

³⁴⁸ Аутори Смиљка Васић и Драгољуб Васић, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2004. Фреквенцијски речник савременог српског језика садржи 23.189 лексичких одредница и 45.6376 поновљених речи.

³⁴⁹ Према Драгана Чулић, „Радио пропаганда”, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет у Београду, 1994, стр. 70.

³⁵⁰ Према Тамара Груден, „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997”, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000.

³⁵¹ Према Илија Ковић, „Српски језик у бројкама (сабрани радови)”, Албатрос Плус, Београд, 2014, стр. 85.

³⁵² Јелена Станковић и Александар Костић, Дијахронијске промене вероватноћа врста речи у језику дневне штампе, „Психологија”, 2006, vol. 39 (1), стр. 81.

Табела 31. Глаголи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Ранг	Категорија	Реч	F	F %
1.	гл.	бити	563	6,31
2.	гл.	хтети	87	0,97
3.	гл.	имати	52	0,58
4.	гл.	доћи	40	0,44
5.	гл.	моћи	39	0,43
6.	гл.	јебати	33	0,37
7.	гл.	немати	33	0,37
8.	гл.	видети	31	0,34
9.	гл.	знати	24	0,26
10.	гл.	бомбардовати	22	0,24
11.	гл.	летети	22	0,24
12.	гл.	волети	19	0,21
13.	гл.	пасти	19	0,21
14.	гл.	чекати	18	0,20
15.	гл.	дати	16	0,17
16.	гл.	мењати	16	0,17
17.	гл.	падати	14	0,15
18.	гл.	победити	14	0,15
19.	гл.	попушити	14	0,15
20.	гл.	продавати	12	0,13
21.	гл.	требати	12	0,13
22.	гл.	чувати	12	0,13
23.	гл.	морати	11	0,12
24.	гл.	рећи	11	0,12
25.	гл.	послати	10	0,11
26.	гл.	пушити	10	0,11
27.	гл.	сићи	10	0,11
28.	гл.	бранити	9	0,10
29.	гл.	вратити	9	0,10
30.	гл.	мислити	9	0,10

За овим глаголима следе: „певати“ (9), „срушити“ (9) и „бојати“ се (8).

Могли бисмо рећи да семантичке речи, најфреквентније именице и глаголи корпуса, творе информативно језгро парола и слогана или читаву Причу о протесту против НАТО бомбардовања 1999. која на посебан начин открива природу друштва у коме смо живели. Јер „природа једног друштва заправо се јасније огледа само на лексичко-семантичком нивоу језика, оном који рефлектује садржаје о којима се у датој заједници говори, док она у много мањој мери утиче на гласовну и граматичку структуру, која одређује форму језичких израза“.³⁵³ Овде можемо само запазити да је фреквенција свих лексичких јединица испитиваног корпуса парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999, а нарочито именица и глагола, управо сразмерна њиховој друштвеној ангажованости. Првих десет најчешћих именица и десет најчешћих глагола тематске су – кључне речи корпуса, јер се односе на главне јунаке радње и постојеће животне прилике. Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. типичан је и по томе што поседује велики број кључних тема – „чворних речи“. Првих десет најчешћих речи (табела 7. Језгро ранговног поретка корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999), првих тридесет најчешћих именица (табела 30) и првих тридесет најчешћих глагола (табела 31) текстура су лексичко-семантичког нивоа језика чије шаре 1999. исцртавају живот и политика.

- *Придеви.* У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. придеви су присутни на трећем месту са 11,64% или 241 појављивањем одредница и релативном фреквенцијом 5,88%. Из групе семантичких (лексичких) речи издвајамо најфреквентнију групу придева (табела 32, првих 30 по рангу) фреквенцијског речника парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999.

Проучавајући значења придева као услов и последицу њихове лексичке спојивости проф. Рајна Драгичевић у истоименом тексту³⁵⁴ доказује да контекст слабије утиче на фреквентне лексеме (придеве) и не оставља трајне последице на њихово значење, а да јаче утиче на нефреквентне лексеме (придеве) и да оставља

³⁵³ Ранко Бугарски, „Језик у друштву“, Просвета, Библиотека век, Београд, 1986, стр. 15.

³⁵⁴ Рајна Драгичевић, О значењу придева као услову и последици њихове лексичке спојивости, Јужнословенски филолог LXVII (2011), www.doiserbia.nb.rs.

трајнији утицај на њихов семантички садржај. Најчешће асоцијације на нефреквентне придеве представљају именице са којима се они често употребљавају, што значи да синтагме које се често користе врше утицај и независно од контекста. С друге стране, најчешће вербалне асоцијације на изузетно фреквентне придеве никада нису именице с којима они граде синтагме, већ њихови антоними, што значи да контекст не врши утицај на значење ових придева када се употребе независно од контекста.³⁵⁵ Истраживање Илије Ковића о међусобном везивању врста речи у оквиру реченице говори да је најчешћа комбинација у српском језику придев – именица: чешћа је у новинским у односу на књижевне текстове.³⁵⁶

У „Корпусу савременог српског језика“ (CSL – *Corpus of Serbian Language*) придеви „добар“ (2045) и „стар“ (1961) спадају међу десет најфреквентнијих придева у српском језику, а према фреквенцији у том речнику следе: „леп“ (1106), „срећан“ (358), „веран“ (190), „моћан“ (127), „строг“ (105) и „глуп“ (37).³⁵⁷ У „Фреквенцијском речнику савременог српског језика“ придеви који се најчешће помињу су: „велик“, „хазарски“, „исти“, „нов“, „српски“, „стар“, „сав“, „мали“, „добар“ и „цео“.³⁵⁸ Придеви су, као и именице, тематски везани за конкретно дело (роман) и отуда и тесна веза између првих десет именица и њихових карактеристика које им додељује писац.³⁵⁹ У фреквенцијском речнику радио

³⁵⁵ По налазима проф. Драгичевић најфреквентнија асоцијација на све испитане придеве у српском језику редовно је синтагматске природе, тј. обавезно је то именица, али за четири испитана придева (глуп, леп, добар, стар) на високом другом месту је антоним, а за преостала четири придева (моћан, строг, веран, срећан) антоним се не појављује међу најфреквентнијим асоцијацијама.

³⁵⁶ Према Илија Ковић, *Квантитативни приступ српској реченици*, у: „Српски језик у бројкама (сабрани радови)“, Албатрос Плус, Београд, 2014, стр. 102.

³⁵⁷ *Corpus of Serbian Language, QUANTITATIVE DESCRIPTION OF SERBIAN LANGUAGE STRUCTURE*. by ĐORĐE KOSTIĆ. *Institute for Experimental Phonetics and Speech*, www.serbian-corpus.edu.rs/ie/eindex.htm, фебруар 2001.

³⁵⁸ Аутори Смиљка Васић и Драгољуб Васић, *Институт за педагошка истраживања*, Београд, 2004.

³⁵⁹ У „Речнику четири јеванђелиста“, поред општих придева који могу бити присутни у било ком тексту, првих десет очигледно су везани за првих десет тематских именица: божји, свештенски, човечји, нечист; у „Хазарском речнику“ то су: хазарски, хришћански, хебрејски, јеврејски, грчки; у „Бездну“: српски, турски; у „Мамцу“ за тему је везан само придев „мајчин“, који се односи на главну личност романа, на пишчеву мајку; у „Ослободиоцима и издајницима“: народни; у „Фајронту у Гргетегу“, где је тема љубав, тематским придевом могли би се назвати придеви „драг“ и „добар“; у „Карактеристици“ само придев „немачки“ је везан за тему, а „У потпалубљу“ за тему су везана имена главних јунака, па су од њих направљени придеви: „Анђелин“, „Лазаров“ и „Дејанов“.

Табела 32. Придеви фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Ранг	Категорија	Реч	F	F %
1.	п.	сав	48	0,53
2.	п.	невидљив	30	0,33
3.	п.	амерички	24	0,26
4.	п.	српски	22	0,24
5.	п.	добар	14	0,15
6.	п.	велик	12	0,13
7.	п.	мали	12	0,13
8.	п.	нов	11	0,12
9.	п.	хаварисан	10	0,11
10.	п.	цео	10	0,11
11.	п.	стар	8	0,08
12.	п.	Билов	7	0,07
13.	п.	јак	6	0,06
14.	п.	ваздушни	5	0,05
15.	п.	глуп	5	0,05
16.	п.	Клинтонов	5	0,05
17.	п.	луд	5	0,05
18.	п.	тврђ	5	0,05
19.	п.	веран	4	0,04
20.	п.	главни	4	0,04
21.	п.	злочиначки	4	0,04
22.	п.	крив	4	0,04
23.	п.	слободан	4	0,04
24.	п.	сремски	4	0,04
25.	п.	стран	4	0,04
26.	п.	црн	4	0,04
27.	п.	авио	3	0,03
28.	п.	авионски	3	0,03
29.	п.	бесплатан	3	0,03
30.	п.	видљив	3	0,03

За овим придевима следе: „курвин“ (3), „лимарско-фарбарски“ (3) и „лош“ (3).

пропагандних порука то су: „нов“, „повољан“, „фолк“, „добар“, „новогодишњи“, „музички“, „велики“, „богат“, „дугачак“, „светски“.³⁶⁰ У фреквенцијском речнику парола Студентског протеста 1996/1997. то су: „црвен“, „велик“, „добар“, „студентски“, „мали“, „луд“, „последњи“, „нов“, „плав“, „брз“.³⁶¹ Од свих наведених, само 12 придева налазимо и у фреквенцијском речнику парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. (од постојећих 241), са следећим апсолутним и релативним фреквенцијама:

- сав – апсолутна фреквенција 48, релативна 0,53%
- српски – апсолутна фреквенција 22, релативна 0,24%
- добар – апсолутна фреквенција 14, релативна 0,15%
- велик – апсолутна фреквенција 12, релативна 0,13%
- мали – апсолутна фреквенција 12, релативна 0,13%
- нов – апсолутна фреквенција 11, релативна 0,12%
- цео – апсолутна фреквенција 10, релативна 0,11%
- стар – апсолутна фреквенција 8, релативна 0,08%
- луд – апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%
- глуп – апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%
- веран – апсолутна фреквенција 4, релативна 0,04%
- леп – апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%.

И овим налазима се доказује тврдња проф. Александра Костића и Јелене Станковић да су, у смислу стабилности дистрибуција вероватноћа, придеви као граматичка категорија (одмах после именица) најподложнији дијахронијским променама.³⁶² Не изненађује податак да фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. не бележи нити једно појављивање једног од најфреквентнијих придева српског језика – придева „срећан“.

- *Прилози.* У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. прилози су присутни на четвртном месту са 7,49% или 155 појављивања одредница и релативном фреквенцијом 5,13%. Следи најфреквентнија група прилога (табела 33, првих 15 по рангу)

³⁶⁰ Према Драгана Чулић, „Радио пропаганда“, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет у Београду, 1994, стр. 70.

³⁶¹ Према Тамара Груден, „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997“, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000, стр. 40.

³⁶² Јелена Станковић и Александар Костић, Дијахронијске промене вероватноћа врста речи у језику дневне штампе, „Психологија“, 2006, vol. 39 (1), стр. 81.

фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Табела 33. Прилози фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Ранг	Категорија	Реч	F	F %
1.	пр.	сад	22	0,24
2.	пр.	само	20	0,22
3.	пр.	још	19	0,21
4.	пр.	мало	16	0,17
5.	пр.	дабогда	15	0,16
6.	пр.	далеко	14	0,15
7.	пр.	кад	14	0,15
8.	пр.	много	14	0,15
9.	пр.	где	11	0,12
10.	пр.	већ	10	0,11
11.	пр.	како	10	0,11
12.	пр.	данас	9	0,10
13.	пр.	добро	9	0,10
14.	пр.	овде	9	0,10
15.	пр.	онда	9	0,10

Прилози који се најчешће појављују у „Фреквенцијском речнику савременог српског језика“ јесу: „тако“, „само“, „кад“, „још“, „сад“, „више“, „како“, „већ“, „онда“ и „све“,³⁶³ од којих седам налазимо у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. Тако и прилози (попут глагола) доказују стабилност у дистрибуцији вероватноћа појединачних лексема.

- *Бројеви.* У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. бројеви су присутни на петом месту са 0,43% или девет појављивања одредница и релативном фреквенцијом 1,41%. Бројеве (текуће речи) записане арапским цифрама фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. приказује табела 34.

³⁶³ Смиљка Васић и Драгољуб Васић, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2004.

Табела 34. Бројеви фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. записани арапским цифрама

Ранг	Број	F
1.	1	8
2.	2	3
3.	5	3
4.	0	3
5.	1.	2
6.	1999.	2
7.	1996-1997	2
8.	7	2
9.	1999	1
10.	130	1
11.	1945	1
12.	12:00	1
13.	19:55	1
14.	24.3.1999.	1
15.	2002.	1
16.	12	1
17.	2.	1
18.	115	1
19.	116	1
20.	117	1
21.	24	1
22.	3	1
23.	3.	1
24.	4.	1
25.	41	1
26.	26	1
27.	5.	1
28.	6.	1
29.	600	1
30.	666	1
31.	012-62-056	1
32.	7.	1
33.	8.	1
34.	9.	1
35.	99	1
36.	99163545789321	1

Бројеви фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. записани арапским цифрама јављају се у укупно 36 облика са фреквенцијом 53. Да се прича о догађају какво је НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. може испричати и бројевима, показују бројеви исписани у паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999. (табела 34).

Они, између осталог, означавају:

- тачно време почетка бомбардовања (19:55)
- дан, месец и годину почетка бомбардовања (24.3.1999.)
- тачно време протестних концерата и протестних окупљања (12:00)
- годину протеста бивших издајника, садашњих сабораца (1996–1997)
- годину победе над фашизмом (1945)
- модел обореног НАТО авиона (117)
- сатански број главног кривца и виновника НАТО бомбардовања (666)
- телефонски број главног кривца и виновника НАТО бомбардовања – Била Клинтона (99163545789321).

Речник бележи и један облик записан римском цифром (I) са апсолутном фреквенцијом 5. Укупна фреквенција бројева записаних (арапским и римским) цифрама износи 58. У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. бројеви су записивани и словима (табела 35).

Табела 35. Бројеви фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. записани словима

Ранг	Категорија	Број	F	F %
1.	бр.	један	41	0,65
2.	бр.	два	12	0,46
3.	бр.	три	8	0,13
4.	бр.	пет	3	0,08
5.	бр.	девет	1	0,03
6.		милион	1	0,01
7.	бр.	хиљаду четири стотине деведесет други	1	0,01
8.	бр.	шеснаест	1	0,01

2.1.8.8. Речи са фреквенцијом 1 (F 1) фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

Најочигледније анализе фреквенцијских речника могуће је провести над најфреквентнијим речима, тј. онима које су најчешће, као и онима које су се појавиле само једном, док је средишњи део речника тешко подложен оваквој анализи.³⁶⁴ Досадашња истраживања су показала да се у сваком корпусу половина свих одредница појављује само једном, те да ниједан корпус није тако велики да би могао обухватити све речи некога језика. Дакле, уобичајено је да око половине укупног броја речи неког корпуса (50%) носи ову фреквенцију. То је општа особина природног језика, и колико год се повећавала величина корпуса, F 1 приближно задржава своју вредност. Лингвисти најчешће на основу заступљености фреквенције 1 (F 1) процењују стилско богатство неког аутора и стилске одлике текста.³⁶⁵ Међу осам анализираних романа (добитника НИИН-ове награде) методом фреквенцијског речника Смиљка Васић налази само један у којем F 1 прелази 50%.³⁶⁶ Илија Ковић налази готово подједнаку вредност F 1 код Иве Андрића и Бранимира Шћепановића (68,86 и 68,75%).³⁶⁷ Највећу вредност F 1 и лексичко богатство на које је аутор рада у свом истраживању (а и у литератури) наишао је F 1=73,59% у „Ђоравој кутији“ Петра Луковића чиме се његови новински текстови сврставају у књижевно штиво.³⁶⁸

У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. фреквенцију 1 (F 1) носи 58,68% речи. Изузетно погодни за поређење са налазима вредности F 1 нашег речника су фреквенцијски речник парола Студентског протеста 1996/1997. (јер припада истом жанру – пароллама и слоганима побуне) и фреквенцијски речник радио пропагандних порука

³⁶⁴ Према Илија Ковић, „Српски језик у бројкама (сабрани радови)“, Албатрос Плус, Београд, 2014, стр. 83.

³⁶⁵ Видети: Тамара Груден, „Књижевно-публицистички елементи у делу Ђораво кутија Петра Луковића“, специјалистички рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 1994.

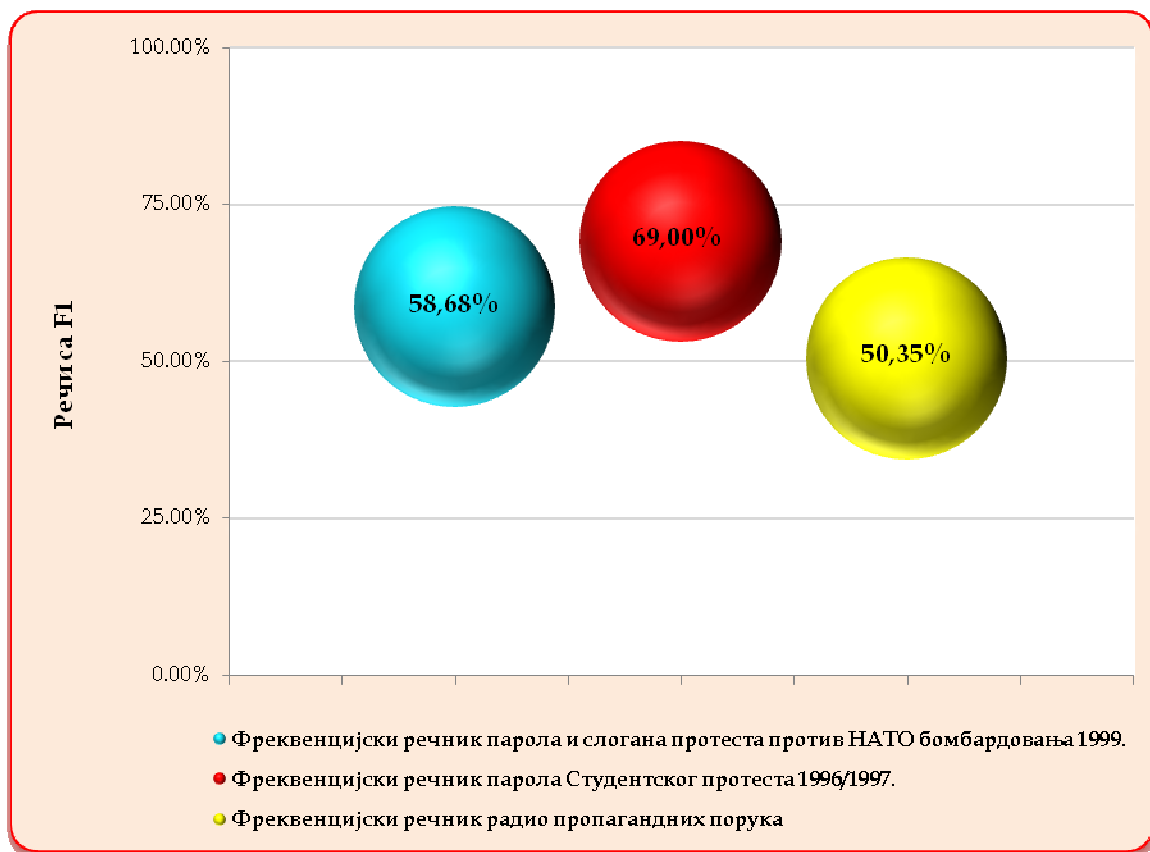
³⁶⁶ То је роман „У потпалуљу“ Владимира Арсенијевића који има 60 одсто речи са фреквенцијом 1.

³⁶⁷ Илија Ковић, Упоредно проучавање речника и реченице Андрићеве приповетке „Аникина времена“ и Шћепановићевог романа „Уста пуна земље“, у: „Српски језик у бројкама (сабрани радови)“, Албатрос Плус, Београд, 2014, стр. 83.

³⁶⁸ Видети: Тамара Груден, „Књижевно-публицистички елементи у делу Ђораво кутија Петра Луковића“, специјалистички рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 1994.

(пропагандни жанр) и њихове вредности F 1. У фреквенцијском речнику студентских парола чак 69% речи носи ову фреквенцију 1, што сведочи о разноликости и богатству речника студентских парола.³⁶⁹ У фреквенцијском речнику радио пропагандних порука од укупно 1980 одредница 997 је са F 1, тј. 50,35%: доминирају именице, следе придеви, глаголи, те остале граматичке категорије.³⁷⁰ Како се F 1 распоредио у сва три фреквенцијска речника приказује графикон 14.

Графикон 14. Речи са фреквенцијом 1 (F 1) фреквенцијских речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, парола Студентског протеста 1996/1997. и радио пропагандних порука (огласа)

Изнети подаци говоре да је, посматрајући речи са F 1, речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. оскуднији од речника парола Студентског протеста 1996/1997, а разноврснији од речника радио пропагандних

³⁶⁹ Према Тамара Груден, „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997“, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000, стр. 41.

³⁷⁰ Према Драгана Чулић, „Радио пропаганда“, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет у Београду, 1994, стр. 66.

порука (огласа). Речи са F 1 су управо онај део сваког фреквенцијског речника који украшава и боји језик. Стога су, с обзиром на разноврсност речника, индикативне за посматрање врсте речи са фреквенцијом 1 (F 1) (табела 36) и врсте речи са фреквенцијом различитом од 1 (F≠1) фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (табела 37).

Табела 36. Врсте речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. са фреквенцијом 1 (F 1)

Р. б.	Категорија	одреднице	одреднице %	по врсти речи %
1.	Именице	667	32,24	62,57
2.	Глаголи	266	12,86	55,42
3.	Придеви	151	7,30	62,66
4.	Заменице	2	0,10	7,14
5.	Бројеви	4	0,19	44,44
6.	Прилози	99	4,76	63,87
7.	Предлози	2	0,10	7,69
8.	Везници	4	0,19	19,05
9.	Речице	8	0,39	42,11
10.	Узвици	11	0,53	45,83
УКУПНО		1214	58,68	

Као што се из табеле 47 види, у фреквенцијском речнику парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. од укупно 2066 одредница њих 1214 или 58,68% је са фреквенцијом 1 (F 1). Међу врстама речима (одредницама) са фреквенцијом 1 (F 1) доминирају именице (32,24%), следе глаголи (12,86%), придеви (7,30%), прилози (4,76%), узвици (0,53%), речице (0,39), везници (0,19%), бројеви (0,19%), заменице (0,10%) и предлози (0,10%). Последња колона табеле 47 приказује проценат врсте речи са F 1 у односу на укупну заступљеност те врсте речи у фреквенцијском речнику, и управо ове граматичке категорије са F 1 и њихове вредности доприносе богатству језика и стила и представљају њихов „украш“: што их је више, то је језик китњастији. Сходно томе, украшавању језика парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. највише су допринеле именице (62,57%),

прилози (63,87%), придеви (62,66%), глаголи (55,42%), узвици (45,83%), бројеви (44,44%), речице (42,11%), везници (19,05%), предлози (7,69%) и заменице (7,14%).

Које врсте речи са фреквенцијом различитом од 1 ($F \neq 1$) и у којем проценту чине фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, као и укупну заступљеност врста речи са $F \neq 1$ у фреквенцијском речнику приказује табела 37.

Табела 37. Врсте речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. са фреквенцијом различитом од 1 ($F \neq 1$)

Р. б.	Категорија	одреднице	одреднице %	по врсти речи %
1.	Именице	399	19,28	37,43
2.	Глаголи	214	10,34	44,58
3.	Придеви	90	4,35	37,34
4.	Заменице	26	1,26	92,86
5.	Бројеви	5	0,24	55,56
6.	Прилози	56	2,71	36,13
7.	Предлози	24	1,16	92,31
8.	Везници	17	0,82	80,95
9.	Речице	11	0,53	57,89
10.	Узвици	13	0,63	54,17
УКУПНО		855	41,32	

Као што се из табеле 37 види, у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. од укупно 2066 одредница њих 855 или 41,32% је са фреквенцијом различитом од 1 ($F \neq 1$). Међу врстама речи (одредницама) са фреквенцијом различитом од 1 ($F \neq 1$) доминирају именице (19,28%), следе глаголи (10,34%), придеви (4,35%), прилози (2,71%), заменице (1,26%), предлози (1,16%), везници (0,82%), узвици (0,63%), речице (0,53%) и бројеви (0,24%). Последња колона табеле 48 приказује проценат врсте речи са $F \neq 1$ у односу на укупну заступљеност те врсте речи у фреквенцијском речнику, и управо ове граматичке категорије са $F \neq 1$ и њихове вредности покривају најфреквентнији део речника

парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. Од укупне заступљености врста речи са $F \neq 1$ у фреквенцијом речнику најприсутније су заменице (92,86%), предлози (92,31%), везници (80,95%), речице (57,89%), бројеви (55,56%), узвици (54,17%), глаголи (44,58%), именице (37,43%), придеви (37,34%) и прилози (36,13%). Ако изузмемо функционалне речи са $F \neq 1$ (заменице, предлоге, везнике, узвике и речице) чије су фреквенције у сваком речнику стабилне и сталне, међу семантичким врстама речи уочљива је висока заступљеност бројева (55,56%) и глагола (44,58%) са $F \neq 1$.

2.1.8.9. Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. и лексичке универзалије

За нашу крајњу анализу статистичких података изузетно је занимљиво упоредити 10 најфреквентнијих речи фреквенцијских речника будућих учитеља,³⁷¹ деце,³⁷² радио пропагандних порука (огласа),³⁷³ „Новог завјета“ (четири Јеванђелиста)³⁷⁴ и парола Студентског протеста 1996/1997.³⁷⁵ са најфреквентнијим речима фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999 (табела 38). Десет првих речи у ранговном поретку фреквенцијских речника називају се лексичким универзалијама јер се налазе не само у језичком корпусу српског, већ и у корпусима других индоевропских језика.

Овакав упоредни преглед открива многе занимљивости које заправо сведоче како се језик прилагођава контексту и сврси. Поклапање између 10 најфреквентнијих речи у речнику будућих учитеља и у дечијем речнику износи 90%, што значи да се чак десет речи подудара по значењу, али не и по рангу употребе. Евидентно је да ова висока подударност проистиче из комуникацијског односа учитељи – деца и жеље за међусобним разумевањем. У речнику радио огласа од десет најфреквентнијих речи чак пет припада бројевима (телефонски бројеви се морају користити у радио огласима и отуда толика заступљеност у првих 10 речи), а да ниједан од њих није из категорије уобичајено коришћених бројева (три, седам, девет). Одсуство заменица (и личних и показних) објашњава се правилом писања за радио оглас које инсистира на избегавању заменица, а наглашавању и понављању имена.

³⁷¹ Владислава Кнафлич, „Фреквенцијски речник будућих учитеља“, Просвета, Београд, 1990.

³⁷² Вера Лукић, „Дечији фреквенцијски речник“, Просвета/Институт за педагошка истраживања, Београд, 1983.

³⁷³ Драгана Чулић, „Радио пропаганда“, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет у Београду, 1994.

³⁷⁴ Смиљка Васић, Полазне основе новије српске прозе, I књига, „Речник четири јеванђелиста“, Институт за педагошка истраживања, Београд, 1996.

³⁷⁵ Тамара Груден, „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997“, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000.

Табела 38. Упоредни преглед најфреквентнијих речи фреквенцијских речника будућих учитеља, деце, радио пропагандних порука, „Новог завјета“, парола Студентског протеста 1996/1997. и парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

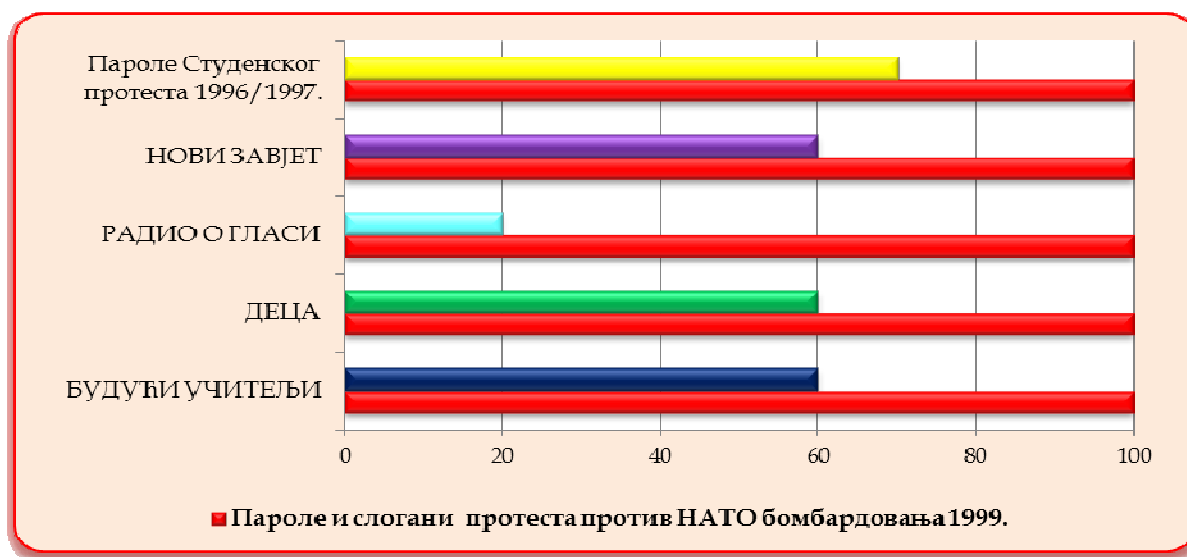
Ранг	БУДУЋИ УЧИТЕЉИ	ДЕЦА ³⁷⁶	РАДИО ОГЛАС	НОВИ ЗАВЈЕТ	Пароле Студентског протеста 1996/1997.	Пароле протеста против НАТО бомбардовања 1999.
1.	јесам	јесам	сто	и	бити	бити
2.	и	и	у	он	да	Бил Клинтон
3.	да	себе, се	и	бити	и	ти
4.	себе, се	бити	за	себе, се	у	ја
5.	у	да	пет	а	себе, се	да
6.	он	у	два	да	не	и
7.	ја	ја	шест	у	ми	у
8.	тај	он	на	не	он	НАТО
9.	бити	на	јесам	рећи	хтети	себе, се
10.	на	кад	двадесет	који	ти	не

Какав је процентуални однос подударана најфреквентнијих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и других фреквенцијских речника илуструје графикон 15. Одмах уочавамо да подударност између 10 најфреквентнијих речи речника студентских парола и речника деце и будућих учитеља износи 50%, што значи да се чак пет речи подудара по фреквенцији, али не и по рангу употребе. Од 10 најфреквентнијих речи НАТО

³⁷⁶ Подаци у табели су према Вера Лукић, „Дечји фреквенцијски речник“, Просвета/Институт за педагошка истраживања, Београд, 1983. Занимљиво је да су и Цветана Крстев и Сандра Гуцул израдиле дечји фреквенцијски речник према роману „Вини Пу“, аутора А. А. Милна који (у односу на речник Лукићеве) даје следеће резултате: међу првих 12 најфреквентнијих речи у оба речника појављује се 7 речи. То су „јесам“, „и“, „да“, „се“, „он“, „бити“ и „ја“. Од ових речи, само најфреквентније речи „јесам“ и „и“ су исто рангиране. У дечијем фреквенцијском речнику су најфреквентније значеће речи именице „дан“ и „кућа“ (на 20. и 22.), док је глагол „рећи“, који је најфреквентија значећа реч у роману „Вини Пу“ и заузима 4. место, тек на 50. месту у дечијем речнику; према Цветана Крстев и Сандра Гуцул, Ка дечијем речнику – аутоматска обрада дечје литературе, poincare.matf.bg.ac.rs/~cvetana/biblio/DecjiRecnik.

парола, студентских парола и радио пропагандних порука заједничке су само две: везник „и“ и предлог „у“. Везник „и“ и предлог „у“ су две речи заједничке свим поређеним корпусима. Подударност 10 најфреквентнијих речи „Новог завјета“, парола Студентског протеста 1996/1997. и парола протеста против НАТО бомбардовања 1999. износи чак 60%, од којих предлог „у“ дели исти 7. ранг у „Новом завјету“ и НАТО паролама. Највећа подударност 10 најфреквентнијих речи је између НАТО парола и студентских парола и износи чак 70%, од којих се најфреквентнија реч – глагол „бити“ у оба корпуса подудара и по рангу употребе (1. ранг). Да ли је то само случајност, или пак лексичке универзалије у паролама и слоганима побуне испуњавају своје унутрашње статистичке закономерности?

Графикон 15. Однос најфреквентнијих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и других фреквенцијских речника (будућих учитеља, деце, радио огласа, „Новог завјета“ и парола Студентског протеста 1996/1997)

Аутор „Обратног речника српскога језика“, специфичне врсте лексикографског дела,³⁷⁷ Мирослав Николић, запажа да се највећа промена у протеклих 150 година догодила у лексици и лексичком фонду српског језика који се интелектуализовао, те се може судити и о развоју нашег књижевног

³⁷⁷ Мирослав Николић, „Обратни речник српског језика“, Институт за српски језик САНУ и Матица српска, Београд, 2000. Обратни речник убраја се у специјалне речнике по томе што редослед речи није дат према почетним словима речи, него се узбуђавање врши према крају речи, нрп. реч „шума“ неће бити под словом „ш“ већ под словом „а“, тј. одреднице су инверзно алфабетски уређене.

језика – нпр. о његовој интелектуализацији. Тако се, на пример, поређењем речи на „ост“ у „Вуковом речнику“ из 1852. године и оних у „Обратном речнику српскога језика“ из 2000. године може утврдити да је број таквих апстрактних речи неупоредиво већи него у 19. веку. У фреквенцијском речнику парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. само се шест, од 9229 речи завршава на „ост“ и присутне су са веома ниским фреквенцијама („невидљивост“ – F2, „глупост“ – F1, „радост“ – F1, „свечаност“ – F1, „храброст“ – F1, „човечност“ – F1). Ову чињеницу одсуства апстрактних појмова у фреквенцијском речнику парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. сматрамо изузетно значајном.

Разматрајући „Лексичке промјене с краја двадесетог вијека“ Данко Шипка, на основу истраживања базе података од око 45.000 сакупљених нових лексема из новинских корпуса и речника, у све три варијанте језика (српски, хрватски, бошњачки), запажа језичке процесе и језичке промене деведесетих година, тј. крајем 20. века:

- нове и оживљене лексеме и афикси,
- нова значења, проширења или сужења постојећих,
- промене у конотацији, употребним одликама, честоћи,
- слабљење лексичке норме,
- ортографске, морфолошке и творбене последице лексичких промена.³⁷⁸

Сувишно је рећи да је ове лексичке промене с краја 20. века изазвала и условила политика. Шипка закључује да су варијантски маркиране лексеме уведене деведесетих година 20. века оствариле ограничен утицај у укупној лексичкој маси, чак и у маси свих нових речи. Како време пролази, њихова друштвена функција подлеже промени и оне се постепено преобраћају у обележавач конзервативизма. Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. управо је доказ оваквих језичких процеса и језичких промена.

Промишљајући избор и фреквенцију речи у паролама и слоганима протеста

³⁷⁸ www.gewi.uni-graz.at/gralis/projektarium.

против НАТО бомбардовања 1999. као да се намеће реченица: „... када је реч о речима – остајем без речи”.³⁷⁹ Чињеница да је паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999. исписано импозантних 9229 речи, није нимало безначајна. Ако се и нису увек бирале „праве” речи, бар су се транспарентима разливале у прегрштима. Налази фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. потврдили су значај фреквенција речи. Фреквенције заиста јесу, како је тврдио Пјер Гиро, позитиван и конкретан атрибут речи и део њене дефиниције. И отворена књига која бројевима бележи драгоцене трагове времена, духа и идеја, ипак доказујући мисао Милована Данојлића да светом не владају толико идеје и људи, колико извесне речи. Најфреквентније речи побуњеног народног духа и његовог лексичког фонда 1999. носиоци су заветних порука српског колектива под НАТО бомбама.

Уједно, претходна анализа статистичких података фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, као и њихово поређење са постојећим корпусима српског језика и сродним фреквенцијским речницима, омогућили су нам доказивање истинитости наших постављених хипотеза:

1. Фреквенција речи у корпусу парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. није пука произвољност, већ подлеже језичким законитостима. Прва законитост, под називом Зипфов закон, тиче се односа ранга речи и њене фреквенције, а друга принципа економичности који влада језиком.
2. Језик парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. представља посебан социолект и пропагандни варијетет.
3. Језик парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. одражава политичку и социјалну климу, те се у њима огледа владајући политички дискурс 1999.

³⁷⁹ Ђуро Шушњић, „Рибари људских душа”, Младост, Београд, 1984, стр. 59.

2.2. Комуниколошка анализа парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

- ◆ *Свега овога не би било, да је Клинтонов отац имао ситно за кондом.*
- ◆ **КОЛУМБО, ЈЕБАЛА ТЕ ИНДИЈА**
- ◆ *Америко, Колумбо те је открио, Србин ће те покрити*
- ◆ **АМЕРИКА ЈЕ ОТКРИВЕНА 1492.
НИЈЕ ПОЗНАТО КАКО СУ ЉУДИ ДО ТАДА РАТОВАЛИ.**
- ◆ *Билова кита је костур америчке демократије.*
- ◆ *Ко високо лети, у Бућановце пада!*
- ◆ *Богу божије, цару цареву, Србија Србима, а Клинтону курац!*
- ◆ *Непобедив је народ који брани своју слободу*
- ◆ **НАТО ОДЛАЗИ МИРНО И БЕЗ ПАНИКЕ. ГОТОВО.**
Центар за обавештавање
- ◆ **АТЕРИРАЈ БИЛЕ. ЛУД ЈЕ ОВО НАРОД**

пароле и слогани протеста 1999.

Циљ комуниколошке анализе парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. је:

– осветлити паролу, слогани и графити као облике фолклорне комуникације и нове жанрове,

– разложити комуникацију паролама, слоганима и графитима и доћи до модела њене комуникативне структуре:

1. с обзиром на то одакле долазе и куда иду искази који се размењују,
2. према томе шта ти искази садрже.

У истраживању и анализи информативне усмерености парола, слогана и графита применили смо шему политичке комуникације (Ласвел, Гредел, Наумовић), као и модел Ивана Чоловића (епитафски натписи). Након самог експеримента (израде

фреквенцијског речника), формирали смо (као помоћне) и статистичке хипотезе које гласе:

1. Број адресираних непотписаних парола и слогана је значајно већи од броја адресираних и потписаних.
2. Број различитих врста потписа на транспарентима се значајно разликује код адресираних и неадресираних парола и слогана.

У фази провере статистичких хипотеза истраживања применили смо непараметријску методу утврђивања значајности разлика помоћу Пирсоновог χ^2 теста.

У истраживању и анализи садржаја парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. применили смо мешовиту методу анализе садржаја (квантитативну и квалитативну). Прва, квантитативна, дала је објективан и систематичан опис манифестног садржаја парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, уз одговор на питање о чему је говорио народни глас парола, слогана и графита. Затим смо, у квалитативној анализи садржаја, тај глас народа парола, слогана и графита промислили у ширем друштвеном, политичком и културолошком контексту, не заборављајући напомену Стјепана Гределја да се „о пошљаоцу, адресатима и деловању упућених порука могу на основу анализе садржаја изводити само *посредни закључци*“.³⁸⁰ Како основну компоненту парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. чини експлицитна индикација кода, надградњу чини специјално осветљење што на ту индикацију баца контекст – а то је смисао. Тако комуницирање паролама, слоганима и графитима постаје процес симболичке продукције значења и на основу њега конституисања смисла. Свесни чињенице да квалитативна анализа латентних значења парола, слогана и графита протеста има ниску валидност и ниску објективност (мала је вероватноћа да ће различити истраживачи открити истоветна скривена значења), ипак смо јој приступили. У оквиру квалитативне анализе садржаја парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. покушали смо да стекнемо увид и у изворе (анонимне

³⁸⁰ Стјепан Гредел, „С ону страну огледала“, Истраживање промена модела комуникације у југословенском друштву на основу анализе садржаја писања листова Борба и Политика у периоду 1945–1975, Зборник радова ИИЦ ССО Србије, Београд, 1986, стр. 23.

ствараоце) парола, слогана и графита, у покушају да задовољимо Крипендолфов захтев који каже да је квалитативна анализа садржаја и „анализа текста о стањима и особинама његовог извора“.³⁸¹ Стога смо се усредсредили на разумевање смисла и латентног значења:

1. Стварности парола, слогана и графита протеста (поделељак 2.2.4.2.1. „24.3.1999. НАТО је већ почео да нам откопчава панталоне“) и њиховог народног

2. Колективног гласа (поделељак 2.2.4.2.2. „Говори српски, да те цео свет бомбардује!“), поделељак 2.2.4.2.3. „GOD IS SRBIN“ и поделељак 2.2.6.2.1. „Србине, ил си нинца ил си минца“)

а у циљу откривања и осветљавања утканог владајућег и политичког дискурса парола, слогана и графита.

„Глас народа“ и његово поновно „догађање“ протестима на трговима и мостовима постали су опет за влас пожељни, након деценије, тек почетком бомбардовања СР Југославије 1999. године, бомбардовања које је власт ослободило страха, познатог у историји ауторитарних режима, да ће „народ издати“. Оно што је свим различитим индивидуама и индивидуалним гласовима у протесту омогућило да наступају и говоре заједно, хорски, једногласно и стопе се у „глас народа“ – јесте стратешки консензус постигнут на нивоу читавог протеста против НАТО бомбардовања 1999. Овај консензус био је противречна мешавина три типа: изнуђеног консензуса под ауторитарном недемократском влашћу, консензуса због реалне угрожености од заједничког непријатеља и прећутног консензуса на основу политичке немоћи, страха и апатије грађана,³⁸² а манифестни садржај парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. његов је одраз.

У квалитативној анализи садржаја колективног гласа парола и слогана Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. пошли од смо следећих претпоставки:

– да колективни глас парола и слогана Приче о протесту и НАТО бомбардовању

³⁸¹ Krippendorff, K, *Introduction to Part I, in: Gerbner, G. Et al: The analysis of communication content, J. Willey and Sons, New York, 1969, p. 11.*

³⁸² Попут штампе у периоду комунизма којој је била намењена улога средства за успостављање друштвеног консензуса о чему је писао проф. Милан Поповић, Друштвени систем, комуникације и друштвени консензус, „Социологија“, бр. 14. 1982, стр. 372. Поред ова три типа консензуса, проф. Поповић сматра да постоје и консензус на основу прихваћених идеала и будућих циљева и консензус на основу демократског ангажовања.

1999. није само спонтани ехо побуњеног српског народа под бомбама;

– да тај колективни глас не представља тек прости збир међусобно изолованих и појединачних бомбардовањем револтираних народних гласова и народне воље у коду побуне;

– да је деценијом свога погубног деловања на популус, (1989–1999), српски политички дискурс произвео стање колективне свести које боји колективни глас у паролама и слоганима Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999; те да стога

– пароле и слогани Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. нису само *vox populi* који најбоље слика дух народа (*Volksgeist*) и народне душе (*Volkseele*), већ да колективни глас Приче прожима и скривени глас његовог господара – *His master's voice*.

2.2.1. Пароле, слогани и графити као облици фолклорне комуникације: нови жанрови

Није народ свјетина на улици, која никад не пјева ни не склада него вришти и разара.

Јохан Готфрид фон Хердер, 1774.

Откада је Хердер збирку песама које је сакупио 1774. и 1778. назвао *Volkslieder* – народне песме, прегршт појмова народног стваралаштва ушло је у употребу, поткрај 18. века, прво међу немачким а убрзо и међу европским интелектуалцима.³⁸³ Дошло је до открића народне културе а Хердер је први употребио израз „народна култура“ (*Kultur des Volkes*), супротстављајући је „ученој култури“ (*Kultur der Gelehrten*). Ново код Хердера, браће Грим и њихових следбеника је да истичу народ и веровање да су навике, обичаји, светковине, празноверице, баладе, пословице део целине и да исказују дух поједине нације као органске групе чија су обележја посебан језик и култура.

Пре више од једног века, Тихомир Р. Ђорђевић је у научне токове први увео појам српски фолклор у програмском чланку свог часописа „Караџић“ (II, 1900), мада је већ тада приметио како фолклор „није наука већ је то назив само за знање о народу“.³⁸⁴ И данас бисмо могли рећи да фолклор и минималистичке форме фолклорне комуникације какве су пароле, слогани, графити емитују разноврсна народна знања и знања о народу. Под термином „фолклор“ означавамо оне жанрове симболичне вербалне комуникације које одређена заједница или њен такозвани „народни слој“ употребљава као средства погодна за размену колективних искустава, за решавање извесних „метафизичких“ проблема (слобода, живот, смрт, рат, судбина, љубав, усамљеност...) са којима се припадници заједнице сусрећу у свом личном, породичном и колективном, народном животу. Тако

³⁸³ Затим, ту су *Volksmarchen* и *Volkssage*, појмови касног 18. века за различите врсте „народних прича“ и „предаја“. Ту је и *Volksbuch*, реч која је постала популарна на почетку 19. века, након што је о томе новинар *Joseph Gorres* објавио есеј. Најближи енглески еквивалент је традиционални израз *chap book* (могли бисмо их назвати пучке књижице). Ту је и *Volkskunde* (кадгада *Volkstumskunde*), још један појам с почетка 19. века коме је енглески еквивалент *folklore*, реч смишљена 1846. (народознанство, данашња етнологија). Речи и фразе истога значења почињу се употребљавати и у другим земљама, обично мало касније неголи у Немачкој. Тако су *Volkslieder* биле *folkvoiser* код Швеђана, *canti popolari* код Италијана, *narodnye pesni* код Руса, *perdalok* код Мађара (код нас томе одговара израз народне песме); према Питер Бурк, „Јунаци, ниткови и луде: народна култура прединдустријске Европе“, Школска књига, Загреб, 1991, стр. 12.

³⁸⁴ Научни скуп Савремена српска фолклористика, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, 2013, www.ff.uns.ac.rs.

улазимо у поље етнолингвистике, чија би најопштија дефиниција, према Никити И. Толстоју, гласила да је етнолингвистика правац у науци о језику у оквиру којег се изучава језик у светлости његовог односа са етносом, тј. са духовном и материјалном културом, менталитетом и народним стваралаштвом етноса,³⁸⁵ и у поље лингвистичке антропологије која изучава језик као друштвену чињеницу и тип понашања.

Производе писане речи чија се структура у битним тачкама подудара са структуром књижевних дела, али који немају ни литерарну форму ни манифестне књижевне функције, неки социолози књижевности издвајају у посебну категорију, под именом „паралитературе“. Овим подручјем, назвавши га „дивљом књижевношћу“, бавио се у нас Иван Чоловић, који у делу „Дивља књижевност“ каже: „Дивљом књижевношћу назвао сам текстове у којима се сусрећу иста средства, поступци и облици као у књижевним делима, али који не припадају књижевности. И они се, ако не на основу вредности, оно бар генерички, сврставају у књижевност: масовну, пучку, аматерску, забавну, сублитературу итд. То су творевине и жанрови на периферији уметности писане речи, али не и изван ње. Везује их за дела и врсте књижевног стила и то што заједно са њима припадају институцији вербалне естетске комуникације... Овде су та средства и ти облици употребљени у некњижевне, неуметничке, у – да тако кажем – практичне сврхе. Јер и неестетској симболичној вербалној комуникацији потребна је маркирана, семантизована форма порука да би се поткрепила или релативизовала њена значења“.³⁸⁶ Чоловић наглашава да назив „дивља књижевност“ не подразумева да ови текстови имају неку непримећену и непризнату поетску вредност (мада и то није искључено), ни да се њихова структура *grosso modo* подудара са структуром литерарних дела, већ се у

³⁸⁵ Никита И. Толстој, „Језик словенске културе“, Просвета, Ниш, 1995, стр. 31.

³⁸⁶ Иван Чоловић, „Дивља књижевност“, Етнолингвистичко проучавање паралитературе, Нолит, Београд 1985, стр. 1. Чоловић анализира четири врсте дивље књижевности, то јест четири врсте паралитерарних текстова које се у новије време јављају на нашем језичком подручју: тужбалице у новинским читуљама, епитафски натписи на новим надгробним споменицима, такозване „новокомпоноване“ народне песме и приче у руху новинских чланака о спорту, пре свега о фудбалу, доказујући тезу да су ови текстови савремени изданци или пандани наше фолклорне традиције. Истовремено, Чоловић оставља простор да евентуална будућа истраживања одреде могу ли се у ту групу уврстити текстови какви су романсирани новински подписци и репортаже о занимљивим судбинама и догађајима, текстови осталих врста популарних песама – забавних, масовних, староградских и романси, споменарски записи, навијачке песмице, слогани на транспарентима, разне врсте рекламних порука у стиху и прози, политички прогласи, свечане заклетве итд.

њима осећа јак утицај књижевне лектире, многи од њих су створени по угледу на обрасце нађене у тој лектури, од елемената конкретних књижевних дела или адаптацијом целих књижевних текстова. Ове творевине настају према књижевности и од ње, али постоје на сопствени начин и ради сврха којима уметност речи не тежи – у њима су средства те уметности фолклоризована. За ове облике фолклорне комуникације проф. Ранко Бугарски каже да се налазе „на самој граници унутарјезичког и изванјезичког стваралаштва као анонимно стварање које је део културног наслеђа сваке заједнице (попут народне мудрости, пословице, загонетке, аргоа)”,³⁸⁷ док Џозеф Арпад истиче да се поље популарне културе јавља као нека врста „аномалије” између фолклора и књижевности.³⁸⁸

Драгана Антонијевић у тексту „Антрополошки приступ модерним облицима фолклорне комуникације: графити и формулативне SMS и имејл поруке”³⁸⁹ разматра фолклорне карактеристике ова три облика савремене и популарне комуникације, уочавајући њихов шири социјални и културолошки значај, контекстуалну употребу, као и идеолошку и вредносну усмереност сваког од анализираних облика комуникације. Приметивши како се анализирани облици донекле опиру класичној систематизацији по фолклорним карактеристикама, разлог налази у чињеници да они нису типичан продукт фолклорне комуникације на традиционално схваћен начин већ представљају жанрове „на међи” између фолклора и популарне културе, позајмљујући од обе групе културних феномена понеке од својих особина. Антонијевић поставља питање: да ли су то нови жанрови? „Формални приступ одређује жанрове као наративе са заједничким и препознатљивим тематским, стилским и структурално-композицијским елементима. Могу се дефинисати и као специфичне историјске конвенције и идеје спрам којих аутори стварају дискурсе, а слушаоци их примају”.³⁹⁰ У том контексту, пароле, слогане и графите с правом можемо посматрати као нове жанрове фолклорне комуникације, жанрове између фолклора и популарне културе који се одликују и новим мотивима и садржајима,

³⁸⁷ Ранко Бугарски, „Лингвистика о човеку”, 1983, Библиотека XX век, стр. 154.

³⁸⁸ Joseph J. Arpad, *Between Folklore and Literature: Popular Culture as Anomaly*, *Journal of Popular Culture*, vol. IX, issue 2, 1975, pp. 403–422.

³⁸⁹ Текст је резултат рада на научном пројекту Антропологија у XX веку: теоријске и методолошке перспективе, www.etno-institut.co.rs/files/zbornik/22.pdf.

³⁹⁰ Ibid, стр. 282.

проистеклим из савремености. Пароле, слогани и графити као нови жанрови посебни су феномени симболичке, вербалне, експресивне комуникације који потврђују мисао Е. Д. Хирша: „Свако разумевање вербалног значења нужно је повезано са жанром”.³⁹¹

У односу на присуство /одсуство особина које је за фолклорну комуникацију дефинисао Џозеф Апард (оралност, перформативност, комуникација „лицем-у-лице”, ефемерност, колективност, рекреативност, варијабилност, традиционалност, несвесна структурираност, јавно и колективно власништво, дифузија и начин меморисања)³⁹² покушаћемо ближе осветлити пароле, слогане и графите као модерне жанрове фолклорне комуникације.

- Прво обележје – оралност никада се не везује за графит (који је текстуална и визуелна форма), док се условно може везивати за слогане (најчешће спортски, навијачки, понекада и политички) који се узвикују. Писана форма је основна разлика графита, парола и слогана у односу на традиционални фолклорни начин комуницирања. Но, због других, претежно усмених карактеристика које ови жанрови носе у облик записа, сврставају их у савремену фолклорну комуникацију коју, по мишљењу Валтера Онга, одликује секундарна оралност.
- Друго обележје – перформативност, присутно је код сва три жанра: парола, слогана, графита. Исписивање или осликавање графита на зиду или пак исписивање парола и слогана на транспаренту само по себи представља перформанс. Док стварање графита најчешће подразумева тајност у стварању – извођењу а настали графит као медиј надаље комуницира самостално, презентацију парола и слогана са транспарентима омогућава носилац транспарента у маси који је уједно и њен симболични промотер и „аутор”. Такође, код сва три жанра (изузев понекада код графита) чин продукције временски је одвојен од чина конзумације.
- Треће обележје – комуникација „лицем у лице” као типично обележје фолклора није својствена овим облицима, изузев (условно) слогана који се узвикују. Као нове фолклорне жанрове пароле, слогане и графите карактерише посредност

³⁹¹ Е. Д. Хирш, „Начела тумачења”, Нолит, Београд, 1983, стр. 95.

³⁹² Према Драгана Антонијевић, Антропологија у XX веку: теоријске и методолошке перспективе.

комуникације: јавна површина (транспарент, зид) као медиј преношења поруке.

- Четврто обележје – ефемерност – карактерише сва три жанра (пароле, слогане, графите) као незваничне, алтернативне, маргиналне начине комуницирања, као излоге супкултуре.
- Пето обележје – колективност једно је од основних које одликује и пароле и слогане, као и графите: најчешће се саопштавају групни идентитетски, културни, социјални или политички ставови. Многе дефиниције фолклора садрже идеју групе и корпус материјала који група чува и преноси између својих чланова, а који јој дају кохезију и одржавају њен идентитет.
- Шесто обележје – рекреативност заједничка је за сва три жанра (пароле, слогане, графите), односи се на разнолике интервенције на основном тексту, чиме постојећи текстови постају будућа отворена семантичка поља (паролом на паролу, графитом на графит).
- Седмо обележје – варијабилност и традиционалност такође је заједничко паролама, слоганима и графитима: варирају се, мењају, адаптирају књижевни и фолклорни обрасци.
- Осмо обележје – несвесна структурираност није присутна у сва три жанра, али се они обликују по узору на традиционални фолклор где су све ствари духа и све несвесно изворно уткани у колектив и колективно стваралаштво.
- Девето обележје – јавно и колективно власништво: графити, као и пароле и слогани, постају јавне поруке (графит када осване на некој јавној површини, а парола и слоган када се исписани на транспаренту изложе јавности) у јавном власништву, колективно добро. Или, како то каже Иван Чоловић: „Фолклорно језичко стваралаштво не зна за ауторско право: заједничко власништво над језиком протеже се ту и на све оно што је направљено од језика, на сваку изреку, сваки стих, сваку песму или причу”.³⁹³ Круг потенцијалних језичких стваралаца веома је широк, а стваралац анониман већ у самом тренутку стварања.
- Десето обележје – дифузија, дифузност комуникације: учесници комуникације путем графита међусобно се не познају, а комуникативни чин је индиректан. На

³⁹³ Иван Чоловић, „Дивља књижевност”, Етнолингвистичко проучавање паралитературе, Нолит, Београд 1985, стр. 28.

једном крају комуникацијског ланца је анонимни пошиљалац (безличност), док је на другом крају анонимни прималац поруке (безличност) – случајни пролазник, невољни читалац графита, чија нам реакција најчешће остаје непозната, па је тачно рећи да су графити комуникација која се одвија у тишини између непознатих саговорника.³⁹⁴ Заправо, свако може постати прималац (дифузна публика). Са паролама и слоганима ствар стоји мало другачије: носиоци транспарената са паролама и слоганима у маси саставни су део комуникационог чина (условно симболични пошиљалоци), чина у којем је могућ, али не и уобичајен, непосредан дијалог са примаоцима порука.

- Једанаесто обележје – начин меморисања: за разлику од традиционалне оралне фолклорне комуникације која се чува и преноси усменим предањем „с колена на колена“, сва три нова жанра фиксирају се записима и тако постају део колективног наслеђа.

Упоредни приказ анализираних фолклорних обележја нових жанрова (парола, слогана, графита) дат је на табели 39.

Нужно је напоменути да се типологије, укључујући и ову коју смо покушали извести у односу на фолклорна обележја нових жанрова, као и дефиниције ових жанрова, морају прихватати само условно. При типологији графита на пример (поред графита-афоризама, графита-пословица, графита-изрека, графита-фразема) наићи ћемо и на графите-слогане, графите-политичке паролe,³⁹⁵ док ће се многи првобитно слогани и паролe накнадно веома често појавити као графити и обрнуто. При анализи елемената њихове дефиниције наићи ћемо на мишљења, попут мишљења Стипе Ботице који „различитост изражајних значења графита“ назива формом, „неформалност и неинституционалност као комуникативни аспект графита“ комуникацијским моделом, а „интеракцију између корисника графитног комуницирања“ комуникацијском интеракцијом.³⁹⁶ За Томислава Шакића графити, када су успели „својеврстан су сувремени тип једноставних облика“, што значи да садрже фактуру „пословице, досјетке, вица“,

³⁹⁴ Према Драгана Антонијевић, *Антропологија у XX веку: теоријске и методолошке перспективе*, стр. 285.

³⁹⁵ Весна Носић, *Бродски текстуални графити, Croatica et Slavica Iadertina*, Задар, 2013.

³⁹⁶ Стипе Ботица, „Графити и њихова структура“, *Умјетност ријечи*, Загреб, 2001, стр. 80.

Табела 39. Фолклорна обележја нових жанрова: парола, слогана, графита

ОБЕЛЕЖЈА ФОЛКЛОРНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ	Пароле	Слогани	Графити
анонимност аутора	✓	✓	✓
оралност		✓	
перформативност	✓	✓	✓
„лицем-у-лице“		✓	
ефемерност	✓	✓	✓
колективност	✓	✓	✓
рекреативност	✓	✓	✓
варијабилност и традиционалност	✓	✓	✓
несвесна структурираност			
јавно и колективно власништво	✓	✓	✓
дифузија	✓	✓	✓
начин меморисања			

а једноставни облици (мит, легенда, бајка, сага, виц, загонетка и пословица) изворно припадају усменом језичном стваралаштву.³⁹⁷ Јосип Ужаревић повезује пак текстуалне графите с „књижевним минималистичким жанровима“ као што су „досјетка, пословица, изрека, афоризам, парадокс, псовка, кратка лирска пјесма, бећарац, слоган“.³⁹⁸ Графити као минималистички књижевни облици често имају подлогу у другим минималистичким жанровима – најчешће пословицама и изрекама, али исто тако у фраземима, слоганима, најразличитијим језичним клишејима. Ти жанрови, међутим, како примећује Ужаревић, доживљавају у графитима темељне промене па „пословице постају антипословице, изреке – антиизреке, фраземи и слогани – антифраземи и антислогани“.³⁹⁹

³⁹⁷ Томислав Шакић, „Хрватска књижевна енциклопедија“, 2. свезак, Чаковец, Лексикографски завод Мирослав Крлежа, 2010, стр. 33.

³⁹⁸ Јосип Ужаревић, „Књижевни минимализам“, Диспут, Загреб, 2012, стр. 114.

³⁹⁹ Ibid.

Сложеност и шароликост изнетих запажања намеће потребу да, како предлаже Златко Кнежевић, прихватимо флуидност и порозност граница жанровских форми за разлику од некадашњег посматрања жанра као ригидне категорије. У тексту „Жанр ван стега: флуидност једног аналитичког појма”⁴⁰⁰ Кнежевић, одбацујући теорије формалиста који су жанр третирали као стабилни и стабилишући појам (чија је основна улога у истраживањима да групише одређене форме),⁴⁰¹ доказује Бахтинову тезу о флуидности жанрова на примеру скупа наратива о историјату прављења „Мекинтош” раунара. Раскидајући са научном традицијом формалиста, Бахтин схвата жанрове као тачке кроз које се гледа на свет: људи кроз жанрове фиксирају време и простор, као и своје социјално окружење, те у овом смислу – жанр конституише људску свест. Људска свест, како је Бахтин схвата, развија се у процесу социјалне размене у одређеним историјским тренуцима и стога жанр игра велику улогу у комуникацији.⁴⁰² Суштина жанра је његова социјална природа, коју можемо промишљати двојачко: жанр настаје искључиво у јасно одређеним тренуцима употребе, унутар групе људи са јасном организацијом, дакле током интеракције између чланова једне групе, а та интеракција се дешава у контексту тачке гледишта коју сам жанр обликује и представља. Тиме долазимо до Бахтинове идеје да је једина могућа поетика жанра у ствари социологија жанра, јер се жанр, како то Бахтин сматра, развија само у тренуцима идеолошке социјалне размене.⁴⁰³ Поред тога што је теоријама жанра додао нову димензију (социјалне конституисаности и контекстуализованости), Бахтин жанр промишља и као ентитет који је у сталном дијалогу са другима око себе јер између жанрова постоји концептуализација дијалога, а интеракција се може манифестовати на више начина (механичка, тако што један жанр просто преузме и инкорпорира у себе други; уколико један од жанрова који фигурира у том сусрету има интерну оријентацију високе фиксираниости може се десити да се два жанра просто „мимоиђу”, односно да не се деси никаква интеракција; постоји

⁴⁰⁰ www.anthroserbia.org.

⁴⁰¹ Попут Владимира Пропа и његовог чувеног дела „Морфологија бајке”, у коме Проп третира структуру руске бајке као ограничен број функција њених ликова и увек исти редослед тих функција. Тиме доказује постојаност морфологије, композиције фолклорних творевина и њихове „композиционе схеме”.

⁴⁰² Михаил Бахтин, Проблем говорних жанрова, 1980, Трећи програм, вол. 47, стр. 233–270.

⁴⁰³ Према Devitt, Amy J. 1993. *Generalizing about Genre: New Conceptions of an Old Concept*, *College Composition and Communication*, vol. 44, no. 4, p. 415. у: Златко Кнежевић, „Жанр ван стега: флуидност једног аналитичког појма”.

и могућност „напада“ једног жанра на други, у којем „нападач“ потпуно обузима нападнутог и мења га до те мере да нападнути или „виктимизирани“ жанр, како то Дорст описује, представља потпуно другачији поглед на свет од оригиналног. Интеракција која резултује оваквим исходом је најзанимљивија јер допушта могућност *ad hoc* промене жанра).⁴⁰⁴ „Порозне границе жанровских форми нам помажу да концептуализујемо појам флуидности и да добијемо слику флуидних жанровских форми. Та флуидност резултује претапањем једне форме у другу, правећи облик (појаву) потпуно другачије, чак хибридне, природе. Као поглед на свет, она представља амалгам свих оних погледа који су учествовали у интеракцији“, наглашава Златко Кнежевић.⁴⁰⁵

Вредносно и идеолошки оријентисани жанрови као тачке кроз које се фиксира реалност – пароле, слогани и графити – посебне су наративне конвенције, и изузетни облици дискурзивне праксе који својом превасходно симболичком и интегративном функцијом граде и потврђују колективни идентитет. Било да су у стихованој или прозној форми, наглашена је њихова блискост са многим усменим и писаним фолкорним врстама,⁴⁰⁶ формулативност,⁴⁰⁷ те сугеришу да је реч о свенародној мисли. Таква мисао осликава одређени народни „поглед на свет“. Ове њихове особине нас наводе да пароле, слогане и графите читамо првенствено као колективна популарна народна веровања, која као да су мимо или „с оне стране политике“. Али управо нас порозност и флуидност ових жанрова, у Бахтиновом смислу речи (жанрови су тематске и стилске конструкције које уобличавају идеолошке вредности укорењене у ширем социјалном контексту, те је сваки жанр вредносно оријентисан и представља медијатор неке идеологије), доводи до поља политике – политичког фоклора и политичког дискурса, народне културе и народне душе која најлепше пева управо у паролама, слоганима и графитима. Стижемо до пространства којим шетају народни јунаци, ниткови и луде. У делу

⁴⁰⁴ Према Dorst, John D. 1983. *Neck-Riddle as a Dialogue of Genres: Applying Bakhtin's Genre Theory*. *The Journal of American Folklore*, vol. 96, no. 382, p. 416. у: Златко Кнежевић, „Жанр ван стега: флуидност једног аналитичког појма“.

⁴⁰⁵ У: Златко Кнежевић, *Жанр ван стега: флуидност једног аналитичког појма*, стр. 91, www.anthroserbia.org.

⁴⁰⁶ Пословице, загометке, питалице, изреке, народне мудрости, здравице, честитке, пародије, вицеви, шале, ругалице, подругачице, афоризми, клетве, споменари, љубавна лирика...

⁴⁰⁷ Коришћење фолклорних образаца, устаљених образаца, формула фолклорне боје или цитата из народних песама.

„Јунаци, ниткови и луде: народна култура преиндустријске Европе” Питер Бурк разматра претпоставку да јунаци, ниткови и луде неке културе творе систем и да нам откривају стандарде те културе.⁴⁰⁸ Чине ли то и протестне паролe, слогани и графити као нови жанрови више него јасном поделом улога (јунаци, ниткови и луде) у народној Причи о НАТО бомбардовању 1999?

⁴⁰⁸ O. E. Klapp, *Heroes, Villains and Fools: the Changing American Character, Englewood Cliffs, 1962, p. 17*, у: „Јунаци, ниткови и луде: народна култура преиндустријске Европе”, Школска књига, Загреб, 1991, стр. 96.

2.2.2. Анализа резултата истраживања комуникативне структуре парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Транспаренти као „улични медији“ постали су неодвојиво везани за разнолика протестна догађања и готово је немогуће замислити било који протест без транспарента исписаних речима побуне, без „парола и слогана на мотки и крпи“. Специфичност транспарента као средства комуникације највише условљава контекстуални идентитет (оквир радње: време и место одигравања комуникационог чина; учесници: број људи у интеракцији и односи међу њима; активност: врста активности у којој је учесник ангажован), на начин који је описао Дејвид Кристал.⁴⁰⁹ Управо тај контекстуални идентитет намеће низ ограничења језичким обележјима парола, слогана (на транспарентима) и графита (на зидовима), међу којима су најзначајнији: канал, код, облик поруке и тема. Сваки од ових елемената има кључну улогу у идентификацији комуникационог догађаја. Контекстуални и комуникативни идентитет парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. је следећи.

- **Активност:** протести против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.
- **Оквир радње:** одвијају се на трговима, улицама, мостовима током НАТО бомбардовања 1999.
- **Учесници:** побуњени народ шаље паролу, слогане, графите домаћој и светској јавности
- **Медиј:** користећи писану реч на транспаренту или на зиду
- **Код:** највећма на српском језику
- **Облик поруке:** у виду најкондензованијих језичких форми – парола, слогана, графита
- **Тема или кључни догађај:** о НАТО бомбардовању СР Југославије 1999.

За комуникацију транспарентима карактеристична је потпуна индивидуализација, отворена је могућност да се сви заинтересовани укључе у продукцију, и у том смислу, могли бисмо рећи да је бело платно међу моткама својеврсно поље слободе изражавања. Форма транспарента захтева одређење према ономе о коме говори и

⁴⁰⁹ Дејвид Кристал, „Кембричка енциклопедија језика“, Нолит, Београд, 1995, стр. 48.

ономе коме говори и на тај начин транспарент служи идеји, а као начин изражавања у маси садржи минималну изјаву: „Ја припадам вама“. Транспарент као симболичко средство јавне комуникације има афективну вредност помоћу које појединци поимају групу којој припадају и као такав поседује моторну снагу која покреће групу ка остварењу одређених циљева. Тако транспарент служи као оријентир, „путни знак“ или монитор који олакшава међусобно распознавање припадника сопствене групе у односу на остале групе (пријатељске и непријатељске), као средство за јачање колективног самопоуздања, идентитета и блискости у комуницирању међу припадницима сродних група. Зато је социјално-психолошка функција транспарента у осећању физичке блискости, међусобне солидарности, у утапању у моћно крило колектива, у препуштању једној вољи, у стапању у један глас.⁴¹⁰ Као такав, транспарент омогућава и (условни) дијалог – непосредан, са другим учесницима протеста, уз измену коментара или дугорочан, објављивањем парола, слогана са транспарената у штампи или у посебним збиркама које су интензивно пратиле протест против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

Политика СР Југославије је 1999. наступила силовито на јавну сцену: с једне стране, постала је „транспарентна“ – провидна, јавна, и „транспарентна“ – водила се и уз помоћ транспарената. Поред оријентационе, комуникативне и идентификационе функције, транспаренти са слоганима и паролама у протесту против НАТО бомбардовања 1999. имали су и политичко-идеолошку функцију: апсолутног подржавања и апсолутне сагласности са владајућим политичким поретком, владајућом политиком и владајућим политичким и симболичким дискурсом као доминирајућим системом мишљења и изражавања. Транспаренти у овом протесту били су њихов ехо. Можемо рећи да су паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. демонстранти јавно комуницирали и своју лојалност тадашњој владајућој политичкој елити. У том смислу протест против НАТО бомбардовања 1999. био је више него значајан за тадашњу власт, био је покриће и алиби за прошлу, тадашњу и будућу политику.

⁴¹⁰ Изузетак бележи Иван Чоловић, наводећи пример грађанина који је на транспаренту једног протеста носио своју слику и паролу: „Живео ја!“; у: „Једно с другим“, ДаМаД, Београд, 1995.

Заправо, власт и народ постали су 1999. једно, док су транспаренти јавно емитовали то јединство и једногласје. Отуда су и сви домаћи медији пролећа 1999, редовно и темељно, свакодневно обиловали паролама, слоганима и графитима протеста, истичући њихову оригиналност и духовитост. Знајући шта се од њих очекује, чином бунта против НАТО бомбардовања рационализујући свој страх и своју личну деградацију (прикривајући и од самих себе и од власти „ниске мотиве своје послушности“), својим паролама, слоганима и графитима учесници протеста демонстрирали су управо свој поново изгубљени људски дигнитет, овога пута доведен у опасност самог опстанка.

Крајем 20. века, транспарентима опремљени демонстранти на улици, тргу и мосту представљају регресију јавности са медијске на предмедијску – пучку, народну. Високо уздигнути транспаренти и њихови слогани и пароле били су комуникациони канал са домаћом и светском јавношћу, економски доступан, пажљиво негован. Транспарент као „улични медиј“ протеста против НАТО бомбардовања 1999. средство је борбе побуњене (бомбардоване) јавности, средство препознавања учесника и средство раздвајања од неучесника у акцији. Током протеста против НАТО бомбардовања 1999. улица, градски трг и мостови постали су својеврсне „институције система“, али не и систему супростављене. Опет је рехабилитована улица као политички простор,⁴¹¹ као заједничко место, место размене. Доживљена је (као у градовима у 19. веку) као продужетак позоришног места, као сцена (како каже Пино Симонели „улица је сцена од 360 степени“), специфично место за изражавање протеста, политичких судова и мишљења, постављања себе наспрам погледа другог и погледа света, јавно место са кога се најјасније чује *vox populi*.

Контекстуалним идентитетом условљена комуникација транспарентима на протесту против НАТО бомбардовања 1999. допринела да више добу до изражаја предности оваквог вида интеракције него његови недостаци. Иако је комуникацији путем транспарената протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

⁴¹¹ Видети: Милена Драгићевић Шешић, Улица као политички простор: простор карневалације, „Социологија“, 1997, вол. 39, бр. 1, стр. 95–110.

недостајао карактер слободне, отворене трибине и великог дебатног клуба⁴¹² услед животног и политичког контекста у коме се одвијала, представљала је незамењиво растерећење у ратним условима страха и неизвесности. У том смислу, комуникација транспарентима са протестним паролама и слоганима имала је превасходно катарзичку функцију.

Поједини теоретичари комуникација с правом наглашавају садржајна и формална ограничења транспарента и оваквих комуникативних догађаја (релативно мали број прималаца, једнократну употребу транспарента, једносмерну комуникацију) насупрот нпр. графиту који понекада и деценијама комуницира са свим потенцијалним примаоцима и који се сматра једним од најдемократскијих медија и јединим у потпуности нецензурисаним јавним медијем, „истином улице”. Ипак сматрамо да су транспаренти драгоцене средство јавнополитичке комуникације у функцији сваке побуне и у средини где друштвена комуникација обухвата и јавно вербално, нарочито писмено, испољавање личних емоција. Пароле и слогани побуне (на транспарентима) и графити (на зидовима) као креативни део протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999, као колективна реторика побуњеног народног духа, казују шта заправо хоће, осећа, жели и мисли бомбардовани и побуњени народ.

⁴¹² Какав је случај са транспарентима Студентског протеста 1996/1997.

2.2.3. Смер протестних парола и слогана

- ◆ *Билу, Блеру и Солани: И већи су овде славу остављали.*
Марко Краљевић
- ◆ *Доћи Клинтоне, чекам те*
Милош Обилић
- ◆ *Јенки, идите кући*
- ◆ *Клинтоне, прекини да бомбардујеш, хоћу да зидам!*
Андрија.
- ◆ *Клинтоне, тако сам и ја најебо.*
Султан Мурат
- ◆ *НАТО, добродошли у Бућановце*
(РВ и ПВО)
- ◆ *ОЛБРАЈТОВА, ЛЕПША САМ ОД ТЕБЕ.*
Чудовиште из Лох Неса
- ◆ *Рамбо, чекам те на Неретви –*
Бата Живојиновић
- ◆ *Вршимо све врсте лимарско-фарбарских радова
на свим типовима страних авиона.*
Војска Југославије
- ◆ *Ваљда ће моји школски другови у Србији да се увере
да сам успела у животу*
– Мадлен Олбрајт

пароле и слогани протеста 1999.

Разлагање и реконструисање комуникације паролама и слоганима са циљем осветљавања модела њене структуре почиње с обзиром на то одакле долазе и куда иду поруке које се ту размењују – од њихове усмерености. Основно полазиште анализе смера парола и слогана протеста је класична шема комуникације Харолда Ласвела (Ко саопштава?; Шта саопштава?; Којим каналом?; Које саопштава?; Са каквим резултатом?).⁴¹³ Њу је модификовао и применио Стјепан Гредел,⁴¹⁴ при

⁴¹³ Harold Lasswell, *The Structure and Function of Communication in Society*, in: Lyman Bryson, ed., *The Communication of Ideas*, Institute for Religious and Social Studies, 1948.

¹³⁶⁵ Стјепан Гредел, „С ону страну огледала”, Истраживање промена модела комуникације у југословенском друштву на основу анализе садржаја писања листова Борба и Политика у периоду 1945–1975, Зборник радова ИИЦ ССО Србије, Београд, 1986, стр. 18.

чему је поред пет основних елемената додао и питања о ставу пошиљаоца према поруци и циљевима пошиљаоца. Гределъ каже: „Чини се да Ласвеловој шеми недостају још два елемента да би била потпуна. То су: а) питање о ставу пошиљаоца према садржају поруке (*how*): да ли је порука ‘мирна’, ‘објективна’, или носи у себи извештан емоционални набој, дозу пристрасности, односно позитивног и негативног вредновања садржаја б) питање о циљевима пошиљаоца поруке (*why*)”.⁴¹⁵ Да би шема била адекватна за разматрање политичке комуникације, Слободан Наумовић јој у свом раду⁴¹⁶ додаје и елемент који говори о условима одвијања комуникације (контекст). Прву категорију чине елементи који говоре о пошиљаоцу поруке, другу они који говоре о самој поруци, трећу елементи који одређују комуникацијски контекст, а четврту елементи који дефинишу примаоца поруке. Информативна усмереност елемената критеријум је њихове класификације. Наумовић истиче да оваква шема пружа могућност истицања међузависности свих елемената политичке комуникације, висок степен њиховог међусобног условљавања: „Ако претпоставимо да су две њене најважније функције преношење политичких информација и остваривање политичких циљева (нпр. индоктринације, победе на изборима или побољшања политичког имиџа), онда можемо тврдити да ће се међу актерима политичке комуникације усталити тежња да сâм чин преношења информација претворе у средство остваривања политичких циљева”.⁴¹⁷ Такође наглашава да се елементи из прве категорије могу сматрати, у извесном смислу, независном промењивом: „Остали елементи у потпуности зависе од избора пошиљаоца поруке. Ипак, специфичности сваког зависног елемента повратно утичу на остале елементе. Утолико се може рећи да је политичка комуникација систем чија се равнотежа одржава сталним међусобним прилагођавањем елемената”.⁴¹⁸

У формалну, званичну, институционалну политичку комуникацију и политичку јавност чином протеста против НАТО бомбардовања 1999. продиру пароле и слогани побуне, задовољавајући Наумовићев услов политичке комуникације у

⁴¹⁵ Ibid, стр. 19.

⁴¹⁶ Комплетирану модификовану шему дао је Слободан Наумовић, у: Устај сељо, устај роде: симболика сељаштва и политичка комуникација у новијој историји Србије, „Годишњак за друштвену историју”, Београд, 1995, стр. 45.

⁴¹⁷ Ibid, стр. 45.

⁴¹⁸ Ibid, стр. 46.

ширем смислу: свака јавна или јавности доступна размена интенционално-неполитичких порука између неполитичких актера, која у јавности буде протумачена као политичка или изазове доказиве политичке последице.⁴¹⁹

Пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. били су фолклорни украс званичне политике, њени логистика и алиби (*vox populi*), а преношење информације у чину протеста претвара се и у средство за остваривање политичких циљева власти. Неформална и неинституционална, јавнополитичка симболичка комуникација паролама и слоганима у коду побуне као механизам спонтаног или пак диригованог протока идеја и ставова појединаца и група није политички ирелевантно подручје. „У критичним приликама је ток неформалне комуникације доста битан за облик политичког понашања маса”.⁴²⁰ Комуникација паролама и слоганима постаје нека врста „практичне”, „примењене” политике, политике у народном духу – фолклоризоване политике. Стога ћемо Наумовићеву шему политичке комуникације применити на пароле и слогане протеста, осветљавајући модел њене комуникативне структуре (табела 40).

⁴¹⁹ Слободан Наумовић, Устај сељо, устај роде, www.academia.edu, стр. 40.

⁴²⁰ Тома Ђорђевић, „Комуникација и власт”, Младост, Београд, 1988, стр. 32.

Табела 40. Шема фолклоризоване политичке комуникације: пароле и слогани

КАТЕГОРИЈЕ И ЕЛЕМЕНТИ	ИНФОРМАТИВНА УСМЕРЕНОСТ	ПАРОЛЕ И СЛОГАНИ
I категорија	Пошиљалац	
1. Ко шаље		Побуњени (бомбардовани) народ
2. Са којим ставом према поруци		Афирмативан Негативан Неутралан ⁴²¹
3. Са којим циљевима		Политичке хомогенизације и мобилизације народа
II категорија	Порука	
4. Шта шаље		Садржај парола и слогана
III категорија	Комуникацијски контекст	
5. Преко ког канала – контекст		Транспарент
6. Под којим условима		НАТО бомбардовање СР Југославије 1999.
IV категорија	Прималац	
7. Ко ме		Самима себи (пошиљаоцима), домаћој и међународној јавности
8. Са којим последицама		Политичка хомогенизација и мобилизација народа, успостављање друштвеног консензуса

Комуницирање паролама и слоганима на транспарентима против НАТО бомбардовања 1999. одвијало се на позорници масовне вербалне аутокомуникације.

⁴²¹ Класификација ставова према поруци Стјепана Гредела у: „С ону страну огледала“, Истраживање промена модела комуникације у југословенском друштву на основу анализе садржаја писања листова Борба и Политика у периоду 1945–1975, Зборник радова ИИЦ ССО Србије, Београд, 1986, стр. 24.

Ова чињеница постаје веома важна када размишљамо о јасно назначеним адресама на које се поједине паролe и слогани са протеста шаљу. Дакле, не треба заборавити да је ту пре свега реч о аутокомуникацији: сâми пошиљаоци порука најчешће су и њихови примаоци, па су отуда паролe и слогани снажно средство групне идентификације, уједињавања и мобилизације.⁴²² Могли бисмо рећи да је реч и о обредној комуникацији, односно аутокомуникацији, у којој српски народ током НАТО бомбардовања прича српском народу о кључном догађају – НАТО бомбардовању, о самоме себи и својим непријатељима.

Да бисмо детаљно осветлили смер комуникације протестних паролa и слогана преузећемо модел који је установио Иван Чоловић у делу „Дивља књижевност“, анализирајући епитафске натписе на новим надгробним споменицима,⁴²³ и применити га на наш језички узорак. У складу са тим, а с обзиром на смер комуникације паролa и слогана на транспарентима, разликујемо пет врста комуникације:

1. Изнутра неусмерена
2. „Анонимна“
3. Дифузна
4. Интерперсонална
5. Унутаргрупна.

- Изнутра неусмереним названи су паролe и слогане који су најчешће само споља усмерени. Захваљујући својој изложености на јавном месту (улици) представљају нешто што пошиљалац саопштава јавности. И пошиљалац и прималац поруке су неодређени (безлични). То пре свега важи за оне паролe и слогане формулисане у облику паремија, цитата или парафраза („Бој се оног ко је свико без голема мријет јада!“, „Боље рат него патка!“, „Ко нема у глави има у бомбама“, „Шта би дао да си на мом месту? Да те мрзе, а да ти се диве!“, „Смртни је грех не гајити наду!“, „Тврд је орах воћка чудновата, не сломи га ал` зубе поломи“, „Ко високо лети, у Бућановце пада!“ ...). Њима су блиске оне секвенце у којима је само субјект граматички одређен,

⁴²² Попут мита и обреда где су извођачи – пошиљачи и слушаоци – примаоци исти људи, јер под извођачима не подразумевамо само говорнике, него и оне који носе транспаренте, узвикују слогане, певају.

⁴²³ Иван Чоловић, „Дивља књижевност“, Етнолингвистичко проучавање паралитературе, Нолит, Београд 1985, стр. 71.

али су пошиљалац и прималац неодређени („Само је мртав Клинтон добар Клинтон“, „Орлови рано лете и падају у Буђановце“, „Тражи се Клинтон, мртав или (не)жив“, „Свега овога не би ни било да је Били одмах рекао истину“, „Студент није запалио жито, а за 117-А, знамо ко је“, „Склоништа су се сакрила у Београд“, „Не сме мушки да се бије, зато силује!“...). Изнутра неусмерени паролe и слогани јављају се и у форми дијалога („Како Били свира саксофон? Очајно! А како ратује? Боље свира!!!“).

- „Анонимним“ паролама и слоганима означени су они који долазе од анонимних пошиљалаца, али су зато адресовани: усмерени су од анонимних пошиљалаца ка именованим примаоцима. На основу ванјезичког контекста најчешће можемо утврдити њихове пошиљаче („Астериксе, Србима напитање не треба“, „Биле каубоју, не дирај Југославију“, „Челзи, реци оцу да се лечи, Србија не клечи!“, „Господине Тони Блеру, Срби ти се на нос серу“, „Хилари, не дај му да се коти“, „Медлин, јави ми се па да идемо на неко зезање!“, „НАТО људождери, у току је велики православни пост“...).

- Дифузне поруке у правом смислу речи су паролe и слогани чији су пошиљачи неодређени или се самоозначавају једним „ја“ или „ми“, али примаоци остају неодређени, поруке неадресоване. И овде, на основу ванјезичког контекста можемо утврдити примаоце ових порука („Ми смо мали, ал` жилави“, „Ми њима голубове, они нама бомбе“, „Ми знамо ко су наши преци, а ви?“, „Ми смо мали, ал` вама невидљиви фали“, „Ја ваше лудило не могу да делим“, „Ја сам радио локатор, радио слушам, лочем пиво“, „Ја сам Србин, тим се дичим, погледајте на шта личим“...).

- Интерперсонални паролe и слогани били би они са означеним пошиљачима и примаоцима („НАТО, повуци се мирно и полако, готово је – Центар за обавештавање“, „Од Србије Клинтону: После јебања нема кајања!“, ОЛБРАЈТОВА, ЛЕПША САМ ОД ТЕБЕ. Чудовиште из Лох Неса“, „Рамбо, чекам те на Неретви – Бата Живојиновић“, „Ширак, не брукај Француску. Цело село је кренуло. Астерикс“, „УПРАВИ ЛАЦИЈА. СТОП. ЗАБРАНИТЕ МИХАЈЛОВИЋУ. СТОП. ДА ШУТИРА. СТОП. ВАН ОКВИРА ГОЛА. НОН СТИП. Весли Кларк“, „Доћи Клинтоне, чекам те – Милош Обилић“...). Демонстранти говоре појединачно (у једнини: „Клинтоне чувај се. Мобилисали ме. Бата Живојиновић“), било само у своје име било као представници народа или нације (у множини: „Били, Били

пасја вјеро, доћи нама на посијело. Крајишници”) или пак шаљу заједничке поруке („Клинтоне, чекамо те нестрпљиво. Удружење погребника Србије”). Има парола и слогана који се обраћају различитим примаоцима, ословљавајући их у множини („Браћо амерички пилоти: рачунајте на нас. Сремски црви”) или једног за другим („Билу, Блеру и Солани: И већи су овде славу остављали. Марко Краљевић”). Све ове варијанте обраћања не јављају се и у супротно усмереном општењу, то јест адресати се не обраћају адресантима, али понекада комуницирају међусобно. Заправо долази до представљања ликова преко њихових говорних чинова и до појаве реторичког примаоца поруке, таквог саговорника на кога се предмет поруке не односи („Клинтоне, кад ниси поред мене, нису ми све овце на броју! МОНИКА”, „Мама, јел` си чула детонацију? Ма јок, то су врата од лифта. ЧЕЛЗИ”, „Госпоћице Челзи, како је бити дете масовног убице?”). У појединим паролама и слоганима пак говорне улоге пошilhaоца и примаоца се преокрећу и долази до реплицирања, до дијалога („Вита јела, зелен бор, чекам брзи одговор. Били. Мало морген. Слоба”).

- Унутаргрупни или дебатни паролe и слогани предмет су размене међу самим учесницима протеста, тј. пошilhaоцу се враћају његове речи у виду нових парола и слогана. Транспарент као комуникациони канал карактерише једносмерна комуникација: тиме што се неке обраћа остварује условну форму дијалога који је унапред онемогућен да задовољи облик (сем у ретким случајевима, када нпр. транспарент изазове појаву новог транспарента, у виду нове поруке која је понекада чак и адресована).⁴²⁴ Оваквих парола и слогана на протесту против НАТО бомбардовања 1999. није било, јер сâм протест, како смо већ раније напоменули, није имао карактер слободне, отворене трибине или дебатног клуба већ је њиме преовладавало јединство и једногласје. Стога дебатна комуникација не може бити предмет квантификације. Као пример унутаргрупне комуникације на протесту, у

⁴²⁴ Унутаргрупне (дебатне) поруке забележене су на Студентском протесту 1996/1997. Порука на једном транспаренту: „Слобо, врати се у Лох Нес!” изазвала је одговор већ сутрадан: „Немојте да ми смештате свашта! Језеро Лох Нес”. Један дебатни транспарент имао је и адресу: „Порука творцу плаката: ‘Боље голуб у руци него врабац на грани’...”, те је следило објашњење да цртеж којим је та порука илустрована (на којем је представљена Мештровићева статута „Победника”) не иде уз текст, јер је код Мештровића у питању соко, а не голуб; према Према Тамара Груден, „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997”, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000.

ширем смислу, бележимо само једну паролу: група „Прљави инспектор Блажа и Кљунови“ на Тргу Републике пева песму „Јебаћемо Челзи“, а већ сутрадан се на концерту као одговор на песму појављује паролу на транспаренту: „Блажо, јебали смо Челзи!“.

На основу анализе паролу и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. по смеру комуникације и пребројавања нашег узорка од 1244 паролу и слогана на транспарентима, можемо констатовати да доминирају анонимни (41,2%) над изнутра неусмереним (31,4%), дифузним (23,1%) и интерперсоналним (4,4%) паролу и слоганима. Комуникативну структуру усмерености паролу и слогана, са бројчано и процентуално израженом заступљеношћу различито усмерених секвенци, приказују табела 41.

Табела 41. Смер комуникације паролу и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

СМЕР КОМУНИКАЦИЈЕ	БРОЈ ПАРОЛА И СЛОГАНА ПРОТЕСТА ПРОТИВ НАТО БОМБАРДОВАЊА 1999.	ИНДЕКС СТРУКТУРЕ
Укупно	1244	100%
„Анонимна“	512	41,2%
Изнутра неусмерена	390	31,4%
Дифузна	287	23,1%
Интерперсонална	55	4,4%

Модел комуникативне структуре усмерености паролу и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, добијен оваквим израчунавањем, даје њену основну шему. Ипак наглашавамо да је ово само условна шема усмерености комуникативне структуре (попут типологије из претходног поглавља о фолклорним обележјима нових жанрова: паролу, слогана, графита), јер не треба губити из вида чињеницу да се готово свака од наведених врста комуникације са различито усмереним паролу и слоганима може посматрати и као реторичка трансформација неке друге врсте комуникације. Наиме, сви транспаренти са својим паролу и

слоганима, без обзира да ли су и како су адресовани, у ствари су усмерени дифузно, првенствено су намењени јавности, претпостављеном примаоцу поруке („АХИЛОВА ПЕТА ВИШЕ НИЈЕ ТАЈНА“, „Слобода и правда за све“, „Најјачи остају, никад се не предају!!!“). С друге стране, понекада је текст на транспаренту споља усмерен само захваљујући својој изложености, тиме што се налази на јавном месту, па представља нешто што учесници протеста саопштавају јавности, друштвеној средини.

Модел је недовољан и из разлога јер су односи који су у моделу „замрзнути“, фиксирани у суштини релативни, динамични и промењиви попут реалности као њиховог исходишта. Сама међузависност свих елемената политичке комуникације утиче на висок степен њиховог међусобног условљавања, пријема и последично разумевања парола и слогана. Нпр. без познавања сâмог контекста (вишедневно НАТО бомбардовање ромског насеља у близини нишког аеродрома 1999), остаће нам неразумљива парола са транспарента: „Овде смо ми, нишки цигани, аеродром је право“ или ова: „Ако дођу НАТО трупе – зваћемо македонске конобаре!“ (настала након туче македонских конобара са НАТО војницима у Скопљу). Доминацију „анонимних“ парола и слогана протеста објашњавамо начелном колективношћу и семиотичношћу оваквог типа комуникације.

Наиме, сâм комуникативни догађај има један унапред задати, априорни мотив, а то је протест против НАТО бомбардовања 1999. који увелико одређује комуникативну структуру усмерености парола и слогана. Сви други мотиви се из њега гранају, са различитим комуникативним усмерењима. Стога је у мањем обиму присутна шароликост и разноврсност говорних улога у паролама и слоганима, иако се пошљаоци и примаоци парола и слогана налазе у свим граматички могућним говорним улогама (парадигма граматичких лица у целини се остварује). Приметна је и тежња да се обраћање публици (јавности) некако мотивише, па се говорне улоге додељују многим реторичким сабеседницима. Дакле, анонимност и колективност једно су од основних обележја комуникације протестним паролама и слоганима, док информативну усмереност као елемент њихове комуникативне структуре бележи графикон 16.

Графикон 16. Информативна усмереност комуникације парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

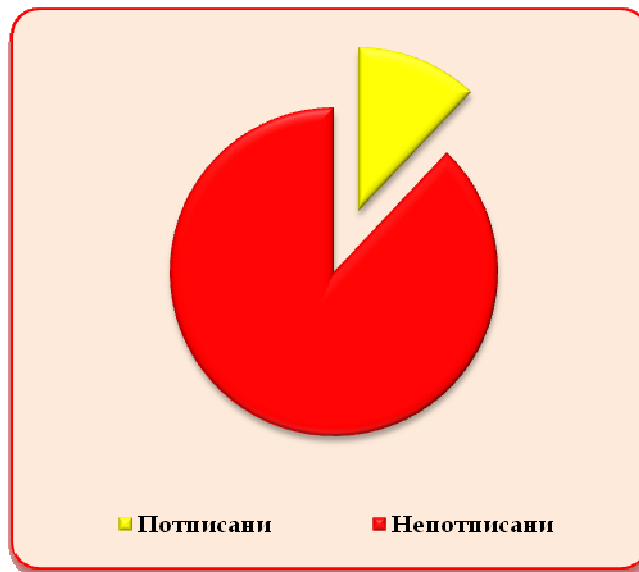

Веома занимљивим нам се чини и следећи податак: нити једна парола нити слоган побуне на транспарентима током „догађања народа“ (1988. и 1989), као и током студентских протеста (1968, 1991, 1992) нису потписани. По први пут пароле и слогани се потписују на Студентском протесту 1996/1997. (потписаних 18% у односу на 82% непотписаних).⁴²⁵ Да бисмо темељније проучили однос колектива и појединца овог жанра језичког изражавања и стварања, направили смо још једну типологију парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999: сви су подељени на потписане и непотписане (графикон 17). Од укупно 1244 парола и слогана нашег узорка, 150 је потписаних (12,1%) а 1094 непотписаних (87,9%).

Иако је наша претходна типологија парола и слогана протеста с обзиром на комуникативну структуру усмерености само условна (табела 41 и графикон 16), пружа нам могућност разматрања узрочне повезаности обележја парола и слогана „адресираност“ са потписаним и непотписаним паролама и слоганима методом Пирсоновог χ^2 теста. Разматран је утицај адресираности на потписивање или непотписивање у циљу проверавања прве статистичке хипотезе овог дела рада која гласи: 1. Број адресираних („анонимних“) непотписаних парола и слогана

⁴²⁵ Тамара Груден, *Поруке парола Студентског протеста 1996/1997*, магистарски рад, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2000, стр. 31.

Графикон 17. Потписани и непотписани пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999.

протеста против НАТО бомбардовања 1999. значајно је већи од броја адресираних и потписаних. На табели 41 приказани су пароле и слогани по смеру комуникације, а на графикону 17 потписани и непотписани пароле и слогани на транспарентима протеста против НАТО бомбардовања 1999. Полазимо од нулте хипотезе да је разлика адресираности потписаних и непотписаних парола и слогана последица случајности. Применом χ^2 теста на емпиријске и очекиване вредности добијамо вредност $\chi^2 = 87,781$ и $p = 0,001$. Како је вредност χ^2 теста већа од граничне вредности за ниво значајности $p = 0,01$ и степеном слободе 1, одбацујемо нулту хипотезу и прихватамо алтернативу која гласи: разлика у адресираности потписаних и непотписаних парола и слогана је статистички значајна. Значи, закључујемо да адресираност парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. статистички значајно утиче на њихову потписаност или непотписаност. Стога се може прихватити као истинита прва статистичка хипотеза нашег истраживања.

Занимљив је и преглед врсте потписа парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. Ниједна парола и слоган протеста против НАТО бомбардовања 1999. нема потпис са пуним и аутентичним именом и презименом или надимком. Од укупног броја од 150 потписаних парола и слогана само се три

потписа могу сматрати аутентичним у правом смислу речи, а њихови пошиљаоци идентификовани. То су пароле и слогани са потписима: „Биле, прекини бомбардовање, хоћу да зидам. Андрија”, „Срби већ заборавили филм ‘Рат и мир’ па решио НАТО да гледамо уживо ‘Холивудску причу’ С. К. Старчински”⁴²⁶ и „Хитно продајем шофершајбну и ретровизор за Ф-117 А. Гаја тел. 012-62-056”. Овој групи смо присајединили потписе који означавају цитирано, а не парафразирано, ауторство. Њих смо сматрали аутентичним у ширем смислу речи. Цитирају се афоризми са потписима: Александра Баљка, Владимира Јовићевића Јова и Александра Чотрића, стихови песама: Боре Чорбе Ђорђевића, Тонија Монтана, изјаве: Харолда Пинтера, Нелета Карајлића, Предрага Вуковића-Пећолина, патријарха Павла, Патрика Бесона, књижевника Радована Белог Марковића и књижевника Бијаба Бисиљчића. Ова група парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, чије потписе чине лично име или лично име и презиме, броји 15 различитих потписа.

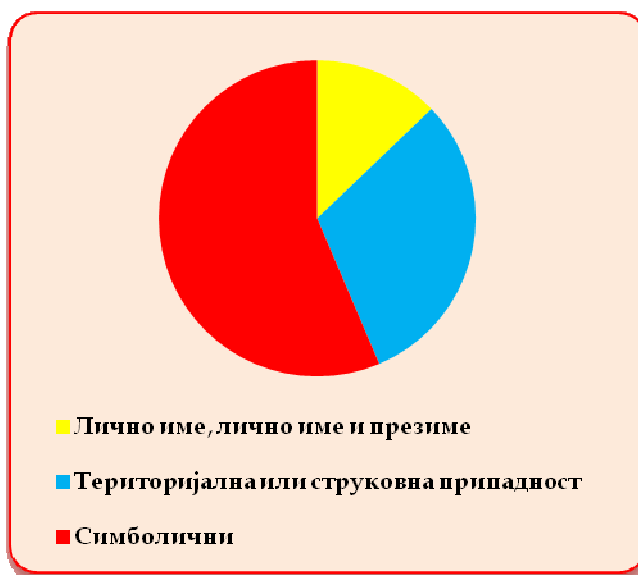
Друга група потписа у паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999. означава територијалну припадност пошиљаоца, њихову припадност институцији или групи занимања (ПВО, Војска Југославије, ПВО ВЈ, Шаховски клуб Велико Градиште, Скопље, Македонија, Сремци, Призренке, Утва, Лала, Срби из Крајине, РВ и ПВО, Новосађани, Нови Кнежевац, Војводина, Земљорадник из Буђановца, Удружење погребника Србије, Земљорадничка задруга Буђановци, Грађани Бања Луке, Буђановчанин, рудари Рембаса, Ресавски рудари, Атина, Котор Варош Република Српска, Никшић, Никшићани, ГП Црна Трава, ГП Црна Трава Власотинце, Српски књижевници, Обезбеђење 21. маја Раковица, Индустрија мотора и трактора Раковица, Гробари с Лешћа, Крајишници, Фото Глишић, Удружење жртава Другог светског рата у Југославији, ГСБ, Управник Новог гробља). Ова група парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. броји 36 различитих потписа.

Преостале пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999. имају симболичне потписе. Њих симболично потписују: Пера Пецарош, Опленац,

⁴²⁶ Стеван Крстец Старчински аутор је ове пароле. Он је прикупио пароле и слогане протеста против НАТО бомбардовања 1999. и објавио их под називом „НАТО Вени, Види и Иди: Анти-НАТО протест”, 1999. године. За аутора збирке Старчински именује „српски народ”.

Милош Обилић, Милош Обилић Косово, Жак Ширак, Тесла, султан Мурат, Православци, Данте, Прле и Тихи, Моника, Билова мама, Броз, Српски четници, Марко Краљевић, НАТО, Сремски црви, Праћкаши, Дени де Вито, Јошка Фишер, Аврам Израел, Билови родитељи, Падре де Солана, Филип Вишњић, тетка Ђана, шетач из протеста 1996-1997, један далматинер, Бата Живојиновић, Душко Дугоушко, Миле Китић, деца Београда, деца Југославије, косовски Албанци, Сенат, ТАХИ Ф-117-а, Челзи, Бил Клинтон, Петао Софроније, Берлин, Соко, Хајдук Вељко, томаховк, Чудовиште из Лох Нес, Главни тужилац, Прљави инспектор Блажа, понављач, Радио ПВО, Тихи и Прле, Ф-117, Тони Блер, Небески народ, Астерикс, Обеликс, Виктор Иго, Весли Кларк, Мадлен Олбрајт, Нинџа корњаче, Били, Слоба, Српска фрула, Деца Србије, група Балкански троугао, авио отпад, Центар за обавештавање, Јељцин, Српска деца. Различитих симболичних потписа на паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999. Је укупно 66. Дакле, од укупно 150 потписаних парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, чак 117 је различитих. Структура и преглед различитих потписа парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. дати су на графikonу 18.

Графикон 18. Преглед различитих потписа парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Добијени подаци нам пружају могућност разматрања узрочне повезаности обележја парола и слогана „адресираност“ на врсту потписа методом Пирсоновог χ^2 теста, а у циљу проверавања друге статистичке хипотезе нашег истраживања која гласи: 2. Број различитих врста потписа парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. значајно се разликује код адресираних и неадресираних. Доказујући другу статистичку хипотезу разматран је утицај адресираности парола и слогана на врсту потписа. Полазимо од нулте хипотезе да је разлика адресираности парола и слогана са различитим врстама потписа последица случајности. На табели 41 и графикону 16 приказани су пароле и слогани према смеру комуникације, а на графикону 18 преглед различитих потписа парола и слогана. Применом χ^2 теста на очекиване и емпиријске вредности добијамо вредност $\chi^2 = 33,692$ и $p = 0,001$. Вредност χ^2 теста је већа од граничне вредности за 1 степен слободе са прагом значајности 0,01, те одбацујемо нулту, а прихватамо алтернативну хипотезу да је разлика адресираности парола и слогана са различитим врстама потписа статистички значајна. Значи, закључујемо да је разлика адресираности парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. са различитим врстама потписа статистички значајна. Стога се прихвата као истинита и друга статистичка хипотеза нашег истраживања.

Шта нам казују подаци ове мале статистичке анализе? Иако је број адресираних непотписаних парола и слогана значајно већи од броја адресираних и потписаних, адресираност парола и слогана статистички значајно утиче на њихову потписаност или непотписаност. Дакле, оно „коме“ као информативна усмереност (прималац) утиче да се пароле и слогани и потписују. То „коме“ (адресираност или неадресираност) утиче и на врсту потписа парола и слогана. На основу овако детаљне анализе потписа протестних парола и слогана, лако је уочити да, чак и када су потписани и комуникацијски усмерени, паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999. преовладава колективно осећање идентитета. Када појединац излази из анонимности, а не идентификује се са групом (тј. говори у своје име, 15 парола и слогана), сâм чин исписивања личног имена симболизује привидну победу анонимности. Привидну, јер појединац излази из анонимности само у писаном и потписаном књижевном

стварању.⁴²⁷ Поред привидне победе анонимности, потписано име на транспаренту је тада и знак и значење (и денотативно и конотативно). Оно је тада сâм знак постојања, сâм симбол индивидуалног протеста и побуне.

У паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999. проговара колектив, одзвања „глас народа“. Иако ниједну паролу или слоган не потписује „народ“, Стеван Крстец Старчински с правом као аутора збирке парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (које је прикупио и под називом „НАТО Вени, Види и Иди: Анти-НАТО протест“ објавио 1999. године) именује „српски народ“. Пароле и слогани овога протеста у процесу фолклоризоване политичке комуникације остварују свој основни на агитацији⁴²⁸ заснован циљ, као и циљ тадашње политике и власти сâме – политичку хомегенизацију и мобилизацију народа. Тај циљ или „намеравани ефекат“, како га назива Стјепан Гредел, открива намеру пошиљаоца поруке: „На основу његовог става према предмету написа процењује се какав утицај комуникатор жели да изврши на публику: да је *информише* о предмету, да *глорификује* одређене појаве, да *мобилише* за неку делатност, да *омаловажи* предмет или да изврши артикулацију *критике* предмета (тема)“.⁴²⁹ Дакле, пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999. својом вредносном усмереношћу (позитивном или негативном конотацијом), афирмативним или негативним ставом према сопственом садржају очитују циљ ове фолклоризоване политичке комуникације. Уједно, илуструју запажање Томе Ђорђевића да је ток неформалне комуникације веома битан за политичко понашање маса. Сувишно је рећи да ниједна од 1244 пароле и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. нашег узорка не носи са собом неутрални став пошиљаоца и аутора – српског народа према садржају сопствених идеја, хтења и жеља.

⁴²⁷ Ранко Бугарски, „Лингвистика о човеку“, Просвета, Библиотека XX век, Београд, 1986, стр. 154.

⁴²⁸ „Агитација (лат. *Agitatio* – подстицање, подбадање, терање) је конкретна делатност подстицања људи да одређене идеје прихвате и остваре. Агитација се разликује од пропаганде по томе што је краткотрајнија, непосреднија и везана за конкретну актуелну акцију, шири једну или више идеја полазећи од конкретних појава, блиских кругу људи, те преко њих ствара одређено расположење за непосредно друштвено ангажовање или акцију“, у: „Политичка енциклопедија“, Савремена администрација, Београд, 1975, стр. 5.

⁴²⁹ Стјепан Гредел у: „С ону страну огледала“, Истраживање промена модела комуникације у југословенском друштву на основу анализе садржаја писања листова Борба и Политика у периоду 1945–1975, Зборник радова ИИЦ ССО Србије, Београд, 1986, стр. 25.

2.2.4. Садржај протестних парола и слогана

- ◆ САД код нас падају бомбе.
- ◆ БОМБАР ДАН. БОМБРО ЈУТРО.
- ◆ Данас Прле и Тихи не би имали посла.
*Храбри агресори, под окриљем ноћи,
баце одозго ракете и – збришу.*
- ◆ Да је лако бити Србин не би то нас запало.
- ◆ Покварио ми се ТВ, мораћу да гледам бомбардовање с терасе.
- ◆ Америка је супер сила! Адолфа је клонирала у Била!
- ◆ БИЛЕ, ЈЕЛ ТИ СВЕ ПАДА ТАКО КАО АВИОНИ?
- ◆ Билове пустиловине: Ирак, Моника, Србија.
- ◆ Била једном чета командоса – и сви нестали у једном дану
- ◆ Говно једно! Овакву си земљу нашао да бомбардујеш.

пароле и слогани протеста 1999.

Разлагати и реконструисати комуникацију паролама и слоганама протеста против НАТО бомбардовања 1999. тј. установити модел њене структуре, подразумева, поред анализе структуре комуникативне усмерености, и – анализу њиховог садржаја.

Средишње место комуникације као симболичке артикулације специфично људског облика друштвености, у којем појединац или група *сопштава* себе другом појединцу или скупини – припада садржају порука. Садржај је супстанца симболичког општења прожета разноликим људским искуством, а истовремено представља и моменат посредовања тога различито мотивисаног искуства, које тежи остварењу различитих ефеката. Стјепан Гредел наглашава: „Иако управо због вишеслојности и безграничног богатства варијетета овога искуства није могуће успоставити једнообразан и јединствен систем категорија за

класификовање тако разнородног садржаја, у проучавању симболичког општења – комуникације – настоји се постићи бар *сумаран опис* различитих аспеката садржаја порука. У том циљу примењује се специфичан метод, анализа садржаја, који поприма обележје научног приступа тако значајном сегменту друштвености каква је симболичка комуникација”.⁴³⁰ Анализа садржаја добија на значају са растућим интересом за политичке симболе, пропаганду, јавно мњење крајем тридесетих година 20. века, радовима Харолда Ласвела и Пола Лазарсфелда (студија „Радио и штампа”), као и појавом радија као новог средства масовног комуницирања. Убрзо анализа садржаја стиче легитимност социолошког метода истраживања, са широким пољем истраживања и дефинисаним појмовима који усмеравају прикупљање грађе: од јавног мњења, стереотипа, третмана појединих расних/националних мањина у средствима информисања, ставова, стилова, вредности до пропагандних порука... Многи сматрају да је анализа садржаја практично настала и увелико се примењивала током Другог светског рата у САД као чисто примењено истраживање, рађено за потребе вођења рата. Научна примена овог метода почиње у педесетим годинама, а први уџбеник о овом методу објављен је 1952. године – била је то Берелсонова „Анализа садржаја у истраживању комуникација” (*Content Analysis in Communication Research*).⁴³¹ После Другог светског рата анализа садржаја се врло широко примењује у бројним научним дисциплинама (психологији, социологији, политичким наукама, лингвистици, антропологији, теорији књижевности), а данас практичну примену анализе садржаја имамо у комуникологији, медијским истраживањима, маркетингу, односима с јавношћу, оглашавању.

Прво одређење анализе садржаја, у позитивистичкој традицији, Берелсонова је дефиниција која наглашава да се она односи само на садржај, и то манифестни садржај поруке. Берелсон сматра да је анализа садржаја истраживачка техника за објективан, систематичан и квантитативан опис манифестног садржаја поруке. Иако се често наглашава да ова дефиниција није социолошки довољно одређена

⁴³⁰ Стјепан Гредел, „С ону страну огледала”, Истраживање промена модела комуникације у југословенском друштву на основу анализе садржаја писања листова Борба и Политика у периоду 1945–1975, Зборник радова ИИЦ ССО Србије, Београд, 1986, стр. 15.

⁴³¹ Према Србобран Бранковић, Метод анализе садржаја, „Српска политичка мисао”, број 1–2, 2008, вол. 20, стр. 53–70.

јер не указује на друштвене услове и оквире у којима поруке настају и циркулишу, наши социјални психолози Хавелка, Кузмановић и Попадић, наглашавајући да је највише оспораван Берелсонов услов да се мора анализирати манифестни садржај, сматрају: „Овај услов је постављен као брана против слободних тумачења око којих се не може научним средствима постићи интерсубјективна сагласност, да би се из научних дискусија елиминисале расправе о томе постоји ли, и какав је, скривени смисао неке поруке, какво је право значење неког уметничког дела, шта је писац хтео да каже и сл. По Берелсону, анализа латентних порука има, прво, веома ниску валидност, јер најчешће немамо никакве потврде да су такве приписане намере заиста постојале; друго, она има и ниску објективност, јер је мала вероватноћа да ће различити истраживачи открити истоветне скривене поруке; треће, таква анализа врло лако запада у циркуларност. Све ове тешкоће су заиста озбиљне, али је проблем у томе што анализа латентног садржаја једва да се може избећи”.⁴³²

Разматрајући историјат анализе садржаја Стјепан Гредел констатује како се новије дефиниције не задржавају само на опису садржаја, већ указују и на потребу да се анализом садржаја стекну неки увиди и у изворе порука и наводи Крипендолфа који пише да је то „анализа текста о стањима и особинама његовог извора”.⁴³³ Акцент анализе садржаја помера се са садржаја на проучавање извора који преко садржаја излаже и неке своје особине и циљеве. Гредел наводи и обухватнију Крипендорфову дефиницију: „Анализа садржаја је истраживачка техника за извођење поновљивих и поузданих закључака из садржаја у његовом контексту”.⁴³⁴ Анализа садржаја испитује симболичко значење порука. Поруке немају само једно значење, а поготово не оно најочигледније (манифестно), већ су њима означени и они моменти појава које не запажамо на површини текста – у облику пренесених значења. Пренесена значења у симболичком општењу морају се „дешифровати”, превести, а то је могуће тек када се утврде везе порука с деловима искуствене средине (контекста) у којој оне настају, наглашава Гредел.

⁴³² У: Владимир Илић, Други александријаски текст о анализи садржаја, katja@ptt.rs.

⁴³³ Krippendorff, K, *Introduction to Part I*, in: Gerbner, G. Et al: *The analysis of communication content*, J. Willey and Sons, New York, 1969, p. 11.

⁴³⁴ Krippendorff, K, *Content analysis – an introduction to its methodology*, Sage Publications, Beverly Hills, London, Second printing, 1981, p. 21.

Дакле, када данас говоримо о примени анализе садржаја, мисли се и на њен квалитативни облик, када она делује у контексту холистичког приступа истраживању друштвених појава, односно разумевања значења појединих појава у контексту. На основу анализе садржаја може се закључивати о скривеним намерама, циљевима или идеологији пошиљаоца поруке, сматра Иван Видановић.⁴³⁵

У тексту „Метод анализе садржаја” Србобран Бранковић каже: „Анализа садржаја је метод истраживања медијског материјала, различитих докумената, словних, звучних или сликовних записа и других облика усменог или писменог општења међу људима. Њен циљ је да 1) опише садржај појединих облика комуникације, 2) да га класификује, 3) да га, довођењем у везу са социо-демографским, биографским, културним и другим обележјима аутора документа, као и оних којима су они намењени, објасни или разуме у контексту времена и простора у коме је настао и био у употреби, као и да проникне у његова значења и смисао који има за оне који га производе и оне којима је намењен”.⁴³⁶ Бранковић сматра да сâм назив „анализа садржаја” не одговара суштини овог метода и да се реч „анализа” овде користи у колоквијалном значењу, као синоним за детаљно истраживање нечега, те да би вероватно најпогоднији назив за овај метод био „истраживање садржаја”. Метод анализе садржаја могуће је класификовати по два основа: према предмету и према основном поступку који се примењује.⁴³⁷ Предмет је једна од најчешћих категорија анализе садржаја чијом се применом тражи одговор на елементарно питање: о чему говори порука? Према поступку разликујемо: чисто или претежно квантитативну, чисто или претежно квалитативну и мешовиту анализу садржаја. Бранковић наглашава да се у аутентичној квалитативној анализи садржаја истраживач креће по текстуалном запису „као посматрач кроз догађаје, процесе и појаве које посматра: неоптерећен предрасудама, отворен за инпуте, пажљив, систематичан. Он бележи своја запажања и на крају их проучава и изводи закључке о обрасцима мишљења, осећања и понашања који се из тог материјала препознају”.⁴³⁸

⁴³⁵ Иван Видановић и Војин Видановић, „Речник социјалног рада”, Иван Видановић, Београд, 2006, www.wikipedia.rs.

⁴³⁶ „Српска политичка мисао”, број 1–2, 2008, вол. 20, стр. 53–70.

⁴³⁷ Стјепан Гредел категоријама садржаја испитује а) предмет и б) смер порука.

⁴³⁸ Ibid, стр. 60.

2.2.4.1. Квантитативна анализа садржаја парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

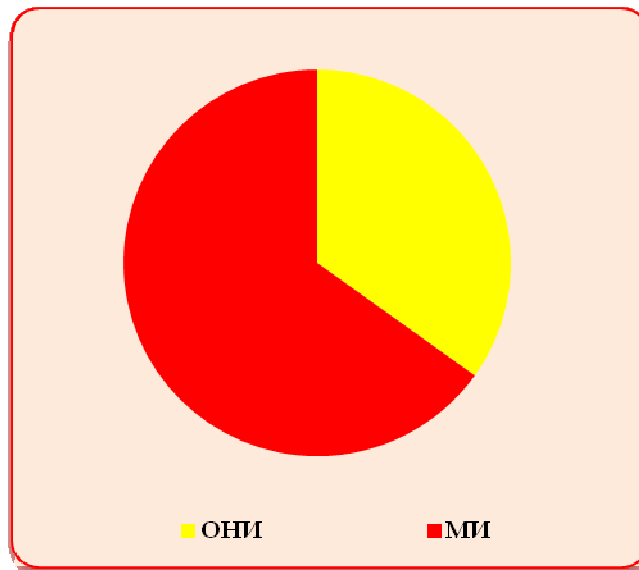
Анализиран је садржај сваке од 1244 јединице посматрања – парола и слогана на транспарентима протеста против НАТО бомбардовања 1999. Наш посао се састојао у категорисању садржаја, обједињавању парола и слогана сродних значења и њиховом груписању у тематске целине као основне јединице. Специфичност садржаја парола и слогана на транспарентима протеста против НАТО бомбардовања је у томе што они имају један априорни, задати мотив: побуну, протест, настале као реакција на стимуланс из стварности (НАТО бомбардовање СР Југославије 1999). Тај основни, почетни мотив јављао се у експлицитном облику, или чешће имплицитно. Сви остали садржаји који су присутни у нашем истраживаном узорку представљају коментаре овог кључног догађаја (НАТО бомбардовања СР Југославије 1999) и одређују тематске целине парола.⁴³⁹ Код вишесмислених парола и слогана (анализа узорка од 1244 парола и слогана) свако од значења је, на основу субјективне процене, посебно третирано, али смо се одлучивали за једно – тако да њихов укупан збир није већи од 100%. Иако је одређена мера двосмислености својствена масовној симболичкој комуникацији, није остало неразврстаних парола и слогана услед њихове неразумљивости.

Сваки друштвени догађај тежи да буде трајно забележен, а нарочито крупни и трауматични догађаји народног живота какво је било НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. Како пароле и слогани на транспарентима протеста као глас народа представљају посебан вид тога бележења, сматрамо да скуп свих 1244 парола и слогана представља Протест против НАТО бомбардовања 1999. Стога 1244 парола и слогана називамо Причом о протесту и НАТО бомбардовању 1999, причом о стварности виђеној очима учесника протеста. Увидом у манифестни садржај парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. наметнула се, пре свега, подела парола и слогана на два поглавља протестне Приче, на две

⁴³⁹ За анализу може бити значајно и то шта није био садржај парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. Три крупне политичке теме (нити у једном облику) нису биле садржај парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999: одговорност актуелне власти за почетак НАТО бомбардовања, проблем косовских избеглица, одговорност Србије за претходне ратове...

велике групе са заједничким општим субјектом: МИ и ОНИ. Централни однос протеста против НАТО бомбардовања 1999, као и његових парола и слогана, јесте управо однос МИ и ОНИ. У нашем узорку од 1244 парола и слогана тај однос процентуално износи 65,11:34,89% – 810 парола и слогана прича о нама (МИ група), а 434 парола и слогана прича о њима (ОНИ група) (графикон 19).

Графикон 19. МИ и ОНИ у паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999.

У равни психолошких карактеристика, а сходно манихејском принципу својственом фолклорном тексту, овакве поделе (МИ и ОНИ) поседују митску старину и ширину,⁴⁴⁰ а политички сукоби се претварају у митско супротстављање. Стога је и протестној Причи нужна недвосмислена разлика између нас и њих, између људског и нељудског, између добра и зла. Пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999. својим садржајем оживљавају древни мит о борби синова Добра против синова Зла, синова Светла против синова Таме, са запањујућом енергијом и јасноћом. Протестна популација својим колективним гласом у паролама и слоганима потпуно је прихватила принцип „личности насупротив другом” (кога је политички естаблишмент користио од свог установљења 1989), што је и разумљиво с обзиром на контекстуални идентитет

⁴⁴⁰ Ранко Бугарски, „Језик у друштву”, Просвета, Библиотека XX век, Београд, 1986.

протеста: глас народа говори под бомбама.⁴⁴¹ У оквиру две велике целине, два поглавља Приче о протесту и бомбардовању 1999. (МИ и ОНИ), издвојиле су се тематске целине – потпоглавља приче. Потпоглавља, попут епизода у односу на њен главни ток, са истим субјектом (МИ или ОНИ) дефинисаним кроз догађај, личност или институцију, изражавају став према стварности или став према ликовима протестне Приче. Тематске целине парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. са бројчано и процентуално израженом заступљеношћу приказане су на табели 42.

Табела 42. Тематске целине парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Р. б.	ТЕМАТСКЕ ЦЕЛИНЕ	Пароле и слогани	
		Број	%
МИ			
1.	НАТО бомбардовање	422	52,10
2.	Србија и Срби	142	17,53
3.	Ф 117а	91	11,23
4.	Народ и земља	36	4,44
5.	Победа и слобода	30	3,70
6.	Војска Југославије, РВ и ПВО	27	3,33
7.	Буџановци	21	2,59
8.	Косово	21	2,59
9.	Бог	20	2,47
Укупно		810	100,00
ОНИ			
10.	Бил Клинтон	208	47,93
11.	НАТО	121	27,88
12.	Моника Левински	69	15,90
13.	Америка и Американци	36	8,29
Укупно		434	100,00

⁴⁴¹ Повећањем политичких слобода и сама категорија „идеолошки други“ постала би категорија са мањим негативним набојем. До тада, прича сваког протеста ће бити прича „о нама и њима“.

МИ

Поглавље МИ групе, како нам казују пароле и слогани, обухвата више од половине целе Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. (65,11%). Ова Прича је дакле више прича о нама (МИ група 65,11%), него о њима (ОНИ група 34,89%). Ово појмовно МИ групе је колективни аутор или народни глас који прича Причу о протесту и НАТО бомбардовању 1999. и средство идентификације са групом (које изванредно слика односе моћи и односе солидарности). Групна идентификација, појмовно МИ групе у симболичкој комуникацији, попут оне у политици, има вишеструку улогу и може да:

- одражава у друштву преовлађујући однос колектив – појединац;
- одражава улогу политике у друштву;
- представља одрицање од властитог става и мишљења уколико се оно разликује од става групе (веће или мање);
- изражава колективни став или мишљење;
- истински или лажно идентификује говорника са групом;
- ставови и мишљења добијају на тежини и легалитету;
- говорник добија моћ да у име колективног бића вреднује, саопштава, прихвата, одбацује, одобрава, осуђује;
- одређује шта и како колектив треба да мисли;
- представља стварну подударност интереса говорника и групе;
- одриче право на другачије мишљење;
- проглашава властити интерес општим;
- ослобађа говорника од одговорности или га чини одговорним.⁴⁴²

Управо овако описаним појмовним МИ одзвања глас наратора протестне Приче – глас народа. Поглавље МИ групе Приче је народно МИ – условљено кодом побуне и контекстуалним идентитетом. МИ *саопштава себе* другима (ОНИ). Ако пароле и слогане на транспаренту промишљамо као облик комуникације између аутора и примаоца, може се рећи да аутор улаже своју креативност у уверењу да изражава став конкретне друштвене целине, а начело колективног утеловљено је у народу – српском народу. Народна МИ је и идеолошко МИ које значи да се може увек бити у праву, док ОНИ пак јесу само и опет увек у криву.⁴⁴³ Народна МИ није ни свевремено, ни безвремено, већ затворено у кратко време конкретних

⁴⁴² Према Марина Ратковић, „Лингвистичка анализа политичког језика“, магистарски рад, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, 1988, стр. 145.

⁴⁴³ Слободан Инић, „Говорите ли политички?“, ИИССО Србије, Београд, 1984, стр. 33.

протестних догађаја, оно није израз превласти већ побуне и одражава деобу, супротстављање групи ОНИ.

Поглавље МИ групе у целини претпоставља постојање стратешког консензуса: НАТО бомбардовање је противно свим људским и божијим законима, неправедно, нехумано и ничим изазвано, ми смо херојски слободољубиви и правдољубиви народ (правда, истина су на нашој страни) и невина жртва који у борби против НАТО (фашизма и тероризма) и у одбрани Косова побеђује. Поглавље МИ групе Приче испричано је кроз потпоглавља као своје идентитетске делове: НАТО бомбардовање, Србија и Срби, Ф 117а, народ и земља, победа и слобода, Војска Југославије, РВ и ПВО, Буђановци, Косово и Бог. Свако потпоглавље илустроваћемо паролама и слоганима протеста – изворним гласом народа. Поглавље МИ групе Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. је прича о нама.

НАТО бомбардовање (52,10%)

НАТО бомбардовање као стварност виђена очима аутора парола и слогана протеста:

- Како сте дочекали НАТО нападе? Скромно, у кругу породице
- Авион погођен док је био на земљи – пилот морао на пиш-паузу
- Авионе, баци нам бомбоне
- Авиони НАТО лете – жене, деца сви смо мете
- Бомбардан, како сте? Бомбастично
- То могу само људи без историје
- Хумано бомбардовање – како то амерички звучи!
- Ко нема у глави има у бомбама
- Или бомбардујте, или да маламо.
- Мало мало, па падне бомба, све остало су пилоти.
- Шта ви то бацате на нас, бомбе или авионе?
- Успешно варимо америчке производе, од хамбургера до бомби
- ДОЛЕ НАТО БОМБЕ!
- На Косову је пронађен мир, крије се у склоништу од бомбардовања.
- Бомбар дан и теби Клинтоне.

Србија и Срби (17,53%)

Србија и Срби као стварност виђена очима аутора парола и слогана протеста:

- Браћо Руси не бојте се. Срби вас чувају.
- ЈЕДНО ПРОРОЧАНСТВО КАЖЕ ДА ЋЕ НАС СРБА ОСТАТИ ТАМАН ТОЛИКО ДА СТАНЕМО ПОД ЈЕДНУ КРУШКУ. У ТОМ СЛУЧАЈУ: СВИ ДРУГИ ЋЕ СТАТИ ПОД ЈЕДАН МАСЛАЧАК И ТО БЕЗ ДА СЕ ГУРАЈУ.
- Цаба НАТО свемирска лаба кад је Србин хаубицом гађа.
- Кад схватите ко су Срби чешаћете се и где вас не сврби
- Ко високо лети, Србима је на мети
- Ма, какав Нови светски поредак. Ово је рат малограђана против Срба.
- Ми нисмо савршени. Ми смо само Срби!!!
- МИ СМО СРБИ ОДАВНО, А ВИ АМЕРИКАНЦИ ОД ЈУЧЕ!
- Они су пали, јер нису Србе знали.
- Просечан Србин се ујутро осећа као промашен човек!
- Само Србин Сокола Скида
- Шта ради Србин када нађе радио локатор у свом дворишту? БАЦИ ГА КОМШИЈИ!
- Уз помоћ НАТО главе, Срби ће Ћеле кулу да праве.
- У Србији се решава судбина планете!
- Устала је Србија. Клекни, Клинтоне

Ф 117а (17,53%)

Ф 117а као стварност виђена очима аутора парола и слогана протеста:

- Волим Ф 117А и радо га се сећам
- АМЕРИЧКИ ПОКЛОН СРБИМА ПРЕД СЕТВУ, Ф117А, НАЈСКУПЉИ ПЛУГ НА СВЕТУ!
- Ф117 је неопходна вијагра.
- I у свету у кошарци.
I у свету у одбојци.
I у Европи у кошарци.
I у фудбалу 2002.
I у свету срушили Ф-117А!
- Мени фали само једна сличица да саставим Ф117, ви ваш нећете никад саставити.
- На продају Ф117, хаварисан, мало прешао, прва фарба.
- Шта зна дете шта је Ф-117!!!
- Како се обара „Ф-117А“? Лако, уз СИНАЛКО.
- Ф117, нови тип ђубрива за војвођанске њиве.
- Ф-117А ХА, ХА, ХА
- Ф-117А је срушио Сениша Михајловић из слободног ударца
- Ф 117 је стварно невидљив – потврдили Стиви Вондер и Реј Чарлс
- Ф-117 је пуко од муке!
- Ф-117 СИЋИ ДОЛЕ СА ВИСИНЕ ДА МЕ ЖЕЉА МИНЕ ДА ТЕ ЈЕДНО МАЛО СРПСКО ДЕТЕ ОКИНЕ
- Јебеш Србина без Ф-117.

Народ и земља (4,44%)

Народ и земља као стварност виђена очима аутора парола и слогана протеста:

- АТЕРИРАЈ БИЛЕ. ЛУД ЈЕ ОВО НАРОД
- Клинтон је опијум за српски народ
- Смрт НАТиз(ц)му, слобода народу
- Потребан добровољац да однесе један радио-локатор код Дивљег Била!
НАРОДЕ, СТАНИТЕ У РЕД. НЕМАМ ТОЛИКО РАДИО-ЛОКАТОРА!
- Обуставите Уништавање Народа СРЈ
- СУВИШЕ НИСКО ЛЕТИТЕ!
Небески народ
- Србија је наша земља
- Издржи рођена земљо.
Грађани Бања Луке.
- Ја волим своју земљу јер она је мати, нек је наша песма до слободе прати.
- Домовина се брани срцем, животом, знањем и лепим васпитањем!
- ЈУГОСЛАВИЈА – НАГАЗНА МИНА
- Народе света, будите са нама
Народи Америке, отерајте Клинтона
Народи Енглеске, отерајте Блера
Народи Француске, отерајте Ведрина
Народи света будите са нама да сутра не изгори и планета
- Убијају један народ –
Виктор Иго
- ЖИВЕЋЕ ОВАЈ НАРОД!

Победа и слобода (3,70%)

Победа и слобода као стварност виђена очима аутора парола и слогана протеста:

- Ми смо већ победили, само они још нису обавештени.
- Морамо победити – нема нам друге!
- НАТО убице, уразумите се, Србија је победник
- НАТО је победио..... АПРИЛИЛИЛИЛИ!
- Ниједна победа света није вредна сузе детета.
- Ваш пораз је већи од наше победе!
- Пажња, пажња, стигли Руси... Победили смо... Готово!!!
Аврам Израел
- Опет немамо избора, морамо победити
- Како год да окренеш, Фрушка Гора победити мора!
- Биле победићемо, то нам је навика.
- Непобедив је народ који брани своју слободу
- Слобода и правда за све
- Смрт фашизму, СЛОБОДА ЧАЧКУ!
- Смрт нацизму, слобода народу
- За крст часни и слободу златну.

Војска Југославије, РВ и ПВО (3,33%)

Војска Југославије, РВ и ПВО као стварност виђена очима аутора парола и слогана протеста:

- Дајемо бесплатне часове летења. ВОЈСКА ЈУГОСЛАВИЈЕ
- Како је наша ПВО осетила невидљиви Ф-117а?
Пилот се усрао од страха, па је смрдело
- И ја имам праћку.
ПВО
- Наш се мали на невидљив пали
– ПВО
- НАТО, добродошли у Буђановце
(РВ и ПВО)
- Продајемо изврсну крему за невидљивост.
(ПВО)
- Ф-117а : 0 YU ПВО : 2 ИДЕМО ДАЉЕ
- Слушајте нас на таласима Ф117А.
Радио ПВО.
- Са нама је земља ближа
(ПВО)
- НАТО је коначно одгонетнуо мистерију Бермудског троугла.
ВОЈСКА ЈУГОСЛАВИЈЕ
- ПВО – Попушите Ваздушној Одбрани
- Видимо те!!!
– ПВО ВЈ
- За све постоји први пут!
ПВО
- Вршимо све врсте лимарско-фарбарских радова
на свим типовима страних авиона.
Војска Југославије
- И ја ћу бити војник кад порастем.

Буђановци (2,59%)

Буђановци као стварност виђена очима аутора парола и слогана протеста:

- Нова линија ГСП-а Ф-117а: Нови Мексико-Буђановци
- Орлови рано лете и падају у Буђановце
- Продајем невидљиве ашове, грабуље и мотике.
Буђановчанин
- Уступам авионску карту АВИАНО-БУЂАНОВЦИ у једном смеру
- Не летите са AIR FRANCE у Дизниленд већ са ОЈДАНИЋ ТУРС у Буђановце
- НАТО, добродошли у Буђановце
(РВ и ПВО)
- Мењам полован, хаварисан Ф-117а за пет кока носиља.
Земљорадник из Буђановца
- Мали оглас: продајем њиву у околини Буђановаца, гратис стелт авион.
- Ко високо лети, у Буђановце пада!
- Клинтоне, фала ти за пелцер!
Земљорадничка задруга Буђановци
- Хаварисан скоро нов Ф 117, може и у деловима. Шифра авио отпад Буђановци
- Фундаментално обрати пажњу на Буђановце, Клинтоне
- Дочекали смо их домаћински!
Буђановчани
- Добро дошли у Буђановце!
- Буђановци – НАТО 1: 0 (очекивано, играли су на домаћем терену)

Косово (2,59%)

Косово као стварност виђена очима аутора парола и слогана протеста:

- БЕОГРАД ЈЕ СВЕТ – КОСОВО ЈЕ СВЕТИЊА.
- Бомбардујте јаче, летите боље, ипак је српско Косово поље!
- КЛИНТОНЕ, ГЛАВУ ДАМО КОСОВО НЕ ДАМО
- Косово је срце Југославије! Где је твоје срце највећа Колумбова грешко?
- Косово данас, Јерусалим сутра
- Косово је судбина планете
- Косово је Вијетнам
- Косово је Србија
- Косово је српски Јерусалим
- Летите, даље, даље, летите доље, опет је српско Косово поље.
- Лечи Челзи, пак шаљи на Косово, Србија се најобат не може.
- Не дамо Косово
- Србија неће пасти, Косово је Србија
- Сви смо Косово
- Косово је срце Србије

Бог (2,47%)

Бог као стварност виђена очима аутора парола и слогана протеста:

- Бог чува Србе
- БОГ ЧУВА СРБЕ – А СРБИ СРБИЈУ
- Бог све ово гледа, ал не кроз реј бан наочари.
- Бог види боље од Авакса.
- Богу божије, цару цареве, Србија Србима, а Клинтону курац!
- Хвала Богу да нисам Американац
- Клинтон и Блер гореће у паклу. Бог је на нашој страни.
- Клинтоне, дао Бог да ти Моника роди ванземаљца
- Нова српска клетва: Клинтоне да Бог да те силовао вагон жита. Зрно по зрно.
- Боже, опрости им, јели су луде краве.
- Погледај дом свој анђеле – Бог види све
- Са вером у Бога, уз Србе до гроба
(Македонија)
- Србијо, чувај се и моли се богу
- Ви верујете у бомбе, ми верујемо у Бога
- ПОМОЗИ БОЖЕ!

ОНИ

Поглавље ОНИ групе, како нам казују пароле и слогани, обухвата 34,89% Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. Ово појмовно ОНИ је средство одвајања и супротстављања МИ групи, и њиме такође одвајања глас народа. И поглавље ОНИ групе претпоставља постојање стратешког консензуса: они су НАТО зликовци, агресори, оличење зла, бруталне силе, неправде, тероризма, лажи,

кукавице, повампирени фашисти, окупатори Косова. Поглавље ОНИ групе испричано је кроз потпоглавља као своје идентитетске делове: Бил Клинтон, НАТО, Моника Левински, Америка и Американци. Свако потпоглавље илустроваћемо паролама и слоганима протеста – изворним гласом народа. Поглавље ОНИ групе Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. је прича о њима.

Бил Клинтон (47,93%)

Бил Клинтон као стварност виђена очима аутора парола и слогана протеста:

- Свега овога не би било, да је Клинтонов отац имао ситно за кондом.
- Били каубоју, сјаши са Балкана.
- Знате ли разлику између Клинтона и Хитлера?
Хитлер је био веран Еви Браун!
- Били, Били рано наша, ти си гори од усташа
- Туђман има рак. Клинтон има Србе.
- О Клинтоне, курвин сине, што не сићеш у планине, да те Србин ту окине!!!
П.С. Хајдук Вељко
- Клинтоне, закопчај шлиц – вири ти локатор!
- ПРОДАЈЕМ ХАВАРИСАН АВИОН Ф-117а (америчке производње)
НИЈЕ У ВОЗНОМ СТАЊУ, ВРЛО ПОВОЉНО!!!
БИЛ КЛИНТОН Тел: 99163545789321
- Ко то каже, ко то лаже Србија је мала,
није мала, није мала, Клинтон је будала
- Мафионичар Били претвара звезде у кукасте крстове
- СРБИ СУ УЈЕЛИ ПСА – КЛИНТОНА
- Само је мртав Клинтон добар Клинтон.
- КЛИНТОНЕ ПОПУШИ НАМ ТОМАХАВК
- Зауоставите планету, Били мора да сиће
- КЛИНТОНЕ, ХИТЛЕРУ! Мислите о томе

НАТО (27,88%)

НАТО као стварност виђена очима аутора парола и слогана протеста:

- Стоп НАТО злочинцима
- Да наздравимо, бато, не може нам ништа НАТО
- Мењам НАТО за ОВК. Шифра: говно за говно
- Мотке у руке и правац НАТО базе широм света.
- НАТО, застава камиони предлаже ти модел СР-БИН-99
- НАТО = Трећи Рајх, Клинтон = Хитлер, Кларк = Геринг,
Шредер = Химлер, Солана = Франко, Блер = Гебелс (Берлин)
- Нека нас НАТО трупе пољубе у дупе
- Ибрахим је Ругова, а НАТО је ругоба
- ЈЕБАЋЕМО НАТО, МОЈ БАТО!
- Херојство излуђује НАТО
- Да једем говна, појео би НАТО
- Кад се Срби сложе ни НАТО им ништа не може
- НАТО и ОВК – нацисти и терористи
- НАТО, дабогда те будио Аврам Израел!
- Немогућа НАТО мисија

Моника Левински (15,90%)

Моника Левински као стварност виђена очима аутора парола и слогана протеста:

- Бог рече „Љуби ближњег свог“, ал' не рече где.
Отуда настадоше многи неспоразуми
– Моника
- Кад Моника пуши у Вашингтону, дими се у Србији
- КЛИНТОНЕ НИЈЕ ТИ СРБИЈА МОНИКА ЛЕВИНСКИ
ПА ДА ЈЕ ОКРЕЋЕШ КАКО ХОЋЕШ
- Ми нећемо пасти на колена као Моника!
- Једино Моника зна да ли Били има јаја
- Цела Америка је Моника
- Били, Били ал' ти Срби набили.
(Моника)
- КЛЕКНИ МОНИКА ЈОШ ЈЕДНОМ И ЦЕЛОГ ГА УСИСАЈ
- Моника шта си ти уопште пушила?
- Моника, стисни зубе и пресеци ствар!
- Моника Билу, Бил нама. Повуци, потегни, исчупати не може!
- Сад се Били у сузама гуши, ни Моника више неће да му пуши
- Ко обори Б52, бићу му Моника.
- Моника, Слобу је тврђи.
- Смрт Клинтону, Моника народу!

Америка и Американци (8,29%)

Америка и Американци као стварност виђена очима аутора парола и слогана протеста:

- АМЕРИКА ЈЕ ОТКРИВЕНА 1492.
НИЈЕ ПОЗНАТО КАКО СУ ЉУДИ ДО ТАДА РАТОВАЛИ.
- Америка данас: зле бомбе; глупи војници; патетични председник
- Америка је супер сила! Адолфа је клонирала у Била!
- НЕКА САЗНА АМЕРИКА ДА ЈЕ СРБИН ОД ЧЕЛИКА
- Француска је имала Де Гола, а САД данас имају Адолфа Де Била Клинтона
- Метар мога села, Америка цела
- Знаш када ћемо да вичемо живела Америка? Па кад буде српска покрајина!!!
- Америка гомила кло(в)нова
- Браћо Американци: немамо ми ништа против вас.
Метак у чело и – свако својој кући.
- Американци, ми нисмо Индијанци
- Американци, сетите се Вијетнама
- „Американци су изгубили разум!“ „А да ли су га имали?“
- А Србин виљушком боц па боц, а Американац прстима, у уста га јебем.
- Грачаница старија од САД
- Јебо те САД.

Квантитативна анализа манифестног садржаја парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и њихових тематских целина илуструје како обележја политичког и друштвеног живота условљавају садржај вербалних информација.

Манифестни садржај парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. доказује да је паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999. намењена је улога средства за успостављање:

- друштвеног консензуса („Хумано бомбардовање – како то амерички звучи!“, „НАТО је нацистички пакт“, „СРАМ ТЕ БИЛО, АМЕРИКО“, „Србија Се Супротставља Свету“),
- политичке хомогенизације („Слободане, с тобом смо“, „Србија једна фамилија“, „Хвала, Клинтоне, што си нас ујединио“), и
- мобилизације становништва СР Југославије („Е сад Србине: Ил’ си нинца, Ил’ си минца“, „Немате шансу, јер Србија је у трансу“).

2.2.4.2. Квалитативна анализа садржаја парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

2.2.4.2.1. „24.3.1999. НАТО је већ почео да нам откопчава панталоне“

Причу о стварности НАТО бомбардовања 1999. испричану паролама и слоганима творе два напоредна тока – политички и симболички: једним парадирају српски народ, светски политичари, светска политика и војна сила, а другим се креће српски народ, Бил Клинтон и Моника Левински. Оба тока Приче теку напоредо, а сусрећу се на крају Приче са срећним завршетком – политички ток војно-политичком победом над НАТО пактом, а симболички такође српском победом над Билом Клинтоном. „24.3.1999. НАТО је већ почео да нам откопчава панталоне“ гласи уводна parola потпоглавља, којом се отвара прича о НАТО бомбардовању 1999. и даје тон опису догађаја који је трајао пуних 78 дана. Потом се упозорава: „Ако НАТО буде хтео на силу, попушиће ко Моника Билу“. Читав развој овога тока Приче врти се око наведеног упозорења, које након што се и остварује, доводи до наше коначне победе над НАТО. Садржајем Приче доминира опседнутост председником САД Билом Клинтоном, а развој догађаја оба тока Приче колективни аутор види као „случај Били“. Прича о протесту и НАТО бомбардовању 1999. завршава се победом српског народа над НАТО и Билом Клинтоном, у оба своја тока. Ово је стварност виђена очима колективног аутора Приче.

Политички ток Приче парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања, у светлу кључног догађаја – НАТО бомбардовања 1999. или речима слогана „ВИЈЕТНАМА ДВА“ – промишља историјско-политичке теме (Други светски рат, Нови светски поредак, СФОР, Савет безбедности УН, Европска заједница, Шеста флота, Косово, Трећи рајх, демократија, УНЕСКО, Уједињене нације, фашизам, Трећи светски рат). Како ниједне праве политичке приче нема без приче о непријатељу, Прича о протесту и НАТО бомбардовању 1999. је и прича о непријатељима српског народа који Србе кажњавају само зато јер желе слободу по сваку цену. Ко су српски непријатељи и колико често се именовани појављују у паролама и слоганима нашег узорка говори табела 43.

Кључни догађај војно-политичког тока Приче и њен врхунац је обарање америчког авиона Ф117а („Америка је имала Ф117. Сад имају Ф114“, „Доказали смо да је Ф-117а невидљив. Никада га више нећете видети!“, „Извините, нисмо знали да је невидљив“, „Пре него што полетите, невидљивог се сетите“), које сем војне има и конотацију Клинтонове сексуалне немоћи („Клинтоне, пошто смо ти га спустили (Ф117), зови Монику да ти га дигне“, „Ф117 је неопходна вијагра“, „Пао ти је Стелт, Клинтоне“), као и српске моралне победе („Истина је убојитија од Ф117А“, „Авиони су вам недивљиви као душа и образ“). Овај кључни догађај војно-политичког тока Приче руши мит о америчкој војној доминацији и истовремено успоставља мит о српској свемоћи и непобедивости:

„I у свету у кошарци.
I у свету у одбојци.
I у Европи у кошарци.
I у фудбалу 2002.
I у свету срушили Ф-117А!“

славобитно додајући како: „Србин је видљив, али тешко пада“, „Ни Ф117 није као што је некад био“, „Следећи је Б2“, „Срећа да су невидљиви“, „Имате ли Ф118?“. Колики значај за популацију у протесту има војна моћ говори и парола: „Ко обори Б52, бићу му Моника“.

Поред наведених непријатеља (табела 8), кроз стварност парола и слогана као пратња највећем српском непријатељу Билу Клинтону шетају и његове љубавница, кћи и жена: Моника Левински (фреквенција 69), Клинтон Челзи (21) и Хилари Клинтон (7), које отварају симболични ток Приче. Ове даме представљају такође непријатељску групу, али ону од које глас парола и слогана покушава да направи свога савезника: од Хилари се тражи да напусти Клинтон („Хилари, не буди Ева Браун“, „Хилари, не дај му да се коти“, „И Хилари је укапирала“). Иако је Челзи најчешће предмет освете Клинтону за бомбардовање у српском стилу („Челзи, сакам да те акам!“, „Челзи, сакам да те факам!“, „ЧЕЛЗИ ДРОНФУЉИЦА“, „ЈЕБАЋЕМО ЧЕЛЗИ!“), и од ње се тражи помоћ: у очевој ликвидацији или лечењу или се пак апелује на њену савест („Челзи, баци тату из воза. Дени де Вито“, „Челзи, реци оцу да се лечи, Србија не клечи!“, „Госпођице Челзи, како је бити дете масовног убице?“). Од ове три Клинтонове даме Моника

Табела 43. Српски непријатељи парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Р. б.	СРПСКИ НЕПРИЈАТЕЉИ	Фреквенција
1.	Бил Клинтон	331
2.	НАТО (Атлантски пакт)	135
3.	Медлин Олбрајт	34
4.	Тони Блер	22
5.	Америка	21
6.	Американац	15
7.	Хавијер Солана	15
8.	Европа	12
9.	Сједињене Америчке Државе	9
10.	Бела кућа	7
11.	Француска	6
12.	Си-Ен-Ен	6
13.	Ослободилачка војска Косова	5
14.	Жак Ширак	4
15.	Енглеска	3
16.	Весли Кларк	3
17.	Робин Кук	3
18.	Шитгар	3
19.	Ибрахим Ругова	2
20.	Албанац	2

Левински привлачи убедљиво највише пажње, потпуно заокупља машту колективног аутора парола и слогана и најпожељнији је савезник српског колектива.⁴⁴⁴

Лик Монике Левински у Причи о протесту и НАТО бомбардовању 1999. има судбоносни значај за српски народ: „Кад Моника пуши у Вашингтону, дими се у Србији”. Парола каже: „Срби се диве Монике како је стигла на ред поред Тонија Блера” (чиме се доводи у питање Клинтонова мушкост), али се и констатује: „За све је крива Моника. Попила му је памет”. Иако је Моника Левински описана као

⁴⁴⁴ На Клинтонову аферу са Моником Левински ни хрватска графитерска јавност није остала равнодушна, те је неко у Загребу пожелео да има управо таквог председника, што бележи графит: „ДАЈТЕ НАМ ЈЕБАЧА, ЕВО ВАМА ТЕНИСАЧА”.

крајње непривлачна („Зове се Моника, има 26 година, 130 кила и Била-дебила”), са наглашеном разликом између нас и ње („Клинтоне, није ти Србија Моника Левински”), инсистира се да наш највећи непријатељ, Бил Клинтон, преузме у односу на српски народ њену улогу („Клинтоне ти си српска Моника, спусти се, чекамо те!!!”, „Дођи Клинтоне – бићеш Моника”, „КЛИНТОНЕ ТИ СИ НАША МОНИКА”, „Били, Моника је теби, ти ћеш нама”) како бисмо га покорили, понизили и победили („Зар да нас јебе Моникаин опушак?”, „Били, Срби ће те ‘умоникити’”). Истовремено се од Монике тражи помоћ да Клинтону одузме мушкост („Моника, молим те ако икако можеш врати се у Белу кућу и хитно пресеци ствар!”, „Моника, стисни зубе!”, „Моника врати се у овални кабинет и стисни зубе”). Колективни аутор прво Клинтона позива: „Клинтоне секс бој, изађи на поштен двобој!”, а како одазива нема позив се уочи Ускрса мења: „Клинтоне дођи да нам фарбаш јаја”, уз упозорење: „Клинтоне од Срба боле муда”. Из протестне Приче може се закључити да се у савезништву са Моником успело („Моника, хвала ти, све си покушала”) и да је Бил преузео Моникаину улогу („Сад смо ЕГАЛ, и он је попушио. Моника”, „Спусти главу Билу да осетиш силу!”, „КЛИНТОНЕ ПОПУШИ НАМ ТОМАХАВК”, „Сад се Били у сузама гуши, ни Моника више неће да му пуши”, „КЛИНТОНЕ ТУРЧИНЕ, НАПУШИ СЕ КУРЧИНЕ”, „Клинтоне, опери зубе”), а жеља се преноси и на колективни план: „Америчка нацијо, изведи ми ФЕЛАЦИО”, „Цела Америка је Моника”. Замена улога Била и Монике је кључни догађај овог тока Приче: „Моника Билу, Бил нама. Повуци, потегни, исчупати не може!”. На крају Приче српски колектив симболички тријумфује, оборивши Клинтона на колена и убијајући његову мушкост („КЛИНТОН НИЈЕ МУШКО”). Тако и Моника постаје „наша”, док колектив раздрагано узвикује: „Смрт Клинтону, Моника народу!”. Лик Монике Левински, поред Била Клинтона и НАТО, кључни је лик Приче јер колективу омогућава да не буде симболично поражен на тако му важном пољу („БИЛИ, ОВАЈ ПУТ ТИ ПУШИШ”) и да и ту доминира („Моника, Слобу је тврђи”, „Ви имате Мек, ми имао тврд”). Уједно, то је једини лик Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. који из групе ОНИ постаје део МИ групе.

Паралелно са актуелним и живим непријатељима српског народа кроз стварност парола и слогана дефилију и многобројне, историјске личности (табела 44).

Табела 44. Историјске личности парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Р. б.	ИСТОРИЈСКЕ ЛИЧНОСТИ	Фреквенција
1.	Адолф Хитлер	26
2.	Милош Обилић	6
3.	Ева Браун	5
4.	Кристофер Колумбо	5
5.	Султан Мурат	4
6.	Филип Вишњић	3
7.	Карађорђе Ђорђе Петровић	2
8.	Јосип Броз Тито	2
9.	Шарл де Гол	2
10.	Краљевић Марко	1
11.	Хајдук Вељко	1
12.	Никола Каваја	1
13.	Никола Тесла	1
14.	Херман Геринг	1
15.	Јозеф Гебелс	1

Сви су они укључени у одсудну битку сила Добра и сила Зла на истој манихејској матрици: нашој страни да помогну у судбоносном тренутку по опстанак српског народа под НАТО бомбама или су на супарничкој страни чиме се доказује њихово исконско зло. Причом промичу Каин и Авељ („Авељ има право да се брани од Каина – патријарх Павле”), Давид и Голијат („Срби = Давид НАТО = Голијат”), позива се Христово име („Браћо Руси у име Христа пошаљите нам ракета С-300”), подсећа ко је антихрист („Клинтон – трећи антихрист”), чиме се сукоб означава као борба између Људи и Нељуди, а Прича смешта у шири, цивилизацијски контекст. Зазивају се и помажу нам наши славни, јуначки преци:⁴⁴⁵ Милош Обилић, Карађорђе, Краљевић Марко, хајдук Вељко, Јосип Броз Тито („Доћи Клинтоне, чекам те. Милош Обилић”, „Клинтоне, доћи. Чека те Карађорђе”, „Билу, Блеру и Солани: И већи су овде главу остављали. Марко Краљевић”, „Ој Клинтоне, курвин сине, што не сићеш у планине, да те Србин ту окине!!! П. С. Хајдук Вељко”, „Били,

⁴⁴⁵ О зазивању, клицању предака писао је Веселин Чајкановић у огледима „Клицање предака” и „Епифанија предака”.

чим прије. БРОЗ”), реинкарнирају се („Павковићу – Обилићу”), или се јављају само да похвале потомке: „Порука солунских ратника: храброст и поштовање младе генерације”.

Аргументи се износе пред Међународни Суд Савести и Морала, а пресуду доноси Васколика Светска Порота („ОПТУЖНИЦА Подижем оптужницу, при Међународном Суду Савести и Морала, против злочинаца: 1. Бил Клинтон – главни уредник свих злодела 2. Медлин Олбрајт – десна рука главног уредника 3. Хавијер Солана – потрчко и главни извршилац 4. Вилијам Вокер – вођа специјалног злочиначког тима 5. Ричард Холбрук – потрчко и злогласник главног уредника 6. Тони Блер – један од уредника злочиначке мисије 7. Жак Ширак – један од уредника злочиначке мисије 8. Герхард Шредер – један од уредника злочиначке мисије 9. ЦНН – бастион обмана и лажи. Горе наведени се оптужују за злочине против човечности, злочине над племенитим српским народом, злочине против света и века... Коначан суд и пресуду ће донети Васколика Светска Порота. Нека им Бог помогне, ако им опростити може! Главни тужилац”). Међународни Суд Савести и Морала којим председава Васколика Светска Порота доноси пресуду у корист Срба, чиме српски народ стиче право да се назива светим и небеским, и право на Небо – готово свој катастарски посед („СУВИШЕ НИСКО ЛЕТИТЕ! Небески народ”, „Возите пажљиво, небески семафори су у квару!”, „НЕ МОГУ МИ НИШТА РАКЕТЕ ЈЕР ЈА САМ НЕБЕСКО ДЕТЕ”).

Ликови Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999, савремени и историјски, крећу се неограничени ни простором, ни временом. Време је, попут митског, вечно и свевремено: догађаји прошли, савремени и будући преплићу се и приказују на позорници ван историјског следа, а просторне координате географије и политике укрштају се на мапи савремене политичке географије и колективног памћења, на местима/локацијама приказаним на табели 45.

Табела 45. Политичка географија парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Р. б.	ПОЛИТИЧКО-ГЕОГРАФСKE KOOPДИНАTE	Фреквенција
1.	Америка	21
2.	Буџановци	21
3.	Косово	21
4.	склониште/подрум	19
5.	Београд	15
6.	Европа	12
7.	Балкан	9
8.	Бела кућа	7
9.	Бермудски троугао	6
10.	Француска	6
11.	Авијано	4
12.	Вијетнам	4
13.	Батаја (Батајница)	3
14.	Енглеска	3
15.	Лох Нес	3

Буџановци, Косово, Београд, Батаја и склоништа од НАТО бомби наша су света места, а Србија као Бермудски троугао Балкана („Србија – Бермудски троугао Балкана. Шта улети више не узлети“) гута Америку, Европу, Белу кућу, Енглеску и језеро Лох Нес. Политичко-географске координате Србији и српском народу дају светски значај: Београд („Склоништа су се сакрила у Београд“, „БЕОГРАД ЈЕ СВЕТ“)⁴⁴⁶ и Србију („Србија Сав Свет Спашава“, „Србија опет брани Европу“) одређују као светску метрополу отпора Новом светском поретку и НАТО („Београд ће бити ваш Стаљинград“, „И над Билом ће се наћи Бил“), а српски побуњени народ за промотера ове идеје („Ми смо мали, ал’ жилави“, „Српска песма, српско небо, бежи Били, Шиптар те јеб’о!“). Понекада географска координата искључиво одређује одбрамбену тактику: „За Сремчицу моју милу попушила бих и Билу!!!“, историјска је опомена: „Американци, сетите се Вијетнама“, квалификатор: „Били, врати се у Лох Нес“, означава трајање нације

⁴⁴⁶ Парола Студентског протеста 1996/1997. која је тада говорила о жељи студентске популације да постане део света и цивилизоване Европе, 1999. се појављује као мото слободарског града који пружа отпор светском тероризму оличеном у НАТО, мото престонице светског покрета против НАТО.

кроз време: „Грачаница старија од САД”, „Грачаница живи” или туристичко место војног тријумфа: „Нова линија ГСП-а Ф117а: Нови Мексико-Буђановци”.

Од реченице „24.3.1999. НАТО је већ почео да нам откопчава панталоне” која је отворила Причу о протесту и НАТО бомбардовању 1999. до готово топлог обраћања пораженем НАТО непријатељу: „ШТО СТЕ ДОШЛИ КАД СТЕ ЗНАЛИ ДА СТЕ ОВДЕ НАЈЕБАЛИ”, „Биле, насмеј се, ово је скривена камера”, шетали су, готово у карневалској атмосфери, и људи и нељуди, и добри и зли, и јаки и слаби, и мртви и живи, и слободари и зликовци, и верници и безбожници, и правдољубиви и неправедни, и истинољупци и лажљивци, и хероји и кукавице – МИ и ОНИ – толико различити а тако потребни једни другима. Колективни аутор на крају Приче закључује: „ЖИВЕЋЕ ОВАЈ НАРОД!”, уз опомену: „Живео голуб мира... ала је укусан!” и шеретске опаске: „Зауставите планету, Били мора да сиђе”, „Дођох, видех, падох”, „Дошао је и тај дан, Били нам је сав сјебан”.

То је била стварност виђена очима колективног аутора парола и слогана у Причи о протесту и НАТО бомбардовању 1999. Прича не бележи, али се претпоставља, да смо панталоне закопчали сами. „Крај бомбардовању” ...

2.2.4.2.2. „Говори српски, да те цео свет бомбардује!”

Пса Нипера, мешанца (луталица, мешавина фокс теријера и бул теријера) усвојио је сликар Марк Барауд. Када је Марк умро 1887, његов брат уметник Френсис приметио је да пас реагује на глас покојног му господара снимљен на фонографу, претечи грамофона. Одговор и понашање пса Нипера на снимљени звук гласа његова покојног господара инспирисали су Френсиса Барауда да у знак сећања наслика ту сцену на платну на којој Нипер пажљиво слуша фонограф. Слика је добила име *His master's voice* или „Глас његовог господара”, а почетком 20. века водиле су се озбиљне дискусије о томе шта уопште ради тај пас и може ли псећи слух да разазна оно што фонограф емитује.⁴⁴⁷ Ускоро је „Глас његовог господара” постао један од најпознатијих заштитних жигова на свету који се и данас користи.⁴⁴⁸

Још од Одисеја и сирена шире се приче о неодољивој, магичној моћи гласа: има у гласу нешто чему је немогуће одолети, нешто због чега губимо разум, чему се не можемо одупрети, глас продире и урезује се директно у нашу унутрашњост, у сâму душу. Од античких оратора који су поставили темеље модерном говорништву до чувених говора политичара и војсковођа, политички говори и гласови мењали су ток историје.⁴⁴⁹ Шта је то у њиховим гласовима што је изазивало тектонске поремећаје и промене, померало, како се каже, планине и реке и мењало свет? Да теорија гласа треба бити и теорија функционисања гласа у политици и да између гласа и политике постоји битна веза сматра словенски филозоф Младен Долар у уводу књиге “HIS MASTERS VOICE”: „Глас има моћ да инвоцира унутрашњост, присутност, ауторитет, и баш због тога, због тих својстава, ушлиће се у само језгро политичког. Могли бисмо рећи – глас подупире име, нема имена без гласа, глас даје ауторитет имену, име се ослања на глас”.⁴⁵⁰

⁴⁴⁷ www.rts.rs/page/radio/sr/story.

⁴⁴⁸ Слика Нипера је почела да се појављује у огласима већ године 1900, а регистрована је као британска трговачка марка 1910. Исте године, амерички проналазач Емил Берлинер регистровао је трговачку марку у Америци, где је постала лого и довела до асортимана *Nipperie*, колекционарских предмета од сланика до кравате, упаљача, стакла, www.antikvarne-knjige.

⁴⁴⁹ Међу најуспешније и најутицајније ораторске бравуре најчешће се убрајају: Христова Беседа на Гори, говор Мартина Лутера у Вормсу, Линколнов говор у Гетисбургу, Черчиллов у британском Парламенту и говор Мартина Лутера Кинга у Вашингтону.

⁴⁵⁰ Младен Долар, “HIS MASTERS VOICE”, www.lacan.com/symptom, стр. 15.

Као Одисеја глас сирена, српски популус је још 1989. опчинио један глас: „Не чујем добро!”,⁴⁵¹ глас Милошевића на митингу испред југословенске скупштине, те се може рећи да је глас, и како га чути и разумети, увек и политичко питање. Долар запажа: „Ту се радило о некој инверзији: онај који не чује добро нису били поданици, него сам вожд, управо када се конфронтирао са *vox populi*, људским гласом, гласом људства. Међутим, тај људски глас тада није тражио људских права и слободе, демократске политике, него је тражио строже мјере против издајца, тражио је тврду руку и снажног водитеља, који ће казнити непријатеље како треба, тако да истина ове реченице није у томе што вожд није добро чуо, него да је и сувише добро чуо, дјеловао је према томе што је чуо, и селективно се правио глув”.⁴⁵² Тај већ чувени одговор „Не чујем вас добро” је управо био то: народне масе су захтевале употребу силе, Милошевић је потом силу употребио не зато јер их није добро чуо, него зато јер су оне говориле тачно оно што је он желео да чује, а он је радио тачно оно што су оне захтевале. Вођа је уверио масу да се он не боји онога што изазива неуротични страх у већине, а поједностављеним мотивацијским порукама маси одредио циљ будућег деловања. У том тренутку ствара се емоционално засићенији и дискурзивно виши, „достојанственији” концепт народа и његове колективне воље – народног гласа, нови политички култ, култ етнички дефинисаног народа – култ српског народа, вихор народног поклича рађа говор гневних као језгро новог политичког дискурса који је постао и остао владајући у Србији читаву наредну деценију, све до краја 20. века, а популистичка реторика обликује народну свест, стварност и народни глас какве, деценију потом, затичемо у Причи о протесту и НАТО бомбардовању 1999.

Но, вратимо се псу Ниперу, и првој улози гласа у политици, његовој ефикасности, ономе што можемо назвати *His Master's Voice*, ономе „нечему” у гласу што од њега увек чини Глас господара. На чувеној слици „Глас његовог господара” Нипер исказује примерно држање покоравана, иако му глас његовог господара преноси грамофон – дакле Нипер не види извор гласа, и као да због тога још више слуша, чиме се очитује ефикасност гласа у његовој одвојености. Младен Долар сматра да

⁴⁵¹ Народ: УХАПСИТЕ ВЛАСИЈА, УХАПСИТЕ ВЛАСИЈА!

Слободан Милошевић: Не чујем добро!

Народ: УХАПСИТЕ ВЛАСИЈА!

Слободан Милошевић: Не чујем добро, ал' желим да Вам кажем, биће урађено!

⁴⁵² Младен Долар, "HIS MASTERS VOICE", www.lacan.com/symptom, стр. 15.

је сâм глас у међуодносу појединца и социјалног простора увек објект у који се уписује нека политика. У тексту *"Fire talk with me"* Долар промишља гласове познатих светских политичара, милитантне гласове великих светских господара попут Хитлера, Мусолинија, Рузвелта или Стаљина чији се гласови попут ватре шире простором: „Када слушамо те говоре на једном мјесту, они звуче као говори једне те исте особе, разликујући се више специфичним језиком него гласом или наредбеним тоном. Они постају позитиван глас чисте наредбе, глас његова Господара”,⁴⁵³ тврди Долар. Њихов се глас, као извор моћи и ауторитета, налази у простору између субјекта и суверена. Тако светски политичари хипнотишу и наређују покорност искључиво гласовима. Заправо, чим смо почели слушати већ смо почели и „слушати”, покоравати се – и та етимолошка веза присутна је, наводи Долар, у пуно језика: енглески *to obey* произлази из француског *obeir*, а та из латинског *obaudire*, дакле *audire*, слушати. Историја је пуна момената када се успостављање елементарних облика доминације везивало за глас, за његов директни ауторитет.⁴⁵⁴

Поље политике обухвата не само употребу гласа, него и како изнудити глас од другог. Глас продире у оба смера, као ауторитет над другима и као изложење ауторитету другог путем властитог гласа. Дакле, народни глас упућен спасиоцу 1989. учинио је да сâм народ, који је из својих дубина пустио глас, постане изложен – гласом је народ предао моћ ономе ко га је слушао: „Употребом гласа предајемо се у милост другог, глас који дрхти је апел за милосрђе, изложени смо Другоме. То се уклапа у читаву једну генеалогiju власти коју је, рецимо, правио *Foucault*, наиме генеалогiju исповести, исповедања, механизам тога да треба да другоме кажемо истину о себи, о свом уживању, а истину о себи могуће је освједочити само својим властитим гласом, и онај коме се исповедујемо држи нити власти у својим рукама самим тим што слуша. То се уклапа у оно што је *Foucault* назвао пасторална власт – онај који слуша је у позицији моћи – од католичке

⁴⁵³ Младен Долар, *"Fire talk with me"*, www.kontejner.org/de-marinis.

⁴⁵⁴ У 20. веку фашизам је представљао пример неког тобожњег повратка ка елементарним облицима доминације, ка синтетички произведеном архаичком господству, ти облици су се ритуализирали, инсценирали, а њихов централни елемент био је баш глас. На најбољи начин то је одмах схватио Чарли Чаплин у „Великом диктатору”, где је прво појављивање великог диктатора управо један велики говор од којег не можемо готово разумети ни ријечи, све је у инсценацији гласа, у кореографији гласа, гласа без садржине, бесмисленог гласа. То је велика комична сцена која директно и луцидно испоставља један кључни механизам, одвојеност гласа од садржине и ефикасност гласа у тој одвојеност; према Младен Долар, *"HIS MASTERS VOICE"*, www.lacan.com/symptom, стр. 17.

исповести до Стасија и Удбе”.⁴⁵⁵ У тој позицији „нашао” се Милошевић крајем деведесетих када се народ „догодио”, а затим и „проговорио” и својим гласом му предао моћ народну да у народно име и дела и говори, а народна воља се нашла у његовој (не)милости. Управо је то тренутак када је колективна воља, како каже Стјепан Гредел, „оседлана за трку са кљусадима из ергеле која је нетом напуштена”.⁴⁵⁶ Могло би се рећи да је тада „оседлан” и глас народа, да су два гласа (глас вође и глас колектива) вештом манипулацијом политичког дискурса стопљени у један глас, те да је наредно десетлеће народ остао без моћи свога изворног гласа коју је добровољно предао вођи и да се увек када би народ говорио у њему налазио и скривени глас његовог господара – *His master's voice*.

Иако пароле, слогани и графити као нови жанрови фолкоризоване политике сугеришу (својом фолклорном формом) аполитичност учесника фолклорне комуникације, а њихови садржаји (представљени фолклорним клишеима и формулама) са политичког плана (демократија, национализам, либерализам) прелазе у митски – политика је та која одређује њихову бит. Политика пароле, слогане и графите покорава својим дискурсом тако што јој фолклор служи као средство буђења и обликовања националне свести, као средство за стварање представе о целини, јединству, недељивости националног бића, као средство легитимисања националног суверенитета, као средство да се политички пројекти и политичка власт легитимишу у народним очима али и пред светом (међународном јавношћу), те да јој се као „чисто народни производ” али испуњен и преображен народном душом врати на (зло)употребу. И да тако упакован скрије у себи глас народног господара – *His master's voice*, на размеђи реалности и илузије.

Концепт народа и народног гласа – ентитета моћне воље али и реалне немоћи 1999. под бомбама – подразумева и вођство. Дало би се претпоставити да ће се у паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999. народном вођи дати једна од значајних улога протестне Приче и да ће се често чути његов глас. Међутим, у укупном узроку од 1244 паролата и слогана протеста против НАТО

⁴⁵⁵ Ibid.

⁴⁵⁶ Језик мира – проблематичан проблем?, у: „Ка језику мира”, приредио Божидар Јакшић, Форум за етничке односе, Београд 1996.

бомбардовања 1999. Слободан Милошевић игра више него епизодну улогу – појављује се само пет пута („Слободане, с тобом смо“, „НАТО и даље упорно бомбардује Приштину. Треба им рећи да Милошевић дефинитивно није тамо!“, „Вита јела, зелен бор, чекам брзи одговор. Били Мало морген. Слоба“, „Слобо, слободо“, „Моника, Слобу је тврђи“). Две пароле „догађања народа“ и антибирократске револуције („Слобо, слободо“ и „Слободане, с тобом смо“) након пуне деценије (1989) поново израњају и појављују се на протесту против НАТО бомбардовања 1999. тек да ритуално подсети на давни му да̑ народни завет љубави у бајци под називом „Догађање народа“ чији је садржај у најкраћем следећи: принц (вођа) љуби уснулу лепотицу (народ) не би ли устала („Устала је Србија!“); потом је принц годинама слушао и радио све оно што је пробуђена лепотица говорила и захтевала, јер је говорила и захтевала баш оно што је и он хтео. У међусобној љубави стопили су се у Једно и ту љубав нису крили, већ су је јавно изјављивали.⁴⁵⁷

Међутим, у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. нема више идолатрије вође која је била бит парола и слогана „догађања народа“ 1989. Да ли зато што је бомбардовани народ напoкон спознао да вођа више није гарант њихове главе на раменима или је прихватио речи Горана Тривана: „Србија се покорити неће, Србија даје своје животе за нову Србију! Наше срце је веће од свих зала овог света! У овој Србији живи 11 милиона Слободана Милошевића!“⁴⁵⁸ те је научио да сâм и у његово име и његовим гласом говори? Или се пак бајка неумитно приближавала своме не(сретном) крају? Одговор нам дају пароле и слогани Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. звонећи једногласјем – глас вође и глас колектива вештом манипулацијом политичког дискурса стопљени су у један „народни“ глас. Давно још „оседлан“ глас народа испунио је и под бомбама, у пуном касу, очекивања његовог господара. Није му, као Ниперу, био потребан ни глас са фонографа. *Vox populi* који најбоље слика дух

⁴⁵⁷ Као што је реченица „Нико не сме да вас бије!“ обележила Милошевићев вртоглави успон, његов лагани пад започео је изговарањем чувеног „Волим и ја вас!“, 24. децембра 1996. године, на контрамитингу „За Србију“, који је Социјалистичка партија Србије организовала као одговор на протестне шетње започете 17. новембра 1996. након краће на локалним изборима. Опет је реч о одговору на повике из масе, која је овог пута скандирала „Слобо, ми те волимо!“. Међутим, за разлику од моћног, заштитничког тона који су његове речи имале девет година раније на Косову, „Волим и ја вас!“ Милошевић је изговорио хладно, дистанцирано и преко воље.

⁴⁵⁸ Члан ИО ГО СПС, на митингу у Кладову, „Политика“, 13. април 1999.

народа (*Volkgeist*) и народне душе (*Volkseele*) постао је у Причи о протесту и НАТО бомбардовању 1999. – *His master's voice*. Сасвим природно: уосталом запитајмо се чијим би гласом Нипер, да је могао, проговорио? И како бисмо уопште сазнали, да паролама и слоганима не трешти *His master's voice*, истину пресудну по исход НАТО бомбардовања 1999. и рата: „Моника, Слобу је тврђи”. Никако – српски популус морао би, поводом ове пароле, да сведочи сопствено искуство.

Народна изрека или пословица: „Говори српски да те цео свет разуме” добија велику популарност када је, као пошалицу, у филму „Рад на неодређено време” (1980) странцу упућује Љубиша Самарџић. Ратомир Дамјановић (1996) објављује књигу „Говори српски да те цео свет разуме”⁴⁵⁹ о неспоразумима који настају у културној јавности, нарочито у медијима, када људи неправилно говоре услед свога незнања, и даје одговоре како да се то незнање превлада. У Вуковим „Српским народним пословицама” неколико народних изрека почиње са „Говори...” и „Збори...”, али нема ове о којој размишљамо. Ова народна изрека буди мноштво научно-филозофских и књижевно-лингвистичких теорија о српском језику („Светски, а наш”),⁴⁶⁰ о значењу речи Србин и пореклу Срба.⁴⁶¹ Неретко се расправе окончавају закључцима да је историја фалсификована, а да разуман поглед на историју казује следеће: Срби су централни европски народ од кога су потекли сви европски народи, а писмо које су користили Србица јавља се и у Кини, старом Египту, ми припадамо народу који је први на свету створио своју писменост – винчанску писменост, сви на свету када изговарају слова говоре српски – иако то не знају. Из српске писмености настале су све познате писмености (арамејска писменост, језик Исуса Христа, јеврејска писменост), те ако би данас из западноевропских језика извадили све србизме они не би имали језик,

⁴⁵⁹ Насталу од текстова који су објављивани у емисијама Радио Београда и у листу „Интервју” од 1987. до априла 1991.

⁴⁶⁰ Драган Годоровић, Светски, а наш, www.vreme.com, 19. новембар 2009.

⁴⁶¹ Српски историчар Јован Рајић у „Историји Срба” (1794), из старих извора, изводи порекло Срба од Хунских Сабира. Други извори то изводе из Србата – Сармата, а такође и од реке Сербице (између Еуфрата и Тигра, Месопотамија, данашњи Ирак). Неки аутори име Срба изводе из речи Собрание (збор, сабор) и слично, а неки га просторно везују за Сибирију, једну од наших прапостојбина. Чешки историчар Павел Сафарик везује српско име за речи Сјарбин, Серб, Србин, Сибрин, што су све облици значења рода, народа, а што има исто значење са латинском речи “gens” и “natio” или индијском речи Серим, што значи народ исте крви; према Порекло имена Србин, www.srpskadijaspora.info.

нити би се могли разумети.⁴⁶² Неда Мариновић у опису најстаријег народа на Балкану износи да Србин, у стародавном индијском језику, санскриту, из кога су потекли сви индо-европски језици, међу којима и српски, означава *слободног човека, јунака, који се вечито бори за сопствени опстанак*. Према руском историчару Велтману у делу „Атила и Руси” име Србин од старине се односило на *војнички, ратнички сталеж* у Русији, а реч Срб значило је *војник, храбар човек* и наводно су од Срба постали Козаци. И дан-данас око реке Волге реч Сербо означава *породицу, род, својту*, а код Белоруса реч Сабр или Сјарб значи *силу, множину великог народа исте крви и језика*. Код Великоруса реч Серби значи *здрав, јуначан, силан сој људи*, док код Лужичких Срба реч Сораб има значење човека *најразборитијег, најлепшег, најодабранијег* у том роду. Код Украјинаца реч Сирбин значи *господовати*. У српском народу од давнина постоји похвала покојника, за кога се сматрало да је био добар са високим одличјима, која каже „Баш је прави Србин био и српски живео”. А у Црној Гори храброг јунака су хвалили са „Срб од Косова”. И у турском језику речи Сирб и Серб имају значење *народа једног колена, храброг, убојитог и непокорног*. Код старих Персијанаца реч Сарб значи *глава, старешинство*, а код Арабљана, Халдејаца и Јевреја реч Срб значи *слободан човек, јунак, непокоран*. И у старом санскритском језику реч Сербх значи *не дати се никоме*, а корен те речи значи семе, колено и род. Сафарик и Колар су цитирали, такође, да реч Срби означава *рођаке, својту*. Непознатом човеку Србин ће рећи: „Како се Ти оно зваше Рођаче”. Никола Фрере, како наводи Сафарик, сматрао је српски језик мајком трачког и грчког језика. Сафарик у свом делу „Старозитности” пише: „Срби живе у Европи од најдавнијих времена или од праисторијског доба, а тако распрострањен народ води своје порекло од најдаље прошлости”. Он тврди да су Срби настањивали готово целу Европу и многе делове Азије, па се сматра да отуда води порекло наша стара изрека: „Говори српски да те цео свет разуме”. За српски језик Сафарик каже да је „тако оригиналан, чист, граматички савршен, богат, те није могао да се обликује без постојања једног јединственог првобитног и самосталног народа”, а стари српски језик био је сасвим сличан данашњем, савременом, што је реткост у историји језика.⁴⁶³ У сасвим обичној реченици: „Чекај бре, брате – Србине!” постоји братска брига, пријатељска опомена за

⁴⁶² Најозбиљније истраживање ове врсте је књига „Историја писмености – Србица”, аутора Јована И. Деретића и Драгољуба П. Антића, Ганеша клуб, 2013, Београд.

⁴⁶³ Порекло имена Србин, www.srpskadijaspورا.info.

човеково добро: упућује се човеку који је наумио да уради нешто, па чак и на силу, дакле непромишљено, а ми му скрећемо пажњу, тражећи од њега да ипак мало промисли, не би ли га од тога наума његовог некако одвратили. Притом, ми му свакако желимо добро, јер нам је он драг и мио, односно, исти као и ми, дакле, не разликујемо се много (ја сам му сличан, осећам и доживљавам га притом као некога од својих, дакле, као некога од родбине), ми смо дакле у неком, и нама самима нејасно каквом сродству. Узречица „Брате – Србине”, прилично је јасна – сваки се дакле, Србин сматра братом, и сваки брат – Србином.⁴⁶⁴ У савременом жаргону остало је то „Брате”, понекада да значи блискост у комуникацији, а понекада само као жаргонска поштапалица.

Смисао изреке: „Говори српски, да те цео свет разуме” зависи и од тога како схватимо реч – свет. У старом значењу речи „свет” обухваћено је само оно што је нама блиско и сродно, за разлику од онога што нам је страна и туђе, или пак оно што је од нас отпало, оно што се од нас отуђило, а што су Срби одувек именовали као: „не-свет”. Словенска реч *světъ* (свѣт-свијет) има значење: светлост, док се данашња српска реч свет (човечанство, свет на коме живе људи) у старословенском изговарала као *mīrъ*. Дакле, свет су сви они који су: у светлости, што би значило да су у правој вери, односно да су светли – дакле бели; док су не-свет сви они који су: у тами, дакле у кривој вери, односно тамни – црни.⁴⁶⁵ Реч „свет” овде на веће одстојање помера границу између нашег ја и другог, јер се ја поистовећује са ми, док истовремено престаје да буде наш ближњи и постаје странац, идентификацијом афективна приврженост међу члановима језичке групе постаје још јача. Данас се колоквијално ова изрека не употребљава у том смислу (нпр. када неко проговори на мађарском, италијанском, ромском или влашком), већ када неко говори српски неразумљиво, када мумла или говори превише тихо, када даје неодређене одговоре на јасно и прецизно питање од говорника се тражи да говори тако српски „да те цео свет разуме”.⁴⁶⁶

Изузетност је била и остала предуслов за ширење културе и језика. У том смислу Андреј Фајгељ у тексту „Српски језик шире победници”, примећујући како српске

⁴⁶⁴ СРБИН ЗНАЧИ ИСТО ШТО И БРАТ, аноним, *011vodic.com*, 25.2.2015.

⁴⁶⁵ Ibid.

⁴⁶⁶ Слични изрази постоје и у енглеском језику: „Говори енглески” (*English speaking*) или „На енглеском, молим” (*English please*) и употребљавају се у сличном контексту, када се неко служи стручним изразима па га опомињу да говори једноставним, стандардним језиком.

речи ретко улазе у светске језике (наводи пример српске речи „тесла“ која је ушла је у све светске језике као међународна јединица за магнетну индукцију и глагола „пупинизација“ за процес који је унео револуцију у телекомуникације), сматра да је узрок повлачења српске културе и језика данашњи губитнички менталитет. „У време Пупина и Тесле, Срби су били победници. Данас се победнички менталитет највише задржао у спорту, и одатле га треба калемити у друге области... Шта је натерало енглеског коментатора да усред преноса проговори српски? Изузетна тројка Богдана Богдановића на утакмици са Грчком толико је одушевила Лијама Кенија, коментатора званичне телевизије FIBA, да је узвикнуо *‘the troyka’*“.⁴⁶⁷ Као одговор на, како Фегелј каже, бескичмењачко: „Не говори српски јер те нико не разуме“ нуди се: „Говори српски да те цео свет разуме“.⁴⁶⁸ Нешто другачији поглед на језичку изузетност је видео запис младића који се на друштвеним мрежама представља као *Angry Serbian* (Љути Србин). На снимку младић све време у иностранству говори на матерњем српском језику, упорно избегавајући да проговори на енглеском, али се сасвим добро споразумева с неколико странаца. Постављен на *YouTube*, снимак је за само неколико дана постао хит на интернету.⁴⁶⁹ Заправо, у питању је управо игра са изреком: „Говори српски да те цео свет разуме“ и са стереотипима о Србима у западном свету. Данас је, у духу исте матрице, популаран нови слоган: „Говори *BCMS* да те цео свет разуме“⁴⁷⁰ за који лектор за српски/хрватски/црногорски/босански језик на Универзитету у Цириху, Јелена Галл, каже да у овој скраћеници има нечег понижавајућег јер скраћеница у најбољем случају може бити ознака али не и име језика, а да се смешна страна језичких политика показује најјасније код превода са језика на језик који скраћеницу чине. Ова размишљања о српском језику навели смо без намере полемисања, већ у покушају да осветлимо темељно значење народне изреке: „Говори српски, да те цео свет разуме“, значење њеног дубинског, подрумског слоја, свега онога што, попут невидљиве соли, стоји на њеном дну творећи читав један национални свемир. И да укажемо како се разноврсна размишљања о језику увек приближе пољу политике јер језик није

⁴⁶⁷ andrej.fajgelj.com, „Вечерње новости“, 20. септембар 2014, стр. 16.

⁴⁶⁸ Ibid.

⁴⁶⁹ www.facebook.com/TheAngrySerbian, постављено јануара 2013.

⁴⁷⁰ Скраћеница *BCMS* је настала због потреба превођења у судским поступцима у Хагу, што баца трагикомично светло на све нас: *BCMS* – босански/хрватски/црногорски/српски језик. У паузама суђења преводиоци, новинари понекада питају случајног пролазника: *Do You speak BCMS?*. Ова енглеска скраћеница „bi-si-em-es“, звучи као име тешке болести, rescanik.net/govori-bcms-da-te-ceo-svet-razume, 10.3.2009.

само врело културног наслеђа, већ у доброј мери обликује наш став према другима: „Тек размишљање о језику који нас обликује и његовим замкама може нас оспособити да у другима видимо то што јесу, људе који су као ми, само што је свако за себе заробљен у систем сопственог матерњег језика”.⁴⁷¹

Састављајући речник под називом „Речник српских антипословица”⁴⁷² Ђорђе Оташевић наводи изворну, полазну пословицу, изреку, паролу или слоган (са назнаком када је настала и у коме је контексту употребљена, ако је познато), па затим антипословице (најчешће ауторске афоризме) из њих настале. Напомињујући у Предговору да је термин антипословица (*Antispruchwort*) у науку о језику увео Волфганг Мидер, Оташевић наглашава да су антипословице експресивни изрази настали различитим структурно-семантичким трансформацијама не само пословица, већ и изрека, крилатица, афоризама, политичких парола, слогана, фраза, изјава, еуфемизама: „У српским антипословицама доминантна је политичка и социјална компонента, мада има и чисто хумористичног поигравања са језиком. За разумевање већине антипословица неопходно је познавање социјалног и политичког контекста у којем су настале”.⁴⁷³ За разлику од руских, америчких и енглеских антипословица код којих се у објављеним зборницима аутор најчешће не наводи и које се сматрају делом народног стваралаштва, аутори српских антипословица обично су познати. За народну изреку: „Говори српски да те цео свет разуме” Оташевић наводи следеће антипословице:⁴⁷⁴

- Причај српски да те читав свет не разуме.
Дејан Тофчевић
- Заплачи да те цео свет разуме!
Милован Петровић Веркин
- Причај говором мржње да те цео свет разуме.
Дејан Тофчевић
- Цео свет нас не разуме, а говоримо српски!
Витомир Теофиловић

Народна изрека: „Говори српски да те цео свет разуме” пролећа 1999. под бомбама

⁴⁷¹ Драгослав Дедовић, Српски, да те цео свет разуме, WWW.DW.DE/SRPSKI-DA-TE-CEO-SVET-RAZUME.

⁴⁷² Издање садржи Индекс пословица, изрека, слогана, као и индекс њихових аутора, Алма, Београд, 2011, стр. 5.

⁴⁷³ Ibid.

⁴⁷⁴ Овој групи додали бисмо и афоризам Горана Радосављевића „Говори српски да те цео свет разуме. Јаучи!”.

постаје антипословица: „Говори српски, да те цео свет бомбардује!”. У протесту против НАТО бомбардовања 1999. јавља се и као парола на транспаренту и као графит на зиду. Постаје једна од најпопуларнијих паролa током протеста 1999, колектив је прихвата баш као своју, те се 2010. објављује истоимена збирка графита насталих током НАТО бомбардовања 1999. „Говори српски да те цео свет бомбардује”. Приређивач збирке Сања Црепуља, у Предговору, каже: „Иако није било ни најмањег наговештаја да је бомбардовању крај, иако оптимизму није било места ни у сновима, српски народ је врло брзо заменио страх и огорчење само њему својственим смислом за хумор, који се у таквим тренуцима граничио са колективним мазохизмом, као и највећим српским, нематеријалним брендом, који не познаје ниједан речник у свету – ИНАТОМ”.⁴⁷⁵ Промена из: „Говори српски да те цео свет разуме” у: „Говори српски, да те цео свет бомбардује!” у површинском слоју састоји се од само једне једине речи: уместо „разуме” – „бомбардује”. И једне запете и једног узвика на крају. Но, управо та промена на лексичком нивоу чини да и реч „говори”, као и целу нову паролу читамо другачије – долази до њене семантичке трансформације. У чему је суштина ове трансформације? Са поља романтичарског поимања српског језика као „светског а нашег” или пак захтева за јасним говорењем изреке: „Говори српски да те цео свет разуме”, наша парола протеста – антипословица сели се у политичко поље. И у преводу она, лежерно прелазећи са језичког на етнички, па затим и политички ниво, значи: буди Србин и буди обележен, буди Србин и трпи неправду, буди Србин и говори српски језик и – бићеш бомбардован. „Говори српски” чита се као идентификатор (политички) исправног, истинољубивог, правдољубивог, слободољубивог, говорења (и делања), говорења које цео свет кажњава бомбама. А тако говорити може само народ који је и сâм такав. Дакле, бомбардовани смо само зато што смо Срби, тј. говоримо српским језиком. Та чињеница сведочи нашу апсолутну невиност (српску) и њихову апсолутну кривицу (целога света). Читав српски народ улачи се у видљиву улогу жртве не самосажаливо и сентиментално („КРИВИ СМО И ЗА ТИТАНИК”), али свакако уз осећај неправедног трпљења и страдања,⁴⁷⁶ паролом

⁴⁷⁵ Верзал, Нови Сад, 2010.

⁴⁷⁶ Тај осећај Милорад Пуповац објашњава на следећи начин: „И пријетње НАТО-а да ће бомбардирати Србију, те само бомбардирање, код Срба развијају поновни осјећај жртве. Истина, то се може описати на следећи начин: Срби у Хрватској платили су високу цијену протјеривањем због свог сепаратизма. Високу цијену платили су и Срби у Босни због своје ратне политике и својег

одјекује стереотип као пречица мишљења, спакован у малу форму (паролу, слоган), тако погодну да се стереотип искаже. Сетимо се малопређашњих, у научно-филозофским и књижевно-лингвистичким списима наведених, значења речи Србин у језицима кроз историју:

- Санскрит га означава као *слободног човека, јунака, који се вечито бори за сопствени опстанак.*
- Руски историчар Велтман га означава као *војнички, ратнички сталеж, војник, храбар човек.*
- Белоруси га означавају као *силу, множину великог народа исте крви и језика.*
- Великоруси га означавају као *здрав, јуначан, силан сој људи.*
- Лужички Срби га означавају као човека *најразборитијег, најодабранијег у том роду.*
- Турци га означавају као припадника *народа једног колена, храброг, убојитог и непокорног.*
- Арабљани, Халдејци и Јевреји га означавају као *слободног непокорног човека, јунака.*

Сва ова значења стопљена су у Причу о протесту и НАТО бомбардовању 1999. и у речи пароле: „Говори српски, да те цео свет бомбардује!“, где се етнички (и политички) идентитет граде једном од темељних окосница његове изузетности – српским језиком.

2.2.4.2.3. „GOD IS SRBIN“

У Причи о протесту и НАТО бомбардовању 1999, језгровито испричаној паролама и слоганима протеста, српски народ проговара о сопственом страдању и патњама под НАТО бомбама. Прихватајући Крипендолфово одређење анализе садржаја којом се стичу увиди и у изворе порука („анализа текста о стањима и особинама његовог извора“),⁴⁷⁷ покушајмо испунити тај захтев и осветлити стања и особине колективног аутора Приче. Причом о протесту и НАТО бомбардовању 1999. колективни аутор потврђује свој етнички идентитет, свој српски дух, српску душу („Душе нам не могу узети“), српско биће обележено колективним памћењем (присуство у свести народа догађаја, ликова и места који симболизују квалитете српства или борбу за његово очување, бележе табела 9. Историјске личности парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и табела 10. Политичка географија парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999). Етнички идентитет у паролама и слоганима Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. је неоромантичарски, дубоко укорењен у колективном животу и темељи се на:

- православној вери Срба („За крст часни и слободу златну“, „НАТО људождери, у току је велики православни пост“, „Срби ће славити Ускрс зато што имају јаја!“),
- заједничком српском језику (посебно ћириличном писму: „Ћирилица из *not dead!*“),
- свести о сувереном владању одређеном територијом (Србијом: „Богу божије, цару цареве, Србија Србима, а Клинтону курац!“ и Косовом: „Косово је Србија!“).

Етнички идентитет је и основна вредност на коју се позива и за коју се залаже колективни аутор у Причи о протесту и НАТО бомбардовању 1999. Колективни аутор парола и слогана учвршћује и шири идеју српства, астралног, небеског српства, не водећи рачуна о стварности („Србија до Беле куће. Србија до Њујорка. СРБИЈА ДО ТОКИЈА!“, „СРБИЈА ДО КОСМОСА!“). Ако прихватимо становиште које каже да је етничка група заправо оно што њени чланови о њој мисле да јесте, онда то мишљење ни најмање не зависи од стварног стања ствари, нити подлеже било каквој провери („Ко на Србе крене, у старту се зајебао“, „Нека зна Америка

⁴⁷⁷ Krippendorff, K, *Introduction to Part I*, in: Gerbner, G. Et al: *The analysis of communication content*, J. Willey and Sons, New York, 1969, p. 11.

да је Србин од челика”, „Они су пали, јер нису Србе знали”, „РУСИ НЕ БОЈТЕ СЕ, СРБИ СУ СА ВАМА”).

Предрасуде, стереотипи и митови које је политички дискурс путем три основна елемента водеће српске политике – заверу, непријатељство и жртвовање – успоставио још у време „догађања народа” (1989) распламсавају се и цветају у Причи о протесту и НАТО бомбардовању 1999. Свака реч, име, појам, па чак и интерпункцијски знак парола и слогана Приче директно су интонирани, имају политички предзак, слика је црно-бела. Бити Србин у Причи о протесту и НАТО бомбардовању 1999. ритуално је утемељена језичка конвенција, спремност да се поносно, по налогу који долази са највишег места чија се надлежност и моћ не доводе у питање („БОГ ЧУВА СРБЕ – А СРБИ СРБИЈУ”, „Тајна рука Србе води – што не види то погоди”), прихвати и носи заједничко име – српско име и припадајућа му судбина („Да је лако бити Србин не би то нас запало”, „У Србији се решава судбина планете!”, „Косово је судбина планете”). Читав колектив се слио у моћно и свето име народа, а стара латинска изрека „Име је судбина” (*Nomen est omen*) доживљава снажно оваплоћење у Причи. Српско име одјекује паролама и слоганима протеста, поништава сва друга имена укључујући и лично (од 1244 парола и слогана нашег узорка, ауторство није колективно само код три, када се у потпису парола и слогана налази лично име – два пута, или само једном лично име и презиме). У Причи о протесту и НАТО бомбардовању 1999. „бити Србин” није неутрална одредница, већ пре свега вредносни суд. Бити Србин значи бити свемоћан и бити свемогућ: *слободан човек, јунак који се вечито бори за сопствени опстанак, храбар човек, здрав, јуначан, силан, убојит, непокоран*. И увек по нечему изузетан: анонимни аутор ређајући „10 разлога зашто бити Србин” луцидно, као 9. разлог, бележи: „Једина сте европска земља коју је бомбардовао НАТО”.⁴⁷⁸ Поред владајућег српског политичког дискурса и међународна заједница је стереотипима о Србима допринела креирању српског националног идентитета, напомиње Милорад Пуповац у тексту „Бити Србин: прво лице једнине”: „Хисторијски процес стварања било Србије, било Југославије неријетко је доводило Србе у конфронтацију с много снажнијим и много утјецајнијима него што су сами или им је пак додијеливао улогу која је далеко надилазила њихову

⁴⁷⁸ www.postjugo.filg.uj.edu.pl/baza/files/259/10razloga, 2000.

релну, било политичку, било неку другу моћ. То је, међутим, у неку руку створило осијећај да Србија има својства *nation grande*. Нешто слично догађа се и у посљедних десет година, само претежно с негативним предзнаком”.⁴⁷⁹ Пуповац то назива, користећи се Маркузовим изразом, *Becoming a Serb: avoiding one-dimensional identity*.⁴⁸⁰

Шта рећи о стањима духа колективног аутора Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999? Снажно оживљавање митске прошлости рода и овако доживљеног етничког идентитета носи колективног аутора Приче далеко преко реалне границе индивидуалног искуства, о чему сведоче пароле: „Била једном чета командоса – и сви нестали у једном дану”, „Хирошима и Нагасаки 1945, Лос Анђелес 1999. – Осетите и ви неку бомбу”, „Извините се док је још време, јер ако се наљутимо...”, „Је ли бато, шта то беше НАТО?”... Током НАТО бомбардовања 1999. долази до потпуног преласка са медитативног на практични ниво доживљавања мита – мит се тумачи као стварност сама, мит се 78 дана под бомбама живи. Како се мит живи казује 5. разлог у „10 разлога зашто бити Србин”: „Можете водити 600 година стару битку против Турака и њихових домаћих издајника, бити убеђени да се то дешава сада и потпуно не бити у праву”.⁴⁸¹ У Причи о протесту и НАТО бомбардовању 1999. авион Ф117а улеће из стварности прво у атар у Бућановцима, па потом у мит, Бил Клинтон постаје српска Моника, Давид побеђује Голијата, па чак и космос постаје српска територија. У делу „Јунг и политика, политичке и социолошке идеје К. Г. Јунга”⁴⁸² В. В. Одајник прегледом истих кроз Јунгово стваралаштво нуди одговоре блиске нашем погледу на стање духа колективног аутора Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999.

Одајник запажа како било који узнемирујући, застрашујући или узбудљив догађај (рат, побуна, економска криза) делује на очајне људе на посебан начин: изражено Јунговим језиком, окушља колективну подсвест. Кризе изазивају масовни одговор

⁴⁷⁹ Милорад Пуповац, Бити Србин: прво лице једнине, Летопис Матице српске, март 2001, Нови Сад.

⁴⁸⁰ Херберт Маркузе користио је овај термин како би означио стање отуђености човека у постиндустријском друштву, друштву масовне комуникације и потрошње; према *ibid*.

⁴⁸¹ www.postjugo.filg.uj.edu.pl/baza/files/259/10razloga, 2000.

⁴⁸² В. В. Одајник, „Јунг и политика, Политичке и социолошке идеје К. Г. Јунга”, *Esotheria*, Београд 1994.

- „психичку епидемију” у облику месијанског покрета који предводи ауторитарни, харизматски вођа који даје примамљива обећања о економској сигурности, једнакости и срећи, миру или пак победи над непријатељима на овом или оном свету. Још је Хитлер схватио дејство масовних митинга, агитације и пропаганде и користио их да изазове колективни одговор Немаца да би управљао њиме. Мишљења смо да се нешто слично десило у Србији крајем осамдесетих, када је од српског народа „измамљен глас” и када је народ проговорио. Отада је тим гласом управљано у десетогодишњем одржавању мање-више ванредног, ратног стања, у коме се српски популус кретао вођен гласом свога Господара путем од народне изреке: „Говори српски да те цео свет разуме” до паролe протеста: „Говори српски, да те цео свет бомбардује!”. Под НАТО бомбама 1999. тај народни глас претворио се у колективни примодијални крик који је уједно означио и врунац и крај десетогодишње „психичке епидемије” у Србији.

Као услове неопходне за настанак политике Јунг наводи самосвест групе и њену свесну издвојеност од других група (на основу различитих тотема и табуа), свест појединца о себи као члану посебне групе, разлику, чак и ако је привремена, између владара и поданика, признавање легитимног ауторитета, свесно коришћење моћи и закључује да је човечанство по својим суштинским елементима, психолошки још увек у стању детињства – фази која се не може прескочити (већини је потребан ауторитет, вођство, закон).⁴⁸³ Јер, „где су многи, тамо је и безбедно, оно у шта многи верују, мора бити истинито; оно што многи хоће мора бити вредно труда, неопходно и зато добро”.⁴⁸⁴ У Јунговој концепцији психе и свест и подсвест садрже лични и колективни елемент, а све их окупља непостојани, променљиви его-комплекс. Колективна свест је владајући *Weltanschauung* или *Zeitgeist* (дух времена) који чине прихваћена веровања, предрасуде, ставови и принципи датог друштва или групе. Дакле, корени владајућег погледа на свет су у личној и колективној подсвести. Понекада особа покушава да асимилује садржаје колективне подсвести, да се са њима поистовети, те ако се то догоди она шири своју личност ван својих индивидуалних граница и „запоседа простор који нормално не запрема. Она то постиже само ако себи

⁴⁸³ Ibid, стр. 27.

⁴⁸⁴ C. G. Jung, *The Undiscovered Self*, p. 277.

придаје садржаје и својства који иначе постоје само за себе и зато треба да остану изван наших граница”.⁴⁸⁵ Ширење личности изазива у појединцу осећање „нат човека” или „боголике” особе” (па „обоготворени народ” ствара паролу: „GOD IS СРБИН”, „НЕ МОГУ МИ НИШТА РАКЕТЕ ЈЕР ЈА САМ НЕБЕСКО ДЕТЕ” и графит: „И Бог је Србин”), феномен који Јунг дефинише као надувавање психе. Како је свест и лична и колективна, и надувавање психе може бити лично и колективно: и група, нација или раса могу да доживе надувавање психе.

Управо такво надувавање колективне психе, по нашем мишљењу, доживео је српски бомбардовани колектив пролећа 1999. и уткао га у Причу о протесту и НАТО бомбардовању 1999. испричану паролама и слоганима.⁴⁸⁶ Прича исијава колективну свест и подсвесне, архетипске елементе: њен целокупни садржај условљен је архетиповима.⁴⁸⁷ Архетипови имају и колективни карактер: јединство групе, група у акцији и потчињавање вођи допуна су индивидуалним архетиповима породице, врача и владара, напомиње Одајник. Архетипови живе у Причи колектива о НАТО бомбардовању 1999. баш на овај начин: јединством групе („Кад се Срби сложе ни НАТО им ништа не може”), акцијом групе (одбрана песмом и живи штитови на мостовима), потчињавањем вођи („Слободане, с тобом смо”). Осећање свемоћи („Не може нам нико ништа, јачи смо од судбине!”), „Клинтон и Блер гореће у паклу. Бог је на нашој страни”) и божанског још више појачава контакт са архетипским елементима којима се може разумети политичко понашање масе у протесту.⁴⁸⁸ Причом о протесту и НАТО бомбардовању 1999. несвесни садржаји овладавају колективним или групним егом („Пошаљите жене да вам поправимо гене”). Осећај јединства, као и надувавање психе које из њега

⁴⁸⁵ C. G. Jung, *Two Essays*, том 7, p. 140.

⁴⁸⁶ Ту су садржаји колективне психе везани за осећање супериорности и инфериорности, оптимизма и песимизма, парове супротности – добро и зло, правда – неправда.

⁴⁸⁷ Архетипови су извесни симболи, идеје и ликови који су, као стално понављано искуство човечанства, постали психичке структуре и изазивају готово универзално једнообразан одговор. Међу архетипским ликовима су: мајка, отац, дете, девојка, владар, свештеник, лекар, учитељ и четири основна женска и мушка архетипа - физички или сексуално привлачан човек и жена; фатална жена и романтични мушкарац; мајка са дететом и мушкарац делатан у свету; мудри старац и мудра старица.

⁴⁸⁸ Према Јунгу моралност групе и друштва обрнуто је сразмерна њиховој величини: што је већа маса појединаца утолико су скривенији њихови индивидуални морални чиниоци и утолико више се сваки поједини члан осећа разрешеним сваке одговорности за поступке групе. Последично, свака велика дружина састављена од све самих дивних особа има моралност и интелигенцију укроћене, глупе и насилне животиње: У: В. В. Одајник, „Јунг и политика, Политичке и социолошке идеје К. Г. Јунга” Esotheria, Београд 1994, стр. 56.

произилази, појачава групно поистовећење са колективном подсвесћу, сједињење са колективном целовитошћу и „поседује снажну психичку вируленцију” („Немате шансу, јер Србија је у трансу”) и „моћ заразе”⁴⁸⁹ („Опасност од заразе – светом се шири вирус српства”). Поистовећење са нижим и примитивнијим фазама свести стално повлачи за собом појачано осећање живота („ЖИВЕЋЕ ОВАЈ НАРОД!”) и представља „нови извор моћи која, међутим, може да ослободи опасни ентузијазам”⁴⁹⁰ („МИ СМО УХВАТИЛИ ТРОЈИЦУ ВАШИХ, МОЖЕТЕ ЛИ ВИ ДА УХВАТИТЕ НЕКОЛИКО МИЛИОНА НАШИХ?”, „Ми смо победили само то њима још није јављено”).

Када год се људи сусретну са неуобичајеним или неочекиваним количинама енергије настаје, по Јунгу, мана-ситуација:⁴⁹¹ присуство или приказивање енергије делује фасцинантно на психу – она активира архетипску енергију и подстиче страхопоштовањем испуњен емоционални образац. НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. је права, јединствена и непоновљива мана-ситуација. Мана-покрети (протести против НАТО бомбардовања 1999) и мана-личности (Слободан Милошевић), Јунговим језиком речено, јављају се у новим или тешким околностима, друштвеним или психолошким, какво је без сумње било НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. Пројектовање психичке енергије је треће опште искуство мане: будући да је мана-личност доминанта колективне подсвести, реч је о архетипу који узима облик хероја, поглавице, владоаца, врача, лекара, свеца или пророка.⁴⁹² Колективна подсвест потакнута је стварањем „масе” у протесту против НАТО бомбардовања 1999. и ослободила је енергијом сабијен колективни глас који је звучао као глас универзалне важности, натприродне моћи и свемоћи – као глас његовог Господара, а „све што превазилази извесну људску меру призива једнако нељудске силе у човековој подсвести”.⁴⁹³ Колективна воља за моћ групе надувавањем психе тежи да се изрази, понекада на самоубилачки начин: Одајник казује да то показује пример нацистичке Немачке, а ми бисмо рекли и милошевићевске Србије 1999. Стога из српског колектива проговара *His*

⁴⁸⁹ C. G. Jung, *On the Nature of the Psyche*, том 8, p. 225.

⁴⁹⁰ C. G. Jung, *The Psychological Foundations of Belief in Spirits*, том 8, p. 315.

⁴⁹¹ „Мана” је Јунгов израз за психичку енергију чије испољавање и искушавање чине најширу дефиницију харизме.

⁴⁹² C. G. Jung, *Two Essays*, том 7, p. 226.

⁴⁹³ C. G. Jung, *The Fight with the Shadow*, p. 126.

master's voice – глас његова Господара: „*GOD IS SRBIN*“. У овом контексту Одајник наглашава: „У том случају, осећање важности појачава једнообразно мишљење чланова групе. Природна склоност колективне психе ка психичком јединству укида сваку толеранцију индивидуалних разлика, а осећање свемоћи појачава актуална физичка и друштвена снага групе. У тим околностима, и појединац и група су лишени сваког свесног израза и развоја; политичке и друштвене последице таквог колективног надувавања психе ретко су срећне а тешко да су демократске”.⁴⁹⁴

Читаву деценију (1987–1999) хипнотичким ефектима српски политички дискурс призивао је тамне силе колективне подсвести, надувавао колективну психу српског народа. Колектив је упијао само извесне делове подсвести, избегавајући остале: колективне врлине („Ви верујете у бомбе, ми верујемо у Бога”, „Свака моја краљевачка тараба старија је од твоје хибридне и мутантне нације!”, „Срби умиру певајући!”), а не колективне пороке, колективну мржњу и насиље („Олбрајт извини, не упражњавамо содомију!”) а не колективну племенитост и љубав, са осећањем супериорности („*GOD IS SRBIN*”, „Бити Немац је довољно жалосно да би им се пребацивало још нешто!”, „Браћо Руси не бојте се. Срби вас чувају”, „Какав МИГ? Њима треба праћка!”) а не инфериорности, оптимизма („Јеботе, много смо јаки!”, „Олади Биле, где ћеш против силе!”) а не песимизма.

Десетогодишње надувавање колективне психе завршило се, како то и бива са мехурићем од сапунице, распрскавањем националних илузија, митова и фантазама да „*GOD IS SRBIN*”, да смо непобедиви небески народ како нам је упорно шапутао *His master's voice* и како нам се учинило у то непоновљиво и незаборавно време НАТО бомбардовања 1999. и колективних халуцинација. Само капљице распрснутог мехурића надуване колективне психе – паролe и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999. – побуде колективно сећање, док народни дух и даље лута пространством између екстазе и апатије.

⁴⁹⁴ В. В. Одајник, „Јунг и политика, Политичке и социолошке идеје К. Г. Јунга” Esotheria, Београд 1994, стр. 45.

2.2.5. Смер протестних графита

На Француском културном центру

- ◆ НАТО – ЈЕБАЋЕМО ВАМ МАЈКУ МИЛУ
ПОПУШИЋЕТЕ НАМ КО МОНИКА БИЛУ.
- ◆ Француски куртони
- ◆ ШИРАК, НАБИЈЕМ ТИ АЈФЕЛОВУ КУЛУ У ДУПЕ!
- ◆ ГОРЕЋЕ ПАРИЗ НЕГО ШТА
ВОЈИСЛАВ ШЕШЕЉ
- ◆ СРБИЈА ДО КОСМОСА!

На Америчкој читаоници и амбасади

- ◆ АМЕРИЧКА ГОВНА – МАРШ ИЗ СРБИЈЕ.
- ◆ ПОНОСАН САМ ШТО САМ СРБИН.
- ◆ БИЛ ДЕБИЛ
- ◆ ЈЕБАЋЕМО ЧЕЛЗИ!
- ◆ Ил' бомбардујте ил' да кречимо
- ◆ Олбрајтова курво стара, теби треба СРПСКА кара,
на срамоту Контакт групе испуцаће твоје дупе.
- ◆ ВИ ИМАТЕ МЕК, МИ ИМАМО ТВРД
- ◆ Ал ћемо вас карати
- ◆ Колумбо, јебем те радознала!
- ◆ ЗАТВОРЕНО ЗБОГ РЕНОВИРАЊА!

На Британском културном центру

- ◆ БРИТАНЦИ, СТЕРАМ ВАМ ГА МАЈЦИ!
- ◆ УМРИТЕ ОЛОШИ
- ◆ ПИЧКЕ
- ◆ ПЕДЕРИ
- ◆ ДАЈТЕ НАМ КЕВЕ ДА ИХ ГАЋАМО У БУЉУ!
- ◆ WANTED: ТРАЖИ СЕ ВИЛИ БЛАЈТ ЗВАНИ КЛИПАНТОН,
УНУК А. ХИТЛЕРА ЗБОГ ЗЛОЧИНА ПРЕД БОГОМ.
СВЕТИ ПЕТАР

На Хрватској амбасади

- ◆ УБИЋЕМО ВАС СВЕ. ЧИМ ПРИЈЕ, ТО БОЉЕ.
- ◆ ГДЕ СТЕ БИЛИ 24. III.

графити протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Предмет и циљ овог поглавља је разложити и реконструисати комуникацију графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. и осветлити модел њене структуре: анализом смера и анализом садржаја протестних графита, а применом истих приступа и метода као и код претходне анализе протестних парола и слогана. Језички узорак истраживања чини 137 зидних графита које је аутор рада прикупио са београдских фасада, тачније са зидова (спољних и унутрашњих)

страних амбасада, читаоница, културних центара у Београду током НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.⁴⁹⁵ Величина узорка протестних графита одредила је да не буде укључен у корпус за израду фреквенцијског речника⁴⁹⁶ парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. Од 137 графита против НАТО бомбардовања 101 је написан на српском (73,7%), 24 на енглеском (17,5%), 7 на француском језику (5,1%), док је 5 мешавина српског и енглеског језика (3,6%), (графикон 20). Ова чињеница добија на значају ако је поредимо са паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999. код којих је мимо узорка од 1244 парола и слогана на српском језику (из шест публикованих збирки), само 14 мешавина српског и енглеског језика.⁴⁹⁷ Можда бисмо стога могли рећи да је графит као медиј пријемчивији од парола и слогана за исказивање мисли страним језиком.

Да је готово четвртина (22,6%) графита нашег истраживаног узорка исписана на страним језицима тумачимо жељом аутора графита да их добро чује и добро разуме међународна јавност, којој су као такви првенствено и намењени. Сви графити на страним језицима били су и исписани на зидовима (спољним и унутрашњим) страних амбасада, читаоница, културних центара у Београду, које су симболично представљале праву адресу, нешто као поштанско сандуче, примаоца порука. Када су у питању графити који комбинују два језика (српски и енглески), на делу су најчешће језичке игре: „UNCLE SAM ЈЕБАЋЕМО ТИ УЈНУ“, „SORRY, BUT ЈЕБИ ГА“, „NANCY, МИ СМО БИЛИ ОВДЕ!“, „СМРТ S.A.D. IZMU“.

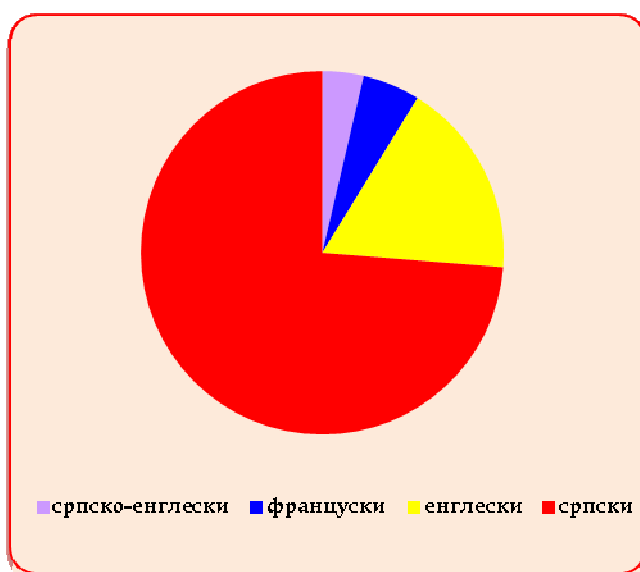
За нашу анализу значајан је и податак о писму којим су графити исписивани. Тај податак нам је доступан јер смо их током НАТО бомбардовања 1999. у изворном облику и писму преписивали са београдских зидова, а не накнадно преузимали из

⁴⁹⁵ Језички узорак нашег истраживања чини прилог 1. раду под називом *Анализирани језички корпус (I Пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999, II Српско-енглеске пароле протеста које нису унете у фреквенцијски речник, III Графити протеста против НАТО бомбардовања 1999)*.

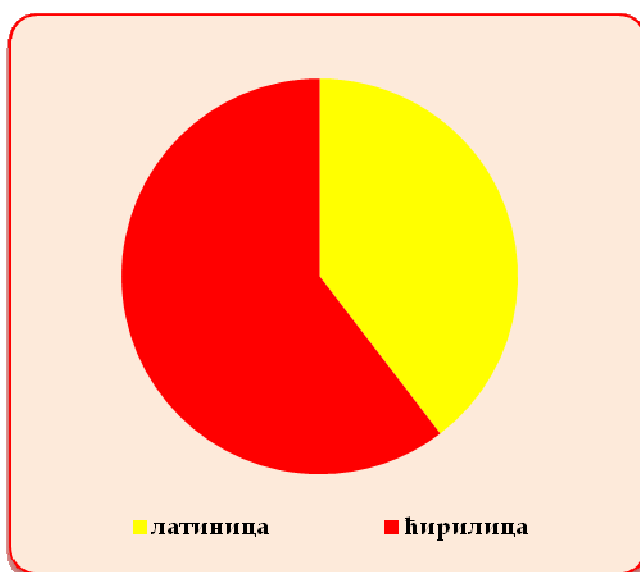
⁴⁹⁶ Нус производ истраживања и основ анализе трећег дела рада, *III ЛИНГВИСТИЧКА АНАЛИЗА ПАРОЛА, СЛОГАНА И ГРАФИТА ПРОТЕСТА ПРОТИВ НАТО БОМБАРДОВАЊА СР ЈУГОСЛАВИЈЕ 1999*, представља фреквенцијски речник.

⁴⁹⁷ Видети прилог 1. раду *Анализирани језички корпус (I Пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999, II Српско-енглеске пароле протеста које нису унете у фреквенцијски речник, III Графити протеста против НАТО бомбардовања 1999)*.

Графикон 20. Језик графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Графикон 21. Писмо графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.

публикованих збирки графита (графикон 21). Од укупно 101 графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. написаног на српском језику, чак је 61 ћирилични графит (60,40%), док је преосталих 40 (39,60%) латинично. То је сведочанство о ћириличном писму као снажној одредници етничког идентитета популације у протесту против НАТО бомбардовања 1999. Оволико преовлађујућа

употреба ћириличног писма, иначе некарактеристична за графите, истовремено је и одраз побуне против другог писма – латинице, света који је користи и свега што тај свет који нас бомбардује и својим писмом симболички представља.

Поред језика и писма којим су исписани, за анализу протестних графита веома је значајан, поред општег ратног контекста под НАТО бомбама 1999, и специфичан контекст у коме графити нашег узорка настају и исписују се. Док се пароле и слогани протеста стварају самостално или групно организовано у релативно мирним условима мимо протестног вихора па се затим излажу погледу јавности, графити протеста против НАТО бомбардовања 1999. настају непосредно пре, током или одмах након демолирања објеката на чијим се зидовима исписују. Пре самог демолирања на спољним зидовима као његова најава, а након демолирања и уласка у објекте и на њиховим унутрашњим зидовима. Тако графити постају најава, белег, па затим вербалним оружаним арсеналом овера и потврда самог чина уништавања и освајања стране територије, што директно утиче и на структуру њихове комуникативне усмерености и последично на сâм садржај. Поред наведеног, ово је редак случај када је сâм чин стварања графита јаван и (потенцијално) истовремен са чином њихове рецепције, што комуникацији даје необичну силину и снагу. О демолирању и уласку у здања на којима су исписани говори графит протеста: „ГДЕ УЋЕМО УШЛИ СМО” (унутрашњи зид Француског културног центра), чин рушења, разбијања, паљења описује се као: „КАД СРБИ КРЕШУ”, а стање након тога: „ОВАКО ОСТАЈЕ КУДА ПРОЂУ СРБИ” (спољни зид Америчке амбасаде). Како се ово насиље понављало више пута првих недеља протеста против НАТО бомбардовања 1999, након последњег разбијања разбијеног и паљења већ запаљеног и изгорелог, на зиду Америчке читаонице колективни аутор закључује: „ЗАТВОРЕНО ЗБОГ РЕНОВИРАЊА!”.

Основно полазиште анализе смера графита протеста је, као и код анализе парола и слогана, класична шема комуникације Харолда Ласвела (Ко саопштава?; Шта саопштава?; Којим каналом?; Које саопштава?; Са каквим резултатом?).⁴⁹⁸ Њу је модификовао и применио Стјепан Гредел, при чему је поред пет основних

⁴⁹⁸ Harold Lasswell, *The Structure and Function of Communication in Society*, in: Lyman Bryson, ed., *The Communication of Ideas*, Institute for Religious and Social Studies, 1948.

елемената додао и питања о ставу пошиљаоца према поруци и циљевима пошиљаоца. Гредељ каже: „Чини се да Ласвеловој шеми недостају још два елемента да би била потпуна. То су: а) питање о ставу пошиљаоца према садржају поруке (*how*): да ли је порука ‘мирна’, ‘објективна’, или носи у себи извештан емоционални набој, дозу пристрасности, односно позитивног и негативног вредновања садржаја б) питање о циљевима пошиљаоца поруке (*why*)“.⁴⁹⁹ Да би шема била адекватна за разматрање политичке комуникације, Слободан Наумовић јој у свом раду⁵⁰⁰ додаје и елемент који говори о условима одвијања комуникације (контекст). Прву категорију чине елементи који говоре о пошиљаоцу поруке, другу они који говоре о самој поруци, трећу елементи који одређују комуникацијски контекст, а четврту елементи који дефинишу примаоца поруке. Информативна усмереност елемената основа је њихове класификације.

Комуникација графитима у протесту против НАТО бомбардовања 1999. постаје нека врста „практичне“, „примењене“, делатне политике, политике у народном духу – фолклоризоване политике. Стога ћемо Наумовићеву шему политичке комуникације применити на графите протеста, осветљавајући модел њене комуникативне структуре (табела 46).

У формалну, званичну, институционалну политичку комуникацију и политичку јавност чином протеста против НАТО бомбардовања 1999. продиру графити протеста и побуне, задовољавајући Наумовићев услов политичке комуникације: свака јавна или јавности доступна размена интенционално-неполитичких порука између неполитичких актера, која у јавности буде протумачена као политичка. Графити против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. јесу били фолклорни украс званичне политике, али не колико и пароле и слогани протеста. Иако се комуницирање графитима против НАТО бомбардовања 1999. одвијало на

⁴⁹⁹ „С ону страну огледала“, Истраживање промена модела комуникације у југословенском друштву на основу анализе садржаја писања листова Борба и Политика у периоду 1945–1975, Зборник радова ИИЦ ССО Србије, Београд, 1986, стр. 19.

⁵⁰⁰ Комплетирану модификовану шему дао је Слободан Наумовић, у: Устај, сељо устај роде: симболика сељаштва и политичка комуникација у новијој историји Србије, „Годишњак за друштвену историју“, Београд, 1995, стр. 45.

Табела 46. Шема фолклоризоване политичке комуникације: графити

КАТЕГОРИЈЕ И ЕЛЕМЕНТИ	ИНФОРМАТИВНА УСМЕРЕНОСТ	ГРАФИТИ
I категорија	Пошиљалац	
1. Ко шаље		Побуњени (бомбардовани) народ
2. Са којим ставом према поруци		Афирмативан Негативан Неутралан ⁵⁰¹
3. Са којим циљевима		Политичке хомогенизације и мобилизације народа, емоционалног растерећења пошиљаоца
II категорија	Порука	
4. Шта шаље		Садржај графита
III категорија	Комуникацијски контекст	
6. Преко ког канала – контекст		Зид
9. Под којим условима		НАТО бомбардовање СР Југославије 1999.
IV категорија	Прималац	
10. Ко ме		Сâмима себи (пошиљеоцима), домаћој и међународној јавности
11. Са којим последицама		Политичка хомогенизација и мобилизација народа, емоционалног растерећења пошиљаоца

позорници масовне вербалне аутокомуникације, иако су графити снажно средство групне идентификације, уједињавања и мобилизације, чини се да је њихова функција у протесту против НАТО бомбардовања 1999. била првенствено катарзичка. Стога је и циљ протестних графита и њихова последица, поред

⁵⁰¹ Класификација ставова према поруци Стјепана Гредела у: „С ону страну огледала“, Истраживање промена модела комуникације у југословенском друштву на основу анализе садржаја писања листова Борба и Политика у периоду 1945–1975, Зборник радова ИИЦ ССО Србије, Београд, 1986, стр. 24.

политичке хомогенизације и мобилизације народа, видљиво емоционално растерећење аутора.

Да бисмо детаљно осветлили смер комуникације протестних графита и овде ћемо користити модел који је установио Иван Чоловић у делу „Дивља књижевност”⁵⁰² и применити га на наш језички узорак графита. У складу са тим, а с обзиром на смер комуникације, разликујемо пет врста комуникације:

1. Изнутра неусмерена
2. „Анонимна”
3. Дифузна
4. Интерперсонална
5. Унутаргрупна.

• Изнутра неусмереним названи су графити који су најчешће само споља усмерени. Захваљујући својој изложености на јавном месту (зиду) представљају нешто што пошиљалац саопштава јавности („ПВО Земун”, „Дрогом против томахава”, „НАТО у блато”). И пошиљалац и прималац поруке су неодређени (безлични). Њима су блиске оне секвенце у којима је само субјект граматички одређен, али су пошиљалац и прималац неодређени („Сомалија је била невина шала”, „СРБИЈА”, „СРБИЈА ДО КОСМОСА!”, „ЖАК ХИТЛЕР”, „Косово је Србија!”, „ПРОГРЕСИВНЕ МАСЕ”). Изнутра неусмерени графити јављају се и у форми дијалога („Како Били свира саксофон? Очајно! А како ратује? Боље свира!!!”; овај графит се јавља и као парола на транспаренту протеста). Иако изнутра неусмерена комуникација веома често узима облик паремија, цитата или парафраза, наш узорак бележи само једну парافразу („Барбара целе ноћи падале су бомбе Жак Превр”).

• „Анонимним” графитима означени су они који долазе од анонимних пошиљалаца, али су зато адресовани: усмерени су од анонимних пошиљалаца ка именованим примаоцима. На основу ванјезичког контекста најчешће можемо утврдити њихове пошиљаоце („НАТО – ЈЕБАЋЕМО ВАМ МАЈКУ МИЛУ, ПОПУШИЋЕТЕ НАМ КО МОНИКА БИЛУ”, „Моника, стегни зубе!”, „БРИТАНЦИ, СТЕРАМ ВАМ ГА МАЈЦИ!”, „Јеби се Ширак!”, „АМЕРИКО, МРЗИМ ДА МРЗИМ, АЛ САМИ СТЕ КРИВИ”, „Олбрајт извини, не упражњавамо содомију!”).

⁵⁰² Иван Чоловић, „Дивља књижевност”, Етнолингвистичко проучавање паралитературе, Нолит, Београд 1985, стр. 71.

„АМЕРИЧКА НАЦИЈО УРАДИ МИ ФЕЛАЦИО“, „МОЖЕШ ДА ГА ПУШИШ КЛИНТОНЕ“, „Колумбо, јебем те радозналог!“).

- Дифузни графити у правом смислу речи су они чији су пошиљаоци одређени или се самоозначавају једним „ја“ или „ми“ или се такво самозначавање подразумева, али примаоци остају неодређени, поруке неадресоване. И овде, на основу ванјезичког контекста, можемо утврдити примаоце ових порука („Пусти нас да живимо“, „ВИ ИМАТЕ МЕК, МИ ИМАМО ТВРД“, „НИСМО ВАМ МИ ИНДИЈАНЦИ, БРЕ!“, „Ал ћемо вас карати!“, „ЈЕБАЋЕМО НАТО МОЈ БАТО“, „Поносан сам што сам Србин“).

- Интерперсонални графити били би они са означеним пошиљаоцима и примаоцима. Графити говоре појединачно (у једнини: „Помози Бог, Дејвиде! Наташа“, „*NATO FUCK OFF. ТИТО*“) када се аутор оглашава само у своје име или су то нпр. представници групе ученика, у овом случају основношколског разреда („КУРВИН СИНЕ ТОНИ БЛЕР НИКАД НИСИ БИО ФЕР ДИЖЕШ НАТО ДА НАС СРУШИШ МОЖЕШ КУРАЦ ДА НАМ ПУШИШ Пица VII₁ Неша VII₂ Дуле VI₃“).

- Унутаргрупни или дебатни графити предмет су размене међу самим учесницима протеста, тј. пошиљаоцу се враћају његове речи у виду нових графита. Овакве графите на протесту против НАТО бомбардовања 1999. нисмо забележили, иако је наше прикупљање трајало више дана. Разлог лежи у томе што сâм протест 1999, како смо већ раније напоменули, није имао карактер слободне, отворене трибине или дебатног клуба већ је њиме преовладавало јединство и једногласје.

На основу анализе графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. по смеру комуникације и пребројавања нашег узорка од 101 графита, можемо констатовати да доминирају изнутра неусмерени (41,6%) над дифузним (37,6%), „анонимним“ (16,8%) и интерперсоналним (4%) графитима. Комуникативну структуру усмерености графита, са бројчано и процентуално израженом заступљеношћу различито усмерених секвенци, приказују табела 47 и графикон 22.

Табела 47. Смер комуникације графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.

СМЕР КОМУНИКАЦИЈЕ	БРОЈ ГРАФИТА ПРОТЕСТА ПРОТИВ НАТО БОМБАРДОВАЊА 1999.	ИНДЕКС СТРУКТУРЕ
Укупно	101	100%
Изнутра неусмерена	42	41,6%
Дифузна	38	37,6%
„Анонимна“	17	16,8%
Интерперсонална	4	4%

Сам комуникативни догађај стварања и исписивања графита нашег узорка има један унапред задати, априорни мотив, а то је протест против НАТО бомбардовања 1999. који увелико одређује њихов смер. Сви други мотиви се из њега гранају, са различитим комуникативним усмерењима. Модел комуникативне структуре усмерености графита, добијен оваквим израчунавањем, даје њену основну шему. Ипак наглашавамо да је ово само условна шема усмерености комуникативне структуре графита, јер не треба губити из вида чињеницу да се готово свака од наведених врста комуникације са различитим усмерењем може посматрати и као реторичка трансформација неке друге врсте комуникације. Наиме, сви графити на зидовима, без обзира да ли су и како су адресовани, у ствари су усмерени дифузно, првенствено су намењени јавности, претпостављеном примаоцу („Јебем ти НАТО“, „Судите им поштено, па да их стрелјамо“, „БИЛЕ ДЕБИЛЕ“, „Хилтер Клинтон“). Иако међузависност свих елемената политичке комуникације утиче на висок степен њиховог међусобног условљавања, пријема и последично разумевања, графити се показују као стаменија и једноставнија форма од парола и слогана.

Графикон 22. Информативна усмереност комуникације графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Доминацију изнутра неусмерених и дифузних протестних графита нашег узорка објашњавамо начелном колективношћу и семиотичношћу оваквог типа комуникације, а нарочито обележјима графита као „уличног“ медија. Стога је у графитима у много мањем обиму него у паролама и слоганима протеста 1999. присутна шароликост и разноврсност говорних улога: пошиљаоци и примаоци графита не налазе се као код парола и слогана у свим граматички могућним говорним улогама, парадигма граматичких лица у целини се не остварује, графити не исказују ни потребу за мотивацијом публике (јавности), па тако у графитима протеста немамо ниједног реторичког сабеседника.

У нашем узорку графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. такође нема графита који су усмерени истовремено ка више прималаца, ословљавајући их једног за другим. Нема ни графита у којима се обраћање одвија и у супротно усмереном општењу, то јест адресати се не обраћају адресантима, нити комуницирају међусобно. Нема ни представљања ликова преко њихових говорних чинова, сем у два графита: „ГОРЕЋЕ ПАРИЗ НЕГО ШТА В. ШЕШЕЉ“, „WANTED ТРАЖИ СЕ ВИЛИ БЛАЈТ ЗВАНИ КЛИПАНТОН, УНУК А. ХИТЛЕРА ЗБОГ ЗЛОЧИНА ПРЕД БОГОМ. СВЕТИ ПЕТАР“. Исто тако, у графитима нема ни преокретања говорних улога пошиљаоца и примаоца присутног понекада у паролама и слоганима протеста 1999, нити реплицирања, нити дијалога. На сцени

протестних графита је побуњени колективни аутор и његов снажан, јасан, кратак, језгровит израз.

Поред тога, доминација изнутра неусмерених и дифузних графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. последица је и тога што се графити нашег узорка исписују на зидовима објеката који попут поштанског сандучета, симболизују њихове праве примаоце (табела 48). Графитима препуњено поштанско сандуче у протесту против НАТО бомбардовања 1999. добила је Америчка читаоница са 53 графита (38,7%), а ако јој придружимо и Америчку амбасаду са 17 графита (12,4%) то чини више од половине нашег комплетног узорка (51,1%). Није тешко замислити да на њиховим зидовима готово да није било неисписане белине, низали су се графити један до другог, докле год људска рука може да допре. Дакле, више од половине графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. упућено је Америци. Француски културни центар са 47 графита (34,3%) заузео је високо друго место и привлачио велику пажњу писача графита. Сви на њему исписани графити говоре о дубоком разочарању српског колектива у Француску („Пичке француске“, „Француски куртони“) у којој би данас Превер певао: „Барбара целе ноћи падале су бомбе“. Британски културни центар (11 графита) и Канадска амбасада (7 графита) нису били нарочито интересантни писцима графита. Њима је кратко и јасно поручено: „УМРИТЕ ОЛОШИ“, „ПЕДЕРИ“, „БРИТАНЦИ, СТЕРАМ ВАМ ГА МАЈЦИ!“ и *“REPUBLIC OF QUEBEC”, “KILLERS”, “GO HOME!”*. Хрватска амбасада примила је само два графита током протеста против НАТО бомбардовања 1999: „УБИЋЕМО ВАС СВЕ. ЧИМ ПРИЈЕ, ТО БОЉЕ“ и „ГДЕ СТЕ БИЛИ 24.ИИ.“ Више ритуално, тек као мали прилог историјски дугогодишњем непријатељству и колективном сећању.

Табела 48. Поштанско сандуче графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Р. б.	ЗИДОВИ ОБЈЕКТА	БРОЈ ГРАФИТА ПРОТЕСТА ПРОТИВ НАТО БОМБАРДОВАЊА 1999.	ИНДЕКС СТРУКТУРЕ
	Укупно	137	100%
1.	Америчка читаоница	53	38,7%
2.	Француски културни центар	47	34,3%
3.	Америчка амбасада	17	12,4%
4.	Британски културни центар	11	8,0%
5.	Канадска амбасада	7	5,1%
6.	Хрватска амбасада	2	1,5%

Графите протеста против НАТО бомбардовања 1999. одликује, с обзиром на комуникативну структуру усмерености, унутрашња неусмереност и дифузност. У каквом су оне односу према анонимности и колективности аутора графита? Да бисмо темељније проучили однос колектива и појединца овог жанра језичког изражавања и стварања, направили смо још једну типологију графита протеста против НАТО бомбардовања 1999: сви су подељени на потписане и непотписане графите (графикон 23). Од укупно 137 графита нашег узорка, 128 је непотписаних (93,43%), а само 9 потписаних (6,57%).

Ниједан графит протеста против НАТО бомбардовања 1999. нема потпис са пуним именом и презименом. Од укупно 9 потписаних графита само се 2 потписа, од којих се групни потпис појављује у два графита, могу сматрати аутентичним у правом смислу речи (Наташа и групни потпис Пица, Неша, Дуле, који наведеним разредом и одељењем, а у једном графиту и датумом, желе на написаном оставити лични печат). Осталих 7 потписа графита сматрамо симболичним. Парафразирано ауторство доживљава Војислав Шешељ и Жак

Графикон 23. Потписани и непотписани графити протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Превек са чувеном песмом „Барбара“ у којој не киши над брестом већ падају бомбе, а оба графита се исписују на самом улазу у Француски културни центар. Пушкин се цитира последњим стихом песме „Бонапарта и Црногорци“, а свети Петар и Тито као симболични потписници графита су ту да припомогну бомбардованом народу политичким и религиозним моћима и ауторитетом. Шта нам казују ови подаци?

Унутрашња неусмереност и дифузност графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. с обзиром на њихово комуникативно усмерење, поред начелне колективности и анонимности графита као жанра, утиче да се графити и не потписују. На непотписивање сигурно да утиче и поменути контекст у коме се графити нашег узорка стварају и исписују. Док је однос потписаних и непотписаних протестних парола и слогана нашег узорка 87,9% према 12,1%, код графита тај однос износи 93,43% према 6,57%. Чини се да графитима као „уличним“ медијима не „леже“ потписи и потписивање.

Наводимо потписане графите протеста против НАТО бомбардовања 1999:

- „СТОГ ФРАНЦУЗИ МРЗЕ ТАЈНО НАШ СЛОБОДНИ, КРШНИ КРАШ,
И ЦРВЕНЕ, КАД СЛУЧАЈНО ГОРД ОПАНАК ВИДЕ НАШ“
А. С. ПУШКИН (1799-1837)

- НАТО сељаци педери
Неша VII₁
Пица VII₂
Дуле VII₃
10.4.1999.
- КУРВИН СИНЕ ТОНИ БЛЕР
НИКАД НИСИ БИО ФЕР
ДИЖЕШ НАТО ДА НАС СРУШИШ
МОЖЕШ КУРАЦ ДА НАМ ПУШИШ
Пица VII₁
Неша VII₂
Дуле VII₃
- ГОРЕЋЕ ПАРИЗ НЕГО ШТА
В. ШЕШЕЉ
- Барбара
целе ноћи
падале су
бомбе
Жак Превер
- ПАДАЛЕ СУ БОМБЕ
Жак Превер
- *NATO FUCK OFF.*
ТИТО
- Помози Бог, Дејвиде!
Наташа
- *WANTED*
ТРАЖИ СЕ ВИЛИ БЛАЈТ ЗВАНИ КЛИПАНТОН,
УНУК А. ХИТЛЕРА ЗБОГ ЗЛОЧИНА ПРЕД БОГОМ.
СВЕТИ ПЕТАР

Само у три графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. појединац излази из анонимности, а не идентификује се са колективом (тј. говори у своје име, или у име своје групе). Сâм чин исписивања личног имена у овим графитима симболизује победу анонимности, али привидну јер појединац излази из анонимности само у писаном и потписаном књижевном стварању.⁵⁰³ Поред привидне победе анонимности, потписана имена у протестним графитима (Наташа, Пица, Неша, Дуле) истовремено су и знак и значење. Она су стога сâм знак постојања, сâм симбол индивидуалног протеста и побуне, материјални траг духовног и културног идентитета. И у графитима протеста против НАТО

⁵⁰³ Ранко Бугарски, „Лингвистика о човеку“, Просвета, Библиотека XX век, Београд, 1986, стр. 154.

бомбардовања 1999. проговара колектив, одзвања „глас народа“. Графити овога протеста у процесу фолклоризоване политичке комуникације, попут парола и слогана, остварују свој основни на агитацији заснован циљ, као и циљ тадашње политике и власти сâме – политичку хомогенизацију и мобилизацију народа. Истовремено, графити као „улични“ медији протеста против НАТО бомбардовања 1999. су и средство емоционалног растерећења колективног аутора. Тај циљ или „намеравани ефекат“, како га назива Стјепан Гредел, открива намеру пошиљаоца поруке: „На основу његовог става према предмету написа процењује се какав утицај комуникатор жели да изврши на публику: да је *информише* о предмету, да *глорификује* одређене појаве, да *мобише* за неку делатност, да *омаловажи* предмет или да изврши артикулацију *критике* предмета (тема)“.⁵⁰⁴ Дакле, графити својом вредносном усмереношћу (позитивном или негативном конотацијом), афирмативним или негативним ставом према сопственом садржају очитују циљ ове фолклоризоване политичке комуникације.

Сувишно је рећи да ниједан од 137 графита нашег узорка не носи са собом неутрални став пошиљаоца и аутора – српског народа према садржају сопствених идеја, хтења и жеља.

⁵⁰⁴ Стјепан Гредел у: „С ону страну огледала“, Истраживање промена модела комуникације у југословенском друштву на основу анализе садржаја писања листова Борба и Политика у периоду 1945–1975, Зборник радова ИИЦ ССО Србије, Београд, 1986, стр. 25.

2.2.6. Садржај протестних графита

- ◆ *БИЛЕ „СИШИ“*
- ◆ *Србија до Њујорка.*
- ◆ *Сићите доле
гузе ће да боле.*
- ◆ *Хитлер Клинтон*
- ◆ *УБИЦЕ!*
- ◆ *ЈЕБАЋЕ ВАС СРБИ!*
- ◆ *Јеби се Ширак!*
- ◆ *ГОВНА!*
- ◆ *Барбара
целе ноћи
падале су
бомбе
Жак Превер*
- ◆ *ДА БОГДА ЦРКЛА
ВЕШТИЦЕ ОЛБРАЈТОВА*

графити протеста против НАТО бомбардовања 1999.

2.2.6.1. Квантитативна анализа садржаја графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Анализиран је садржај сваке од 101 јединице посматрања – графита исписаних српским језиком на београдским зидовима током протеста против НАТО бомбардовања 1999. Наш посао се састојао у категорисању садржаја, обједињавању графита сродних значења и њиховом груписању у тематске целине као основне јединице. Специфичност садржаја графита протеста против НАТО бомбардовања је у томе што они имају један априорни, задати мотив: побуну, протест, настале као реакција на стимуланс из стварности (НАТО бомбардовање СР Југославије 1999). Тај основни, почетни мотив јављао се у експлицитном облику, или чешће имплицитно. Сви остали садржаји који су присутни у нашем истраживаном узорку представљају коментаре овог кључног догађаја (НАТО

бомбардовања СР Југославије 1999) и одређују тематске целине графита.⁵⁰⁵ Код вишесмислених графита свако од значења је, на основу субјективне процене, посебно третирано, али смо се одлучивали за једно – тако да њихов укупан збир није већи од 100%. Иако је одређена мера двосмислености својствена масовној симболичкој комуникацији, није остало неразврстаних графита услед њихове неразумљивости.

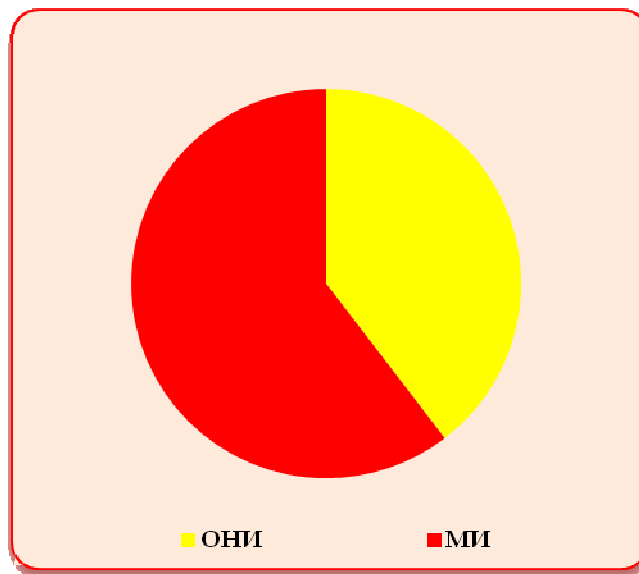
Сваки друштвени догађај тежи да буде трајно забележен, а нарочито крупни и трауматични догађаји народног живота какво је било НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. Како графити на зидовима као глас народа и „зидне новине“ представљају вид тога бележења и посебну „истину улице“, сматрамо да скуп од 101 графита на српском језику представља Протест против НАТО бомбардовања 1999. Стога 101 прикупљен графит називамо Причом о протесту и НАТО бомбардовању 1999, причом о стварности виђеној очима аутора графита. Увидом у садржај графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. наметнула се, пре свега, подела графита на два поглавља протестне Приче, на две велике групе са заједничким општим субјектом: МИ и ОНИ. Централни однос протеста против НАТО бомбардовања 1999, као и његових графита, јесте управо однос МИ и ОНИ. У нашем узорку од 101 графита тај однос процентуално износи 60,40:39,60% – 60 графита прича о нама (МИ група), а 41 графит о њима (ОНИ група) (графикон 24).

У равни психолошких карактеристика, а сходно манихејском принципу својственом фолклорном тексту, овакве поделе (МИ и ОНИ) поседују митску старину и ширину,⁵⁰⁶ а политички сукоби се претварају у митско супротстављање. Стога је и протестној Причи нужна недвосмислена разлика између нас и њих. Протестна популација својим гласом у графитима потпуно је прихватила принцип „личности насупротив другом“ (кога је политички естаблишмент користио од свог установљења 1989), што је и разумљиво с обзиром

⁵⁰⁵ За анализу може бити значајно и то шта није био садржај графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. Три крупне политичке теме (нити у једном облику) нису биле садржај графита протеста против НАТО бомбардовања 1999: одговорност актуелне власти за почетак НАТО бомбардовања, проблем косовских избеглица, одговорност Србије за претходне ратове...

⁵⁰⁶ Ранко Бугарски, „Језик у друштву“, Просвета, Библиотека XX век, Београд, 1986.

Графикон 24. МИ и ОНИ у графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999.

на контекстуални идентитет протеста: глас народа 1999. говори под бомбама. У оквиру две велике целине, два поглавља Приче о протесту и бомбардовању 1999. (МИ и ОНИ), издвојиле су се тематске целине – потпоглавља приче. Потпоглавља, попут епизода у односу на њен главни ток, са истим субјектом (МИ или ОНИ) дефинисаним кроз догађај, личност или институцију, изражавају став према стварности или став према ликовима протестне Приче. Тематске целине графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. приказане су на табели 49.

Поглавље МИ групе графита протеста обухвата више од половине целе Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. (60,40%). Ова Прича је дакле више прича о нама (МИ група 60,40%), него о њима (ОНИ група 39,60%). Појмовно МИ групе је колективни аутор или народни глас који прича Причу о протесту и НАТО бомбардовању 1999. и средство идентификације са групом. Управо овако описаним појмовним МИ одзивања глас наратора протестне Приче – глас народа. Поглавље МИ групе Приче је народно МИ – условљено кодом побуне и контекстуалним идентитетом. МИ *саопштава* себе другима (ОНИ). Поглавље МИ групе Приче графита о протесту и НАТО бомбардовању 1999. испричано је кроз потпоглавља као своје идентитетске делове: Срби у акцији – српски нинџа (50,00%), Србија и Срби (20,00%), НАТО бомбардовање (20,00%), ПВО (5,00%),

Бућановци (3,33%), Косово (1,67%). МИ групом доминира тематска целина Срби у акцији – српски нинџа и она ће бити предмет квалитативне анализе садржаја.

Табела 49. Тематске целине графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Р. б.	ТЕМАТСКЕ ЦЕЛИНЕ	Графити	
		Број	%
МИ			
1.	Срби у акцији – српски нинџа	30	50,00
2.	Србија и Срби	12	20,00
3.	НАТО бомбардовање	12	20,00
4.	ПВО	3	5,00
5.	Бућановци	2	3,33
6.	Косово	1	1,67
Укупно		60	100,00
ОНИ			
7.	Француска, Французи и Жак Ширак	11	26,83
8.	Бил Клинтон	10	24,39
9.	Америка и Американци	7	17,07
10.	НАТО	5	12,20
11.	Медлин Олбрајт	4	9,76
12.	Моника Левински	2	4,88
13.	Британци и Тони Блер	2	4,88
Укупно		41	100,00

2.2.6.2. Квалитативна анализа садржаја графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Тема Приче графита 1999: СРБИЈЕ, ЈА СИ ЖИЗНА ЈА СИ ЖИЗНА

Увод **„НАТО – ЈЕБАЋЕМО ВАМ МАЈКУ МИЛУ ПОПУШИЋЕТЕ НАМ КО МОНИКА БИЛУ”**

- Ово је Србија!
- Јебаће вас Срби!
- Сићите доле, гузе ће да боле
- ЈЕБАЋЕМО ЧЕЛЗИ!
- *UNCLE SAM* ЈЕБАЋЕМО ТИ УЈНУ
- Ал ћемо вас карати!
- ЈЕБАЋЕМО НАТО МОЈ БАТО
- Ил’ бомбардујте ил’ да кречимо

Разрада **„КАД СРБИ КРЕШУ...”**

- О бако, Срби јебу!
- ВИ ИМАТЕ МЕК, МИ ИМАМО ТВРД
- ДАЈТЕ НАМ КЕВЕ ДА ИХ ГАЋАМО У БУЉУ!
- БРИТАНЦИ, СТЕРАМ ВАМ ГА МАЈЦИ!
- Јебем ти НАТО
- АМЕРИЧКА НАЦИЈО УРАДИ МИ ФЕЛАЦИЈО
- ШИРАК, НАБИЈЕМ ТИ АЈФЕЛОВУ КУЛУ У ДУПЕ!
- ЋЕЛЗИ ДРОНФУЉИЦА
- Олбрајтова курво стара,
теби треба
СРПСКА кара
на срамоту Контакт групе
испуцаће твоје дупе.
- Ако се Клинтону пуши имамо цигаре!
- МОЖЕШ ДА ГА ПУШИШ КЛИНТОНЕ.
- Клинтоне, ти си наша Моника
- БИЛЕ „СИШИ”
- Моника, стегни зубе!
- Попуши га, Клинтоне!

Закључак **„ПОНОСАН САМ ШТО САМ СРБИН!”**

- Била једном чета командоса
и сви нестали у истом дану.
- Србија до Њујорка.
- Србија до Токија
- СРБИЈА ДО КОСМОСА!
- НИСМО ВАМ МИ ИНДИЈАНЦИ, БРЕ!
- ГДЕ УЋЕМО УШЛИ СМО
- ОВАКО ОСТАЈЕ КУДА ПРОЉУ СРБИ.
- ЗАТВОРЕНО ЗБОГ РЕНОВИРАЊА!
- ИЗДРЖИ СРБИЈО ЈОШ МАЛО
- Косово је Србија!

2.2.6.2.1. „Србине, ил си нинца ил си минца“

Какву нам то Причу о протесту и НАТО бомбардовању 1999. причају графити протеста? Кратку, јасну и жестоку. Праву малу „секси“ причу. Кроз срчу полупаног стакла, кроз гомилу изваљених коцки из калдрме, кроз тешак мирис изгорелог пробија се Прича о протесту и НАТО бомбардовању 1999. испричана графитима. Иако је мишљење о свему што се догађа колективни аутор прецизно изразио графитом: „1939 НАТО 1999“, као наслов или тема Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. намеће се графит исписан ћириличним црним словима марта 1999. на зиду угла Кнез Михаилове и Змај Јовине улице у Београду:

„Србине,
ил си нинца,
ил си минца“.

Причу графита о протесту и НАТО бомбардовању 1999. кроз њен увод („НАТО – ЈЕБАЋЕМО ВАМ МАЈКУ МИЛУ ПОПУШИЋЕТЕ НАМ КО МОНИКА БИЛУ“), разраду („КАД СРБИ КРЕШУ...“) и закључак („ПОНОСАН САМ ШТО САМ СРБИН!“) сажели смо у оквир на првој, преградној страни овог потпоглавља (страница 396).

Сиже је следећи: главни лик Приче је моћни и делатни Србин мужјак који кроз цели ток Приче доказује својим непријатељима и свету да је сексуални нинца а не минца: уводом најављује шта ће све непријатељу радити, разрада описује храбре српске акције, а закључак непријатељев пораз („Била једном чета командоса и сви нестали у истом дану“), српски учинак на бојном пољу („Косово је Србија!“) и остварење територијалних претензија („Србија до Њујорка“, „Србија до Токија“, „СРБИЈА ДО КОСМОСА!“). У Причи графита 1999. нема напоредног војно-политичког тока, ни јуначког правдољубивог слободарства (као у Причи парола и слогана о протесту и НАТО бомбардовању 1999) – ту је само потентни Србин нинца који својим натприродним сексуалним способностима покорава редом све непријатеље: комплетан НАТО, америчку нацију, све Британце и претвртљиве Французе, а појединачно Била Клинтон, Челзи, Медлин Олбрајт, Жака Ширака, Тонија Блера. Иако у Причи графита 1999. нема напоредног војно-политичког тока, попут оног у Причи парола и слогана протеста, закључак Приче бележи учинак на политичком пољу. Након успешно обављеног посла („Попуши га,

Клинтоне!“), освајања непријатељеве територије („ГДЕ УЋЕМО УШЛИ СМО“), рушења освојеног давањем личног печата и потврде („ОВАКО ОСТАЈЕ КУДА ПРОЂУ СРБИ“), српски нинџа победник затвара Причу најављујући нови циклус обнове: „ЗАТВОРЕНО ЗБОГ РЕНОВИРАЊА!“, уз лежерно питање: „Како је куме родило?“.

Сама Прича графита о протесту и НАТО бомбардовању 1999, у складу са својом основном темом или насловом: „Србине ил си нинџа, ил си минџа“, очитује начелу подељеност, коју захтева политички дискурс, на МИ групу и групу ОНИ: на српске нинџе и на све остале минџе. Опис МИ групе носи радњу Приче, док је група ОНИ у Причи ту тек да радњу трпи и да јој се само узгред кратко добаци: „Говна!“, „Курве“, „Убице“, „Педери“, „Пичке“, „Црви“, „Умрите олоши!“. Претња или најаву сексуалног чина, опис или опаска о сексуалном чину тема је чак 30 од 101 графита (29,70%) протеста против НАТО бомбардовања 1999. и чини тематску целину коју смо назвали „Срби у акцији – српски нинџа“. Окосница је, као и у Причи слогана и парола о протесту и НАТО бомбардовању 1999, однос српског колектива и Била Клинтона, који прилачи велику пажњу колективног аутора јер као да задовољава српско поимање „швалера“. Како запажа Богдан Тирнанић, Бил Клинтон је у том смислу „српски швалер“, с том разликом да је лагао тек после оралног секса.⁵⁰⁷ Српски нинџа у акцији се код Клинтона не зауставља, па у низу обара на колена и покорава и: Челзи, Медлин Олбрајт, Жака Ширака, британске жене, Тонија Блера. Дилеме у исход надметања и победу нема, графити су ту да забележе најаву акције, сâму акцију и последично стање – сексуалну доминацију српског нинџе над свим минџама и непријатељима.

Откуда оволико секса у протестним графитима и колективном самопоимању?

⁵⁰⁷ О типичном српском швалеру Богдан Тирнанић пише: Тај „српски љубавник“ добио је временом и своју ексклузивну терминолошку ознаку: швалер. Етимолози свакако знају право порекло ове речи, али она није усвојена жаргонска замена (мада је део традиционалног жаргона) за изразе који, у другим језицима, означавају пасионираног освајача женских срдаца. Она у себи, иако испрана од дуге употребе, још садржи штих опсцености, голицљивости, али надасве чаршијског наклапања. Јер, швалер је типична српско-грађанска појава. Тако је, у светлу тог императива, парадигматични протагониста србо-швалерације, тај „друштвени лаф“, лишен готово свега што је оличавало велике хероје из еротске историје или јунаке чувених порнотопија. Он није ни налик Дон Жуану, који је изазивао смрт и Бога, налазећи у еросу најсигурнији пут ка танатосу... Постоји разумна сумња да ли у појединим српским швалерским случајевима до секса уопште и долази. Он све више постаје „вербална категорија“... Бил Клинтон је, у том смислу „српски швалер“, с том разликом да је лагао тек после оралног секса; у: „Профил“, број 23, 2001.

Рекли бисмо да његово порекло није епска традиција која као култура ратничко-патријархалног друштва подразумева устручавање када је реч о сексуалној активности, „херојску стидљивост“ по речима Герхарда Геземана: „Еротика, љубав, жена – то је неозбиљан, немушки, нехеројски елемент живота. Брак и деца, преци и потомци – то је смисао живота, то је озбиљно, херојско, јер служи одржавању куће, братства, племена и народа”.⁵⁰⁸ Откуда онда оволико сублимираног ероса изложеног јавном погледу? Мишљења смо да је то последица утицаја стратегеме политичког дискурса – рат је секси – који је пуних десет година (1989–1999) ратнопропагандним еуфемизмима сводио ратове на нешто примамљиво, а ратничку храброст на оличење и остварење мушкости. Захтев „бити Србин, бити Мушко” постао је аутостереотип и опште реторичко место јавног и политичког дискурса деведесетих, а сексуалност је добила значење хомогенизујућег симбола у колективној перцепцији који прераста у глорификацију „српског маскулинитета”, у култ Србина потентног ратника или у „мит о српској мушкости”.

Начелно, графити чији је циљ, како каже Радомир Д. Ђорђевић у студији „Графити као вид комуникације младих у граду”,⁵⁰⁹ да збуне или постиде потенцијалног гледаоца, у функцији су изазивања најнижих људских страсти. Графити са порнографским, ласцивним, скарадним натписима изазивају противречности, а Ђорђевић сматра да бисмо их могли означити „нечасним”:⁵¹⁰ њихова функција је да шокирају, изненаде, онеспокоје случајне гледатеље и све више прелазе у својеврстан вид вандализма. Готово да нема правила где ће се исписивати: у ходницима зграда, хаусторима, лифтовима, јавним или школским тоалетима.⁵¹¹ Ђорђевић износи занимљиву мисао: „Празнина зида и његова белина неодољиво подсећају на чедност младости. Отуда је много оних које таква чедност привлачи”.⁵¹² Нешто слично запажа и Звонко Макевић: „Зид је, такођер, ерогена зона, поље на којему се распламсава еротска имагинација при

⁵⁰⁸ Герхард Геземан, „Чојство и јунаштво старих Црногораца”, Цетиње, 1968, стр. 146.

⁵⁰⁹ Зборник радова Филозофског факултета XXXVI/2006, стр. 200–2012.

⁵¹⁰ Други облик „нечасних графита”, по Ђорђевићу, који су са предзнаком вандалског у себи, исписује се најчешће на историјским споменицима, споменицима на гробљу, културним објектима, јавним зградама.

⁵¹¹ Видети: Тамара Груден, Кутак за свачије перо – зидови WC-а, „Младост”, број 1252, 28.9.1981.

⁵¹² Ibid.

исписивању графита”.⁵¹³ Зид, та опора и тврда маса, код адолесцената нпр. је поље за испољавање отвореног сексуалног нагона.⁵¹⁴ Путем графита као „уличног” медија сексуално добија најверније тумаче људског ега и његових скривених имагинација. Зид и графит на њему место су на коме се сусрећу ерос, виц и псовка.

У тексту „Срби су чак и лоши швалери” Бордан Гирнанић, разматрајући секс као вербалну категорију у Срба и српски еротски дискурс, каже: „Оба поменута ‘дискурса’, виц и псовка, створила су идеограмски амалгам знан као ‘клозетска поезија’. Записи по зидовима јавних и кафанских нужника, нека врста (пара)графита, садрже у себи подједнако и бахато просташтво вица и поништавајућу моћ псовке. Мада наизглед веселе и безазлене – ‘Ко је ј... Марицу, нек повуче цртицу!’ – те шкработине су, остајући инфантилне, заправо израз колективне генетске фрустрације својих твораца и њихове прекраћености (‘емоционалне куге’ рекао би Рајх), те често у њиховом *background*-у почивају бес и очајање. Њихова инфантилност је дословно болна. Ерос њиховим посредством није случајно сведен на ниво нужде, са којом дели исти простор смрдљивих рупчага које се овде ките часним именом клозета. У нашем фолклору – али и у нашој ‘напредњачкој мисли’ (код Васе Пелагића, на пример) – вршење нужде је једна од најпонижавајућих људских делатности, готово патња, те се ми традиционално у клозету лишавамо, сваке ‘госпоцке комоције’. Све више и ерос задобија такве конотације. Али, његов ‘клозетски статус’, његово поистовећење са нуждом, није ништа друго до симбол статуса ероса у стварности наших живота, односно сведочанство о животу који је морао да се лиши покретачке снаге ероса. То се – опет! – адекватно одражава у језику. ‘Клозетска поезија’ је стварна као животни израз, она ништа не говори о природи самог ероса – или о томе говори сувише, како се узме. Кроз ‘клозетску поезију’ животом поражени ерос се трансформише као еротика самог понижења, агресивне деструкције, поништавања себе и другог. Отуда је, стигавши до клозета, изједначен са

⁵¹³ Звонко Макевић, Графити, бр. 1/1988, Загреб, стр. 195.

⁵¹⁴ „Човече, будућност своје породице држиш у својим рукама”, „Које ј... Марицу, нек повуче цртицу”, „Мацо, курвице једна”, „Пуши к...”, „Ј... се”, „Нисам курва, иако су ми многи прошли кроз ноге”; према Радомир Д. Ђорђевић, Социо-културни значај школских графита, магистарски рад, Филозофски факултет у Нишу, Ниш 1997, стр. 170.

говнима, говор о сексу из клозета поново прешао у стварност, 'усеравајући' све што стигне. Он је постао језик политике. То еволуирање ('клозетског') језика у ерос ('засране') стварности (и политике као особене 'порнографизације језика') у суштини је једноставан феномен".⁵¹⁵ Текстови са зидова јавних клозета изашли су на улицу и на зид, па потом почетком деведесетих полако продирали у политички дискурс. Трагове управо таквог клозетско-еротског политичког дискурса налазимо у графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Ако прихватимо мисао Андре Гликсмана да је рат у животу једног народа – време огледала, сложићемо се и са запажањем Обрада Савића: „У животу једног народа се периоди рата доиста могу схватити као 'стадијуми' огледала, време чистог разголићења, јасног самоогледања, епизоде његове кристалне транспарентности. У ратовима се огољено, до тоталне прозирности, екранизује друштвена чињеница да народи мање-више умиру онако како су живели".⁵¹⁶ Читаву деценију (1989–1999) политички дискурс у Србији је стратегом ратнопропагандног еуфемизма сводио ратове на нешто примамљиво, а ратничку храброст на оличење и остварење мушкости. Ратовати нису били у стању слабићи, мамине мазе, педери, кукавице, једном речју – све минце, већ прави, снажни и потентни српски мужјаци. Ратовати су могли само прави мушкарци и прави Срби, чиме је дискурс ратне пропаганде стимулисао фрустрирану мушку сујету – а бити прави мушкарац и прави Србин постало је врхунска врлина. Тако је рат постао секси. Иван Чоловић запажа: „Та екстравагантна идеја постала је необично популарна у току рата у Хрватској, претворила се у опште место приказивања и тумачења рата... Но, идеја да војску чини скуп љубитеља 'карања и убијања' није само плод пацифистичког иронисања и умовања, него је она сасвим прихватљива и за пропаганду рата. Учешће у ратном пожару белицистичка пропаганда радо приказује као мужјачко потврђивање, јер је апел за укључење у битку са тим еротским аргументом, односно стимулансом показује прихватљивијим и ефикаснијим од позивања на вредности јунаштва и патриотизма и њихово супротстављање неморалном кукавичлуку и националној неосетљивости...

⁵¹⁵ Богдан Тирнанић, Срби су чак и лоши швалери, „Профил“, број 23, 2001.

⁵¹⁶ Обрад Савић, Милитаристички *cognito*, у: Интелектуалци и рат, Београдски круг, Центар за антиратну акцију, Београд, 1993, уредници Иван Чоловић и Аљоша Мимица.

Еротска чудеса ратног куплераја остаће заувек ускраћена маминим мазама, пацифистима и дезертерима, а према логици еротске аргументације ове ратне пропаганде, велико је питање да ли ће икад од њих постати прави мушкарци”.⁵¹⁷

Систематично и упорно режим је изграђивао и неговао култ Србина потентног ратника, који се доказао у борбама са усташама, муцахединима и домаћим издајницима, а патриотски и мушки понос један другог су поткрепљивали. Богдан Тирнанић запажа да је: „Политички дискурс почетка деведесетих, еротизован често до усијања, био је, дакле, заснован на лажности мануфактурисаног језика, кога је, заправо, ‘фабриковала’ первертирана стварност... За само десет година ‘интервенција-у-језику’ претворила се у ‘језик-као-егзистенцију’. Лаж језика заменила је место са лажним животом. Реч је о еросу лажи, о первертираности живота која је свој израз тражила, и пронашла, у испражњеном, мртвом ‘гениталном жаргону’, придајући тако смртну, злослутну озбиљност онеме што је једном била шала-комика. Такав се, лажно-усвојени, ‘оживотворени’ језик показао идеалним за пенетрацију политике која ће довести до рата као разрешења ‘емоционалне куге’ потиснуте еротске енергије што се инкубирала у језику лажи. Зато је тај језик истинит, то јест – он је истина сама”.⁵¹⁸ Такав језик и таквог ратника-мужјака као „збирни српски лик”⁵¹⁹ затичемо у пролеће 1999. под НАТО бомбама када излази на црту највећој војној сили на свету и пева о својој сексуалној моћи. Стога и тема Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. испричана графитима гласи: „Србине ил си нинца, ил си минца”.

Још је Дубравка Угрешић у књизи „Култура лажи” (1998) запазила да је у југомитологији значајно место заузимао мит по коме Хрвати „не могу да раде оно” онако како то Срби и Црногорци „могу”. Припремама за рат тај се мит, обојен митоманијом и фатализмом, богати мноштвом расправа о „српском менталитету” које прерастају у глорификацију „српског маскулинитета” или у „мит о српској мушкости”. Такав српски идентитет (бити ратник и бити мушко) оснажује се

⁵¹⁷ Иван Чоловић, „Бордел ратника”, Библиотека XX век, Београд, 2007.

⁵¹⁸ Богдан Тирнанић, Срби су чак и лоши швалери, „Профил”, број 23, 2001.

⁵¹⁹ Гордана Ђерић, „ПРАВО ЛИЦЕ МНОЖИНЕ, Колективно самопоимање и представљање: митови, карактери, менталне мапе и стереотипи”, Институт за филозофију и друштвену теорију, Филип Вишњић, Београд, 2005.

као врло пожељан за будуће конфликте и повезан је са српским националним пројектом деведесетих. И он је попут исфабрикованог српског идентитета био антизападњачки, анахрон и популистички. У тексту „Бити Србин, бити Мушко: родне политике и етнички идентитет у Србији деведесетих” Марина Благојевић анализира доминантни српски јавни дискурс у односу на родне разлике у Србији и закључује да јавни дискурс: „обелодањује кружну ре-продукцију српског етничког идентитета и српског мушког идентитета. Српство производи мушкост, као што мушкост производи српство. Дискурзивна конструкција родних идентитета утиче на стварну производњу родних улога, на родне праксе у свакодневном животу. Мизогинија, која је експлодирала у јавном дискурсу у деведесетим, била је идеолошки одговор на стварне услове ‘импозитивне патријархата’ у свакодневном животу”.⁵²⁰ Благојевић такође констатује да је јавни дискурс тога времена био веома антифеминистички и антиженски за све жене које се нису савршено уклапале „у прописану улогу жртве за Српску Нацију и/или Српског Мушкарца”.⁵²¹ И заиста, у Причи графита о протесту и НАТО бомбардовању 1999. упадљиво је одсуство Српкиња, готово да нема женског гласа. Само један графит потписује Наташа али Наташи је дозвољено да повири у мушки свет и бордел ратника само да поздрави покороног америчког непријатеља српским поздравом: „Помози Бог, Дејвиде!” и тај свет одмах напусти.

Једном речју, захтев бити Мушко и бити Србин деведесетих година постао је стереотип у јавном и политичком дискурсу. У тексту „О немим и и гласним стереотипима: конструисање ‘етничког’ карактера у усменој књижевности” Гордана Ђерић, бавећи се проучавањем националног представљања у

⁵²⁰ Марина Благојевић, Бити Србин, бити Мушко: Родне политике и етнички идентитет у Србији деведесетих, www.zesveske.ba/03_06/0306_2_2.htm.

⁵²¹ Благојевић такође сматра: „Дакле, верна и патриотска Српкиња је мртва. Као и Мајка Југовића и њених девет синова, најпознатија фигура епске српске традиције, која умире након што јој је из битке против Турака донесено мртво тело и њеног деветог сина. У једној од најчувенијих поема српске епике, Скадар на Бојани, жена најмлађег од три брата је такође мртва, зазидана у зидове куле, што је била жртва потребна да би се тврђава саградила. Све ове Српкиње требало је да умру да би постале познате, жртвујући се или бивајући жртвоване за нешто што је далеко важније од њих самих и тако представљају модел Добре Српкиње. Оне су референтна тачка за респектабилну женскост. Ствар је у томе да је добра Српкиња увек Српкиња која више не постоји. Само она Српкиња која је спремна жртвовати се и која је верна је добра Српкиња, а само добра Српкиња може бити уопште Српкиња, уопште жена. Бити жена значи бити верна и то бити верна Србину, који је опет веран Србији, у ствари то значи бити верна Србији и затим умрети како ништа не би омело апсолутну верност и апсолутни патриотизам те верности”; *ibid.*

књижевности,⁵²² наглашава да су „национални карактер” и „етнички стереотип” у синонимном односу и да стереотип као „пречица у мишљењу и говору” пре свега служи као средство препознавања и потврђивања, али и као механизам вредновања и (пре)осмишљавања: „У том смислу, стереотип функционише као ‘препознатљива маска’ за комплексност и променљивост појава које покрива. Будући да је неретко средство базичне оријентације, он истовремено може одговарати задовољењу краткорочних потреба, односно изазивати очекивани ефекат у датом контексту и, на другој страни, стереотип може бити употребљен као средство усмеравања ‘комплекснијих пројеката’, односно у функцији структурисања, одржавања или (пре)осмишљавања ‘слике света’”.⁵²³ Аутостереотип „бити Србин, бити Мушко” постао је опште реторичко место политичког дискурса деведесетих, а сексуалност је добила значење хомогенизујућег симбола у колективној перцепцији. „С друге стране, то је начин да аутопромотивни стереотип постане вредност, заједничко обележје или ‘врсна разлика’ за цео колектив”.⁵²⁴

Разматрајући анонимност аутора графита Драгана Антонијевић сматра да је могуће начелно одредити ауторов социо-културни, старосни и полни идентитет: „По мишљењу многих аналитичара, то је у највећем броју случајева *мушкарац*. Овај закључак произилази на основу неколико карактеристика као што су: техника исписивања графита, најчешћи садржај графита, специфичне комуникативне конвенције типичне за културне кодове мушкараца (потреба да се потврди моћ и доминација, да се дерогирају и извргну руглу и подсмеху све оне групе, појединци и појаве који се доживљавају као претећи по мушку сексуалну, културну и идеолошку доминацију и идентитет)”.⁵²⁵ Наш узорак графита Приче

⁵²² Ово проучавање припада посебној интердисциплинарној области истраживања која се назива имагологија, заснованој на тематизовању конструкција „националног карактера” и „другости” у књижевној пракси и првенствено оперише појмом стереотипа.

⁵²³ Гордана Ђерић, *О немим и гласним стереотипима: конструисање ‘етничког’ карактера у усменој књижевности*, стр. 107. Текст је написан у оквиру научноистраживачког пројекта „Могућност примене модерних филозофско-политичких парадигми на трансформацију друштва у Србији/Југославији” који је финансирало Министарство за науку и заштиту животне средине Републике Србије.

⁵²⁴ Ibid.

⁵²⁵ У студији „Антрополошки приступ модерним облицима фолклорне комуникације: графити и формулативне SMS и имејл поруке”. Текст је резултат рада на научном пројекту Антропологија у XX веку: теоријске и методолошке перспективе, www.f.bg.ac.rs/etnologija_antropologija.

о протесту и НАТО бомбардовању 1999. говори да је њихов аутор „право Мушко и прави Србин“ чију је срж управо дирнуо и опчинио народњачки пројекат Милошевићевог режима. Тај народњачки пројекат омогућио му је да, као право Мушко и прави Србин – као српски нинџа – ужива у својој природној, урођеној, неупитној, супериорној, јединственој и ванвременској сексуалној моћи и да хара борделом ратника. С друге стране, сâм народњачки пројекат не би био изводљив без управо таквог Србина и тако су се деведесетих нераскидиво повезале српска мушкост и српска националност. Ако Причу графита о протесту и НАТО бомбардовању 1999. читамо као посебно певање о рату, ваља се присетити да је и певање о рату одувек било мушки посао: „Певати јунаке и оружје, како би рекао песник, то је изгледа својствено оном разумевању света које колективне оружане сукобе види пре свега као ‘природну’ и пожељну прилику за јавна испољавања снаге, моћи, потребе за овладавањем свих оних одлика и порива, дакле, који се културноисторијски и антрополошко-психолошки приписују афирмацији тзв. мушког начела. Без обзира на вољу за проблематизовањем, коју је новије време унело у ову као и у друге области мишљења и певања, преовлађујући дискурс о рату могао би се, стога, уз мало слободе именовати као мушки дискурс, или, ако се има у виду савремена склоност ка теоријском апстраховању и хипостазирању, као мушко писмо, по свој прилици ‘најмушкије’ од свих и можда последње несумњиво мушко у времену свеколико релативизованих и еманципованих појмова и схватања”, каже Тихомир Брајовић, у тексту „Аутсајдерска парадигма и рат”.⁵²⁶ Графити Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. јесу најмушкије од свих мушких писама у Србији на размеђи векова.

Причом графита о протесту и НАТО бомбардовању 1999, писаном најмушкијим од свих писама, разлива се еротизована виртуелна стварност сачињена од низа еротских искустава српског нинџе са многобројним непријатељима. Међу непријатељима посебно место заузима Медлин Олбрајт којој је посвећен и графит:

*Олбрајтова курво стара,
теби треба СРПСКА кара
на срамоту Контакт групе
испуцаће твоје дупе,*

који Љубомир Симовић коментарише речима: „Онај ко је ово написао потпуно је

⁵²⁶ Часопис „Реч”, јуни 1999.

сметнуо с ума могућност да би та моћна *кара*, српска или било чија, могла Олбрајтовој да приреди задовољство и уживање. Занимљиво је да се код нас еротика и секс неретко доживљавају, па и користе, и као облици тортуре, казне и освете. Фалусом се прети као најстрашнијим чудовиштем. Он је деградиран, и стављен у ред са справама за мучење. Уместо да буде симбол потенције, генеративних сила, плодности, рађања и размножавања, он треба да мучи и да наноси бол, да врећа, кажњава и понижава. Он је претворен у стуб срама и мучења, који се и не сећа да је некад био стуб живота⁵²⁷. Писмо графита је израз поимања српске (еротске) стварности под НАТО бомбама 1999. и израз прижељкиване, која је, чинило се, надохват руке. Језик овог писма и његове „срамотне речи“ не служе говору о еросу, него се ерос узима као поље „срамотних речи“, а речи саме као средство и „кључ оснаживања“ колектива. У немоћи под бомбама, зазива се моћ језика. Најмушкије од свих мушких писама – писмо графита Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. – одаје сиромаштво еротског жаргона које води поништавању и ероса и језичких могућности. Иако пуно псовки, „органа“ и клетви, ово писмо остало је празно, сиво, једнодимензионално колико су и ствари које је описивало биле непостојеће. Али, својим фантазмом о српској мушкости која постаје, речима Гордане Ђерић, „мера свих ствари“ и самопредстављањем „вишка“ услед опажљивог „мањка“ у датом друштвеном контексту, писмо графита Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. колективног аутора (из тако очигледне позиције подређеног) смешта у позицију „надређеног“ преко сексуалне доминације као најважније и заувек разрешава дилему графита: „Србине ил си нинџа, ил си минџа“. Сексуалност у Причи графита 1999. је „друштвена категорија“ која се претвара у „политичку“ причу коју боји клозетско-еротски политички дискурс у преплету врућих речи и колективних жеља.

Након НАТО бомбардовања 1999. српска политика ради на наглom гушењу култа Србина потентног ратника. Десетогодишњи бордел ратника требало је неопажено затворити, а Србе-ратнике-мушјакe пасивизирати јер као такви више нису били корисни а претили су да постану опасни, како виспрено запажа Миша

⁵²⁷ Према Љубомир Симовић, „Гуске у магли: дневник 24. март – 15. јун 1999“, Београдска књига, 2005, стр. 52.

Ђурковић: „Незадовољни, а често подивљали младићи и људи у пуној снази, враћали су се у Србију озлојеђени, љути и жељни да по инерцији наставе са насилним понашањем и делањем. Налазили су очајно економско стање, пропале фабрике, продани и за богаћење злоупотребљени патриотизам. Енергија и снага коју су ти људи носили могла је да се окрене само према једној страни: према режиму. Тај исти режим који се опасно поигравао са најгорим видом национализма, са ресантиманским национализмом подижући снагу мржње код својих грађана, кретао је путевима миротворне политике. Време је било да се Динарци пасивизују и да се Србима наметну нове вредности, узуси и профили. Лако је уочити да незадовољни, насилни навијачи Црвене Звезде, из којих су регрутовани некадашњи ратници, представљају много већи проблем за контролисање него фини, псеудоурбани Пинкоидни младићи”.⁵²⁸ Слажући се са Фукоом и Бодријаром да сексуалност проистиче из процеса производње: дискурса, говора и жеља,⁵²⁹ Миша Ђурковић успешно доказује да се од тада феминизираност и хомосексуализам популусу намерно намећу од стране система. Полако се формира лик новог Србина: модерног изгледа и модерних схватања. У прошлост и заборав одлази Србин мужјак и ратник – српски нинџа, те су графити Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999, као сведочанство његовог златног доба и последњег величанственог бојног поља, стога још драгоценији.

⁵²⁸ Миша Ђурковић, Прилог изучавању манипулативних стратегија Милошевићевог режима, Надзирање и навођење, „Република”, број 226, Београд, 1–15. децембар 1999, година XI (1999).

⁵²⁹ Видети Жан Бодријар, „О завођењу”, Октоих, Подгорица и Григорије Божовић, Приштина 1994, стр. 5.

**III ПОЛИТИЧКИ ДИСКУРС
У ПАРОЛАМА, СЛОГАНИМА И ГРАФИТИМА
ПРОТЕСТА ПРОТИВ НАТО БОМБАРОВАЊА
СР ЈУГОСЛАВИЈЕ 1999.**

3.1. Од дискурс анализе до критичке анализе дискурса

- ◆ *Београд ће бити ваш Стаљинград.*
 - ◆ *Европо, да ли ти требају жртве трећег светског рата?*
 - ◆ *Гаспаћин Јељцин, топове – а не попове!*
 - ◆ *НАТО. Овде чудно пишу реч демократија.*
 - ◆ *НАТО ти си највећа хуманитарна катастрофа.*
 - ◆ *Зашто америчку заставу пале свуда у свету?
Мислите о томе.*
 - ◆ *Браћо Русу у име Христа пошаљите нам ракета С-300*
 - ◆ *Данас ми, сутра ви!*
 - ◆ *САД?! Никад.*
 - ◆ *Извини тато што бесмо за НАТО.*
- шетац из протеста 1996/1997.*

пароле и слогани протеста 1999.

Колико год да се у школским и лексиконским дефиницијама појмова понуђена „математичка“ формула *текст + контекст = дискурс* (и из ње изведена *дискурс – контекст = текст*) чинила одвише симплифицираном и стога „без остатка“ неодрживом, толико се, ипак, у спремности да се *текст* мотри у *контексту* те да се *контексту* приступи као комплексном феномену, дакле нужно мултидисциплинарно и интердисциплинарно, разабире *differentia specifica* дискурских студија. С друге пак стране, *текст* је, неприродно лишен свога *контекста*, управо у анализи дискурса сведен на пуки *језични садржај* који, тако огољен, нема никаква смисла доли семантичког значења које проистјече из збира појединачних (језичних, апстрактних) значења ријечи, израза и реченица. Тако дефиниран текст пупчаном је врпцом трајно повезан с контекстом у којем се појављује и у којем задобива смисао те једино на тај начин остварује и своју комуникацијску задаћу. Иако се записан текст, из контекста истргнут и „замрзнут“ у одређеном стадију свога настајања, може чинити податнијим традиционалним језикословним интерпретацијама, тешко да ће се њима моћи проникнути у саму бит текста, а засигурно неће њима моћи бити захваћене ни разнолике и комплексне појаве које сваки комуникацијски чин – изговорен или записан – чине јединственим и непоновљивим. Напротив, анализа ће се дискурса – размјерно броју мотришта с којих се језична дјелатност разматра – наћи на најбољем путу да опише динамичну и сложену људску језичну активност. Такав приступ неће моћи заобићи ни судионике комуникацијског процеса (пошиљаоца поруке и примаоца) чије непоновљиве индивидуалности у одређеном ситуацијском контексту креирају поруку (текст).

Лада Бадурин⁵³⁰

⁵³⁰ Слојеви јавног дискурса, www.centerslo.si/wp-content.

Предност овако дефинисаног дискурса над језиком јесте та, што концепт дискурса садржи у себи и вредносну компоненту. Не постоје неутрални дискурси, јер када год говоримо, морамо да изаберемо одређени систем значења и вредности у оквиру којих се изражавамо. Тим избором ми одређујемо и свој идентитет, своју позицију у односу на постојеће дискурсе (тј. системе вредности) у друштву. Ова могућност избора чини нас активним чиниоцима промене у друштву; када год одаберемо да репродукујемо доминантан, владајући дискурс, доприносимо одржавању постојећег стања у друштву, али када својим језичким избором тај доминантан дискурс доведемо у питање, доприносимо његовој промени, а самим тим и промени система вредности који је њиме одређен.

Jennifer Coates⁵³¹

У овом раду прихватамо наизглед поједностављену формулу: текст + контекст = дискурс, а појам дискурса користимо како препоручује Гордана Ђерић: „у смислу манифестација језика, неодвојивих од смисла који имплицирају, последица које продукују, и контекста, односно посебних околности у којима настају, а које се подједнако тичу језичких и изванјезичких садржаја”.⁵³² А ако прихватимо и становиште да „опис језика не може да буде ваљан ако се не узме у обзир бар неки од ефеката који се остварују кроз његову употребу”,⁵³³ готово природно стижемо до дискурс анализе и критичке анализе дискурса.

Појам језика у савременим студијама односа језика и друштва све чешће бива замењен појмом дискурса. Предност овако дефинисаног дискурса над језиком јесте та што концепт дискурса садржи у себи и вредносну компоненту. „Иако је један од резултата анализе дискурса увек дескрипција (одређеног језичког феномена), њен крајњи циљ је друштвена критика, па чак и интервенција, односно захтев за друштвеном променом”.⁵³⁴ Појмом „анализа дискурса” (*discourse analysis, analyse du discours*) уместо „анализа језика” казујемо да нисмо усредсређени на језик као апстрактни систем правила, већ на ефекте које употреба језика има на свет који нас окружује. Сам термин „анализа дискурса” произашао је из Харисовог чланка *Discours analysis*, објављеног 1952. године у САД,⁵³⁵ а ову синтагму проф. Свенка Савић, 1993, преводи као „дискурс анализа”.⁵³⁶

⁵³¹ *Women, Men and Language: A Sociolinguistic Account of Gender Differences in Language (Studies in Language and Linguistics)6*, 2004., Routledge; 3 edition.

⁵³² Гордана Ђерић, ПР(А)ВО ЛИЦЕ МНОЖИНЕ, колективно самопоимање и представљање: митови, карактери, менталне мапе и стереотипи, Институт за филозофију и друштвену теорију, Филип Вишњић, Београд, 2005, стр. 8.

⁵³³ Освалд Дикро и Цветан Тодоров, „Енциклопедијски речник наука о језику”, том I, Просвета, Београд, 1987, стр. 168.

⁵³⁴ Према www.old.fil.bg.ac.rs/files/ad1_stud.doc.

⁵³⁵ Zellig Harris, *Discourse analysis. Language*, 28 (1952), pp. 1-30.

⁵³⁶ Свенка Савић, „Дискурс анализа”, Филозофски факултет, Футура публикације, Нови Сад, 1993.

Осамдесетих година 20. века проучавање дискурса се нагло развија широм света, уз јачање интердисциплинарног карактера АД, а корпус истраживања постаје знатно шири. Ван Дајк у свом делу *Handbook of Discourse Analysis*⁵³⁷ сакупља истраживања АД у различитим земаљама. Александар Павловић запажа да су француски аналитичари од самог почетка показали интересовање за односе између различитих дискурзивних облика и идеологије, док у англосаксонској традицији идеолошка питања углавном изостају све до краја осамдесетих година 20. века: „У последњих петнаестак година, испитивање односа између дискурса и идеологије постаје доминантно код једног броја англосаксонских аналитичара дискурса, а њихови приступи одређују се као посебне дисциплине проучавања дискурса – критичка анализа дискурса (*critical discourse analysis* – CDA), односно идеолошка анализа дискурса”.⁵³⁸ Одређење идеологије знатно варира у радовима CDA у зависности од аутора на које се позивају.⁵³⁹

Суштинска разлика између класичне анализе текста и интерпретативних стратегија критичке анализе дискурса може се сажето дефинисати као пребацивање тежишта анализе са питања „шта” дати текст садржи, на питање „зашто” је текст такав какав јесте. „Назначена перспектива омогућује критичко преиспитивање како избора тзв. језичких средстава, тако и интеракције између текста и његових реципијената. Најважнији домет критичке анализе дискурса, а у оквиру ње и поступака усмерених ка развијању критичке језичке свести, јесте ишчитавање претпоставки на којима текст почива и ставова које имплицира” наглашава проф. Маја Крстић.⁵⁴⁰ Критичка анализа дискурса укључује препознавање и ишчитавање низа подразумеваних конвенција, реконструкција, одн. имплицитних претпоставки (идеологија) на којима сваки текст нужно почива.⁵⁴¹ „Доминантне идеологије се у тексту јављају, одн. представљају као нешто сваком јасно и познато, општеприхваћено и здраворазумско. Као потенцијални преносиоци идеолошких својстава текстова анализирају се:

⁵³⁷ Van Dijk, T. A. (1985). *Handbook of discourse analysis*. (Vol. 4). London: Academic Press.

⁵³⁸ Александар Павловић, Полемике, *Hereticus*, часопис за преиспитивање прошлости, 3-4/2006 (IV), стр. 49-67.

⁵³⁹ Ibid.

⁵⁴⁰ Радионица „Критичка језичка свест”, Алтернативна академска образовна мрежа, 1998, белешке аутора рада.

⁵⁴¹ Идеологија је шири појам, док је прекострукција личнија, персонализована.

вокабулар који се у њима користи, граматички облици и конструкције који их засићују, форме обраћања, број и врста реплика, жанровска структура и стил текста”,⁵⁴² те се може тврдити да је критичка анализа дискурса особен приступ језику, а не само виши ниво лингвистичке анализе од анализе реченице.

Појам „критички” у CDA не односи се само на „откривање” негативних идеолошких садржаја код друштвених група или процеса, већ и на трагање за сложеним и целовитим објашњењима, и подразумева самосвест истраживача о томе да су његова сопствена уверења и намере неизбежно присутни у самој анализи.⁵⁴³ Наш приступ анализи политичког дискурса парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. најсроднији је лексичком приступу који полази од чињенице да је дискурс састављен од речи и хипотезе да између политичке припадности и вокабулара постоји веза. Истраживања ове школе (Пешо и Турније) заснована су на квантитативној лингвистици (лексичкој статистици и лексикометрији) или корпусној лингвистици како бисмо данас рекли, а усредсређена су пре свега на анализу политичког дискурса. Мишел Пешо је започео анализу дискурса покушавајући да повеже дискурс са идеологијом свог времена,⁵⁴⁴ док Турније развија политичку лексикометрију, методу која се заснива на статистичкој анализи лингвистичких податка.⁵⁴⁵

Јелена Павловић сматра: „Још једна важна претпоставка у филозофији науке, од значаја за дискурзивне и наративне приступе, јесте да истраживач не може да проучава неки садржај без уношења сопствене семантичке перспективе, која се манифестује у одређеним теоријским и методолошким позицијама, као и личним значењима конституисаним током живота научника. Стога није могуће оспоравати нечије истраживање само са становишта објективности, строгости или доследно исправне примене методолошког поступка, јер је свако истраживање јединствен и непоновљив догађај, лични чин истраживача, који може да покрене

⁵⁴² Радионица „Језик, идеологија и моћ”, Алтернативна академска образовна мрежа, 1998, белешке аутора.

⁵⁴³ Wodak, Ruth, de Cillia, Rudolf, Reisigl, Martin, & Liebhart, Karin (Eds.) (1999). *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburgh: EUP, p. 186.

⁵⁴⁴ Године 1963. објављује књигу *Analyse automatique du discours (AAD)*.

⁵⁴⁵ Истраживања Турнијеа у Лабораторији за лексикометрију допринела су развоју семиотике књижевних текстова којима се бавила група GRELIS (*Groupe de Recherche en Linguistique-informatique et Semiotique*).

даљу социјалну интеракцију, али у дивергентном правцу”.⁵⁴⁶ Као веома популарна квалитативна метода истраживања у лингвистици, CDA се умногоме ослања на опсервације самог истраживача. Постулат савремених квалитативних истраживања и јесте тај да је сазнање увек делимично и конструисано из одређене перспективе, а квалитативна истраживања су увек интерпретативног типа: „то јест подразумевају да опис датог феномена, његова анализа и интерпретација директно зависе од епистемолошке оријентације, културних модела, ставова и стратешких циљева истраживача”.⁵⁴⁷ Ведерел, Тејлор и Јејтс описују зашто је све идентитет истраживача релевантан за анализу дискурса: сâм избор теме зависи од истраживачевих личних интересовања и политичких уверења што аналитичари дискурса не сматрају пристрасношћу, већ позицијом коју треба признати.⁵⁴⁸ Идентитет (поглед на свет, опште знање) истраживача утиче на све фазе истраживања: од прикупљања података, преко интерпретације и анализе, до закључних разматрања где аналитичари дискурса износе сопствена уверења (кроз објашњења односа према теми, учесницима и подацима).⁵⁴⁹ Или како у предговору „Интиме јавности” каже Гордана Ђерић: „Није зато згорег још једном поновити да апсолутне науке нема, такве у којој би у циљу објективности и непристрасности истраживач заборавио на своје порекло, идеологију, искуства, љубави, пријатељства и непријатељства. С друге стране, труд да се ратна искуства, која су обликовала наше приватне и јавне животе, ставе у други план, завређују све наше похвале”.⁵⁵⁰

⁵⁴⁶ У: Јелена Павловић, Владимир Џиновић, Николета Милошевић, Теоријске претпоставке дискурзивних и наративних приступа у психологији, „Психологија”, vol. 39 (4), 2006, стр. 365-381.

⁵⁴⁷ Јелена Филиповић, „Моћ речи”, Задужбина Андрејевић, Београд, 2009, стр. 31.

⁵⁴⁸ Wetherell, M., S. Taylor, S. J. Yates (2001). *Discourse as Data, A Guide for Analysis*. London: Sage in association with the Open University.

⁵⁴⁹ Јелена Павловић, Дискурс као нова тема у психологији, Зборник Београдске отворене школе, радови студената 2003/2004, стр. 313-320.

⁵⁵⁰ Гордана Ђерић (ур.), „Интиме јавности”, Фабрика књига, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 2008, предговор.

3.1.1. Политички дискурс бомбардованог народа: оптичка варка интелекта

Политичар је мађионичар речи. Великом вештином и брзином обрће их у ваздуху као лоптице, лете једна за другом, постају неухватљиве за око и стварају илузију круга. Ако су речи лоптице а круг смисао целине коју оне праве, онда је и тај смисао илузија. Обртање речи, као и обртање лоптица, постало је циљ *per se*. Или, тачније, оно оправдава постојање творца илузије.

Марина Ратковић⁵⁵¹

Пароле, слогани и графити протеста против НАТО бомбардовања 1999. као ехо дугогодишње политичке пропаганде сведоче нам како је владајући политички дискурс 1999. био главно средство пристанка људи на „неизбежну“ патњу. Политички дискурс водио је народ под НАТО бомбама 1999. уходаном комуникацијском шемом:

- народ као публика чијим се страхом, траумом и јадом манипулисало,
- народ као конзумент владајућег политичког дискурса,
- народ као учесник у политичкој комуникацији, мобилизацији и „извођењу радова“ свакојакe врсте,
- народ као панцир владајућег политичког поретка и чувар духа постојећег друштва (паролама и слоганима подршке, протеста и побуна),
- и на крају: народ страдалник.

У овом III делу рада „Политички дискурс у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999“ осветлићемо својства политичког дискурса бомбардованог народа у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. и неке његове социолингвистичке импликације. Магију и оптичку варку интелекта политичког дискурса у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. проучићемо методом критичке анализе дискурса:

- на плану идеја (потпоглавље 3.3.3. На развалинама идеолошког раја: идеје, са одељцима 3.3.3.1. Етноцентризам/Национализам, 3.3.3.2. Антиамериканизам/ Антиглобализам, 3.3.3.3. Антифашизам)

⁵⁵¹ „Лингвистичка анализа политичког језика“, магистарски рад, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 1988.

- на плану политичко-митских слика (потпоглавље 3.3.4. Политичко-митске слике политичког дискурса бомбардованог народа 1999, са одељцима 3.3.4.1. Само слога Србина спасава: „Кад се Срби сложе, ни НАТО им ништа не може“ и 3.3.4.2. Тријумф жртвовањем: „Бој се оног ко је свико без голема мријет јада!“)
- на плану политичких и духовних обзорја (потпоглавље 3.3.5. Политичка и духовна обзорја политичког дискурса бомбардованог народа 1999: „Трст је наш“, са одељцима 3.3.5.1. Народ и Тло, 3.3.5.2. Рат и Мир, 3.3.5.3. Мржња и Љубав и 3.3.5.4. Дух паланке и свет ур-фашизма политичког дискурса бомбардованог народа 1999)
- на плану реторичких стратегија (потпоглавље 3.3.6. Од помрачења ума до помрачења Сунца: реторичке стратегије са одељком 3.3.6.1. Велика реторика малих форми и пододељцима 3.3.6.1.1. Самоогледање: слику своју љубим и 3.3.6.1.2. Други у огледалу)
- на лесичком плану (потпоглавље 3.3.7. Ода нас прејака реч: лексика, са одељком 3.3.7.1. Псовка и клетва нас је одржала: њима хвала)
- и потпоглављем 3.3.8. Ода нас прејак смех: кикот као учтивост очајања),

како бисмо добили одговор на давно постављено питање Бранимира Доната о илузионистичком имагу политичког дискурса: „Тко прича сан, тко сања причу?“⁵⁵²

Социолингвисти се позивају на Гадамера који је давно рекао: „У почетку бијаше Ријеч. Човјек говори. Говор је свијет од - животињење“. Говорним продором допире се и до политике и говорне структуре политичког - „једне чудне Вртешке Говора, велесајма ријечи што се продају и купују по багателној цијени. И тако, једном ослобођен, говор у политици постаје магично средство за поробљавање“.⁵⁵³ Говор о слободи - пракса неслободе, говор о истини - манифестација обмане, о лепоти - стварност ружноће друштва. Чудна вртешка говора завртела се говором гнева 1987. као заметком говора мржње политичког дискурса и вртела је Србију више од деценије (1987-2000) кроз језик власти и власт језика, доживевши свој крешендо у *vox populi* парола, слогана и графита против НАТО бомбардовања

⁵⁵² Бранимир Донат, *Скривена лаж као видљива истина - Илузионистички имаго политичког дискурса*, у: *Фантастичне фигуре*, „Књижевне новине“, Београд, 1984, стр. 34.

⁵⁵³ Слободан Инић, „Говорите ли политички?“, ИИССО Србије, Београд, 1984, стр. 110.

1999. Иако је у међусобном односу друштво – језик теже пратити утицај језика на друштво, паролe, слогани и графити протеста против НАТО бомбардовања 1999. верна су слика повратне спреге између политике, језика и стварности. Како је *dictum* политичког дискурса 1999. звучао свугде и на сваком месту и био одређен снагом политичког апарата, „истинито” је било само оно што говори такав апарат, а језик је постао заточеник идеологије и политике. Стога је сувишно рећи да политички дискурс бомбардованог народа 1999. није забележио нити једну „неподобну” паролу, слоган или графит. Владајући политички дискурс 1999. навео је људе да политичке идеје и фикције схвате озбиљно и стварно, андерсеновски – јер његов циљ није био слободно и истинито разумевање значења крупног политичког догађаја какво је било НАТО бомбардовање СР Југославије 1999, него очување духа и политичког поретка постојећег друштва. А надасве, очување творца политичког дискурса и политичке илузије. Народни (колективни) глас парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999, обојен магијом владајућег политичког дискурса, уједно је оправдао и постојање творца илузије.

Политички дискурс бомбардованог народа 1999. кристално јасно очитује у каквим је то илузијама владајући политички дискурс држао у масовним размерама људе: „приписујући највеће подвиге кукавицама, мудре савете – будалама, искреност – ласкавцима, врлину – издајницима, побожност – безбожницима, чедност – содомитима”, како је давно о језику политике писао Џонатан Свифт у „Гуливеровим путовањима”. Политички дискурс бомбардованог народа 1999. низом мобилизаторски потентних слика у паролама, слоганима и графитима еидетички је доказ апстрактне жеље и „крије у себи нешто што бисмо увјетно могли назвати оптичком варком интелекта. Наиме, привид је вјеродостојнији од збиље, илузија је увјерљивија од мјерног доказа. Дојам је подређен истини, он смјера да се претвори у психолошко искуство”.⁵⁵⁴ Магијом политичког дискурса и оптичком варком интелекта скривене политичке обмане и лажи постале су 1999. у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. громогласне и видљиве „народне истине”. При размишљању о политичком

⁵⁵⁴ Бранимир Донат, Скривена лаж као видљива истина – Илузионистички имаго политичког дискурса, у: Фантастичне фигуре, „Књижевне новине”, Београд, 1984, стр. 34.

дискурсу парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. на уму је нужно имати две ствари: контекст његовог настанка – то је дискурс бомбардованог народа, и чињеницу да је он накупина традиције политичког дискурса установљеног од доласка Слободана Милошевића на власт.

И попут људи одраслих на Новоговору народни (колективни) глас 1999. у политичком дискурсу бомбардованог народа није знао да је ЈЕДНАК некада значило ПОЛИТИЧКИ ЈЕДНАК или да је слободан значило ПОЛИТИЧКИ СЛОБОДАН. Илузије, митови и фантазми националног имагинарија политичког дискурса бомбардованог народа знали су 1999. само за „слободу и једнакост под бомбама“. Слободу да будемо непобедиви небески народ како нам је то упорно шапутао *His master's voice* и како нам се то учинило 1999, у непоновљиво и незаборавно време НАТО бомбардовања и колективних халуцинација, време забележено паролем: „Србија до Беле куће. Србија до Њујорка. СРБИЈА ДО ТОКИЈА!“ и прецизирано графитом: „Србија до Токија преко Милвокија“.

3.1.2. На развалинама идеолошког раја: идеје

Житељи тоталитарне земље захваћени су процесом природе или процесом историје и треба да га убрзају; они могу бити или извршиоци или жртве његовог инхерентног закона. Тај процес може да одлучи да они који данас елиминишу расе и појединце или припаднике одумирућих класа и декадентне народе сутра и сами треба да постану жртве. Да би могла да управља понашањем својих поданика, тоталитарна власт мора сваког од њих да припреми како за улогу целата, тако и за улогу жртве. У циљу ове двостране припреме, као замена за начело делања, користи се идеологија. Идеологија је скоро дословно оно што јој већ и име казује: она је логика идеје. Њен предмет је историја, на коју се онда „идеја“ примењује; резултат те примене није корпус исказа о нечему што јесте, већ разоткривање процеса, нечега што се стално мења. Идеологија се бави појавама као да оне следе исти „закон“ према коме она логички излаже своје „идеје“. Идеологије тврде да знају мистерије свеколиког историјског процеса – тајну прошлост, замршену садашњицу, неизвесну будућност – захваљујући логици инхерентној њиховим идејама.

*Хана Арент*⁵⁵⁵

Реч „идеологија“ први је употребио Антоан Дести де Траси током Француске револуције у просветитељском духу да означи нову „науку о идејама“ која би била основ за просвећену политику и од тада је „идеологија најнеухватљивији појам у целокупним друштвеним наукама“, каже Дејвид Меклилан.⁵⁵⁶ У тексту „Политички појмови, теорије и идеологије: борба за мишљење“ Гордана Павићевић Вукашиновић исправно констатује: „Не мисле само идеалисти да идеје имају велики значај, а да посебно велики утицај имају они системи идеја који се називају политичким идеологијама јер обликују људско мишљење и деловање. ‘Крај идеологија’ о коме се причало деценијама није се догодио ни са колапсом комунизма, победом капитализма, окончањем хладног рата и биполарног светског поретка“.⁵⁵⁷ Стога је мало вероватно, наглашава ауторка, да можемо очекивати крај идеологија, јер идеолошки сукоби неће нестати све док постоји хоризонт у којем се политичке идеје и појмови могу различито тумачити. Утолико идеју о крају идеологија можемо схватити као сан о крају политике у којем се коначно разрешавају људска политичка неслагања. То у 21. веку није ништа вероватније него што је било у 20. веку.⁵⁵⁸ И данас су на сцени старе идеологије са дугом традицијом,⁵⁵⁹ њихове „нео“ варијанте, као и нове, те се људско мишљење о

⁵⁵⁵ Извори тоталитаризма, www.mreza-mira.net, стр. 476,

⁵⁵⁶ McLellan David, *Ideology. 2nd edn, Milton Keynes, Open University Press, 1995.*

⁵⁵⁷ Научни чланак у зборнику „Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ“, прилози пројекту 2006, Правни факултет Универзитета у Београду 2007, стр. 77–93, www.ius.bg.ac.rs.

⁵⁵⁸ Festenstein Matthew and Kenny Michael, *Political Ideologies, Oxford University Press, Oxford, 2005, pp. 6.*

⁵⁵⁹ Највећи утицај на обликовање модерног западног друштва имале су три интелектуалне традиције – политичке теорије и истовремено идеологије у различитим варијантама: либерализам, конзервативизам и социјализам.

друштву и свету обликује и преобликује под утицајем старих и нових идеолошких сукоба.

Иако се не може утврдити истинитост идеологије због њене вредносне димензије, идеологије полажу право на откривање истине, а као „режими истине“ увек су повезане с моћи. Снабдевајући нас језиком политичког дискурса, скупом претпоставки о томе како друштво функционише и како би требало да функционише, идеологија структурира оно што мислимо, као и начин на који делујемо. Идеологије су интелектуалне мапе друштвеног света, помажу да се установи однос између појединаца и група с једне стране, и већих структура моћи, с друге. Зато идеологије имају кључну улогу било у одржавању преовлађујуће структуре власти (тима што је приказују као праведну, природну, поштену), било у оспоравању те структуре, тима што осветљавају њене неправедности и неправичности, скрећући пажњу на дражи алтернативних структура власти.⁵⁶⁰ Идеологије треба анализирати као најтипичнији облик политичког мишљења, јер њихово проучавање води политичке теоретичаре до срца онога што је политичко.⁵⁶¹ Где је то срце политичког у Србији на интелектуалној мапи света последње деценије 20. века, на крају једне епохе?

Две доминантне идеологије обележиле су, по Срећку Михајловићу, дух тога времена: идеологија национализма и идеологија стандарда (доживљаване кроз носталгију за великом Србијом и кроз носталгију за социјализмом). „Иако изгледа апсурдно, обе идеологије се допуњују и чине идеолошки амалгам у којем смо живели – социјалнационализам – победничком опцијом у неколико изборних турнуса“.⁵⁶² Тончи Кузманич сматра да је национализам само делимични, а народњаштво важнији узрок за оно што је названо „насилно растурање“ СФРЈ и да сродност (не само програмска) социјалног и народњачког револуционирања, њихова отвореност насиљу и фузија до које је дошло између њих (национал-социјализам), само додатно праве потешкоће при покушајима дешифровања те не баш тако честе историјске симбиозе. „Све је било, више или мање, направљено у

⁵⁶⁰ Ibid, стр. 17.

⁵⁶¹ Michael Freeden, *Ideology and political theory*, *Journal of Political Ideologies* (February 2006), 11, (1), pp. 3-22.

⁵⁶² Срећко Михајловић, Решење у „зауставном времену“ – Јовањдански избори: дуга предигра и још дужа завршница, стр. 9, у: ОКО ИЗБОРА 15, Парламентарни избори у Републици Србији 21. јануара 2007, приредио Срећко Михајловић, за издавача Зоран Лучић.

перспективи Народа, а Народ није исто што и држава. Управо 'перспектива Народа', 'Народа као (само)циља' и 'регулативне идеје' било је оно што је омогућило и што је чак захтијевало уживање у самом-клању, или чистом клању, и што, посљедично, најчешће није ни могло 'уродити државом'. Дапаче, уродило је Народом, што је врло често значило и не-државом, још-не-државом, нацијом-државом или чак распаднутом, не-више-државом".⁵⁶³ Стога Кузманич пледира да је одговарајућа ознака за оно што се догодило свим бившим југословенским просторима заправо пост-фашизам. Сматрамо да је срж Милошевићеве владавине најбоље изразио Момчило Михајловић афоризмом: „Ово није фашизам, ни нацизам, ни стаљинизам. Ми смо од сваког система узели оно најбоље”.⁵⁶⁴

Процес друштвених и политичких промена драматичним ратним као и народним догађањима,⁵⁶⁵ протестима, демонстрацијама и побунама пратио је и сâм језик. На развалинама идеолошког раја - израстала је и идеолошка карабуцевина, а идеолошка и језичка збрка међусобно су се храниле читаву деценију. Бескрајна сложеност света и крупног политичког догађаја какво је било НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. магијом владајућег политичког дискурса преточена је у најједноставнију црно-белу слику која се пресликала у политички дискурс парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања. За нашу анализу политичког дискурса у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. може послужити лингвистичка дефиниција идеологија као најопштијих типова контекста који одређују вредносно значење речи, фраза, реченица и дискурса,⁵⁶⁶ као и шире социјално одређење идеологија Тојна ван Дијка као основа друштвених представа које деле чланови неке друштвене групе.⁵⁶⁷

⁵⁶³ Тончи Кузманић, *Распад Југославије и наслеђе: народњаштво, а не национализам*, у: *Насилно растурање Југославије – узроци, динамика, последице*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2004, стр. 38, 39.

⁵⁶⁴ Без маске, Момчило Михајловић, афоризми, www.aforizmi.org.

⁵⁶⁵ По мишљењу аутора књиге „Антибијократска револуција (1987–1989)” (Бојане Лекић, Зорана Павића и Славише Лекића), првог од четири дела пројекта *Како се догађао народ*, народ се догодио 1987, 1991, 1996/1997. и 2000. године.

⁵⁶⁶ *Malrieu, Jean-Pierre, Evaluative Semantics: Language, cognition, and ideology*, 1999, London/New York, Routledge.

⁵⁶⁷ Схваћене у овом најопштијем смислу, идеологије нису нужно „негативне” или „лажне”, нити је њихово постојање карактеристично само за доминантне групе које идеологију (зло)употребљавају ради легитимације своје моћи или успостављања једноумља или консензуса.

Политички дискурс својеврстан је облик трошења идеологије – речи више нису пуке речи већ чиниоци моћи. А моћ владајућег политичког дискурса била је 1999. таква и толика да је свако противречје проглашавала издајничким и неподобним. Ратне околности 1999. само су повећале тоталитарност режима и тоталитарност владајућег политичког дискурса: „Проблем са тоталитарним режимима није у томе што они безобзирно спроводе политику силе, него што се иза њихове политике крије сасвим нова и до сад непозната концепција силе, као што и иза њихове *realpolitik* сасвим нова и до сад непозната концепција реалности. Потпуно занемаривање непосредних последица, пре него безобзирност; искорењеност и занемаривање националних интереса, пре него национализам; презир према утилитарним мотивима, пре него бескрупулозно остваривање сопствених интереса; ‘идеализам’, тј. непоколебљива вера у фиктивни свет идеологије, пре него глад за моћи – све је ово у међународну политику унело нов фактор, опаснији од пуке агресивности”.⁵⁶⁸ Идеолошка исправност и тоталитарност тражиле су и нашле своју потврду и у дискурсу парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999: као доказ да народ има „правила став”, да је „на линији”, да је уз свог вођу, као заштитни знак, ознака за препознавање и одвајање српског од несрпског, патриотског од непатриотског, исправног од неисправног, истинитог од лажног, напредног од назадног, ангажованог од пасивног... Политички дискурс у паролама и слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. атест је правилности друштвене свести, морала и политичких циљева и постаје важнији од свега: и од онога што се чини и од стварности саме, што Хана Арент описује речима: „Кад се једном нађе премиса, полазиште идеолошког мишљења, искуство више не утиче на њега и стварност га ничему не може научити... Припрема је успела када људи изгубе контакт са другим људима исто као и са стварношћу која их окружује; јер заједно са овим спонама, они губе не само отвореност за нова искуства, него и способност да мисле. Идеални поданици тоталитарне државе нису убеђени нацисти или убеђени комунисти, него људи који између чињенице и фикције (а

⁵⁶⁸ Хана Арент, „Извори тоталитаризма”, Феминистичка издавачка кућа 94, Београд, 1998, стр. 425.

њу чини стварност искуства), између истине и неистине (њу, опет, чине норме мишљења) више не праве разлику”.⁵⁶⁹

Више од деценије (1987–2000) хипнотичким ефектима владајући српски политички дискурс призивао је тамне силе колективне подсвести, надувавао колективну психу српског народа. На развалинама идеолошког раја, у сâм сумрак 20. века, народ опет „проговора” и то у јеку сопственог страдања – под НАТО бомбама 1999. Ехо политичког дискурса 1999. који одзвања паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. бележи табела 50. Леву колону табеле 50 чини владајући политички дискурс 1999, а десну колону табеле 50 његов одраз у народном гласу парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999, фолклоризована варијанта у народном духу – политички дискурс бомбардованог народа.

Након што је деценијским деловањем остварио „добровољни” пристанак народа на „неизбежну” патњу, владајући политички дискурс остварио је 1999. свој пуни и потпуни успех: побуњени народ под НАТО бомбама говорио је језиком власти (табела 50).

⁵⁶⁹ Ibid, стр. 481.

Табела 50. Политички дискурс 1999. у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999.

ПОЛИТИЧКИ ДИСКУРС 1999.	ПАРОЛЕ, СЛОГАНИ И ГРАФИТИ ПРОТЕСТА ПРОТИВ НАТО БОМБАРДОВАЊА 1999.
ПОЛИТИКА СЛОБОДАНА МИЛОШЕВИЋА НЕМА АЛТЕРНАТИВУ. <i>закључак састанка окружних начелника Србије</i>	Немамо право да се не одбранимо.
ОНО ШТО ЈЕ НАШ ВРХОВНИ КОМАНДАНТ, ПРЕДСЕДНИК ЈУГОСЛАВИЈЕ СЛОБОДАН МИЛОШЕВИЋ ПОРУЧИО ЧИТАВОМ СВЕТУ, А ПОСЕБНО НАШЕМ НАРОДУ, ДА ОДБРАНА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ НЕМА ЦЕНУ, ТО ЈЕ ЗА НАС НАЈВЕЋА ЗАПОВЕСТ И ТО ЈЕ НАРЕЂЕЊЕ КОЈЕ ЋЕМО МИ СИГУРНО ИЗВРШИТИ, ПО ЦЕНУ ДА ДАМО СВИ СВОЈЕ ЖИВОТЕ. <i>Небојша Павковић</i>	КЛИНТОНЕ, ГЛАВУ ДАМО КОСОВО НЕ ДАМО
ОДБРАНИЋЕМО КОСОВО ПО ЦЕНУ ДА СВИ ИЗГИНЕМО. <i>Небојша Павковић</i>	Бомбардујте јаче, летите боље, ипак је српско Косово поље!
СРБИ ЋЕ СТРАДАТИ АЛИ АЛБАНАЦА ВИШЕ НЕЋЕ БИТИ. <i>Војислав Шешељ</i>	Борићемо се до последњег Албанца. НАТО
АМЕРИКАНЦИ ИМАЈУ ДОЛАР, ОРУЖЈЕ, БОМБЕ, МИ ИМАМО КОСОВО, СРБИЈУ И СЛОБОДАНА МИЛОШЕВИЋА. <i>Радован Панков</i>	Слободане, с тобом смо
СРБИЈА СЕ ПОКОРИТИ НЕЋЕ, СРБИЈА ДАЈЕ СВОЈЕ ЖИВОТЕ ЗА НОВУ СРБИЈУ! НАШЕ СРЦЕ ЈЕ ВЕЋЕ ОД СВИХ ЗАЛА ОВОГ СВЕТА! У ОВОЈ СРБИЈИ ЖИВИ 11 МИЛИОНА СЛОБОДАНА МИЛОШЕВИЋА! <i>Горан Триван</i>	Слобо, слободо
СЛОБОДАН МИЛОШЕВИЋ НАМ ЈЕ ОБЈЕДИНИО РАЗУМ И СРЦЕ. <i>Жељко Симић</i>	Колико је наше срце сад се види!
ЈУГОСЛАВИЈА ЈЕ МЕТА ФАШИСТИЧКОГ МУТАНТА КОЈИ ЈЕ РОЂЕН КРАЈЕМ ОВОГ ВЕКА. <i>ЈУЛ</i>	НАТО = Трећи Рајх, Клинтон = Хитлер, Кларк = Геринг, Шредер = Химлер, Солана = Франко, Блер = Гебелс
СРБИ НЕЋЕ ДОПУСТИТИ ДА ЗАВРШЕ КАО ИНДИЈАНЦИ ПРЕ ДВА ВЕКА, НИТИ ЋЕ ОД СЕБЕ НАПРАВИТИ ЕВРОПСКЕ КУРДЕ, НИТИ ЋЕ ДОЗВОЛИТИ И ПРИХВАТИТИ УЛОГУ НОВИХ ЈЕВРЕЈА. <i>Мира Марковић</i>	Срби нису Индијанци, нити је Србија резерват!
ЦЕЛА ПЛАНЕТА ЈЕ МЕТА <i>ЈУЛ</i>	СРБИЈА ЈЕ МЕТА, ЦИЉ ЈЕ ЦЕО СВЕТ!!!
ЗА НАШ НАРОД СЛОБОДА И ПРАВДА СУ УВЕК БИЛЕ СВЕТИЊЕ. <i>Александар Бакочевић</i>	Слобода и правда за све

ЖАО МИ ЈЕ НАТО ПАКТА, АЛИ МИ ЋЕМО СЕ БРАНИТИ СВИМ МОГУЋИМ СРЕДСТВИМА, КАКО ПРИЛИЧИ СРЈ. <i>Момир Булатовић</i>	Немогућа НАТО мисија
МИ НА КОСМЕТУ ИМАМО ДОВОЉНЕ ПОЛИЦИЈСКЕ И ВОЈНЕ ПОТЕНЦИЈАЛЕ ДА САСИЈЕЧЕМО ТЕРОРИЗАМ. <i>Момир Булатовић</i>	НАТО и ОВК – нацисти и терористи
КРАЈЊЕ ОДГОВОРНИМ ПОНАШАЊЕМ НАСТОЈАЛИ СМО ДА АФИРМИШЕМО ПОЛИТИКУ МИРА И НАЈВИШИХ ХУМАНИСТИЧКИХ ВРЕДНОСТИ САВРЕМЕНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ. <i>Милан Родић</i>	Мир на Балкану, нећемо рат!
АКО СТЕ ЗАИСТА МУШКАРЦИ, СИЋИТЕ СА ВАШИХ ВИСИНА, У КОЛИКОМ БРОЈУ ХОЋЕТЕ ДОБИТЕ НА КОСОВО, С ОРУЖЈЕМ КОЈЕ САМИ ИЗАБЕРЕТЕ, ТАМО ЋЕ ВАС ЧЕКАТИ ПРИЧЕШЋЕНА ЛАЗАРЕВА ВОЈСКА, СРПСКА ВОЈСКА С БАЊАКОМ КРСТАШЕМ, ИСТИМ ОНИМ ПОД КОЈИМ ЈЕ БРАНЕЊИ ХРИШЋАНСКУ ЕВРОПУ ОД ПОЛУМЕСЕЦА ВЕЋ ЈЕДНОМ ИЗГИНУЛА ДА БИ ВИ САДА ЖИВЕЛИ. <i>Богољуб Пејчић</i>	Ој Клинтоне, кучкин сине, хоћеш борбу са висине, што не сићеш у планине, да те Србин ту окине
МИ ИМАМО БОГАТСТВА КОЈА НИ АМЕРИКА НЕ МОЖЕ ДА КУПИ, ЗАТО ШТО НЕМА ТОЛИКО ДОЛАРА ДА ПЛАТИ КОЛИКО ОНА ВРЕДЕ. ТА БОГАТСТВА СУ НАЦИОНАЛНА ЧАСТ И ОБРАЗ. <i>Ратко Марковић</i>	Авиони су вам невидљиви, као душа и образ
МИ ЋЕМО ПОБЕДИТИ. <i>Војислав Шешељ</i>	Биле победићемо, то нам је навика.
НЕМАМО ДРУГОГ ИЗБОРА, ОСИМ ДА ПОБЕДИМО! <i>Милан Милутиновић</i>	Морамо победити – нема нам друге!
МИ СМО МОРАЛНИ ПОБЕДНИЦИ. <i>Милан Милутиновић</i>	Непобедив је народ који брани своју слободу
НАШ НАРОД, НАША ВОЈСКА, НАША ПОЛИЦИЈА, НАШЕ ДРЖАВНО РУКОВОДСТВО ЈЕДИНСТВЕНО БРАНЕ ЗЕМЉУ И ЗБОГ ТОГА ОВО ЈЕ ОПТУЖНИЦА ПРОТИВ ЧИТАВОГ НАШЕГ НАРОДА И ЧИТАВОГ СЛОБОДОУМНОГ СВЕТА. <i>Ивица Дачић</i>	САД КАД НАС БОМБАМА ГАЋАЈУ СРБИ СЕ ВИШЕ НЕ СВАЋАЈУ ЈЕР НАШЕ ГЕСЛО САОПШТАВА САМО СЛОГА СРБИНА СПАШАВА
НИ СЛУТИО НИСАМ ДА ЋЕ САВЕЗНИЦИ УБРЗО ЗАБОРАВИТИ НАШУ ВЕРНОСТ ПРЕМА ЕВРОПскоЈ ЗАЈЕДНИЧКОЈ БОРБИ ПРОТИВ ФАШИЗМА, НАШУ ЗАВЕТНУ ОПРЕДЕЉЕНОСТ ВЕЛИКИМ НАЧЕЛИМА ПРАВДЕ И СЛОБОДЕ. <i>Дејан Медаковић</i>	Срби су спасли 600 америчких и британских pilota у Другом светском рату
МИ НИСМО ИМАЛИ НАМЕРУ НИ ДА ПУТУЈЕМО У ТЕ ЗЕМЉЕ СВЕ ДОК СУ ТАМО НА ВЛАСТИ ГОВНАРСКЕ ВЛАДЕ. <i>Војислав Шешељ</i>	Да једем говна, појео би НАТО
ПЕДЕСЕТ ГОДИНА САМ ЖИВЕО У ДРЖАВАМА ЗА КОЈЕ САМ СМАТРАО ДА СУ ОДРАЗ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ И ДЕМОКРАТИЈЕ. САДА ВИДИМ ДА НИ ИЗБЛИЗА НИСАМ БИО У ПРАВУ. <i>Томислав Карађорђевић</i>	Билова кита је костур америчке демократије.
РУСИЈА СЕ БРАНИ У ЈУГОСЛАВИЈИ. <i>Љубиша Ристић</i>	Браћо Руси не бојте се. Срби вас чувају.

НЕМОЈТЕ ДА БУДЕТЕ СЛУТЕ НОВОГ СВЕТСКОГ ПОРЕТКА. <i>Радмило Маројевић</i>	Народе света, будите са нама Народи Америке, отерајте Клинтона Народи Енглеске, отерајте Блера Народи Француске, отерајте Ведрина Народи света будите са нама да сутра не изгори и планета
НАПАД НА НАС, НАПАД ЈЕ НА РУСИЈУ. <i>Милован Бојић</i>	РУСИ СУ СТИГЛИ! ГОТОВО! АВРАМ ИЗРАЕЛ
ГРАЂАНИ ЈУГОСЛАВИЈЕ ОЧЕКУЈУ ВЕЋУ ОДЛУЧНОСТ РУСИЈЕ. <i>Момир Булатовић</i>	Гаспађин Јељцин, топове – а не попове!
НЕЗАЈАЖЉИВИ АМЕРИКАНЦИ БИ КРЕНУЛИ И НА ДРУГЕ ПЛАНЕТЕ. <i>Милован Бојић</i>	Џаба НАТО свемирска лађа кад је Србин хаубицом гађа.
МОРАМО СЕ ПОМИРИТИ СА ЧИЊЕНИЦОМ ДА СЕ НА ЧЕЛУ АМЕРИКЕ НАЛАЗИ ЛУД ЧОВЕК. <i>Иван Марковић</i>	Луди Биле, рано наша, ти си гори од усташа.
ЈЕДАН ЧОВЕК ВЛАДА СВЕТОМ А НЕ ВЛАДА САМ СА СОБОМ. <i>Матија Бећковић</i>	Моника па ти ми исиса мозак! Бил Клинтон
ТО СУ УСИЈАНЕ ВАШИНГТОНСКЕ ГЛАВЕ НА ЧЕЛУ СА ЛУДИМ САКСОФОНИСТОМ АДОЛФОМ КЛИНТОНОМ. СРС	Хитлер поново рођен, живи у Америци под именом Адолф Клинтон.
ИЗУЗЕЦИ, У КОЈЕ СПАДАЈУ НЕКЕ МАЊЕ СТРАНКЕ И ПОЈЕДИНЦИ, ОСТАЋЕ ЗАПАМЋЕНИ У БУДУЋНОСТИ ПО ТОМЕ ДА НИСУ БИЛИ УЗ СВОЈУ ЗЕМЉУ КАДА ЈОЈ ЈЕ БИЛО НАЈТЕЖЕ, А ГОРКО СЕ ВАРАЈУ И УЗАЛУД СЕ НАДАЈУ ДА ЋЕ ТАЈ СУД ИСТОРИЈЕ И ЧАСТИ ИЗБЕЋИ. <i>Слободан Милошевић</i>	Опрости тато што бесмо за НАТО (шетач у протесту 1996–1997)
ЈУГОСЛОВЕНСКА ЛЕВИЦА ВИДИ НАШ НАРОД КАО НАЈБОЉИ НАРОД НА СВЕТУ. НИКАД НИЈЕ БИЛО МАЊЕ ИЗДАЈНИКА У НАШЕМ НАРОДУ, НЕГО ОВИХ ДАНА. АЛИ ИХ ИПАК ИМА. СВЕ ШТО ПРОТИВ СВОЈЕ ЗЕМЉЕ УРАДЕ ТРЕБА ДА ЗНА ЈАВНОСТ, ПА НЕКА ИМ НАРОД СУДИ. <i>Мира Марковић</i>	Судите им поштено, па да их стрелјамо
НАЈБОЉИ ОДГОВОР АГРЕСОРУ НА НАШУ ЗЕМЉУ ЈЕ АКО СВАКО РАДИ И ВИШЕ И БОЉЕ. <i>Слободан Милошевић</i>	БИЛЛИ!!! БРЖЕ ми САГРАЂУЈЕМО НЕГО што ВИ СРУШИТЕ!!! ГП. „ЦРНА ТРАВА”, Власотинце
НАПАДИ НАТО-а СУ УЧИНИЛИ МАЛО ШТЕТЕ. <i>Слободан Милошевић</i>	Да наздравимо, бато, не може нам ништа НАТО
СРЕЂАН НАМ МИР. <i>Слободан Милошевић</i>	Голуб мира јачи од црног сокола.

Политике нема без језика који је истовремено и оруђе с којим мислимо и средство којим комуницирамо и идеолошко-политички симбол. Речи у политици нису само одраз „објективне“ стварности, речи обликују стварност и наш став према њој, носе тежак идеолошки терет, склоп претпоставки и веровања, а политички дискурс настоји да поједностави и утолико нетачно представи бескрајну сложеност стварног света.⁵⁷⁰ Претпоставка критичке, односно идеолошке анализе дискурса, према Тојну ван Дијку, јесте да идеологија писца (или говорника) може бити „разоткривена“ преко пажљивог читања, разумевања или систематске анализе, јер се идеолошка позиција експлицитно или ненамерно изражава кроз језик и комуникацију.⁵⁷¹ Посматрајући налазе табеле 50 запањује истоветност владајућег политичког дискурса и политичког дискурса у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. Уједно, налази табеле 50 дају и одговор на основно питање критичке анализе дискурса – зашто је текст парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. такав какав јесте: десна колона табеле 50 (пароле, слогани и графити протеста против НАТО бомбардовања 1999) директна је последица дугогодишњег излагања левој колони табеле 50 (политички дискурс 1999). Наиме, анализом владајућег политичког дискурса у СР Југославији пролећа 1999. у првом делу рада (потпоглавље 1.1.4. Политички дискурс пролећа 1999. са потпоглављем 1.1.4.1. Језик: поглед са земље) и квалитативном анализом садржаја парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. у другом делу рада (2.2.4.1. Квалитативна анализа садржаја парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и 2.2.6. Садржај протестних графита) закључујемо да су оквири (фрејмови) у којима власт у СР Југославији 1999. гради и грана српски политички дискурс идентични оквирима (фрејмовима) који се појављују у паролама, слоганима и графитима Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999.

За Тојна ван Дијка основу идеолошке матрице политичког дискурса чини поларизација на оне који припадају групи и оне који јој не припадају и остварује се кроз асиметрију МИ и ОНИ и низ стратегија позитивног самопредстављања и

⁵⁷⁰ Heywood, Andrew, *Political Ideas and Concepts. An Introduction*, Hampshire and London: The Macmillan Press, 1994, p. 7.

⁵⁷¹ *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: Sage, 1998.

негативног представљања других. Поларизација идеолошке матрице политичког дискурса проверена је политичка стратегија.⁵⁷² Основни фрејмови групе МИ и групе ОНИ као основа идеолошке матрице поларизације, у којима власт у СР Југославији 1999. гради и грана владајући српски политички дискурс су следећи.

- **МИ смо:** браниоци отаџбине, хероји, борци против фашизма, борци против тероризма, борци за слободу Косова, нападнути слободољубиви и правдољубиви народ, Добро, Светло, победили.
- **МИ:** бранимо Косово, ослобађамо српску колевку од ОВК терориста, банди и криминалаца, ми се праведно светимо, пружамо отпор Новом светском поретку, спроводимо мирољубиву политику на Косову.
- **ОНИ су:** бездушни агресори, кукавице са висина, повампирени фашисти, нови нацисти, светски терористи, окупатори Косова, НАТО злочинци, Зло, Тама, поражени.
- **ОНИ:** окупирају Косово, окупирају српску колевку заједно са ОВК терористима, бандама и криминалцима, убијају недужни српски народ, хоће да нас покоре пројектом Новог светског поретка, врше војну агресију на суверену земљу.⁵⁷³

Анализа садржаја парола, слогана и графита Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. кроз два поглавља Приче (МИ и ОНИ) даје нам идентичне резултате и сведочи о томе колико је моћан био утицај владајућег политичког дискурса СР Југославије 1999. и на стварност Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. и на глас народа који паролама, слоганима и графитима одјекује. Анализом садржаја парола и слогана Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. истражили смо, као захтев критичке анализе дискурса, претпоставке на којима текст парола, слогана и графита почива и ставове које имплицира, тј. стратешки консензус оба поглавља Приче (поглавља МИ групе и поглавља ОНИ групе), који заправо има функцију фрејмова у којима се гради и грана политички дискурс Приче.

⁵⁷² *Elite discourse and racism. Newbury Park, CA: SAGE, 1993.* Анализирајући, 1993. године, 23 чланка из „Вашингтон поста“ и „Њујорк тајмса“ у којима се помињу речи „терор“ и „тероризам“, Тојн ван Дијк закључује како већина чланака повезује овакве чинове политичког насиља са Муслиманима, муслиманским фундаменталистима, Арапима или Блиским Истоком, и то у контексту опште слике о Муслиманима и Арапима. Ни у једном се чланку тероризам не доводи у везу са другим виновницима политичког насиља у свету (на пример у Салвадору).

⁵⁷³ Видети: табела 1. Српска реторика *vs.* НАТО реторика током сукоба на Косову 1999, стр. 29 рада.

• **Поглавље МИ групе Приче** парола, слогана и графита у целини претпоставља постојање следећег стратешког консензуса: НАТО бомбардовање је противно свим људским и божијим законима, неправедно, нехумано и ничим изазвано, ми смо невина жртва Новог светског поретка, ми смо херојски, слободољубиви и правдољубиви народ (правда и истина су на нашој страни) који у борби против НАТО (фашизма и тероризма) и у одбрани Косова побеђује.

• **И поглавље ОНИ групе Приче** парола, слогана и графита претпоставља постојање стратешког консензуса: они су НАТО зликовци, агресори, оличење зла, бруталне силе, неправде, тероризма, лажи, кукавице, повампирени фашисти, окупатори Косова.⁵⁷⁴

Оштро разграничење МИ и ОНИ групе Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. парола, слогана и графита преноси се на још уопштенију поларизацију између Срба и остатка света, а стратешки консензус оба поглавља Приче (МИ и ОНИ) има за циљ успостављање једноумља и апсолутну подршку политици режима Слободана Милошевића. МИ и ОНИ званичног политичког дискурса 1999. и политичког дискурса у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања је идеолошко МИ које значи да се може увек бити у праву, док ОНИ пак јесу само и опет увек у криву.⁵⁷⁵ За сваки оквир (фрејм) групе МИ и групе ОНИ владајућег политичког дискурса СР Југославије 1999. наводимо по једну (од мноштва) парола слогана и графита Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999, као илустрацију и отеловљење званичног политичког дискурса. Ево како политичким дискурсом парола, слогана и графита Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. одјекује владајући политички дискурс као скривени глас народног господара – *His master's voice*:

МИ:

- Немамо право да се зауставимо, да се не одбранимо!
- Херојство излуђује НАТО
- Србија против фашиста вером. А како ће они против: урагана, торнада, поплава, вулкана...
- НАТО терористи
- КЛИНТОНЕ, ГЛАВУ ДАМО КОСОВО НЕ ДАМО
- Непобедив је народ који брани своју слободу
- Тамо где су људи добре ћуди, песма се ори
- За ово срце ви немате ракету.
- НАТО убице, уразумите се, Србија је победник

⁵⁷⁴ Видети стр. 229–234 рада.

⁵⁷⁵ Слободан Инић, „Говорите ли политички?“, ИИССО Србије, Београд, 1984, стр. 33.

ОНИ:

- НАТО – озонска рупа у души човечанства
- КУКАВИЦЕ СИЋИТЕ ДОЛЕ!!!
- НАТИСТИ – фашисти
- НАЦИСТИЧКА
АМЕРИЧКА
ТЕРОРИСТИЧКА
ОРГАНИЗАЦИЈА
- Бомбардујте јаче, летите боље, ипак је српско Косово поље!
- Стоп НАТО злочинцима
- КО ПЕВА ЗЛО НЕ МИСЛИ П.С. Клинтоне научи да певаш
- ИЗ ПАКЛА: „Где су нам потписници (шиптарски) из Рамбујеа ? ...ха..ха..ха“
- Ваш пораз је већи од наше победе!

Ова очигледна истоветност идеолошке матрице поларизације званичног политичког дискурса и политичког дискурса у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999, као и истоветност њиховог стратешког консензуса, сведочи о намерама „народног певача“ и „народног гласа“ да буде подршка, оправдање, објашњење, алиби, панцир владајућем политичком поретку и владајућем политичком дискурсу као његова фолклоризована варијанта прекривена популистичким велом „с оне стране политике“. Уједно, ове истоветности могу се промишљати и као универзум у коме се јасно очитују ограничења (у Фукоовом смислу) и такве политике и таквог дискурса који је заправо систем који структурира начин на који перципирамо реалност. Из угла фукоовске анализе дискурса, сâма особа нема много могућности избора, већ је као субјект одређена позицијом у дискурсу. Стога бисмо побуњени народ и његов глас побуне под НАТО бомбама 1999, тј. политички дискурс бомбардованог народа могли промишљати и као резултат дискурзивне праксе спровођења дисциплинујуће моћи, својеврсног друштвеног механизма непрекидног надзора који представља инструмент спровођења моћи над људима. Моћ на људима споводио је непрекидно и најбруталније политички дискурс током владавине Слободана Милошевића обликујући начин перцепције реалности, а побуњени „народни глас“ под НАТО бомбама само се укалупио у припремљену структурирану шему владајућег политичког дискурса и његове оптичке варке интелекта.

Основни дискурзивни маркери којима су остварене ове истоветности су заменице („ми“, „они“, „нас“, „њих“, „наше“, „њихово“), али и деиктички изрази попут

„овде” и „тамо” („овде” се у фреквенцијском речнику парола и слогана појављује са апсолутном фреквенцијом 9, а „тамо” са апсолутном фреквенцијом 4). Заменице су најфреквентнија врста функционалних (граматичких) речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. и као категорија персоналности веома су значајне. Занимљив податак фреквенцијског речника парола и слогана је да су личне заменице: „ти” (248), „ја” (235) и „он” (108) дупло фреквентније од присвојних и показних заменица корпуса (апсолутна фреквенција ове три личне заменице износи 591, а релативна 6,62%). Такође, приметно је потпуно одсуство њихових облика множине („ми”, „ви”, „они”) међу првих 15 по рангу у фреквенцијском речнику (табела 26. Заменице фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999).⁵⁷⁶ Категорија персоналности у политичком дискурсу поседује огроман манипулативни потенцијал, чији значај истиче и Милица Вуковић: „Употреба појединих личних замјеница и глаголског лица, тј. категорија персоналности, може да енкодира политичке идеологије и тиме одговори на питање да ли се ради о политици ауторитета, политици која полаже на грађење групног идентитета или политици која се заснива на поларизацији између оних који припадају групи и који се позитивно самопредстављају и оних који јој не припадају, а који се негативно карактеришу”.⁵⁷⁷ Откуда одсуство облика множине међу најфреквентнијим заменицама у дубоко поларизованом политичком дискурсу парола, слогана и графита протеста?

Прва, најупадљивија идеолошка структура која се опажа у политичком дискурсу парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. јесте отворени национализам и наглашени етноцентризам, и у њима лежи одговор на претходно питање. Иако се именица „нација” појављује свега 5 пута у

⁵⁷⁶ Видети стр. 156 рада.

⁵⁷⁷ Милица Вуковић, Прво лице једине у црногорском парламентарном дискурсу, *FOLIA LINGUISTICA ET LITTERARIA: ЧАСОПИС ЗА НАУКУ О ЈЕЗИКУ И КЊИЖЕВНОСТИ* (3/4) Институт за језик и књижевност Филозофски факултет, Никшић, Универзитет Црне Горе, www.folia.ac.me. Анализирајући црногорски парламентарни дискурс, Вуковић долази до драгоцених сазнања: „Употреба замјенице ја и првог лица множине енкодира ауторитативну реторику која истиче појединца и може да укаже на егоцентричност. Свјесни ове чињенице, политичари у унапријед припремљеном дискурсу, тј. текстовима који су писани да би били говорени, користе чак 3,6 пута мање ове перспективе него када спонтано излажу у размјенама реплика. У спонтанијем говору, посланици могу мање да контролишу избор перспективе и откривају своје право лице”.

фреквенцијском речнику парола и слогана (апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%), етничко и национално суверено владају политичким дискурсом парола, слогана и графита протеста. Поред тога што је идеолошко, МИ политичког дискурса парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. је пре свега етничко МИ. Тако налази фреквенцијског речника бележе:

- 72 пута појављивање именице „Србин“ (апсолутна фреквенција 72, релативна 0,80%),
- 70 пута појављивање именице „Србија“ (апсолутна фреквенција 70, релативна 0,78%),
- 22 пута појављивање придева „српски“ (апсолутна фреквенција 22, релативна 0,24%),
- а ту је залутала и једна „Српкиња“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), и
- једно „српство“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%).

То је доминантна структура етничког МИ политичког дискурса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. У ову велику групу затим улазе:

- именица „Косово“ (апсолутна фреквенција 21, релативна 0,23%),
- именица „Косово поље“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%),
- придев „косовски“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Југославија“ (апсолутна фреквенција 12, релативна 0,13%),
- именица „Савезна Република Југославија“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- придев „југословенски“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Војводина“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- придев „војвођански“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Крајина“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Крајишник“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Црногорка“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Циганин“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%).

Важно је напоменути да овако етнички структуриран идеолошки дискурс настаје у време када је СР Југославија уставом дефинисана као савезна држава у којој власт припада грађанима. У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. само 2 пута се појављује именица „грађани“ („И ми смо Србија. Грађани Бања Луке“, „Издржи рођена земља. Грађани Бања Луке“) (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%) и једном придев „грађански“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%). Националним мањинама у

фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. нема ни трага (сем једном употребљене именице „Цигани“: „ЈУГОСЛАВИЈО, СРБИЈО, ВОЛЕ ТЕ ТВОЈИ ЦИГАНИ!“ и једном употребљене именице „Ром“: „Откупљујем Ф-117А за старо гвожђе. Шифра: Ром из Румуније“), док је Република Црна Гора представљена само кроз једну „Црногорку“ („Питају стару Црногорку шта мисли о бомбардовању, а она одговара: Синко, свуђе бомбардују, но ми остадосмо за бруку“).

Супротстављена, непријатељска етничка група ОНИ политичког дискурса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. изгледа овако:

- придев „амерички“ (апсолутна фреквенција 24, релативна 0,26%),
- именица „Америка“ (апсолутна фреквенција 21, релативна 0,23%),
- именица „Американац“ (апсолутна фреквенција 15, релативна 0,16%),
- именица „Сједињене Америчке Државе“ (апсолутна фреквенција 9, релативна 0,10%),
- именица „Европа“ (апсолутна фреквенција 12, релативна 0,13%),
- именица „Европска заједница“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Француска“ (апсолутна фреквенција 6, релативна 0,06%),
- именица „Француз“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%),
- именица „ослободилачка војска Косова“ (апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%),
- именица „Енглеска“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%),
- придев „енглески“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Шиптар“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%),
- придев „шиптарски“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Албанац“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%),
- именица „Албанија“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- придев „албански“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Немац“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%),
- придев „немачки“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- придев „британски“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Бугарин“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Италијан“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Тексас“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Тексашанин“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%),
- именица „Турчин“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%).

Сличну, само персонализовану, структуру групе ОНИ, групе српских непријатеља као значајну фигуру политичког дискурса забележили смо у табели 43. Српски непријатељи парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.⁵⁷⁸ и у њој доминирају Бил Клинтон (апсолутна фреквенција 331, релативна 3,71%) и НАТО (Атлантски пакт) (апсолутна фреквенција 135, релативна 1,51%), док историјске личности које дефилију политичким дискурсом парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања бележи истоимена табела 44.⁵⁷⁹ и међу њима доминирају Адолф Хитлер (апсолутна фреквенција 26, релативна 0,29%) и Милош Обилић (апсолутна фреквенција 6, релативна 0,06%).

Реч „политика“ појављује само једном у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. („Америчка спољна политика заснована је на принципу: Пољуби ме у дупе, или ћу ти разбијати главу. Харолд Пинтер“). Међутим, фреквенцијски речник препун је речи и појмова који собом носе снажан политички и идеолошки набој. Идеолошка збрка или идеолошка карабуцевина коју смо 1999. живели на развалинама идеолошког раја оставила је траг у политичком дискурсу бомбардованог народа. Имагинариј политичког дискурса парола и слогана побуне бележи: агресора, антихриста, барјак, бастион, Белу кућу, Белог анђела, Бога, бомбу, бомбардовање, Велику светску пороту, веру, војника, Војску Југославије, Грачаницу, Европску заједницу, дом, домовину, добровољце, дезертера, делегацију, демократију, Други светски рат, злочинце, идеал, идеју, истину, историју, императора, јунака, командоса, Крајину и Крајишнике, наду, нацију, нацизам, нацисте, напад, мир, миротворца, мисију, одбрану, обману, Нови светски поредак, пилота, победу, победника, покрајину, понос, пораз, право, православне, преговор, преговараче, ракету, рат, Републику Српску, Савет безбедности УН, УНЕСКО, СФОР, слободу, терористе, тиранство, Трећи Рајх, Трећи светски рат, убице, Ђеле кулу, усташе, фашисте, четнике, храброст, Шесту флоту... Такође је значајна висока фреквенција именице „свет“ (апсолутна фреквенција 32, релативна 0,35%), „народ“ (апсолутна фреквенција 18, релативна 0,20%) и „земља“ (апсолутна фреквенција 18, релативна 0,20%) у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања

⁵⁷⁸ Видети стр. 239 рада.

⁵⁷⁹ Видети стр. 241 рада.

1999. које се налазе међу првих 30 најфреквентнијих именица корпуса (табела 41. Именице фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999).⁵⁸⁰ Именицом „свет“ најчешће се опомиње на могућност да и остатак света доживи неправедну српску судбину, док „народ“ и „земља“ коју народ брани дају исконски легитимитет „народном гласу“ политичког дискурса парола и слогана.

Листа првих 30 именица по рангу фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (табела 30. Именице фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999)⁵⁸¹ занимљива је јер се значајно разликује од листа најфреквентнијих именица свих постојећих корпуса српског језика. Чак 16 именица од најфреквентнијих 30 у речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. су ономастички појмови: властита имена – 7 од првих 30 по рангу („Бил Клинтон“, „Моника Левински“, „Медлин Олбрајт“, „Адолф Хитлер“, „Тони Блер“, „Челзи Клинтон“, „Хавијер Солана“), топоними – 5 од првих 30 по рангу („Србија“, „Америка“, „Буђановци“, „Косово“, „Београд“), називи институција или нација – 4 од првих 30 по рангу („НАТО“, „Противваздушна одбрана“, „Србин“, „Американац“). Ове именице, уз осталих 14 најфреквентнијих са листе („Ф-117А“, „авион“, „свет“, „бомба“, „дете“, „Бог“, „земља“, „народ“, „склониште“, „убица“, „пилот“, „ракета“, „рат“, и „срце“) чворне су речи политичког дискурса бомбардованог народа 1999. За њима одмах следе именице: „Европа“, „Југославија“ и „Рус“. Тиме се потврђује да су именице најподложније дијахронијским променама и да се у именицама најснажније осликавају политички, идеолошки и друштвени утицаји.

Међу 30 најфреквентнијих глагола фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (табела 31. Глаголи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999)⁵⁸² најфреквентнији је глагол „бити“ (апсолутна фреквенција 563, релативна 6,31%)

⁵⁸⁰ Видети стр. 166 рада.

⁵⁸¹ Ibid.

⁵⁸² Видети стр. 171 рада.

као егзистенцијални глагол, који је најфреквентнији глагол и у свим постојећим корпусима српског језика. Листа најфреквентнијих глагола парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (табела 31, првих 30 глагола по рангу)⁵⁸³ бележи изузетно високу подударност са свим истраживаним корпусима српског језика: чак 9 глагола наше листе налазимо и међу 10 најфреквентнијих у „Фреквенцијском речнику савременог српског језика“ (сем глагола „казати“), као и међу 10 најфреквентнијих у фреквенцијском речнику парола Студентског протеста 1996/1997. (сем глагола „ићи“). Подударност најфреквентнијих глагола је велика и са „Српским језиком у бројевима“ (7) и корпусом српске прозе (7). То су следећи глаголи наше фреквенцијске и фреквенцијских листа корпуса српског језика, који су у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. присутни на следећи начин: „бити“ (апсолутна фреквенција 563, релативна 6,31%), „хтети“ (апсолутна фреквенција 87, релативна 0,97%), „имати“ (апсолутна фреквенција 52, релативна 0,58%), „доћи“ (апсолутна фреквенција 40, релативна 0,44%) „моћи“ (апсолутна фреквенција 39, релативна 0,43%), „видети“ (апсолутна фреквенција 31, релативна 0,34%), „знати“ (апсолутна фреквенција 24, релативна 0,26%), „дати“ (апсолутна фреквенција 16, релативна 0,17%), „рећи“ (апсолутна фреквенција 11, релативна 0,12%), „мислити“ (апсолутна фреквенција 9, релативна 0,10%), Овим се потврђује да су глаголи као врста речи најмање подложни дијахронијским променама, а све наведене можемо назвати егзистенцијалним по њиховом општем значењу. Међутим, за нашу анализу су значајни они глаголи који сведоче о животном искуству под НАТО бомбама 1999, а који се такође налазе на листи 30 најфреквентнијих по рангу:

- „јебати“ (апсолутна фреквенција 33, релативна 0,37%),
- „немати“ (апсолутна фреквенција 33, релативна 0,37%),
- „бомбардовати“ (апсолутна фреквенција 22, релативна 0,24%),
- „летети“ (апсолутна фреквенција 22, релативна 0,24%),
- „волети“ (апсолутна фреквенција 19, релативна 0,21%),
- „пасти“ (апсолутна фреквенција 19, релативна 0,21%),
- „чекати“ (апсолутна фреквенција 18, релативна 0,20%),
- „мењати“ (апсолутна фреквенција 16, релативна 0,17%),
- „падати“ (апсолутна фреквенција 14, релативна 0,15%),
- „победити“ (апсолутна фреквенција 14, релативна 0,15%),
- „попушити“ (апсолутна фреквенција 14, релативна 0,15%),

⁵⁸³ Ibid.

- „продавати“ (апсолутна фреквенција 12, релативна 0,13%),
- „требати“ (апсолутна фреквенција 12, релативна 0,13%),
- „чувати“ (апсолутна фреквенција 12, релативна 0,13%),
- „морати“ (апсолутна фреквенција 11, релативна 0,12%),
- „сићи“ (апсолутна фреквенција 10, релативна 0,11%),
- „пушити“ (апсолутна фреквенција 10, релативна 0,11%),
- „бранити“ (апсолутна фреквенција 9, релативна 0,10%).

За њима одмах следе: „певати“, „срушити“ и „бојати“ (се). Од наведених, глаголи „победити“, „чувати“ и „бранити“ често творе политички дискурс. Најчешћи глаголи политичког дискурса су, по истраживањима Дубравка Шкиљана, Радоја Симића и Марине Ратковић: „бити“, „требати“, „морати“ и „моћи“. Сва четири се налазе на листи најфреквентнијих глагола фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и то као 1, 21, 23. и 5. по рангу употребе. Ако изузмемо глаголе „бити“ и „моћи“ као најфреквентније и у корпусима савременог српског језика, остају „требати“ и „морати“ који дају ауторитарни тон политичком дискурсу парола и слогана протеста, негирају постојање другачијег мишљења, искључују дијалог, присвајају себи право на истину. Глаголи „требати“ и „морати“ бележе високу фреквенцију: „требати“ (апсолутна фреквенција 12, релативна 0,13%), „морати“ (апсолутна фреквенција 11, релативна 0,12%). Интересантан је податак да је готово четвртина колокација модалног глагола „морати“ с глаголом „победити“ („Опет немамо избора, морамо победити“, „Фрушка Гора победити мора!“, „Како год да окренеш, Фрушка Гора победити мора!“, „Нема нам спаса морамо победити!“), а да се готово половина глагола „требати“ (5 од 12) везује за „српску кару“ (варијација пароле „Олбрајтова кучко стара, теби треба српска кара“ и „Не треба нам ваш Мек, ми имамо тврћи“).

Придеви фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, показују да су, попут именица, најподложнији дијакхронијским променама. Тако се међу 30 најфреквентнијих придева (табела 32. Придеви фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999)⁵⁸⁴ налази само 10 који припадају најфреквентнијим

⁵⁸⁴ Видети стр. 174 рада.

придевима истраживаних корпуса српског језика. Придеви који боје политички дискурс парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. су:

- „недивљив” (апсолутна фреквенција 30, релативна 0,33%),
- „амерички” (апсолутна фреквенција 24, релативна 0,26%),
- „српски” (апсолутна фреквенција 22, релативна 0,24%),
- „хаварисан” (апсолутна фреквенција 10, релативна 0,11%),
- „Билов” (апсолутна фреквенција 7, релативна 0,07%),
- „јак” (апсолутна фреквенција 6, релативна 0,06%),
- „ваздушни” (апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%),
- „Клинтонов” (апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%),
- „тврд” (апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%),
- „главни” (апсолутна фреквенција 4, релативна 0,04%),
- „злочиначки” (апсолутна фреквенција 4, релативна 0,04%),
- „крив” (апсолутна фреквенција 4, релативна 0,04%),
- „слободан” (апсолутна фреквенција 4, релативна 0,04%),
- „сремски” (апсолутна фреквенција 4, релативна 0,04%),
- „стран” (апсолутна фреквенција 4, релативна 0,04%),
- „црн” (апсолутна фреквенција 4, релативна 0,04%),
- „авионски” (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%),
- „бесплатан” (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%),
- „видљив” (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%).

Прилози фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, показују, попут глагола, стабилност у дистрибуцији вероватноћа (табела 33. Прилози фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999).⁵⁸⁵ Најфреквентнији прилог парола и слогана, прилог „сад” (апсолутна фреквенција 22, релативна 0,24%) доприноси драматичности и актуелности политичког тренутка и политичког дискурса бомбардованог народа, а следећи по фреквенцији, прилог „само” (апсолутна фреквенција 20, релативна 0,22%) његовој искључивости.

Како и цифре (бројеви), а не само речи, поседују изузетан политички потенцијал, види се на листи најфреквентнијих 36 бројева фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. записаних арапским цифрама (табела 34).⁵⁸⁶ Ова табела несвакидашња је политичка прича о НАТО бомбардовању 1999. испричана бројевима који означавају: тачно време почетка

⁵⁸⁵ Видети стр. 176 рада.

⁵⁸⁶ Видети стр. 177 рада.

бомбардовања (19:55), дан, месец и годину почетка бомбардовања (24.3.1999.), тачно време протестних концерата и протестних окупљања (12:00), годину протеста бивших издајника, садашњих сабораца (1996–1997), годину победе над фашизмом (1945), модел обореног НАТО авиона (117), сатански број главног кривца и виновника НАТО бомбардовања (666), телефонски број главног кривца и виновника НАТО бомбардовања – Била Клинтона (99163545789321). Од значаја за политички дискурс парола и слогана су и политичко-географске координате у које се смешта Прича о протесту и НАТО бомбардовању 1999. (табела 45. Политичка географија парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999).⁵⁸⁷ Свака од најфреквентнијих локација („Америка“, „Буџановци“, „Косово“, „склониште/подрум“, „Београд“, „Европа“, „Балкан“, „Бела кућа“, „Бермудски троугао“, „Француска“, „Авијано“, „Вијетнам“, „Батајница“, „Енглеска“, „Лох Нес“) носи у себи идеолошко бреме које топографију политичког дискурса подиже на ниво политичког симбола.

Сви претходни налази о фреквенцијама речи су примамљиви и значајни за опис политичког дискурса бомбардованог народа 1999, али не и довољни за критичку анализу политичког дискурса. Ма како фреквенције као позитивни и значећи атрибути речи биле од непроцењивог значаја, а лексикометрија откривала неслућене односе међу речима, сâм вокабулар није довољан да би се припадало одређеном дискурсу, уколико се не практикује сама структура дискурса.⁵⁸⁸ Стога прихватамо опаску Теодора Адорна изнесу у „Жаргону аутентичности“ да се не може уврдити никакав *index verborum prohibitorum*, нити индекс племенитих речи, већ да, напротив, треба следити њихову функцију у жаргону. Поред наведене и анализиране идеолошке структуре и матрице поларизације политичког дискурса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, као и речи које припадају и корпусу парола и слогана и корпусу политичких појмова, нешто мора да држи на окупу прегршт речи побуне насталих под НАТО бомбама (укупно 9229 речи). То мноштво речи окупљају идеје као везивно ткиво политичког дискурса парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. Народни глас под НАТО бомбама као да је знао да се на

⁵⁸⁷ Видети стр. 243 рада.

⁵⁸⁸ Миле Савић, Критичка симулација, „Социолошки преглед“, vol. XXXV (2001), no. 3-4, стр. 235.

политичаре још више него на свештенике могу применити речи патријарха Павла: „Постоји принцип и за нас свештенике да у беседи развијемо највише три идеје. Јер, ако будемо развијали четири, људи ће упамтити две. Ако будемо развијали пет идеја, они ће запамтити једну. Ако их буде још више, неће запамтити ниједну. Када се човек замори, пажња опада и мора се са тим рачунати. То вам је као када човек претера у једењу. Биће му супротно од онога што му треба...”.⁵⁸⁹ Које то политичке идеје налазимо на интелектуалној мапи политичког дискурса бомбардованог народа 1999? Пре свих, најмаркантније су:

- Ентонационализам/Национализам,
- Антиамериканизам/ Антиглобализам, и
- Антифашизам.

Све три политичке идеје са заједничком фигуром Другог као непријатеља оживеле су доласком Слободана Милошевића на власт 1987: „Фигура о непријатељу је наречје мета-језика, производ језика идеологије. Непријатељ није и не мора бити стварни непријатељ, непријатељ настаје на успостављању присиљавајућег одређења речи. Политички говор о непријатељу није ништа друго него ствар неуспеха једне идеологије с обзиром на стварност”.⁵⁹⁰ НАТО бомбардовањем СР Југославије 1999. стварност је идеје ентонационализма, антиамериканизма и антифашизма распламсала, довела до усијања, а затим у наредним годинама претворила у тежак колективни пртљаг и снажне колективне представе дугог трајања.

⁵⁸⁹ Дејан А. Милић, Свето тројство политичког говорништва и четврти угаони камен, 2.4.2012, www.izbori2012.istinomer.rs.

⁵⁹⁰ Слободан Инић, „Говорите ли политички?”, ИИССО Србије, Београд, 1984, стр. 105.

3.1.2.1. Етноцентризам/Национализам

- Ко на Србе крене, у старту се зајебао.
 - Србин виљушком боц па боц,
а Американац прстима, у уста га јебем.
- Кад Срби пишу историју, нема неписмених.
- Кад схватите ко су Срби чешаћете се и где вас не сврби
 - Бог чува Србе
 - Клекни Клинтоне. Устала је Србија.
- Да је лако бити Србин не би то нас запало.
- ЈЕДНО ПРОРОЧАНСТВО КАЖЕ ДА ЋЕ НАС СРБА ОСТАТИ ТАМАН ТОЛИКО ДА СТАНЕМО ПОД ЈЕДНУ КРУШКУ. У ТОМ СЛУЧАЈУ: СВИ ДРУГИ ЋЕ СТАТИ ПОД ЈЕДАН МАСЛАЧАК И ТО БЕЗ ДА СЕ ГУРАЈУ.
 - Ма, какав Нови светски поредак.
Ово је рат малограђана против Срба.
 - МИ СМО УХВАТИЛИ ТРОЈИЦУ ВАШИХ,
МОЖЕТЕ ЛИ ВИ ДА УХВАТИТЕ НЕКОЛИКО МИЛИОНА НАШИХ?

Шопенхауер, пишући о идентитету човека, извукао је врло занимљиву линију извесних основних и такорећи судбинских „притежања” човекових. Идентитет човека, према томе, зависи од оног што човек јесте, што има, и што изгледа. Нама се чини да се ова идеологија може у целости применити и на народе. Код великих народа, бројно и територијално значајних, али пре свега репрезентативних као државе и културе, заступљене су све три серије поменутих капитала. И не само да су ти капитали заступљени по серијама, него се и интерсеријално појачавају. То јест, велики народ оно што има то често и јесте; и, што је још важније, оно што изгледа, то и јесте, и у том смислу и има... Мали народ, дакако, такође нешто има и јесте. Али, безначајан, или мало значајан као држава и култура, он вреди што вреди само са својим расним особинама, са својом расном а не културном индивидуалношћу. Још, та вредност остаје локализована, не прелази у интересне функције света, јер мали народ живи, тако да се изразимо, у међународној самоћи. У самоћи се, додуше, стичу знатни квалитети; али у истој тој самоћи се и губе квалитети, и често и они урођени. Самоћа више чува расу него што развија државу и културу... Мали народ се дуго не може похвалити ничим другим сем оним чиме се хвалила једна личност у једној од Проперцијевих елегија (књига IV, XI):

*Mi natura dedit leges a sanguine ductas,
ne posse melior ludicis esse metu.*

Мали народи су само „по законима из крви”, само од природе и расе оно што су; не умеју, можда и неће, од страха од суда судије, великог народа, да буду друкчији и бољи, да изгледају бар друкчији и бољи.

Исидора Секулић⁵⁹¹

⁵⁹¹ „Балкан”, Плави јахач, Београд, 2005, стр. 62.

Осим што описују истину, речи у политичком дискурсу и стварају истину.⁵⁹² Осим што описују стварност, речи у политичком дискурсу и стварају стварност. Речи политичког дискурса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. створиле су своју истину и своју стварност пролећа 1999. Ако тај политички свет и такву политичку стварност промислимо из перспективе критичке анализе дискурса као што су *моћ, конфликт, контрола и доминација*, очигледно је да побуњени глас под НАТО бомбама у суровој реалности 1999. није поседовао ни моћ, ни контролу, ни доминацију, већ је само сведочио и трпео последице великог светског политичког и ратног конфликта. Самим тим, овај политички дискурс бомбардованог народа је веома особен: без моћи, контроле, доминације, конфликта у стварности, он гради паролама, слоганима и графитима свој нови политички свет, своју нову политичку стварност и своје фантазме у којима има моћ, контролу, доминацију и управља конфликтом. Како је колективни аутор политичког дискурса парола, слогана и графита своју немоћ, подређеност и одсуство контроле у стварности претворио у моћ, доминацију и контролу описали смо у пододељцима квалитативне анализе садржаја парола, слогана и графита: 2.2.4.2.1. „24.3.1999. НАТО је већ почео да нам откопчава панталоне”,⁵⁹³ 2.2.4.2.2. Говори српски, да те цео свет бомбардује!”,⁵⁹⁴ 2.2.4.2.3. „GOD IS Србин”,⁵⁹⁵ 2.2.6.2.1. „Србине, ил си нинца ил си минца”.⁵⁹⁶ Сваки од њих, било да је реч о језику, вери, крви или тлу, у основи има идеју етноцентризма/национализма.

У политичком свету парола, слогана и графита против НАТО бомбардовања 1999. етничко и национално главни су садржај политичког. Етнички идентитет у паролама, слоганима и графитима Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. је неоромантичарски, дубоко укоренен у колективном животу, и темељи се на:
– православној вери Срба („За крст часни и слободу златну”, „НАТО људождери, у току је велики православни пост”, „Срби ће славити Ускрс зато што имају јаја!”),

⁵⁹² Hodges, Adam. “The Dialogic Emergence of ‘Truth’ in Politics: reproduction and Subversion of the ‘War on Terror’ Discourse”, *Colorado Research in Linguistics* 21.1 (2008): 1–12.

⁵⁹³ Видети стр. 237 рада.

⁵⁹⁴ Видети стр. 245 рада.

⁵⁹⁵ Видети стр. 257 рада.

⁵⁹⁶ Видети стр. 284 рада.

- заједничком српском језику (посебно ћириличном писму: „Ћирилица из *not dead!*“, „Говори српски, да те цео свет бомбардује!“),
- свести о сувереном владању одређеном територијом (Србијом: „Богу божије, цару цареве, Србија Србима, а Клинтону курац!“ и Косовом: „Косово је Србија!“).

Такво етничко и национално наслања се на традицију владајућег политичког дискурса и социјалног живота претходне деценије (1989–1999), на претполитички појам етнице у деценији рата и политичког непоретка, када политика још није била довољно политика, а нација још није израсла у демократску нацију. Но, народни глас више не захтева јединство етнице и територије, већ позива на јединство у одбрани земље од непријатеља који је постао више него стваран. Стога је расни појам националног (етничког) идентитета у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. утемељен у идеји Другог као Непријатеља и захтева конструкцију Другог као посредног средства за своју доминацију, односно почива у идеји политичког искључивања коју Пјер Нора назива „тешким комплексом изграђеним око појма странца“.⁵⁹⁷ Деценијским развијањем идеје политичког искључивања и фигуре о непријатељу постепено су сви постајали Други (наши бивши суседи, политички неистомишљеници, невладине организације, студенти, опозиционари, удружења грађана, хомосексуалци, пацифисти, Ватикан, Ислам, Албанци, Нови светски поредак, Европа, Америка, свет).

Док нису, 1999, сви постали и странци и непријатељи и Други. Сви сем Бога. И Русије. Српских савезника.

Бог

Да је Бог Србин каже нам једна од парола протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. Отуда политички дискурс бомбардованог народа 1999. и латинској изреци *Vox populi, vox Dei* даје нови ореол: и српски народни и божији глас стопљени су у Једно, свето, непогрешиво, неупитно. Квалитативном анализом садржаја у другом делу рада (подељком 2.4.3.2.3. „GOD IS СРБИН“) осветлили смо стања и особине колективног аутора Приче парола, слогана и графита о НАТО

⁵⁹⁷ У: *Obrad Savić, Figures of the Stranger, in Parallax, no. 34/2005, p. 73.*

бомбардовању 1999. кроз призму етничког и религијског идентитета. „Бог” се у фреквенцијском речнику парола и слогана јавља 20 пута (апсолутна фреквенција 20, релативна 0,22%) и заузима високо 18. место у ранговном поретку међу 30 најфреквентнијих именица, а придев „божији” једном (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), У борби против против синова Зла и Теме, Срби су у помоћ позвали Бога („ПОМОЗИ БОЖЕ!”, „Не праштај им Боже, знају шта раде”), Бог (јер „Бог види боље од Авакса”) са својим трибуналом („ПОТЕРНИЦА: ТРАЖИ СЕ ХИТЛЕРОВ УНУК ВИЛИЈАМ БЛАЈТ ЗВАНИ КЛИПАНТОН ЗБОГ РАТНОГ ЗЛОЧИНА. ТРИБУНАЛ ГОСПОДА БОГА КОЈИ ШТИТИ СРБЕ ВЕКОВИМА”) односи победу над ђаволом (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%) и антихристом („Клинтон – трећи антихрист”). Тако су Срби, пролећа 1999, уз Божију помоћ („Клинтон и Блер гореће у паклу. Бог је на нашој страни”, „Ви верујете у бомбе, ми верујемо у Бога”), помоћ најсвемоћнијег савезника (који је узгред, и сâм Србин), победили НАТО. И узгред му се захвалили: „Хвала Богу да нисам Американац”.

Русија

У то непоновљиво и незаборавно време НАТО бомбардовања и колективних халуцинација, заборављене су речи књаза Николе I Петровића Његоша: „Бог високо, Русија далеко”. У Причи парола, слогана и графита о НАТО бомбардовању 1999. једино Русија и Бог нису постали Други, нису искључени из пријатељске групе, групе српских савезника. „Руси” се у фреквенцијском речнику парола и слогана јављају 12 пута (апсолутна фреквенција 12, релативна 0,13%), придева „руски” нема, а „Борис Јељцин” у две пароле протеста (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%). Првом паролом, која реферише на посету руског патријарха Алексеја Београду 20. априла 1999,⁵⁹⁸ Јељцину се појашњава да су

⁵⁹⁸ Патријарх московски и све Русије Алексиј Други дошао је у посету СПЦ и патријарху српском Павлу, 20. априла 1999. године. По приспећу, руски патријарх Алексиј је, у пратњи патријарха Павла и више епископа Српске цркве, дошао у Саборну цркву у 7:30 ујутру. После целивања Светог престола, упутио се ка Храму Светог Саве, где су двојица патријараха и више архијереја служили Свету Архијерејску Литургију, заједно са свештенством и ђаконством. После Литургије, оба патријарха су се обратила народу. Руски патријарх Алексиј рекао је да је дошао да се помоли Богу заједно са српским народом, дајући му подршку, будући да су америчка војска и НАТО снаге у то време већ више од 20 дана бомбардовали српски народ. Патријарх Алексиј се истог поподнева вратио у Москву; према Посета руског патријарха Алексија бомбардованој Србији, 1999, www.saborna-crkva.com.

Србији потребни топови а не попови („Гаспаћин Јељцин, топове – а не попове!“), а другом се наговештава да постоји могућност да ће захтев уродити плодом: „Ја думају што буџет дум, дум, дум. ЈЕЉЦИН“).

Иако више у њему нема маштарија о славенофилству, о стварању велике православне империје „од Јадрана до Јапана“, нити се пева као у Другом светском рату: „Не бојте се штука авиона, нас и Руса триста милиона“, став политичког дискурса бомбардованог народа јасан је и одређен: „Београд није праг Вашингтона. Српски књижевници“. Политички дискурс парола и слогана 1999. Русе назива браћом и с љубављу млађег према обожаваном старијем брату каже: „Браћо Руси не бојте се. Срби вас чувају“, што значи да Срби бране западне границе православља. На браћу се затим апелује: „Руси! Пошаљите оружје, а не само делегације“, „Руси дајте ракете, ми имамо мете“. Апел се, неуслишен, понавља, конкретизује и појачава подсећањем на заједничког Христа: „БРАЋО РУСИ У ИМЕ ХРИСТА ПОШАЉИТЕ НАМ РАКЕТА С300“. Истовремено, ривалство две највеће светске силе народни певач бележи паролом: „Американци Русе плаше Фантомима, Руси им само наМИГују“, наговештавајући тако могућност њиховог сукоба. Имагинариј политичког дискурса бомбардованог народа 1999. не описује да ли се десио и како је текао одлучујући сукоб две највеће светске силе, али речима: „Само Руси имају такву технику“ да се закључити да су браћа услишила апел и да су стигле ракете С300. А и Руси: „Пажња, пажња, стигли Руси... Победили смо... Готово!!!“. Тако је политички дискурс парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. оповргао чак и књажеву: „Бог високо, Русија далеко“.

Косово

„Косово“ као снажна митолошка слика политичког дискурса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. у фреквенцијском речнику се јавља 21 пут (апсолутна фреквенција 21, релативна 0,23%) и заузима високо 17. место у ранговном поретку међу 30 најфреквентнијих именица:

- „Косово данас, Јерусалим сутра“
- „Косово је Србија!“
- „Косово је Србија, а она није мала“

- „Косово је срце Србије“
- „Косово је српски Јерусалим“
- „Косово је судбина планете“
- „Косово је Вијетнам“
- „Не дамо Косово“
- „Србија је Косово“
- „Србија неће пасти, Косово је Србија“
- „Сви смо Косово“
- „Бомбардујте јаче, летите боље, ипак је српско Косово поље! “.

Ако бисмо политички дискурс једне деценије (1989–1999) низали у огрлицу од парола и слогана протеста и побуна, та ниска би нам показала да читаву причу о једној ратној деценији можемо испричати управо језиком парола и слогана. И да је та прича деценије ратовања и пропасти заправо пут од првог бисера у низу – пароле: „Косово је Србија!“ која се први пут појавила на Газиместану 1989. до последњег – пароле „Косово је срце Србије!“ којом се на протесту против НАТО бомбардовања 1999. круг ратова и несрећа коначно затворио.

3.1.2.2. Антиамериканизам/Антиглобализам

- Америко, Колумбо те је открио, Србин ће те покрити
- Америка данас: зле бомбе; глупи војници; патетични председник
- „Американци су изгубили разум!“ „А да ли су га имали?“
 - Америка гомила кло(в)нова
- МИ СМО СРБИ ОДАВНО, А ВИ АМЕРИКАНЦИ ОД ЈУЧЕ!
 - АМЕРИКА ЈЕ ОТКРИВЕНА 1492.
НИЈЕ ПОЗНАТО КАКО СУ ЉУДИ ДО ТАДА РАТОВАЛИ.
 - Америка је имала Ф117. Сад имају Ф114.
- НЕКА САЗНА АМЕРИКА ДА ЈЕ СРБИН ОД ЧЕЛИКА
 - Америка је мртва, само нема ко да јој то каже.
 - Народе света, будите са нама
Народи Америке, отерајте Клинтона
Народи Енглеске, отерајте Блера
Народи Француске, отерајте Ведрина
Народи света будите са нама да сутра не изгори и планета

Као што је американизација била тренд 20. века, тако је антиамериканизам појава која обележава крај 20. и почетак 21. века. Антиамериканизам данас уједињује и крајњу левицу и крајњу десницу – левица у американизацији види страх од великих корпорација и америчког финансијског „царства“, али и страх од „неконтролисаног капитализма“, док десница у американизацији види нешто неаутентично, вештачко и дегенерисано, што угрожава локалне нације и културе. На први поглед, ако имамо у виду антиамериканизам као глобални тренд, рекли бисмо да Србија са својим антиамериканизмом прати светске токове. Међутим, то баш и није тако. Ми немамо озбиљне антиамеричке гласове с левеце, вероватно зато што немамо ни левицу. Немамо озбиљне антиглобалистичке протесте. Немамо ни јаку елиту, која са интелектуалних позиција критикује Америку. Код нас доминира онај најогољенији, националистички американизам, који долази са деснице и има јаку потпору у црквеним круговима. Један податак је илустративан за разумевање антиамериканизма у Србији. Када су у свету биле највеће антиамеричке демонстрације, 15. фебруара 2003, због америчке интервенције у Ираку, и када су стотине хиљада људи преплавиле улице у око 600 градова у преко 60 земаља света, у Београду се скупило стотинак Жена у црном. То показује да ми суштински не разумемо светске процесе, и да нисмо њихов део, него да одређене појаве користимо само у (дневно)политичке сврхе. То указује и да је код нас антиамериканизам диригован, у складу са потребама власти. Зато се стиче утисак да су, иако су у Србији антиамериканизам и антиглобализам заиста пронашли погодан тле, они првенствено коришћени као оправдање „исправности“ српске политике, а не као глобални феномени. Због тога се пре може говорити о аутохтоном српском антиамериканизму који је производ или последица политике коју су током деведесетих, али и почетком 21. века, водиле српске политичке елите, формирајући слику Америке као непријатеља.

Радина Вучетић⁵⁹⁹

⁵⁹⁹ Хтели бисмо све, а не знамо шта хоћемо, www.vreme.co.rs.

Америка

Након деценија американизације једне социјалистичке земље, стигло се до јаког таласа антиамериканизма у СР Југославији. Антиамеричка реторика је почела за време владавине Слободана Милошевића, а кулминирала за време НАТО бомбардовања 1999. Антиамериканизам је идеја окосница политичког дискурса бомбардованог народа 1999.

„Америка” је 14. у ранговном поретку најфреквентнијих именица фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (апсолутна фреквенција 21, релативна 0,23%), следи „Американац” (апсолутна фреквенција 15, релативна 0,16%), и придев „амерички” као 3. у ранговном поретку свих придева фреквенцијског речника (апсолутна фреквенција 24, релативна 0,26%). У рату за надмоћ фреквенција у политичком дискурсу бомбардованог народа, ствари стоје овако:

- „Србија” (апсолутна фреквенција 70, релативна 0,78%),
- „Србин” (апсолутна фреквенција 72, релативна 0,80%). и
- „српски” (апсолутна фреквенција 22, релативна 0,24%)

освајају укупну апсолутну фреквенцију 164, наспрам

- „Америка” (апсолутна фреквенција 21, релативна 0,23%),
- „Американац” (апсолутна фреквенција 15, релативна 0,16%), и
- „амерички” (апсолутна фреквенција 24, релативна 0,26%)

са укупном апсолутном фреквенцијом 60.

Како политички дискурс бомбардованог народа 1999. бележи, била је то убедљива победа на домаћем терену, са најавом победе и у гостима: „Знаш када ћемо да вичемо живела Америка? Па кад буде српска покрајина!!!”.

Америци, на листи најфреквентнијих именица фреквенцијског речника парола и слогана са истих 21 пут појављивања (и истом апсолутном и релативном фреквенцијом) парира мало сремско село Буђановци које је у географији политичког дискурса парола и слогана централно место пораза и пропасти онога што се некада звало Америком:

- „Откуд нама невидљив комбајн за жетву?“
- „Престао да пада снег. Сад падају авиони“
- „НАТО, добродошли у Буђановце
(РВ и ПВО)“
- „Ко високо лети, пада у Буђановце“
- „Продајем њиву у Буђановцима са најбољим америчким невидљивим ђубретом!“
- „Мали оглас: продајем њиву у околини Буђановаца, гратис стелт авион“
- „Продајем Ф117, мало прешао, скоро невидљив, може и у деловима“
- „Клинтоне, фала ти за пелцер!
Земљорадничка задруга Буђановци“
- „Мењам полован, хаварисан Ф-117а за пет кока носиља.
Земљорадник из Буђановца“
- „Не летите са AIR FRANCE у Дизниленд већ са ОЈДАНИЋ ТУРС у Буђановце“
- „Нова линија ГСП-а Ф-117а: Нови Мексико-Буђановци“
- „Продајем невидљиве ашове, грабуље и мотике.
Буђановчанин“
- „Авио-паркинг Буђановци ради 24 сати, непрекидно“
- „Уступам авионску карту АВИАНО-БУЂАНОВЦИ у једном смеру“
- „Буђановачки специјалитет куће: крилица на жару ноћног сокола“
- „Дочекали смо их домаћински!
Буђановчани“
- „Фундаментално обрати пажњу на Буђановце, Клинтоне“
- „Хаварисан скоро нов Ф 117, може и у деловима. Шифра авио отпад Буђановци“
- „Орлови рано лете, а падају у Буђановце!“.

Тако су се Америка, американизам, глобализам и Нови светски поредак срушили, сасвим неочекивано, у Буђановцима који су од тада носили име: „*DEPARTMENT ON STATE*: нови назив Буђановаца“. На свом крају Прича политичког дискурса бомбардованог народа бележи: „Била једном чета командоса... и сви нестали у истом дану“.

Европа

Однос према Европи као према Другом најсложенији је однос политичког дискурса бомбардованог народа 1999. „Европа“ као политички појам присутна је у Причи парола и слогана о НАТО бомбардовању 1999. са фреквенцијом 12 (апсолутна фреквенција 12, релативна 0,13%), а „Европска заједница“ са фреквенцијом 1 (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%). „Европа“ у Причи

има исту снагу (фреквенцију) као и „Русија“: тако политички дискурс прави равнотежу између два највећа светска дива. Политички дискурс парола и слогана испрва, док постоји нада да ће и Европа попут Русије постати српски савезник, емитује наклоност: „Европо спавај – Србија је будна“, „Србија опет брани Европу“ која подразумева да су Срби брана западном свету и Европи од исламског фундаментализма;⁶⁰⁰ затим, како време пролази а Европа не прелази на српску страну, политички дискурс још увек не показује снажно ни острашћено непријатељство према Европи, већ у њој и даље тражи савезника против Америке: „Челзи реци оцу да се лечи, Европа неће да клечи“, „Европа није Латинска Америка“, те се незахвална Европа подсећа на српске заслуге из прошлости: „Срби су спасли 600 америчких и британских pilota у Другом светском рату“ (овај аспект српског национализма социолог Алекса Ђилас назива историјским нихилизмом).⁶⁰¹ Како одговора Европе нема, тон политичког дискурса постаје грубљи: „Европо, срамото!“, „Европо ‘бем те глуву!“, „Европо, докле ћеш да будеш Моника?“, „Европска заједница демантовала је гласине да више не постоји на пресс-конференцији у Чилеу“, да би се напоследку политички дискурс бомбардованог народа претворио у озбиљно питање и претњу: „ЕВРОПО, ДА ЛИ ТИ ТРЕБАЈУ ЖРТВЕ ТРЕЋЕГ СВЕТСКОГ РАТА?“.

⁶⁰⁰ „Немачку увек треба сматрати“, каже Хитлер, „одбрамбеним бедемом западног света пред нападима болшевика“; према: *Dominique Pelassy, Le signe nazi, 1983, Fayard*, стр. 218.

⁶⁰¹ То нихилистичко гледање да историја никада није наградила Србе за њихов племенити идеализам, већ их је, напротив, кажњавала понижавањем и патњом, комбиновано је с убеђењем да су се и међународни фактори у савременом свету заверили да Србе лише њихових легитимних права. Један од познатијих митова о незахвалности света према Србима је уверење да су Срби, упркос свом поразу у Косовској бици 1389, заправо ослабили турску војску и тиме спасли европску цивилизацију од турске инвазије. Срби су поднели жртву за коју никада нису били награђени према заслуги, у: Јован Бајфорд, „Теорија завере: Србија против новог светског поретка“, Београдски центар за људска права, Београд, 2006.

3.1.2.3. Антифашизам

- Смрт фашизму
- Смрт нацизму, слобода народу
- НАТИСТИ – фашисти
- Србија против фашиста вером.
А како ће они против: урагана, торнада, поплава, вулкана...
- Данима те гледам и питам се: докле, бре, ђубре фашистичко?
 - СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА ЧАЧКУ!
 - ТРАЖИ СЕ ХИТЛЕРОВ УНУК ВИЛИЈАМ БЛАЈТ
ЗВАНИ КЛИПАНТОН ЗБОГ РАТНОГ ЗЛОЧИНА
ТРИБУНАЛ ГОСПОДА БОГА
КОЈИ ШТИТИ СРБЕ ВЕКОВИМА
 - Ако је Хитлер – Хића, шта је Клинтон?
 - КЛИНТОН – ХИТЛЕР НАТО – УБИЦЕ
 - Мајку му фашистичку!

ДВА ВЕЛИКА ЗЛА СТРАШНОГ ДВАДЕСЕТОГ ВЕКА, КОМУНИЗАМ И НАЦИЗАМ,
САЖЕЛА СУ СЕ У ЈЕДНО ИМЕ – НАТО.

Слободан Ракитић, председник УКС, РТС (1), 26. март 1999.

НИ СЛУТИО НИСАМ ДА ЋЕ САВЕЗНИЦИ УБРЗО ЗАБОРАВИТИ НАШУ ВЕРНОСТ
ПРЕМА ЕВРОПСКОЈ ЗАЈЕДНИЧКОЈ БОРБИ ПРОТИВ ФАШИЗМА,
НАШУ ЗАВЕТНУ ОПРЕДЕЉЕНОСТ ВЕЛИКИМ НАЧЕЛИМА ПРАВДЕ И СЛОБОДЕ.

Дејан Медаковић, председник САНУ, „Вечерње новости“, 31. март 1999.

АКО СТЕ ЗАИСТА МУШКАРЦИ, СИЋИТЕ СА ВАШИХ ВИСИНА, У КОЛИКОМ БРОЈУ ХОЋЕТЕ
ДОЋИТЕ НА КОСОВО, С ОРУЖЈЕМ КОЈЕ САМИ ИЗАБЕРЕТЕ, ТАМО ЋЕ ВАС ЧЕКАТИ
ПРИЧЕШЋЕНА ЛАЗАРЕВА ВОЈСКА, СРПСКА ВОЈСКА С БАРЈАКОМ КРСТАШЕМ,
ИСТИМ ОНИМ ПОД КОЈИМ ЈЕ БРАНЕЋИ ХРИШЋАНСКУ ЕВРОПУ ОД ПОЛУМЕСЕЦА
ВЕЋ ЈЕДНОМ ИЗГИНУЛА ДА БИ ВИ САДА ЖИВЕЛИ.

Богољуб Пејчић, главни и одговорни уредник, „Српска реч“, 1. април 1999.

Обе зараћене стране 1999. (и НАТО и СР Југославија) градећи свој политички дискурс за окосницу узимају фашизам – себе проглашавају борцем против, а своје противнике његовим отелотворењем,⁶⁰² свесне да поларизација фашизам – антифашизам носи у себи завидан политички потенцијал. И политички дискурс парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. изграђује себе око идеје сопственог антифашизма коме легитимитет даје ауторитет из прошлости (ако је праведна била наша антифашистичка борба у Другом светском рату, онда је то и данас против модерних фашиста) и око идеје фашизма свог непријатеља. „Бил Клинтон“, реинкарнација Адолфа Хитлера („Хитлер поново рођен, живи у Америци под именом Адолф Клинтон“), најфреквентнија је именица Приче (апсолутна фреквенција 331, релативна 3,71%). Поред њега, као самостални лик појављује се и „Адолф Хитлер“ (апсолутна фреквенција 26, релативна 0,29%), као и читава плејада нациста: „Ева Браун“ (апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%), „Јосиф Гебелс“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „Херман Геринг“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „Хајнрих Химлер“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „Франческо Франко“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%). Ту су и „нацизам“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%), „нациста“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%), придев „нацистички“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%), „Трећи рајх“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%), „фашизам“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%), „фашиста“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%), придев „фашистички“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%), а Причом парола и слогана о НАТО бомбардовању 1999. се прошетао и један „Фриц“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%). Овако наглашена поларизација фашизам/антифашизам препознатљива је, разумљива и пријемчива идеолошка матрица, путем које је политички дискурс бомбардованог народа дошао до савремених нациста – „натиста“, и целог НАТО пакта који није ништа друго до:

- „НАЦИСТИЧКА
АМЕРИЧКА
ТЕРОРИСТИЧКА
ОРГАНИЗАЦИЈА“
- „Каква је разлика између Клинтона и Хитлера?“
Хитлер је био веран Еви Браун“
- „Америка је супер сила! Адолфа је клонирала у Била!“

⁶⁰² Видети: табела 1. Српска реторика *vs.* НАТО реторика током сукоба на Косову 1999, стр. 29 рада.

- „Хитлер 41 – Клинтон 99“
- „НАТО = Трећи Рајх,
Клинтон = Хитлер,
Кларк = Геринг,
Шредер = Химлер,
Солана = Франко,
Блер = Гебелс“
- „Хитлер у првом рату беше само каплар, а онда фирер.
Клинтон беше прво дезертер, а онда император планете.
Зар то није идеал за глупо, недозрело, америчко дете?“
- „КЛИНТОНЕ, ХИТЛЕРУ! Мислите о томе“
- „Биле, Биле, поред Хилари и Монике ти си се ухватио за свастику“
- „Мафионичар Били претвара звезде у кукасте крстове“
- „Нацисти и Клинтон исти“
- „Лили Мадлен“
- „Смрт НАТиз(ц)му, слобода народу“.

Графити протеста против НАТО бомбардовања 1999. су политичком дискурсу побуне додали и иконичку димензију. Готово да није било графита у коме се помиње Бил Клинтон или НАТО, а да уз вербални запис није исцртан и кукасти крст – симбол нацизма, „страха и негирања свих начела хуманости, слободе и достојанства. Под сенком кукастог крста се генерише култура свирепости која поништава вредност људског живота и легитимише социјално, политичко и културно изопштавање Других да би у коначници резултирала геноцидним политикама“.⁶⁰³ Да ли би се ове речи и њихова значења учинили многобројним цртачима кукастог крста 1999. бар мало препознатљивим из сопственог социјалног и политичког окружења и искуства? Свим фашистима света, политички дискурс бомбардованог народа 1999. озбиљно обећава: „Београд ће бити ваш Стаљинград“, а Клинтону посебно: „БИЛИ ЧУВАЈ СЕ СТИЖЕМО! ПРЛЕ И ТИХИ“. Савременим НАТО фашистима политички дискурс предсказује неславну политичку каријеру и будућност паролама: „БИЛ И МЕДЛИН ТРЧЕ ПОЧАСНИ КРУГ“, „Тексас република“ и графитом: „Србија до Токија преко Милвокија!“. Можда је то „преко Милвокија“ мало дужи пут, али наш антифашизам се свикао да је пут напоран и дуг, а циљеви далеки. Наш антифашизам је интернационалан, не познаје границе – готово да је светски.

⁶⁰³ Снежана Кресоја, Један транспарент: неподношљива лакоћа пристајања, www.starisajt.nspm.rs/in_srbija_i_NATO.

3.1.3. Политичко-митске слике политичког дискурса бомбардованог народа 1999.

Поред фигуре о непријатељу као премиси идеолошког мишљења и развоја идеја ентонационализма, антиамериканизма и антифашизма, политичко-митске слике:

- српске слоге и јединства, и
- жртвовања

сазвежђа су политичког дискурса бомбардованог народа 1999.

3.1.3.1. Само слога Србина спасава: „Кад се Срби сложе ни НАТО им ништа не може“

Познати национални слоган „Само слога Србина спасава“ је стих из песме „Јека од гусала“ (или „Слобода се не поклања, него силом осваја“). Ту епску песму је саставио 1859. тада питомац Војне академије Јован Драгашевић, касније почасни Ђенерал. Песма је извођена уз гусле, не само у војсци већ и у народу, добијајући све више на популарности. Посебно су били упечатљиви стихови:

„Па чуј Србе, о почуј ме брате,
Ова патња нек је наук за те:
Изван тебе тражићеш бадава
Само Слога Србина Спасава,
Тако Србу пише и на грбу“.

Никада се раније слоган „Само слога Србина спасава“ у српском народу није чуо нити у таквом облику јавио. Народ га је препознао и прихватио као изузетно моћну поуку и поруку, усвојио га као своју историјску и заветну, водећу нит и дух. Данас готово да нико и не зна, и не спомиње Јована Драгашевића. Суштина је у томе да је овај питомац Војне академије успео да стихом „открије значење“ она четири огњила или слова „С“ као предачку поуку и наук за сва времена, и то је тако остало и овековечено у српству.⁶⁰⁴

Иако се именица слога појављује само једном у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста, („слога“: апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), идеја о

⁶⁰⁴ www.serbiancafe.com/uz-gusle-nastao-slogan-samo-sloga-srbina-spasava...

српској слози и јединству наткриљује политички дискурс бомбардованог народа. Народни глас парола, слогана и графита сложен је, уједињен, а политички дискурс бомбардованог народа 1999. боји једногласје и једноумље. Незванична химна и мото протеста против НАТО бомбардовања 1999. постаје песма Боре Ђорђевића:

„САД КАД НАС БОМБАМА ГАЂАЈУ
СРБИ СЕ ВИШЕ НЕ СВАЂАЈУ
ЈЕР НАШЕ ГЕСЛО САОПШТАВА
САМО СЛОГА СРБИНА СПАШАВА”.

У политичком дискурсу бомбардованог народа нема ни унутрашњих непријатеља, ни „пете колоне”, ни издајника. Чак се појављује паролa: „Извини тато што бесмо за НАТО! (шетач из протеста 1996–1997)”. Потписник ове пароле, наводно шетач из протеста 1996–1997, представља заблуделу овцу враћену свом стаду и јединствен пример преобраћеног и освешћеног издајника-покајника који се јавно оглашава и извињава за своје грехе прошлости. Тиме ова паролa, сведочећи остварену српску слогу, уједно и „утврђује градиво” на тему шта је заправо у политичком смислу био грађански и студентски протест 1996–1997.

Јак и моћан непријатељ и угроженост нације учинили су да се национално биће, иначе разједињено неслогом, уједини и постане свемоћно. Стога се колективни аутор захваљује свом највећем непријатељу паролом: „Хвала, Клинтоне, што си нас ујединио”.

3.1.3.2. Тријумф жртвовањем: „Бој се оног ко је свико без голема мријет јада!”

Овај стих Ивана Мажуранића из историјског спева „Смрт Смаил-аге Ченгића” нашао се, непотписан, на једном транспаренту протеста против НАТО бомбардовања 1999. Речи стиха су део монолога Смаил-але Ченгића који, обузет жељом да покори Брђане, да их види понижене како моле, преклињу и плачу, почиње да се диви страдалницима. То дивљење изазива и страх, те он каже: „Бој се оног ко је свико без голема мријет јада!”. Управо у овој мисли препознаје се побуњени српски колектив, а паролa је опомена моћном непријатељу да је српска снага у спремности на безусловну жртву. Политички дискурс бомбардованог народа 1999. емитује спремност не само на уништавање „другог” него и на

самоуништавање – „слободе, истине, права и правде ради” („Истина је убојитија од Ф117А”), а идеологија жртве и жртвовања формула је „српског бића”. Чином добровољног саможртвовања („Бомбардујте и нас, нијесмо шугави. Никшић”, „Бомбардујте јаче, летите боље, ипак је српско Косово поље!”, „Бомбардујте, ми и сада држимо час”) колектив сведочи сопствену веру, праву и супериорну – веру у правду и истину. Онај који умире за сопствену веру и моралне принципе, религијски сведок или мартир, жртва је политичког насиља којем физички подлеже док истовремено симболички тријумфује. Тај симболички тријумф овако бележи фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999:

- „слобода” (апсолутна фреквенција 8, релативна фреквенција 0,08%),
- „право” (апсолутна фреквенција 6, релативна фреквенција 0,06%),
- „истина” (апсолутна фреквенција 5, релативна фреквенција 0,05%),
- „жртва” (апсолутна фреквенција 3, релативна фреквенција 0,03%),
- „жртвовати” (апсолутна фреквенција 1, релативна фреквенција 0,01%),
- „правда” (апсолутна фреквенција 1, релативна фреквенција 0,01%),
- „понос” (апсолутна фреквенција 1, релативна фреквенција 0,01%).

Дакле, „слобода” је у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. највиша вредност. Истовремено, национално „умрети за...” политичког дискурса бомбардованог народа 1999. („умрети” – апсолутна фреквенција 1, релативна фреквенција 0,01%, „умирати” – апсолутна фреквенција 3, релативна фреквенција 0,03%), најнедвосмисленије значи умрети за нешто што је наше тако што је „по себи” против Другог.

Идеја жртвовања политичког дискурса бомбардованог народа 1999. повезује прошлост (када су Срби били жртве: „Порука солунских ратника: храброст и поштовање младе генерације”) са садашњошћу (када је потребно да се Срби жртвују: „КЛИНТОНЕ, ГЛАВУ ДАМО КОСОВО НЕ ДАМО”) и са блиском будућности (када ће Срби бити позвани да буду осветници: „Еј, бре, САД! Вратићемо вам кад-тад”, „Нећемо поштедети ниједног Рајана”, „Уз помоћ НАТО главе, Срби ће Теле кулу да праве”, хероји: „Херојство излуђује НАТО” и победници: „НАТО јебаћемо вам мајку милу, попушићете нам к`о Моника Билу”). Највреднији чин жртвовања је добровољна смрт за свој народ, а лично жртвовање је неопходно да би се постигла обнова народа – по принципу изведеном из

магијске интерпретације хришћанске формуле: нема васкресења без смрти. У митским координатама, све ове митополитичке слике и идеје називају се „небеска Србија”, а колективни аутор парола, слогана и графита учвршћује и шири идеју астралног, небеског српства. Небеска Србија политичког дискурса бомбардованог народа 1999. непријатељу поручује: „СУВИШЕ НИСКО ЛЕТИТЕ! Небески народ”, „НЕ МОГУ МИ НИШТА РАКЕТЕ ЈЕР ЈА САМ НЕБЕСКО ДЕТЕ”, „Возите пажљиво, небески семафори су у квару!”. Српски колектив усваја идеју Рамадана Шалаха (генералног секретара палестинског Исламског цихада: „Наши непријатељи поседују најсавременије оружје на свету, а њихова војска је врло обучена. Ми немамо чиме да се боримо против убистава и напада на нас, осим оружјем као што је мучеништво. Лако је и кошта нас само наших живота”),⁶⁰⁵ али је обогаћује и песмом: „Срби умиру певајући!”. Стога не изненађује да именица „смрт” (апсолутна фреквенција 7, релативна фреквенција 0,07%) односи превласт над именицом „живот” (апсолутна фреквенција 4, релативна фреквенција 0,04%) у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. Нехајно и шеретски, попут онога ко је свико без голема мријет јада, политички дискурс бомбардованог народа 1999. од непријатеља чак и захтева: „ДОЛЕ НАТО БОМБЕ!”.

⁶⁰⁵ Момир Турудић, Смртоносни мученици, „Време”, број 1004, 1.4.2010.

3.1.4. Политичка и духовна обзорја политичког дискурса бомбардованог народа 1999: „Трст је наш“

- ◆ *Слободане, с тобом смо*
- ◆ *Бомбардујте, ми и сада држимо час*
- ◆ *Србија до Беле куће.
Србија до Њујорка.
СРБИЈА ДО ТОКИЈА!*
- ◆ *Клинтоне Мурате, среће си курате!*
- ◆ *Туђе нећемо, своје не дамо!*
- ◆ *КЛИНТОНЕ, ГЛАВУ ДАМО КОСОВО НЕ ДАМО*
- ◆ *И ја ћу бити војник кад порастем.*
- ◆ *Кад Срби пишу историју, нема неписмених.*
- ◆ *Браћо Американци: немамо ми ништа против вас.
Метак у чело и – свако својој кући.*
- ◆ *ЖИВЕЋЕ ОВАЈ НАРОД!*

пароле и слогани протеста 1999.

Када би изговорене речи и реченице анализирали социолози, антрополози и психолози који не кореспондирају са нашим апсурдним начином живота, могли би да закључе да су вербални наступи челних људи владајуће олигархије специфични ритуали у којима магијске речи и бајалице служе специјалном обреду који има задатак да отклони сумњу у исправност веровања у учињено или планирано. Као врачеве у племенским заједницама, када желе да пренесу неку намеру, реализују план или прикрију неку акцију, па бесмисленим, несувислим речима и покретима које небројено пута понављају, постепено искључују својим саплеменицима рационални део психичког апарата, тако су и асистенти тиранина, испразним фразама, небројено пута поновљеним, довели своје присталице у својеврсно стање трансa, у којем њихово скандирање да „не дају Косово“ или „да ће гинути за Косово“ нема изречено значење. У трансu, опијени снагом гласова, замагљене свести, учесници злослутних, морбидних представа штите лично осећање угрожености, недовољности, неафирмисаности и менталне конфузности. Уплашена и нереализована јединка, понижавана и неслободна, нема храбрости нити потенцијала да се суочи са собом и себи призна поразе на сопственим путевима. Неспреман да призна сопствене поразе, заблуде и промашаје, неафирмисани појединац, у окружењу несрећника какав је и сам, бива лако понет магијском атмосфером, зачињеном мелодраматичном енергијом. Речи које скандира служе привремено као еликсир који га, у краткотрајној бајковитој атмосфери, претварају у снажну, херојску личност из сопствене маште. Тренутни искорак из реалности даје му осећање моћи и његову личну беду претвара у антички мит у којем надмени богови са Олимпа, персонализовани у међународној заједници, желе из хира да униште античке јунаке, момке без мане и страха,

персонализоване у хипнотисаном српском митингашу. Вербализам – неодмерену употребу речи и њихово прихватање уместо реалности, често као вид бекства од реалности – описао је пре једног века Јован Цвијић. У антропогеографској студији, овај умни Србин наводи резултате сопствених истраживања и закључује да су Срби склони да речима превише верују и да их прихватају као апсолутну замену за реалност, чак и упркос самој реалности. Из свих својих страдања овај је народ носио ране које нису залечене, јер је на њих стављао лекове справљене од бајки, митова, легенди и песама које су величале смрт. Део овог народа још негује магијско мишљење у којем нема елемената рационалног и помоћу којег се не гради демократски начин мишљења и живљења. Магијским мишљењем не формира се слободна и аутономна личност. Оваквим начином мишљења не могу се разумети елементарна права другог човека. У национу у којем се јавља овакво мишљење нема основних предуслова за демократизацију живљења. Можда је на тај начин размишљао и велики писац Иво Андрић када је рекао да је дух овог народа заувек отрован и да можда никад више неће моћи ништа друго до једно: да трпи насиље и да га чини.

Драгица Станојловић⁶⁰⁶

Пароле, слогани и графити вредносно су и идеолошки оријентисани жанрови: тачке кроз које се преламају и кроз које исијавају и идејност и стварност. Ове мале форме служе идеји, а као начин изражавања у маси садрже минималну изјаву: „Ја припадам вама“. Пароле, слогани и графити симболичка су средства јавне комуникације, имају афективну вредност помоћу које појединци поимају групу којој припадају и моторну снагу која је покреће ка остварењу политичких идеја. И као што то обично у малих народа бива, политичке идеје стичу популарност, живот и трајање мање својим квалитетом, а више моћу центра који их заступа и шири. У животу становника СР Југославије 1999. и у Причи парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. тај центар био је политика, њена моћ готово неограничена, а политички дискурс бомбардованог народа 1999. идејама тка свет политике и политичког. Каква су политичка и духовна обзорја тог света?

Пре свега, у свет политичког дискурса, у „ВИЈЕТНАМ ДВА“, не може ући било ко када пожели: политички дискурс бомбардованог народа 1999. није отворен за све, већ само за оне који деле његове идеје и вредности („Слобо, слободо“, „Слободане, с тобом смо“). У њему нема места, нити слободе за неистомишљенике, дакле за непријатеље. Свет политичког парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. свет је етнонационализма, популизма, патријархалности и рата. Политички дискурс у Причи парола слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. дискурс је српства, аутентичности, мушкости,

⁶⁰⁶ Вербални ритуали, „Република“, година XI, (1999), бр. 210, 1-15. април 1999.

националности у којој је религиозност наглашена („Србијо, чувај се и моли се богу“), антиамериканизма, антиглобализма, антифашизма, антизападњаштва (антиевропејства и антимодернизма). Причу парола слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. тка идеологија етноцентризма и национализма: Велике Нације („Ко то каже, ко то лаже Србија је мала, није мала, није мала, Клинтон је будала“), свете заједнице („Србија је света, не боји се ракета“), свете традиције („Ми знамо ко су наши преци, а ви?“, „Грачаница старија од САД“, „Грачаница живи“, „Свака моја краљевачка тараба старија је од твоје хибридне и мутантне нације!“), предубеђења о изабраности сопственог народа за велика дела („Србија Сав Свет Спашава“, „У Србији се решава судбина планете!“), историјске судбине („Кад Срби пишу историју, нема неписмених“) и јединствене мисије изнад свих других народа и нација („Да је лако бити Србин не би то нас запало“), са неограниченим аспирацијама („Америко, Колумбо те је открио, Србин ће те покрити“, „Барјак САД се вије на ђубришту историје“), са правом на велику домовину како би испунио своју историјску мисију („Србија до Њујорка!“ , „СРБИЈА ДО КОСМОСА!“), предрасуда самоидеализовања („Поносан сам што сам Србин!“ , „Амери нису више IN. Срби су у моди“)... Уједно, пароле, слогани и графити побуне против НАТО бомбардовања 1999. су и посебан вид популистичког дискурса: то је политички дискурс у чијој је сржи духовна матрица популизма (антииндивидуализма и милитантног национализма: веровања у завере против сопственог народа, страх од Другог – нарочито „страног“, мржња према разликама између појединаца и народа и спремност да се силом те разлике уклоне, спремност не само на уништавање Другог него и на самоуништавање властитог народа – „истине и правде ради“, одбацивање идеје демократије, неприхватање сложености света) упакована у пароксијално-изолационистички модел. Таква матрица и такав модел политичког дискурса воде у политичко и животно беспуће: „Пошто је потпуно аутистичан, национализам је, такође, и суицидалан, јер живот нужно значи да човек има порекло у другоме, и са другим. Пошто смо нужно рођени од Другог – другог пола, друге особе и друге културе – смрт Другог, пре или касније имплицира властиту смрт“.⁶⁰⁷

⁶⁰⁷ Рада Ивековић, Жене, национализам и рат: „Водите љубав а не рат“, *Université de Paris*, 1995, са енглеског превела Злата Комадина.

Поред тога што није отворен за политичке неистомишљенике, политички дискурс бомбардованог народа 1999. није отворен (сем у пар изузетака) ни за „наше“ жене, Српкиње. Једна једина, од 1244 парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, помиње Српкиње чији се патриотизам описује и мери искључиво могућношћу гледања шпанских ТВ серија: „Клинтоне чувај се. Српкиње због тебе не могу да гледају ‘Есмералду’“. Национално ратно МИ парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. обојено је мушким сексистичким и расистичким карактеристикама – мушким до искључења свега/сваког Другог, па тако и жена, из света моћног, мушког, ратног братства. „Нашој“ жени у мушком свету рата и хероја нема места (уз традиционалну епску изреку „не буди жена“ са значењем: „не буди кукавица“), а „туђе“ жене у свету политичког дискурса су ту тек да би се непријатељу показало шта то значи „бити Србин, бити Мушко“. Популизам политичког дискурса као „мистика народа“, у нашем случају „мистика“ бомбардованог народа, и реалан страх заједнице под НАТО бомбама 1999. рађају и „хистерично душевно стање у којем нема здраве равнотеже између стварног, могућег и пожељног“.⁶⁰⁸ Из таквог стања извиру разорне идеје и енергије у рату.

Пролећа 1999. није постојала могућност одбране против толико големе силе каква је НАТО па да он сâм постане објекат необуздане агресивности, те се разорна ратна енергија протеста против НАТО бомбардовања 1999. слила у политички дискурс парола, слогана и графита који су настојали да буду једнако жестоки као и догађаји чији су одјек били. Политичком дискурсу колективног гласа 1999. преостале су само речи да њима прича и пева: о Народу и Тлу, Рату и Миру, Мржњи и Љубави.

Да прича и пева политику.

⁶⁰⁸ Хелмут Дубил, „Баук популизма“, Трећи програм, стр. 395.

3.1.4.1. Народ и Гло

У политичком свету парола, слогана и графита против НАТО бомбардовања 1999. Берлински зид још није пао, хладни рат траје, Други светски рат само што је завршен, а прижељкује се и почетак новог Трећег светског рата („Мењам 2 балканска за један светски рат“). Тон политичког дискурса бомбардованог народа 1999. боји српско народњаштво где политика извире из народног бића и представља мистични израз те историјске константе, а именица „народ“ припада најфреквентнијим именицама (међу првих 30 по рангу) парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999: појављује се у фреквенцијском речнику парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. чак 18 пута (апсолутна фреквенција 18, релативна 0,20%). Именица „народ“ заузима 19. место у ранговном поретку фреквенцијског речника и стоји одмах испод именице „Бог“ (18. место), а дели фреквенцију са именицом „земља“. Ове три именице попут светог тројства („Бог“, „народ“ и „земља“) међу чворним су речима политичког дискурса бомбардованог народа 1999.

О несрећи народа којима су потребни хероји писао је још Хегел, али: „немачки филозоф није могао знати да ће доћи време тоталитарних режима и популизма кад ће се појавити још несрећнији народи, они којима је потребно да сами буду хероји“.⁶⁰⁹ И то време је дошло са НАТО бомбардовањем 1999. године. Политички дискурс бомбардованог народа 1999. дискурс је херојства („Не бојимо се ни Клинтона, ни Блера, ни осталих Солана“, „Херојство излуђује НАТО“, „Не плашимо се, истина је на нашој страни“). У свету парола, слогана и графита на сцену је ступио херојски српски народ који се понашао, живео и певао под НАТО бомбама херојски. „Народ јесте та збирна именица, заправо живи агломерат који се састоји од много појединачних несрећа, али тај збир не мора увек да даје баш велику несрећу...“.⁶¹⁰ Какву је 1999. носила собом именица „народ“ као умножени страх, очај и патња. Као умножени понос, инат и слободарство.

⁶⁰⁹ Иван Чоловић, Буди херој и ћути, www.freeB92.net, 14. јун 1999.

⁶¹⁰ Радован Бели Марковић, Србија мора да се прене, www.novosti.rs.

Српски народ је аутор, главни јунак и главно приповедно лице („Србин” – апсолутна фреквенција 72, релативна 0,80%) народњачко-националистичке варијанте политичког дискурса бомбардованог народа 1999. у причи о Народу и Тлу („Србија” – апсолутна фреквенција 70, релативна 0,78%, „земља” – апсолутна фреквенција 18, релативна 0,20%). Од упозорења („АТЕРИРАЈ БИЛЕ. ЛУД ЈЕ ОВО НАРОД”), преко свести о сопственој непобедивости („Непобедив је народ који брани своју слободу”, „Ко на Србе крене, у старту се зајебао”), апела за обуставом бомбардовања („Обуставите Уништавање Народа СРЈ”), цитирања реченице Виктора Игоа из текста „За Србију”⁶¹¹ („Убијају један народ – Виктор Иго”), констатације о значају постојања непријатеља („Клинтон је опијум за српски народ”), преобликовања давнашње паролe: „Смрт фашизму, слобода народу” у: „Смрт Клинтону, Моника народу!”, колективни аутор оптимистично закључује: „ЖИВЕЋЕ ОВАЈ НАРОД!”. Борбу за сопствене слободу и за сâм биолошки опстанак против Америке, Европе, новог фашизма и Новог светског поретка, слободу да поносно свима узвикне „Њет” српски народ види и као борбу за слободу и опстанак света („Слобода и правда за све”), себе као предводника те борбе („Србија Се Супротставља Свету”, „Опасност од заразе – светом се шири вирус српства”) и позива народе света да отерају своје вође и придруже се страни праведника:

„Народе света, будите са нама
Народи Америке, отерајте Клинтона
Народи Енглеске, отерајте Блера
Народи Француске, отерајте Ведрина
Народи света будите са нама да сутра не изгори и планета”.

Политички дискурс бомбардованог народа 1999. опомиње остатак света („Ако толеришете злочин, ваша деца су на реду”, „Данас Београд, сутра = ?”, „Данас ми, сутра ви!”, „ДАНАС У БЕОГРАДУ, СУТРА У ВАШЕМ ГРАДУ”, „Косово данас, Јерусалим сутра”, „Вијетнам, Ирак, Индонезија, Југославија... Ко је следећи?”, „Зашто америчку заставу пале свуда у свету? Мислите о томе”) и заповеда брзу акцију („Мотке у руке и правац НАТО базе широм света”), све под Његошевим стиховима на транспаренту протеста као мотоом: „Ал` тирјанству стати ногом за

⁶¹¹ Писмо-протест против турских злочина над српским народом током Првог српско-турског рата (1876–1878), www.stormfront.org.

врат, то је људска дужност најсветија". У тој светој дужности као предводник народа планете наступа српски народ и узвикује: „Доле амерички хегемонизам!“.

Политички свет парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. граде и етнички Други. Од свих народа који шетају светом етничког политичког дискурса парола, слогана и графита 1999, сем Америке и Американаца који су по присуству и испољеном непријатељству ван сваке категорије („Америка“ – апсолутна фреквенција 21, релативна 0,23%, „Американац“ – апсолутна фреквенција 15, релативна 0,16%), највеће разочарење, искрено огорчење и гнев народни глас исказује према бившем савезнику из претходних ратова, Француској („Нека је вечна слава Француској које више нема“, „Волимо Француску као што је Немачка волела нас“, „СКУВАЋЕМО ГАЛСКОГ ПЕТЛА“, „Пичке француске“, „ЖАК ХИТЛЕР“, „Француски куртони“, „Јеби се Ширак!“, „ШИРАК, НАБИЈЕМ ТИ АЈФЕЛОВУ КУЛУ У ДУПЕ!“, „Ширак, не брукај Француску. Цело село је кренуло. Астерицс“, „Ширак, шта би ти Де Гол рекао што си окаљао част Француске?“, „Тако ми дивљих вебрића, стидим се што сам и ја Француз. Обеликс“), Француској која се продала Америци и постала њен савезник (*LIBERTE= \$, EGALITE= \$, FRATERNITE= \$*, „Француска је имала Де Гола, а САД данас имају Адолфа Де Била Клинтона“, „У недостатку племићких лоза Американаца, њихови пријатељи Французи су свог пријатеља Клинтона наградили и дозволили му да може користити њихову племићку ознаку де тако да му се може обраћати са господин Де Бил“). Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. бележи високу фреквенцију именице „Француска“ (апсолутна фреквенција 6, релативна 0,06%) и именицу „Француз“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%), док се нпр. „Македонија“ („Са вером у Бога, уз Србе до гроба. Македонија“) појављује два пута (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%), а „Република Српска“, „Савезна Република Југославија“, „Албанија“, „Тексас“, „Италијан“ („Због Авијана, срам је сваког Талијана“), „Немац“ („Бити Немац је довољно жалосно да би им се пребацивало још нешто!“) и „Бугари“ само једном („Последње вести са ратишта, Бугари су ушли у Софију“).

Сем Француза, овако високу фреквенцију етничког у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. бележи још само једна етничка група: Индијанци. Именица „Индијанац“ присутна је са истом фреквенцијом као и „Француска“ (апсолутна фреквенција 6, релативна 0,06%), а ту су и један „Навахо индијанац“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), један „Апач“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%) и један „Бик Који Седи“. Сви ови Индијанци доказ су погубности америчке политике и предачких америчких грехова („Оглас: Мењам једног Шиптара за два Навахо Индијанца! Шифра: *Ethnic Cleaning*“), али и разграничавајући маркер којим политички дискурс парола и слогана 1999. на више начина обликује основну тврдњу да: „Срби нису Индијанци, нити је Србија резерват!“. И опомиње да је дошло време за наплату предачких грехова: „Хијавата вам ово неће опростити“.

Именица „Албанац“ са апсолутном фреквенцијом 2 и релативном 0,02%, придев „албански“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), именица „Шиптар“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%) и придев „шиптарски“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%) такође чине посебну, али веома малу, лексичко-етничку групу. Политички дискурс бомбардованог народа парола и слогана 1999. открива и посебан однос између Американаца и Албанаца: „Борићемо се до последњег Албанца. НАТО“, „Клинтоне, немој нас више ‘бранити’ – косовски Албанци“, „Били ће ратовати са нама до последњег Шиптара!“, покушавајући да унесе раздор између ове две етничке групе, али нема дилеме и о једнима и о другима: „Мењам НАТО за ОВК. Шифра: говно за говно“.

Сем актуелних, свет политичког дискурса бомбардованог народа 1999. одшкринуо је врата и старим непријатељима, али и онима који то могу постати – „мангупима у сопственим редовима“. У паролама, слоганима и графитима 1999. давнашњи непријатељ је ту да посведочи вековну непобедивост српског народа („Клинтоне, тако сам и ја најбо. Султан Мурат“), идентичну данашњој („Клинтоне Мурате, среће си курате“). Међутим, готово да нема непријатеља из скорашњих ратова на југословенском тлу, политички дискурс парола, слогана и графита 1999. их прећуткује и нерадо их се сећа. Само једном светом парола и слогана промиче Фрањо Туђман („Туђман има рак. Клинтон има Србе“), а ту су и

два графита на зиду Хрватске амбасаде: „ГДЕ СТЕ БИЛИ 24. III.“ и „УБИЋЕМО ВАС СВЕ. ЧИМ ПРИЈЕ, ТО БОЉЕ“. Светом политичког промичу, више као фолклорни украси, и једном поменути „српски четници“ („Били, нисмо ми Индијанци, само немамо пара за шишање. Српски четници“), фреквенцијски речник два пута бележи и именицу „усташа“ („Луди Биле, рано наша, ти си гори од усташа“, „Били, Били рано наша, ти си гори од усташа“), али (изненеђујуће) и знаковито – нема нити једног јединог „партизана“. Док се описује херојство народа Црне Горе: „У Подгорици је одржано ноћно такмичење ‘камена с рамена’ – харијер је само налетео“, „Бомбардујте мало и нас, нијесмо шугави (Никшићани)“, само једном се појављује председник тада друге државе чланице СР Југославије, Црне Горе, Мило Ђукановић коме се упућује питање: „Реци Мило, шта се то збило?“, чиме политички дискурс алудира на став црногорског политичког врха током НАТО бомбардовања 1999, различит од српског.

Јасан став према међународним институцијама у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. изражен је паролама: „Порука Савету безбедности УН: немојте више да нас браните, ови ће нас побити“, „СФОР у тор, НАТО у блато!“, „НАТО – УН жвака за лудака“. Како сумње у исход сукоба са НАТО 1999. нема у политичком дискурсу парола, слогана и графита („Ми смо победили само то њима још није јављено“, „Хирошима и Нагасаки 1945, Лос Анђелес 1999. – Осетите и ви неку бомбу“), разматра се само редослед корака, који је следећи: „Прво наплата ратне штете, па онда преговори“. Додуше, једна парола описује другачији исход сукоба: „Данас су у промет пуштени бонови за млеко у апоенима од 3, 5 и 7 долара“, а опрезно се помиње и пророчанство које отвара и друге могућности, на које политички дискурс такође има одговор: „ЈЕДНО ПРОРОЧАНСТВО КАЖЕ ДА ЋЕ НАС СРБА ОСТАТИ ТАМАН ТОЛИКО ДА СТАНЕМО ПОД ЈЕДНУ КРУШКУ. У ТОМ СЛУЧАЈУ: СВИ ДРУГИ ЋЕ СТАТИ ПОД ЈЕДАН МАСЛАЧАК И ТО БЕЗ ДА СЕ ГУРАЈУ“.

Политички дискурс у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. као снажан идеолошки жаргон даје одговоре без дилеме и дословно на сва политичка питања, заправо их закључује на месту где би их тек

требало отворити.⁶¹² Ни у назнакама се политички дискурс бомбардованог народа 1999. не пита откуд народ као мета пред НАТО пројектилима и ко га је ту поставио: „У овој крвавој представи дугогодишњи уништитељи поново су у главним улогама ‘добрих момака’ који нас спасавају од злих агресора. Деценијско антинародно вођење земље у тоталну пропаст награђено је подршком тог истог народа који своје уништитеље ослобађа одговорности у тренутку када су га довели пред друге уништитеље. Саучесници у злочину не одговарају за злочин”.⁶¹³ Стога у свету политичког парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. готово да нема ни помена о идеји демократије, а када се и појављује (именица „демократија” апсолутна фреквенција 3, релативна фреквенција 0,03%) она није „наша” већ „њихова”, лажна и компромитована: „НАТО. Овде чудно пишу реч демократија”, „Билова кита је костур америчке демократије”, док се само једном у име демократије као вредности опомиње: „Били, пао си из најважнијег испита – демократије”.

Нахраћен: „бајкама, привиђењима, душом, бесмртношћу, рајем, звездама. То они жваћу. Мажу тиме свој суви хлеб. Ко нема ништа, има доброг бога”,⁶¹⁴ уклонивши разлику између стварног, могућег и пожељног, између прошлости, садашњости и будућности, кроз пукотине колективне свести у политички дискурс бомбардованог народа 1999. пробијају се оригиналне партизанске пароле: „Туђе нећемо, своје не дамо”⁶¹⁵ из 1945. и парола која се 1953. током Тршћанске кризе „спонтано” узвикивала по градовима од Вардара до Триглава: „Трст је наш”.⁶¹⁶ Откуда ове пароле у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. када

⁶¹² Рада Марић, Идеолошки говор масмедија, у: „Језик у савременој комуникацији”, Београд, Центар за марксизам Универзитета у Београду, 1983.

⁶¹³ Драгица Станојловић, Јединство страха, „Република”, Београд, година XI (1999), број 212–213.

⁶¹⁴ Виктор Иго, „Јадници”, I, СКЗ, Београд 1950, стр. 37.

⁶¹⁵ Овај слоган приписује се Јосипу Броз Титу у говору из 1944. године у вези са територијама које су по Рапалском уговору припале Италији; према Ђорђе Оташевић, „Речник српских антипословица”, Алма, Београд, 2011,

⁶¹⁶ Након вишедневних борби с Немцима, у којима је погинуло око 8000 Титових бораца, јединице Југословенске армије ушле у Трст 1. маја 1945. године, само неколико сати пре британских трупа. Међутим, Трст и његово залеђе били су „наши” свега четрдесет дана, након чега су, под притиском савезника, југословенска војна и цивилна управа морале напустити заузету територију. Од тада је стање дуж југословенско-италијанске границе било стално напето. Криза, позната као Тршћанска криза, кулминирала је у јесен 1953, када је нови италијански премијер Ђузепе Пела на границу послао 50.000 војника. Југославија је узвратила гомилањем својих дивизија. Такве провокације биле су типичне за период хладног рата; према Гојко Берић, Трст је наш, www.oslobodjenje.ba.

фреквенцијски речник не бележи нити једног „партизана“? То партизански дух света политичког лебди и 1999. у паролама и слоганима: „Америка и Енглеска јесу земља бомбардерска“ („Америка и Енглеска биће земља пролетерска“), „НАТО нас не може изненадити“ („Ништа нас не може изненадити“), „Боље рат него патка!“ („Боље рат, него пакт!“), „Данас Прле и Тихи не би имали посла. Храбри агресори, под окриљем ноћи, баце одозго ракете и – збришу“, „Валтер је мобилисан, чувајте се“, „Рамбо, чекам те на Неретви – Бата Живојиновић“, „Биле, мобилисан је Бата Живојиновић“. Парола „Трст је наш“ политичког дискурса бомбардованог народа 1999. у политичком имагинаријуму српског народа полувековно је жељено сновиђење и сећање на дане социјалистичке среће, какво ће парола политичког дискурса бомбардованог народа 1999. „Косово је Србија“ можда бити за будуће генерације.

Те давне 1953. године социјалистички народ је узвикивао и: „Живот дамо, Трст не дамо“, док српски народ 1999. узвикује: „Живот дамо, Косово не дамо“. Те давне 1953. године социјалистички народ је узвикивао и: „Нека знају Талијани, да Трст бране партизани“, „Армија је чврста, ми не дамо Трста“, „Зона А, Зона Б, биће наше обад`вје“. Политички дискурс бомбардованог народа је сматрао да Армију, партизане и зоне 1999. није умесно помињати. Иако једним делом духом заробљен са фашистима и партизанима у свету Другог светског рата,⁶¹⁷ одакле допире маршалов глас: „Били, чекам те. Броз“, „NATO FUCK OFF. ТИТО“, другим, ослобођеним делом духа политичког дискурса бомбардованог народа 1999. одјекује свет националног и Велике Нације поруком за атентатора на тог истог маршала: „Порука за Николу Кавају: Улови нам Клинтон!!!!!!“. Језички и политичко-идеолошки галиматијас или само политика као уметност могућег?

⁶¹⁷ Само су три кључна догађаја око чије суштине постоји јединствен национални консензус: Косовски бој, Први и Други светски рат.

3.1.4.2. Рат и Мир

Ако се појединац у народу раба, а на нацију пристаје, својим пристанком усваја и све идеје о Великој Нацији, међу којима се идеја о неопходности рата подразумева као природна. Нико не може заратити у име идеје космополитизма јер он нема идеологију и демагогију Велике Нације. Каже се да је мир увек „граматичка једнина“ и само метафора једне пожељне утопије за разлику од рата који је увек „граматичка множина“ мноштвом својих ратних интереса, многобројним облицима насиља, несрећа и туга као њиховом последицом. По истој „граматици једнине“, између оних којима је блиско само земаљско царство и других, који овдашње битке војују за оно небеско, пацифисти су једини изворни идеалисти на земљи и најусамљенија друштвена групација, те је Мир од Рата унапред изгубио битку.

Можда би се и за НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. могле изговорити речи Жана Бодријара из текста „Рат у Заливу се није догодио“: „Пошто је овај рат био добијен унапред, никада нећемо сазнати како би изгледао да је постојао. Никад нећемо сазнати како би изгледао Ирачанин који се борио и био у прилици да се бори. Никад нећемо сазнати како би изгледао Американац који се борио и био у прилици да буде побеђен. Видјели смо како изгледа ултра-модерни процес удара, парализе, лоботомије експерименталног непријатеља, без могућег одговора. Али, то није рат. Исто као што 10.000 тона бомби дневно није довољно да би то био рат. Исто као што директан пренос преко ЦНН, реално вријеме информисања није довољно да рат учини аутентичним“.⁶¹⁸ Парафразирајући Бодријара можда бисмо могли рећи и то да никада нећемо сазнати како би изгледао Србин који се борио и био у прилици да се бори и како би изгледао Американац који се борио и био у прилици да буде побеђен. Али, то није посве тачно јер је управо ту могућу, пожељну ратну стварност и њене фантазме забележила Прича парола, слогана и графита о НАТО бомбардовању 1999, чији су смисао и латентна значења (у оквиру квалитативне анализе садржаја) промишљени у овом раду.

⁶¹⁸ У: Зборник „Европски дискурс рата“ приредио Обрад Савић, Београдски круг, Београд, 1995.

Причу о ратној стварности НАТО бомбардовања 1999. испричану паролама, слоганима и графитима творе два напоредна тока – политички и симболички: једним парадирају српски народ, светски политичари, светска политика и војна сила, а другим се креће српски народ, Бил Клинтон и Моника Левински. Оба тока Приче теку напоредо, а сусрећу се на крају Приче са срећним завршетком – политички ток војно-политичком победом над НАТО пактом, а симболички такође српском победом над Билом Клинтоном („Били, Срби ће те ‘умоникити’“). Кључни догађај војно-политичког тока Приче и њен врхунац је обарање америчког авиона Ф117а, а замена улога Била и Монике у односу на српски народ кључни је догађај симболичког тока Приче: „БИЛИ, ОВАЈ ПУТ ТИ ПУШИШ“, „Моника Билу, Бил нама. Повуци, потегни, исчупати не може!“. На крају Приче српски колектив симболички тријумфује на оба поља оборивши и НАТО и Клинтона на колена („НАТО ОДЛАЗИ МИРНО И БЕЗ ПАНИКЕ. ГОТОВО. Центар за обавештавање“, „КЛИНТОН НИЈЕ МУШКО“, „Клекни Клинтоне. Устала је Србија“, „Били, Били ал ти Срби набили. Моника“), те тријумфује („НАТО ОФИЦИРЕ АКО НАС ЛЕПО ЗАМОЛЕ И ПЛАТЕ ПРИМИЋЕМО НА ОБУКУ У НАШЕ ПОДОФИЦИРСКЕ ШКОЛЕ“, „Клинтоне, мани томаhawk, доћи да видиш буздован“, „Клинтоне, повуци ме за презиме! Миле Китић“, „Моника, Слобу је тврђи“, „Ви имате Мек, ми имао тврд“). То је била слика рата и његовог исхода у свету Приче парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

Рат и Мир, две велике политичке теме, присутне су у лексици политичког дискурса парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. на следећи начин. Именица „рат“ се у фреквенцијском речнику појављује чак 13 пута (апсолутна фреквенција 13, релативна 0,14%), придев „ратни“ 3 пута (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%), именица „ратник“ једном (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), именица „ратиште“ једном (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), и једном „Ратно ваздухополовство Југославије“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), а глагол „ратовати“ 4 пута (апсолутна фреквенција 4, релативна 0,04%). Именица „мир“ се у фреквенцијском речнику појављује са фреквенцијом 10 (апсолутна фреквенција 10, релативна 0,11%), а ту је и један „миротворац“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%). Ова превласт

„рата“ над „миром“ и ови резултати фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. не изненађују, ако имамо у виду ратни контекст у којем пролећа 1999. настају речи побуне. Међутим, ако пажњу обратимо на начин на који политички дискурс бомбардованог народа 1999. пева и гради слике о рату и миру, долазимо до занимљивих опажања.

Као прво, како нам говори политички дискурс бомбардованог народа 1999, цивилизација је: „Човеков пут од пећине до атомског склоништа“ и „Све империје су пропале“. Ратови као такви амерички су изум: „АМЕРИКА ЈЕ ОТКРИВЕНА 1492. НИЈЕ ПОЗНАТО КАКО СУ ЉУДИ ДО ТАДА РАТОВАЛИ“, амерички бизнис: „Рат, најбољи бизнис САД“, „Шта се ту може. Американци морају да троше паре на нова оружја, па стога морају да испуцају стара. Али овај пут су налетели на мало тврђи орах“, скоро па америчка разонода и хоби: „Започињите ратове, шта ће ЦНН да врти, између бејзбола и временске прогнозе?“, јер: „Ко нема у глави има у бомбама“. А и то ратовање Америци баш и не иде од руке: „Како Били свира саксофон? Очајно! А како ратује? Боље свира!!!“, „Американци, сетите се Вијетнама“, „Сетите се Аламоа“, па је Клинтону боље, када већ не уме да ратује, да се у рат са Србима не упушта: „Боље Моника на коленима него Ф-117а на земљи“. Откако је обављена преписка између Америке и Србије, на највишем нивоу:

„Вита јела, зелен бор, чекам брзи одговор. Били.
Мало морген. Слоба“,

политички дискурс бомбардованог народа 1999. пева о рату у нехајном, раздраганом, „мало морген“ стилу: „БОМБАР ДАН. БОМБРО ЈУТРО“. Нама рат са НАТО не представља проблем: „Боље рат него НАТО ПАКТ!“, „Боље рат него патка!“, „Како оборити Ф 117а? Лако – уз Синалко“. Имамо их и у прошлости на претек, чак можемо и да трампимо неку сићу за велики догађај: „Мењам 2 балканска за један светски рат“. Трећег светског рата ће бити, није нам проблем да га започнемо, ако то Европа, Америка и свет желе: „ЕВРОПО, ДА ЛИ ТИ ТРЕБАЈУ ЖРТВЕ ТРЕЋЕГ СВЕТСКОГ РАТА?“, „Да ли желите жртве Трећег светског рата? Удружење жртава Другог светског рата у Југославији“, „Клинтоне, и код тебе може мечка да заигра“. Нас рат са вама чак и радује: „ОПА БАТО, СЈЕБАЋЕМО НАТО“, „Сад цео свет зна за Југославију. Били, шта пијеш?“, „Са вама је распуст

дужи. ПОНАВЉАЧ”, „ЧИМ ЧУЈЕТЕ СИРЕНЕ, ЗВИЖДИТЕ”, „Задржите осмех – то је стил Београда!”. Дошло је, напokon, време да се обрачунамо са свим светским малограђанима: „Ма, какав Нови светски поредак. Ово је рат малограђана против Срба” и време када: „И над Билом ће се наћи Бил”. А тај над Билом Бил – победник смо управо МИ, јер: „Немамо право да се не одбранимо”, „Најјачи остају, никад се не предају”, „Непобедив је народ који брани своју слободу”, „Ко нас хлебом, ми њега хлебом и медом. Ко нас каменом, ми њега каменчином!”, „Ми смо мали, ал` жилави”, „Ми смо мали, ал` вама невидљиви фали”, „Ми ћемо кратко и достојанствено, а ви дуго и нуклеарно”, „Ми нећемо пасти на колена као Моника!”, једном речју: „НЕ МОЖЕ НАМ НИКО НИШТА”, „Чучни Биле, у великој си нужди”, „НАТО, ово је твоја лабудова песма” и ми знамо као треба са вама, да: „КЛИНТОН СЕ КЛИН(ТОН)ОН ИЗБИЈА”, „Од ОВК и НАТО остаће блато”, „Разбуцаћемо вас ко Ал Гор Хилари”, „Рушитељи ће бити рушевина”, „Спремна редаљка за дрим тим”. Зато: „Олади Биле, где ћеш против силе!”, „НАТО, вени, види и – иди”, „НАТО, ајде, фајронт”, „Шта се курчиш кад не знаш да летиш?” и: „Извините се док је још време, јер ако се наљутимо...”.

Лексиком рата и лексиком мира политичког дискурса бомбардованог народа 1999. одзвањају три гласа: најснажнији мушки, затим дечији и спорадично, женски глас. Сваки од њих, својим вибрацијама, пева о Рату и Миру, а сви се сливају у збирни глас побуне бомбардованог народа. Мушки глас побуне у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. је најгласнији и најбројнији. То је глас неустрашивог Србина потентног ратника који у немоћи под НАТО бомбама, зазива моћ језика да се оснажи и мушким писмом испише ратничку еротизовану виртуелну стварност („НАТО јебаћемо вам мајку милу, попушићете нам к`о Моника Билу”, „Клинтоне, ти си наша Моника”). Мушки глас громогласно одјекује светом парола, слогана и графита 1999. певајући о српској неустрашивости и српској мушкости (самопредстављањем „вишка” услед опажљивог „мањка” у датом друштвеном контексту), исписује грубо мушко писмо, мушки дискурс којим се из позиције подређеног смешта у позицију „надређеног” – војно и сексуално доминантног. Тако се сексуалност од „друштвене” преображава у „политичку” категорију („ДАЛ` МИ ВИДИШ КАРУ НА РАДАРУ?”, „Мој је видљив, али не пада”, „Памела Андерсон је пала.

Жртвоваћу се и за Челзи"). Мушки дискурс парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999, у преплету врућих речи и колективних жеља, најмушкије је од свих мушких писама у Србији на размеђи векова. Након што је свим непријатељским женским ликовима у Причи показао и доказао шта значи „бити Србин и бити Мушко“, непријатељу додајује и: „Пошаљите жене да вам поправимо гене“. Једна од ретких парола која као да је залутала у овај мушки, ратни дискурс је: „Ово је наша тешка невоља, а за НАТО је ово велика срамота“. Мушки глас политичког дискурса бомбардованог народа 1999. пева дискурсом рата.

Женски глас слабашно одјекује политичким дискурсом бомбардованог народа 1999. У Причи парола, слогана и графита 1999. о протесту и НАТО бомбардовању 1999. упадљиво је одсуство „наших“ жена, Српкиња. Само једном примичу светом парола и слогана („Клинтоне чувај се. Српкиње због тебе не могу да гледају ‘Есмемалду’“), а у свету графита само један графит потписује жена – Наташа, којој је дозвољено да повири у мушки свет и бордел ратника, тек да поздрави покореног америчког непријатеља српским поздравом: „Помози Бог, Дејвиде!“, и да тај свет одмах и заувек напусти. У свету парола и слогана јавља се и један етнички женски глас: глас једне Црногорке који се уклапа у тон мушког ратног дискурса („Питају стару Црногорку шта мисли о бомбардовању, а она одговара: Синко, свуће бомбардују, но ми остадосмо за бруку“) и неколико домаћих анонимних женских гласова који исказују другачији поглед на рат („Боље у другом, него у ратном стању!“, „Млада, атрактивна, незаштићена дама позива правог мушкарца у своје склониште“, „Пре би попушила тумор. Он може да буде доброћудан“), предлажу другачију одбрамбену тактику („За Сремчицу моју милу попушила бих и Билу!!!“, „Ко обори Б52, бићу му Моника“), као (неуспео) покушај стварања пацифистичко-еротског елемента политичког дискурса бомбардованог народа 1999. Одсуство српског женског гласа у језику побуне против НАТО бомби 1999. последица је искључивости свега/сваког Другог, па тако и жена, из света моћног, мушког, ратног братства. Мушки сексистички ратни дискурс као да наслућује да у женској култури има много непожељних, опасних, пацифистичких елемената и не дозвољава да се уруши његово једногласје.

У Причи парола, слогана и графита 1999. о НАТО бомбардовању 1999. певање о миру у сенци је певања о рату. Уз напомену афоризма на транспаренту протеста: „БОМБЕ НАМ НИШТА НЕ МОГУ ЈЕР НАС БОМБАРДУЈУ МИРОТВОРЦИ. Александар Баљак”, мир се најчешће појављује као опште место, а паролe, слогани и графити су типски, налик другим мировним са антиратним тоном:⁶¹⁹

- „Бацајте бомбоне, а не бомбе”
- „Зауставите бомбе! Престаните да бомбардујете, престаните да лажете!”
- „Бомбе не носе мир”
- „Бомба се далеко чује, а песма још даље”
- „Ко тебе бомбама, ти њега књигама”
- „Голуб мира јачи од црног сокола”
- „Мир на Балкану, нећемо рат!”
- „ЈА сам ПРОТИВ - РАТА - МРАКА - СИРЕНА”
- „Хоћемо мир, нећемо рат!”
- „Песмом за мир”
- „Мир је најпречи”
- „Књиге нас воде у свет, а бомбе уклањају са њега”
- „Књиге спајају, а бомбе раздвајају људе”
- „У миру ме буди звоњава од сата, а у рату НАТО томахавк граната”
- „Клинтоне, прекини да бомбардујеш, хоћу да зидам!
Андрија”.

Ово су малобројни изворно антиратни и мировно „неутрални” паролe, слогани и графити политичког дискурса бомбардованог народа 1999. који звоне искреном жељом за миром и чине непуних 2% целокупног истраживаног језичког узорка нашег истраживања (корпуса који износи 1244 паролe и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. на српском језику). Следи, такође малобројан, другачије изнијансиран мировни дискурс где се паролама и слоганима наглашавају наша мирољубивост: „Ми њима голубове, они нама бомбе”, наша невиност: „Ми њих паролама, они нас бомбама” и наша кривица без кривице: „КРИВИ СМО И ЗА ТИТАНИК”. Тако се управо овим мировним слоганима отвара пут преображаја доминантног ратног политичког дискурса бомбардованог народа 1999. у дискурс жртве, као посебан вид мировног дискурса. Политички дискурс парола, слогана и графита 1999. то постиже увођењем деце (именица

⁶¹⁹ Видети: Листа од 108 најбољих мировних слогана, *108 Peace Slogans For Signs*, by Mark R. Elsis, www.Loveearth.net.

„деца” са апсолутном фреквенцијом 22 и релативном 0,24% заузима виско 13. рангово место међу најфреквентнијим именицама фреквенцијског речника парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999) и дечијих гласова у Причу о НАТО бомбардовању 1999:

- „НАТО пуца у бебе”
- „Не рушите ми школу, боли ме”
- „Игралиште да, склониште не”
- „НИ ТВОЈЕ ДЕТЕ НЕ ВОЛИ РАКЕТЕ”
- „Није дете печурка да расте у подруму”
- „Пустите ме да одрастем, убице”
- „ПУСТИТЕ НАС ДА СПАВАМО НА МИРУ”
- „Сва децо света дођите у Србију”
- „Моја зграда нема склониште, нема ни подрум, спавам и даље у свом кревету, са својим играчкама. Моје склониште је Београд”
- „ХОЋУ У ШКОЛУ”
- „НАТО пусти нас да растемо”
- „Ниједна победа света није вредна сузе детета”

које подупире и глас једног деке: „Бранимо све унучиће света”.

Али, политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. као да је уско и нелагодно да пева овим дечијим, невиним, мировним гласом, и одмах му додаје нови тон: „Шта зна дете шта је „Црни соко? Узме праћку па гађа!”, „Шта зна дете шта је Ф-117!!!”, „И ја ћу бити војник кад порастем” да случајно свет не помисли како Србија гаји неке осетљиве мамине мазе, већ само будуће војнике, синове Нације. Поред тога што је суздржан и изражава сумњу у саму идеју Мира: „Ноћас сам сањао... Била како свира ‘Песму мира` на авиону!”, „На Косову је пронађен мир, крије се у склоништу од бомбардовања”, политички дискурс бомбардованог народа 1999, „славeћи” Мир, узвикује: „Живео голуб мира... ала је укусан!” и тако исписује још једну оду Рату.

3.1.4.3. Мржња и Љубав

Љубав према своме народу не подразумева мржњу према другом или другим народима: ако је то случај, онда је реч о болести која мора да се лечи... Како они доказују љубав према своме народу? Тако што мрзе све друге народе, нарочите суседне, од којих се најмање разликују. Блох је у праву: историјско тло је „увек једна те иста њива“.

Буро Шушњић⁶²⁰

Мисао Карла Бонапарте да је мржња у људским срцима капитал који мора у нешто да буде уложен наша је своје оваплоћење у политици и политичком дискурсу деведесетих година 20. века, у времену када је говор мржње славио своју неприкосновену владавину као једини пожељни облик социјалне комуникације, а атмосфера мржње постала начин живота. И док је народ разгоревао и гајио мржњу у свом срцу, политичка елита је читаву деценију профитирала од уложеног капитала. Порекло говора мржње у СР Југославији било је несумњиво политичко: створен и прихваћен на нивоу званичне политике као нови облик колективне легитимације система који је запао у дубоку кризу, затим током читаве наредне деценије подстицан и произвођен од стране државно-контролисаних медија као део владајуће националистичке идеологије. Говор мржње имао је више форми, а основне су: српски национални нарцизам, ксенофобија, сатанизација народа и држава са којима је српски народ имао конфликте у прошлости, као и делегитимизовање и маргинализација политичких опонената. Све ове форме говора мржње присутне су у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999.

Идеолошко-политички контекст феномена говора мржње и нетолеранције почива на политичкој идеологији етнонационализма. Говор мржње увек мобилише висок степен емоција, чиме се ускраћује и постаје сувишна било каква аргументација. Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. препун је емотивних речи и бележи следеће фреквенције: именица „љубав“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%), глагол „љубити“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%), док именица „мржња“ није забележена. Међутим, глагол „волети“ јавља се са изузетно високом фреквенцијом, чак 19 пута (апсолутна фреквенција 19, релативна 0,21%), чиме заузима високо 12. место у

⁶²⁰ „Дијалог и толеранција“, Чигоја, Београд, 2007, стр. 89.

ранговном поретку листе најфреквентнијих глагола. Насупрот њему, глагол „мрзети“ појављује у корпусу парола и слогана само пет пута (апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%). Откуда оволико љубави у коду побуне политичког дискурса парола и слогана и у ратном контексту 1999? Нужно је размотрити колокације глагола „волети“ у истраживаном корпусу:

- „Ја волим своју земљу јер она је мати, нек је наша песма до слободе прати“
- „Ако волите своју децу мислите на нас, јер ми никога не мрзимо.
ДЕЦА ЈУГОСЛАВИЈЕ“
- „НИ ТВОЈЕ ДЕТЕ НЕ ВОЛИ РАКЕТЕ“
- „Волимо Француску као што је Немачка волела нас“
- „МАДЛЕН, ЛЕПО ПЕВАШ, АЛИ ИПАК ВИШЕ ВОЛИМ ДА СЛУШАМ СИРЕНУ“
- „О лбрајтова Воли Кити, ал’ кита не воли њу“
- „Шта сад љубав има с тим, кад те Били не волим (Тони Монтано)“
- „Што ја волим тај секс. Ф -117А“
- „Волим Ф 117А и радо га се сећам“
- „Волим Олбрајтову као Кока-Колу: хладну и на столу!“
- „Волим те Били, априли-ли-ли-ли! 1. априла 1999.“

Како се из парола и слогана види, само у три пароле глагол „волети“ јавља се у правом, изворном значењу речи (везан за домовину и када говори дечијим гласом), док се у осталима јавља или као његова негација (у смислу не волети) или као иронијом и сарказмом прекривена мржња. Са глаголом „мрзети“ ствари стоје другачије, у свакој колокацији употребљен је у дословном смислу речи:

- „АМЕРИКО, МРЗИМ ДА МРЗИМ, АЛ САМИ СТЕ КРИВИ“
- „Да ли нас мрзите?“
- „Шта би дао да си на мом месту? Да те мрзе, а да ти се диве!“
- „Не мрзим толико Теда Тарнера да му не бих креснуо Џеј Фонду“.

Посматрајући вредности назначених фреквенција, чини се да мржња и није толико присутна у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. Али, ово су само примери експлицитног изражавања мржње, док мноштво парола и слогана исијава овим осећањем имплицитно израженим, од благе варијанте: „Хвала богу да нисам Американац“ до „Клинтоне чекамо те! Гробари са Лешћа“ или „Само мртав Американац је добар Американац“, а мржња је присутна и у обиљу псовки,

клетви, стереотипа и предрасуда.⁶²¹ Политички дискурс бомбардованог народа 1999. бележи и једном глагол „толерисати“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), али у колокацији: „Ако толеришете злочин, ваша деца су на реду“.

Политички дискурс бомбардованог народа 1999. потврђује речи Клаудиа Батистела да је код говора мржње текст мање важан од контекста, те да је контекст тај који тексту даје одговарајућу моћ или немоћ. У том смислу, могли бисмо рећи да је говор мржње парола и слогана природна последица ратног контекста који га је породило. Истовремено, говор мржње политичког дискурса парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. у суштини је испољавао немоћ јер није могао постати делатан, није могао произвести последице у физичкој реалности, чиме је сведен на пуки политичко-фолклорни декор. У том декору, по већ устањеној шеми говора мржње као доминантног облика приказивања „Другости“ политичког дискурса, бесконачно је велика љубав према „своме народу“. Величина те љубави сразмерна је мржњи према свим другим „не-народним елементима“, „туђинима“, „туђим народима“ (управо то колико више мрзе – утолико више воле). „Волеги“ и „Мрзети“ народњачко-националистичког дискурса степен је вере у сопствени Народ. Стратегије говора мржње у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. су следеће:

- искључивање припадника других етничких заједница и етничких мањина заједничке државе из свога дискурса, поништавање њихових права и мишљења,
- дехуманизација и сатанизација свих непријатељских етничких група,
- представљање етничких конфликта као вечних и природних,
- митологизовање сопствене историје као основе за изградњу националног идентитета,
- пропагирање потребе агресивне самоодбране у праведном рату,
- српски национални нарцизам.

Управо осећањима Мржње и Љубави политички дискурс бомбардованог народа 1999. гради свој великогрупни (*large-group identity*) етнички, национални идентитет

⁶²¹ Описујући однос између индивидуалног и групног у стварању предрасуда Трауб-Вернер истиче да предрасуда настаје приликом погрешног или заустављеног развоја, када долази до стварања патолошких одбрамбених структура, унутар историјског оквира и културолошке позадине, које процесу формирања предрасуде нуде идеациони садржај. Тако ће тај садржај одређивати „кога ја мрзим“, одбрамбена структура ће одређивати „зашто ја мрзим“, а облик тог процеса или одговор на питање „како ја мрзим“, настаће у интеракцији између индивидуалне психопатологије и групне психологије; у: Traub-Werner, D. (1984). *Towards a Theory of Prejudice. Int. R. Psycho-Anal.*, 11:407-412.

и свој „збирни“ лик који, попут великог платна, стоји изнад свих чланова групе и покрива их.⁶²² У условима мира великогрупни идентитет је апстрахован, али у стресним условима какво је било НАТО бомбардовање 1999. осећаји страха за живот, беса, несигурности доводе до регресије велике групе импулсима за одржавањем идентитета и кохезивности заједнице, дефинисањем себе и демонизирањем других. Ту наступа и посттрауматско објашњење политичког дискурса, у току трајања ратне трауме, актуелног догађања НАТО бомбардовања као наставка, поновног одигравања историјских конфликта са траумом пораза на Косову 1389. као изабраном траумом, почетном тачком и исходиштем, што бележи графит: „1389. НАТО 1999.“. Јачање сопственог идентитета или српског „збирног лика“ у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. прожето је заједничким осећањем виктимизације која појачава осећање „нашости“, снагу Љубави према „мојствености“ како би то рекао Радомир Константиновић и Мржње према непријатељу са жељом му урадимо оно што он ради нама. Како стварност није дозвољавала ожитвотворење вербалних имагинација, политички дискурс бомбардованог народа 1999. пева о „мојствености“ Љубави: именица „срце“ (апсолутна фреквенција 13, релативна 0,14%) налази се међу првих 30 најфреквентнијих именица по рангу у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. Сем парола и слогана у којима се именица „срце“ јавља увек као метафора за Косово: „Косово је срце Србије“, „Косово је срце Југославије!“, „Србија ми је у срцу, срце на Косову“, именица „срце“ постаје и симбол српске доброте, великодушности и непобедивости:

- „Географски смо мала мета, али нам је срце ко цела планета“
- „Домовина се брани срцем, животом, знањем и лепим васпитањем!“
- „Где је твоје срце највећа Колумбова грешко?“
- „Колико је наше срце сад се види!“
- „Колико је велико наше срце, тек сад се види: нису нам пријатељи“
- „За ово срце ви немате ракету“.

Нема НАТО ракете за српско срце велико као цела планета, па је тако и Љубав у свету „мојствености“ политичког дискурса бомбардованог народа 1999. оружје у ратном сукобу, што оптимистично бележи парола: „Победиће љубав“.

⁶²² Према Vamik D. Volkan 2006. *Large-Group Psychodynamics and Massive Violence*. *Nordisk Tidsskrift for Psykoterapi* 23, pp. 95–114.

3.1.4.4. Дух паланке и свет ур-фашизма политичког дискурса бомбардованог народа 1999.

Духовна обзорја политичког дискурса бомбардованог народа 1999. веома су слична обзорјима паланке и паланачког духа, како их је описивао Радомир Константиновић у „Филозофији паланке“:⁶²³ „Основна претпоставка духа паланке негде је у томе: да је то дух који, заборављен од историје, покушава сада овај удес да преобрази у своју привилегију, тиме што ће и сам да заборави историју, овим забором да се овековечи у самом себи, заверен трајању, с ону страну времена... Само он, који проповеда религију затворености, религију у којој је врховни бог овај бог јединства. Он није појединац на персоналном путу; он је *sumit* једног искуства, један став и један стил. Паланаштво је нагонски-одбрамбено неговање паланачког стила као општег стила. Паланчанин има изванредно јако осећање колективитета, замрзнутог (или оличеног) у том стилу... Ова служба стилу, у својој основи, је служба сигурности. Одрекнут од сопствене воље, стилизован по обрасу колективне воље, паланчанин је склоњен у сигурност општега. Он има утисак продуженог детињства или утисак продуженог живота под окриљем породице. Инфантилизам је корелативан паланачком духу... паланачки дух, као дух над-ја, као дух колективне воље која нас је узела под своје, која нас штити од свега... Свет паланке јавља се као идеално прост, сигуран свет“. Дух паланке, баш попут духа парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999, један је изразито племенски дух чије је основно својство памфлетизам, својство обрачуна у име већ познате, већ дате истине (памфлетизам не тражи истину јер је „има“): „Колективизам духа паланке дух је нормативне, унапред дате истине... Он се не пита за истину, већ војује за њу“.⁶²⁴

Духовна обзорја парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. су саркастични сентиментализам и сентименталистички сарказам, а дух парола, слогана и графита 1999, попут духа паланке, противан је духу трагедије: „самим тим јер је противан стварном отпадништву, стварно делатном одроду, без кога нема трагедије... спаја сарказам мржње са сентиментализмом управо одсуством субјекта који до себе долази трагедијом, који своју егзистенцију уистину

⁶²³ Радомир Константиновић, „Филозофија паланке“, Трећи програм, 1969, стр. 7.

⁶²⁴ Ibid, стр. 25.

може да заснује само њоме, као трагичну егзистенцију... Он би хтео да превазиђе расцеп античке, грчке трагедије, расцеп који ту трагедију дели на јунаке, учеснике живота, и хорску свест која тумачећи њихову судбину остаје изван трагедије: он би да постигне оно што трагедија није могла: да помири хор и јунаке, доживљај и прибраност духа његовог тумачења. Он би хтео неког апсурдног хорског јунака".⁶²⁵ Политички дискурс бомбардованог народа 1999. прича и пева политику управо гласом оваквог „збирног хорског јунака” – НАРОДА-ХЕРОЈА који истовремено и живи и тумачи сопствену судбину.

Ова паланачка духовна обзорја политичког дискурса бомбардованог народа 1999. отворила су пут његовим политичким обзорјима. Свет политичког у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. запањујуће је сличан свету Вечног фашизма како га описује Умберто Еко у истоименом тексту: „Ипак мислим да је могуће скицирати листу елемената типичних за оно што називам ур-фашизмом или вјечним фашизмом. Ови елементи не могу сачињавати систем, многи од њих су међусобно контрадикторни и типични су за многе друге врсте деспотизма или фанатизма. Но, довољан је један од њих да отвори простор фашизму који ће се око њега згрушати".⁶²⁶ Еко наводи 14 елемената Вечног фашизма (1. култ традиције, 2. одбацивање модернизма, 3. ирационализам, 4. неслагање као издаја, 5. страх од разлике, 6. индивидуална или социјална фрустрација, 7. опсесија завером, 8. осећај понижења због моћи непријатеља, 9. живот је перманентно ратовање, 10. презир према слабијем, 11. култ хероизма и херојска смрт, 12. мачизам, 13. селективни/квалитативни популизам, 14. Ур-фашизам говори новогвором) и наглашава да слобода говора значи ослобађање од реторике. Дословно сви наведени елементи творе политички дискурс парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Политичка и духовна обзорја политичког дискурса бомбардованог народа 1999. сликовито доказују ванвременост познатог Витгенштајговог става: „Границе мога језика су границе мога света”. Границе политичког (вечни фашизам) и духовног (паланачког) света, прожете политичко-митским сликама о српској слози и

⁶²⁵ Ibid, стр. 21.

⁶²⁶ Умберто Еко, Вечни фашизам, www.pescanik.net. Текст је првобитно објављен 22. јуна 1995. у *New York Review of Books*, а потом и у *Utne Reader* у децембру исте године.

тријумфу жртвовањем, у паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999. строго су омеђене речима којима се пева о Народу и Тлу, Рату и Миру, Мржњи и Љубави. Илузионистички имаго и идејни фантазми политичког дискурса бомбардованог народа 1999. исцртавају границе политичких и духовних обзорја и дају јасан одговор на давно постављено питање Бранимира Доната: „Тко прича сан, тко сања причу?“.⁶²⁷ Политика је више од деценије причала сан, народ је више од деценије сањао причу. И испричао је паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999, уз звуке сирена, уз прасак бомби, у царству слободе говора, у бајковитој и мелодраматичној атмосфери, дубоко и искрено верујући у магијску моћ речи.

⁶²⁷ Бранимир Донат, *Скривена лаж као видљива истина – Илузионистички имаго политичког дискурса*, у: *Фантастичне фигуре*, „Књижевне новине“, Београд, 1984, стр. 34.

3.1.5. Од помрачења ума до помрачења Сунца: реторичке стратегије

Тотално помрачење ума

Пре готово тачно 10 година, 11. августа 1999. године одиграло се тотално помрачење Сунца, видљиво на потезу од северног Атлантика до Бенгалског залива. Зона тоталитета, односно област у којој је на кратко Сунце помрачено потпуно, могу се видети звезде, као и други прелепи феномени попут дијамантског прстена, простирала се у 13 земаља, укључујући и крајњи север Србије... Претходио му је један од најбезочнијих експеримената у области медијске манипулације у историји. Ваља се подсетити – да бисмо избегли да нам се тако нешто икада поново деси.

Помрачења су, како су знали још велики антички астрономи Хипарх из Никеје и Аристарх са Самоса, високо предвидљиве појаве. Претходно потпуно помрачење на територији некадашње Југославије било је видљиво 15. фебруара 1961. године из западних и средишњих области тадашње државе. Док су астрономи посматрали са Хвара, уз бројне колеге и госте из целог света (о чему је насликана једна славна слика, Корона 1961 новосадског академског сликара Петра Кубичеле), грађанство је користећи затамњене наочаре и нагарављена стакла посматрало како је где ко стигао, без икакве значајније масовне хистерије, па ни медијске пажње. Наставници су у школама водили децу да посматрају помрачење и објашњавали им његову астрономску основу.

Међутим, негде се закључило да помрачење од 11.8.1999. неће моћи тако да прође. Да ли због најављеног митинга опозиције за август или због генералног есхатолошког лудила, почела је већ почетком јула – месеца који је и иначе имао посебан значај у тадашњем календару – по интензитету, али и ирационалности, па и бизарности, невиђена медијска кампања која је, на површини, имала изглед бриге за здравље грађанства, али је испод те фасаде врло често провиривало отворена опсесија „смаком света“ (по многим заслуженим и оправданим, „јер су нас бомбардовали“ како је гласила доминантна мантра). Тадашња министарка здравља Лепосава Милићевић, једна од заборављених легенди и штићеница једног од најистакнутијих српских вампира, др Милована Бојића, свемоћног потпредседника владе из ЈУЛ-а, издала је званично саопштење Министарства здравља које је требало све нас да научи како да се понашамо при помрачењу Сунца. Сваком рационалном то је и тада морало звучати и више него смешно, али... Јасно је било поручено да се остане у кућама, да се спусте све ролетне, да се не гледа напоље, јер људи могу да осете узнемирење, притисак или лупање срца, о опасности да се ослепи, полуди или још горе да не говоримо. У овоме су учествовали буквално сви нивои власти и медија...

Шта је било последица тога сви се сећамо. Насупрот не само свакој нормалности и логици, већ и читавом низу закона и прописа, те среде (радни дан) ништа живо није радило, од државних установа, банака, пошта, судова, па до супермаркета. Храбрији су радили бауљајући у мраку, понеки би гледали и телевизију, мада је и за то била потребна прилична храброст, с обзиром да је огроман број наших суграђана био убеђен да је и посматрање помрачења на телевизији смртна опасност (то је било једно од најчешћих питања на прилично усијаним телефонима астрономских друштава).

ЈАТ је тог дана отказао све летове у периоду од 8:30 до 14 часова, сад да ли због страха пилота или потенцијалних путника, није саопштено... У Београду је на линијама 19, 21, 29, 22 функционисао један једини тролејбус који је стајао без обзира на станице, и чији се возач хвалисао свим путницима да је једино он довољно храбар да ради!...

Питање да ли нам се масовна хистерија из августа 1999. године може поновити – у неком другом контексту, са неким далеко мрачнијим циљем и исходом – тако је сасвим актуелно и данас.

Милан М. Турковић, Peščanik.net, 13.8.2009.

Политички дискурс парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. колективна је реторика побуњеног народног духа, али и последица излагања народа дугогодишњим манипулацијама владајућег политичког дискурса током владавине Слободана Милошевића. Манипулативни процеси подразумевају асиметричан однос између адресата и говорног лица, приликом чега манипулатор има посебна својства: (1) мора имати било какву моћ у односу на адресата, (2) у одређеној мери је неискрен и (3) води адресата ка погрешним претпоставкама. С друге стране, адресат, тј. особа која је изманипулисана (1) уверена је у тачност садржаја текста, (2) носи претпоставку о искренности, релевантности и истинитости исказа говорног лица (за које се претпоставља да познаје истину боље од адресата).⁶²⁸ Управо овакав манипулативни однос према сопственом народу уостављен је од доласка Слободана Милошевића на власт.

Разорност, снагу и величину манипулације политичког дискурса времена султанизма илуструје и, наизглед, невероватна чињеница: под НАТО бомбама 1999. и у време проглашене ваздушне опасности народ се веселио, певао, играо по градским трговима и мостовима у духу општенародне естрадне безбрижности, са прозора и тераса посматрао како падају бомбе и навијао („Покварио ми се ТВ, мораћу да гледам бомбардовање са терасе”), а само два месеца касније, 11. августа 1999, на дан тоталног помрачења Сунца, након кампање државних медија, Србијом су завладали страх и масовна хистерија: „Насупрот не само свакој нормалности и логици, већ и читавом низу закона и прописа, те среде (радни дан) ништа живо није радило, од државних установа, банака, пошта, судова, па до супермаркета. Храбрији су радили бауљајући у мраку, понеки би гледали и телевизију, мада је и за то била потребна прилична храброст, с обзиром да је огроман број наших суграђана био убеђен да је и посматрање помрачења на телевизији смртна опасност. ЈАТ је тог дана отказао све летове у периоду од 8:30 до 14 часова, сад да ли због страха пилота или потенцијалних путника, није саопштено... У Београду је на линијама 19, 21, 29, 22 функционисао један једини

⁶²⁸ Јелена Р. Јовановић, Белешке о тексту, посебно идеолошком, Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Одсек за српски језик. Овај рад урађен је у оквиру научног пројекта 178014 „Динамика и структура српскога језика”, који финансира Министарство за науку Републике Србије, www.ffuis.edu.ba.

тролејбус који је стајао без обзира на станице, и чији се возач хвалисао свим путницима да је једино он довољно храбар да ради!".⁶²⁹ Психоделично понашања популуса, и пролећа 1999. и 11. августа 1999, политичка су „чуда“ иза којих је био скривен епско-митолошки тоталитаризам политичког дискурса државе чија је политика, у циљу манипулације сопственим народом, присвојила надрационално и паранормално.

Овај експеримент *in vivo* током тоталног помрачења Сунца 1999. величанствен је пример утицаја политичке манипулације на ментално здравље народа. Према тадашњој оцени проф. Загорке Голубовић: „производња шизофреније је стратегија власти, која поред класичних политичких средстава користи и психолошка средства да створи упориште за масовно завођење народа, власт намерно производи болесно стање народа да би лакше владала, јер је нормална, здрава личност – субверзивна за ову власт“.⁶³⁰ Проф. Јелена Ђорђевић је поткрепила тезу да смо: „сви отишли ‘у аут’ – и они што препознају разлику између мита и истине, веровања и знања, који знају да власт није судбина него ствар избора – али и они који су на први поглед једини остали ‘здрави’, иако то може да звучи парадоксално. А објашњење је у томе што су ‘здрави’, опчарани и ослоњени на лажи и фикцију, пристали да живе у паралелној реалности, губећи тако свој ум“.⁶³¹ Резултати истраживања проф. Драгана Попадића о менталном здрављу народа непосредно по окончању НАТО бомбардовања 1999. казују: „Јасно се показало да међу грађанима Србије доминирају негативна расположења. Најчешћа осећања која људи у себи препознају били су страх, стрепња и разочараност. Бројна су и широко распрострањена страховања обичних људи: 80% страхује од грађанског рата, чак 70% од глади. Само пет одсто испитаника изјавило је да је поштеђено свих симптома анксиозности, депресије... Половина је признала да су хронично уморни, нервозни, напети, да их муче црне мисли, да су незадовољни властитим животом, највећи проблем им је био недостатак енергије и хроничан умор. Половина анкетираних Београђана је веровала да ће НАТО земље задесити катастрофе, епидемије, само зато што су нас бомбардовали. Само

⁶²⁹ Милан М. Ђирковић, Тотално помрачење ума, www.pescanik.net.

⁶³⁰ О. Николић, Ј. Митић, Утицај политике на ментално здравље народа, „Глас јавности“, 29.10.1999.

⁶³¹ Ibid.

11 одсто је казало да је то глупост. Четрдесет посто испитаника веровало је у лош утицај таргета, да знак таргета упија негативну енергију. Што су људи били необразованији више су веровали у те приче, али је у то било убеђено и 30 одсто високообразованих суграђана”.⁶³²

Овакво стање менталног здравља народа последица је дугог пута којим је погубни владајући политички дискурс деведесетих 20. века реторичким стратегијама и убиственим илузијама водио жртву своје манипулације⁶³³ – српски народ: од помрачења ума 1989. до помрачења Сунца 1999. Уједно је и доказ да је језик у стању да намерно изазове жељена конотативна значења првенствено захваљујући човековој природи: „Човек није само рационално биће – то је рационалистичка заблуда – него и ирационално биће и башта чињеница која омогућава да се на његово понашање утиче не само рационалним него и ирационалним средствима, овим другим чак ефикасније него првим”,⁶³⁴ доказ да је политика рационални облик експлоатације ирационалности маса, а да су алхемија и моћ језика неслућено веће од збира свих речи у њему.

⁶³² Ibid.

⁶³³ Тојн ван Дијк нуди тродимензионалну дефиницију манипулације: у контексту друштва, манипулацију можемо дефинисати као неоправдану и неваљану доминацију која потврђује друштвену неједнакост, спознајно манипулација као контрола ума значи ушпитање у процесе разумевања, обликовање пристрасних менталних модела и друштвених репрезентација као што су знања и идеологије, а дискурзивно манипулација укључује уобичајене облике и формате идеолошког дискурса, као што су наглашавање наших добрих страна и истицање њихових лоших страна; према *van Dijk, Teun (2006) Discourse and Manipulation. Discourse and Society 17(2), 359–383*, у: Марина Подбој, Манипулација у политичком дискурсу – критички приступ, „Хрватистика”, студентски језикословни часопис, год. 5, број 5, свеучилиште Јосипа Јурја Штросмајера у Осиеку, Осиек, 2011, стр. 123–134.

⁶³⁴ Ђуро Шушњић, „Рибари људских душа”, Младост, Београд, 1984, стр. 34.

3.1.5.1. Велика реторика малих форми

Бој се, Адсоне, пророка и оних што су приправни умријети за истину, јер обично са собом у смрт повуку много других људи, често прије себе, понеке умјесто себе... Можда је задаћа оног тко воли људе навести их да се смију истини, навести истину да се смије, јер једина истина јест научити да се ослободимо безумне страсти према истини.

Умберто Еко⁶³⁵

Реторика је вештина која људима пружа могућност одбране правде или истине јер се занима за начине уверавања у свакој ситуацији, а по Аристотелу реторика је способност теоријског изналажења уверљивог у сваком датом случају.⁶³⁶ Именица *rhetor* – беседник у изворима се најраније јавља код Хомера. Тек почетком 4. века пре н. е. Исократ користи реч *rhetoreia* – речитост, елоквенција, а потом почиње да се употребљава и појам *rhetorike* – реторика. Према неким мишљењима, реч *rhetorike* је сачинио тек Платон у дијалогу Горгија, после чега тај термин улази у најширу употребу, поготово од Аристотела.⁶³⁷ Историјски посматрано, беседништво претходи реторици: најпре се развијала говорничка пракса беседништва као вештина уверавања, да би се тек касније, на основу ње, изградила говорничка правила и упутства, реторика. Реторика представља теорију а беседништво (говорништво) праксу у којој се та правила примењују, из које су настали први приручници беседништва – *rhetorike technē*.

Некада високо цењена, данас, када имамо више говорничких врста него икада, на реторику се гледа помало сумњичаво. Сама реч „реторика” навукла је на себе негативне конотације јер вешт говорник лако може уверити своје слушатељство у оно што жели без обзира на истину, те је мален корак од уверавања до манипулисања. Манипулација је намеран чин којим онај који манипулише исказује контролу над другим људима, најчешће против њихове воље или њихових интереса.⁶³⁸ Тако Братољуб Клаић у „Рјечнику страних рјечи” уз термин

⁶³⁵ „Име руже”, Новости, Београд, 2004, стр. 174.

⁶³⁶ Аристотел, „Реторика”, Независна издања, Београд, 1987, стр. 40.

⁶³⁷ www.wikipedia.org/wiki.

⁶³⁸ Тојн ван Дијк каже да разлику између персуазије и манипулације можемо установити: „према критерију положаја приматеља поруке – у случају персуазије, суговорници су слободни вјеровати или дјеловати како желе, док се у случају манипулације приматељима поруке приписује пасивнија улога: кажемо за њих да су жртве манипулације. Иако их је понекад тешко раздвојити, (нелегитимна) манипулација и (легитимна) персуазија увијек овисе о контексту: неки приматељи поруке могу бити изманипулирани неком поруком, док неки други не. Такођер, исти приматељи могу бити мање или више подложни манипулацији у различитим околностима, расположењу и сл”, у: *van Dijk, Teun (2006) Discourse and Manipulation. Discourse and Society 17(2), p. 373.*

реторика пише: „1. теорија говорништва; наука о говорничком умијећу; 2. пренес. лијепе, но бесадржајне ријечи; празне ријечи, празнорјечје”.⁶³⁹ Разлоге негативној конотацији коју собом носи реч „реторика”, према мишљењу Наташе Смиљанић, можемо потражити још у антици из које реторика вуче своје корене: „У доба грчке демократије, отприлике V. стољеће прије Христа, говорништво је било од велике важности. Грађани Атене бранили су се или оптуживали пред судом и скупом грађана, а политичари борили за наклоност јавности. Тада су, у античкој реторици, настала два основна правца: једном је била сврха поучити како бити што успјешнији у свом увјеравању без обзира на истину, а другоме је истина била главни циљ и идеал реторичке наставе. Прва варијанта, успјешност прије свега, имала је своје поријекло на Сицилији код реторичара Тизије и Коракса на Сиракузи, а у Атени је нашла своје сљедбенике у софистима, међу којима је Протагора био најистакнутији”.⁶⁴⁰ Насупрот томе стајао је Платон који се залагао за реторику у служби истине и своја уверења пренео на свога ученика – Аристотела, који је дао најзначајнији допринос реторичкој теорији својим делом „Реторика”, резултатом вишегодишњег предавачког рада. Један од главних циљева реторике је, према Аристотелу, спречавање преваре и неправде а тај задатак реторици није одвећ тежак, јер су истина и правда, сматра Аристотел, по својој природи јаче него оно што им се супротставља. Поред периода античке Грчке (од Коракса и Тизија преко Платона до Аристотела), римска антика са Цицероном и Квинтилијаном плодносно је време за реторику. Цицерон који прави разлику између беседништва и реторике, па говори о реторици као о науци док под говорништвом подразумева говорничку праксу, тј. практично беседништво (*eloquentia*), залагао се и сâм био пример споја грчког умећа и искрености у говорништву. Квинтилијан је, стварајући у време римских царева када слободна политичка дебата није била дозвољена те су се теоретичари највише бавили разрадом језичних и стилских фигура, устао против таквог

⁶³⁹ Братољуб Клаић, „Рјечник страних ријечи”, Зора, Загреб, 1962, стр. 1160.

⁶⁴⁰ Наташа Смиљанић, Реторичка анализа и упоредба хрватског и украјинског политичког дискурса (на примјерима говора премијера и председника државе), Свеучилиште у Загребу, Филозофски факултет, Одсјек за фонетику и Одсјек за источнославенске језике и књижевности, стр. 1: „Изворно је софист значио човјека ученог у некој струци, а касније ученог човјека уопће. Средином V. стољећа софист је био човјек који је подучавао појединце или групе у реторици, политици и математици. Основни став њихове филозофије био је да је човјек мера свих ствари, у смислу да би сваки човјек за себе био мјера појава с којима се сусреће. Из тога произлази и скепса и релативизам који су софисти проповиједали”, www.darhiv.ffzg.unizg.hr.

усмерења науке о говорништву. Завршну књигу свог „Образовања говорника“ Квинтилијан посвећује потреби јединства поштења и говорништва као идеалу говорника, и недвосмислено каже да је реторика „наука о добром говору“ (*bene dicendi scientia*). Дакле, најбољи реторичари грчке и римске антике (Платон, Аристотел, Цицерон, Квинтилијан), сваки на свој начин, чврстог су става да говорништво мора бити у служби истине и правде. Данас се све чешће може чути да су нестали и последњи трагови античке супротности између између филозофске истине и мњења на пијаци, па наилазимо нпр. на мишљења, као код Иве Шкарића да у савремености: „реторика опћенито не трага за истином него за прихваћањем онога што говорник заступа“.⁶⁴¹

Три значења се данас подводе под реторику:

- Реторика као проучавање општих услова излагања чији је циљ да убеди.
- Реторика као генеративна техника стварања убедљивих аргумената.
- Реторика као фонд већ прихваћених аргумената односно енкодираних решења. Најчешће реторику поистовећујемо са последњим значењем, те „као реторичко дефинишемо оно излагање које користи већ дате фразе и прихваћене ставове, већ истражене и изанђале, па ипак делотворне за оне неупућене слушаоце у којима се изазивају различита осећања“.⁶⁴²

Реторика политичког дискурса по својој природи често је слободне форме и одржава специфичности одређене политичке културе. Реторику политичког дискурса, према Зарефском,⁶⁴³ карактеришу: недостатак временског ограничења, недостатак јасног завршетка, хетерогена публика и претпоставка да је доступна свима. Аристотел у „Реторици“ дефинише пет тачака око којих је могуће формирати један политички говор. То су: а) приходи и расходи; б) рат и мир; в) одбрана земље; г) увоз и извоз производа; д) законодавство,⁶⁴⁴ те се пароле, слогани и графити 1999. као прича о рату и миру, и прича о одбрани земље, могу промишљати и као политичко беседништво. Паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. као облицима хорског говорења и једногласја (као укидања права на појединачни глас и другачије мишљење)

⁶⁴¹ Иво Шкарић, „Аргументација“, Накладни завод Глобус, Загреб, 2011.

⁶⁴² Умберто Еко, „Култура, информација, комуникација“, Нолит, Београд, 1973.

⁶⁴³ Zarefsky, D. (2008). *Strategic Maneuvering in Political Argumentation in Argumentation*. 22: 317–330.

⁶⁴⁴ Иво Шкарић, „Аргументација“, Накладни завод Глобус, Загреб, 2011.

друштвена заједница израсла је пролећа 1999. у урлаторску комуноу којом одјекује Велика реторика малих форми. Ове мале форме (пароле, слогани и графити) имале су улогу реторичких средстава за успостављање:

- друштвеног консензуса („Хумано бомбардовање – како то амерички звучи!“, „НАТО је нацистички пакт“, „СРАМ ТЕ БИЛО, АМЕРИКО“, „Србија Се Супротставља Свету“),
- политичке хомогенизације („Слободане, с тобом смо“, „Србија једна фамилија“, „Хвала, Клинтоне, што си нас ујединио“), и
- мобилизације становништва СР Југославије („Е сад Србине: Ил’ си нинца, Ил’ си минца“, „Немате шансу, јер Србија је у трансу“, „Јебо те, много смо јаки!“).

Пароле, слогани и графити 1999. у циљу остварења друштвеног консензуса, политичке хомогенизације и мобилизације становништва на отпор и протест против НАТО бомбардовања, граде се и идиомима, метафорама, општим местима, узречицама, и наравно, клишеима и стереотипима као реторичким средствима која увек показују носивост „пожељног смисла“.⁶⁴⁵ Прича политичког дискурса бомбардованог народа 1999, препуна узаврелих колективних емоција, страсти и митских конотација – велика је Српска прича чији вредносно-интерпретативни ниво открива персуазивни садржај и интенцију групног значења. Пароле, слогани и графити овога протеста средства су реторичког самооснаживања српског колектива под НАТО бомбама 1999. (јачањем уверења и ставова пароле, слогани и графити протеста остварили су плафон ефекат: јачање става до тачке после које јачање не може да буде измерено), али и реторичког убеђивања целог света у стратешки консензус постигнут на нивоу Приче парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. Поглавље МИ групе Приче у целини претпоставља постојање стратешког консензуса: НАТО бомбардовање је противно свим људским и божијим законима, неправедно, нехумано и ничим изазвано, ми смо херојски слободољубиви и правдољубиви народ (правда, истина су на нашој страни) и невина жртва која у борби против НАТО (фашизма и тероризма) и у одбрани Косова побеђује. МИ бранимо Косово, ослобађамо српску колевку од ОВК терориста, банди и криминалаца, ми се праведно светимо, пружамо отпор Новом светском поретку, спроводимо

⁶⁴⁵ Према Гордана Ђерић, ПР(А)ВО ЛИЦЕ МНОЖИНЕ, www.doiserbia.nb.rs.

мирољубиву политику на Косову. И поглавље ОНИ групе Приче претпоставља постојање стратешког консензуса: они су НАТО зликовци, агресори, оличење зла, бруталне силе, неправде, тероризма, лажи, кукавице, повампирили фашисти, окупатори Косова. ОНИ окупирају Косово, окупирају српску колевку заједно са ОВК терористима, бандама и криминалцима, убијају недужни српски народ, хоће да нас покоре пројектом Новог светског поретка, врше војну агресију на суверену земљу.⁶⁴⁶

Анализом резултата фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. дошли смо до сазнања да пароле и слогани 1999. превлашћу именичких речи и односом номиналног и вербалног фактора у корпусу (41,49:27,56) имају одлике пропагандног варијетета, којим се више изражавају идеје него успоставља комуникативни однос.⁶⁴⁷ Пароле, слогани и графити протеста против НАТО бомбардовања 1999. и обећавају и убеђују. Као средства реторичког убеђивања, по својој природи аподитичка, користе се комбиновано и сугестијом и аргументом, али неупоредиво више сугестијом, са претпостављеном емотивном сагласношћу саговорника (публике). Ове мале форме испуниле су 1999. брилијантно сва правила процеса убеђивања:

1. Започиње се са тврдњом која је у складу са свакодневним искуством и са којом се прималац слаже.
2. Снага актуелности, изношење актуелних примера.
3. Моћ понављања, у смислу понављања идеје.
4. Правило екстрема – нема неутралности јер се брзо заборавља. Апелујући на пријатност или другу крајњост, непријатност, апелује се на екстреме који побољшавају памћење.
5. Јасноћа – тематска и језичка.⁶⁴⁸

Тематску јасноћу пароле, слогани и графити 1999. остварили су тако што су сваки појединачно садржали задовољење једне жеље или се позивали на један апел, а језичку јасноћу остварују кроз елиптичност (изостављање непотребних речи, економија речи), емфатичност (наглашавање одређених израза да би се појачала важност), пословичност и сугестивност израза.

⁶⁴⁶ Видети: табела 1. Српска реторика *vs.* НАТО реторика током сукоба на Косову 1999, стр. 29 рада.

⁶⁴⁷ Видети: табела 25, стр. 147 рада.

⁶⁴⁸ Према Драгана Чулић, „Радио пропаганда“, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет у Београду, 1994, стр. 20.

Ако аналогно књижевној генеалогiji пароле, слогане и графите 1999. поделимо на врсте (најопштији ниво класификације одговара највећим књижевним групацијама: епика, лирика, драма), лако је уочити да Причом протеста против НАТО бомбардовања 1999. доминира драмско, да следе епско, па лирско. А с обзиром на питање „шта жели да се каже“ пароле, слогане и графите 1999. можемо поделити на три врсте (у односу на поделу психолошких процеса које изазивају речи – процес референције, процес асоцирања и емоционални процес): Причу граде емоционални, следе асоцијативни, па информативни пароле, слогани и графити. У Причи политичког дискурса бомбардованог народа 1999. у односу на питање „како треба да се каже“, тј. на избор жанра који представља начин како ће се користити сугестија или аргументација, најчешће наилазимо на: наративни жанр (прича, обавештава, саопштава) кроз форму сведочења, репетативни жанр (понављањем фразе која представља идеју), хумористички жанр (има моћ да створи емотивни однос са публиком, а да га притом истовремено убеђује, забавља и информише), интригативни жанр (буди радозналост и узнемирава, па се у енглеском говорном подручју овај стил назива *nuisance value* – непријатне вредности), те стиховани жанр. Пароле, слогани и графити 1999. представљају колективно стваралаштво, инвентивно формулисану мисао из животног искуства, а због њихове кратке форме, гномског, језгровитог израза речи као да бирају „пречице“ да остваре складну целину: да се лако памте, да су стабилне форме и да им је лексика разумљива. Ове мале форме нису тематски условљене искључиво догађајем о којем певају, већ и законима композиције парола, слогана и графита и кодом побуне у којем настају. У паролама, слоганима и графитима 1999. препознајемо и многе микрожанрове политичког говора, чију својеврсну генологију наводи проф. Добривоје Станојевић: „изјава, досетка, виц, игра речима, микродијалог, елементи политичког трача и алузије, коментари, универзални искази, фразеологизми свакодневице“.⁶⁴⁹ Стога се кроз дискурс парола, слогана и графита 1999. преламају елементи политичког, поетског, дидактичног и реторичког.

⁶⁴⁹ Добривоје Станојевић, Јавни дискурс и савремена политичка комуникација, Годишњак ФПН, број 10, Београд, 2013, стр. 101.

Од првог до последњег слова Причу парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. наткриљује експресивност и наглашена емоционалност – „узбуђујућа вредност“⁶⁵⁰ реторичког жара (огорченост, бес, гнев, љутња, мржња, презир, раздраганост) и „народски“, увредљив говор. Отуда висока фреквенција узвика и разноврсност облика и форми интерпунцијских знакова у фреквенцијском речнику парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999.⁶⁵¹ која графолошки бележи ту „узбуђујућу вредност“. Још су тридесетих година 20. века Зоран Бујас и Никола Рот емпиријским истраживачким поступком покушали да дођу до психолошке класификације вербалних исказа. Приступили су утврђивању психолошких процеса на којима почивају вербални прикази презентованих објеката и закључили да је могуће разликовати шест психолошки различитих судова или мисли. Поред три врсте – мисли констатације, мисли фантазије или замисли и мисли знања, могу се, по њима, као психолошки различите врсте судова или мисли разликовати још: конклузивне мисли, мисли мњења и мисли веровања.⁶⁵² У складу са овим, може се рећи да политички дискурс бомбардованог народа 1999. превасходно граде мисли мисли веровања и фантазије у којима су снажне емоције нашле своје уточиште.

Реторика побуњеног народног духа под НАТО бомбама 1999. развија своје реторичке стратегије у циљу доказивања истинитости стратешког консензуса постигнутог на нивоу Приче парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.⁶⁵³ Међутим, у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. нема ни трага свесним језичким манипулацијама: нема семантичке инверзије – преокретања значења, нема семантичке дисперзије – разливања значења, нема семантичке конфузије, нема семантичке манипулације, нема евазија – избегавања изјашњења нити еуфемизама – избегавања праве речи. Политички дискурс бомбардованог народа 1999. твори јасан, конкретан,

⁶⁵⁰ Jacob, P. E. *Atrocity Propaganda*, in: Childs, H. L. and J. B. Whitton (eds.) *PROPAGANDA BY SHORT WAVE*, Princeton University Press, Princeton, 1942, pp. 211–259.

⁶⁵¹ Видети табелу 27. Узвици фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, стр. 139 рада и табеле 28 и 29. Интерпунцијски знаци фреквенцијског речника парола и слогана слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (испред и иза речи), стр. 161 и 162 рада.

⁶⁵² Бујас Зоран, Никола Рот, „Врсте мисли и типови мишљења“, Напредак, Загреб, 1936, стр. 3–28.

⁶⁵³ Видети одељак рада 2.2.4.1. Квантитативна анализа садржаја парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, стр. 225–236. и одељак рада 2.2.6.1. Квантитативна анализа садржаја графита протеста против НАТО бомбардовања 1999, стр. 279–282.

директан, једнозначан, брз, искрен и спонтан израз. Жестока реторика парола, слогана и графита, речју као убојитим оружјем, сразмерна је величини катастрофе у коју је, увелико захваљујући дугогодишњим манипулацијама владајућег политичког дискурса, гурнут српски народ. Силина и жар те реторике у жељи да се нација хомогенизује око концепта одбране „Српства“ и створи семиотички потентна нација заснована на крви и тлу делом је условљена поткопавањем национално-политичког и војног суверенитета СР Југославије НАТО бомбардовањем 1999. Иако је суштински неманипулативан, у политичком дискурсу парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. видна је исполитизована језичка употреба на лексичком плану и на плану реторичких (дискурских) стратегија, али више као последица „научене реторике“ и усвојеног владајућег политичког дискурса. Запањујућа идејна, структурна, реторичка и лексичка сличност владајућег политичког дискурса и политичког дискурса у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. приказана је на табели 50 рада, те бисмо групну реторику парола, слогана и графита 1999. могли назвати имитативном, у смислу како је у тексту „Језичка агресивност и масовни медији“ одређује проф. Добривоје Станојевић: „Имитирајућа реторика настаје из положаја који није мислећи, а завршава као недостатак икакве утемељене мисли. Реторичка интонација која се креће од привидно мирне до запаљиве, може необавештеном појединцу да улије извесну сигурност, али само у смислу да је реч о множини која дела, па да тиме, мисли се, ни појединац није сасвим усамљен. Таква реторика има своје инерцијско и готово пандемијско дејство у кризним ситуацијама. Отуда се реторичка агресивност веома лако примењује, примењује и умножава. Њоме се, у ствари, привидно одбацује свака могућност да је несигурни субјект усамљен. Пошто не може да се ослони на себе, он се подупире најгласнијим жаргоном као својеврсном реторичком допуном“.⁶⁵⁴ Станојевић наглашава да се имитативна реторика ослобађа потребе за креативношћу, као и одговорности за своје деловање: „Тако појединац, утапајући се у спасоносно опште, избегава могућност језичког избора јер се заклања иза ауторитета имагинарног колектива који је у претходном наводу

⁶⁵⁴ Добривоје Станојевић, *Језичка агресивност и масовни медији*, СМ, Protocol, Нови Сад; ФПН, Београд, бр. 2/2007, стр. 89.

означен као 'народ'. А он, познато је, најчешће не бира. Њему се намећу реторички стереотипи од стране посебно утицајних појединаца".⁶⁵⁵

Ван Дијк наводи најчешће механизме језичке манипулације, те додаје да се они могу појавити на више равни дискурса (семантичкој, прагматичкој, контекстуалној):

- опште интеракцијске стратегије: позитивно представљање себе, негативно представљање других,
- „макро говорни чинови“ који имплицирају наше добре потезе и њихове лоше потезе (нпр. оптужбе, обране, нападања...),
- семантичке макроструктуре: избор теме уз (не)наглашавање негативних/ позитивних чињеница о нама/њима,
- локални говорни чинови који подупиру глобалне (нпр. изјаве које доказују оптужбе),
- локална значења: наши/њихови позитивни/негативни потези: дати што више/што мање детаља, бити уопштен/детаљан, бити нејасан/прецизан, бити експлицитан/имплицитан,
- речник: одабрати позитивне речи за нас, а негативне речи за њих и сл.⁶⁵⁶

Док је лексика експлицитна и лако уочљива, реторичке (дискурсне) стратегије су суптилни начин дискриминаторне језичке употребе, понекада тешко уочљиве без анализе текста на дубинској равни. На нивоу целе Приче парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. приметна је генерална и снажна реторичка стратегија – стратегија ратнопропагандног еуфемизма којом се рат са НАТО и НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. представља као забавно-рекреативна, а понекада спортска активност. У неколико парола и слогана присутна је колективна идентификација с домаћим спортистима и њиховим успехом, те уживање у слабости пораженога Другог као екстериоризирање властите слабости („Ф117А је оборио Сениша Михајловић из слободног ударца!“, „УПРАВИ ЛАЦИЈА. СТОП. ЗАБРАНИТЕ МИХАЈЛОВИЋУ. СТОП. ДА ШУТИРА. СТОП. ВАН ОКВИРА ГОЛА. НОН СТОП. Весли Кларк“, „НАТО, немаш ти живце за наше Дивце“). Рат са НАТО и НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. у свету парола, слогана и графита је нешто попут међународног такмичења Србије са остатком света, пуног радости, песме, раздраганости, хумора, уживања у

⁶⁵⁵ Ibid.

⁶⁵⁶ van Dijk, Teun (2006) *Discourse and Manipulation. Discourse and Society* 17(2), p. 375.

колективном перформансу, спектаклу и празновању. Громогласни политички дискурс парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. звучним „удри бригу на весеље“ и „неподношљивом лакоћом умирања“ прекривао је гласове смрти који су стизали из непосредне близине, а смрт је постала лака забава и национални политички капитал. Стратегија ратнопропагандног еуфемизма Приче парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. канонизовала је народно весеље које је у парадоксалној пожуди равнодушности прикривало смрти сународника тако што их је својеручно, непримереном забављачком „политиком“ потписивало, уз надувавање позитивних и потпуно прећуткивање негативних ратних догађаја. Рат и несреће које је Србија тада живела приказани су паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. као фатум, неминовност, али и жељено, примамљиво, природно, пријатно, чак нормално стање („Дођите на ризико“). Истовремено, стратегија ратнопропагандног еуфемизма Приче парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999, лако и раздрагано, пројектује блиску светлу будућност у којој ћемо победити НАТО и дан када: „Знаш кад ћемо да вичемо живела Америка? Па кад буде српска покрајина!!!“.

Поред ове доминантне реторичке стратегије ратнопропагандног еуфемизма на нивоу целе Приче парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999, у Причи су присутне и две реторичке стратегеме које оснажују групну реторику и национално јединство:

1. Ратнопропагандни фолклоризам сугерише идеју да се рат води по вољи народа и ради његовог интереса,
2. Ратнопропагандни митологизам приказује ратни сукоб као одбрану Српства, али и целог човечанства од навале нељудских, анималних, паклених сила које оличавају непријатељи.

Прва, фолклорним духом народне традиције („Гања соко утву златокрилу, докле соко не поломи крила“, „Медлин Олбрајт, наша вита јело ко ти лице нагрди бијело“, „Били, Били пасја вјеро, доћи нама на посијело. Крајишници“) и афишираном бојом парола, слогана и графита (употреба епског десетерца као кодификованог „народног говора“, стихова народне поезије, архаизама, народних

изрека и пословица, употреба реторичких фигура попут метафоре – пренесено значење, метонимије – именовање предмета помоћи неког другог у блиској вези са првим, литоте – потврђује негирајући супротно, набрајања или енумерације, хиперболе насупрот еуфемизму) намеће идеју да је рат у складу са најдубљим осећањима и жељама народа, услов опстанка нације и да се води искључиво у народном интересу. Ова стратегема потрепљује се политичко-митским сликама српске слоге и јединства и тријумфа жртвовањем. Иако је циљ политичког дискурса бомбардованог народа 1999. доказивање „српске истине“ и придобијање следбеника у светској јавности, од мноштва политичких аргумената,⁶⁵⁷ он користи само неколицину: аргумент прозивања противника – *ad hominem*, аргумент *ad misericordiam* којим се нешто тврди позивајући се на осећаје, посебно на сажаљење, аргумент *ad baculum* којим се прети лошом последицом ако супротна страна не изврши оно што се од ње очекује и најчешће аргумент „непогрешивости народа“ (*argumentum ad populum*) који се темељи на тврдњи да је нешто тачно, јер већина људи – народ тако мисли, иако се заправо ту ради о маскирању стереотипа под чињеницу. Аргумент „непогрешивости народа“, као низ понуђених разлога који подржавају тврдњу (тезу или средишњу мисао), очитује се у политичком дискурсу бомбардованог народа стратегемом ратнопропагандног фолклоризма (стереотипи, топоси, цитати, ауторитети, сведочења). Како је народ у политичком дискурсу парола, слогана и графита 1999. ентички одређен (српски народ) његове вредности, али и вредности „колективног гласа“ не доводе се у питање – непогрешивим колективним гласом одјекује неприкосновеност и недодирљивост вечних народних истина: он „открива саму суштину“, не пати од сувишне аналитичности, прецизан је, разумљив сâмом „народу“.

У паролама, слоганима и графитима 1999. често наилазимо и на специфичну реторичку структуру – „глас другог у тексту“ или „текст у тексту“ као врсту аргументације „непогрешивости народа“ у којој кодирање различитих фрагмената постаје свесни чинилац, а „текст у тексту“ функционише као:

⁶⁵⁷ Професор Сима Аврамовић у књизи „*Rhetorike techne* – вештина беседништва и јавни наступ“ наводи следеће аргументе, омиљене у политици: аргумент прозивања противника, аргумент силе, аргумент ауторитета, аргумент из вероватног, аргумент који се ослања на незнање, аргумент „непогрешивости народа“, аргумент полуистине, аргумент лажне дилеме, замену теза итд.

„фрагмент текста отргнут од својих природних значењских веза, механички увођен у други семантички простор. Ту може да врши читав низ функција: да игра улогу катализатора смисла, да мења карактер основног смисла, да буде непримећен”.⁶⁵⁸ Овај амблемски поступак ствара дискурс нареден деловима преузетим од „гласа другог” (писаца, песника, научника, политичара, историјских, митских личности) који служи као реторички украс и подразумева да су позајмице препознатљиве или потписане, као што је то случај са мноштвом цитата. Као „глас другог” у паролама, слоганима и графитима 1999. чује се Његошев глас, глас Десанке Максимовић, Јована Јовановића Змаја, Пушкина, Превера, Радована Белог Марковића („Лајковачку пругу не могу срушити. Књижевник Радован Бели Марковић”). Понекада је „глас другог” цела парола („Авељ има право да се брани од Каина – патријарах Павле”, „Америчка спољна политика заснована је на принципу: ‘Пољуби ме у дупе или ћу ти разбијти главу’. Харолд Пинтер”, „Бој се оног ко је свико без голема мријет јада!”, „Тврд је орах воћка чудновата, не сломи га ал’ зубе поломи”), а некада само њен део („Моје село лепше од Париза, бомбардовано из далека, бомбардовано из близа”). Но, наилазимо и на пароле, слогане и графите 1999. који настају импровизацијом и техником бриколажа, слободним стварањем, које ипак прати репертоар елемената и образаца изворника или њихову замишљену могућност („Ако још једном развалиш капију, имаћеш посла самном. ТЕСЛА”, „Била једном чета командоса... и сви нестали у истом дану”, „Барбара, целе ноћи падале су бомбе. Жак Превер”, „Биле, видимо се у деветом кругу. ДАНТЕ”). Ови мали текстови, већма у стиху, шетајући између књижевног и фоклорног текста, између постојаног и непостојаног, снажне су реторичке структуре. „Глас другог” или „текст у тексту” као реторичка структура парола, слогана и графита 1999. најбоље илуструје Бахтинову мисао: „Оријентисана на свој предмет, реч улази у ту дијалогску узнемирену и напету средину туђих речи, оцена и акцената, уплиће се у њихове сложене узајамне односе, са једнима се стапа, од других се одбија, са трећима се сече; све то може суштински обликовати реч, таложити се у свим

⁶⁵⁸ Јуриј Лотман, „Предавања из структуралне поетике”, Свјетлост, Завод за уџбенике, Сарајево, 1970.

њеним смисаоним слојевима, учинити сложенијом њену експресију, утицати на читав стилски облик”.⁶⁵⁹

Поред наведених политичких аргумената, политички дискурс у Причи парола, слогана и графита 1999. користи и следеће типове аргументације:⁶⁶⁰

- Чињенице: „САД код нас падају бомбе”
- Навођење примера: „Билове пустиловине: „Ирак, Моника, Србија”
- Навођење примера из личног искуства: „Да једем говна, појео би НАТО”
- Инструментална употреба чињеница: „Срби су спасли 600 америчких и британских пилота у Другом светском рату”
- Генерализација појединих случајева: „Нећемо поштедети ниједног Рајана”
- Документи и наводи из књига, поезија: „Песма нас је одржала”
- Позивање на наводе других медија: „ЦНН СКАЈ – лажима је крај”
- Историјске аналогije: „Хитлер 41 – Клинтон 99”
- Историјски ауторитети (појединци): „Србија није шака пиринча да је позоба свака врана коју донесе ветар. МИЛОШ ОБИЛИЋ”
- Митологијске аналогije: „ОЛБРАЈТОВА, ЛЕПША САМ ОД ТЕБЕ. Чудовиште из Лох Неса”
- Искази експерата: „Кад год Клинтон лаже људи умиру. Патрик Бесон”
- Савремени ауторитети: „Слободане, с тобом смо”
- Употреба стереотипа и општих места: „Није важно ко нас напада, важно је да знамо шта бранимо”
- Позивање на традицију, религију, конкретан догађај из историје: „Срби = Давид, НАТО = Голијат”
- Политичка упутства, налози: „Доле амерички хегемонизам!”
- Употреба патетике: „Ниједна победа света није вредна сузе детета”
- Ултиматуми: „НАТО, ВЕНИ, ВИДИ И ИДИ!!!”
- Нема аргументације: „Престао да пада снег. Сад падају авиони”.

Светом политичког у паролама, слоганима и графитима 1999. преовладавају аргументи етнонационализма, чија реторика (тумачења, „узроци”, „последнице”, закључци) у својој сржи има стереотипе о „себи” и „другима”: „Стереотипи анализирани у историјској перспективи појављују се као упрошћени беспоговорни аргументи, тј. као аутоматске, догматске потштапалице. Догматске су зато што се о њима не расправља, оне се подразумевају; аутоматске су зато што

⁶⁵⁹ Михаил Бахтин, „О роману”, Нолит, Београд, 1989, стр. 31.

⁶⁶⁰ Класификација преузета из: Стјепан Гредел, Догађање народа у медијима – медијска конструкција конфликта, у: Група аутора, „Рат је почео на Максимиру”, Медија центар, Београд, 1997, стр. 170-181.

се о њима не размишља, излазе саме од себе, спонтано, из главе; поштапалице су зато што се убацују тамо где се нема речи, хвата ваздух, испуњава простор. У том смислу, национални или етнички стереотипи, као најчешћи облик стереотипа, представљају основни елемент испољавања националистичког мишљења и аргумент који својом псеудоутемељеношћу и аутоматизмом потврђује догматичност националистичке идеологије. У крајњој инстанци, стереотипи о 'другима' служе национализму да потврде исправност и нужност политичке експанзије и супротстављања, а историја му служи само да потврди утемељеност стереотипа. Позитивно и негативно, 'ми' и 'они', тек је корак ка важнијем аспекту – ко је у праву и 'на чијој је страни' истина. Политички захтеви схватани као 'национални интерес' морају имати аргументе ванполитичке природе. 'Наш' опстанак насупрот 'њиховог' атака, 'наше' право насупрот 'њиховог' освајања – претварају се у најозбиљније аргументе, уверљиве свима – сем њима".⁶⁶¹

Друга стратегема политичког дискурса бомбардованог народа 1999. је стратегема ратнопропагандног митологизма и такође врши колективну симболичну интеграцију нације сликањем рата под видом вечности, то јест преношењем сукоба из стварности и поља политике у екстратемпоралну сферу мита. Рат са НАТО само је нова епизода Вечног рата, митски обрачун НАРОДА-ХЕРОЈА са чудовиштима (антихристима, животињама, зверима, монструмима). У равни психолошких карактеристика, а сходно манихејском принципу својственом фолклорном тексту, поделе МИ и ОНИ поседују митску старину и ширину,⁶⁶² а политички сукоби се претварају у митско супротстављање. Стога је и протестној Причи нужна недвосмислена разлика између нас и њих, између људског и нељудског, између добра и зла. Пароле, слогани и графити протеста против НАТО бомбардовања 1999. својим садржајем оживљавају древни мит о борби синова Добра против синова Зла, синова Светла против синова Таме, са запањујућом енергијом и јасноћом. Виртуални свет парола, слогана и графита уводи нас у још једну епску националну битку чија је подлога митска прича испричана кроз агресивну искључивост црно-беле оптике („Тајна рука Срба води

⁶⁶¹ Оливера Милосављевић, Национални стереотипи у историјској перспективи, „Нова српска политичка мисао“, год. VI (1999), број 1–2, стр. 7–25.

⁶⁶² Ранко Бугарски, „Језик у друштву“, Просвета, Библиотека XX век, Београд, 1986.

- што не види то погоди"). Кроз повезивање митске прошлости, херојске садашњости и неупитне будућности израста безвременост нације, а приметна је и учестала примена патетичних и драматичних слика попут „Разапели сте Србију на крст” или „Уз помоћ НАТО главе Срби ће Ћеле кулу да праве” које очито призивају (псеудо)епско-религијске обрасце и обрасце (псеудо)историјске реторике. Дух паланке политичког дискурса бомбардованог народа 1999. не признаје апсолутну смрт, за њега нема „чисте” смрти: „Она [смрт] је догађај, један тренутак у преживљавању племена, односно овог света који се, управо својом тежњом ка затварању, понаша као племе... Нема мртвих, јер они говоре кроз мене, и као Ја: моје Ја је ја мртвих: ја сам мртав, изговорен пре него што сам био, напор стварања је прошао, свет је затворен, избачен изван временског тока, и тиме, избачен изван језика... Језик мој је језик мртвих, који се обнављају кроз мене...”.⁶⁶³ Отуда у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. епифанија славних јуначких предака, легендарних и митолошких ликова и њихов глас (солунски ратници, Карађорђе Петровић, Краљевић Марко, Милош Обилић, Филип Вишњић, хајдук Вељко) и мистична ванисторијска повезаност живих и мртвих припадника етноса. У српској народној традицији душе предака постају део заједничког духа, а преци имају функцију заштитника заједнице. Слободан Зечевић⁶⁶⁴ подсећа на речи Чајкановића да се без претеривања може рећи да се цела српска религија своди на култ предака и да је то њена главна карактеристика. Поред предака, и мртви политичари претварају се у симболички идеолошки капитал политичког дискурса бомбардованог народа 1999, јер су мртви важни за политику али и за морал поретка кога треба чувати, те свет парола, слогана и графита 1999. посећује и Тито.⁶⁶⁵ Тако политичка магија парола, слогана и графита 1999. оживљава мртве претке и мртве политичаре, а умртвљује живе непријатеље да би их политички искористила.

⁶⁶³ Радомир Константиновић, „Филозофија паланке”, Трећи програм, 1969, стр. 89.

⁶⁶⁴ Слободан Зечевић, „Култ мртвих код Срба”, Службени гласник, Београд, 2007. На основу документације у српском и словенском фолклору, Зечевић наводи да су наши преци овај култ донели на Балкан из старе постојбине и да се култ мртвих код Срба, код других Словена и свих осталих индоевропских народа заснивао се на анимистичком схватању света.

⁶⁶⁵ Критичка танатополитика истражује идеолошку употребу смрти. Тодор Куљић, у тексту Танатополитика каже: „Сви знамо да од мртвих не живе само гробари, него и политичари. На шаролике употребе смрти треба гледати као на делове идеологија које прописују друштвено интегративне вредности којима треба уоквирити смисао окончаног живљења”, www.politika.rs, 13.3.2013.

Време је у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. на неки начин заустављено, замрзнуто ван историјског трајања: и садашњост и прошлост и будућност вечни су повратак истог. У овој антиисторијској перспективи времена сâмо време побеђено је трајањем света, вечним животом племена, племенске крви, његових страдања и борби који су јачи од времена и наткриљују га као чиста ван-временост. Време на нивоу Приче парола, слогана и графита 1999. заробљено је у таквој ван-времености, у оквиру које се могу препознати још три димензије: садашњост, прошлост и будућност (овде имамо на уму практичне, а не граматичке категорије). Од садашњости се полази, политички дискурс у њој пева о садашњем времену али га процењује прошлост, јер по речима професора Ратка Божовића: „Ми и крећући се напред идемо према прошлости, у најбољем случају стижемо у садашњост”. Душа нације која пева има, по речима Ернеста Ренана, јанусовски лик: емоционално лице је окренуто прошлости, док је вољно усмерено на садашњост. Прво обухвата успомене на заједничку прошлост, осећање континуитета са прецима, херојским данима, слављење негдашњих подвига и култ жртава, једну митско-поетску верзију историје: „Патити, уживати и надати се заједно много је вредније него споразуми о царинама и границе које потврђују стратегијске идеје – то је оно што разумемо. Рекох малопре, ‘заједно патити’: заиста, заједничка патња уједињује много више но радост. У стварима националних успомена, жалост вреди више него тријумф, јер намеће дужности које захтевају заједнички напор”.⁶⁶⁶ Истичући да садашњост нације стално тражи обнављан пристанак на заједнички живот, Ренан је нацију афористички дефинисао као „свакодневни плебисцит”,⁶⁶⁷ какав је остварен у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. Политички дискурс у свету парола, слогана и графита 1999. ипак стиже у садашњост, у којој је и будућност престала да буде време и има само једну референту тачку: тренутак када ћемо победити НАТО.

Ако бисмо политички дискурс бомбардованог народа 1999. покушали осветлити с обзиром на стару античку реторичку поделу говора, која се одржала до данас, на информативни говор (у римској подели *docere*), говор који уверава и покреће на

⁶⁶⁶ Renan, Ernest. (1882), „What is a Nation?” u: Woolf, S. (ed.) *Nationalism in Europe 1815 to the Present. A Reader*, London: Routledge, 1996, pp. 48–61.

⁶⁶⁷ Ibid, p. 58.

акцију (римско *movere*) и забављачки говор (*delectare*), тј. на три основне врсте беседништва (према Аристотеловим речима судско – свако оно у коме „сусрећемо оптужбу и одбрану“, политичко – свако оно у коме се „на нешто подстиче или од нечега одвраћа“ и пригодно – оно које „нешто хвали или куди“),⁶⁶⁸ за политички дискурс парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања могло би се рећи да је мешавина свих ових врста. Народни глас у протесту и оптужује и брани, и уверава и одвраћа, и хвали и куди. Стога је у политичком дискурсу парола, слогана и графита 1999. увек јасно присутан критичко-мобилизацијски и афирмативан замишљени реторички ефекат.

Прича парола, слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. подељена је, у складу са манихејским принципом и националистичким наративним обрасцем који почива на вредносној дихотомији, у две велике целине, поглавља: поглавље МИ и поглавље ОНИ. Поглавље МИ групе, како нам казује квантитативна анализа садржаја парола и слогана, обухвата више од половине целе Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999. (65,11%). Ова Прича парола и слогана је дакле више прича о нама (МИ група 65,11%), него о њима (ОНИ група 34,89%). И у Причи графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. централни однос јесте управо однос МИ и ОНИ – поглавље МИ групе процентуално износи 60,40%, а поглавље ОНИ групе 39,60%. Дакле, и Прича графита је више прича о нама него о њима. Ово појмовно МИ групе је колективни аутор или народни глас који прича Причу о протесту и НАТО бомбардовању 1999. и средство идентификације са групом (које изванредно слика односе моћи и односе солидарности). У складу са тим, реторичке стратегије политичког дискурса парола, слогана и графитима против НАТО бомбардовања 1999. организују се и израђују око ове две велике групе (МИ и ОНИ). Протестна популација својим колективним гласом у паролама слоганима и графитима потпуно је прихватила принцип „личности насупрот Другом“, што је и разумљиво с обзиром на контекстуални идентитет протеста: глас народа говори под бомбама. Такође је у политичком дискурсу бомбардованог

⁶⁶⁸ Грчки еквиваленти су били *genos dikanikon* за судски говор, *genos symbouleutikon* (буквално: саветодавни, наговарајући) за политичку беседу и *genos panegyrikon* за пригодни – похвални говор, www.wikipedia.org/wiki.

народа 1999. више него упадљиво изостављање, прећуткивање свега што нарушава или излази из задатог оквира Приче МИ – ОНИ.

Класификација предизборних слогана коју даје проф. Зоран Ђ. Славујевић (слоган-тема, имиџ-слоган и слоган-позив)⁶⁶⁹ чини нам се одговарајућом за примену и на протестни корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. Тематске целине Приче парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, подељене у групе МИ и ОНИ, приказане су бројчаним и процентуалним вредностима на табели 49. рада.⁶⁷⁰ Примењујући претходну класификацију слогана, МИ групу чине:

- слогани-теме: НАТО бомбардовање 52,10% и Косово 2,59%,
- имиџ-слогани: Србија и Срби 17,53%, Ф 117а 11,23%, Бућановци 2,59%, Бог 2,47%, и
- слогани-позиви: народ и земља 4,44%, победа и слобода 3,70%, Војска Југославије, РВ и ПВО 3,33%.

Дакле, у тематској групи МИ најбројнији су слогани-теме 54,69%, следе имиџ-слогани са 33,82% и слогани-позиви са 11,47%.

Тематску целину групе ОНИ чине:

- слогани-теме: НАТО 27,88%,
- имиџ-слогани: Бил Клинтон 47,93%, Америка и Американци 8,29%, и
- слогани-позиви: Моника Левински 15,90%.

У тематској групи ОНИ најбројнији су имиџ-слогани 56,22%, следе слогани-теме са 27,88%, те слогани-позиви са 15,90%.

Ови налази су нам значајни јер откривају реторичке стратегије грађења колективних идентитета у Причи. МИ група колективни идентитет гради траумом НАТО бомбардовања као заједничком судбини, сопственим имиџом, те

⁶⁶⁹ *Слоган-тема* у атрактивној форми презентује срж одређеног политичког програма или става, општи или конкретан политички или социјални циљ који се жели постићи, одређено идеолошко опредељење, одређени општи или конкретан друштвени проблем и правце његовог решавања, али може да дискредитује идеолошку оријентацију конкурента, неки његов политички став и сл. *Имиџ-слогани* наглашавају опште или појединачне квалитете партије и кандидата, често теже да увере публику у популарност кандидата и подршку коју ужива међу грађанима. *Слогани-позиви*, „покличи” имају мобилизаторску функцију, позивају на акцију; према Зоран Ђ. Славујевић, „Социолошки преглед”, vol. XXXIX, 2005, број 1, стр. 48.

⁶⁷⁰ Табела 49, стр. 282 рада.

мобилизацијским елементом, док се колективни идентитет ОНИ групе гради њиховим имиџом, њиховом војном акцијом и напослетку мобилизацијским елементом. Ово је изузетна слика моћи језика да изгради, осмисли и уреди колективни идентитет побуњеног духа у политичком имагинаријуму Приче о протесту и НАТО бомбардовању 1999.

Поред доминантне реторичке стратегије ратнопропагандног еуфемизма на нивоу целе Приче парола, слогана и графита о протесту и НАТО бомбардовању 1999, и реторичких стратегема које оснажују групну реторику и национално јединство (ратнопропагандног фолклоризма и ратнопропагандног митологизма), реторичке стратегије у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. биполарне су (МИ И ОНИ), редуковане, концентрисане и „сведене“:⁶⁷¹

- Апел, молба: „АПЕЛУЈЕМ СВИМ ДЕДА МРАЗОВИМА СВЕТА: ДИГНИТЕ СВОЈ ГЛАС ПРОТИВ НАТО РАКЕТА”
- Позивање на одговорност: „НАТО – убице Балкана”
- Дискредитовање, омаловажавање: „Клинтоне дођи да нам фарбаш јаја”
- Застрашивање: „Дођите – чекаћемо. Нећете се вратити”
- озбиљне опомене: „Били, кад те Срби погоде, видећеш и звезде и пруге”
- Упозорење: „Београд ће бити ваш Стаљинград”
- Претње: „Авиону сломићу ти крила, да не летиш за дебила била!”
- Протест: „НАТО У БЛАТО!”
- Подршка, оправдавање: „Извините, нисмо знали да је невидљив”
- Прогноза развоја догађаја: „Дођите, амбалажа за повратак је гратис”
- Нападање и оптуживање: „Хумано бомбардовање – како то амерички звучи!”
- Изношење захтева: „Биле каубоју, не дирај Југославију”
- Демантовање, негирање: „Европска заједница демантовала је гласине да више не постоји на прес-конференцији у Чилеу”
- Позив (захтев) на енергично деловање: „Е сад Србине: ил си нинџа, ил си минџа”
- Глорификовање: „Географски смо мала мета, али нам је срце ко цела планета”
- Аподиктичке тврдње: „БОГ ЧУВА СРБЕ – А СРБИ СРБИЈУ”
- Давање обећања: „БИЛИ, УБИЋУ ТЕ КО ЗЕЦА”

⁶⁷¹ Класификација преузета из: Стјепан Гредел, Догађање народа у медијима – медијска конструкција конфликта, у: Група аутора, „Рат је почео на Максимиру”, Медија центар, Београд, 1997, стр. 170-181.

- Позив на (ре)акцију: „АЈДЕ КАТО АЈДЕ ЗЛАТО ДА СРУШИМО НАТО”.

Аристотел истиче да говорник мора показати здрав разум, добар морални карактер и добру вољу, а све те квалитете можемо заједнички назвати – етос: „Ако вјерујемо говорнику или ауторитету, што значи: вјерујемо да зна о чему говори, нема нас разлога заваравати и нема скривених мотива, боље ћемо слушати, бит ћемо му наклоњени и можда, у коначници, увјерени”.⁶⁷² Етос је стога најјаче персуазивно средство политичког дискурса. Када говоримо о здравом разуму мислимо на то да говорник мора показивати добро познавање теме о којој говори, док се добар морални карактер исказује свесно и несвесно јер сваки аргумент открива нешто о говорнику: ради ли се о особи која је отворена за нове спознаје или је више конзервативна, дарежљива или шкрта, поштена или варљива, искрена или лицемерна – наш карактер учитан је у наше речи. Добру вољу говорник исказује употребом језика који публика разуме, преносећи свој ентузијазам за тему на своју публику. Причом парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999, протканом идејама национализма као метафором масе, етноцентризма којим се вредности наше етнице уздижу на ниво супериорних, антиамериканизма и антифашизма, влада колективистички етос као вредносна оријентација. Колективистички етос политичког дискурса бомбардованог народа 1999. етос је једне димензије.⁶⁷³

Говорник уверава публику својим карактером, етосом, и самим доживљајем аргумента, изазивањем емоција и расположења у публици – патосом. Спајањем етоса и патоса постиже се уверљивост: „Политичари се често служе овом вјештом тактиком уједињавања говорника и слушатеља идентифицирајући се с публиком, те за узврат очекујући да се публика идентифицира с њима”.⁶⁷⁴ Све ове услове испунио је политички дискурс парола, слогана и графита 1999. Поред

⁶⁷² Наташа Смиљанић, Реторичка анализа и упоредба хрватског и украјинског политичког дискурса (на примјерима говора премијера и председника државе), Свеучилиште у Загребу, Филозофски факултет, Одсјек за фонетику и Одсјек за источнославенске језике и књижевности, стр. 5.

⁶⁷³ Као што процес освајања самоидентитета може бити спутан под утицајем репресивне културе, о чему је писао Херберт Маркузе у делу „Човек једне димензије”, формирање идентитета српског народа било је спутано дугогодишњом репресивном политиком, те политичким дискурсом парола, слогана и графита одзивања глас Народа једне димензије.

⁶⁷⁴ *Fahnestock, J.; Secor, M. (2004). A rhetoric of Argument. Boston: McGraw Hill.*

удруживања етоса и патоса, уједињења идентификацијом аутора и публике у заједничком патосу, моћ и уверљивост политичког дискурса бомбардованог народа 1999. учинила је да се побуњеним духом Велике реторике малих форми сви (и учесници, и аутори, и сведоци и публика) сједине у „збирни српски лик” који стоји пред огледалом: и ствара, и пева, и слуша, и сведочи, и тумачи своје властите идеје, интересе, уверења, фантазме, жеље и искуство под НАТО бомбама.

Усвајајући мисао Андре Гликсмана да је рат у животу једног народа – време огледала, додајемо да је то и време чистог разголићења, кристалне прозирности, па су пароле, слогани и графити певање о том одразу у огледалу: време јасног самоогледања (МИ) и огледања (ОНИ).

Самоогледајући се, описујући и певајући одраз МИ у огледалу, политички дискурс примењује реторичке стратегије:

– глорификације и виктимизације,

а угледавши и одраз Другог у огледалу, слику о ОНИ групи боје реторичке стратегије:

– патологизације, демонизације, дехуманизације, презира, ниподаштавања, омаловажавања непријатеља.

3.1.5.1.1. Самоогледање: слику своју љубим

- А Србин виљушком боц па боц, а Американац прстима, у уста га јебем.
 - БОГ ЧУВА СРБЕ – А СРБИ СРБИЈУ
- Џаба НАТО свемирска лађа кад је Србин хаубицом гађа.
 - I у свету у кошарци.
I у свету у одбојци.
I у Европи у кошарци.
I у фудбалу 2002.
I у свету срушили Ф-117А!
- Кад схватите ко су Срби чешаћете се и где вас не сврби
 - Ко на Србе крене, у старту се зајебао.
 - МИ СМО УХВАТИЛИ ТРОЈИЦУ ВАШИХ,
МОЖЕТЕ ЛИ ВИ ДА УХВАТИТЕ НЕКОЛИКО МИЛИОНА НАШИХ?
 - МИ СМО СРБИ ОДАВНО, А ВИ АМЕРИКАНЦИ ОД ЈУЧЕ!
 - Мој је видљив, ал' не пада!
 - НАТО ЈУНАЦИ, СТЕРАМ ВАМ ГА МАЈЦИ!
- Србија – Бермудски троугао Балкана. Шта улети више не узлети.
 - Шта би дао да си на мом месту? Да те мрзе, а да ти се диве!
 - Србија је света, не боји се ракета.
 - СРБИ СУ УЈЕЛИ ПСА – КЛИНТОНА
 - Само Србин Сокола Скида
 - *Fuck the pepsi, fuck the pizza* најбоља је ГИБАНИЦА
 - Знаш када ћемо да вичемо живела Америка?
Па кад буде српска покрајина!!!
 - Серем се НА ТО.
 - Срби ће славити Ускрс зато што имају јаја!
- ШТО СТЕ ДОШЛИ КАД СТЕ ЗНАЛИ ДА СТЕ ОВДЕ НАЈЕБАЛИ

У нашој новијој убрзаној и поражавајућој историји показало се да се нарцис-вођа успостављао на националистичком нарцизму као колективистичкој основи. Тешко је рећи ко је кога више подстицао за остваривање деструктивне политичке представе. Можда је најгоре што су вође-нарциси сопствени фанатизам придружили колективној нарцисоидности и националистичком фанатизму. Створена је атмосфера националистичке нарцисоидности, у којој је „мој народ“ овјенчан суперлативима, никад споран и проблематичан... Фанатизам је, иначе, укоријењен у колективној нарцисоидности и мономанији...

Ратко Божовић, Слику своју љубим

Пишући о аргентинском национализму у тексту „Наш јадни индивидуализам“ Хорхе Луис Борхес запажа: „У првом веку наше ере Плутарх је исмевао оне који су изјављивали да је месец над Атином лепши него над Коринтом; Милтон је у 17. веку приметио да се Бог прво открио Својим Енглезима; Фихте је почетком 19. века изјавио да је имати карактер и бити Немац очигледно једно те исто“.⁶⁷⁵ Дакле, етничка група је заправо оно што њени чланови о њој мисле да јесте. То значи да то мишљење не зависи од стварног стања ствари, да се не заснива на познавању реалног живота етничке заједнице, нити подлеже било каквој објективној провери. Популизам политичког дискурса као „мистика народа“, у нашем случају „мистика“ бомбардованог народа, и реалан страх заједнице под НАТО бомбама 1999. рађају и „хистерично душевно стање у којем нема здраве равнотеже између стварног, могућег и пожељног“.⁶⁷⁶ У таквом стању „збирни српски лик“ (МИ), условљен кодом побуне и контекстуалним идентитетом, колективно се поима и представља – *саопштава себе* другима (ОНИ) и целом свету. Певајући о себи (заменица „ја“ у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. јавља се са апсолутном фреквенцијом 235, релативном 2,63%), „збирни српски лик“ не заборавља да су му потребни и Други: и да би песму чули и да би она добила своју пуну лепоту (заменица „ти“ са апсолутном фреквенцијом 248, релативном 2,78%). Шта види „збирни српски лик“ самоогледајући се у Причи парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999?

Виктимизација: „КРИВИ СМО И ЗА ТИТАНИК“

Античке трагедије намењивале су појам судбине повлашћеним и узвишеним појединцима, а само изабрани били су предодређени на патњу. Прича парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. је прича коју заједница прича о својој патњи и о другом кроз оквир агресор–жртва (именица „агресор“ се у фреквенцијском речнику парола и слогана против НАТО бомбардовања јавља са апсолутном фреквенцијом 4, релативном 0,04%, придев „агресорски“ са апсолутном фреквенцијом 1, релативном 0,01%, а именица

⁶⁷⁵ www.pescanik.net/nas-jadni-individualizam.

⁶⁷⁶ Хелмут Дубил, „Баук популизма“, Трећи програм, стр. 395.

„жртва” са апсолутном фреквенцијом 3, релативном 0,03%). Самоогледајући се, „збирни српски лик” види себе и као хероја и као жртву. Главни лик Приче је НАРОД-ХЕРОЈ и НАРОД-ЖРТВА коме је као узвишеном и изабраном народу намењена патња („Да је лако бити Србин не би нас то запало”, „У Србији се решава судбина планете”). Отуда повремено у Причи хуманитаристичко-активистички дискурс настао преображајем доминантног ратног политичког дискурса бомбардованог народа 1999. у дискурс жртве, као посебан вид мировног дискурса. Политички дискурс парола, слогана и графита 1999. тај преображај постиже увођењем деце (укључивањем дечијег гласа у Причу: „Уразуми се свете, каже ти дете”). Прича парола, слогана и графита 1999. претпоставља аргумент апсолутне, готово ванвремене, историјске српске невиности („Што, бре, бомбардујете?”) и развија пријатни наратив сопствене историјске виктимизације као „заједничко сећање” и осећање заједничке судбине, с подваријантом оквира Другог светског рата и Косовског боја. Виктимизованост се односи на некадашње и садашње наношење зла Србима („ОПТУЖНИЦА Подижем оптужницу, при Међународном Суду Савести и Морала, против злочинаца: 1. Бил Клинтон – главни уредник свих злодела 2. Медлин Олбрајт – десна рука главног уредника 3. Хавијер Солана – потрчко и главни извршилац 4. Вилијам Вокер – вођа специјалног злочиначког тима 5. Ричард Холбрук – потрчко и злогласник главног уредника 6. Тони Блер – један од уредника злочиначке мисије 7. Жак Ширак – један од уредника злочиначке мисије 8. Герхард Шредер – један од уредника злочиначке мисије 9. ЦНН – бастион обмана и лажи. Горе наведени се оптужују за злочине против човечности, злочине над племенитим српским народом, злочине против света и века... Коначан суд и пресуду ће донети Васколика Светска Порота. Нека им Бог помогне, ако им опростити може! Главни тужилац”), прећуткује се али подразумева да МИ нисмо одговорни ни данас, као што то нисмо били ни јуче, а то свакако нећемо бити ни сутра.

Политички дискурс парола, слогана и графита 1999. обнавља слику Србина – поштењака, хероја и вечне жртве наспрам непријатељског, бездушног и исквареног света („Опрости им, Боже, не знају шта раде”). Изостављањем или одбацивањем сваке одговорности и игром окривљавања (зло и насиље је увек „њихово”, док се потпуно изоставља „наша” уплетеност у било какаву нечасну

радњу) примењује се виктимизација као реторичко средство које представља суштину „кризног“ оквира Приче. Пароле, слогани и графити 1999. јављају се као мала упутства за сећање на Србима нанесено зло и као мали политички коментари: коментатор показује мање или више маште служећи се саркастичним примедбама („Челзи, како је бити дете масовног убице? Српска деца“, „Ко високо лети, пада у Буђановце“), моралним згражавањем („НАТО – озонска рупа у души човечанства“), узастопним ирационалним изостављањем икаквог удела у неправдама које одвајкада трпи. Неприкосновеност српске виктимизације, историјски сажета, у дискурсу виктимизације Приче парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. гласи: „КРИВИ СМО И ЗА ТИТАНИК“. Тиме се илузија већ одиграног у судбинској подели улога на агресора и жртву помешала са илузијом о вечној невиности српског народа и моралној неприкосновености „највеће жртве“ свих протеклих ратова, творећи непрозиран галиматијас колективних обмана где је прошлост постала тек додатак вредносној оријентисаности у садашњости.

Но, чини се да реторичка стратегија виктимизације и дискурс самосажалевања некако не лежи реторици побуњеног духа парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. Након „КРИВИ СМО И ЗА ТИТАНИК“, одмах следи: „Титаник – понос VI флоте“ и: „Да Шеста флота нешто ваља, не би била шеста него прва“. Стога политички дискурс парола, слогана и графита 1999. уводи просторне одредице и просторне стереотипе као маркантна места политичке и геосимболичке дескрипције, веома ефикасне у политичкој мобилизацији: Србију као „свети простор“ насупрот остатку света („Србија је света не боји се ракета“) и Србију као „центар света“: „Србија је свет“, „БЕОГРАД ЈЕ СВЕТ – КОСОВО ЈЕ СВЕТИЊА“. Символ „центра“, по речима Гордане Ђерић, користи се као средство како убеђивачких стратегија тако и као средство одбрамбених стратегија,⁶⁷⁷ под основном паролом: „Београд је свет“, која се први пут појавила на Студентском протесту 1996/1997, а неизмењена и на протесту против НАТО бомбардовања 1999. И у једном и у другом контексту колективног самопредстављања смисао јој је исти: ми смо центар света, односно очи целог света су упрте у нас.

⁶⁷⁷ Према Гордана Ђерић, ПР(А)ВО ЛИЦЕ МНОЖИНЕ, www.doiserbia.nb.rs.

Поред политичко-географских координата у које се смешта Прича о протесту и НАТО бомбардовању 1999. и које приказују како одређена политика намеће симболичко поимање географије у менталном мапирању,⁶⁷⁸ од значаја за реторичку стратегију виктимизације је метафора мете коју гради политички дискурс бомбардованог народа 1999. Именица „мета“ у фреквенцијском речнику парола и слогана против НАТО бомбардовања 1999. јавља се са високом фреквенцијом (апсолутна фреквенција 11, релативна 0,12%), најчешће у оваквим колокацијама:

- „Све на овом свету стаје у ову мету“
- „Срби су огромна мета. Зашто ћути планета?“
- „СРБИЈА ЈЕ МЕТА, ЦИЉ ЈЕ ЦЕО СВЕТ!!!“
- „Сви смо сада мета“
- „Таргет-скуп у кафићу ‘Тајм’ – са собом понети мету“
- „Авиони НАТО лете – жене, деца сви смо мете“,

и поентирањем паролем: „Мета јача од ракета“ којом жртва симболички тријумфује над агресором, али бележи се и слика мете залепљена на међуножје девојке у протесту против НАТО бомбардовања, са текстом: „ЗА ОВУ МЕТУ НЕМАТЕ РАКЕТУ“ као покушај ублажавања ратног еротско-пацифистичким дискурсом.

Реторика политичког дискурса бомбардованог народа 1999. гради и метафору троугла, који је, насупрот метафорици мете као симбола виктимизације, опомена и претња непријатељу мистичним нестанком. Иако се једном појављује и Балкански (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), он је најчешће Бермудски троугао (апсолутна фреквенција 6, релативна 0,06%) на Балкану, јер се протестна популација не осећа Балканцима већ припадницима света, те јој више одговарају светске координате:

- „Србија је Бермудски троугао за НАТО“
- „Србија – Бермудски троугао Балкана. Шта улети више не узлети“

⁶⁷⁸ Видети табела 45. Политичка географија парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, стр. 243 рада. Свака од најфреквентнијих локација („Америка“, „Буђановци“, „Косово“, „склониште/подрум“, „Београд“, „Европа“, „Балкан“, „Бела кућа“, „Бермудски троугао“, „Француска“, „Авијано“, „Вијетнам“, „Батајница“, „Енглеска“, „Лох Нес“) носи у себи идеолошко бремене које топографију политичког дискурса подиже на ниво политичког симбола.

- „Србија – Бермудски троугао Балкана. Видљиво постаје невидљиво, а невидљиво видљиво”
- „Србија – Бермудски троугао Балкана. Сад га видиш, сад га не видиш”
- „НАТО је коначно одгонетнуо мистерију Бермудског троугла.
ВОЈСКА ЈУГОСЛАВИЈЕ”.

Иако је реторичка стратегија виктимизације у политичком дискурсу бомбардованог народа 1999. произвела намераване критичко-мобилизацијске реторичке ефекте, утисак је да самоогледајући се, Нарцис није одушевљен оваквим одразом пр(а)вог лица множине.

Глорификација: „МИ НЕМАМО ТАК’Е БОМБЕ, ВИ НЕМАТЕ ‘ВАКА ЈАЈА”

Прича парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је више прича о нама (МИ група 65,11%), него о њима (ОНИ група 34,89%). И Прича графита је више прича о нама (МИ група 60,40%) него о њима (ОНИ група 39,60%). Дакле, у огледалу „збирни српски лик” види првенствено себе – своје колективно сопство, а тамо у позадини огледала и Друге који су му потребни да би изоштрио сопствену слику. Он види све оно што је већ постало „опште место” осликавања „збирног српског лика”, јер је слика српског народа и његовог „националног карактера” етничким стереотипима као реторичким средствима глорификације Срба и српства у политичком дискурсу деведесетих 20. века већ била исликана: види слободарски, непоткупљив, достојанствен, патриотски, храбар, небески, интеллигентан, правдољубив, радан, вредан народ. Сопствену слику у огледалу обасјава Српство као неупитна вредност, изузетност сама по себи, богомдана светлост, на којој сви други народи могу само да нам завиде: „Шта би дао да си на мом месту? Да те мрзе а да ти се диве!”, „Шта ви то немате што ми имамо, па хоћете да нам узмете?”. НАТО бомбардовање 1999. само је изузетна прилика да још једном, овај пут са најјачом силом на свету, докаже своју изузетност и да се у тој изузетности са уживањем огледа. Отуда радост лика у огледалу и раздрагани тон политичког дискурса парола, слогана и графита 1999. Међу 10 разлога „Зашто бити Србин” наводи се и: „Једина сте европска земља коју је бомбардовао НАТО”.⁶⁷⁹

⁶⁷⁹ www.postjugo.filg.uj.edu.pl/baza/files/259/10razloga, 2000.

Причу парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. боји наративна етноцентричност, стереотипи о националној („Амери нису више IN. Срби су у моди“), моралној („Престаните да тестирате ваше бомбе на нашој деци“), војној („ПВО – Попушите Ваздушној Одбрани“), спортској („НАТО, немаш ти живце за наше Дивце“), историјској („МИ СМО СРБИ ОДАВНО, А ВИ АМЕРИКАНЦИ ОД ЈУЧЕ!“), верској („GOD IS СРБИН“), генској („Попаљите жене да вам поправимо гене“), сексуалној („ВИ ИМАТЕ МЕК, МИ ИМАМО ТВРД“), територијалној („Метар мога села, Америка цела“), музичкој („*Fuck off*, наша музика је боља“), па чак и кулинарској супериорности Срба („*Fuck the pepsi, fuck the pizza* најбоља је сланиница“), све у стилу суперлативизма: у свему први, у свему најбољи, у свему најјачи. Глорификовање је потпуно лишено самокритике, било да политички дискурс опева храброст, борбени дух, спремност на жртве или надмоћ над непријатељем било које врсте („И у земљу кад уђемо, ми смо изнад вас. Ресавски рудари“, „БИЛЛИ!!! БРЖЕ ми САГРАЂУЈЕМО НЕГО што ВИ СРУШИТЕ!!! ГП. „ЦРНА ТРАВА“, Власотинце“, „Мајмуне, бар зидара имамо!“). Само једна једина парола (из корпуса од 1244 парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999) противречи свим осталим и искрено бележи: „Ми нисмо савршени. Ми смо само Срби!!!“.

Квалитативна анализа садржаја графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. јасно је показала да поглављем МИ групе Приче графита о протесту и НАТО бомбардовању 1999. испричаним кроз потпоглавља као своје идентитетске делове (Срби у акцији – српски нинџа: 50,00%, Србија и Срби: 20,00%, НАТО бомбардовање: 20,00%, ПВО: 5,00%, Бућановци: 3,33%, Косово: 1,67%) убедљиво доминира тематска целина Срби у акцији – српски нинџа (50,00%), са својом основном темом „Србине, ил си нинџа или си минџа“. Стога у Причи графита 1999. нема напоредног војно-политичког тока, ни јуначког правдољубивог слободарства (као у Причи парола и слогана о протесту и НАТО бомбардовању 1999. где аутостереотип „бити Србин, бити Мушко“, настао мешањем српског етничког идентитета и српског мушког идентитета, етничког и полног стереотипа подржава и помаже идеолошки) – ту је само потентни Србин нинџа који својим натприродним сексуалним способностима покорава редом све непријатеље: комплетан НАТО, америчку нацију, све Британце и претвртљиве Французе, а

појединачно Била Клинтон, Челзи, Медлин Олбрајт, Жака Ширака, Тонија Блера. Управо такво право Мушко и таквог правог Србина – српског нинџу који ужива у својој природној, урођеној, неупитној, супериорној, јединственој и ванвременској сексуалној моћи и њоме покорава непријатеље види у огледалу „збирни српски лик”. И чини се да се та слика – слика Србина потентног ратника – и њен одраз у огледалу Нарцису највише допада и да управо њој може рећи: „Слику своју љубим”.

Но, било је потребно још нешто у Причи парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. да се овај аутостереотип и ова идеал-типска представа учврсти као имиџ целог колектива, да постане вредност, заједничко обележје или „врсна разлика” за цео колектив. Стога поред кључних симбола Приче (слобода, народ, истина, правда) колективни аутор ствара симбол у који се утапа аутостереотип и који наткриљује читаву причу – симбол српских јаја или муда. Српска јаја (муда) добијају значење те вредности, заједничког обележја, „врсне разлике” и изузетности за цео колектив. Српска јаја (муда) израстају у колективној перцепцији у хомогенизујући промотивни национални симбол (немерљиве ратничке храбрости и немерљиве мушке потентности). Именица „јаје” у фреквенцијском речнику присутна је са апсолутном фреквенцијом 10 (релативна 0,01%), истом као именице „мир”. Фреквенција именице „јаје” је значајна јер је у протестној Причи већа од фреквенција именица: „човек” (9), „слобода” (8), „бомбардовање” (7), „мајка” (7), „планета” (7), „Бела кућа” (7) и „смрт” (7). Иако се именица „муда” (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,11%) појављује у фреквенцијском речнику против НАТО бомбардовања 1999. само једном: „Клинтоне од Срба боле муда”, сва „јаја” фреквенцијског речника имају значење „муда” као најсведеније верзије стереотипа и носећег топоса доминантне наративне Приче. Непријатељи се позивају да дођу и офарбају нам јаја: „Биле, дођи да нам фарбаш јаја!”, „Олбрајтова, дођи да нам фарбаш јаја”, али фарбањем јаја се и прети: „Клинтоне, дођи да ти офарбамо јаја”. У то да Били „има јаја” се сумња, јер: „Једино Моника зна да ли Били има јаја”. НАТО бомбе могу да падају колико и докле год хоће, али: „Србија ће славити Васкрс јер има јаја!”. Паролом: „Ми немамо так’е бомбе, ви немате ‘вака јаја” задаје се коначни ударац непријатељу и одговара на питање постављено на почетку Приче парола, слогана и графита

протеста против НАТО бомбардовања 1999: „Шта ви то немате што ми имамо, па хоћете да нам узмете?“.

Промишљајући синтагму „имати муда“ као језичку и психолошку творевину у свету литерарног стваралаштва и стваралаца, Данило Киш у „Часу анатомије“ каже да је она својеврсни опскурантизам, нека врста похвале лудости без еразмовског контекста, којом се мисао, ерудиција и дух одбацују као сувишни или чак опасни. И попут писаца који „имају муда“: „оплођујући литературу својим семеноглавцима и својим пуноглавцима који се крећу ка суштини својим бичевима и својим змиљуљастим покретима, вођени неким нагонским, божјим замахом кроз слузаву масу стварности, без икаквог компаса и смисла, без севера и смера, само својим семеноглавим нагоном, а свако се друго кретање у простору и времену, у неком смисленом смеру и по неком логичком концепту главе и духа, проглашава сумњивом ерудицијом, западноевропским утицајем, декадентном декартовском школом која лишава *individuu mudate* њене спонтаности“ и анонимни колективни глас парола, слогана и графита 1999. пева спонтано, божјим замахом и семеноглавим нагоном, пева „из муда“ јер „има муда“. И попут писаца којима су муда: „гарантни знак да се уметник неће огрешити о законе заједнице помишљу или делом, да се, дакле, неће служити својом главом“, и анонимном колективном гласу парола, слогана и графита 1999. „муда“ су закон етнине, панцир ума и замена за мишљење, извориште херојског и еротског дискурса света политичког у Причи о народу и тлу, рату и миру, мржњи и љубави 1999.

Док остали народи имају срећу, традицију, ерудицију, историју, ратио: „муда су само наша и једина“ каже Киш. Српски Нарцис у огледалу, под НАТО бомбама 1999, самозаљубљено види, посматра и опева оно што ниједан народ на свету нема па сви народи хоће да му узму, опева свој национални печат и расни жиг – своја муда. И, самоогледајући се, каже: „Слику своју љубим“.

3.1.5.1.2. Други у огледалу

- Американци су изгубили разум!
А да ли су га имали?
- Америка данас: зле бомбе; глупи војници; патетични председник
 - Бела Кућа – само за смеће.
- Била једном чета командоса... и сви нестали у истом дану
 - БИЛЕ, ЈЕЛ ТИ СВЕ ПАДА ТАКО КАО АВИОНИ?
 - Билове пустиловине: Ирак, Моника, Србија.
- Браћо Американци: немамо ми ништа против вас.
Метак у чело и – свако својој кући.
 - Цела Америка је Моника
 - Челзи, сакам да те факам!
- Дођите, амбалажа за повратак је гратис
 - Какав МИГ? Њима треба праћка!
 - Ибрахим је Ругова, а НАТО је ругоба
 - КУКАВИЦЕ СИЋИТЕ ДОЛЕ!!!
 - Кукавичке НАТО убице
 - Лили Мадлен
- Аманпур и Рубин – демонски пар
- Н ацистичка А гресорска Т ерористичка О рганизација
- ОЛБРАЈТОВА КУРВО СТАРА, ТЕБИ ТРЕБА СРПСКА КАРА
 - Тони Блееееер, црна овца.
 - Кук и Ведрин – куку и леле

Појам као што је „Други“ незаобилазно је место политичког дискурса бомбардованог народа 1999. Другост је била основа политике више од деценије, доминантна морална разлика која дели припаднике једне националне групе од не-припадника. Сви Други политичког дискурса бомбардованог народа 1999. су не-Срби. Персонализовану структуру групе ОНИ, групе српских непријатеља као значајну фигуру политичког дискурса забележили смо у табели 43. Српски непријатељи парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.⁶⁸⁰ и у њој доминирају „Бил Клинтон“ (апсолутна фреквенција 331, релативна 3,71%) и „НАТО“ (Атлантски пакт) (апсолутна фреквенција 135, релативна 1,51%), следе „Медлин Олбрајт“ (апсолутна фреквенција 34, релативна 0,38%), „Тони Блер“ (апсолутна фреквенција 22, релативна 0,24%), „Америка“ (апсолутна фреквенција 21, релативна 0,23%), „Американац“ (апсолутна фреквенција 15, релативна 0,16%), „Хавијер Солана“ (апсолутна фреквенција 15, релативна 0,16%), „Европа“ (апсолутна фреквенција 12, релативна 0,13%), „Сједињене Америчке Државе“ (апсолутна фреквенција 9, релативна 0,10%), „Бела Кућа“ (апсолутна фреквенција 7, релативна 0,07%), „Си-Ен-Ен“ (апсолутна фреквенција 6, релативна 0,06%), „Француска“ (апсолутна фреквенција 6, релативна 0,06%), „Ослободилачка војска Косова“ (апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%), „Жак Ширак“ (апсолутна фреквенција 4, релативна 0,04%), „Енглеска“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%), „Весли Кларк“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%), „Робин Кук“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%), „Шиптар“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%), „Ибрахим Ругова“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%), „Албанац“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%). Набројаним Другима политички дискурс бомбардованог народа 1999. посвећује највише пажње.

НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. за колективног аутора Приче парола, слогана и графита против НАТО бомбардовања 1999. показатељ је и доказ о истинитости онога што се о Другима већ знало јер нас је владајући политички дискурс о Другима то годинама „учио“, а сада се само потврдило и уклопило у постојеће, најгоре предрасуде и стереотипе о Њима. Уједно, НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. било је и доказ исправности дотадашње српске политике према свим Другима и целом свету. НАТО бомбардовањем СР Југославије 1999.

⁶⁸⁰ Видети стр. 239 рада.

стигао је тај одсудни тренутак да непријатељима саопштимо шта о њима мислимо и какав је заправо њихов одраз у огледалу Приче парола, слогана и графита 1999. Глорификација пожељног (МИ) непосредно се везује уз омаловажавање Другог непожељног (ОНИ). Та убеђеност у супериорност етничког МИ нужно производи инфериорност Другог – ОНИ групе. Састављају се парови супростављених појмова (што је типична особина стаљинизованог говора): српско – несрпско, храбро – кукавичко, праведно – неправедно, истинито – лажно, хумано – нехумано... Основно реторичко средство говора мржње о Другом је етикетирање као основни облик политичког и идеолошког говора о непријатељу, дерогативни, понижавајући називи, као и карактеризација помоћу негативних стереотипа. Политички дискурс бомбардованог народа 1999. Другом се увек обраћа заменицом „ти“ (заменица „ти“ са апсолутном фреквенцијом 248, релативном 2,78%) да би изразио непоштовање и неуважавање особе којој говори, а у фреквенцијском речнику висока је фреквенција и заменице „он“ (апсолутна 108, релативна 1,21%) јер колективни глас пева у одсуству предмета свога говора. Бројне су реторичке стратегије описивања Другог политичког дискурса парола, слогана и графита 1999: патологизација, демонизација, дехуманизација, презир, ниподаштавање и омаловажавање непријатеља...

Патологизација

ОНИ су луди. Патологизација, постављање психијатријске дијагнозе, веома је делотворна реторичка стратегија политичког дискурса бомбардованог народа 1999. при описивању непријатеља. У Причи парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. колективни аутор користи патологизацију за осликавање целе непријатељске групе, а понајвише највећег српског непријатеља, Била Клинтона. Наши непријатељи су луди: „Американци су изгубили разум! А да ли су га имали?“, али томе постоји разлог: „Боже, опрости им, јели су луде краве“. НАТО бомбардовање 1999. је лудачки подухват неколицине его-манијака, имамо посла с људима изван разума, са болесницима: „ДОЗОВИТЕ СЕ ПАМЕТИ АКО ЈЕ ИМАТЕ“, „Комплекси ваши се лече. Потрудите се, можда није касно!“, а српски колектив се од таквог лудила ограђује: „Ја ваше лудило не могу да делим“. Поред свих атрибута који се приписују Билу Клинтону, најважнији је тај да је

заправо луд човек („Луди Биле, рано наша, ти си гори од усташа“, „Челзи реци оцу да се лечи, Европа неће да клечи“). НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. показује колико је опасно када на чело моћне државе дође човек који одговорностима није дорастао ментално: „Луди Нерон је запалио Рим а још лући Клинтон – Европу“. Српски колектив одбија да га лечи: „Биле, нисмо ми твоји приватни психијатри“, али: „Не можемо те лечити, ал’ ћемо те спречити (Срби из Крајине)“. Поред тога што је Клинтону потребна помоћ психијатра, она је потребна и његовом психијатру: „Биле реци свом психијатру Блеру да се лечи“. На крају се констатује да за Била нема лека: „Били, твој разум је неизлечив“. Стога је на дрво испред фотокопирнице у Кнез Михајловој улици, пролећа 1999, залепљена читуља Била Клинтона, са кукастим крстом и текстом: „Сахрана ће се обавити на сточном гробљу у алеји лудих крава“. Иако Прича парола, слогана и графита 1999. отвара могућност да НАТО бомбардовање наруши и здравље српске нације: „АКО ОД ОВОГА НЕ ПОЛУДИМО, СТВАРНО НИСМО НОРМАЛНИ!“, политички дискурс бомбардованог народа 1999. остаје само на тој могућности.

Демонизација

ОНИ су демони.

- „Клинтон – трећи антихрист“
- „Аманшур и Рубин – демонски пар“
- „НАТО-ов црни анђео = Бал вампира“
- „ИЗ ПАКЛА: „Где су нам потписници (шиптарски) из Рамбујеа ? ...ха..ха..ха“
- „Клинтонов број је 666“
- „Ко је оно рекао да је ђаво стерилисан?“
- „Реинкарнација? Ма какви, нисам веровао ни прошли пут“.

Дехуманизација

ОНИ су не-људи.

- „Олбрајтова извини не упражњавамо содомију, ово је Србија!“
- „Београд на длану, директан пренос ампутације руке на ЦНН-у“
- „ЦНН је и даље упоран са вестима, људи нису битни“
- „Авиони су вам невидљиви, као душа и образ“
- „Били, Били, баш си крме! П.С. Извињавамо се свињском роду“
- „Започињите ратове, шта ће ЦНН да врти, између бејзбола и временске прогнозе?“

- „Феминисткиње Чешке демантовале су да је Олбрајтова њихов члан.
Управник ЗОО врта у Прагу придружио се претходном демантију”
- „Тексашани су живи доказ да су неки Индијанци ипак туцали бизоне”
- „КЛИНТОН – ПАЦОВ ОЛБРАЈТОВА – ТВОР”
- „У животињском свету су откривене две нове врсте: Бил Клинтон, који напада и кад не треба и Медлин Олбрајт, која естетски угрожава остале животиње”
- „Биле, тебе ни људождер не би могао да свари”
- „НАТО људождери: у току је велики пост”.

Презир, ниподаштавање, омаловажавање...

ОНИ су агресори, идиоти, кретени, дебили, кловнови, гадови, лоши ђаци, бомбардери, „невидљиви”, крмад, говна, глупи, импотентни, лоши ратници, каубоји, фашисти, терористи, кукавице, сурова игра природе, пушачи, педери, педерчине, кучкини синови, дивљаци, курве, стока, црви, куртони, олоши, нацисти, дупелисци, жртве неуспелог абортуса, масовне убице...

- „Ало, западни идиоти, у ком сте, бре, фазону?”
- „Америка гомила кло(в)нова”
- „Америка и Енглеска јесу земља бомбардерска”
- „Авионе сломићу ти крила, да не летиш за дебила Била!”
- „Бела кућа-црна кућа”
- „Данима те гледам и питам се: докле, бре, ђубре фашистичко”
- „Да једем говна, појео би НАТО”
- „Хвала Богу да нисам Американац”
- „То могу само људи без историје”
- „БИЛИ, НИ ВИЈАГРА ТИ НЕЋЕ ПОМОЋИ ДА ПОДИГНЕШ НЕВИДЉИВОГ”
- „Бил Клинтон = Паја Патак, Србија = патка.
Паја Патак добио задатак: да пољуби патку у гузицу слатку”
- „Чучни Биле, у великој си нужди”
- „Фолкер Рије, баш си педер, поздравља те Манфред Шредер”
- „Хавијаре, Хавијаре, што те не издрках! Падре де Солана”
- „Америчка авијација: Летећи циркус Монтија Пајтона”
- „Бити Немац је довољно жалосно да би им се пребацивало још нешто!”
- „Дођи Клинтоне – бићеш Моника”
- „Е, извини Медлин, нисмо мазохисти”
- „Ф-117А, ха, ха, ха!!!”
- „Господине Тони Блеру, Срби ти се на нос серу”
- „Имате паметне бомбе и глупу нацију”

- „Какав МИГ? Њима треба праћка
- „Клинтон и Адолф – жртве неуспелог абортуса“
- „Клинтоне, попуши ми томахавк“
- „Клинтонове оцене: историја 1, географија 1, математика 1“
- „ДИВЉАШТВО“
- „ХАВИЈЕРУ СОЛАНА СТОКО НЕСЛАНА“
- „Ко каже да се импотентном Клинтону ништа не диже? Коса на глави?“
- „КУКАВИЦЕ СИЋИТЕ ДОЛЕ!!!“
- „Мадлен... сурова игра природе...“
- „Мој Били нема мане, ал’ нема ни мозга“
- „НАТО авиони опадају, нека користе ревитабиион“
- „НАТО ТРУПЕ – ПОЛИЖИТЕ НАМ ДУПЕ“
- „Нацисти и Клинтон исти“
- „Француски куртони“
- „КУРВЕ“
- „ЦРВИ“
- „ПИЧКЕ!“
- „ГОВНА“
- „УМРИТЕ ОЛОШИ“
- „Тонију Блеру: педерчино, Србија ти неће окренути леђа“
- „Робин Кук ратни злочинац“
- „Траже се масовне убице: Клинтон, Олбрајт, Блер, Кук, Солана...“.

На крају Приче, када је исцрпео све реторичке стратегије у описивању лика Другог у огледалу, колективни аутор, као шлаг на торту, додаје и крунски доказ – истину о најпознатијем америчком Дизни јунаку цртаног филма: „Мики Маус је пацов!“.

3.1.6. Ода нас прејака реч: лексика

- ◆ *НАТО, НА ТИ КУРАЦ*
- ◆ *ПУЦА НАМ КУРАЦ ЗА СТЕЛТ*
- ◆ *Браћо Срби, не спуштајте главу. Дигните курац.*
- ◆ *Од Србије Клинтону: „После јебања нема кајања!”*
- ◆ *Тони Блеру, јебо сам ти ћеру!*
- ◆ *Биле, дабогда те мајка препознала у Биг-Меку*
- ◆ *ДАБОГДА И ВАС СВАКЕ НОЋИ БУДИО АВРАМ ИЗРАЕЛ*
- ◆ *Де БИЛЕ КЛИНТОНЕ, дабогда ти потенција стајала заувек као овај наш срушени мост.*
- ◆ *Клинтоне, да бог да те прегазио трајмвај! (ГСБ)*
- ◆ *Били, дабогда ти Челзи родила Србина.*

пароле и слогани протеста 1999.

Дискурс парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. јавни је дискурс у ужем смислу, а лексика је слој у којем се најјасније и најбрже очитује став и стање духа језичне/говорне заједнице у протесту. Налази фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. потврдили су значај избора речи и значај њихових фреквенција које су показале да када желе могу све: да руше постојећу и граде једну потпуно нову стварност управо у смислу вербализама – неодмерене употребе речи и њиховог прихватања уместо реалности, као вид бекства од реалности. Пролећа 1999. народном гласу под бомбама остале су само речи као убојито оружје, уз незапамћено разбуктавање вербализма и лексичке агресивности. Пароле, слогани и графити протеста против НАТО бомбардовања 1999. били су једнако жестоки као и сâмо НАТО бомбардовање. Јаз између опишљиве и прижељкиване стварности пратио је агресиван, експлозивни језик, псовке и клетве, а емоцијама презасићене речи највећма су допринеле мобилисању одбрамбених снага

популуса. Тако фреквенцијски речник парола и слогана 1999. бележи, међу осталима, и следеће глаголе: „бацати“, „гађати“, „гушити“, „заклати“, „запалити“, „ишчупати“, „оборити“, „отерати“, „очерупати“, „побити“, „поломити“, „пуцати“, „разапети“, „разарати“, „разбити“, „разбуцати“, „развалити“, „разнети“, „рушити“, „набити“, „наљутити“, „нападати“, „нагрдити“, „стрељати“, „судити“, „супротстављати“, „убијати“, „ујести“, „уништити“, „умирати“, „хватати“, „шибати“... Дискурс парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999, у крајњој линији, одговарао је актуелној политичкој стварности 1999,⁶⁸¹ следећи и подржавајући животни и политички контекст. Фебруара 1999. отвара се сајт „Песма нас је одржала“⁶⁸² који позива све патриоте да шаљу родољубиве, љубавне, еротске и песме шаљивог садржаја и остале народне умотворине на тему актуелне политичке ситуације. По почетку бомбардовања, на истом сајту, отварају се посебне странице: „Протестне песме“, „Псовке“ и „Клетве“,⁶⁸³ као увод и загревање за прејаку реч политичког дискурса бомбардованог народа 1999.

⁶⁸¹ Ранко Бугарски, НАТО против Југославије: два света, два дискурса, „ГЛАС за мир и људска права“, број 20, август 1999.

⁶⁸² www.iterlog.com/emka.

⁶⁸³ premaks.tripod.com/Bombing/bomb15.htm.

3.1.6.1. Псовка и клетва нас је одржала: њима хвала

Ипак, с обзиром на то да смо ми 'са погрешне стране бомби' (убијају нас и разарају нам земљу) за разумети је и прегрејани језик, само ако је без екстрема. Мислим на сексуалне квалификације којима су у медијима 'чашћавани' и поједини државници.

Ранко Бугарски ⁶⁸⁴

У јавни дискурс на бившем југословенском простору псовке су, према проф. Ивану Клајну, ушле 1964. године, када је Жика Митровић снимео филм „Марш на Дрину“, односно са реченицом смртно рањеног мајора Курсуле (Љуба Тадић); „Дрино, јебем ти...“.⁶⁸⁵ Од тада су псовке веома полако, стидљиво и постепено улазиле у јавни дискурс. Иако су до деведесетих година 20. века псовке биле предмет интересовања у областима лексикографије, социолингвистике и језичке норме, тек са либерализацијом језичке норме псовке као табуирани, проscribeовани језички материјал постају предмет истраживања. Другом половином последње деценије 20. века, како наводи Стана Ристић у тексту „Дискурс псовки у српском језику“,⁶⁸⁶ одржавањем два скупа о псовкама које је иницирала проф. Свенка Савић (у Нишу и Новом Саду), отворена је табу тема о псовкама, након чега следи више публикација о псовкама. Као најзначајније издвајају се: Недељко Богдановић „И ја теби“ (1997), Свенка Савић и Вероника Митро „Псовке у српском језику“ (1998) и Данко Шипка „Опсцене речи у српском језику“ (1999). Додали бисмо и књигу Бориса Главача о псовкама као феномену код Срба и осталих народа „Псовке“ (2006). Сва ова истраживања наглашавају комуникацијску улогу псовки и друштвене, психичке, културне аспекте њихове употребе: „навике, обичаје, припадност одређеној друштвеној групи (верска, национална, социјална, регионална, професионална, статусна, узрасна, родна), формалност ситуације, познатост саговорника, различите функције псовки (понижавање саговорника, стварање или појачавање мржње, удаљавање саговорника, повезивање саговорника, брисање статусних разлика, идентификација са одређеном групом); по параметру шта се псује могу се

⁶⁸⁴ Ранко Бугарски, у: Пропагандни рат са погрешне стране бомби, „НИН“, број 2528, јун 1999.

⁶⁸⁵ Раде Станић, Шта би било да је Веља нагнао бабу на време, „Прес“, 29.8.2010, www.pressonline.rs.

⁶⁸⁶ У: Зборник „Дискурс и дискурси“, ур. Вера Васић, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2010, www.ff.uns.ac.rs/biblioteka/digitalna/izdanja, стр. 195–212.

установити системи вредности у друштву, друштвени табу, културне и митске особености”.⁶⁸⁷

Сама опсцена лексика собом носи табу. Сви наведени аутори настојали су да се псовка схвати и прихвати као саставни део народне културе и свакодневнице и да, као и остали делови нашег речника, буде адекватно обрађена у науци. Два су момента, по Недељку Богдановићу, битна за искључење еротског и опсценог из јавне комуникације: претварање стида у норму усвајањем хришћанства и настајање књижевног језика. Као фолклорна тековина псовка је од настанка регулатор повређених људских односа (каже се да је социологија псовке социологија конфликта) и стабилна категорија комуникације, а проучавање псовке прихваћено је као проучавање интеракције на вербалном плану. У јавном дискурсу псовке и опсцену лексику везане за сексуални табу и етикецију регулише култура говора језичком нормом, а култура понашања законском регулативом. Забрањивачка норма огледа се у развијању осећања стида (јер се псовком вређа осећање стида), што се показује у ставовима према опсценим речима како у смислу (не)спремности да се употребе тако и у смислу реаговања на њихову употребу од стране других особа.⁶⁸⁸ Стога се и еуфемизам у псовкама јавља као резултат деловања (ауто)цензуре, односно осећаја стида због употребе табуа.

Псовке се најчешће дефинишу као формулаички (стереотипни) изрази једноставне синтаксичке структуре (попут клетви, заклетви, ругалица) са опсценим речима у основи, чији је вулгарни садржај експлицитно или скривено реализован, зависно од различитих социолингвистичких и психолингвистичких фактора комуникације. Псовке се по својој функцији и илокуцијској снази разликују од израза са опсценим речима, као што су: заклетве, изреке, пословице, узречице, поштапалице, фразеологизми, игра речи, доскочице и бројалице, јер псовке, наглашава Данко Шипка, реализују илокуцијску снагу агресије и намеру да се саговорник увреди.⁶⁸⁹ Стана Ристић каже да псовке припадају говорном

⁶⁸⁷ Ibid, стр. 210.

⁶⁸⁸ Данко Шипка, „Опсцене речи у српском језику”, ЦПЛ – Београд, Прометеј – Нови Сад, 1999, стр. 12–15.

⁶⁸⁹ Ibid, стр. 45.

чину експресива и испољавају различите конверзационе навике (доминантније лоше), изражавају различите емоције (доминантније агресивне) и различите ставове говорника према саговорнику (доминантније непопустљиве).⁶⁹⁰ Проф. Свенка Савић истиче да су псовке део нашег укупног језичког знања и понашања које се активира у зависности од намере, саговорника, теме, ситуације, контекста, расположења, заједничког искуства или знања, да су спомињане још у Душановом законнику и да ће псовка постојати увек и код свих народа, јер је неопходна за изражавање одређених емоционалних ставова,⁶⁹¹ а проф. Смиљка Васић да се преко псовки реализује емоционална функција говора, у чину ослобађања од нервне напетости, од вишка позитивне или негативне менталне енергије, од притисака кризних тренутака у животу.⁶⁹² Недељко Богдановић каже: „По својој форми псовка је реч, фразем или реченица која у себи садржи опсцену реч. Функционално, у говорном чину, псовка упућена саговорнику има за циљ да повреди морални интегритет јединке. Она је вербална одбрана угрожене јединке и средство вербалног обрачуна, с нападом који је увек, макар за нијансу јачи од изазова. Основни комуникативни план псовке је конфликтни говор. Псовка долази онда када се ништа друго не може подузети и она као завршница комуникације представља психички акт компензације. Опсцени карактер псовке пропорционалан је абнормалности сексуалног чина који се псовком формулише и наговештава, а псовка почива на симболици сексуалне доминације или перверзије, као израза потиснутог ероса и продора закочене, забрањене сексуалности. Псовка је вербални израз акције која се нити може нити намерава остварити. Таква псовка није намирење правде, већ освета за изазов, вербална агресија која треба да надјача онога коме је упућена. Људи се псовком ослобађају различитих фрустрација. У своме функционисању, псовка се може посматрати и као растерећење модерног света од психичке напетости сваке врсте”.⁶⁹³

⁶⁹⁰ Стана Ристић, Дискурс псовки у српском језику, у: Зборник „Дискурс и дискурси”, ур. Вера Васић, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2010, www.ff.uns.ac.rs/biblioteka/digitalna/izdanja, стр. 215.

⁶⁹¹ Свенка Савић и Вероника Митро, „Псовке у српском језику”, Футура публикације, Нови Сад, 1998, стр. 15.

⁶⁹² Смиљка Васић, Развој језика, култура говора и њихов значај. У: „Језик и култура говора у образовању”, Институт за педагошка истраживања, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1998, стр. 56.

⁶⁹³ Недељко Богдановић, „И ја теби”, Просвета, Ниш, 1997, стр. 28.

Својом симболиком псовке одражавају однос надређености који се успоставља унижавањем адресата, и бележе најразличитија осећања и расположења (агресију, љутњу, изненађење, бес, одушевљење, чуђење и сл.). Псовкама, клетвама и разним облицима погрда изражава се и експлицитна мржња према другима, али и веровање (митско) да се тако уништава непријатељ. Псовку карактеришу једноставна и препознатљива синтаксичка структура, са устаљеним редом речи и дужином (најчешће се састоји од три речи), са великом фреквенцијом употребе истих лексема, са доминантним презентом, те императивом. Псује се речима којима се одређују најближи родбински односи, делови тела, имена особа, предмета, животиња, једном речју псује се све што за псованог има вредност: „то су род и пород, врлине његовог тела и душе, кућа и покућство, слава и вера, храна, здравље, небеска светила и земаљска добра“, тако да у српском језику ниједна човекова вредност није остала изван домашаја псовке.⁶⁹⁴ Борислав Миљановић у тексту „Говори српски да те цео свет разуме“, разматрајући псовке као „реторику по мери човека“ наглашава да се у српском језику углавном псују мајка, сестра, и користе претежно женске именице, а да је специфично што се у српским псовкама користе често називи животиња, фамилије, небеска тела и прехрамбени производи.⁶⁹⁵ Др Петар Бокун, говорећи о претераној употреби псовки у Срба каже: „Иако Срби за себе воле да кажу да су небески народ, они псују и самог Творца. Псовање Бога, цркве, крсне славе и светаца постало је саставни део истог псовачког репертоара у који су увршћени и ближи и даљи чланови породице, сунце, хлеб, политичари... Речју, Срби чешће псују него што једни другима зајеле добар дан, а уколико желе да поентирају степен фамилијарности с неким, са поносом тврде да су с дотичним на ј... си матер“.⁶⁹⁶ Бокун тврди да је свака псовка негација ауторитета – Бога, оца, мајке и да свака особа обично псује највећег ауторитета у свом микро и макро окружењу. Резултати упоређивања псовки у српском језику и у другим језицима, по Данку Шипки, потврђују креативност, раширеност, фреквентност и велики број псовки у српском језику: као еквивалент неколико стотина псовки у српском јавља се

⁶⁹⁴ Ibid.

⁶⁹⁵ Конференција „Моћ увјеравања“, www.mocuvjeravanja.com.

⁶⁹⁶ Ibid.

десетак псовки у енглеском језику.⁶⁹⁷ Шипка је истраживањем утврдио да у култури српског језика постоји толерантност према опсценој лексици. У истраживању је испитаницима понудио 18 опсцених речи и шест псовки које је требало оценити од један (није безобразно) до пет (крајње безобразно). Међу опсценим речима најлошију просечну оцену добила је реч „пичка” – 2,83 (оцена два је мало безобразно, а оцена три прилично безобразно). Следе лексеме „дркати” (2,77), „курац” (2,68), „дркација” (2,64), „шупак” (2,62), „мудо” (2,4), док се тек на седмом месту налази глагол „јебати” (2,23). Просечна оцена за све опсцене лексеме је тек 2,09, док је просечна оцена за псовке 2,81. Међутим, све псовке у којима је глагол „јебати” централни елемент имају знатно виши просек: „јеби матер” има 3,68, „јебем ти сестру” 3,65, „јебо те бог” 2,92, док је најниже оцене добила псовка „јебем ти миша” – 1,83.⁶⁹⁸ Поред високе нетолерантности према псовкама које су директно упућене и које су намењене као увреде, анкетирање је показало и хијерархијску вредност култова балканске културе – на врху је култ мајке, затим сестре, док је толеранција према култу Бога знатнија.

Борис Главач, аутор књиге „Псовке”, сматра да Срби не псују ни више ни мање од других народа, наводећи да су Енглези „обогаћили” језик Шекспира са 7500 псовки, да су Мађари смислили око 5000 псовки, а да их у српском језику има 4000: „Уз најчешће употребљен ‘чувени’ глагол, постоји око 250 до 350 појмова који се појављују у псовкама – од колача и шарене мачке до Свете недеље. Могуће је направити 4000 псовки ако се набрајају и тетка, и сунце небеско, и тако даље, али то је све једно те исто, глаголска радња над неким, па сада шта од тога изнервира или изазове фрустрацију. Које и какве псовке могу да изнервирају, па и да разбесне људе зависи – од народа до народа, од културе до културе. Псовке које се у Србији доживљавају као најтеже, а обично су везане за мајку, сестру или децу, у једном делу света немају никаквог смисла, док ће у другом делу бити схваћене на идентичан начин”.⁶⁹⁹ Истраживање психолога Боел де Рада, са Универзитета

⁶⁹⁷ Данко Шипка, „Опсцене речи у српском језику”, ЦПЛ – Београд, Прометеј – Нови Сад, 1999, стр. 45.

⁶⁹⁸ Ibid, стр. 55–63.

⁶⁹⁹ Сматра се да Немци у псовкама најчешће користе оне речи које имају везе са фекалијама, док су те исте речи код Шпанаца резервисане за најтеже псовке. Скандинавци када псују пре свега помињу божанства, Холанђани, као и вероватно највећи број људи, псовке везују за секс. Главач тврди у јапанском језику псовке везане за секс не постоје, чак да тај језик нема псовке у оном

Гронинген у Холандији, показало је да би Шпанци на адресу свог „агресора“ упутили оне увреде које се односе на чланове породице, Холанђани би вређали псовкама које алудирају на постојање одређених болести јер за њих једну од највећих увреда представља изјава да су – заражени тифусом,⁷⁰⁰ а студија социјалних психолога показује да мушкарце у југоисточним деловима Европе веома лако повређују псовке на рачун њихове мушкости и полне способности, док овакве псовке изазивају веома благу реакцију код мушкараца из северне Европе.⁷⁰¹

Имплицитно или експлицитно, свака псовка садржи опсцену реч и представља сексуални акт по сваку цену, дакле имагинаран, неостварив и абнормалан. Богдановић наглашава да псовка неће доћи када не треба и да у Шумадији кажу: „Псовка му је домаћинска“, што значи да човек зна шта ће и како ће употребити псовку ради заштите свога моралног интегритета, доводећи туђи морални интегритет у питање до саблазни. Богдановић псовке дели у неколико врста: праве псовке, псовке претње, псовке узречице, псовачки изрази, псовке пословице, зајеванције, еротске двосмислице. Праве псовке су псовке „обрачуна, агресије и хистерије, а делују моралном деградацијом оних вредности које за псовану јединку имају неки значај“. Псовке претње изричу опасност да ће „уследити псовка“ ако саговорник не уради оно што се захтева. Псовке узречице представљају „ружну навику“ честе употребе опсцених речи, псовки, „без осећања за смисао и без правог значења“.⁷⁰² Псовачки изрази су „изведенице од опсцених речи псовкама подобних“.⁷⁰³ Зајеванције су „шљиве псовке у функцији

смислу у којем су оне познате у Србији, уместо тога постоји стил изражавања који представља директну увреду; према А. Кларић Жак, Све по списку, arhiva.glas-javnosti.rs.

⁷⁰⁰ Желећи да открије која врста увреда изазива сумрачно стање свести код припадника различитих народа и на какве их увреде она инспирише, интервјуисао је 192 млада мушкарца из Шпаније, Немачке и Холандије и упитао их шта би урадили у ситуацији да их нека особа грубо удари и при томе не показује ни најмање знаке кајања. Већина од 916 одговора није за штампање, али поента овог експеримента није била да се направи речник псовки и увреда, већ да се идентификују обрасци псовки које за представнике одређених народа представљају највеће увреде; према Катарина Ђорђевић, Псовке и културолошке разлике – сукоб цивилизација, www.politika.rs.

⁷⁰¹ Ibid.

⁷⁰² Богдановић као део навике наводи коришћење израза „јеботе“, који од изворног (сексуалног) и секундарног (псовка) значења данас, у зависности од контекста, може да изражава бар десетак различитих осећања говорника: чуђење, дивљење, љутњу, изненађење итд, а може да представља и обичну језичку поштапалицу.

⁷⁰³ Нпр. докурчило му, попиздио...

вербалног надметања”, док еротске двосмислице представљају честе упадице које својим обртом упућују на неке еротске појмове и ситуације.

И псовка и клетва човекова је вербална заштита. Док псовка својом опсценошћу функционално повређује морални интегритет онога коме је упућена, клетва је упућена вишим силама ради намирења имагинарне правде и треба да угрози физички интегритет онога коме је упућена. Код клетви је битна вера у магично дејство речи, иза кога стоји архаично веровање да када је реч изговорена са довољним емоционалним набојем у виду клетве – стиже онога коме је намењена. Дакле, за разлику од клетве, псовка се налази у сфери социјалних односа. Док је псовка дата мушкарцу да унизи, разори и уништи морални интегритет, да припише саблазан ономе који је на неки начин заслужио да буде осуђен, клетва је намењена жени као слабијој страни али, каже Богдановић, клетва је јача од псовке (људи умеју да кажу: „Добро, опсовао сам га, али зашто ме куне?“).⁷⁰⁴ У српском фолклору мушкарци псују, а жене куну. Клетве у својој књизи „Псовке” Борис Главач назива „женским псовкама”, које су настале управо због вековне доминације мушкараца и историјске потлачености жена. Проф. Жарко Требјешанин сматра да псовке и клетве имају функцију катарзе и да опсцене речи треба да се проучавају као и све остале, те да је посебно занимљива њихова психоллингвистичка страна јер су псовке део групног идентитета. И псовка и клетва јављају се увек када је човек угрожен и немоћан да на други начин одговори на угроженост, па на вербалном и симболичком плану покушава да нанесе зло: „Псовка је ту слична клетви. Када неко псује, он као да је на један имагинаран начин нанео неку штету ономе кога псује. Познато је да је у псовкама и опсценим речима сачувана нека вера у магијску моћ речи. Када човек изговара опсцене речи као да тера онога кога псује да види то што је забрањено, што је ружно и на тај начин као да постаје супериоран у односу на онога ко псује. Реч је просто о имагинарном задовољењу једне агресивне тежње”, сматра Требјешанин.⁷⁰⁵

⁷⁰⁴ Жена клетвом позива оностранице силе да делују на физички интегритет човека, да му отпадне рука, очи, да му се затре колело, итд, како би се намирила такозвана имагинарна правда; према Раде Станић, Шта би било да је Веља нагнао бабу на време, „Прес”, 29.8.2010, www.pressonline.rs.

⁷⁰⁵ Ibid.

По Недељку Богдановићу, псовка се у нашем друштву не одобрава, али се врло распрострањено употребљава: „она спада у најлепше тековине језика и говора... и њена брутална снага у неким ситуацијама чини много више од било које друге вербалне могућности”.⁷⁰⁶ За том бруталном снагом псовке и клетве посегнуо је српски колектив под НАТО бомбама 1999. Пароле, слогани и графити 1999. као жанрови и псовке и клетве као њихов живи инвентар катализатори су емоција за напад и за одбрану колектива. Кажу да је, наслањајући се на Змајеву: „Песма нас је одржала”, Милорад Павић 1999. рекао: „Псовка нас је одржала”. Дискурс бомбардованог народа 1999. потврђује ову мисао.

Псовка: „Кад је нужно, мора и ружно”

Изрека „Кад је нужно, мора и ружно” односи се на псовку и говори да ће псовка доћи да намира то што је створио онај ко то заслужује, истиче Недељко Богдановић. Тако је псовка стигла у дискурс бомбардованог народа 1999. У дискурсу парола, слогана и графита 1999. нема забрањивачке језичке норме ни законске регулативе, ни цензуре ни аутоцензуре када су у питању псовке и клетве које уравнотежују напетост, емоционално празне колективног аутора и снижавају ниво стреса под НАТО бомбама. Псовке и клетве граде фолклорно-карневалску атмосферу и дух ведрине парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. Дискурс парола, слогана и графита 1999. радостан је због укидања забрана и табуа, а фолклорно-карневалски дух буди се опсценошћу у царству слободе речи.

Појмови који су човеку најчешће на уму, најчешће су и на језику. У анализи псовки и опсцених речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. користимо критеријум опсцености који је одредио Данко Шипка: „Да би лексема била опсцена неопходно је да постоји њена садржинска или формална повезаност са сексуалним и/или екскреционим пробавним активностима и органима који у њима учествују. Основни фонд опсцених ријечи има садржинску везу са наведеним елементима збиљности, а примарна намјена њихове форме је за упућивање на те елементе, па зато постоји и

⁷⁰⁶ Недељко Богдановић, „И ја теби”, Просвета, Ниш, 1997, стр. 11.

формална веза”.⁷⁰⁷ У хорском псовању парола, слогана и графита 1999. најфреквентнији опсцени глагол је глагол „јебати” (апсолутна фреквенција 33, релативна 0,37%) и међу 30 најфреквентнијих глагола корпуса парола, слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. заузима високо 6. место ранговног поретка.⁷⁰⁸ Испред њега у ранговном поретку фреквенцијског речника налази се само пет глагола („бити”, „хтети”, „имати”, „доћи”, „моћи”), који су према свим досадашњим корпусним истраживањима најфреквентнији глаголи у српском језику, нешто попут сталног инвентара. Дакле, иза најфреквентнијих глагола било ког корпуса српског језика, у нашем корпусу први и најфреквентнији је глагол „јебати”. Значај овако високе фреквенције на фреквенцијској листи од 30 најфреквентнијих глагола корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. још је маркантнији када се увиди да се у ранговном поретку глагол „јебати” налази испред глагола „бомбардовати”, „летети”, „пасти”, „чувати”, „бранити”, „победити”... Поред тога, уз овај носећи глагол нашег узорка којим доминира динамичка компонента исказа и којим се, као чином псовања успоставља симболички однос доминације,⁷⁰⁹ ту су и синонимни глаголи сленга парола и слогана: „окинути” (апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%), „туцати” (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%) и глаголска именица „туцање” (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „креснути” (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „опалити” (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „стерати” (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „акати” (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „разбуцати” (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „факати” (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „пумпати” (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), те глаголска именица „јебање” (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), док један графит бележи и „карање”. Следе и изведенице лексеме „јебати”: „најебати” (апсолутна фреквенција 4, релативна 0,04%), „зајебати” (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%), „сјебати” (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%) и придев „сјебан” (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%).

⁷⁰⁷ Данко Шипка, „Опсцене речи у српском језику”, ЦПЛ – Београд, Прометеј – Нови Сад, 1999, стр. 39.

⁷⁰⁸ Видети табелу 31. Глаголи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, стр. 171 рада.

⁷⁰⁹ Данко Шипка, „Опсцене речи у српском језику”, ЦПЛ – Београд, Прометеј – Нови Сад, 1999, стр. 38.

Одмах за њим, по фреквенцији међу опшеним глаголима, следи глагол „попушити“ (апсолутна фреквенција 14, релативна 0,15%) и глагол „пушити“ (апсолутна фреквенција 10, релативна 0,11%) и оба се налазе међу 30 најфреквентнијих глагола фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.⁷¹⁰ Глагол „попушити“ заузима 19, а „пушити“ 26. место у ранговском поретку најфреквентнијих глагола. Ту су и изведени глаголи: „испушити“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%) и „напушити“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), глаголске именице: „фелацио“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%) и „пушење“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), именица „пушачица“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), као и сленг варијанта глагол „дувати“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%). Овом значењском грозду припадају и глаголи „исисати“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%) и „усисати“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), као и именица „опушак“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%).

Према истраживањима Данка Шипке у „Опсцене речи у српском језику“ неких двадесетак речи у српском језику се у свакој средини сматрају срамотним, а основни фонд опсцених речи српског језика састоји се од једанаест лексема: говно, гуз (гузица, дупе), дркати, јебати, курац, мудро, пизда (пичка), пишати, сиса, срати, шупак, од којих је најдоминантнија лексема јебати.⁷¹¹ У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. од ових једанаест, присутне су све лексеме сем две лексеме: „пишати“ (али се помиње „пиш-пауза“ – апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%) и „шупак“ (али су присутне синонимске лексеме: „дупе“, „гуза“ и „гузица“). Ево како су се ове опсцене речи распоредиле у нашем корпусу:

- „говно“ (апсолутна фреквенција 7, релативна 0,07%)
- „гуза“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%)
- „гузица“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%)
- „дупе“ (апсолутна фреквенција 8, релативна 0,08%)
- „издркати“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%)

⁷¹⁰ Видети табелу 31. Глаголи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, стр. 171 рада.

⁷¹¹ Данко Шипка, „Опсцене речи у српском језику“, ЦПЛ – Београд, Прометеј – Нови Сад, 1999, стр. 38.

- „јебати“ (апсолутна фреквенција 33, релативна 0,37%)
- „курац“ (апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%)
- „муда“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%)
- „пичка“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%)
- „сиса“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%)
- „срати“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%).

Поред овог основног фонда опсених речи српског језика присутног и у нашем корпусу, фонд опсених речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. знатно је богатији и шири. Тако се нпр. за именицу „курац“ јављају заменички синоними:

„кита“ (апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%):

- „НАТО НА ТИ „кита“
- „О лбрајтова В оли К иту, ал’ кита не воли њу“
- „Билова кита је костур америчке демократије“
- „Ево вам кита преко сателита“

„буздован“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%):

- „Клинтоне, мани томаховк, доћи да видиш буздован“
- „За Солану: мани томаховк, доћи да видиш буздован“

„томаховк“ (апсолутна фреквенција 12, релативна 0,13%):

- „КЛИНТОНЕ ПОПУШИ НАМ ТОМАХАВК“
- „Клинтоне, попуши ми томаховк“

аугментатив „курчина“:

- „КЛИНТОНЕ ТУРЧИНЕ, НАПУШИ СЕ КУРЧИНЕ“,

изведени глагол: „курчити“:

- „Шта се курчиш кад не знаш да летиш?“

као и придев „курат“:

- „Клинтоне Мурате, среће си курате!“.

За именицу „пичка“ јавља се само једна синонимна сленг лексема: „минца“ („Е сад Србине: ил’ си нинца, ил’ си минца“), а у свим колокацијама ове опсцене лексеме нашег фреквенцијског речника („Клинтоне, пичко, пући ћеш ко дулек“, „Шта је пичке? Стиг’о Здравко Чолић!“, „Пичке француске“, „БУГАРСКЕ ПИЧКЕ“) то је колоквијални синоним за жену (слабу, нејаку), чиме је женин статус чврсто маркиран и у псовкама о чему је писала Дубравка Угрешић у

„Култури лажи“.⁷¹² Уз глагол „срати“ нашег фреквенцијског речника и његовог синонимног облика „кењати“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%), ту су и глаголи: „усрати“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%) и „усрати се“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%) и глаголска именица „срање“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%).

Иако се именица „секс“ појављује само једном у фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, синтагма „секс бој“ такође једном (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%) и једном придев „сексуалан“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), дискурс парола, слогана и графита 1999. препун је алузија на секс, а свет сексуалног граде и лексеме: „кондом“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%), „куртон“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%), „Дурекс“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „абортус“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „аналан“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%), „јаје“ (апсолутна фреквенција 10, релативна 0,11%) и „муда“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „вијагра“ (апсолутна фреквенција 5, релативна 0,05%), „потенција“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%) и „импотентан“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „кучка“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „кучкин“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%) и „курва“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „курвин“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%), „редаљка“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „педер“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%), „педерчина“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%), „силовати“ (апсолутна фреквенција 3, релативна 0,03%), „свршавати“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%) и „свршити“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%)...

⁷¹² У тексту Ми смо дечки ове књиге (збирке антиполитичких есеја „Култура лажи“, Фабрика књига, Загреб, 1996) Дубравка Угрешић: каже: „У једнако широкој упораби је и ријеч пизда. И док пизде могу бити и мушкарци – ријеч је, наиме, о слабу, покварену, непоузданом човјеку (мушкарцу, дакле, који се понаша као жена!) – пичке су махом жене“. Угрешић наводи да су ови колоквијализми тако раширени и чести да су изгубили увредљиво значење; често их, уосталом, употребљавају и саме жене: „Када неке опасне пријети, балкански мушкарац ће се поново присјетити женског спола (Добит ћеш по пички!); када жели објаснити да је нетко шутио као заливен, рећи ће: Шутио је као пичка; када се пак жели похвалити да је некога претукао, рећи ће: Пребио сам га као пичку!“.

Осим агресије, псовке и псовачки изрази нашег узорка садрже и додатне илокутивне ефекте: увреде („Олбрајтова курво стара, теби треба СРПСКА кара, на срамоту Контакт групе испуцаће твоје дупе“, „НАТО сељаци, педери“, „Говно једно! Овакву си земљу нашао да бомбардујеш“), терање саговорника од себе („АМЕРИЧКА ГОВНА – МАРШ ИЗ СРБИЈЕ“), ниподаштавање („Зар да нас јебе Моникин опушак?“), такозване псовке ината у репертоару инвектива („Нека нас НАТО трупе пољубе у дупе“, „НАТО ТРУПЕ – ПОЛИЖИТЕ НАМ ДУПЕ“), равнодушност према ситуацији („ПУЦА НАМ КУРАЦ ЗА СТЕЛТ“)... Међу структурним типовима псовке, поред најфреквентнијих које се у нашем узорку граде са глаголима „јебати“ и „пушити“, ту су и псовке са редукцијом глагола („Мајку му фашистичку!“, „Били, Моника је теби, а ти ћеш нама“, „Били, били ти мени мало...“, „Можеш да нам ... Клинтоне“), псовке са заменом опцене речи („Клинтоне, закопчај шлиц – вири ти локатор!“, „Пао ти је Стелт Клинтоне“, „Срушили сте нам мост, угризите нас тамо где немамо кост!“), псовке претње („Клинтоне ако нам пошаљеш копнене трупе набићемо ти саксофон у дупе“), псовке пословице („Боље рат него патка“, „Боље Моника на коленима него Ф117а на земљи“), псовке узречице („Еј, бре, цаво, јеботе, из ког си ти стрипа, ааа?“ „КОЛУМБО ЈЕБО ТЕ. ШТО БРЕ ОТКРИ АМЕРИКУ?“). Правих псовки (псовки обрачуна, агресије и хистерије) у корпусу парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. је 116 или 9,3% од укупног узорка (од 1244 парола и слогана). Међутим, ту је још 145 парола и слогана – еротских, ласцивних двосмислица са сексуалном конотацијом (11,6% узорка); на пример:

- „24.3.1999. у 19:55 НАТО је већ почео да нам откопчава панталоне“
- „Клинтоне ко га боље... Моника, Блер, Солана, Олбрајтова или...“
- „Ако је Хитлер Хића, шта је онда Клинтон?“
- „Камо среће да је твоја мајка имитирала Монику“
- „Били, Срби ће те ‘умоникити‘“
- „Е, извини Медлин, нисмо мазохисти“
- „Ф117 је неопходна вијагра“
- „И ми томахавк за Била имамо!“
- „Клинтоне, пошто су ти га спустили, зови Монику да ти га дигне“
- „Клинтоне, опери МИГ-а па седи и вози“
- „Ко каже да се импотентном Клинтону ништа не диже? Коса на глави?“
- „Мој је видљив ал’ не пада!“
- „Моника, стисни зубе и пресеци ствар!“

- „Не треба нам ваш Мек, ми имамо тврђи“
- „Нужни Анални Тонијеви Ортаци“
- „Од свих језика Клинтон најбоље разуме Моникин“
- „Сиђите доле, па ће гузе да вас боле!“
- „Спусти главу Билу да осетиш силу!“
- „Судећи по Моники, Били неће ићи до краја“
- „Спремна редаљка за дрим тим“
- „ЗА ОВУ МЕТУ НЕМАТЕ РАКЕТУ“
- „Србија ће славити Васкрс јер има јаја!“
- „Свега овога не би било, да је Клинтон отац имао ситно за кондом“ ...

тако да је укупан број парола и слогана псовки протеста против НАТО бомбардовања 1999. и парола и слогана са сексуалном конотацијом чак 261 или 20,90%. Лингвисти тврде да у сваком језику постоје псовке и да оне чине око један одсто свакодневног говора.⁷¹³ У фреквенцијском речнику парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. псовке, псовачки изрази, ласцивност и опсценост прекривају више од петине целог корпуса.

Поред огромне насилности и агресивности коју собом носи псовачко-еротски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и чак петине лексике коју окупира псовка, ласцивност и опсценост, поред главног лика Србина потентног ратника који гради андоцентричност псовки и ласцивних израза („Дал’ ми видиш кару на радару?“), можемо рећи да дискурсом парола, слогана и графита 1999. влада лингвистичка опсесија фалусом као симболом осветничке моћи. Фалусом се прети као најстрашнијим чудовиштем, попут справе за мучење: он наноси бол, врећа, кажњава, понижава, те је секс идеална метафора за народни глас под НАТО бомбама 1999.

⁷¹³ Борис Главач у: Раде Станић, Шта би било да је Веља нагнао бабу на време, „Прес“, 29.8.2010, www.pressonline.rs.

Секс као идеална метафора

Секс је у прапочетку језика. Секс је почетак језика, прикривање секса синонимним листом – његова друга фаза. И прве метафоре биле су сексуалне. Језик је метафора. Секс је идеална метафора, свакоме јасна. У прапочетку је постојала веза између: секса, језика и имена. У текстовима се од мислиоца тражи да буде сексуално моћан, силан. У Грчкој големи фалус је био знамење хористе, да покаже да је хориста човек који говори људским језиком. Аналогije из сексуалног живота и бића испале су необично zgodне за стварање и остварење језика.

Станислав Винавер⁷¹⁴

Ако прихватимо становиште да је псовка абнормални имагинарни сексуални чин, неостварив у нормалном животу, да долази онда када се ништа друго не може подузети и да као завршница комуникације представља психички акт компензације, да је реч је о имагинарном задовољењу једне агресивне тежње можемо се запитати какве су тежње изражене псовкама колективног аутора Приче парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. и каква компензација га задовољава? Пре свега, колективни аутор жели да издоминира у свету секса сурово покоравајући свога непријатеља, а у псовкама и ласцивним изразима има хетеросексуалних, хомосексуалних, скатолошких, садистичких и других еротских мотива... Најфреквентнијим носећим глаголима „јебати“ и „пушити“ очитују се примарне тежње имагинарног задовољења, али увек обојене агесијом и деструкцијом. Уз глагол „јебати“ најчешће се помињу Американци, НАТО, америчка уста, мајка, отац, ујна, а уз глагол „пушити“ Бил Клинтон. Међутим, колективног аутора као да највише привлачи „дупе“ (апсолутна фреквенција 8, релативна 0,08%) чија је фреквенција у узорку већа од фреквенције опсених речи за мушки и женски полни орган, а ту су и „гуза“ (апсолутна фреквенција 2, релативна 0,02%), „гузица“ (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%) и „буља“. Ове лексеме јављају се као претње непријатељу који трпи или ће да трпи радњу: „ШИРАК, НАБИЈЕМ ТИ АЈФЕЛОВУ КУЛУ У ДУПЕ!“, „Клинтоне ако нам пошаљеш копнене трупе набићемо ти саксофон у дупе“ или као наредба непријатељу за извршење пријатне радње чији ће објекат бити колективни аутор: „НАТО трупе љубите ми дупе“, „ОБРИШИТЕ МИ ДУПЕ, НАТО ТРУПЕ“, „НАТО ТРУПЕ – ПОЛИЖИТЕ НАМ ДУПЕ“. Међутим, по први пут у јавном дискурсу, и у дискурсу парола, слогана и графита, „збирни српки лик“ и његов колективни

⁷¹⁴ „Језик наш насушни/ Граматика и н Надграматика“, Службени гласник, 2012, стр. 301.

глас 1999. прети аналним сексом и мушким и женским припадницима непријатељске групе:

- „НАТО ТРУПЕ РАЗВАЛИЋЕМО ВАМ ДУПЕ“
- „СИЋИТЕ ДОЛЕ ГУЗЕ ЋЕ ДА БОЛЕ“
- „Олбрајтова курво стара,
теби треба
СРПСКА кара
на срамоту Контакт групе
испуцаће твоје дупе“.
- „ДАЈТЕ НАМ КЕВЕ ДА ИХ ГАЉАМО У БУЉУ!“

чиме је у српском колективу срушен још један табу.

За народни глас под НАТО бомбама 1999. секс је идеална метафора. Веза секса и језика у Причи парола, слогана и графита 1999. је стална, свесна или подсвесна. У дискурсу парола, слогана и графита 1999. и његовим псовкама приметно је основно својство гротескног реализма – „снижавање“: превођење духовних апстракција на план Земље и Тела. Попут НАТО бомби 1999. – са неба на земљу, а у телесном смислу: са главе на полне органе, стомак, задњицу, на човекове сексуалне и физиолошке функције. Али „снижавање“ на тело и телесно у дискурсу парола, слогана и графита 1999. не афирмише полност, секс и Ерос као животну радост, жељу за животом и стваралачку силу насупрот ужасу ратних страхаота и Танатоса. Испод речи парола, слогана и графита 1999. кључа секс као осветнички гнев, као средство за мучење и унижавање непријатеља, као најјаче оружје српског колектива. Смисао еротичности језика парола, слогана и графита 1999. није Ерос са радостима које носи, нити еротски пацифизам који се бори против несрећа и туга које Танатос сеје. Ослобађајући језик кроз секс као идеалну метафору фолклорно-карневалски дух урања у полност као поље нечистог и прљавог у борделу ратника, чиме изражава очајничку мржњу према животу у коме је једина радост – радост осветника, забележена и графитом на зиду Америчке читаонице: „Ал ћемо вас карати!“.

Клетва: „Добро, опсовао сам га, али зашто ме куне?“

Недељко Богдановић каже да је клетва јача од псовке и да људи умеју да кажу: „Добро, опсовао сам га, али зашто ме куне?“. Вера у магијску моћ речи, уз архаично веровање да реч изговорена са довољним емоционалним набојем у клетви кад-тад стиже онога коме је намењена и да од ње прети не само исказано него и неко неодређено зло, чини да од клетве (за разлику од псовке) сви стрепе и зазиру. Ова мала говорна форма, попут псовке, има функцију катарзе у условима угрожености и немоћи као покушај да се на вербалном и симболичком плану непријатељу нанесе зло. Посматрана само као магија речи, клетва би, како уочава Жарко Требјешанин,⁷¹⁵ могла бити сврстана у врсту црне магије. Међутим, у клетви се увек претпоставља посредовање неке више силе, а понекада се призивање зла у будућности експлицитно изриче формулом „да Бог да“. Немоћан човек задужује Бога, демона, судбину или природне силе да ураде оно што он није у стању. Ласта Ђаповић у тексту „Смрт и оностраност у клетвама“⁷¹⁶ казује да клетва има своју социјалну и психолошку функцију тако што, с једне стране, да омогућава извесно растерећење појединца коме је нанесена неправда, док му, с друге стране, пружа субјективно уверење да ће злотвор или насилник бити кажњен. Ђаповић наводи и налаз Љиљане Радуловачки која каже да се у народном тумачењу у Срему клетвом „правда дели на пола“, односно клетва је „пола правде“.⁷¹⁷ Клетва као апелативни исказ усмених народних умотворина најчешће се вербализује као атак на здравље (лишавање способности вида, говора, кретања, умних способности) или сâм живот, на срећу, успех, статус појединца, може деловати одмах, али и после дужег времена, тј. на неког потомка онога ко је проклет, чак и у деветом колону.

Требјешанин подсећа да се у народу каже: „Сирак куне, рђа пријети, јунак трпи“.⁷¹⁸ Отуда и народно веровање „да Бог чује“ клетву удовице, сирочади и нејаких, изазвану нанетом неправдом. Како је дискурс парола, слогана и графита 1999. пре

⁷¹⁵ Жарко Требјешанин, Реторика мржње – прилог анализи народних клетви, Расковник 49, јесен 1987, Београд, стр. 116.

⁷¹⁶ Посебна издања, књига 66, Етнографски институт САНУ, Академска издања, Београд, 1999.

⁷¹⁷ Клетва као социјална категорија и психолошка одредница, Етнографски музеј у Београду и Музеј Срема, Београд, 2001.

⁷¹⁸ Жарко Требјешанин, Реторика мржње – прилог анализи народних клетви, Расковник 49, јесен 1987, Београд, стр. 111.

свега херојски и јуначки дискурс, кроз њега се слабашно и ретко пробио глас клетви. У хорском проклињању дискурса парола, слогана и графита 1999. именица „клетва“ се појављује само једном (апсолутна фреквенција 1, релативна 0,01%) и то у паролу: „Нова српска клетва: Клинтоне да Бог да те силовао вагон жита. Зрно по зрно“, а у корпусу сачињеном од 1244 парола и слогана укупно је 14, а међу 101 графитом само једна клетва, те клетве чине 1,28% укупног корпуса. Наводимо клетве бомбардованог народа 1999:

- „Ко бомбардује овај мост да му умре мајка!“
- „Биле дабогда те успављивао Тајсон, а будио Аврам Израел“
- „Биле, дабогда те мајка препознала у Биг-Меку“
- „Де БИЛЕ КЛИНТОНЕ, дабогда ти потенција стајала заувек као овај наш срушени мост“
- „Дабогда ти се Челзи умивала ногама“
- „Клинтоне дабогда те прегазио трамвај! ГСП“
- „Клинтоне дабогда ти Челзи родила СРБИНА“
- „Клинтоне, да богда те силовао вагон жита“
- „Клинтоне, дабогда те будио Аврам Израел“
- „Клинтоне, дао Бог да ти Моника роди ванземаљца“
- „ДА БОГДА ЦРКЛА ВЕШТИЦЕ ОЛБРАЈТОВА“
- „НАТО, дабогда те будио Аврам Израел!“
- „Дабогда и вас свако јутро будио Аврам Израел“
- „ДАБОГДА И ВАС СВАКЕ НОЋИ БУДИО АВРАМ ИЗРАЕЛ“.

Од 15 забележених клетви у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. чак 10 се односи на највећег српског непријатеља – Била Клинтона (и од њих девет има конструкцију: „да Бог да“), једна на Медлин Олбрајт, у једној је именован НАТО, а у три клетве не именује се али је јасан адресат (упућују се непријатељској групи). Зле жеље које Клинтону упућује српски колектив усмерене су на њега лично, као и на његово потомство. Две клетве Клинтону желе смрт (једна директно гажењем трамвајем, друга сликовито и индиректно: „Биле, дабогда те мајка препознала у Биг-Меку“), две мучење силовањем (дуго: „зрно по зрно“), две ратне страхоте и буђење Аврама Израела, три се односе на његово потомство и једна куне његову мушкост. Остварењем ових клетви, по доживљају српског колектива, било би намирено „пола правде“. У градацији наведених клетви очитују се и хијерархија вредности српског колектива: значај мушкости и значај потомства. То што се клетвом жели да Клинтонова потенција заувек стоји попут

моста који је срушио, није довољна освета и казна. Физичко сакаћење потомства изражено кетвом: „Дабогда ти се Челзи умивала ногама“, абнормалност будућег потомства: „Клинтоне, дао Бог да ти Моника роди ванземаљца“ мало су зло у односу на највеће зло које га може задесити: „Клинтоне дабогда ти Челзи родила СРБИНА“. Тек остварењем ове кетве низ грех-кетва-казна био би затворен.

Кратко и јасно смрт се жели и вештици Медлин Олбрајт речима: „да богда цркла“, а непријатељи се у више варијанти (јутро, вече) куну са: „НАТО, дабогда те будио Аврам Израел!“ – изразом жеље за враћањем и трпљењем истог зла, исте неправедне казне коју српски колектив преживљава. Магијом речи штитећи још несрушени мост од могућег будућег зла било ког починиоца, кетва се баца и на породицу проклињане особе, тј. на живе претке: „Ко бомбардује овај мост да му умре мајка!“.

Тако је сирак, призивајући божију помоћ, клео под НАТО бомбама 1999.

3.1.7. Ода нас прејак смех: кикот као учтивост очајања

- ◆ *Бомбардан, како сте? Бомбастично*
- ◆ *Како сте дочекали НАТО нападе? Скромно, у кругу породице*
- ◆ *Били, насмеши се. Ово је скривена камера!*
- ◆ *Биле, све у стиху све у прози седи у невидљивог па се вози.*
- ◆ *Чувај главу, падају авиони.*
- ◆ *Шта ради Србин када нађе радио локатор у свом дворишту?
БАЦИ ГА КОМШИЈИ!*
- ◆ *Просечан Србин се ујутро осећа као промашен човек!*
- ◆ *Ја сам локатор, гађајте ме вискијем*
- ◆ *Ф-117А ХА, ХА, ХА*
- ◆ *НОВА НАГРАДНА ИГРА: Скупиш 5 локатора и
добијеш Томаховк – на кућну адресу*

пароле и слогани протеста 1999.

Рат мало чиме изазва смех, али ратовима смех не ишчезава. Разарања насеља, уништавање постројења и путева, страдања људи, неизвесност и страх од још горих искушења чине пре доживљај рата мучним и болним. Промена у вредновању света и стварности која окружује човека у рату изоштрава и његов однос према животу, однос према могућности сопственог страдања и страдања драгих и других људи, те имања и других блага, однос према јунаштву и кукавичлуку и др. Бомбардовање најмоћнијих сила света једне мале и војнички слабе земље које се продужило више него што је било планирано изазвало је различите реакције, па и хуморне... Хумор произилази из тражења начина да се преживи. Издржљивост и потреба да се и најстрашније превазиђе чини тачку кристализовања хумора. Такав став не говори само да се мора, већ и да се може издржати упркос свему. У време самог бомбардовања западни медији су били изненађени хуморним испољавањима отпора према НАТО агресији. Било је то време у коме није било реалних показатеља да ће западна алијанса престати своје бомбардовање, па није било основа за оптимизам. С друге стране, српски медији су народни менталитет који се исказивао кроз хумор тумачили као пркос који ће на крају крајева надвладати... Психолошки посматрано, народни хумор налазио се у широком распону од заслепљеног (инфантилног или сенилног) оптимизма, изазивачког вребања моћника, до стваралачког одговора којим се обезвређује надмоћ и проналази макар краткотрајно покриће за опстајавање у ведром подсмеху.

*Дејан Ајдачић, Хумор и НАТО бомбардовање Србије, 1999.*⁷¹⁹

⁷¹⁹ www.rastko.rs/rastko/delo.

Гнев је привилегија богова, тврдио је Аристотел, а код мудраца се уместо гнева јављају сузе или смех. Хераклит је плакао, признајући тако неопозивост судбине у којој догађаји имају коначну тежину. Демокрит се смејао и тиме одрицао судбинску коначност онога што се догађа... Смех је израз надмоћи над догађајима, он проистиче из слободног односа према свету посматраном са дистанце, из нових и несвакидашњих углова. Тиме се догађајима одузима судбинска тежина и они постају реалнији, привремени и променљиви. Смех, ту најчистију људску енергију јачају притисци и ускраћивања, а не могу да угуше ни разарања и уништавања.

Миливој Анђелковић⁷²⁰

„Вечерас касне са бомбардовањем. Да им се није нешто десило?“ пита се колективни аутор у једној пароли протеста против НАТО бомбардовања 1999, сведочећи да групни смех прочишћава загађену стварност, не допуштајући (како би рекао Бахтин) озбиљности да се окамени. Да би нам ова парола била смешна, нужен је бар минимум подударности у поимању стварности, у етичким уверењима, у способности духа за игру и уживање у откаченој слици света као у искривљеном огледалу. Смех, попут речи, одаје целог човека. Хумор и смех нашег поднебља никада није невин, слаткаст и ведар, затупљујући, већ критички, богат фантазијом, горчином и жучношћу, резак, opak, често вулгаран, заједљив или, како га Дворниковић назива, „уједљив“. Иако делује помало парадоксално, хумор као део политичког фолклора присутан је у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. Хумор не доминира паролама, слоганима и графитима 1999. (једва тридесетак од укупног узорка од 1244 парола и слогана изазивају смех), али се повремено пробија или као пригушен кикот или пак гласан смех. Откуда смех у народном гласу под НАТО бомбама 1999?

Мишљења смо да је смех под НАТО бомбама 1999. био магични смех, баш онакав о каквом је писао Владимир Чајкановић. Говорећи како смех у епској поезији српског народа није честа појава и како се епски јунаци нерадо смеју (у Вуковој збирци међу сто песама пронашао је само три у којима се уопште помиње смех), Чајкановић се задржава над смехом Урошеве мајке над гробом сина и стиховима:⁷²¹

„Онђе лежи дијете Уроше,
Њега јесте ујко погубио...
Бог т' убио, Урошева мајко,
Ако њега сузама полијеш,
Ти се на нег' гроктом насмејавај”.

⁷²⁰ „Савршен злочин“, Филип Вишњић, 1999, стр. 47.

⁷²¹ У песми „Смрт цара Уроша”.

Исту врсту смеха налази и код становника Сардиније, који су своје родитеље када су сматрали да су дуго поживели, постављали на ивицу гроба, умрћивали ударом цепанице у главу, док су се старци смејали, радовали се смрти и умирали задовољни. Картагињани, приносећи своју децу Крону на жртву смејали су се, вештачки, заједно са децом. Смех, у свему наведеном, религиозни је акт и Чајкановић објашњење за њега налази у веровању да ће човек на другом свету бити онакав какав је био у тренутку када је у тај свет улазио: ако уће насмејан, он ће, и на другом свету, задржати могућност да се смеје. Смех је најјача манифестација живота, док у доњем свету, у царству смрти, нема смеха: „Очигледно је, дакле, да смеј не припада доњем свету; он је обележје, манифестација живота и животне снаге. Сада може бити јасно због чега се и картагинска деца и сардински старци, у тренутку кад улазе у други свет, смеју – тај смеј оспособљава их да у том другом свету сачувају живот, да на неки начин ускрсну, и остану бесмртни... Смеј и весеље уопште, најпоузданији је утук за смрт, и за зле, подземне силе. Тим веровањем се даје објаснити не само она облигатна веселост, заметање шале, и сличне радње, приликом чувања мртваца него и веселост, често врло претерана о старинским даћама; та веселост се нарочито изазива”.⁷²² Трагове таквог магичног смеха налазимо и у паролама, слоганима и графитима 1999.

У трећем веку н. е. у Тракији је била модерна једна игра: особа која је одабрана морала је да стоји на климавом камену и да стави главу у омчу док држи закривљени нож; камен се тада измицао, а губитник је морао моментално да исече конопац како не би умро са сломљеним вратом, док су се остали смејали спектаклу. Овај неприкладни смех описао је Клод Штајнер као „смех под вешалима” (*Witze den Galgen*),⁷²³ а Гордана Љубоја наводи чешки хумор након Хилерове окупације као пример „хумора под вешалима”.⁷²⁴ Заиста је загонетан,

⁷²² Владимир Чајкановић, Сабрана дела, у: „Стара српска религија и митологија”, књига пета, приредио В. Ђурић, СКЗ, Просвета, БИГЗ, Партедон М.А.М, Београд, 1994.

⁷²³ Урош Рајаковић, Смех под вешалима, www.krugovi.org/smeh.

⁷²⁴ Чешко-амерички социолог Антонин Обрдлик 1942. године проучавао је хумор којим су Чеси реаговали на Хитлерову окупацију њихове земље и тај тип хумора први пут назвао „хумор под вешалима”. Коментаришући тадашње чешке шале, Зијдервелд закључује да су оне очигледно имале како социолошку тако и психолошку функцију; наиме, стварале су илузију да нација згажена немачким освајањем и даље има извесну слободу и моћ којом ће на крају поразити непријатеља. Према Обрдлику, „хумор под вешалима” био је манифестација одлучног и добро

али не редак, хумор људи пред очигледном смрћу. У тексту „Подсмевање мртвима и исмевање смрти – црни хумор на епитафима и епиграмима античке Грчке”⁷²⁵ Лада Стевановић побија широко распрострањени став према коме црни хумор представља америчку инвенцију педесетих, шездесетих и раних седамдесетих година 20. века, доказујући да је црни хумор, изражен на духовитим епитафима и другим епиграмима са тематиком смрти у грчкој антици, важна компонента грчког поимања смрти. Повезујући црни хумор са ритуалним контекстом (оргијама, шалама, псовкама) везаним за ритуале плодности, ауторка приказује како амалгам смеха и умирања упућује „гротеском, морбидношћу и ужасом” на црни хумор. Смех под вешалима карактеристичан је за особе које су саме прошле кроз одређено трауматично искуство,⁷²⁶ тражећи прибежиште у хумору, а под НАТО бомбама се јавља док трауматично искуство још траје. Црнохуморну игру са смрћу и несрећом и смех под вешалима бележе и пароле, слогани и графити 1999. Када је Чачак био бомбардован неко је истакао паролу: „И Ужице је у Србији...”, а када је бомбардовано и Ужице, у том граду се наводно појавио графит: „Смрт фашизму – ‘Слобода’ Чачак...”, чиме колектив, „смејући се под вешалима”, сугерише непобедивост и осећај супериорности.

Смех у политичком фолклору увек је оружје слабије стране. Хумор под НАТО бомбама 1999. израз налази у „граничном” фолклорном жанру: негде између анегдоте, шале и вица. „Фолклор је нека врста буквара за читање и за откривање индивидуалног идентитета групе, групних особености и карактера, јер – како се слажу многи – сваки *folk* ствара свој врло особени *lore*. Као примарно социјално, етничко и културно обележје, фолклор недвосмислено индикује постојану егзистенцију, понекад само тенденцију ка привременом обједињавању неке групе људи, без обзира на краткотрајност таквог пролазног колективитета”.⁷²⁷ Управо је таква група у протесту против НАТО бомбардовања 1999. и њен колективитет, а по мишљењу фолклориста, импровизација и креација на плану фолклора

испланираног пасивног отпора; у: Гордана Љубоја, Социолошки приступ у проучавању етничког хумора, www.rastko.rs.

⁷²⁵ „Гласник Етнографског института САНУ”, 2007, вол. 55, бр. 1, стр. 193–204.

⁷²⁶ Урош Рајковић, Смех под вешалима, www.krugovi.org/smeh. Рајковић као пример оваквог хумора наводи следећу ситуацију: човек осуђен на смрт прилази електричној столици, окреће се затворском службенику и пита: „Ма јесте ли ви уверени да је ова ствар сигурна?”.

⁷²⁷ Гордана Љубоја, Социолошки приступ у проучавању етничког хумора, www.rastko.rs.

представљају први симптом успостављања заједничке свести групе у настанку: „Чим група почне да осећа своју трајнију групност посредством доживљаја заједничког удела у догађајима и очекивањима оног што ће уследити (чекајући у реду, на пример, или заточеништвом данима на аеродрому), развој нових стваралачких израза *expressive lore* кретаће се у распону од малих ка већим ставкама: појавиће се посебни појмови групе – жаргон, сленг, специјални говор, као и надимци, пословице, празноверице или одговарајуће шале које се односе на саму ситуацију”.⁷²⁸

Поред тога што је групни, хумор у паролама, слоганима и графитима 1999. и етнички је хумор, који Антон Зијдервелд одређује као „хумор тесно повезан с колективним идентитетом чланова етничке групе”.⁷²⁹ Анегдоте, шале, вицеви као „гранични“ фолклорни жанрови добар су пример „како аутобиографско сећање (меморат), процесима фабулације, прелази у домен колективног (фабулата или колективног мемората). Наиме, људи конструишу своја сећања тако што праве одређени избор из неограниченог складишта личног искуства. Та сећања, поред осталог, служе за то да промовишу одређени тип социјалних интеракција и слике о себи и о другоме”.⁷³⁰ Групе у потчињеном положају – каква је и група у протесту против НАТО бомбардовања 1999. – обично не располажу ниједним другим, ефикаснијим, оружјем за отпор угњетавању којем су изложене – осим хумора. „Њихове шале су убојите не само због тога што су одраз осећања, већ и због тога што су активни вид њихове борбености. Шта као добит те групе извлаче из хумора? Оне активно реагују на притисак и нанету срамоту, из чега се рађа осећај самосвести и учвршћује достојанство и самопоштовање групе. Посредством смеха противник се омаловажава и понижава, што резултира навалом оптимизма, осећањем личне сатисфакције и тријумфа”.⁷³¹ Хумор у тако екстремним неприликама као што је било бомбардовање Србије 1999. године и смејање надмоћном противнику подршка је колективу да издржи тренутне, прекомерно тешке услове („Чекамо Ф-118. Праћкаши”, „Ако ‘Томахавк’ закуца на прозор

⁷²⁸ R. D. Abrahams, 1978. Цитирано према: G. Fine, *Sociological Approaches to the Study of Humor*, u P. McGhee, J. Goldstein (prir.), *Handbook of Humor Research I*, p. 169.

⁷²⁹ A. Zijderveld, *Trend Report on the Sociology of Humor and Laughter*, *Current Sociology* 31/3, 1983, p. 49.

⁷³⁰ Марија Илић, Фолклорна анегдота: између индивидуалног и колективног, стр. 230, www.doiserbia.nb.rs.

⁷³¹ Гордана Љубоја, Социолошки приступ у проучавању етничког хумора, www.rastko.rs.

вашег стана који је на 16-ом спрату, не отварајте! Питаће ГДЕ СЕ НАЛАЗИ УЛИЦА КНЕЗА МИЛОША или тако нешто!", „Један, два, три... попадаћете сви“, *UNCLE SAM ЈЕБАЋЕМО ТИ УЈНУ*“, „Задржите осмех – то је стил Београда!“ , „Ми смо мали, ал’ вама невидљиви фали“...).

Појам етнички виц означава виц унутар поједине етничке групе, као и виц о појединој етничкој групи,⁷³² где представници друге етничке групе служе за поругу, за хуморна подбадања са циљем одузимања моћи („Какав МИГ? Њима треба праћка!“ , „Како је наша ПВО осетила невидљиви Ф-117а? Пилот се усрао од страха, па је смрдело“, „Ви имате паметне бомбе. Ал’ народ вам је много глуп“, „Успешно варимо америчке производе, од хамбургера до бомби“, „Само су ваши мозгови невидљиви!“). Међутим, хумор у паролама, слоганима и графитима 1999. оповргава тезу о агресивној природи хумора усмереној искључиво према другима, никада спрам себе лично. Народни смех 1999. одјекује и на сопствени рачун, самоиронијом, што му даје тужно-смешну ноту: „Хоће ли скоро тај Београдски метро? Многи Београђани су под земљом и чекају!“ , „Јебеш Србина без Ф-117“, „Желите ли пљуге? Мислите о томе“...

Структура парола, слогана и графита 1999. којима одјекује смех најчешће је типичан за вицеове, шале, анегдоте: увод – регресија (успоравање) – обрт (кулминација, изненадно решење: „Чуваћемо Југославију, добар је то хотел“). Тај тип шале обично се састоји од питања и одговора и поентира се сликовито, на апсурдан начин („Знаш када ћемо да вичемо живела Америка? Па кад буде српска покрајина!!!“). Смешно у паролама, слоганима и графитима 1999. постиже се и пародијом као видом исмејавања, при чему је потребно познавати и пародирани оригинал и новостворено. Пародија реконтекстуализује већ утврђени садржај, нуди његово другачије сагледавање: „Пародијски предлојак чине, најчешће општепознате пароле, поруке и искази, а зависно од тога колико они сами носе политички садржај, могу се разликовати два основна типа политичких пародија: 1) исмевају се идеолошко-политичке пароле пропуштањем кроз нову политичку призму, и 2) пародијски се исмевају друге, идеолошки неутралне поруке, при

⁷³² C. Davies, *Ethnic Humour Around the World, A Comparative Analysis*, Bloomington, Indianapolis 1990, p. 1.

чему кроз преиначење задобијају политичко значење”.⁷³³ Тако 1999. настају пароле којима се политичко (ре)политизује: „Америка и Енлеска јесу земља бомбардерска!”, „Боље рат, него патка”, „Боље рат, него НАТО ПАКТ!”, „КЛИНТОНИ НАТО ЗЕМАЉА ЈЕБИТЕ СЕ!” или се пак неполитичко пародијски политизује коришћењем образаца усмене народне културе и малих жанрова савремене потрошачке културе: пословице („Ко пева зло не мисли – Клинтоне, научи да певаш”, „Ко високо лети, у Буђановце пада!”), изреке („Дођох, видех, падох”), песме („Ко то каже, ко то лаже Србија је мала, није мала, није мала, Клинтон је будала”, „Авиону сломићу ти крила, да не летиш за дебила Била!”), рекламе („Ех, да сам имао ‘Always’ са крилцима. Ф-117А”, „НАТО авиони опадају, нека користе ревитаблон”), огласа („Купујем Ф-117А. Може и у деловима”, „ХИТНО ! ХИТНО ! ХИТНО! Потребан добровољац да однесе један радиолокатор код Дивљег Била! НАРОДЕ, СТАНИТЕ У РЕД. НЕМАМ ТОЛИКО РАДИО-ЛОКАТОРА!”), цртаног филма („Астерикс и Обеликс су Срби”, „Астериксе, Србима напитање не треба”), понуда туристичке агенције („Са нама је земља ближа. ПВО”), временске прогнозе („Временска прогноза за Југославију – F14, F15, местимично F117”)... Без обзира да ли се хумор гради комиком карактера, комиком ситуације (аутоиронијом, очигледном лажи, тоталним апсурдом) или комиком речи, смех у паролама, слоганима и графитима 1999. одјекује кикотом над оним што у ствари представља трагедију стварности и тако врши терапеутску улогу: страх и сажаљење ослобађа се кроз смех. Карневализована атмосфера у паролама, слоганима и графитима 1999. одише духом народне, смеховне културе, народног погледа на свет и баш као код Бахтина представља пародију свакодневног живота са снагом препорода и обнове. Гласан кикот, вулгарне шале, сочне увреде, опсценост слика и израза, лакрдијање, пародирање до сатире у дискурсу побуне 1999. обриси су онога Бахтин назива „карневализована антика”,⁷³⁴ а смех дискурса побуне смех је светковина карневалског типа, у коме је све било дозвољено: луда је постајала краљ, краљ луда, а лакрдијаш папа. То је демонска теологија смеха као искупљења света: све зло у свету постоји зато да бисмо могли да се смејемо, кроз смех да опстанемо. Овај аутентични хумор 1999. (у

⁷³³ Дејан Ајдачић, Пародија у политичком фолклору 1990-их, www.rastko.rs.

⁷³⁴ „Стваралаштво Франсоа Раблеа и народна култура средњег века и ренесансе”, Нолит, Београд, 1978.

основи рушилачки, разоран, озбиљан) иронична је побуна духа и припада елити очајника, како би рекао Борис Вијан. Сукоб између трагедије стварности и комичног у паролама, слоганима и графитима 1999, заоденут у рухо бурлеске, налази израз у елиптичном хумору парола, слогана и графита 1999.

Колико год у свету идеја ограничен политичким обзорјима, колико год окован духом паланке и заробљен у свету ур-фашизма, колико год некритичан у самоогледању и грађењу слике Другог у огледалу, дискурс парола, слогана и графита 1999. вољан је да се смеје и себи и другима. Смех под НАТО бомбама 1999. магични је смех са кикотом као снажним утуком за смрт, демоне и зло, то је и смех под вешалима са кикотом непобедивости, то је и карневалски смех који колективним гласом у изазивању и исмевању смрти каже да је смрт само један тренутак, један мали инцидент карневала. Толико мали, да колективном аутору даје снагу да, кикоћући се, шеретски добаци: „Заценили смо се од страха“ и „Били, насмеши се. Ово је скривена камера!“.

Завршна разматрања: култура сећања на НАТО бомбардовање СР Југославије 1999.

Начелно је добро што пакао не постоји; конкретно, понекад је и штета. Има, наиме, оних који се тако много потруде да га зараде, да је грехота не приуштити им га макар на одређено време. Ови лицемери и барабе несумњиво су међу таквима. Ипак, може им се рећи барем толико, и понављати то докле год треба: шта год било то „бомбардовање“, и до чега год оно довело, знајте увек да је оно ексклузивно **ваше**. Без вас га никада не би било, јер не би било свега онога што му је претходило, бар десет година уназад. И то је то. Никада не можете и никада нећете моћи да говорите о томе, а да све време не говорите о себи. Бомбе су **ваша деца**. Њихове жртве нису.

Теофил Панчић⁷³⁵

И ту су га новинари питали: „Шта он мисли о Петом октобру?“, а „прајм министар“ је рекао да о томе није размишљао. То је прва ствар у историји о којој премијер Вучић није размишљао и нема никакав став. Тог дана су неки бивши отпораци и бивши досовци изјавили да Вучић коначно спроводи шести октобар. Што је ново откриће: кад неко изјави да Вучић спроводи шести октобар, то значи да је Вучић, по свему судећи, на ивици самоубиства. Али то нико не примећује, јер човек баш делује смирено. Ко да ни мрава не би згазио, а камоли обавио компликован процес аутолустрације... И тако петнаесту година Петог октобра дочекујемо у великом стилу: Мира Марковић на трафикама, а Вучић на ивици самоубиства у Пожаревцу. Мада би много боље било да је обрнуто: да је Вучић на трафикама, а Мира Марковић на ивици самоубиства у Пожаревцу. Када вас данас неко пита – какве су биле те деведесете – ви одговарате ко по повратку са лоше журке: „Паааа, онааакооо...“. Тако да је боље да се књига „Било је то овако“ зове: „Било је то онааакооо“. Или да се зове: „Било (је то овако), не поновило се“. Мада је заплет те књиге интересантан...

Драгољуб Петровић⁷³⁶

На гробу песника, Бранка Миљковића, пише: „Уби ме прејака реч!“. Исти стих могао би се исклесати на гробовима свих знаних и незнаних жртава прејаке речи раскошног спектакла политичког дискурса деценије коју називамо „деведесетим“. Ту прејаку реч као ехо владајућег политичког дискурса у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999. која се заорила свом силином оригинала и њен политички имагинаријум забележио је и наш фреквенцијски речник парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

Прича о НАТО бомбардовању СР Југославије прича је о години 1999. – години бомбардовања, народа-хероја и локатора-издајника. То је прича о бомбама, протесту, живим штитовима од људи увезаним у ланце политичке понерологије којим је владавина Слободана Милошевића оковала наше животе, прича о политичком дискурсу, прича о мртвима и прича о преживелима, прича о једном времену којег се нико не сећа радо и које би многи да забораве, али га се и даље

⁷³⁵ Мизерни перформанс и батина за кићење, www.pescanik.com, 28.3.2009.

⁷³⁶ Било је то онако, www.danas.rs, 7.10.2015.

сећају. Прича чији је почетак, заплет, расплет, крај, смисао и данас многим нејасан, иако су ту драматичну причу живели. Једном речју, Прича о НАТО бомбардовању СР Југославије 1999. прича је без катарзе, прича без срећног краја, те је умесно питање имамо ли храбрости за памћење. Година 1999. и НАТО бомбардовање живи у заједници: споменицима као окамењеним сећањима, обележавањем годишњица као политичким прославама завађених сећања, личним и колективним сећањима као гласовима прошлости. Прича о НАТО бомбардовању СР Југославије 1999. и 2016. боји политички дискурс, буди снажне емоције, жучне политичке дебате група које чувају супротстављене наративе прошлости. Међутим, Србија ни 2016. није спремна на суочење са „немилим духовима прошлости“ јер сећања могу бити опасна за све чуваре костура у ормару друштвеног памћења. Србија и 2016. као да још седи у „Амнезијатору“ Душана Оташевића – великој столици направљеној од дрвених плоча, опремљеној кацигом (шлемом у облику шајкаче), спремној да дочека сваког појединца да се у њој препусти заборава, уз рекламни спот у духу најатрактивнијих маркетиншких порука: „Амнезијатор побољшава вашу склоност ка заборављању, отклања везу између узрока и последице и омогућава да заборавите и људе и догађаје”.⁷³⁷ Србија и 2016. седи у „Амнезијатору“ можда и зато што је свесна антологијског Ничеовог упозорења: да би се историја поднела, потребна је доза заборава.

Време мења однос памћења и заборава, помера димензије простора сећања. Наметнута политичка сећања не би била и трагична да не подстичу негативну обраду факата, омаловажавање реалних успомена, све до покушаја физичког затирања и „колатералног заборава”. Да не бисмо живели у заједници нелагодног сећања, у заједници завађених ривалских сећања, да се комеморације поводом НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. не би и даље политизовале, да друштвена амнезија не би водила колективној амнестији свих учесника сукоба (планском заборављању или званичном брисању сећања на сукобе у интересу друштвеног мира), да бисмо избегли не само политичке већ и културне и идентитетске расцепљености између умирућег национализма и наметнутог

⁷³⁷ У београдској Арт галерији представљено је духовито и иронично дело Душана Оташевића названо „Амнезијатор”, а мото изложбе је: „Појединац без памћења – весела нација”, www.blic.rs, 7.10.2008.

космополитизма, као и избор међу наметнутим алтернативама „коллатералног заборав“ (или „прошлост“ или „будућност“, или „морал“ или „прагматика“, или „памћење“ или „заборав“) неопходно је „радити на прошлости“. Тај рад на прошлости и активном колективном сећању, то одржавање „галаме око прошлости“ требало би, баш како Куљић предлаже, кроз дијалоге сећања лишавати „патриотског“ морализма, али не и морала уопште. Први задатак критичке историје није брисање прошлости, него критички заборав њене лажне славе, истиче Тодор Куљић: „Међутим, пошто је критичка историја политички неупотребљива, то треба рачунати са новим домино ефектом отпора овом ‘непатриотском’ захтеву... Додуше, нека збивања немогуће је избрисати из памћења, па их не треба ни заборављати. Историја памћења заборав (уочавање институционалног идеолошког игнорисања трагова прошлости) неизоставна је у критици историографије”.⁷³⁸

Исто тако бисмо могли рећи да је први задатак критичке лингвистике (или критичке анализе дискурса) промишљање погубног политичког дискурса „деведесетих“ као поља у коме су се преплели политика и зло, „деведесетих“ које су окончане рушењем режима Слободана Милошевића, 5.10.2000, у, по речима историчара Бранке Прпе, највећој побуни Срба у 20. веку.⁷³⁹ Проучавање политичког дискурса „деведесетих“ као отпор памћењу заборав императив је критичких лингвистичких промишљања. Политички дискурс, већ оптерећен потребом за ауторитарношћу, кренуо је крајем осамдесетих и почетком деведесетих година 20. века на дугачак пут: од напуштања бирократског неживотног дискурса социјалистичког самоуправљања, преко национално-народњачке варијанте – и стигао до екстремизма политичке реторике и језика мржње крајем деведесетих година 20. века. „У почетку беше реч...” чију је слободу украла политика: рат је најпре почео идејама и речима – фијук метка најпре се чуо у мислима.⁷⁴⁰ Заратило се најпре језиком и у језику: злочин над језиком створио је језик злочина, а језик злочина створио је злочинца. Немци, који се добро разумеју

⁷³⁸ Тодор Куљић, „Култура сећања – теоријска објашњења употребе прошлости“, Чигоја, Београд, 2006.

⁷³⁹ ТВ Б92, фебруар 2012.

⁷⁴⁰ Зоран Аврамовић, Фијук метка најпре се чује у мислима, у: „Интелектуалци и рат“, Београдски круг и Центар за антиратну акцију, Београд, 1993, стр. 100.

у све што је везано за кривицу и окајавање, измислили су посебан појам за ту врсту злочинства: ауторе језика мржње назвали су починиоцима (злочина) за писаћим столом (*Schreibtischtäter*).⁷⁴¹ Пут политичког дискурса верно је пратио и „глас народа“ који се током деценије враћања „достојанства народу“ оглашавао или нестајао по команди власти. Дуго потискивани „народни глас“ вапио је да се ослободи и једном ослобођен народни глас упућен спасиоцу 1989. учинио је да сâм народ постане изложен – гласом је народ предао моћ ономе ко га је слушао да у народно име и дѐла и говори, а народна воља се нашла у његовој (не)милости. Управо је то тренутак када је „оседлан“ глас народа, када су два гласа (глас вође и глас колектива) вештом манипулацијом политичког дискурса стопљени у један глас, те је наредно десетлеће султанизма народ остао без моћи свога изворног гласа коју је добровољно предао вођи: увек када би народ говорио у њему се скривао и глас његовог господара – *His master's voice*. Када год би власт проценила да је пожељан, заорио би се гневни „глас народа“ – певао, узвикивао, говорио баш оно што је власт желела да чује. Таквог га, и под НАТО бомбама, затичемо у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999.

На свом дугом путу, пошлочаном људским животима као минулим радом, политички дискурс до данас није успео да се ослободи тоталитарне реторике која је, без обзира на промене у вербалној орнаментици, остала потпуно непромењена у једном дубљем слоју преко 60 година и која (у крајњој линији) разара и сâм критеријум истинитости. Можда одговор лежи у томе да су слобода мисли и критике само трен између периода владавине политичког дискурса, а не трајна особина друштвеног живота. Константин Геберт луцидно запажа: „Уколико желите да преведете нешто са речника комунизма на речник национализма, треба само да промените речник. Граматика остаје иста. То је укључење против искључења и насиље као легитиман начин остварења претходно идеолошких, а сада националних циљева... Када преводите са речника комунизма на речник демократије, морате изменити и речник и граматiku“.⁷⁴² Како граматика

⁷⁴¹ Душан Рељић, Злочинци за писаћим столом, у: „Интелектуалци и рат“, Београдски круг и Центар за антиратну акцију, Београд, 1993, стр. 8.

⁷⁴² Thompson, M. (1999.) *Forging War: The Media in Serbia, Croatia, Bosnia and Hercegovina*. University Of Luton Press, p. 293.

политичког ума не признаје правилности истине, до таквог превода политичког дискурса у Србији још није дошло.

Стога је нужно језик активирати на побуну против политичког дискурса као карцинома језика који, како је говорио Гинтер Грас, служи да подели благослов и нормализује политичка недела. Побуна језика борба је за језик, за повратак речи мишљењу, свих оних речи што су се отргле од универзалног простора слободе и пристале уз скучене просторе политике. Отимање језика од политике једнака је „ослобађајућем чину“, чину слободе: у слободном друштву предност над симулирајућим политичким дискурсом добио би језик слободних људи, језик поновног враћања човека себи. Такав „Велики Говор Одбијања“ или „Протуговор“, како га назива Слободан Инић: „сматрамо најпречим интелектуалним задатком. То је језик отворености и истине, језик упадице. Његов смисао је побуна: побуна против васпитања за говорење и позитивистичко-лингвистичкој варијанти. То је више језик мишљења, него мишљење језика... Такав говор питајући казује, а казујући пита. Могући говор говори гласно и јасно што сви знају, а не говоре. Он је комбинација између говора и шутње, информације и досјетке, више језик мишљења, него мишљење језика... Његов почетни облик може да буде певање или говорење у облику певања”.⁷⁴³ Дубравко Шкиљан предлаже нешто другачију побуну против политичког дискурса: разарање изнутра било којим тип унутрашњег исмејавања (од свакодневног вица и фројдовске досетке до најоштрије ироније, сарказма, бурлеске или травестије) којим ће се у комичком и сатиричном огледалу приказати трагичне последице политичког дискурса.⁷⁴⁴

Промишљање прошлости, па и прошлости језика, улива нада у језик слободе: искуство је савремена прошлост које се можемо сећати, а нада присутна у садашњици је осавремењена будућност. Структуре очекивања, које обликују слику прошлости, важније су од реалности истих нада. У име таквих нада не сме дозволити да данашњи „предузимачи сећања”⁷⁴⁵ и њихов данашњи политички

⁷⁴³ Слободан Инић, „Говорите ли политички?”, ИИССО Србије, Београд, 1984, стр. 67.

⁷⁴⁴ Против реторике рата, у: „Ка језику мира”, приредио Божидар Јакшић, Форум за етничке односе, Београд 1996.

⁷⁴⁵ Израз Годора Куљића који означава групе које располажу могућношћу да колективном памћењу наметну жељени хегемони смисао. То су елите које имају монопол на тумачење

дискурс мењају однос између памћења и заборавља, говорећи нам „Било је то овако” или било је то онако, да померају наше димензије простора сећања, наше путеве промишљања прошлости, садашњости и будућности. Знајући колико је снажан и погубан политички дискурс, а крхко памћење, Ђуро Шушњић каже: „Укратко: ми се морамо одлучити или за школу памћења или за школу мишљења!”.⁷⁴⁶ Пажња коју смо у овом раду посветили политичком дискурсу парола, слогана и графита протеста против НАТО бомбардовања 1999. и владајућем политичком дискурсу 1999. вођена је управо надом у културу сећања и у школу мишљења, више у језик мишљења, него мишљење језика, на граници између „коллатералног заборавља” и немоћи речи.

прошлости захваљујући привилегованом приступу медијима и стратешким установама. Овде је важно поменути да се код свих поменутих посредника: политичара, академских историчара, љубитеља историје и трговаца прошлосту управо рат јавља као средишње место сећања.

⁷⁴⁶ У: „Дијалог и толеранција”, Чигоја, Београд, 2007, стр. 97.

Литература

1. Адорно Теодор, Жаргон аутентичности, Нолит, Београд, 1978.
2. Алексеев П. А, *Статистика слов и автоматический анализ текста*, Академия наук СССР, Наука, Ленинград, 1971.
3. Алексић Петар, На бомбама је писало Срећан Ускрс, Српско наслеђе, бр. 15, 16, 17, ратно издање, 1999.
4. Андрић Драгослав, Речник жаргона, *Septer buk*, Београд, 2005.
5. Анђелковић Лукић Мирјана, Дарови Милосрдног анђела: еколошко разматрање НАТО бомбардовања СР Југославије, ИКП Никола Пашић, Београд, 2008.
6. Анђелковић Миљивој, Савршен злочин, интернет *viva vox* роман, Филип Вишњић, Београд, 1999.
7. Апел светској савести поводом употребе оружја са осиромашеним уранијумом од стране НАТО на територији СРЈ, Удружење књижевника Србије, Београд, 1999.
8. Арент Хана, Истина и лаж у политици, Филип Вишњић, Београд, 1994.
9. Арсић Ивков Маринко, Ивановић Иван, Читанка политичке поезије, Ивановић и Тадић, Београд, 1999.
10. Бадурин Лада, Текст и контекст, Ријеч, часопис за филологију, год. 6, св. 1, Хрватско филолошко друштво, Ријека, 2000.
11. Барић Роберт, Операција *Allied force* и ограничења зрачне моћи, *Полемос* 5, 2002.
12. Баћевић Ј. Љиљана, Развој Интернета у Југославији, Центар за политиколошка истраживања и јавно мњење Института друштвених наука Универзитета у Београду, 2000.
13. Бахтин Михаил, *Говорни жанрови*, III програм РТ Београд, бр. 47, 1980.
14. Бахтин Михаил, *Стваралаштво Франсоа Раблеа и народна култура средњег века и ренесансе*, Нолит, Београд, 1988.
15. Бига Весна, *Очекујући ноћног сокола*, април-јун 1999, Филип Вишњић, Београд, 2001.
16. Благојевић Марина, *Бити Србин, бити Мушко: родне политике и етнички идентитет у Србији деведесетих*, Зеничке свеске, бр. 3, 2006.
17. Богдановић Милош, *Проклетство нације*, ауторско издање, Београд, 2004.
18. Богдановић Недељко, *Будалина играчка*, прилози за српски еротски речник, Просвета, Ниш, 1998.
19. Божовић Ратко, *Узалудна књига*, Чигоја штампа, Београд, 1999.
20. Брајовић Борис, *Рат као политичка етика*, Филозофски факултет, Никшић, 1996.
21. Брдар Милан, *Хуманитарна интервенција и теза о (де)нацификацији као функционални simulacrum*, Зборник Матице српске за друштвене науке, бр. 108, 2000.
22. Брдар Милан, *Вуковић Слободан, Семиотика анти-српске пропаганде – од студије случаја српске кривице до парадигме*, *Нова српска политичка мисао*, вол. 13, бр. 1–4, 2006.
23. Бугарски Ранко, *Лингвистика о човеку*, Просвета, Библиотека XX век, Београд, 1983.
24. Бугарски Ранко, *Лингвистика у примени*, Завод за уџбенике, Београд, 1986.
25. Бугарски Ранко, *Језик од мира до рата*, Словограф, Београд, 1995.
26. Бугарски Ранко, *Језик у друштву*, Библиотека XX век, Београд, 1996.
27. Бугарски Ранко, *НАТО против Југославије: два света, два дискурса*, *Voice, Peace&Human rights*, no 20, август 1999.
28. Бугарски Ранко, *Жаргон*, Библиотека XX век, Београд, 2003.
29. Васић Смиљка, *Афективна вредност речи и могућности њеног мерења*, Зборник 12, Институт за педагошка истраживања, Просвета, Београд, 1979.
30. Васић Смиљка, *Психолингвистика*, Институт за педагошка истраживања, Београд, 1994.

31. Васић Смиљка, ФРЕКВЕНЦИЈСКИ РЕЧНИК СРПСКЕ ПРОЗЕ – РЕЧНИК ЧЕТИРИ ЈЕВАНЂЕЛИСТА, Институт за педагошка истраживања, Београд, 1996.
32. Васић Смиљка, ФРЕКВЕНЦИЈСКИ РЕЧНИК СРПСКЕ ПРОЗЕ – ХАЗАРДСКИ РЕЧНИК МИЛОРАДА ПАВИЋА, Завод за уџбенике и наставна средства и Институт за педагошка истраживања, Београд, 1998.
33. Васић Смиљка, ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ НОВИЈЕ СРПСКЕ ПРОЗЕ – ФРЕКВЕНЦИЈСКИ РЕЧНИК РОМАНА БЕЗДНО СВЕТАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2000.
34. Васић Смиљка, ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ НОВИЈЕ СРПСКЕ ПРОЗЕ – ФРЕКВЕНЦИЈСКИ РЕЧНИК РОМАНА МАМАЦ ДАВИДА АЛБАХАРИЈА, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2001.
35. Васић Смиљка, ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ НОВИЈЕ СРПСКЕ ПРОЗЕ – ФРЕКВЕНЦИЈСКИ РЕЧНИК РОМАНА ОСЛОБОДИОЦИ И ИЗДАЈНИЦИ МИЛОВАНА ДАНОЈЛИЋА, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2002.
36. Васић Смиљка, Васић Драгољуб, Фреквенцијски речник савременог српског језика, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2004.
37. Величковић Душан, Дани бомбардовања и ратног стања: истините приче, Александрија, Београд, 1999.
38. Витас Душко, Математичка и рачунарска лингвистика – теорија и пракса, Друштво за примењену лингвистику, Београд, 1990.
39. Витас Душко, Крстев Цветана, Јовић-Пуач Смиљана, Рачунарска лингвистика у Рачунарској лабораторији ПМФ у Београду, Друштво за примењену лингвистику, Београд, 1990.
40. Влајковић Владан Вирага, Војна тајна, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд 2004.
41. Вујаклија Милан, Лексикон страних речи и израза, Просвета, Београд, 1972.
42. Вукадиновић Ђорђе, уводник за штампано издање СРБИЈА и НАТО, едиција: НСПМ, посебна издања 1/1999.
43. Вукићевић Дејан, Први српски рат плакатима, изложба Народне библиотеке Србије, 2005.
44. Вуковић Данило, Морално право на војну интервенцију, Социологија, вол. 42, бр. 1, 2000.
45. Вуковић Слободан, НАТО агресија и прича о „патриотама“ и „издајницима“, Социолошки преглед, вол. 33, бр. 1–2, 1999.
46. Вуковић Слободан, Стереотипи о Србима и разбијање Југославије, Зборник Матице српске за друштвене науке, бр. 120, 2006.
47. Вулетић Владимир, *Why bre?* НАТО агресија на Југославију – различита схватања узрока рата, Социологија, вол. 42, бр. 1, 2000.
48. *Guiraud Pierre, Problèmes et méthodes de la statistique linguistique, PUF, Paris, 1960.*
49. Гибс Дејвид, Хуманитарно разарање Југославије, издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сад, 2010.
50. Глас народа – двадесет питања о двадесет изгубљених година, истраживање, Време, бр. 964, 2009.
51. Глас савјести у невремену, округли сто „Мисао и дјело Радомира Константиновића“, Ревизија слободне мисли, бр. 41–42, Сарајево, 2003.
52. Глушчевић Зоран, Ф11 или суноврат НАТО стратегије, Енергија књиге, Верзал прес, 1999.
53. Говор мржње, Цетар за антиратну акцију, Београд, 1994.
54. Голубовић Загорка, Ја и други, антрополошка истраживања индивидуалног и колективног идентитета, Република, 1999.
55. Гредел Стјепан, С ону страну огледала, ИИЦ ССО Србије, Београд, 1986.
56. Гредел Стјепан, Политичка култура младих, Центар за проучавање алтернатива, Београд, 2004.

57. Груден Тамара, Књижевно-публицистички елементи у делу Ћорава кутија Петра Луковића, специјалистички рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 1994.
58. Груден Тамара, Поруке парола Студентског протеста 1996/1997, магистарски рад, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000.
59. Груден Тамара, Како се опирала Србија, ауторско издање, Београд, 2001.
60. Грујић Драгослав и Документациони центар „Време“, НАТО агресија у саопштењима странака, Реторика рата, Време, бр. 440, 1999.
61. Дворниковић Владимир, Карактерологија Југословена, Просвета, Београд 1990.
62. Димитријевић Владимир, Црни цветник црног пролећа Србије (1999–2009), Печат, специјални додатак, 20. март 2009.
63. Добривоје Ерић Лале, Архитектура на пепелу вечне ватре, Зборник Београдске отворене школе, радови студената 2003/2004.
64. Добрић Никола, Корпусна статистика у лингвистици – Могућност примене у изучавању језика, Статистичко друштво Србије – Клуб статистичара Војводине, Нови Сад, 2009.
65. Добрић Никола, Савремени језички корпуси на западном Балкану – историјат, тренутно стање и будућност, Славистична ревија, бр. 6, 2012.
66. Документациони центар ратови, 1991–1999, Народна библиотека Србије, Београд
67. Документи Српског П.Е.Н. Центра о грађанским правима и законима о штампи и универзитету, о кризи на Косову и НАТО разарању Србије, септембар 1998–септембар 1999, Српски П.Е.Н. Центар, Београд, 1999.
68. Драговић-Сосо Јасна, Спасиоци нације – интелектуална опозиција Србије и оживљавање национализма, Фабрика књига, Београд, 2004.
69. Драшковић Вук, Мета, Новости, Београд, 2007.
70. Дрецун Милован, Други Косовски бој, Полет прес, Београд, 2002.
71. Друга Србија (зборник), Иван Чоловић, Аљоша Мимица, Београдски круг, Борба и Плато, Београд, 1992.
72. Ђерић Гордана, Смисао жртве у традиционалној култури Срба, Антрополошки оглед, Светови, Нови Сад, 1997.
73. Ђерић Гордана, Идеје и стратегије дискурзивног изједначавања живота и смрти, Филозофија и друштво, XXI, 2005.
74. Ђерић Гордана, Пр(а)во лице множине. Колективно самопоимање и представљање: митови, карактери, менталне мапе и стереотипи, Филип Вишњић, Београд, 2005.
75. Ђерић Гордана, Стереотип: крај (једне) приче, Филозофија и друштво, бр. 3, 2005.
76. Ђорђевић Д. Радомир, Речник графита: социолошко поткултурно значење, Центар 018, Дом културе, Ниш, 1995.
77. Ђорђевић Д. Радомир, Графити као вид комуникације младих у граду, Зборник радова Филозофског факултета, XXXVI, Ниш, 2006.
78. Ђорђевић Ђ. Миодраг, Небески НАТО, земаљски Срби, еколошки записи једног лекара, Zехро, Београд, 2001.
79. Ђорђевић Јелена, Политичке светковине и ритуали, Досије-Сигнатуре, Београд, 1997.
80. Ђорђевић Тома, Комуникација и власт, Младост, Београд, 1988.
81. Ђорђевић Тома, Теорија информација, Савез инжењера и техничара Југославије, Београд, 1989.
82. Ђукић Славољуб, Како се догодио вођа, Филип Вишњић, Београд, 1992.
83. Ђукић Славољуб, Између славе и анатеме, Филип Вишњић, Београд, 1994.
84. Ђукић Славољуб, Он, она и ми, Самиздат Б92, Београд, 1997.
85. Ђурић Винко, Лаж као претходница НАТО акција, Политичка ревија, вол 7, бр. 2, 2005.
86. Ђурковић Миша, Поп-политика и поп-идеологија, Република, 2001.

87. Ђурковић Миша, Диктатура, нација, глобализација, Институт за европске студије, Београд, 2002.
88. Европски дискурс рата, (зборник), ур. Обрад Савић, Београдски круг, Београд, 1995.
89. Еко Умберто, Списи о моралу, Паидеиа, Београд, 1998.
90. Ендрју Мортон, Исповест Монике Левински: моја љубавна игра са председником Америке, Pharos, 2004.
91. Енциклопедија политичке културе, Савремена администрација, Београд, 1993.
92. Жанић Иво, Смрт црвеног фиће, Студио графичких идеја, Загреб, 1993.
93. Жанић Иво, Политички дискурс и фолклорна матрица – Традицијска култура и политичка комуникација у Босни и Херцеговини, Црној Гори, Хрватској и Србији 1988–1992, докторска дисертација, Свеучилиште у Загребу, Филозофски факултет, 1993.
94. Животна средина и здравље – последице НАТО агресије на Југославију, XVII Стручна конференција Градског завода за заштиту здравља, Београд и Српског хемијског друштва, Градски завод за заштиту здравља, Београд, 1999.
95. Zipf, George Kingsley *Human Behavior and the Principle of Least Effort. An Introduction to Human Ecology*, New York, Hafner, 1965.
96. Зечевић Слободан, Култ мртвих код Срба, Службени гласник, Београд, 2007.
97. Ивас Иван, Политички говор као жаргон, Центар за идејно-теоријски рад ГК СКХ, Загреб, 1987.
98. Ивић Милка, Правци у лингвистици, Државна zaloжба Словеније, Љубљана, 1983.
99. Идеологија и политичке странке у Србији, (зборник), ур. Зоран Лутовац, Институт друштвених наука, Београд, 2007.
100. Израел Аврам, Дани за Београд, готово, Нолит, Београд, 2002.
101. Илић Милош, Научно истраживање – општа методологија, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, 1994.
102. Илукић Јово, Лађа у боци, Сфаирос, Београд, 2002.
103. Инић Слободан, Говорите ли политички?, ИИССО Србије, Београд, 1984.
104. Интелектуалци и рат (зборник), Београдски круг, Центар за антиратну акцију, Београд, 1993.
105. Јанић Зоран, Тишина у Абардаревој, Дан Граф, Београд, 2006.
106. Јашовић М. Александар, Ратни дневник ракетне батерије – Стрела-1 ПВО-дивизиона, Краљево 23. март–13. јуни, Рижа, Краљево, 1999.
107. Језик и идентитети (зборник), Гранић Јагода, Хрватско друштво за примичењу лингвистику, Загреб, 2007.
108. Јелена Гроздановић Радовановић, Инфаркт Клинтеновог пса, хуманитарна организација „Сви смо ми жртве“, Београд, 1999.
109. Јовановић Драгољуб, Слобода од страха, Филип Вишњић, Научна књига, Београд, 1991.
110. Јоветић Лидија, Универзитет у време рата, Република, бр. 211, 1999.
111. Јовић Зоран, Ратни дневник у стрипу, Културбунт, 2000.
112. Јовићевић Владимир Јов, Антологија малих парола српских, рукопис, Београд, 1998.
113. Јосић Вишњић Мирослав, Ратна пошта и коментари, Службени гласник, 2009.
114. Ка језику мира (зборник), приредио Божићар Јакшић, Форум за етничке односе, Београд, 1996.
115. Калве Луј Жан, Пародија и извртање у политичким песмама и слоганима, Књижевна критика, год. XXI, март–април 1990.
116. Карановић Звонко, Три слике победе, Лагуна, 2009.
117. Касирер Ернест, Мит о држави, Нолит, Београд, 1972.
118. Клаић Братољуб, Рјечник страних ријечи, Зора, Загреб, 1962.

119. Кљуић Тодор, Култура сећања – теоријска објашњења употребе прошлости, Чигоја, Београд, 2006.
120. Кнафлич Владислава, Фреквенцијски речник будућих учитеља, Институт за педагошка истраживања, Просвета, Београд, 1990.
121. Кнежевић Б. Бранко, Информатика 3, Требник, Београд, 1997.
122. Кнежевић Милош, Циклуси Косовског мита, Нова српска политичка мисао, год. VI, бр. 3-4, 1999.
123. Кнежевић Милош, Крстарећа демократија, ДП Ђуро Салај, Београд, 1999.
124. Кнежевић Милош, Моћ Запада, Нова стара Европа I-II, Мали Немо, Панчево, 2005.
125. Ковић Илија, Српски језик у бројкама, Албатрос Плус, Београд, 2014.
126. Колатерални заборав, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, 2006.
127. Конрад Ђерђ, Југословенски рат, Стубови културе, Београд, 2000.
128. Константиновић Радомир, Филозофија паланке, Нолит, Београд, 1981.
129. Костић Александар, Електронски корпус српског језика, Зборник Матице српске за славистику, бр. 64, 2003.
130. Костић Александар и Милин Петар, Фреквенцијски речник Тодора Манојловића, Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, Зрењанин, 2005.
131. Костић Ђорђе, Фреквенцијски речник савременог српског језика, Институт за експерименталну фонетику и патологију говора, Филозофски факултет – Лабораторија за експерименталну психологију, том I-VII, Београд, 1999.
132. Костић Ђорђе, Квантитативни опис српског језика – корпус српског језика, Институт за експерименталну фонетику и патологију говора, Београд, 2001.
133. Костић Ђорђе, Квантитативни опис структуре српског језика: српски језик од XII до XVIII века – Доментијан, фреквенцијски речник у три тома, прво коло, Службени гласник, Београд, 2010.
134. Крај српске несреће, приредио Дејан Илић, Реч, бр. 55, 1999.
135. Кристал Дејвид, Кембричка енциклопедија језика, Нолит, Београд, 1996.
136. Кувачић Иван, Обиље и насиље, Напријед, Загреб, 1979.
137. Кузманић Тончи, Распад Југославије и наслеђе: народњаштво, а не национализам, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2004.
138. Култура сећања – НАТО бомбардовање Србије (1999–2009), (фељтон), Време, бр. 950, 2009.
139. *Lasswell, Harold D. Language of politics: studies in quantitative semantics/ Harold D. Lasswell; Nathan Leites and associates, Cambridge, Mass.: The MIT Press, 1968.*
140. Лазић Споменка, Медији – рат информацијама, АИМ, Подгорица, 1999.
141. Лакић Игор, Анализа дискурса и новинска прича – примјер ратног извјештавања, Примјењена лингвистика, бр. 9, 2008.
142. Лалић Борислав, НАТО агресија на Југославију, (фељтон), Вечерње новости, 1999.
143. Лалић Лазар, Три ТВ године у Србији, Независни Синдикат Медија, Београд, 1995.
144. Ле Бон Густав, Психологија гомила, Алгоритам, Београд, 2005.
145. Лекић Бојана, Павић Зоран, Лекић Славиша, Антибироктарска револуција (1987–1989), Службени гласник и *Staus team*, Београд, 2009.
146. Лекић Миодраг, Мој рат против рата, дневничке белешке амбасадора СРЈ у Италији за време бомбардовања, Службени гласник, Београд, 2007.
147. Лењин Владимир Илич, [1917], *Letter to the Editors of Proletarskoye Dyelo on Slogans, in: Collected Works, Volume 25, London: Lawrence and Wishart, 1964.*
148. Лома Александар, Пракосово, словенски и индоевропски корени српске епике, Балканолошки институт, Београд, 2002.
149. Лопушина Марко, ОВК против Југославије: како смо изгубили Косово и Метохију, Легенда, Чачак, 1999.
150. Лукић Вера, Фреквенцијски речници, Зборник 12, Институт за педагошка истраживања, Просвета, Београд, 1979.
151. Лукић Вера, Дечји фреквенцијски речник, Просвета, Београд, 1983.

152. Љубоја Гордана, Етнички хумор XX века у хумористичкој штампи Србије, Етнографски музеј, Београд, 2001.
153. *Milic Lidija, From Serbia with Hate: A Case Study in Globaliyation, Trauma, and Language, Dialectical Antropology 27, Kluwer Academic Publishers, Dordrech 2003.*
154. Маловић Стјепан, Медији у рату или рат медија?, Политичка мисао, вол. XXXVI, бр. 2, 1999.
155. Маријана Перовић, Контрастивна анализа телевизијских дневника (годишњица почетка бомбардовања Југославије), семинарски рад из семантике, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, 2000.
156. Марић Јован, Какви смо ми Срби?, Прилози за карактерологију Срба, ауторско издање, Београд, 1998.
157. Марковић Михаило, Узроци и последице НАТО агресије на Југославију, Социолошки преглед, вол. 33, бр. 1-2, 1999.
158. Маршал Тим, Игра сенки, Самиздат Б92, Београд, 2002.
159. Матић Милан, Мит и политика, Факултет политичких наука, Чигоја штампа, Београд, 1998.
160. Медији у Србији о бомбардовању РТС-а, Независно удружење новинара Србије и Иницијатива младих за људска права, Београд, 2009.
161. Мете – жртве и отпор (I и II књига), Прес центар Војске Југославије, Београд, 1999.
162. Мијатовић Зоран, Сачекуша за Србију, Недељни телеграф, Београд, 2007.
163. Милетић Мирко, Политички слоган: највидљивија порука у политичком комуницирању, СМ, часопис за управљање комуницирањем, бр. 11, 2009.
164. Миливојевић Сњежана, Приписивање кривице – Медијска слика Срба, Албанаца и међународних актера за време НАТО интервенције, Радио В92 и *Westminster Foundation for Democracy*, 2000.
165. Милорадовић Живослав, Писмо српском патриоти, Република, бр. 211, 1999.
166. Милосављевић Оливера, Антибирокуратска револуција 1987-1989, Дијалог историчара, Загреб, 2004.
167. Милосављевић Оливера, Тачка разлаза, Хелсиншка повеља, св. 16, Београд, 2003.
168. Милосрдни анђео на крилима НАТО, (фељтон), Политика, јуни-јули, 1999.
169. Милошевић Зоран, НАТО и медији, Политичка ревија, год (XX), вол. 16, бр. 2, 2008.
170. Милошевић Милан, Култура сећања – НАТО бомбардовање Србије 1999, фељтон, Време, 2009.
171. Мимица Аљоша, Радина Вучетић, Време када је народ говорио, Фонд за хуманитарно право, Београд, 2001.
172. Мирчетић Ж. Драгољуб, Ваздушни напади НАТО пакта на Ниш и околину, Завод за уџбенике и наставна средства Републике Србије, Редакција часописа Нишки зборник, Ниш, 1999.
173. Митровић Божидар „STOP NATO on Yugoslavia: Зауставите геноцид словенских народа“, CD, ауторско издање, 1999.
174. Мићовић Војислав, Агресија на Југославију: „Милосрдни анђео“ новог поретка, Танјуг, Београд, 1999.
175. Мишљеновић М. Никола, Дефиниција агресије, Пентаграм прес, Београд, 1999.
176. Младенов Марин, Новинарска стилистика, Научна књига, Београд, 1980.
177. Морис Чарлс, Основе теорије о знацима, БИГЗ, Београд, 1988.
178. *NATO aggression against Yugoslavia, testimony of Dr Ramsey Clark, U.S. Attorney General in the Governments of J. F. Kennedy and L. B. Johnson, prepared by Miloš Aleksić, Belgrade, University, Center for Strategic Studies, 1999.*
179. *NATO CRIMES IN YUGOSLAVIA documentary evidence: 24 Mart-24 April 1999. Belgrade, Federal Ministry of Foreign Affairs, 1999, Preface Živoadin Jovanović*
180. НАТО злочини у Југославији (документа и докази 24. март – 24. април 1999, влада Савезне Републике Југославије, Београд, 1999.

181. НАТО рат и сукоб на Косову, прилози групе немачких и светских интелектуалаца, Драслар партнер, Београд, 1999.
182. Наумовић Слободан, Устај сељо, устај роде: симболика сељаштва и политичка комуникација у новијој историји Србије, Годишњак за друштвену историју, Београд, 1995.
183. Недељковић Миле, Косово и светски рат: хроника необјављеног рата, Верзал прес, Београд, 1999.
184. Недељковић Саша, Мит, религија и национални идентитет: митологизација у Србији у периоду националне кризе, Етноантрополошки проблеми, св. 1, 2006.
185. О. Р, Протест мајки из 1999: између заборава, прећуткивања и сећања, Република, бр. 368-369, 2005.
186. Одајник В. В., Јунг и политика: политичке и социолошке идеје К.Г. Јунга, Езотерија, Београд, 1994.
187. Оружје НАТО у агресији на СРЈ, ур. Александар Ардељан, Војноиздавачки завод, Београд, 1999.
188. Оташевић Ђорђе, Мали речник нових речи, Алма, Београд, 2008.
189. Пајић Саша и коаутори, Ратни дневник маказам (I и II књига), Одисеја, Београд, 1999.
190. Паметнији не попушта - водич кроз сукобе до споразума, група Мост, Центар за антиратну акцију, Београд, 1998.
191. Панчић Теофил, Дреком против НАТО, АИМ, Подгорица, 2.3.1999.
192. Панчић Теофил, Парадокси напалм-хуманизма, Време, ванредно издање, бр. 6, 1999.
193. Панчић Теофил, Пешчани спруд, ур. Светлана Лукић и Светлана Вуковић, Пешчаник, Београд, 2008.
194. Паренти Мајк, Убити нацију, напад на Југославију, Медиаграф, Београд, 2003.
195. Партије и избори у Србији, *Friedrich Ebert Stiftung* и Факултет политичких наука - Центар за демократију, приредио Славиша Орловић, ур. Чедомир Чупић, Београд, 2011.
196. Пекић Борислав, Живот на леду, Службени гласник, Београд, 2015.
197. Пекић Борислав, Златно доба дијалога, Службени гласник, Београд, 2012.
198. Петан Жарко, Неподобне паролe, Просвета, Београд, 1978.
199. Петровић Пироћанац Зоран, Избрисати српски вирус, Центар за геополитичке студије, Београд, 2008.
200. Петрушић Светлана, Косово и Метохија од државе до логора: како победити глобализам, Косовска Митровица, 2006.
201. Пешић Весна, Разрешница, Република, Београд, 1999.
202. Пирасев Ђорђе, Под сенком змаја, Стилос, Нови Сад, 2001.
203. Подунавац Милан, Српски пут у грађанску нормалност/нормалну државност, СЕДЕТ, Београд, 2004.
204. Политички лексикон, Савез публициста Србије, Београд, 1980.
205. Попадић Драган, Звезде - путоказ небеском народу, Република, бр. 41-42, 1992.
206. Попадић Драган, О менталном здрављу народа, Република, бр. 233, 1999.
207. Попов Небојша, Имплозија популизма, Република, бр. 210, 1999.
208. Попов Небојша, Српски популизам од маргиналне до доминантне појаве, Време, бр. 135, 1993.
209. Поповић Срђа, Миливојевић Андреј, Ђиновић Слободан, Ненасилна борба у 50 тачака, Самиздат Б92, Београд, 2007.
210. Прентис Ив-Ен, Рат једне жене- НАТО бомбардовање Србије 1999, Драганић, Београд, 2004.
211. Приручник за утврђивање ратне штете проузроковане непосредно или посредно агресијом НАТО на Републику, Министарство грађевина Републике Србије и Министарство правде Републике Србије, Службени лист СРЈ, Београд, 1999.

212. Продановић Милета, Ово би могао бити ваш срећан дан – колатерална књига опште некоректности, Стубови културе, Београд, 1999.
213. Психосоцијалне последице НАТО бомбардовања (зборник радова), Међународни научни симпозијум „НАТО агресија на СР Југославију”, Филозофски факултет, Нови Сад, 1999.
214. Пуповац Милорад, Бити Србин: прво лице једине, летопис Матице српске, Матица српска, Нови Сад, 2001.
215. *Reboul Olivier, Le Slogan, Bruxelles, Editions Complexe, Brisel, 1995.*
216. Радовановић Милорад, Списи из контекстуалне лингвистике, књижара Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сад, 1997.
217. Радовић Настасја, Календар, Република, бр. 210 (1-15. април), 211 (16-30. април), 212-213 (1-31. мај), 214-215 (1-30. јун), 1999.
218. Радош М. Марко, Одбрана отаџбине: отпор наших спортиста НАТО агресији, Министарство спорта Југославије, Београд, 1999.
219. Радошевић Љиљана, Историјско-теоријска расправа о појави и развоју графита у Београду од 1996. до 2005. године, дипломски рад, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, 2007.
220. Ракочевић М. Милоје, Гени, молекули, језик, Научна књига, Београд, 1988.
221. Ранђеловић С. Новица, Ниш у ратном пламену: бомбардовање `99. (ратни биланс Ниша, хронологија ратних догађаја, економске и друге последице рата), Завод за урбанизам и Народни музеј, Ниш, 1999.
222. Рат је почео на Максимиру, говор мржње у медијима, група аутора, (зборник), Медија центар, Београд, 1997.
223. Ратковић Марина, Лингвистичка анализа политичког језика, магистарски рад, Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Београд, 1988.
224. Ратни дневни прегледи (за новинаре акредитоване током агресије НАТО на СРЈ), Прес центар Војске Југославије, Београд, 2000.
225. Ратништво, патриотизам, патријархалност (зборник), Центар за антиратну акцију, Београд, 1994.
226. Република, гласило грађанског самоослобађања, година XI (1999), бр. 210, 1-15. април 1999, број 211, 16-30. април 1999, бр. 214-215, 1-30. јун 1999, бр. 212-213, 1-31. мај 1999, Београд, 1999.
227. Реч, часопис за књижевност, културу и друштвена питања, ванредна издања, мај, јун, јули, Београд, 1999.
228. Речник књижевних термина, Институт за књижевност и уметност у Београду, Нолит, Београд, 1992.
229. Речник српскохрватског књижевног језика, Матица српска, Нови Сад, 1971.
230. Рот Никола, Основи социјалне психологије, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1983.
231. Рот Никола, Психологија група, Завет, Београд, 1995.
232. Савић Миле, Догађај и нарација (о процењивању карактера савремених догађаја), Зборник радова са научног скупа „Социјално-економске промене у Србији/Југославији: перспективе и ограничења“, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 2001.
233. Савић Свенка, Дискурс анализа, Филозофски факултет, Нови Сад, 1993.
234. Савић Свенка и Митро Вероника, Псовке у српском језику, Разговорни српски језик, књига 3, Филозофски факултет, Нови Сад, 1998.
235. Савић Свенка, Речник псовки и погрдних израза у српскохрватском језику, Опсцена лексика, Футура публикације, Ниш, 1998.
236. Савић Свенка, Рон Хавив: крв и мед на фотографијама и у речима, Република, година XV, 2003.
237. Самарџић Никола, О политичкој култури, Хелсиншка повеља, бр. 129-130, год. XIV, 2009.

238. Сапунар Марко, Медијска стратегија НАТО-а у косовској кризи, Политичка мисао, вол. XXXVI, бр. 2, 1999.
239. Седлар Богоева Љиљана, Ох какав диван рат! Антиратни протест од Шекспира до Хауарда Зина: једно виђење, Зборник радова Факултета драмских уметности, бр. 6-7, 2003.
240. Сила и право: агресија НАТО-а на Југославију и тумачења, ур. Мило Глигоријевић, Новости, Београд, 1999.
241. Симић Драгослав, Књига која говори – Београд у току бомбардовања, ауторско издање, Аудио архив Симић, Београд, 1999.
242. Симић Предраг, Последњи рат у XX веку, фељтон, Глас јавности, 2000.
243. Симић Радоје, Политички дискурс, МХ Актуал, Београд, 1996.
244. Симовић Љубомир, Гуске у магли: дневник 24. март – 15. јун 1999, Београдска књига, Београд, 2005.
245. Симоновић Дејан, Мобилисани језик, Књижевна реч, бр. 397, 1992.
246. Славујевић Ђ. Зоран, У трагању за савременом концепцијом пропаганде, Радничка штампа, Београд, 1990.
247. Славујевић Ђ. Зоран, Старовековна пропаганда, Институт друштвених наука, Београд, 1997.
248. Славујевић Ђ. Зоран, О слоганима политичких странака, Социолошки преглед, бр. 38, 2005.
249. Славујевић Ђ. Зоран, Изборне кампање: поход на бираче, *Freidrich Ebert Stiftung* – Факултет политичких наука, Институт друштвених наука, Београд, 2007.
250. Смиљанић Спасоје, Агресија НАТО – Ратно ваздухопловство и противваздушна одбрана у одбрани отаџбине, ауторско издање, Београд, 2009.
251. Спасојевић Зоран, Америка има рупу (трилогија), Алма, Београд, 2003.
252. Србија и НАТО (I и II), посебна издања, Нова српска политичка мисао, Београд, 1999.
253. Српска страна рата, ур. Н. Попов, Република, Београд, 1996.
254. Станковић Јелена и Костић Александар, Дијакхронијске промене вероватноћа врста речи у језику дневне штампе, Психологија, вол. 39 (1), 2006.
255. Станојевић Б. Бранимир, Милосрдни анђеоло или књига мртвих, Никола Пашић, Београд, 2008.
256. Станојевић Добривоје, Медијска еристика и јавни дискурс, Србика, Београд, 2009.
257. Станојловић Драгица, Јединство страха, Република, бр. 212-213, 1999.
258. Станојловић Драгица, Ухваћени у замку зла, Република, бр. 211, 1999.
259. Стојковић Бранимир, Идентитет и комуникација, Чигоја штампа, 2002.
260. Стојчић Ђоко, Незаборавник омладинске борбе, Републичка конференција Савеза омладине Србије, Београд, 1970.
261. Страдање Ваљева у НАТО агресији, ур. Јован Стојић, Скупштина општине Ваљево, Ваљево, 1999.
262. Сумрак Запада – изјаве светских интелектуалаца о убијању Југославије, ур. Ново Томић, Верзал прес, Београд, 1999.
263. *Tarrow Sydney, Power in Movement. Social Movements and Contentious Politics, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.*
264. *The New Webster International Dictionary & Thesaurus of the English Language, Trident Press International, London, 2003.*
265. *Trudgill Peter, Sociolinguistics. An introduction to language and society. Penguin Books, 1983.*
266. Тасић Владимир, Бурсач Чедомир, Милошевић Драгиша, Расински округ у НАТО агресији: 23. март – 9. јун 1999, Историјски архив, Крушевац, 1999.
267. Тејлор Скот, Инат – слике из Србије и сукоба на Косову, *Serbica Books*, Торонто, 2000.
268. Типура Славко, Језик политичког плаката, Факултет политичких наука у Сарајеву, Сарајево, 1991.

269. Тодоров Цветан, Ми и други, француска мисао о људској разноликости, Библиотека XX век, Београд, 1994.
270. Томанић Милорад, Српска црква у рату и ратови у њој, књижара Круг, Београд, 2001.
271. Томић Ђорђе, ДРУШТВО У ПОКРЕТУ Нови друштвени покрет у Југославији од 1968. до данас, Цензура, Нови Сад, 2009.
272. Тошовић Бранко, Функционални стилови, *Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz*, Грац, 2002.
273. Трагови нечовештва (I и II), НИЦ Војска, Београд, 1999.
274. Требјешанин Жарко, Најстрашније је када отрују облак: како деца Србије виде рат и мир (коаутори: Ханак Наташа и Копуновић Дијана), Институт за психологију, Београд, 1999.
275. Трипковић Ђоко, Београд под бомбама, Скупштина града, Секретаријат за информисање, Београд, 1999.
276. Трипуновић Јована, Национални дискурс интелектуалаца у Србији пред распад СФРЈ, Зборник Београдске отворене школе, радови студената 2006/2007.
277. Ћирић Зоран, Прислушкивање, Народна књига, Београд, 2002.
278. Ћирић Јован, Анти-хуманизам идеологије људских права, Социолошки преглед, вол. 34, бр. 1-2, 2000.
279. Ћирић Јован, Говор мржње, Ревизија за криминологију и кривично право, вол. 44, бр. 3, 2006.
280. Ћирић Јован, НАТО агресија на Југославију: седам питања и седам одговора на морално-психолошке, социо-економске и правно-политичке дилеме, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1999.
281. Утицај осиромашеног уранијума на људе и животну средину као последица НАТО бомбардовања, Еколошки покрет Бела бреза и Трауал корпорација, Крушевац, 1999.
282. Фрумкина Р. М, *Статистические методы изучения лексики*, Академия наук СССР, Наука, Москва, 1964.
283. *Hessel Stéphane Frédéric, Indignez-vous!/Empört Euch!*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2011.
284. Херман С. Едвард, Деградирана моћ: медији и косовска криза, ур. Филип Хамонд, Плато, Београд, 2009.
285. Цетинић Фран, Прашки колатерални дневник, прољеће 1999 - Назови НАТО ради уморства, Време, Самиздат Б92, Београд, 2000.
286. Чавошки Коста, Слободан против слободе, Досије, Београд, 1991.
287. Чајкановић Владимир, О магији и религији, Просвета, Београд, 1985.
288. *Частотный словарь русского языка, около 40.000 словю, под редакцией Л. Н. Засориной.* Москва, Русский язык, 1977.
289. Чоловић Иван, Дивља књижевност, Нолит, Београд, 1985.
290. Чоловић Иван, Бордел ратника, Библиотека XX век, Београд, 1993.
291. Чоловић Иван, Политика симбола, Радио Б92, Београд, 1997.
292. Чоловић Иван, Кад кажем новине, *Samizdat Free B92*, Београд, 1999.
293. Чомски Ноам, Шта то у ствари хоће Америка, Чигоја штампа, Београд, 1995.
294. Чомски Ноам, Нови милитаристички хуманизам, Филип Вишњић, Београд, 2000.
295. Чулић Драгана, Радио пропаганда, магистарски рад, Универзитет у Београду, Факултет драмских уметности, Београд, 1994.
296. Чупић Чедомир, Политика и зло, Факултет политичких наука, Београд, 1997.
297. Чупић Чедомир, Политика и позив, Политеиа, Београд, 2002.
298. Џацић Тома, Пропагандни рат с погрешне стране бомби, Нин, бр. 2528, 1999.
299. Џонстон Дајана, Сулуди крсташи: Југославија, НАТО и обмане Запада, ИГАМ, Београд, 2005.
300. *Chevalier Jean, Gheerbrant Alain, Rječnik simbola, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb*, 1983.
301. Шварм Филип, Два Милошевићева ордена, АИМ, Подгорица, 7.1.2000.

302. Шиббер Иван, Политички маркетинг, Политичка култура, Загреб, 2003.
303. Шипка Данко, Опсцене речи у српском језику, ЦПЛ, Прометеј, Нови Сад, 1999.
304. Шипка Милан, Истраживања политичког дискурса, Центар за идејно-теоријски рад ГК СКХ, Загреб, 1987.
305. Шкиљан Дубравко, Поглед у лингвистику, Школска књига, Загреб, 1980.
306. Шкиљан, Дубравко, Језичне карактеристике политичког исказа, Центар за идејно-теоријски рад ГК СКХ, Загреб, 1987.
307. Шкиљан Дубравко, Језик између идентитета и идеологема, Голден маркетинг, Загреб, 2002.
308. Шокица Славица, Психолингвистички аспекти графита у Новом Саду, Књижевна критика, год. XXI, март-април 1990.
309. Шта сте радили у рату: гласови из црне рупе, разговарали и припремили Снежана Ристић и Радоња Лепосавић, К.В.С., Београд, 1999.
310. Штете у образовању од НАТО агресије, Београд, ур. Станоје Ивановић, Министарство просвете Републике Србије, Сектор за истраживање и развој образовања, Београд, 1999.
311. Шушњић Ђуро, Рибари људских душа: идеја манипулације и манипулација идејама, Чигоја штампа, Београд, 2004.
312. Шушњић Ђуро, Дијалог и толеранција, Чигоја штампа, Београд, 2007.

Интернет извори:

1. A short history of NATO, www.nato.int/history/nato-history.html
2. Ajdačić Dejan, О kletvi u usmenoj njiževnosti, www.rastko.org.yu/knjizevnost/nauka_knjiz/dajdacic-kletva_c.html, 09/10/2003
3. Antić Ana, Evolucija i uloga tri kompleksa istorijskih mitova u srpskom akademskom i javnom mnjenju u poslednjih deset godina, http://iis.unsa.ba/posebna/mitovi/mitovi_antic.htm
4. Antisrpska propaganda [Arhiva] – Lopare Online Forum, www.lopare.net/forum/archive
5. Antonijević Dragana, Antropološki pristup modernim oblicima folklorne komunikacije: grafiti i formulativne SMS i imelj poruke, www.etno-institut.co.rs/files/zbornik/22.pdf
6. Александр Сорокин, Информационные амбиции Пентагона, www.otechestvo.org.a/phprint
7. Badju Alen, О ratu protiv Srbije, [www. B92.net](http://www.B92.net)
8. Beogradski grafiti, solair.eunet.yu
9. Blatnik Aleksandar, NETO NATO (NATO, DON'T DO IT), karikature, www.blatnik.in.rs/netonato.html
10. Blic, mart, april, maj, jun, juli, 1999, www.blic.rs/tag/100123/Bombardovanje-1999
11. Bombardovanje koje nije proglašeno ratom, <http://www.politika.rs/rubrike/tema-dana>
12. Bombardovanje Srbije 1999 – Nikad ne zaboravi!, www.youtube.com
13. Bombing Yugoslavia26, premaks.tripod.com
14. Britanski nacionalni korpus (British National Corpus), <http://www.natcorp.ox.ac.uk>
15. Buden Boris, Mit i logos srpske sudbine, 4.4.2009, www.pescanik.net
16. Bugarski Ranko, О jeziku i nacionalizmu, Politika, 13.12.2003, www.vesti.rs/arhiva/2003/12/12/kateg/Politika
17. Burić Ahmed, Goebbels na ćirilici, Dani br. 99, 12.4.1999, e-izdanje, <https://www.bhdani.ba/arhiva/99/tekst599>
18. Civilian deaths in the NATO air campaign, Human Rights Watch, www.hrw.org/legacy/reports/2000/nato
19. Čomski Noam, Kolateralni jezik, www.vidovdan.org/arhiva/article448.html

20. Corpus of Serbian Language, QUANTITATIVE DESCRIPTION OF SERBIAN LANGUAGE STRUCTURE. by ĐORĐE KOSTIĆ. Institute for Experimental Phonetics and Speech, 2001, www.serbian-corpus.edu.rs/ie/eindex.htm
21. Ćulibrk Jovan, O imenu NATO akcije i o pojmu „Milosrdnog anđela”, 2008, www.vidovdan.org/arhiva/article1106
22. Deset godina od agresije NATO na SRJ, Tanjug, www.tanjug.rs
23. Dežulović Boris, Minuta za mrtve, e-novine, 28.3.2009. www.e-novine.com
24. Dobrić Nikola, Korpusna lingvistika kao osnovna paradigma istraživanja, 2009, wwwg.uni-klu.ac.at
25. Dolar Mladen, HIS MASTERS VOICE, www.lacan.com/symptom, crp. 15.
26. Đurić Igor, Metohija i Kosovo (zapisi), e-knjiga, <http://metohijaikosovo.blogspot.com>
27. Džamić Vladimir, AntiNATO histerija, [pescanik.net./2009/03](http://pescanik.net/2009/03)
28. Glas javnosti, mart, april, maj, jun, juli, 1999, arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva
29. Glas razuma, NATO bombardovanje 1999, prvi deo, Prosvetiteljstvo, www.youtube.com
30. Goldsworthy Vesna, Invencija i in(ter)vencija: retorika balkanizacije, Sarajevske sveske, 2/2003, www.cceol.com
31. Greatest shits, prvih 10 godina: 7. septembra 2008, e-novine, www.e-novine.com
32. Gubaš Aleksandar, Nepravilno ugašeno, pdf edicija Harizdat, www.harizma.com
33. Hrvatski nacionalni korpus, <http://www.hnk.ffzg.hr>
34. Human Rights Watch, Civilian deaths in the NATO air campaign, <http://www.hrw.org/reports/2000/nato>
35. Izbor Vremena: presuda godine, www.vreme.com/arhiva_470/07
36. Izborni slogani: ubiše nas boljim životom i otadžbinom, 5.4.2008, www.svevesti.com
37. Janković Ivan i Ristić Borislav, ČAS ANATOMIJE ZA NSPM ili kako je filozofija palanke moguća kao (politička) nauka, www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/nspm
38. Jezik mržnje u elektronskim medijima u predizbornim kampanjama, www.ff.uns.ac.rs
39. Jovanović Tatjana, Politika i filozofija proizvodnja smrti na Balkanu, Alexandria press, 2007, www.alexandria-press.com
40. Junaci otadžbine, spomen-knjiga, Klub generala i admirala Vojske Srbije, 2009, e-izdanje, facebookreporter.org
41. Kako je sve na RTS-u nazivan NATO, www.smedia.rs
42. Kesidi Keri i Rajan Bil, Jezik emocija i previđanje budućnosti, www.halfpasthan.com
43. Kembriđov međunarodni korpus (Cambridge International Corpus), <http://www.cambridge.org/elt/corpus>
44. Klinton Bil, intervju, 1999, www.vreme.com/arhiva448
45. Klinton, šuntavilo! (Klinton, nema šanse!), www.youtube.com
46. Knežević Zlatko, Žanr van stega: fluidnost jednog analističkog pojma, www.anthroserbia.org
47. Korpus australijskog engleskog jezika (Australian Corpus of English), <http://khnt.hit.uib.no/icame>
48. Korpus bosanskih tekstova, <http://www.tekstlab.uio.no/Bosnian/Korpus2>
49. Korpus savremenog srpskog jezika, <http://korpus.matf.bg.ac.yu/prezentacija/istorija.html>
50. Korpus srpskog jezika, <http://www.serbian-corpus.edu.rs/indexns.htm>
51. Korpus savremenog američkog engleskog jezika (Corpus of Contemporary American English), <http://www.americancorpus.org>
52. KOSOVO CONFLICT CHRONOLOGY, <http://file.wikileaks.org/file/crs/RL30127.pdf>
53. Kostić Neđo, Sebi ruke Klinton, www.youtube.com
54. Leksičke promjene kraja dvadesetog vijeka danas, Danko.Sipka@asu.edu <http://www.public.asu.edu/~dsipka>

55. Let u smrt – priča o srpskim pilotima tokom NATO bombardovanja, dokumentarni film, www.youtube.com
56. List_of_lists_of_slogans, www.wikipedia.org/wiki
57. Lobaczewski Andrew M, Politička ponerologija, naučna studija o prirodi zla prilagođenog za političke svrhe, http://www.galaksija.com/politicka_ponerologija
58. Lukić-Krstanović Miroslava, *Spektakli XX veka: političke arene i kulturne scene u Srbiji*, www.etno-institut.co.rs/cir/team/miroslava_1.php
59. Luković Petar, Beograd, bombar dan, e-novine, 29.3.1999, www.e-novine.com
60. Luković Petar, Bombardujmo Ameriku!, e-novine, 7.4.2009, www.e-novine.com
61. Luković Petar, Umetnost propagande – analiza Politike (1987–1989), (feljton), www.e-novine.com
62. Mihaljinac Nina, Umetničko svedočenje, „patriote” i „kvislinzi”: narativi NATO bombardovanja Srbije, Fakultet dramskih umetnosti, Univerzitet umetnosti u Beogradu, 2013, www.fdu.edu.rs
63. Miletić Dario, Kratomanska paranoja – simptomi autokratske vlasti, <http://www.ucitelji.com/index.php>
64. Milivojević Snježana, Mediji u Srbiji, 10.4.2009, www.pescanik.net
65. Miljković Milan, *Poezija u službi Miloševićeve propagande*, 3.7.2012, www.slobodnaevropa.org
66. Milošević prizivao bombardovanje, 13.11.2006, www.vesti.rs. Arhiva
67. Moseley Alexander, Filozofija rata, bib.irb.hr/datoteka/320829.Filozofija_rata.doc
68. Nacionalni korpus hrvatskog jezika, <http://www.hnk.ffzg.hr>
69. NATO agresija na SR Jugoslaviju (bibliografija), <http://www.vbs.rs/scripts/cobiss>
70. NATO u proročanstvima Svetog pisma, www.duhovnaizgradnja.com
71. NATO/Federal Republic of Yugoslavia “collateral damage” or unlawful killings? – Violations of the Laws of War by NATO during Operation Allied Force – Извештај Amnesty International, www.amnesty.org/en/library/info/EUR70/018/2000
72. Nedeljković Stanko Bađi, Amerika, NATO, CIA, www.youtube.com
73. New American Words, www.nettime.org
74. Niko nije rekao neću, dokumentarni film, www.youtube.com
75. Osnivanje vlade Narodnog jedinstva Republike Srbije, stenografske beleške, www.otvoreniparlament.rs/1998/03/24
76. Ольга Хохлышева, “Особености миротворчества США, НАТО и запада в целом на Балканах (к вопросу об уроках Косовского кризиса)”, www.prof.msu.ru/publ/balk/010
77. Pančić Teofil, Mizerni performans i batina za kinjenje, 28.3.2009, www.pescanik.net
78. Panjeta Lejla, Propaganda kao iluzija diskusije, www.heft.com.ba
79. Parola, povijesni izbor ili oružje budućnosti, 10.8.2009, www.e-novine.com
80. Pehar Dražen, Retorika kao prozor u vođin um, Status, magazin za političku kulturu i društvena pitanja, 7/2005, www.ceeol.com
81. *Politički slogani od 90-tih pa na ovamo*, www.forum.krstarica.com/223920
82. Politika ekspres, mart, april, maj, jun, juli, 1999, www.pretrazivac.com/stampa/8742.shtm
83. Politika, mart, april, maj, jun, juli, 1999, novinskadokumentacija@politika.rs
84. *Poreklo imena Srbin*, www.srpskadijaspora.info
85. Priče u senci rata (2), Preuzimanje u medijskom mraku, www.vreme.com/arhiva_442/10
86. Prodanović Mileta, Patopolis Targetovanje, www.b92.net
87. Protesti protiv NATO bombardovanja, Aleksinac, www.youtube.com
88. Protestne pesme, psovke, kletve, premaks.tripod.com/Bombing/bomb15.htm
89. Radžu G. C. Tomas, NATO-ov rat i bezbednost sveta, www.emperors-clothes.com

90. Rat koji se mogao izbjeći, transkript dokumentarnog filma, Hargrove Entertainment, www.novosti.rs/.../društvo.395.html:483833
91. Ratna arhiva 1999, Free Serbia, www.freaserbia.com
92. Resursi srpskog jezika, <http://www.korpus.matf.bg.ac.yu>
93. Ruski nacionalni korpus (Russian National Corpus), <http://www.ruscorpora.ru/en/index.html>
94. Sajt Nove srpske političke misli, nspm.rs/debate/107_deb.NATO
95. Sajt o sloganima, www.adslogans.com
96. Samardžić Tanja, Osnovne metodološke karakteristike korpusne lingvistike, www.unige.ch/lettres/linguistique
97. Sav taj folk, šesta epizoda Volimo se otadžbino naša, www.khmertube.khmerelite.ws
98. Sednica narodne skupštine Republike Srbije, 23. mart 1999, izlaganje Dragana Veselinova, stenografske beleške, www.otvoreni.parlament.rs
99. Šej Džejmi, Kako nahraniti zver, www.ANTIC.org
100. Simonović Duci Ljubodrag, Hleba, igara i mnogo krvi, www.pecatmagazin.com
101. Srpski internet parlament, Ratne kletve, www.komentar.rs
102. Šta su grafiti?, www.grafitiserbia.tripod.com
103. Stojmenović Jasna, Čudne političke stranke, www.24sata.hr
104. Tako su govorili i radili radikali, www.bor030.net
105. Tatomirović Tanja, Izborna propaganda 1990–2000, www.sl.scribd.com/doc/22513067/1990-2000-izborni-slogani
106. Teofil Pančić, Mentalni implant, <http://www.naslovi.net>
107. Trifunović Aleksandar, April u Beogradu 1999, <http://www.6yka.com>
108. Troprstaši, Peščanik, 27.3.2009, www.pescanik.net
109. Večernje novosti, mart, april, maj, jun, juli, 1999, www.vesti.rs/arhiva/1999/3/25/vecernje_novosti
110. Video Safe distance, produkcija: US Air Force, postprodukcija: kuda.org, Centar za nove medije, Novi Sad, 2006, www.kuda.org/en/node/564
111. Vojinović Maja, Zašto su žrtvovani?, www.nuns.rs/dosije/02/14
112. Vujaklija, rečnik slenga, vukajlija.com
113. Žižek Slavoj, NATO As Left Hand of God?, Bastard global edition, 29.6.1999, www.egs.edu/faculty/slavoj-zizek/articles

Биографија аутора

Тамара Б. Груден рођена је 30.12.1963. у Загребу. Завршила је XII београдску гимназију (смер новинар-сарадник) 1982. године, од када ради као самостални новинар, сарадник омладинских и студентских листова „Младост“, „Омладинске новине“, „Студент“, а током ратних година (1991–1994) као дописник „Новог листа“ из Ријеке. Добитник је Октобарске награде града Београда за литерарно стваралаштво. Дипломирала је на београдском Филолошком факултету и стекла звање професора опште књижевности и теорије књижевности 1991. године. На истом факултету је специјализирала књижевну публицистику 1994, са просечном оценом 9,30 и одбранила специјалистички рад са темом „Књижевно-публицистички елементи у делу *Ђорџа кутија* Петра Луковића“. Од 1994. године ради као лектор српског језика у Институту за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“. Године 1994. уписује постдипломске магистарске студије Филолошког факултета у Београду и прописане испите полаже са просечном оценом 9,10. Крајем 1997. године одобрава јој се израда магистарског рада под насловом „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997“. Године 1998. уписује Алтернативну академску образовну мрежу и са успехом завршава програм Студија културе 1999, а рад „Комуникабилност Студентског протеста 1996/1997“ брани 4.7.2000. пред Комисијом у саставу: др Сњежана Миливојевић (ментор) и др Јелена Ђорђевић (оцена 10). Магистарски рад под називом „Поруке парола Студентског протеста 1996/1997“ брани на Филолошком факултету у Београду 11.7.2000. и добија изузетну оцену од Комисије за одбрану (др Ранко Бугарски, др Весна Половина и др Бранко Кнежевић). Од тада ради на преради и проширењу магистарске тезе и хронолошки анализира студентске демонстрације од оснивања Београдског универзитета до краја 20. века, историјске, политичке и социолингвистичке догађаје на друштвеној сцени Србије, закључно са 5.10.2000. године, те као самостални аутор-издавач крајем 2001. публикује књигу под насловом „Како се опирала Србија“. Мишљењем Министарства за науку, технологију и развој (бр. 413-00-62/2002-01) ова публикација је проглашена публикацијом од посебног интереса за науку.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписана Груден Тамара

број уписа 814

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Политички дискурс у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршила ауторска права и користила интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, _____

Прилог 2.

**Изјава о истоветности штампане и електронске верзије
докторског рада**

Име и презиме аутора **Тамара Груден**

Број уписа **814**

Наслов рада **Политички дискурс у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.**

Ментор **Проф. др Добривоје Станојевић, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду**

Потписани **Тамара Груден**

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предала за објављивање на порталу Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, _____

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Политички дискурс у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања СР Југославије 1999.

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предала сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучила.

1. Ауторство

2. Ауторство - некомерцијално

3. Ауторство - некомерцијално - без прераде

4. Ауторство - некомерцијално - делити под истим условима

5. Ауторство - без прераде

6. Ауторство - делити под истим условима

Потпис докторанда

У Београду, _____

ПРИЛОЗИ

докторској дисертацији

Политички дискурс

*у паролама, слоганима и графитима
протеста против НАТО бомбардовања
СР Југославије 1999.*

САДРЖАЈ

Прилог 1. Анализирани језички корпус (I Пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999, II Српско-енглеске пароле протеста које нису унете у фреквенцијски речник, III Графити протеста против НАТО бомбардовања 1999)	1
Прилог 2. Азбучно-фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.	54
Прилог 3. Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. – ранговни поредак	81
Прилог 4. Попис табела и графикана	108
Прилог 5. Политички дискурс 1999. (I Политички дискурс уочи и током НАТО бомбардовања СРЈ 1999, II НАТО бомбардовање у саопштењима српских политичких странака током бомбардовања 1999, III Изјаве политичких првака крајем 1999)	111
Прилог 6. Рат ваздушни, а патње земаљске – сећања и сведочења цивилних жртава НАТО бомбардовања 1999. (I Сећања на први дан бомбардовања, II Три животне приче у три кривичне пријаве и оштетна захтева, III Да се не примети да сам Албанац)	126
Прилог 7. Протести против НАТО бомбардовања СРЈ 1999. у земљи и свету и апели за мир	136
Прилог 8. Протест против НАТО бомбардовања 1999. у слици	155
Прилог 9. Хронологија НАТО бомбардовања СРЈ 1999. (24. марта – 10. јуна)	156
Прилог 10. Хронологија политичких дешавања непосредно пре и током НАТО бомбардовања СРЈ 1999. (24. фебруара – 10. јуна)	168
Прилог 11. Године распада и протеста у Србији (1988–2000) (I Године распада 1998–2000, II Године протеста)	196

Прилог 1. Анализирани језички корпус

(I Пароле и слогани протеста против
НАТО бомбардовања 1999,
II Српско-енглеске пароле протеста које нису унете у фреквенцијски
речник,
III Графити протеста против НАТО бомбардовања 1999)

I Пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999.

24.3.1999. у 19:55 НАТО је већ почео да нам откопчава панталоне...

115,116,117... пуј за мене

„Американци су изгубили разум!“ „А да ли су га имали?“

А Србин виљушком боц па боц, а Американац прстима, у уста га јебем.

Адолф Клинтон

АДОЛФ КЛИНТОН је превазишао свог претходника из извештаја РТС-а

Агресори, није важно колико сте интелигентни, важно је како се са њом служите.

Агресори, није важно колико сте интелигентни, већ како се интелигенцијом служите.

АХИЛОВА ПЕТА ВИШЕ НИЈЕ ТАЈНА

АЈДЕ КАТО АЈДЕ ЗЛАТО ДА СРУШИМО НАТО

Ајде Като да бијемо НАТО!

Ако „Томахаџк“ закуца на прозор вашег стана који је на 16-ом спрату, не отварајте!
Питаће ГДЕ СЕ НАЛАЗИ УЛИЦА КНЕЗА МИЛОША или тако нешто!

Ако до сада нисмо полудели, онда стварно нисмо нормални!

Ако дођу НАТО трупе – зваћемо македонске конобаре!

Ако је Хитлер – Хића, шта је Клинтон?

Ако је Хитлер Хића, шта му онда дође Клинтон?

Ако још једном развалиш капију, имаћеш посла самном.
ТЕСЛА

Ако НАТО буде хтео на силу, попушиће к’о Моника Билу.

АКО ОД ОВОГА НЕ ПОЛУДИМО, СТВАРНО НИСМО НОРМАЛНИ!

Ако се не смирите зваћемо конобаре

Ако толеришете злочин, ваша деца су на реду

Ако волите своју децу мислите на нас, јер ми никога не мрзимо.
ДЕЦА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Ал' га 'оправи – свака му част – остала само крилица

Ал' тирјанству стати ногом за врат, то је људска дужност најсветија.

Ало, западни идиоти, у ком сте, бре, фазону?

Аманпур и Рубин – демонски пар

Амери пошаљите нам Монику да вас јебемо у уста!

Амери! Јефтино поправљам срушене авоне!
ШИФРА: бесплатно премазивање невидљивом супстанцом!

Америчка спољна политика заснована је на принципу:
„Пољуби ме у дупе, или ћу ти разбити главу“.
Харолд Пинтер

Америчка авијација: Летећи циркус Монтија Пајтона.

Америчка нацијо уради ми фелацио!

Америчка нацијо, изведи ми ФЕЛАЦИО

АМЕРИЧКА НАЦИО НАПРАВИ МИ ФЕЛАЦИО

АМЕРИЧКИ ПОКЛОН СРБИМА ПРЕД СЕТВУ, Ф117А, НАЈСКУПЉИ ПЛУГ НА СВЕТУ!

Америка данас: зле бомбе; глупи војници; патетични председник

Америка гомила кло(в)нова

Америка и Енглеска јесу земља бомбардерска

Америка и Енглеска – земља бомбардерска!

Америка је имала Ф117. Сад имају Ф114.

Америка је мртва, само нема ко да јој то каже.

АМЕРИКА ЈЕ ОТКРИВЕНА 1492. НИЈЕ ПОЗНАТО КАКО СУ ЉУДИ ДО ТАДА РАТОВАЛИ.

Америка је парк из доба Јуре.

Америка је супер сила! Адолфа је клонирала у Била!

Америка је супер сила, па је мајмуна клонирала у Била

Американци Русе плаше Фантомима, Руси им само наМИГују

Американци, ми нисмо Индијанци

Американци, сетите се Вијетнама

Америкo, Колумбо те је открио, Србин ће те покрити

АПЕЛУЈЕМ СВИМ ДЕДА МРАЗОВИМА СВЕТА:
ДИГНИТЕ СВОЈ ГЛАС ПРОТИВ НАТО РАКЕТА

Астерикс и Обеликс су Срби

Астериксе, Србима напитаk не треба

АТЕРИРАЈ БИЛЕ. ЛУД ЈЕ ОВО НАРОД

Авељ има право да се брани од Каина
– патријарх Павле

АвиЈону сломићу ти крила, да не летиш за дебила Била

Авио отпад Бућановци

Авион погођен док је био на земљи – пилот морао на пиш-паузу

Авионе сломићу ти крила, да не летиш за дебила Била!

Авионе, баци нам бомбоне

Авиони НАТО лете – жене, деца сви смо мете

Авиони су вам невидљиви, као душа и образ

Авиону сломићу ти крила, да не летиш за дебила

Авиону, сломићу ти крила

Авио-паркинг Бућановци ради 24 сати, непрекидно

Били, Били пасја вјеро, доћи нама на посијело.
Крајишници

Били, Моника је теби, а ти ћеш нама

Б2: Ја сам скупљи од Ф117! ПВО: Следећи!

Бацајте бомбоне, а не бомбе.

Балкански јастреб лови америчке соколе

Барјак САД се вије на ђубришту историје

Бата Живојиновић изазива Рамба.

Батаја ће издржати до краја

Бела Кућа – само за смеће.

Бела кућа-црна кућа.

Бели анђео јачи од АНЂЕЛА МИЛОСРЂА

Београд 1999: тата на Косову, мама у лудници, НАТО на ТВ-у.

Београд ће бити ваш Стаљинград

БЕОГРАД ЈЕ СВЕТ

БЕОГРАД ЈЕ СВЕТ - КОСОВО ЈЕ СВЕТИЊА.

Београд на длану, директан пренос ампутације руке на ЦНН-у

Београд није праг Вашингтона
(Српски књижевници)

Бесплатно чувамо олупине НАТО авиона.
Обезбеђење 21. маја Раковица

Бесплатно уступаам авионску карту Авиано-Буђановци у једном правцу

Бежи Били од свог јада, па нам руши центар града

БЕЖИ КЛИНТОН ПРЕКО АЛБАНИЈЕ ЈУРИ ГА КУРАЦ ИЗ СРБИЈЕ.

БИЛ-ДЕБИЛ

Бил длаку мења - а на уста кења

Бил длаку мења, ал' на уста кења!

БИЛ И МЕДЛИН ТРЧЕ ПОЧАСНИ КРУГ

БИЛ КЛИНТОН ИСТОРИЈА (недовољан) - 1 ГЕОГРАФИЈА (недовољан)
- 1 МАТЕМАТИКА (недовољан) - 1

Била јебу сви, па можемо и ми.

Била једном чета командоса - и сви нестали у једном дану

Била једном чета командоса... и сви нестали у истом дану.

Биле да нам није жао струје завршио би на електричној столици

Биле дабогда те успављивао Тајсон, а будио Аврам Израел

Биле доћи на Трг слободе спремили смо ти Лабудову песму

Биле душо твој Ф-117 је пао.

Биле гаде, ко ти НАТО даде?

Биле и ја сам се тако зајебао. (Мурат)

БИЛЕ, ЈЕЛ ТИ СВЕ ПАДА ТАКО КАО АВИОНИ?

Биле јел' ти све пада као авиони?

Биле каубоју, не дирај Југославију

Биле кретену, риба се не хвата томаховком већ пецаљком.

БИЛЕ, НИСМО ТИ МИ МОНИКА

Биле победићемо, то нам је навика.
Биле реци свом психијатру Блеру да се лечи
Биле some – преброј авионе.
Биле ти нам руши, а Челзи ће да нам пуши
БИЛЕ, АВИОНИ СУ ТИ ПАДАВИЧАРИ
Биле, Биле, поред Хилари и Монике ти си се ухватио за свастику.
Биле, да ли те је Дизни правио?
Биле, дабогда те мајка препознала у Биг-Меку
Биле, дај, леба ти, ублажи и мало мање лажи.
Биле, доћи да нам фарбаш јаја!
Биле, доћи на туцање!
Православци
Биле, доћи по војнике.
Биле, доћи сам по своје војнике!
Биле, и Хагу си тежак
Биле, камо среће да је твоја мајка имитирала Моникау
Биле, мобилисан је Бата Живојиновић!
Биле, насмеј се, ово је скривена камера
Били, насмеши се. Ово је скривена камера!
Биле, не ваља ти Ф 117А, доћи пробај МИГ-а (ми – га)
Биле, нисмо ми твоји приватни психијатри
Биле, опери мига и седи да се возаш!
Биле, прекини бомбардовање, хоћу да зидам.
Андрија
Биле, седи у невидљивог па се вози
Биле, све у стиху све у прози седи у невидљивог па се вози.
Биле, тебе ни људождер не би могао да свари
Биле, убицо риба из моје реке.
Биле, видимо се у деветом кругу.
(Данте)
Биле, зашто ти се авиони не враћају? Дресирај их.

БИЛИ пошаљи нам МОНИКУ!

Били ће ратовати са нама до последњег Шиптара!

БИЛИ ЧУВАЈ СЕ СТИЖЕМО!
ПРЛЕ И ТИХИ

БИЛИ ГАДЕ, ко ти НАТО даде

Били испушио си га код Монике, испушићеш га и код нас

Били је мало нервозан

Били каубоју, сјаши са Балкана.

Били не жали се што се гушиш, сам си хтео да нам пушиш.

Били тражи ПВО... А да нису у кукурузу?!

Били, Били ал' ти Срби набили.
(Моника)

Били, Били рано наша, ти си гори од усташа

Били, били ти мени мало...

Били, Били... баш си крме!!!

Били, чекам те.
Броз

Били, чим прије.
БРОЗ

Били, дабогда ти Челзи родила Србина

Били, далеко ти Бела Кућа

Били, душо и твој други Ф 117 је пао.

Били, кад те Срби погоде, видећеш и звезде и пруге

Били, кажи својој баба-сери шта те мучи

Били, ко на нас крене...

БИЛИ, НИ ВИЈАГРА ТИ НЕЋЕ ПОМОЋИ ДА ПОДИГНЕШ НЕВИДЉИВОГ

Били, нисмо ми Индијанци, само немамо пара за шишање.
Српски четници

БИЛИ, ОВАЈ ПУТ ТИ ПУШИШ

Били, пао си из најважнијег испита – демократије

Били, пошаљи нам Моникау као преговарача

Били, пуко си, мобилисан је и Бата Живојиновић

Били... Пуко си... Мобилисан је Бата Живојиновић!!!!

Били, сањао сам ноћас да те нема.

Били, Срби ће те „умоникити“

Били, требао си да скренеш лево код Албукеркија

Били, твој разум је неизлечив

БИЛИ, УБИЋУ ТЕ КО ЗЕЦА

Били, врати се у Лох Нес

Били, за сатанске Србе НАТО је слаб егзорциста

Били, Били, баш си крме! П.С. Извињавамо се свињском роду

Билијев разум је неизлечив

Бил Клинтон = Паја Патак, Србија = патка.

Паја Патак добио задатак: да пољуби патку у гузицу слатку.

БИЛ-ДЕБИЛ

БИЛЛИ!!! БРЖЕ ми САГРАЂУЈЕМО НЕГО што ВИ СРУШИТЕ!!!

ГП. „ЦРНА ТРАВА“, Власотинце

БИЛмезу, овде нема пушења и рушења!!!

Било куда књига свуда – нарочито у склоништу

Билова кита је костур америчке демократије.

Билове пустиловине: Ирак, Моника, Србија.

Билу, Блеру и Солани: И већи су овде славу остављали.

Марко Краљевић

Бити Немац је довољно жалосно да би им се пребацивало још нешто!

Блажо, јебали смо Челзи!

Бог чува Србе

БОГ ЧУВА СРБЕ – А СРБИ СРБИЈУ

Бог рече „Љуби ближњег свог“, ал' не рече где. Отуда настадоше многи неспоразуми
– Моника

Бог све ово гледа, ал не кроз реј бан наочари.

Бог види боље од Авакса.

Богу божије, цару цареву, Србија Србима, а Клинтону курац!

Бој се оног ко је свико без голема мријет јада!

Боље да сам родила камен, да свиња има општа да почеше рибу.
Билова мама

Боље Моника на коленима него Ф-117а на земљи

Боље рат него НАТО ПАКТ!

Боље рат него патка!

Боље у другом, него у ратном стању!

Бомба се далеко чује, а песма још даље

БОМБАР ДАН. БОМБРО ЈУТРО.

Бомбар дан и теби Клинтоне.

Бомбар дан. Добро склониште.

Бомбардан, како сте? Бомбастично

Бомбардујте и нас, нијесмо шугави
(Никшић)

Бомбардујте јаче, летите боље, ипак је српско Косово поље!

Бомбардујте мало и нас, нијесмо шугави
(Никшићани)

Бомбардујте, ми и сада држимо час

БОМБЕ НАМ НИШТА НЕ МОГУ ЈЕР НАС БОМБАРДУЈУ МИРОТВОРЦИ.
Александар Баљак

Бомбе не носе мир

Бомбо моја мила ти идеш на Била.

Бомбро јутро, бомбар дан, бомбро вече

Бомбжур, бомбсаур

Борићемо се до последњег Албанца.
НАТО

Боже, опрости им, јели су луде краве.

Боже, спаси њихове душе, не знају шта раде

Браћо амерички пилоти: рачунајте на нас.
(сремски црви)

Браћо Американци: немамо ми ништа против вас. Метак у чело и – свако својој кући.

Браћо Руси не бојте се. Срби вас чувају.

БРАЋО РУСИ ТАКО ВАМ ХРИСТА ПОШАЉИТЕ НАМ С300

Браћо Руси у име Христа пошаљите нам ракета С-300

Браћо Срби, не спуштајте главу. Дигните курац.

Бранимо све унучиће света

Брже ми градимо него што ви рушите.

ГП Црна Трава

Буђановачки специјалитет куће: крилца на жару ноћног сокола.

Буђановци – највећи авио отпад!

Буђановци - НАТО 1: 0 (очекивано, играли су на домаћем терену)

Бушићемо вам авионе као шарене балоне!

Ц, Ц, Ц, Биле, Биле?! Поред жене и Монике ухватио си се за „свастику“

Цела Америка је Моника

Цивилизација: Човеков пут од пећине до атомског склоништа.

ЦНН је и даље упоран са вестима, људи нису битни.

ЦНН & СКАЈ – лажима је крај

Црни соко ваздух сеца, ПВО га кеца!

Црно ће остати браон иако НАТО интервенише да би било розе.

ЋУТИ И ПУЦАЈ, ЈА КРЕЧИМ.

књижевник Бијаб Босиљчић

Час ме видиш, час сам на земљи.

Чекамо Ф-118. Праћкаши.

Челзи доћи код мене у склониште

Челзи реци оцу да се лечи, Европа неће да клечи

Челзи, баци тату из воза.

(Дени де Вито)

Челзи, како је бити дете масовног убице?

Српска деца

Челзи, реци оцу да се лечи, Србија не клечи!

Челзи, сакам да те акам!

Челзи, сакам да те факам!

Чему ово служи...??? А уз то и не ради...

ЧИМ ЧУЈЕТЕ СИРЕНЕ, ЗВИЖДИТЕ

Чучни Биле, у великој си нужди.

Чуо сам да Клинтон брише, и ја ћу с њим ако ме прими.
Јошка Фишер

Чуваћемо Југославију, добар је то хотел.

Чувај главу, падају авиони.

„Добро јутро Биле, где год да си. Готово!“
Аврам Израел

Да је Хитлер имао ЦНН, ја бих се сада звао Фриц

Да је лако бити Србин не би то нас запало.

Да је лимун кисео, краставац би на дрвету растао.

Да једем говна, појео би НАТО

Да ли је то било привиђење, или нам се нису вратили Миражи?
Жак Ширак

Да ли нас мрзите?

Да ли желите жртве Трећег светског рата?
Удружење жртава Другог светског рата у Југославији

Да наздравимо, бато, не може нам ништа НАТО

Да вам се овај „Ф-117А“ није мало накривио?

ДАБОГДА И ВАС СВАКЕ НОЋИ БУДИО АВРАМ ИЗРАЕЛ

Дабогда и вас свако јутро будио Аврам Израел

Дабогда ти Челзи родила Србина.

Дабогда ти се Челзи умивала ногама.

Дајемо бесплатне часове летења.
ВОЈСКА ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДАЛ' МИ ВИДИШ КАРУ НА РАДАРУ?

Далеко вам Бела кућа...

Даље нећеш проћи.

Даље руке од Југославије

Даље руке од Србије

Данас Београд, сутра = “?”

Данас ми, сутра ви!

Данас Прле и Тихи не би имали посла.

Храбри агресори, под окриљем ноћи, баце одозго ракете и – збришу.

Данас су у промет пуштени бонови за млеко у апоенима од 3, 5 и 7 долара

ДАНАС У БЕОГРАДУ, СУТРА У ВАШЕМ ГРАДУ

Данима те гледам и питам се: докле, бре, ђубре фашистичко?

Де БИЛЕ КЛИНТОНЕ, дабогда ти потенција стајала заувек као овај наш срушени мост.

Деда Мразови целог света, подигните глас против НАТО ракета

ДИВЉАШТВО

До свега овога не би дошло да је Мелин Олбрајт упознала Жику Обретковића

Добро дошли у Буђановце!

Добро вече, добро склониште

Дочекајмо и почастимо агресора Молотовљевим коктелима

Дочекали смо их домаћински!

Буђановчани

Дођи ако смеш да ти дам часове рођења и да ти стрпам у уста мог сома.
Пера Пецарош

Дођи Биле чека те Караборђе.

Опленац

Дођи Биле Клиторисе по свој Ф-117 сувенир, па га дај ћерки.

Дођи Биле, чекају те виле

Дођи Клинтоне – бићеш Моника

Дођи Клинтоне, чекам те

– Милош Обилић

Дођите – чекаћемо. Нећете се вратити

Дођите на ЗОЗОВАЧУ

Дођите на ризико

Дођите, амбалажа за повратак је гратис

Дођите, нећете се кајати

Дођох, не видех, оборих

Дођох, видех, падох.

Док је Била, биће и дебила.

Доказали смо да је Ф-117а невидљив. Никада га више нећете видети!

Докле ће НАТО авиони да ору сремачке њиве?
(Индустрија мотора и трактора Раковица)

Доле амерички хегемонизам!

ДОЛЕ НАТО БОМБЕ!

Домовина се брани срцем, животом, знањем и лепим васпитањем!

Дошао је и тај дан. Били нам је сав сјебан.

ДОЗОВИТЕ СЕ ПАМЕТИ АКО ЈЕ ИМАТЕ

Дрина више не постоји – ми чекамо
(Котор Варош Република Српска)

Душе нам не могу узети

Џаба НАТО свемирска лађа кад је Србин хаубицом гађа.

Е сад Србине: Ил' си нинџа, Ил' си минџа

Е, извини Медлин, нисмо мазохисти.

Ех да сам знао за то, да ради ПВО, не би ратово за то Косово, што не знам ни где је то.

Ех да смо онда знали за куртон!
Билови родитељи

Ех, да је Бик Који Седи устао

Ех, да сам имао "Always" са крилцима.
Ф-117А

Ех, да смо онда знали за кондоме!
– Билови родитељи!!!

Ех, да ти је мама била нероткиња

Еј, бре, цаво, јеботе, из ког си ти стрипа, ааа?

Еј, бре, САД! Вратићемо вам кад-тад.

Еј... гори крило нашег авиона!!!

Ево пилота! Биће добро печење...

Ево ти га НАТО!

Ево вам кита преко сателита

Европа није Латинска Америка

Европо 'бем те глуву!

Европо спавај – Србија је будна

Европо срамото!

ЕВРОПО, ДА ЛИ ТИ ТРЕБАЈУ ЖРТВЕ ТРЕЋЕГ СВЕТСКОГ РАТА?

Европо, докле ћеш да будеш Моника?

Европска заједница демантовала је гласине да више не постоји на пресс-конференцији у Чилеу.

Ф-117 је пуко од муке!

Ф 117 је стварно невидљив – потврдили Стиви Вондер и Реј Чарлс

Ф-117 СИЋИ ДОЛЕ СА ВИСИНЕ ДА МЕ ЖЕЉА МИНЕ
ДА ТЕ ЈЕДНО МАЛО СРПСКО ДЕТЕ ОКИНЕ

Ф-117А је срушио Синиша Михајловић из слободног ударца

Ф-117А, ха, ха, ха!!!

Ф-117А, најскупљи плуг на свету, амерички поклон Србима пред сетву

Ф117 је неопходна вијагра.

Ф117, нови тип ђубрива за војвођанске њиве.

Ф-117, ново ђубриво за војвођанске њиве.

Ф-117, то је оно право. Освежава а и гноји.

Ф-117а : 0 УУ ПВО : 2 ИДЕМО ДАЉЕ

Ф-117А ХА, ХА, ХА

Ф117А ако си невидљиви соко, ја сам кондор.

Ф117А је оборио Синиша Михајловић из слободног ударца!

Ф-117а x 2 невидљив је за Стиви Вондера

Фали ми само још једна сличица да саставим свој Ф-117а. Ви ваш нећете саставити никад.

Феминисткиње Чешке демантовале су да је Олбрајтова њихов члан.
Управник ЗОО врта у Прагу придружио се претходном демантију.

Фолкер Рије, баш си педер, поздравља те Манфред Шредер

Француска је имала Де Гола, а САД данас имају Адолфа Де Била Клинтона

Фрушка Гора победити мора!

Фундаментално обрати пажњу на Буђановце, Клинтоне

„Галеб” очерупао „Црног сокола”

ГАЂАЈТЕ МАЛО И НАС, НИЈЕСМО МИ ГУБАВИ!

Никшићани

Гађајте, и овде је Србија.

(Атина)

Гађали су топлану! Сад ће 'ладно да га попуше.

Гања соко утву златокрилу, докле соко не поломи крила

Гаспаћин Јељцин, топове – а не попове!

Где Ф-117 падне, ту трава не расте

Где падне Ф-117, ту трава не расте

Географски смо мала мета, али нам је срце ко цела планета.

ГЕТЕ, ко су ови Немци?

Голуб мира јачи од црног сокола.

Госпоћице Челзи, како је бити дете масовног убице?

Господине Тони Блеру, Срби ти се на нос серу.

ГОТОВО!

Аврам Израел

Говно једно! Овакву си земљу нашао да бомбардујеш.

Говори српски, да те цео свет бомбардује!

ГОВОРИТЕ СРПСКИ ДА ВАС ЦЕО СВЕТ БОМБАРДУЈЕ

Грачаница старија од САД

Грачаница живи

Ні Клинтон, молимо Вас друже Биле Клинтоне пошаљите нам ваше димензије. Треба да вам узмемо мере. А успут још који „Ф-117” да вам од вашег материјала направимо за вечну кућу и то по вашим стандардима. Ми радимо брзо и квалитетно по нарудбини. Квалитет и гаранција трајна. Ваши Топаловићи П.С. Радујемо се Вашем брзом одговору. Препоручите нас Вашим сарадницима, имаћете попуст.

ХАЈДЕ КАТО. АЈДЕ НАТО

Хајдуци против „Апача” 7:0

Хаварисан Ф-117... Повољно!!

Хаварисан скоро нов Ф 117, може и у деловима. Шифра авио отпад Буђановци

Хавијаре, Хавијаре, што те не издрках!

Падре де Солана

ХАВИЈАРУ СОЛАНА СТОКО НЕСЛАНА

Хер Клинтоне. Сврни на кафу.

Херојство излуђује НАТО

Хијавата вам ово неће опростити

ХИЛАРИ ДАЈ МУ МАЛО ДА СЕ БИЛИ СМИРИ

Хилари, не буди Ева Браун.

Хилари, не дај му да се коти

Хилари, не дај му да се размножава!

Хирошима и Нагасаки 1945, Лос Анђелес 1999. – Осетите и ви неку бомбу

Хитлер = Клинтон = Блер

Хитлер 41 – Клинтон 99

Хитлер је имао Еву Браун. Клинтон има Мадлен Олбрајт.

Хитлер поново рођен, живи у Америци под именом Адолф Клинтон.

Хитлер у првом рату беше само каплар, а онда фирер. Клинтон беше прво дезертер, а онда император планете. Зар то није идеал за глупо, недозрело, америчко дете?

ХИТНО ! ХИТНО ! ХИТНО!

Потребан добровољац да однесе један радио-локатор код Дивљег Била!
НАРОДЕ, СТАНИТЕ У РЕД. НЕМАМ ТОЛИКО РАДИО-ЛОКАТОРА!

Хитно мењам преостале Ф-117 за разно. Шифра: упадљиво невидљиви

Хитно продајем шофершајбну и ретровизор за Ф-117 А.
Гаја тел. 012-62-056

Хоће ли скоро тај Београдски метро? Многи Београђани су под земљом и чекају!

Хоће ли скоро тај метро, Београђани су већ под земљом и чекају!

Хоћемо мир, нећемо рат!

Хоћу и ја мало да уживам у пролећу

ХОЋУ У ШКОЛУ!

Хумано бомбардовање – како то амерички звучи!

Хвала Богу да нисам Американац

Хвала, Клинтоне, што си нас ујединио

И данас на тргу у 12

И ја имам праћку.
ПВО

И Филип Вишњић је видео вашу невидљивост.

И Хилари је укапирала.

И ја ћу бити војник кад порастем.

И ја сам га видео.
Филип Вишњић

И ЈА САМ ПВО, ИМАМ ПРАЋКУ

И ја сам ПВО... имам праћку – издржаће Батаја до краја!!!

И ми коња за фрку имамо

И ми смо Србија.
Грађани Бања Луке

И ми томаховк за Била имамо!

И над Билом ће се наћи Бил

И у свету у кошарци.
И у свету у одбојци.
И у Европи у кошарци.
И у фудбалу 2002.
И у свету срушили Ф-117А!

И у земљу кад ућемо, ми смо изнад вас.
Ресавски рудари

Ибрахим је Ругова, а НАТО је ругоба

Игралиште да, склониште не!

Или бомбардујте, или да маламо.

Има ли пилота у авиону?

Има нешто данско у трулој Америци.

Имате ли Ф118?

ИМАТЕ ЛИ ВИ МОМЦИ ПАРА ЗА ОВО ПЛАНИНАРЕЊЕ?
тетка Ђана

Имате паметне бомбе и глупу нацију

ИПАК НАС ВРТЕ ДРАГИ МОЈ ГАЛИЛЕО!

Истина је убојитија од Ф117А

ИЗ ПАКЛА: „Где су нам потписници (шиптарски) из Рамбујеа ? ...ха..ха..ха”

ИЗДРЖАЋЕ БАТАЈА ДО КРАЈА!

Идржи роћена земљо.
Грађани Бања Луке.

Изгубљена ручна бомба, породици проналазача – саучешће.

Изнад вас смо и кад под земљу ућемо.
РУДАРИ РЕМБАСА

Изнајмљујем три страшила. Маде ин УСА.

Извини тато што бесмо за НАТО!
(шетач из протеста 1996–1997)

Извините се док је још време, јер ако се наљутимо...

Извините, ми певамо

Извините, ми и даље певамо

Извините, нисмо знали да је невидљив

Ја думају што буџет дум, дум, дум.
ЈЕЉЦИН

Ја кажем Челзи лези, а она није могла да легне него села

ЈА НИСАМ ЦУКЕЛА, ЦУКЕЛА ЈЕ КЛИНТОН.
један далматинер

Ја сам локатор, гађајте ме вискијем

Ја сам локатор, попуши ми антену

ЈА сам ПРОТИВ – РАТА – МРАКА – СИРЕНА

Ја сам радио локатор, попушите ми антену

Ја сам радио локатор, радио слушам, лочем пиво

Ја сам Србин, тим се дичим, погледајте на шта личим

Ја ваше лудило не могу да делим

Ја волим своју земљу јер она је мати, нек је наша песма до слободе прати.

Је ли бато, шта то беше НАТО?

ЈЕБАЋЕМО ЧЕЛЗИ!

ЈЕБАЋЕМО НАТО, МОЈ БАТО!

Јебеш Пепси, јебеш пицу

Јебеш Србина без Ф-117.

Јебеш земљу у којој све зависи од тога хоће ли онај идиот свршити.

Јебо те САД.

Јеботе, много смо јаки!

Јебо вас Беверли Хилс, пијте пиво Пилс.

Један, два, три... попадаћете сви.

Једино Моника зна да ли Били има јаја

ЈЕДНО ПРОРОЧАНСТВО КАЖЕ ДА ЋЕ НАС СРБА ОСТАТИ
ТАМАН ТОЛИКО ДА СТАНЕМО ПОД ЈЕДНУ КРУШКУ. У ТОМ СЛУЧАЈУ:
СВИ ДРУГИ ЋЕ СТАТИ ПОД ЈЕДАН МАСЛАЧАК И ТО БЕЗ ДА СЕ ГУРАЈУ.

Јенки, идите кући

Јој ако ти ухватим пилота, лишићу га његовог живота

Јој Клинтоне носим ти слику, заклаћу и тебе и Монику

ЈУГОСЛАВИЈА - НАГАЗНА МИНА

ЈУГОСЛАВИЈО, СРБИЈО, ВОЛЕ ТЕ ТВОЈИ ЦИГАНИ!

Како си ме приметио? - пита амерички војник. Усро си се - одговара му српски војник.

Кад год Клинтон лаже људи умиру.
Патрик Бесон

Кад ја тамо, а оно Ф-117.

Кад Моника пуши у Вашингтону, дими се у Србији

КАД НА ВРБИ ЗАСВРБИ

Кад НАТО почне да пуца, ја ћу први да те опалим

Кад се Срби сложе ни НАТО им ништа не може

Кад схватите ко су Срби чешаћете се и где вас не сврби

Кад Срби пишу историју, нема неписмених.

КАД-ТАД ПЛАТИЋЕТЕ - МАКАР У НАТУРИ

Какав МИГ? Њима треба праћка!

Како Били свира саксофон? Очајно! А како ратује? Боље свира!!!

Како год да окренеш, Фрушка Гора победити мора!

Како је наша ПВО осетила невидљиви Ф-117а? Пилот се усрао од страха, па је смрдело.

Како је настао НАТО? Туцали се Били и Медлин.

Како оборити Ф 117а? Лако - уз Синалко.

Како се обара „Ф-117А“? Лако, уз СИНАЛКО.

Како сте дочекали НАТО нападе? Скромно, у кругу породице

Каква је разлика између Клинтона и Хитлера? Хитлер је био веран Еви Браун.

Каква је то сила која има дебила Била?

КАМО СРЕЋЕ ДА МУ НИСМО ЈЕБАЛИ КЕВУ.

Камо среће да му нису јебали кеву

Каубоју, Срби нису Индијанци!

Клекни Клинтоне. Устала је Србија.

КЛЕКНИ МОНИКА ЈОШ ЈЕДНОМ И ЦЕЛОГ ГА УСИСАЈ

КЛИНТОН – ХИТЛЕР НАТО – УБИЦЕ

КЛИНТОН – ПАЦОВ ОЛБРАЈТОВА – ТВОР

Клинтон – трећи антихрист

Клинтон говори два језика: енглески и којешта

Клинтон и Адолф – жртве неуспелог абортуса

Клинтон и Блер гореће у паклу. Бог је на нашој страни.

Клинтон је опијум за српски народ

КЛИНТОН НИЈЕ МУШКО

Клинтон опет изгубио авион. Оца му блесавог.

КЛИНТОН СЕ КЛИН(ТОН)ОМ ИЗБИЈА

КЛИНТОН СЕ КЛИНОМ ИЗБИЈА

Клинтон се Клинтоном избија!

Клинтоне – Хитлеру

Клинтоне ако нам пошаљеш копнене трупе набићемо ти саксофон у дупе.

Клинтоне Билу, амерички дебилу!

Клинтоне чекамо те!

Гробари са Лешћа

Клинтоне чувај се. Српкиње због тебе не могу да гледају „Есмералду“

Клинтоне чувај се. Мобилисали ме.

Бата Живојиновић

Клинтоне дабогда те прегазио трамвај ГСП

Клинтоне дабогда ти Челзи родила СРБИНА

Клинтоне деБилу.

Клинтоне добићеш

Клинтоне доћи да нам офарбаш јаја

Клинтоне доћи да нам фарбаш јаја.

Клинтоне доћи. Чека те Карађорђе.

Ошленац.

Клинтоне клекни. Србија је устала

Клинтоне ко га боље... Моника, Блер, Солана, Олбрајтова или...

Клинтоне, Лешће те чека.

Клинтоне Мурате, среће си курате!

Клинтоне направи паузу, детектор лажи ће ти експлодирати.

КЛИНТОНЕ НИЈЕ ТИ СРБИЈА МОНИКА ЛЕВИНСКИ ПА ДА ЈЕ ОКРЕЋЕШ КАКО ХОЋЕШ

Клинтоне од Срба боле муда.

Клинтоне ово ти је највећи промашај!

КЛИНТОНЕ ПОПУШИ НАМ ТОМАХАВК

Клинтоне пошто су ти га спустили, зови Монику да ти га дигне.

Клинтоне секс бој, изађи на поштен двобој!

Клинтоне сисо НАТО ти се стис'о.

КЛИНТОНЕ СТАВИЋУ ТИ ЖЕНИ ЛОКАТОР У ТОРБУ...

Клинтоне свињару, шаљи још Ф-117 да покривамо свињце.
Сремци

КЛИНТОНЕ ТИ СИ НАША МОНИКА

Клинтоне ти си српска Моника, спусти се, чекамо те!!!

Клинтоне требало је да скренеш лево код Албукеркија
(Душко Дугоушко)

КЛИНТОНЕ ТУРЧИНЕ, НАПУШИ СЕ КУРЧИНЕ

Клинтоне, буди моја Моника
(Милош Обилић – Косово)

Клинтоне, чекају те слике за читуљу.
Фото Глишић.

Клинтоне, чекамо те нестрпљиво!
Удружење погребника Србије

Клинтоне, да бог да те прегазио трамвај!
(ГСБ)

Клинтоне, да богда те силовао вагон жита

Клинтоне, дабогда те будио Аврам Израел

Клинтоне, дао Бог да ти Моника роди ванземаљца

Клинтоне, дођи да ти офарбамо јаја

Клинтоне, доби... бићеш... Моника!!!

Клинтоне, фала ти за пелцер!
Земљорадничка задруга Буђановци

КЛИНТОНЕ, ГЛАВУ ДАМО КОСОВО НЕ ДАМО

КЛИНТОНЕ, ХИТЛЕРУ! Мислите о томе

Клинтоне, и код тебе може мечка да заигра!

Клинтоне, имаш ли „Ф-118А“?

Клинтоне, кад ниси поред мене, нису ми све овце на броју!
МОНИКА

Клинтоне, курвин сине, хоћеш борбу са висине

Клинтоне, мани томахавк, доби да видиш буздован.

КЛИНТОНЕ, МАНИЈАЧЕ! И ОВАЈ ЈЕ СРБИН

Клинтоне, ми растемо.
Деца Србије.

Клинтоне, мобилисан је и Бата Живојиновић

Клинтоне, Моника је теби, а ти ћеш нама.

Клинтоне, немој нас више „браниги“
– косовски Албанци

Клинтоне, није ти ово Моника, па да клекне

Клинтоне, није ти Србија Моника Левински

Клинтоне, нисмо ми Индијанци

Клинтоне, носи своје олупине.

Клинтоне, опери МИГ-а, па седи и вози.

Клинтоне, опери зубе!

Клинтоне, пичко, пући ћеш ко дулек.

Клинтоне, попуши ми томахавк.

КЛИНТОНЕ, ПОШТО СМО ТИ ГА СПУСТИЛИ ЗОВИ МОНИКУ ДА ТИ ГА ДИГНЕ

Клинтоне, пошто смо ти га спустили (Ф117), зови Моника да ти га дигне.

Клинтоне, повуци ме за презиме!
Миле Китић

Клинтоне, прекини да бомбардујеш, хоћу да зидам!
Андрија.

Клинтоне, привиђаш ми се као Моника.
П.С. Милош Обилић.

Клинтоне, сад ти пушиш.

Клинтоне, смрди ти из уста.

Клинтоне, Србија није Моника да падне на колена пред тобом!

Клинтоне, тако сам и ја најбо.
Султан Мурат

Клинтоне, ти си наша Моника.

Клинтоне, ти што груваш можеш само да нам дуваш!

Клинтоне, убицо!

Клинтоне, видим те као Монику.
Милош Обилић, Косово

Клинтоне, закопчај шлиц – вири ти локатор!

Клинтоне, зар је „Ф-117А“ најбоље што имаш?

Клинтоне: буђави су ти авиони.

КЛИНТОНИ НАТО ЗЕМАЉА ЈЕБИТЕ СЕ!

Клинтонов број је 666

Клинтонове оцене: историја 1, географија 1, математика 1.

Књиге нас воде у свет, а бомбе уклањају са њега

Књиге спајају, а бомбе раздвајају људе

Косово је срце Југославије! Где је твоје срце највећа Колумбова грешко?

Ко пева зло не мисли – Клинтоне, научи да певаш

Ко бомбардује овај мост да му умре мајка!

Ко је оно рекао да је ђаво стерилисан?

Ко је скинуо Ф-117а??? Синиша Михајловић из слободног ударца!

Ко каже да се импотентном Клинтону ништа не диже? Коса на глави?

Ко на Србе крене, у старту се зајебао.

Ко нас хлебом, ми њега хлебом и медом. Ко нас каменом, ми њега каменчином!

Ко нема у глави има у бомбама

Ко обори Б52, бићу му Моника.

КО ПЕВА ЗЛО НЕ МИСЛИ П.С. Клинтоне научи да певаш

Ко се с НАТО-ом дружи распуст му је дужи

КО ТЕБЕ БОМБАМА ТИ ЊЕГА КЊИГАМА

Ко то каже, ко то лаже Србија је мала, није мала, није мала, Клинтон је будала

Ко високо лети, пада у Буђановце.

Ко високо лети, падне у Буђановце

Ко високо лети, Србима је на мети

Ко високо лети, у Буђановце пада!

Колико је наше срце сад се види!

Колико је велико наше срце, тек сад се види: нису нам пријатељи

КОЛУМБО ЈЕБО ТЕ. ШТО БРЕ ОТКРИ АМЕРИКУ?

Колумбо, јебем те радознала!

КОЛУМБО, ЈЕБАЛА ТЕ ИНДИЈА

Колумбо, јебем те радозналог!

Коментар РТС: „А можда убицу Солану најбоље описује надимак који су му наденули сународници: америчко ђубре“

Комплекси ваши се лече. Потрудите се, можда није касно!

Косово данас, Јерусалим сутра

Косово је Србија

Косово је Србија, а она није мала

Косово је срце Србије

Косово је српски Јерусалим

Косово је судбина планете

Косово је Вијетнам

Крагујевачка Застава почиње са производњом 117 ГТИ

Крај бомбардовању

Крива кула у Паризу настала је када је НАТО бомбардовао Призрен.

КРИВИ СМО И ЗА ТИТАНИК

Кучкин сине, Тони Блер, никад ниси био фер,
дижеш НАТО да нас рушиш,
можеш само да нам пушиш

Кук и Ведрин – куку и леле

КУКАВИЦЕ СИЋИТЕ ДОЛЕ!!!

Кукавице убијају ноћу

Кукавичке НАТО убице

Купили смо председнику столицу, ал' немамо где да је укључимо.
Сенат

Купујем „Ф-117А”. Може и у деловима

Лајковачку пругу не могу срушити.
књижевник Радован Бели Марковић

Лете ракете, ал' то им је манир,
Сремци су срушили летећи тањир,
изеш слику, Ф-117 у шљивику
(Боле Балашевић)

Лечи Челзи, пак шаљи на Косово, Србија се најебат не може.

Летите, даље, даље, летите доље, опет је српско Косово поље.

Летите, летите, ваљда ће вам порастити крила!

ЛЕЗИ ЧЕЛЗИ

Лили Мадлен

Лимарско-фарбарски радови на страним авионима, e-mail: RV_PVO gov.yu

Љету, љету авијони Аууу, беее... паде

Локатору, ја те тражим да те нађем.

Пепе ле Твор

Луди Биле, рано наша, ти си гори од усташа.

Луди Нерон је запалио Рим а још луђи Клинтон – Европу

Ма нисам запалио та три „Ф-117”, али хоћу „Ф-118”

Ма, какав Нови светски поредак. Ово је рат малограђана против Срба.

Мађионичар Били претвара звезде у кукасте крстове

Мадлен Олбрајт је најбоља пушачица!

МАДЛЕН, ЛЕПО ПЕВАШ, АЛИ ИПАК ВИШЕ ВОЛИМ ДА СЛУШАМ СИРЕНУ

Мадлен... сурова игра природе...

Мајку му фашистичку!

Мајмуне, бар зидара имамо!

Мали оглас: продајем њиву у околини Буђановаца, гратис стелт авион.

Мали огласи: бесплатно превозимо: Клинтонa, Блера, Солану, Олбрајтову.
ТАХИ Ф-117-а

Мало мало, па падне бомба, све остало су пилоти.

Мама јел' си чула детонацију? Ма јок, то су врата од лифта.
ЧЕЛЗИ

Маши крилима, маши крилима, маши крилима... Е, јеби га!

Медлин Олбрајт, наша вита јело ко ти лице нагрди бијело.

Медлин, јави ми се па да идемо на неко зезање!

Медлинка, што ме гледаш очима тетреба?

Мени фали само једна сличица да саставим Ф117, ви ваш нећете никад саставити.

Мењам 2 балканска за један светски рат.

Мењам Ф 117А за фићу уз доплату

Мењам Ф-117 за паклу цигара!

Мењам једног шигтара за два Навахо индијанца. Шифра: етничко чишћење

Мењам коришћени МИГ за хаварисани Ф-117А

Мењам НАТО за ОВК. Шифра: говно за говно

Мењам полован, хаварисан Ф-117а за пет кока носиља.
Земљорадник из Буђановца

Мењам половног фићу за половног „Ф 117А”. „Крш за крш”

Мењам старог „фићу” за Ф-117, шифра: „Крш за крш”

Мењам тешко хаварисаног „Ф-117А” за „Фићу”, уз доплату

Мењам три америчка пилота за пет литара бензина

Мењамо „Ф-117А” за паклу цигара!

Мета јача од ракета

Метар мога села, Америка цела

Ми ћемо кратко и достојанствено, а ви дуго и нуклеарно.

Ми их и даље обарамо

Ми нећемо пасти на колена као Моника!

МИ НЕМАМО ГДЕ. ОСТАЈЕМО ОВДЕ.

Ми немамо так'е бомбе, ви немате 'вака јаја

Ми нисмо савршени. Ми смо само Срби!!!

Ми њих паролама, они нас бомбама

Ми њима голубове, они нама бомбе

Ми смо мали, ал' жилави

Ми смо мали, ал' вама невидљиви фали

Ми смо победили само то њима још није јављено.

МИ СМО СРБИ ОДАВНО, А ВИ АМЕРИКАНЦИ ОД ЈУЧЕ!

Ми смо ти га спустили, нека ти га Моника дигне!

МИ СМО УХВАТИЛИ ТРОЈИЦУ ВАШИХ,
МОЖЕТЕ ЛИ ВИ ДА УХВАТИТЕ НЕКОЛИКО МИЛИОНА НАШИХ?

Ми смо већ победили само они нису обавештени

Ми смо већ победили, али то њима још није јављено
– Неле Карајлић

Ми смо већ победили, само они још нису обавештени.

Ми знамо ко су наши преци, а ви?

Мики Маус је пацов!

Мир је најпречи

Мир на Балкану, нећемо рат!

Млада, атрактивна, незаштићена дама позива правог мушкарца у своје склониште.

Мој Били нема мане, ал' нема ни мозга

Мој је видљив, ал' не пада!

Мој се тата не боји од НАТА.
(Нови Кнежевац, Војводина)

Мој си, Вокеру!

Моја породица је у склоништу, а где је ваша?

Моја улица нема склониште. Моја кућа нема подрум.
Спавам и спаваћу у свом кревету, са својим играчкама.
Јер моје склониште је Београд.

Моја зграда нема склониште, нема ни подрум,
спавам и даље у свом кревету са својим играчкама.
Моје склониште је Београд.

Моје село лепше од Париза, бомбардовано из далека, бомбардовано из близа

Молдер, истина је овде

Молдеру, врати се, сви ти верујемо!

Моника Билу, Бил нама. Повуци, потегни, исчупати не може!

Моника цуг ти је страшан, попила си му сав мозак.

Моника је добра, али је Тони бољи.

Моника је крива за све

Моника је теби, ти ћеш нама

Моника, па ти ми исиса мозак!

Бил Клинтон

Моника шта си ти уопште пушила?

Моника врати се у овални кабинет и стисни зубе

Моника, хвала ти, све си покушала.

Моника, молим те ако икако можеш врати се у Белу кућу и хитно пресеци ствар!

Моника, па ти му исиса и мозак!

Моника, па ти си му исисала мозак

Моника, Слобу је тврђи.

Моника, стисни зубе и пресеци ствар!

Моника, стисни зубе!

Моника, стисни зубе...

Моника, твоје дрипцу Билу заврнућу, бре, шију!

Морамо победити - нема нам друге!

Мост = сарадња НАТО = рушење

Мост је срушен, живео мост.

МОСТОВИ ЋЕ ВАС НАДЖИВЕТИ

Мотке у руке и правац НАТО базе широм света.

Може ли скоро тај метро? Београђани су већ под земљом и чекају!

Можеш да нам... Клинтоне

МРЗИТЕ ЛИ НАС?

„НАТО ФИЈАСКО“

НАТО стиг'о а мени се диг'о,

НАТО сићи мало на планине да те Србин окине!!!

Нацистичка Агресорска Терористичка Организација

Нацистичка Америчка Терористичка Организација

НАТО АВИОНЕ ТВОЈЕ ОБОРИСМО

На једној топовској цеви пише: „Само за невидљиве“!!!

На Косову је пронађен мир, крије се у склоништу од бомбардовања.

На продају Ф117, хаварисан, мало прешао, прва фарба.

Нацисти и Клинтон исти

Над Македонијом падају ракете, у Југославији и даље сунчано и топло

Наградна игра: Ко пронађе пет локатора добија томаhawk.

Најјачи остају, никад се не предају!

Најновији радар за откривање Стелт технологије, марке Филип Вишњић, продајем повољно.

НАЈПОВОЉНИЈЕ!!! Продаја свеже хаварисаних пилота америчке производње
по најнижим ценама на Балкану!!!

Направићемо трећи још већи!

Новосађани

Народе света, будите са нама

Народи Америке, отерајте Клинтона

Народи Енглеске, отерајте Блера

Народи Француске, отерајте Ведрина

Народи света будите са нама да сутра не изгори и планета

Народно позориште је склониште слободног духа

Наш се мали на невидљив пали

– ПВО

Наша музика је боља

Наше свиње вам се захваљују за локаторе.

НАТИСТИ – фашисти

НАТО – ајде фајронат

НАТО – напоље са Балкана

НАТО – озонска рупа у души човечанства

НАТО – убице Балкана

НАТО – УН жвака за лудака

НАТО – ваздушне снаге ОВК

НАТО, застава камиони предлаже ти модел СР-БИН-99
НАТО = Трећи Рајх
НАТО = Трећи Рајх, Клинтон = Хитлер,
Кларк = Геринг, Шредер = Химлер, Солана = Франко,
Блер = Гебелс (Берлин)

НАТО авиони опадају, нека користе ревитаблон.

НАТО ће поломити крила

НАТО цурик

НАТО и даље упорно бомбардује Приштину.
Треба им рећи да Милошевић дефинитивно није тамо!

Нато и Клинтон - гори од нациста!

НАТО и ОВК - нацисти и терористи

НАТО иди кући

НАТО је коначно одгонетнуо мистерију Бермудског троугла.
ВОЈСКА ЈУГОСЛАВИЈЕ

НАТО је људождер у Европи

НАТО је нацистички пакт

НАТО је победио..... АПРИЛИЛИЛИЛИ!

НАТО је шит и - квит

НАТО је све закувао, на крају им је ипак затребала једна жлица „вегете“.

НАТО јебаћемо вам мајку милу, попушићете нам к’о Моника Билу!

НАТО ЈУНАЦИ, СТЕРАМ ВАМ ГА МАЈЦИ!

НАТО људождери, у току је велики православни пост

НАТО људождери: у току је велики пост.

НАТО на оптуженичку клупу

НАТО НА ТИ „кита“

НАТО нас не може изненадити

НАТО ОДЛАЗИ МИРНО И БЕЗ ПАНИКЕ. ГОТОВО.
Центар за обавештавање

НАТО ОФИЦИРЕ АКО НАС ЛЕПО ЗАМОЛЕ И ПЛАТЕ ПРИМИЋЕМО НА ОБУКУ
У НАШЕ ПОДОФИЦИРСКЕ ШКОЛЕ

НАТО поздравља остатке света

НАТО пуца у бебе

НАТО пусти нас да растемо
НАТО терористи
НАТО ти си највећа хуманитарна катастрофа
НАТО ТРУПЕ – ПОЛИЖИТЕ НАМ ДУПЕ
НАТО ТРУПЕ РАЗВАЛИЋЕМО ВАМ ДУПЕ
НАТО трупе љубите ми дупе.
НАТО У БЛАТО!
НАТО у блато, СФОР у тор!
НАТО убице, уразумите се, Србија је победник
НАТО, ајде, фајронг.
НАТО, да ли сте нешто изгубили?
НАТО, дабогда те будио Аврам Израел!
НАТО, добродошли у Буђановце
(РВ и ПВО)
НАТО, ево нас.
НАТО, НА ТИ КУРАЦ
НАТО, НАТО, е па шта је, ако је НАТО није МИГ
НАТО, НАТО, е па шта је, ако ј' НАТО није МУП
НАТО, немаш ти живце за наше Дивце
НАТО, ово је твоја лабућа песма.
НАТО, ово је твоја лабудова песма
НАТО, повуци се мирно и и полако, готово је
– Центар за обавештавање
НАТО, престани да нам помажеш.
НАТО, СХВАТИ, СРБИЈА НИЈЕ МЕСТО ЗА ТЕБЕ
НАТО, вени, види и – иди.
НАТО, ВЕНИ, ВИДИ И ИДИ!!!
НАТО. Овде чудно пишу реч демократија.
НАТО-БИЛЕ НИЈЕ ТИ СРБИЈА МОНИКА, СВРШИ!!!!
НАТО-ов црни анђео = Бал вампира

Можеш да га пушиш Клинтоне, Клинтоне, Клинтоне-е-е-е

Не бојимо се ни Клинтона, ни Блера, ни осталих Солана

Не бојте се Руси, ми смо с вама

Не дамо Косово

Не дамо Србију

Не летите са AIR FRANCE у Дизниленд већ са ОЈДАНИЋ ТУРС у Буђановце

Не лом' те ми мостове. Здраво сам бесан.

ЛАЛА

НЕ МОГУ МИ НИШТА РАКЕТЕ ЈЕР ЈА САМ НЕБЕСКО ДЕТЕ

НЕ МОЖЕ НАМ НИКО НИШТА

Не можемо те лечити, ал' ћемо те спречити

(Срби из Крајине)

Не мрзим толико Теда Тарнера да му не бих креснуо Џеј Фонду.

Не плашимо се ваших Ф-117А врабаца, имамо праћке

Не плашимо се ваших Ф-иксова

Не плашимо се ваших Ф-xxx врабаца. Носимо праћке

Не плашимо се, истина је на нашој страни

Не праштај им Боже, знају шта раде.

Не рушите ми школу, боли ме

Не шаљите те трабанте.

Не треба нам ваш Мек, ми имамо тврћи.

Не ваља летети док крилца не нарасту.

„Ф-117“

Не видим те на радару, видим те у атару

Не, не, дечко, тако се не праве аероплани.

Петар Софроније

Нећемо поштедети ниједног Рајана

НЕЋУ НА ВАС ЈАЈИМА, ВРЕДНИЈА СУ ОД ВАС

Нек' нас пруске трупе пољубе у дупе.

Нека је вечна слава Француској које више нема

Нека нас НАТО трупе пољубе у дупе

НЕКА САЗНА АМЕРИКА ДА ЈЕ СРБИН ОД ЧЕЛИКА

Нека зна Америка да је Србин од челика.

Нека, Клинтоне ми ћемо Челзи

Нема нам друге, победићемо.

Нема нам спаса морамо победити!

Немамо право да се не одбранимо.

Немамо право да се зауставимо, да се не одбранимо!

Немате шансу, јер Србија је у трансу

Немогућа НАТО мисија

Немој да ми брукаш име

- Соко

Немој свашта да ми подмећете

- чудовиште из Лох Нес

Непобедив је народ који брани своју слободу

Не сме мушки да се бије, зато силује!

Невидљиви су да их и Есмералда види!

Ни Ф117 није као што је некад био.

НИ ТВОЈЕ ДЕТЕ НЕ ВОЛИ РАКЕТЕ

Ни вијагра ти неће подићи Ф-117А

Није дете печурка да расте у подруму

Није у нашем интересу да неко кокне Клинтона. И претерана радост убија.

Није важно ко нас напада, важно је да знамо шта бранимо

Ниједан Рајан неће бити спасен.

Ниједна победа света није вредна сузе детета.

Нисам печурка да растем у подруму.

ДЕЦА БЕОГРАДА

Ноћас сам сањао... Била како свира „Песму мира“ на авиону!

Н ова А лбанска Т ерористичка О рганизација

Нова линија ГСП-а Ф-117а: Нови Мексико-Буџановци

НОВА НАГРАДНА ИГРА: Скупиш 5 локатора и добијеш Томахавк – на кућну адресу

Нова српска клетва: Клинтоне да Бог да те силовао вагон жита. Зрно по зрно.

Нудим бесплатну услугу Билу Клинтону и најугледнијим члановима НАТО-а.
Управник Новог гробља

Н ужни А нални Т онијев О ртак

Н ужни А нални Т онијеви О ртаци

О Клинтоне, курвин сине, што не сиђеш у планине, да те Србин ту окине!!!
П.С. Хајдук Вељко

О лбрајтова В оли К иту, ал' кита не воли њу

Обеси се Клинтоне

Обраћете бостан пре него шљиве процветају.

ОБРИШИТЕ МИ ДУПЕ, НАТО ТРУПЕ

Обуставите Уништавање Народа СРЈ

Оца ти јебем, да ти оца јебем. Он пумпао ми плаћамо алиментацију.

Од ОВК и НАТО остаће блато.

Од Билија неће испасти добар чварак!

Од Србије Клинтону: „После јебања нема кајања!”

Од Србије не можете добити ни – шипак!

Од свих језика Клинтон најбоље разуме Моникин.

Одштета за невидљивог – 1 динар

Ој Адолфе, јебем ли ти матер, за Клинтона прави си аматер

Ој Клинтоне, кучкин сине, хоћеш борбу са висине, што не сиђеш у планине, да те Србин ту окине

Ој, Клинтоне, курвин сине, што не сиђеш у планине, да те Србин ту окине

Окрените се можда вас прати нека вест
– томахавк

Олади Биле, где ћеш против силе!

ОЛБРАЈТОВА, ЛЕПША САМ ОД ТЕБЕ.
Чудовиште из Лох Неса

Олбрајтова – педер

Олбрајтова извини не упражњавамо содомију, ово је Србија!

Олбрајтова је педер!

ОЛБРАЈТОВА КАО ПИЛОТ НА Ф-117А
Олбрајтова кучко стара, теби треба српска кара.

ОЛБРАЈТОВА КУРВО СТАРА, ТЕБИ ТРЕБА СРПСКА КАРА

Олбрајтова не уме да пуши, па нам зато НАТО куће руши!

Олбрајтова опери МИГ-а

Олбрајтова, дођи да нам фарбаш јаја

Олбрајтова, осим што изгледаш да ли и певаш као тетреб?

Олбрајтова, ухвати МИГ-а.

Она је теби, а ти ћеш нама!

Они имају невидљиве авионе, а ми имамо невидљиве бандере.
Предраг Вуковић-Пеболино

Они су пали, јер нису Србе знали.

ОПА БАТО, СЈЕБАЋЕМО НАТО

Опасност од заразе – светом се шири вирус српства.

Опет немамо избора, морамо победити

Оправљамо моделе Ф-117 и враћамо власнику дотеране.
(Утва)

Опрости им, Боже, не знају шта раде

Опрости тато што бесмо за НАТО
(шетач у протесту 1996–1997)

ОПТУЖНИЦА Подижем оптужницу, при Међународном Суду Савести и Морала, против злочинаца: 1. Бил Клинтон – главни уредник свих злодела 2. Медлин Олбрајт – десна рука главног уредника 3. Хавијер Солана – потрчко и главни извршилац 4. Вилијам Вокер – вођа специјалног злочиначког тима 5. Ричард Холбрук – потрчко и злогласник главног уредника 6. Тони Блер – један од уредника злочиначке мисије 7. Жак Ширак – један од уредника злочиначке мисије 8. Герхард Шредер – један од уредника злочиначке мисије 9. ЦНН – бастион обмана и лажи. Горе наведени се оптужују за злочине против човечности, злочине над племенитим српским народом, злочине против света и века... Коначан суд и пресуду ће донети Васколика Светска Порота. Нека им Бог помогне, ако им опростити може!

Главни тужилац

Орлови рано лете и падају у Буђановце

Орлови рано лете, а падају у Буђановце!

Откуд нама невидљив комбајн за жетву?

Откупљујем Ф-117А за старо гвожђе. Шифра: Ром из Румуније

Овде неће бити Редова Рајана.

Овде смо ми, нишки цигани, аеродром је право.

Ове године нема Ускрса, пронашли су тело.

Ови невидљиви се најлакше скидају са јачом батеријском лампом и двоцевком.

Ово је наша тешка невоља, а за НАТО је ово велика срамота.

Памела Андерсон је пала. Жртвоваћу се и са Челзи.
Прљави инспектор Блажа
Пао ти је Стелт, Клинтоне.

Павковићу – Обилићу

Пази се, Клинтоне, пуштам керу!

Пажња, пажња, стигли Руси... Победили смо... Готово!!!
Аврам Израел

Песма нас је одржала

Песмом за мир

Петар Софроније: „Ако си ти соко, онда сам ја кондор?!“

Питају стару Црногорку шта мисли о бомбардовању, а она одговара:
Синко, свуће бомбардују, но ми останамо за бруку.

Победиће љубав.

Побеђују људи, а не зграде

Погледај дом свој анђеле – Бог види све

Покварио ми се ТВ, мораћу да гледам бомбардовање с терасе.

ПОМОЗИ БОЖЕ!

Помозите Клинтоненом мозгоједцу. Умире од глади.

П опушили сте Ваздушној Одбрани

Попушили сте Ваздушну Одбрану

Попушио си и ваздушној одбрани.

Порука Савету безбедности УН: Немојте више да нас браните, ови ће нас побити

Порука солунских ратника: храброст и поштовање младе генерације

Порука за Николу Кавају: Улови нам Клинтона!!!!!!

Пошаљите нам још авиона, понестало нам је глинених голубова!

Пошаљите жене да вам поправимо гене.

Последње вести са ратишта, Бугари су ушли у Софију.

Поздрав из Србије

ПОЗДРАВ КУМАНОВУ

Праћка – ловац на невидљиве

ПРАВИТЕ КЊИГЕ А НЕ БОМБЕ

Пре би попушила тумор. Он може да буде доброћудан.

Пре него што полетите, невидљивог се сетите.

Предајемо се Били – Апри-ли-ли-ли!

Престани са бомбама, хоћу на пецање

Престаните да тестирате ваше бомбе на нашој деци

Престао да пада снег. Сад падају авиони.

Приштина-Београд-Нови Сад Југословенски бермудски троугао за НАТО

Продајем Ф117, мало прешао, скоро невидљив, може и у деловима

ПРОДАЈЕМ ХАВАРИСАН АВИОН Ф-117а (америчке производње)
НИЈЕ У ВОЗНОМ СТАЊУ, ВРЛО ПОВОЉНО!!!

БИЛ КЛИНГОН Тел: 99163545789321

Продајем хаварисане Ф 117 (шифра – не из Берковића-легална)

Продајем невидљиве ашове, грабуље и мотике.
Бућановчанин

Продајем полован Ф117А
(авио отпад)

Продајем резервне делове за Ф-117.
(Утва)

Продајем три свеже хаварисана америчка пилота.

Продајемо изврсну кремју за невидљивост.
(ПВО)

Просечан Србин се ујутро осећа као промашен човек!

Прошетајмо да се видимо и да нас свет види

П-рви В-идљиви О-дличан 5

Прво наплата ратне штете, па онда преговори

Прво српско невидљиво стакло

ПУЦА НАМ КУРАЦ ЗА СТЕЛТ

Пуцај и ћути, ја се бојим глупости

Пустите ме да одрастем, убице

ПУСТИТЕ НАС ДА СПАВАМО НА МИРУ

ПВО – Попушите Ваздушној Одбрани

ПВ-ПВО Југославије: ИЗВИНИ КОЛЕГА, НИСМО ТЕ ВИДЕЛИ

Рачун вам је лош, падаћете још

Рајане врати нам Оскара.

Рајане, размисли још једном

Рак убија – сад убија и НАТО

Рамбо, чекам те на Неретви –
Бата Живојиновић

Рат не решава ништа

Рат, најбољи бизнис САД

Разапели сте Србију на крст

Разбуцаћемо вас к'о Ал Гор Хилари.

Разлика између Хитлера и Клинтона је та што је Хитлер био веран Еви Браун.

Реци Мило, шта се то збило?

Реинкарнација? Ма какви, нисам веровао ни прошли пут.

Рекли Билу да је говно. Жив се појео!

Робин Кук – ратни злочинац

Руси дајте ракете, ми имамо мете.

РУСИ НЕ БОЈТЕ СЕ, СРБИ СУ СА ВАМА.

РУСИ СУ СТИГЛИ! ГОТОВО!
АВРАМ ИЗРАЕЛ

Руси! Пошаљите оружје, а не само делегације.

Рушићемо и даље ваше летеће лименке.
Призренке

Рушитељи ће бити рушевина

РВЈ и ПВО бољи су од НЛО

Са нама је земља ближа
(ПВО)

Са вама је распуст дужи.
ПОНАВЉАЧ

Са вером у Бога, уз Србе до гроба
(Македонија)

Са вером у Бога, уз Србију до гроба
(Скопље)

Сад цео свет зна за Југославију. Били, шта пијеш?

САД КАД НАС БОМБАМА ГАЂАЈУ СРБИ СЕ ВИШЕ НЕ СВАЂАЈУ
ЈЕР НАШЕ ГЕСЛО САОПШТАВА САМО СЛОГА СРБИНА СПАШАВА
(Бора Чорба Ђорђевић)

САД код нас падају бомбе!

Сад се Били у сузама гуши, ни Моника више неће да му пуши

Сад си видео шта значи „планинска олуја“.

Сад смо ЕГАЛ, и он је попушио.
Моника

САД?! Никад.

Само је мртав Клинтон добар Клинтон.

Само Руси имају такву технику

Само Србин Сокола Скида

Само Србин соколе скида!

Само су ваши мозгови невидљиви!

Сексуални манијаче даље руке од Србије.

Серем се НА ТО.

Сетите се Аламоа

Сетва тече по плану, имамо и Ф-117А

СФОР у тор, НАТО у блато!

Сићи доле Амери, да ти Србин узме меру!

СИЋИТЕ ДОЛЕ ГУЗЕ ЋЕ ДА БОЛЕ

Сићите доле, па ће гузе да вас боле!

Сјаши каубоју

Склоништа су се сакрила у Београд

СКУВАЋЕМО ГАЛСКОГ ПЕТЛА

Следећи је Б-2.

Слобо, слободо
Слобода и правда за све

Слободане, с тобом смо

Слушајте нас на таласима Ф117А.
Радио ПВО.

Смрт фашизму

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА ЧАЧАК

Смрт фашизму, СЛОБОДА ЧАЧКУ!

Смрт Клинтону, Моника народу!

Смрт нацизму, слобода народу

Смрт НАТиз(ц)му, слобода народу

Смртни је грех не гајити наду!

Солана, јебем те неслана!

Солана, стоко неслана.

Солун и Београд, браћа заувек

Спавај Европо. Србија је будна.

Спојише се Срем, Банат и Бачка, па Билов „Ф-117“ постаде играчка!

Спонзор састанка контакт групе је DUREX

Спремна редаљка за дрим тим.

Спусти главу Билу да осетиш силу!

СРАМ ТЕ БИЛО, АМЕРИКО.

Срби = Давид НАТО = Голијат

Срби ће славити Ускрс зато што имају јаја!

Срби нису Индијанци, нити је Србија резерват!

Срби се диве Монике како је стигла на ред поред Тони Блера.

Срби су огромна мета. Зашто ћути планета?

Срби су спасли 600 америчких и британских пилота у Другом светском рату

СРБИ СУ УЈЕЛИ ПСА – КЛИНТОНА

Срби умиру певајући!

Срби већ заборавили филм „Рат и мир“ па решио НАТО да гледамо уживо „Холивудску причу“
С К Старчински

Срби, ако вам Клинтон икад пружи руку, користите кондом Тома Ракијаш
(група Балкански троугао)

Србија – Бермудски троугао Балкана. Сад га видиш, сад га не видиш.

Србија – Бермудски троугао Балкана. Шта улети више не узлети.

Србија – Бермудски троугао Балкана. Видљиво постаје невидљиво, а невидљиво видљиво.

СРБИЈА једна фамилија

Србија ће славити Васкрс јер има јаја!

Србија до Беле куће.
Србија до Њујорка.
СРБИЈА ДО ТОКИЈА!

Србија има довољно Били Рубина.

Србија је Бермудски троугао за НАТО

Србија је Косово.

СРБИЈА ЈЕ МЕТА, ЦИЉ ЈЕ ЦЕО СВЕТ!!!

Србија је наша земља

Србија је свет

Србија је света, не боји се ракета.

Србија ми је у срцу, срце на Косову

Србија неће пасти, Косово је Србија

Србија није шака пиринча да је позоба свака врана коју донесе ветар.
МИЛОШ ОБИЛИЋ

Србија опет брани Европу

Србија против фашиста вером. А како ће они против: урагана, торнада, поплава, вулкана...

Србија Сав Свет Спашава

Србија се брани срцем

Србија Се Супроставља „Свету“.

Србијо, чувај се и моли се богу

Србин је видљив, али тешко пада.

Србин пати, пати, ал' Клинтону се неће дати

СРБИНЕ, ИЛ' СИ НИНЦА ИЛ' СИ МИНЦА

Срећа да су невидљиви

Српска песма, српско небо, бежи Били, Шиптар те јеб'о!

Срушили сте нам мост, угризите нас тамо где немамо кост!

Срушили су нам кровове. Да и нас сунце једном огреје.
Александар Чотрић

Станите, људи, ја опслужујем Била и веран сам му.
Тони Блер

Стигли смо, најebали сте.
Тихи и Прле

СТЕЛТ – синоним за смеће на сремској њиви.

СТЕЛТ – синоним за смеће на сремској земљи.

Стоп Нато Кола.

Стоп НАТО злочинцима

Стражевица брдо мало, много бомби издржало

Студент није запалио жито, а за 117-А, знамо ко је.

Судећи по Моники, Били неће ићи до краја

Судите им поштено па да их стрељамо!

Сутрашња временска прогноза: падавине местимично Ф-116, повремено Ф-117.

СУВИШЕ НИСКО ЛЕТИТЕ!
Небески народ

Сва децо света дођите у Србију.

Свака моја краљевачка тараба старија је од твоје хибридне и мутантне нације!

Свако има право на живот! Осим тебе, Били.

Све ће доћи на своје кад ђаво дође по оно двоје

Све ће доћи на своје кад ђаво дође по ово двоје

Све империје су пропале

Све на овом свету стаје у ову мету.

Све врсте лимарско-фарбарских радова на авионима стране производње.
ПВО

Свечаност рушења авиона је почела: нека се и настави са још већим жаром и још бољим резултатима.

Свега овога не би било, да је Клинтон оцац имао ситно за кондом.

Свега овога не би ни било да је Били одмах рекао истину

Светска вест: Срби су ујели пса!

Сви смо Косово

Сви смо сада мета

Свињу на вагу у Хагу.

СВРШАВАЈТЕ – па да кречимо

Ширак, не брукај Француску. Цело село је кренуло.
Астерикс

Ширак, шта би ти Де Гол рекао што си окаљао част Француске?

Шибам НАТО злотворе кроз све своје отворе.

Шта би дао да си на мом месту? Да те мрзе, а да ти се диве!

Шта ће бити с Белом кућом? Запалићу је!

Шта је Клинтоне, нестало вијагре?

Шта је Клинтоне, понестало ти вијагре?

Шта је пичке? Стиг'о Здравко Чолић!

Шта ради Србин када нађе радио локатор у свом дворишту? БАЦИ ГА КОМШИЈИ!

Шта сад љубав има с тим, кад те Били не волим
(Тони Монтано)

Шта се курчиш кад не знаш да летиш?

Шта се ту може. Американци морају да троше паре на нова оружја,
па стога морају да испуцају стара.
Али овај пут су налетели на мало тврђи орах.

Шта ви то бацате на нас, бомбе или авионе?

Шта ви то немате што ми имамо, па хоћете да нам узмете?

Шта зна дете шта је „Црни соко“? Узме праћку па гађа!

Шта зна дете шта је Црни Соко

Шта зна дете шта је Ф-117!!!

Шта зна свиња шта је сремска диња.

Штета што се никад неће срести: Бил уме тако лепо да свира саксофон,
а Адолф је сјајно играо танго...

Што ја волим тај секс. „Ф -117А“

ШТО СТЕ ДОШЛИ КАД СТЕ ЗНАЛИ ДА СТЕ ОВДЕ НАЈЕБАЛИ

Што те мама не побаци?

Што, бре, бомбардујете?

Шаховски топови против НАТО убица –
Шаховски клуб Велико Градиште

„Тиганик“ понос VI флоте!!!

Тајна рука Срба води – што не види то погоди.

Тако ми дивљих вепрића, стидим се што сам и ја Француз.
Обеликс

Тамо где су људи добре ћуди, песма се ори

Таргет-скуп у кафићу „Тајм“ – са собом понети мету

Тек сад смо сазнали да је САД дестилат срања

Тексас република

Тексашани су живи доказ да су неки Индијанци ипак туцали бизоне.

Ти ће ме бомбардујеш.

То могу само људи без историје.

Тони Блееееер, црна овца.

Тони Блер – Клинтонов кер.

Тони Блеру, јебаћу ти ћеру

Тони Блеру, јебо сам ти ћеру!

Тонију Блеру: педерчино, Србија ти неће окренути леђа.

Траже се масовне убице: Клинтон, Олбрајт, Блер, Кук, Солана...

Тражи се Клинтон, мртав или (не)жив

Треба ми још једна сличица да саставим „Ф-117“.

Трг републике 12:00 – „Они нас бомбардују а нас уби сунце“

Трст је наш.

Туђе нећемо, своје не дамо!

Туђман има рак. Клинтон има Србе.

Тврд је орах воћка чудновата, не сломи га ал' зубе поломи

У миру ме буди звоњава од сата, а у рату НАТО „томахавк“ граната

У мој град забрањујем улаз керовима и Клинтону!

У недостатку племићких лоза Американаца, њихови пријатељи Французи су
свог пријатеља Клинтона наградили и дозволили му да може користити њихову
племићку ознаку де тако да му се може обраћати са господин Де Бил.

У Подгорици је одржано ноћно такмичење „камена с рамена“ – харијер је само налетео.

У СЛУЧАЈУ ГРАЂАНСКОГ РАТА РУШИТЕ АВИОНЕ НАТА

У Србији се решава судбина планете!

У Теда Гарнера козије уши.

У животињском свету су откривене две нове врсте: Бил Клинтон, који напада и кад не треба и Медлин Олбрајт, која естетски угрожава остале животиње.

У.С. коментар: ПИЛОТ НИЈЕ ВИДЕО ДА ЈЕ НЕШТО ПОГОДИЛО АВИОН.
Наш коментар: Наравно, кад је погођен стелт мецима

Убица Били све нервознији

Убице сеју смрт, ми жито

Убијају један народ –
Виктор Иго

Убијте редова Рајана!

Убили сте истину, сада убијате децу

Ујка Сем, јебем ти ујну

УНЕСКО ЧУВА – НАТО РАЗАРА

УПРАВИ ЛАЦИЈА. СТОП. ЗАБРАНИТЕ МИХАЈЛОВИЋУ. СТОП. ДА ШУТИРА.
СТОП. ВАН ОКВИРА ГОЛА. НОН СТОП.
Весли Кларк

Уразуми се свете, каже ти дете

Ушли су у нашу кућу. Имамо ли помија за њих?

Успешно варимо америчке производе, од хамбургера до бомби

Устала је Србија, пао је Ф-117

Устала је Србија. Клекни, Клинтоне

Уступам авионску карту АВИАНО-БУЂАНОВЦИ у једном смеру

Уступам авионску карту: Авиано-Буђановци... у једном правцу.

Уз помоћ НАТО главе, Срби ће Ћеле кулу да праве.

Ваљда ће моји школски другови у Србији да се увере да сам успела у животу
– Мадлен Олбрајт

Валтер је мобилисан, чувајте се

Валтер туц'о авакса!
Ваш пораз је већи од наше победе!

Ваше бомбе су сувише мале да би разнеле наша срца

Ваше невидљиве види и Есмалда

Вечерас касне са бомбардовањем. Да им се није нешто десило?

Већи део Србије је остао без струје јер је Шредер Секач исцрпео сву електричку енергију за технодром!
Нинца Корњаче

Вени, види – пропала ствар.

Весли, одвеслаћеш мајци!

Ви би да бомбардујете. Па, није Ускрс сваки дан.

Ви имате Мек, ми имамо тврд

Ви имате паметне бомбе. Ал' народ вам је много глуп.

Ви верујете у бомбе, ми верујемо у Бога

Видео сам и чуо, драги моји српски пријатељи, да поредите Била Клинтона
са Хитлером, а то баш и није лепо. Због Хитлера.

Патрик Бесон

Видимо те!!!

– ПВО ВЈ

ВИДИТЕ ЛИ ТОМАХАВК? Мислите о томе

ВИЈЕТНАМ ДВА

Вијетнам, Ирак, Индонезија, Југославија... Ко је следећи?

Вита јела, зелен бор, чекам брзи одговор.

Били

Мало морген.

Слоба

Волео би Били Клинтон да све ово само снева.

Волим Ф 117А и радо га се сећам

Волим Олбрајтову као Кока-Колу: хладну и на столу!

Волим те Били, априли-ли-ли-ли! 1. априла 1999.

Волим те Били... апри-ли-ли-ли-ли

Волим те, Били, априлилили

ВОЛИМО ТЕ БИЛИ, АПРИЛИЛИЛИЛИ....

Волимо Француску као што је Немачка волела нас

Возите пажљиво, небески семафори су у квару!

Враћамо вам књиге, господине (Гинтер) Грас

Вратите му Монику!

Вршимо све врсте лимарских услуга. Бесплатно.

(Војска Југославије)

Вршимо све врсте лимарско-фарбарских радова на свим типовима страних авиона.
Војска Југославије

ЗА ОВУ МЕТУ НЕМАТЕ РАКЕТУ

За ово срце ви немате ракету.

За крст часни и слободу златну.

За разлику од књига бомбе не могу да буду храна духа

За Солану: мани томаховк, дођи да видиш буздован.

За Сремчицу моју милу попушила бих и Билу!!!

За све је крива Моника. „Попила му је памет“

За све постоји први пут!
ПВО

Заценили смо се од страха

Задржите осмех – то је стил Београда!

Започињите ратове, шта ће ЦНН да врти, између бејзбола и временске прогнозе?

Зар да нас јебе Моникин опушак?

Зашто америчку заставу пале свугде у свету? Мислите о томе

Зашто глупи Американци стално бомбардују Нови Сад?
Мисле да Срби у срцу Балкана формирају Нови С А Д !
Владимир Јовићевић Јов

Зашто Тони Блера, зову Баба Сера?

Засвирај Били!

Засвирај нам Биле
– Српска фрула

Зауставите бомбе! Престаните да бомбардујете, престаните да лажете!

Зауставите планету, Били мора да сиђе

Због Авијана, срам је сваког Талијана.

Знаш када ћемо да вичемо живела Америка? Па кад буде српска покрајина!!!

Знате ли разлику између Клинтона и Хитлера? Хитлер је био веран Еви Браун!

Зове се Моника, има 26 година, 130 кила и Била-дебила

Застава се захваљује Америма на материјалу и идеји за YUGO117 stealth,
невидљив за полицијске радаре.

Желите ли пљуге? Мислите о томе

Живео голуб мира... ала је укусан!

ЖИВЕЋЕ ОВАЈ НАРОД!

II Српско-енглеске паролe које нису унете у фреквенцијски речник

Do Why Me NATO (ду-вај ми НАТО)

Fuck off, наша музика је боља.

Fuck the pepsi, fuck the pizza најбоља је ГИБАНИЦА

Fuck the pepsi, fuck the pizza најбоља је сланиница

GOD IS СРБИН

Happy meal садржи: ОVK мас, fried Franch, spi pie, coffie anan

Носи се Олбрајт, код нас је all right. Пиле (група Алиса)

Оглас: Мењам једног Шиптара за два Навахо Индијанца! Шифра: Ethnic Cleaning

Амери нису више IN. Срби су у моди

DEPARTMENT ON STATE: нови назив Буђановаца.

Fuck the burger, fuck the pizza the best is гибаница!

Im sorry, F 117A вам гори.

Ћирилица из not dead!

United State of смеће

III Графити протеста против НАТО бомбардовања 1999.

на Француском културном центру

ГДЕ УЋЕМО УШЛИ СМО
(унутрашњи зид)

Fuck the France
18.5.1999.

O, bako Srbi jebu!

НАТО сељаци педери

Неша VII₁

Пица VII₂

Дуле VII₃ 10.4.1999.

PIĆKE!

Jebi se Širak!

POTERNICA
TRAŽI SE HITLEROV UNUK VILIJAM BLAJT ZVANI KLIPANTON
ZBOG RATNOG ZLOČINA
TRIBUNAL GOSPODA BOGA KOJI ŠTITI SRBE VEKOVIMA

Avionu slomiću ti krila.

Србија до Њујорка.

1389.
НАТО
1999.

Пичке француске

Француски куртони

KURVE

Siđite dole
guze će da bole

БИЛЕ „СИШИ“

СРБИЈА

ПВО Земун

NATO – JEVAĆEMO VAM MAJKU MILU
POPUŠIĆETE NAM KO MONIKA BILU.

Soyez mandit

12.5.99. НАТО 2000 \$ милијарде штета

1. Србији
2. Ц. Гори 100 милијарди \$

-
1. Р. Српској
 2. Македонији 100 милијарди \$
- L' Haine, Huni.

REPUBLIQUE CORSE.

КАД СРБИ КРЕШУ...

FILS DE PUTE

ŠIRAK, NAVIJEM TI AJFELOVU KULU U DUPE!

CHIRAC – зелено
POULE – црвено
MOUILLE – црно

„ПОКИСЛА КОКОШ“
франц. књижевни језик

„ОФУЦАНА КУРВА“
шатровачки франц. (L' argot paris)

НЕ ЛЕТИТЕ СА AIR ФРАНЦЕ У ДИЗНИЛЕНД ВЕЋ СА МРКШИЋ ТУРС У БУЃАНОВЦЕ!!!
П.С. ЖАО МИ ЈЕ ФРАНЦУСКЕ

VERUЈЕТЕ U SVOGA BOGA FLOЈДА

МАРКО МРКШИЋ
FILS DE PUTE

СРБИЈА

„СТОГ ФРАНЦУЗИ МРЗЕ ТАЈНО НАШ СЛОБОДНИ, КРШНИ КРАШ,
И ЦРВЕНЕ, КАД СЛУЧАЈНО ГОРД ОПАНАК ВИДЕ НАШ”

А. С. ПУШКИН
(1799-1837)

СРБИЈА ДО КОСМОСА!

VOUS ETES DES PUTES

ЖАК ХИТЛЕР

ПРОГРЕСИВНЕ МАСЕ

FUMIERS TUERS

АСТЕРИКС ЈЕ ДОШАО
ШИРАК НЕ БРУКАЈ ФРАНЦУЗЕ
ЦЕЛО СЕЛО ЈЕ КРЕНУЛО.

LIBERTE= \$
EGALITE= \$
FRATERNITE= \$

ГОРЕЋЕ ПАРИЗ НЕГО ШТА
В. ШЕШЕЉ

КУРВИН СИНЕ ТОНИ БЛЕР НИКАД НИСИ БИО ФЕР
ДИЖЕШ НАТО ДА НАС СРУШИШ МОЖЕШ КУРАЦ ДА НАМ ПУШИШ

Пица VII 1
Непа VII 2
Дуле VII 3

Barbara
cele noći
padale su
bombe

Žak Prever

ЈЕВЕМ ВАМ МАТЕР

GOVNA!

ИЗДРЖИ СРБИЈО ЈОШ МАЛО

на Америчкој читаоници

АМЕРИЧКА ГОВНА - МАРШ ИЗ СРБИЈЕ.

NATO FUCK OFF.
ТИТО

МОЖЕШ ДА ГА ПУШИШ КЛИНТОНЕ.

Amerika, we dont love you.

NYC
NEXT
HIROSHIMA

you motherfucker pick!
sick your mother!
sick my disk!

Хилтер Клинтон

Клинтоне, ти си наша Моника

Моника, стегни зубе!

Ево пилота. Биће добро печење! Да се мало осладимо!

- Како Били свира саксофон?

- Очајно.

- А како ратује?

- Боље свира.

Јебем ти НАТО

Попуши га, Клинтоне!

Србија до Токија

Олбрајт извини, не упражњавамо содомију!

Ово је Србија!

Ал ћемо вас карати!

Поносан сам што сам Србин!

И место у дркању курца

Ил' бомбардујте ил' да кречимо

Судите им поштено, па да их стрељамо

Клипантоне
Сомалија је била невина шала.

Olbrajtova kurvo stara,
tebi treba
SRPSKA kara
na sramotu Kontakt grupe
ispucaće tvoje dupe.

Како је куме родило?

Bila jednom četa komandosa
i svi nestali u istom danu.

ЋЕЛЗИ ДРОНФУЉИЦА

SORY, BUT ЈЕБИ ГА

NATO KILLERS.

NANCY, МИ СМО БИЛИ ОВДЕ!

FUCK USA

СМРТ S.A.D. IZMU

NATO-FUCK OFF!

ОВАКО ОСТАЈЕ КУДА ПРОЂУ СРБИ.

SERBS FOR PEACE!

Помози Бог, Дејвиде!

Наташа

Olbrajtova je peder

Косово је Србија!

Ако се Клинтону пуши имамо цигаре!

Fuck your F-117

Дрогом против томахавка

Prodajem njivu u Buđanovcima sa najboljim američkim nevidljivim đubretom!

Пусти нас да живимо!

NATO u blato!

GOVNA!

ЈЕБАЋЕМО ЧЕЛЗИ!

ЗАТВОРЕНО ЗБОГ РЕНОВИРАЊА!

NATO, you re just a piece of chichen sheat

White house garbidge!

LJUDI BEZ KALIBRA I IDEJA, SERVIRAJU NAM ISTINU CRNO-BELU!!!

ИЗДРЖИ СРБИЈО ЈОШ МАЛО

The Serbs are not Indians!

BURN HOLLYWOOD, BURN!!!

на Америчкој амбаседи

VI IMATE MEK, MI IMAMO TVRD

GO HOME

DA BOGDA CRKLA VEŠTICE OLBRAJTOVA

СРБИЈА

AMERIKO, MRZIM DA MRZIM, AL SAMI STE KRIVI

UNCLE SAM JEBA ĆEMO TI UJNU

НИСМО ВАМ МИ ИНДИЈАНЦИ, БРЕ!

Колумбо, јебем те радозналог!

ЈЕБА ĆЕМО НАТО МОЈ БАТО

MISSION IMPOSIBLE

УБИЦЕ!

АМЕРИЧКА НАЦИЈО УРАДИ МИ ФЕЛАЦИЈО

БИЛ ДЕБИЛ

NATO KILLERS.

GO HOME!

SRBI NISU INDIJANCI.

ПВО Земун

на Канадској амбаседи

NACISTIČKA
AMERIČKA
TERORISTIČKA
ORGANIZACIJA

KILLERS

REPUBLIC OF QUEBEC

CHILDKILLERS!
GO HOME!

BRIDGEKILLERS!

FUCK NATO!

на Британском културном центру

UMRITE OLOŠI

PIČKE

ПЕДЕРИ

CRVI

NATO UBICE

ЈЕВАЋЕ VAS SRBI!

FUCK OFF NATO!

ДАЈТЕ НАМ КЕВЕ ДА ИХ ГАЂАМО У БУЉУ!

БРИТАНЦИ, СТЕРАМ ВАМ ГА МАЈЦИ!

NATO KILLERS

WANTED

ТРАЖИ СЕ ВИТИ БЛАЈТ ЗВАНИ КЛИПАНТОН,
УНУК А. ХИТЛЕРА ЗБОГ ЗЛОЧИНА ПРЕД БОГОМ.

СВЕТИ ПЕТАР

на Хрватској амбасади

УБИЋЕМО VAS SVE. ČIM PRIJE, TO BOLJE.

ГДЕ СТЕ БИЛИ 24. III.

Прилог 2.

Азбучно-фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%		РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
1.	117 ГТИ	и	1	0.0112	36.	амбалажа	и	1	0.0112
2.	21. мај	и	1	0.0112	37.	Америка	и	21	0.2356
3.	= бројеви	бр	58	0.6508	38.	Американац	и	15	0.1683
4.	= празно	р	1	0.0112	39.	амерички	п	24	0.2693
5.	а	св	50	0.5611	40.	ампутација	и	1	0.0112
6.	ааа	у	1	0.0112	41.	аналан	п	2	0.0224
7.	абортус	и	1	0.0112	42.	Андерсон Памела	и	1	0.0112
8.	Авакс	и	2	0.0224	43.	Андреја	и	2	0.0224
9.	Авель	и	1	0.0112	44.	анђео	и	2	0.0224
10.	Авијано	и	4	0.0448	45.	анђео милосрђа	и	1	0.0112
11.	авијација	и	1	0.0112	46.	антена	и	2	0.0224
12.	авио	п	3	0.0336	47.	антихрист	и	1	0.0112
13.	Авио отпад	и	1	0.0112	48.	Апач	и	1	0.0112
14.	Авио-паркинг Буђановци	и	1	0.0112	49.	апеловати	гл	1	0.0112
15.	авион	и	39	0.4376	50.	апоен	и	1	0.0112
16.	авионски	п	3	0.0336	51.	апри-ли-ли-ли	у	7	0.0785
17.	агресор	и	4	0.0448	52.	април	и	1	0.0112
18.	агресорски	п	1	0.0112	53.	Астерикс	и	3	0.0336
19.	адреса	и	1	0.0112	54.	атар	и	1	0.0112
20.	аеродром	и	1	0.0112	55.	атерирати	гл	1	0.0112
21.	аероплан	и	1	0.0112	56.	Атина	и	1	0.0112
22.	акати	гл	1	0.0112	57.	атомски	п	1	0.0112
23.	ако	св	25	0.2805	58.	атрактиван	п	1	0.0112
24.	ала	у	3	0.0336	59.	аууу	у	1	0.0112
25.	Аламо	и	1	0.0112	60.	Ахилова пета	и	1	0.0112
26.	Албанац	и	2	0.0224	61.	ашов	и	1	0.0112
27.	Албанија	и	1	0.0112	62.	Б2	и	2	0.0224
28.	албански	п	1	0.0112	63.	Б52	и	1	0.0112
29.	Албукерки	и	2	0.0224	64.	Баба Сера	и	2	0.0224
30.	али	св	22	0.2468	65.	база	и	1	0.0112
31.	Алигијери Данте	и	1	0.0112	66.	Бал вампира	и	1	0.0112
32.	алиментација	и	1	0.0112	67.	Балашевић Ђорђе	и	1	0.0112
33.	ало	у	1	0.0112	68.	Балкан	и	9	0.1009
34.	Аманпур Луиз	и	1	0.0112	69.	балкански	п	2	0.0224
35.	аматер	и	1	0.0112	70.	Балкански троугао	и	1	0.0112

РЕЧ-одредница		Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница		Кат.	F	F%
71.	балон	и	1	0.0112	111.	Билов	п	7	0.0785
72.	Баљак Александар	и	1	0.0112	112.	битан	п	1	0.0112
73.	Банат	и	1	0.0112	113.	бити	гл	563	6.3180
74.	бандера	и	1	0.0112	114.	бити (тући)	гл	2	0.0224
75.	Бања Лука	и	2	0.0224	115.	Блажа	и	1	0.0112
76.	бар	р	1	0.0112	116.	блато	и	4	0.0448
77.	барјак	и	1	0.0112	117.	Блер Тони	и	22	0.2468
78.	бастион	и	1	0.0112	118.	блесав	п	1	0.0112
79.	бата	и	4	0.0448	119.	ближњи	п	1	0.0112
80.	Батаја	и	3	0.0336	120.	близак	п	1	0.0112
81.	батеријски	п	1	0.0112	121.	Бог	и	20	0.2244
82.	бацати	гл	2	0.0224	122.	божји	п	1	0.0112
83.	бацити	гл	4	0.0448	123.	бојати се	гл	8	0.0897
84.	Бачка	и	1	0.0112	124.	болети	гл	4	0.0448
85.	баш	р	4	0.0448	125.	боље	при	4	0.0448
86.	беба	и	1	0.0112	126.	бомба	и	31	0.3478
87.	Беверли Хилс	и	1	0.0112	127.	бомбардан	и	5	0.0561
88.	беее	у	1	0.0112	128.	бомбардерски	п	2	0.0224
89.	бежати	гл	3	0.0336	129.	бомбардовање	и	7	0.0785
90.	без	пре	6	0.0673	130.	бомбардовати	гл	22	0.2468
91.	бејзбол	и	1	0.0112	131.	бомбастично	при	1	0.0112
92.	Бела кућа	и	7	0.0785	132.	бомбжур	и	1	0.0112
93.	Бели анђео	и	1	0.0112	133.	бомбона	и	2	0.0224
94.	бело	п	1	0.0112	134.	бомбровече	и	1	0.0112
95.	бензин	и	1	0.0112	135.	бомбројутро	и	2	0.0224
96.	Београд	и	15	0.1683	136.	бомбсаур	и	1	0.0112
97.	Београдски метро	и	1	0.0112	137.	бон	и	1	0.0112
98.	Београђанин	и	3	0.0336	138.	бор	и	1	0.0112
99.	Берковић	и	1	0.0112	139.	борба	и	2	0.0224
100.	Берлин	и	1	0.0112	140.	борити се	гл	1	0.0112
101.	Бермудски троугао	и	6	0.0673	141.	Босиљчић Бијаб	и	1	0.0112
102.	бесан	п	1	0.0112	142.	бостан	и	1	0.0112
103.	Бесон Патрик	и	2	0.0224	143.	боц	у	2	0.0224
104.	бесплатан	п	3	0.0336	144.	бранити	гл	9	0.1009
105.	бесплатно	при	4	0.0448	145.	браон	при	1	0.0112
106.	Биг Мек	и	1	0.0112	146.	брат	и	7	0.0785
107.	бизнис	и	1	0.0112	147.	Браун Ева	и	5	0.0561
108.	бизон	и	1	0.0112	148.	брдо	и	1	0.0112
109.	Бик Који Седи	и	1	0.0112	149.	бре	у	7	0.0785
110.	Билијев	п	1	0.0112	150.	брз	п	2	0.0224

РЕЧ-одредница				РЕЧ-одредница					
Кат.	F	F%	Кат.	F	F%	Кат.	F	F%	
151.	брзо	при	3	0.0336	191.	венире	гл	3	0.0336
152.	брисати	гл	1	0.0112	192.	вепрић	и	1	0.0112
153.	британски	п	1	0.0112	193.	вера	и	4	0.0448
154.	Броз Јосип Тито	и	2	0.0224	194.	веран	п	4	0.0448
155.	број	и	2	0.0224	195.	веровати	гл	4	0.0448
156.	брука	и	1	0.0112	196.	вест	и	2	0.0224
157.	брукати	гл	2	0.0224	197.	вести	и	2	0.0224
158.	Бугарин	и	1	0.0112	198.	ветар	и	1	0.0112
159.	будала	и	1	0.0112	199.	већ	при	10	0.1122
160.	будан	п	2	0.0224	200.	вечан	п	2	0.0224
161.	будити	гл	6	0.0673	201.	вечерас	при	1	0.0112
162.	буђав	п	1	0.0112	202.	видере	гл	3	0.0336
163.	буђановачки	п	1	0.0112	203.	видети	гл	31	0.3478
164.	Буђановци	и	21	0.2356	204.	видљив	п	3	0.0336
165.	Буђановчанин	и	2	0.0224	205.	видљиво	при	2	0.0224
166.	буздован	и	2	0.0224	206.	Вијагра	и	5	0.0561
167.	бушити	гл	1	0.0112	207.	Вијетнам	и	4	0.0448
168.	вага	и	1	0.0112	208.	викати	гл	1	0.0112
169.	вагон	и	2	0.0224	209.	виле	и	1	0.0112
170.	важан	п	1	0.0112	210.	виљушка	и	1	0.0112
171.	важно	при	5	0.0561	211.	вирити	гл	1	0.0112
172.	ваздух	и	1	0.0112	212.	вирус	и	1	0.0112
173.	ваздушни	п	5	0.0561	213.	висина	и	3	0.0336
174.	Валтер	и	2	0.0224	214.	виски	и	1	0.0112
175.	ваља	при	1	0.0112	215.	високо	при	4	0.0448
176.	ваљати	гл	1	0.0112	216.	вит	п	2	0.0224
177.	ваљда	р	1	0.0112	217.	вити	гл	1	0.0112
178.	ваљда	при	1	0.0112	218.	Вишњић Филип	и	3	0.0336
179.	ван	пре	1	0.0112	219.	власник	и	1	0.0112
180.	ванземаљац	и	1	0.0112	220.	Власотинце	и	1	0.0112
181.	варити	гл	1	0.0112	221.	водити	гл	2	0.0224
182.	Васколика Светска Порота	и	1	0.0112	222.	вођа	и	1	0.0112
183.	васпитање	и	1	0.0112	223.	воз	и	1	0.0112
184.	Вашингтон	и	2	0.0224	224.	возати	гл	1	0.0112
185.	вегета	и	1	0.0112	225.	возити	гл	4	0.0448
186.	Ведрин Ибер	и	2	0.0224	226.	возни	п	1	0.0112
187.	век	и	1	0.0112	227.	Војводина	и	1	0.0112
188.	велик	п	12	0.1346	228.	војвођански	п	2	0.0224
189.	Велики пост	и	1	0.0112	229.	војник	и	6	0.0673
190.	велико	при	1	0.0112	230.	Војска Југославије	и	4	0.0448

	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%		РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
231.	Вокер Вилијам	и	2	0.0224	271.	гесло	и	1	0.0112
232.	волети	гл	19	0.2132	272.	Гете Јохан Волфганг	и	1	0.0112
233.	Вондер Стиви	и	2	0.0224	273.	глава	и	8	0.0897
234.	воћка	и	1	0.0112	274.	главни	п	4	0.0448
235.	врабац	и	2	0.0224	275.	главни тужилац	и	1	0.0112
236.	врана	и	1	0.0112	276.	глад	и	1	0.0112
237.	врат	и	1	0.0112	277.	глас	и	2	0.0224
238.	врата	и	1	0.0112	278.	гласина	и	1	0.0112
239.	вратити	гл	9	0.1009	279.	гледати	гл	6	0.0673
240.	враћати	гл	3	0.0336	280.	глинен	п	1	0.0112
241.	врба	и	1	0.0112	281.	глув	п	1	0.0112
242.	вредан (значајан)	п	2	0.0224	282.	глуп	п	5	0.0561
243.	време	и	1	0.0112	283.	глупост	и	1	0.0112
244.	временски	п	2	0.0224	284.	гнојити	гл	1	0.0112
245.	врло	при	1	0.0112	285.	го	п	1	0.0112
246.	врста	и	5	0.0561	286.	говно	и	7	0.0785
247.	врт	и	1	0.0112	287.	говорити	гл	3	0.0336
248.	вртети	гл	2	0.0224	288.	година	и	2	0.0224
249.	вршити	гл	2	0.0224	289.	голем	п	1	0.0112
250.	Вуковић Предраг - Пеђолино	и	1	0.0112	290.	Голијат	и	1	0.0112
251.	вулкан	и	1	0.0112	291.	голуб	и	4	0.0448
252.	гад	и	2	0.0224	292.	гомила	и	1	0.0112
253.	гађати	гл	7	0.0785	293.	Гор Ал	и	1	0.0112
254.	Гаја	и	1	0.0112	294.	горе	при	1	0.0112
255.	гајити	гл	1	0.0112	295.	горети	гл	2	0.0224
256.	Галеб	и	1	0.0112	296.	господин	и	4	0.0448
257.	Галилеј Галилео	и	1	0.0112	297.	госпођица	и	1	0.0112
258.	Галски петао	и	1	0.0112	298.	готово	при	6	0.0673
259.	гањати	гл	1	0.0112	299.	ГП Црна Трава	и	1	0.0112
260.	гаранција	и	1	0.0112	300.	грабуље	и	1	0.0112
261.	гвожђе	и	1	0.0112	301.	град	и	3	0.0336
262.	где	при	11	0.1234	302.	градити	гл	1	0.0112
263.	где	з	3	0.0336	303.	Градско саобраћајно Београд	и	1	0.0112
264.	где год	при	1	0.0112	304.	Градско саобраћајно предузеће	и	3	0.0336
265.	Гебелс Јозеф	и	1	0.0112	305.	грађанин	и	2	0.0224
266.	ген	и	1	0.0112	306.	грађански	п	1	0.0112
267.	генерација	и	1	0.0112	307.	грађевинско предузеће	и	1	0.0112
268.	географија	и	2	0.0224	308.	граната	и	1	0.0112
269.	географски	при	1	0.0112	309.	Грас Гинтер	и	1	0.0112
270.	Геринг Херман	и	1	0.0112	310.	гратис	п	2	0.0224

РЕЧ-одредница		Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница		Кат.	F	F%
311.	Грaчaницa	и	2	0.0224	351.	демократија	и	3	0.0336
312.	грех	и	1	0.0112	352.	демонски	п	1	0.0112
313.	грешкa	и	1	0.0112	353.	део	и	5	0.0561
314.	гроб	и	2	0.0224	354.	десити се	гл	1	0.0112
315.	гробар	и	1	0.0112	355.	десни	п	1	0.0112
316.	грувaти	гл	1	0.0112	356.	дестилaт	и	1	0.0112
317.	группa	и	2	0.0224	357.	дете	и	22	0.2468
318.	губав	п	1	0.0112	358.	детектор	и	1	0.0112
319.	гузa	и	2	0.0224	359.	детонација	и	1	0.0112
320.	гузицa	и	1	0.0112	360.	дефинитивно	при	1	0.0112
321.	гурaти	гл	1	0.0112	361.	дечкo	и	1	0.0112
322.	гушити	гл	2	0.0224	362.	дивaљ	п	1	0.0112
323.	дa	св	199	2.2331	363.	Дивaц Влaде	и	1	0.0112
324.	дa	р	12	0.1346	364.	дивити се	гл	2	0.0224
325.	дa ли	р	1	0.0112	365.	дивљaштвo	и	1	0.0112
326.	дaбoгдa	при	15	0.1683	366.	дизaти	гл	2	0.0224
327.	дaвaти	гл	1	0.0112	367.	Дизни Волт	и	1	0.0112
328.	Дaвид	и	1	0.0112	368.	Дизниленд	и	1	0.0112
329.	дaлeкo	при	14	0.1571	369.	димензија	и	1	0.0112
330.	дaлмaтинeр	и	1	0.0112	370.	димити	гл	1	0.0112
331.	дaмa	и	1	0.0112	371.	динaр	и	1	0.0112
332.	дaн	и	5	0.0561	372.	дињa	и	1	0.0112
333.	дaнaс	при	9	0.1009	373.	дирaти	гл	1	0.0112
334.	дaнски	п	1	0.0112	374.	директaн	п	1	0.0112
335.	дaти	гл	16	0.1795	375.	дићи	гл	7	0.0785
336.	двa	бр	12	0.1346	376.	дичити се	гл	1	0.0112
337.	двoбoј	и	1	0.0112	377.	длaкa	и	2	0.0224
338.	двoриштe	и	1	0.0112	378.	длaн	и	1	0.0112
339.	двoцeвкa	и	1	0.0112	379.	дo	пре	17	0.1907
340.	дe	р	1	0.0112	380.	дoбaр	п	14	0.1571
341.	дe Витo Дeни	и	1	0.0112	381.	дoбијaти	гл	1	0.0112
342.	Дe Гoл Шaрл	и	2	0.0224	382.	дoбити	гл	4	0.0448
343.	дeбил	и	8	0.0897	383.	дoбрo	при	9	0.1009
344.	дeвeт	бр	1	0.0112	384.	дoбpoвeчe	и	1	0.0112
345.	Дeдa Мрaз	и	2	0.0224	385.	дoбpoвoљaц	и	1	0.0112
346.	дeзeртeр	и	1	0.0112	386.	дoбpoдoшao	п	2	0.0224
347.	дeлeгaцијa	и	1	0.0112	387.	дoбpoјyтpo	и	1	0.0112
348.	дeлити	гл	1	0.0112	388.	дoбpoђyдaн	п	1	0.0112
349.	дeмaнт	и	1	0.0112	389.	дoвoљнo	при	2	0.0224
350.	дeмaнтoвaти	гл	2	0.0224	390.	дoзвaти	гл	1	0.0112

РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
391. дозволити	гл	1	0.0112	431. Бана	и	1	0.0112
392. док	св	4	0.0448	432. Борђевић Бора Чорба	и	1	0.0112
393. доказ	и	1	0.0112	433. ђубре	и	2	0.0224
394. доказати	гл	1	0.0112	434. ђубриво	и	2	0.0224
395. докле	св	4	0.0448	435. ђубриште	и	1	0.0112
396. долар	и	1	0.0112	436. Ђукановић Мило	и	1	0.0112
397. доле	при	8	0.0897	437. е	у	5	0.0561
398. дом	и	1	0.0112	438. ево	р	4	0.0448
399. домаћи	п	1	0.0112	439. Европа	и	12	0.1346
400. домаћински	при	1	0.0112	440. Европска заједница	и	1	0.0112
401. домовина	и	1	0.0112	441. егал	п	1	0.0112
402. донети	гл	2	0.0224	442. егзорцист	и	1	0.0112
403. доплата	и	2	0.0224	443. еј	у	3	0.0336
404. достојанствено	при	1	0.0112	444. експлодирати	гл	1	0.0112
405. дотеран	п	1	0.0112	445. електричан	п	1	0.0112
406. доћи	гл	40	0.4488	446. електрични	п	1	0.0112
407. дочекати	гл	3	0.0336	447. Енглеска	и	3	0.0336
408. драг	п	2	0.0224	448. енглески	п	1	0.0112
409. дрво	и	1	0.0112	449. енергија	и	1	0.0112
410. дресирати	гл	1	0.0112	450. Ер Франс	и	1	0.0112
411. држати	гл	1	0.0112	451. Есмалда	и	3	0.0336
412. дрим тим	и	1	0.0112	452. естетски	при	1	0.0112
413. Дрина	и	1	0.0112	453. етнички	п	1	0.0112
414. дрипац	и	1	0.0112	454. ех	у	7	0.0785
415. друг	и	2	0.0224	455. жалити	гл	1	0.0112
416. Други светски рат	и	1	0.0112	456. жалосно	при	1	0.0112
417. дружити се	гл	1	0.0112	457. жао	при	1	0.0112
418. дувати	гл	1	0.0112	458. жар	и	2	0.0224
419. дуг	п	2	0.0224	459. жвака	и	1	0.0112
420. дуго	при	1	0.0112	460. желети	гл	2	0.0224
421. дужност	и	1	0.0112	461. жеља	и	1	0.0112
422. дулек	и	1	0.0112	462. жена	и	4	0.0448
423. дум	у	3	0.0336	463. жетва	и	1	0.0112
424. думати	гл	1	0.0112	464. жив	п	1	0.0112
425. дупе	и	8	0.0897	465. живац	и	1	0.0112
426. Дурекс	и	1	0.0112	466. живети	гл	7	0.0785
427. дух	и	2	0.0224	467. Живојиновић Велимир Бата	и	7	0.0785
428. душа	и	6	0.0673	468. живот	и	4	0.0448
429. Душко Дугошко	и	1	0.0112	469. животиња	и	1	0.0112
430. ђаво	и	3	0.0336	470. животињски	п	1	0.0112

РЕЧ-одредница		Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница		Кат.	F	F%
471.	жилав	п	1	0.0112	511.	збити се	гл	1	0.0112
472.	жито	и	4	0.0448	512.	због	пре	3	0.0336
473.	жлица	и	1	0.0112	513.	збрисати	гл	1	0.0112
474.	жртва	и	3	0.0336	514.	звати	гл	8	0.0897
475.	жртвовати	гл	1	0.0112	515.	звезда	и	2	0.0224
476.	за	пре	91	1.0212	516.	звиждати	гл	1	0.0112
477.	заборавити	гл	1	0.0112	517.	звоњава	и	1	0.0112
478.	забранити	гл	1	0.0112	518.	звучати	гл	1	0.0112
479.	забрањивати	гл	1	0.0112	519.	зграда	и	2	0.0224
480.	зависити	гл	1	0.0112	520.	здраво	при	1	0.0112
481.	заврнути	гл	1	0.0112	521.	зезање	и	1	0.0112
482.	завршити	гл	1	0.0112	522.	зелен	п	1	0.0112
483.	задатак	и	1	0.0112	523.	земља	и	18	0.2019
484.	задржати	гл	1	0.0112	524.	земљорадник	и	1	0.0112
485.	заиграти	гл	1	0.0112	525.	Земљорадничка задруга Буђановци	и	1	0.0112
486.	зајебати	гл	2	0.0224	526.	зец	и	1	0.0112
487.	заклати	гл	1	0.0112	527.	зидар	и	1	0.0112
488.	закопчати	гл	1	0.0112	528.	зидати	гл	2	0.0224
489.	закувати	гл	1	0.0112	529.	златан	п	1	0.0112
490.	закуцати	гл	1	0.0112	530.	злато	и	1	0.0112
491.	замолити	гл	1	0.0112	531.	златокрил	п	1	0.0112
492.	зао	п	1	0.0112	532.	зло	и	2	0.0224
493.	западни	п	1	0.0112	533.	злогласник	и	1	0.0112
494.	запалити	гл	4	0.0448	534.	злодело	и	1	0.0112
495.	запасти	гл	1	0.0112	535.	злотвор	и	1	0.0112
496.	започињати	гл	1	0.0112	536.	злочин	и	4	0.0448
497.	зар	р	3	0.0336	537.	злочинац	и	3	0.0336
498.	зараза	и	1	0.0112	538.	злочиначки	п	4	0.0448
499.	засвирати	гл	2	0.0224	539.	знање	и	1	0.0112
500.	засврбети	гл	1	0.0112	540.	знати	гл	24	0.2693
501.	засновати	гл	1	0.0112	541.	значити	гл	1	0.0112
502.	застава	и	2	0.0224	542.	Зозовача	и	1	0.0112
503.	Застава	и	2	0.0224	543.	зоолошки врт	и	1	0.0112
504.	зато	при	3	0.0336	544.	зрно	и	2	0.0224
505.	затребати	гл	1	0.0112	545.	зуб	и	6	0.0673
506.	заувек	при	2	0.0224	546.	и	св	171	1.9189
507.	зауставити	гл	3	0.0336	547.	и даље	при	4	0.0448
508.	захваљивати	гл	2	0.0224	548.	и-меил	и	1	0.0112
509.	заценити	гл	1	0.0112	549.	иако	св	1	0.0112
510.	зашто	при	5	0.0561					

РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
550. Иго Виктор	и	1	0.0112	590. империја	и	1	0.0112
551. игра	и	3	0.0336	591. импотентан	п	1	0.0112
552. игралиште	и	1	0.0112	592. Индија	и	1	0.0112
553. играти	гл	2	0.0224	593. Индијанац	и	6	0.0673
554. играчка	и	3	0.0336	594. Индонезија	и	1	0.0112
555. идеал	и	1	0.0112	595. Индустрија мотора и трактора Раковица	и	1	0.0112
556. идеја	и	1	0.0112	596. интеллигентан	п	2	0.0224
557. идиот	и	2	0.0224	597. интелигенција	и	1	0.0112
558. из	пре	20	0.2244	598. интервенисати	гл	1	0.0112
559. из близа	при	1	0.0112	599. интерес	и	1	0.0112
560. из далека	при	1	0.0112	600. ипак	р	5	0.0561
561. изазивати	гл	1	0.0112	601. Ирак	и	2	0.0224
562. изаћи	гл	1	0.0112	602. исисати	гл	3	0.0336
563. избијати	гл	3	0.0336	603. испасти	гл	1	0.0112
564. избор	и	1	0.0112	604. испит	и	1	0.0112
565. извести	гл	1	0.0112	605. испуцати	гл	1	0.0112
566. извештај	и	1	0.0112	606. испушити	гл	2	0.0224
567. извинити	гл	8	0.0897	607. исти	п	2	0.0224
568. извињавати	гл	1	0.0112	608. истина	и	5	0.0561
569. изврстан	п	1	0.0112	609. историја	и	5	0.0561
570. извршилац	и	1	0.0112	610. исцрпети	гл	1	0.0112
571. изгледати	гл	1	0.0112	611. Италијан	и	1	0.0112
572. изгорити	гл	1	0.0112	612. ићи	гл	8	0.0897
573. изгубити	гл	4	0.0448	613. ишчупати	гл	1	0.0112
574. издржати	гл	5	0.0561	614. ја	з	235	2.6371
575. издркати	гл	1	0.0112	615. јавити	гл	3	0.0336
576. изјести	гл	1	0.0112	616. јад	и	2	0.0224
577. излуђивати	гл	1	0.0112	617. јаје	и	10	0.1122
578. између	пре	4	0.0448	618. јак	п	6	0.0673
579. изнад	пре	2	0.0224	619. јако	при	1	0.0112
580. изнајмљивати	гл	1	0.0112	620. јастреб	и	1	0.0112
581. изненадити	гл	1	0.0112	621. је ли	р	3	0.0336
582. Израел Аврам	и	9	0.1009	622. јебање	и	1	0.0112
583. икада	при	1	0.0112	623. јебати	гл	33	0.3703
584. икако	при	1	0.0112	624. јевтино	при	1	0.0112
585. или	св	12	0.1346	625. један	бр	41	0.4601
586. имати	гл	52	0.5835	626. једино	при	1	0.0112
587. име	и	3	0.0336	627. језик	и	2	0.0224
588. имитирати	гл	1	0.0112	628. јела	и	2	0.0224
589. император	и	1	0.0112				

РЕЧ-одредница				РЕЧ-одредница			
	Кат.	F	F%		Кат.	F	F%
629. Јељцин Борис	и	2	0.0224	668. као	св	22	0.2468
630. Јенки	и	1	0.0112	669. капија	и	1	0.0112
631. јер	св	11	0.1234	670. каплар	и	1	0.0112
632. Јерусалим	и	2	0.0224	671. кара	и	3	0.0336
633. јести	гл	2	0.0224	672. Карајлић Неле	и	1	0.0112
634. Јовићевић Владимир Јов	и	1	0.0112	673. карта	и	3	0.0336
635. јој	у	2	0.0224	674. касни	п	1	0.0112
636. јок	р	1	0.0112	675. касно	при	1	0.0112
637. још	при	19	0.2132	676. Ката	и	3	0.0336
638. ЈУГО117 стелт	и	1	0.0112	677. катастрофа	и	1	0.0112
639. Југославија	и	12	0.1346	678. каубој	и	4	0.0448
640. Југословенска противваздушна одбрана	и	1	0.0112	679. кафа	и	1	0.0112
641. југословенски	п	1	0.0112	680. кафић	и	1	0.0112
642. јунак	и	1	0.0112	681. квалитет	и	1	0.0112
643. јурити	гл	1	0.0112	682. квалитетно	при	1	0.0112
644. јутро	и	1	0.0112	683. квар	и	1	0.0112
645. јуче	при	1	0.0112	684. квит	при	1	0.0112
646. кабинет	и	1	0.0112	685. кева	и	2	0.0224
647. Каваја Никола	и	1	0.0112	686. кењати	гл	2	0.0224
648. кад	при	14	0.1571	687. кер	и	3	0.0336
649. кад	св	10	0.1122	688. кец	и	1	0.0112
650. кад год	при	1	0.0112	689. кило	и	1	0.0112
651. кад-тад	при	2	0.0224	690. кисео	п	1	0.0112
652. када	при	1	0.0112	691. кита	и	5	0.0561
653. казати	гл	7	0.0785	692. Китић Миле - Ф 117	и	1	0.0112
654. Каин	и	1	0.0112	693. Кларк Весли	и	3	0.0336
655. кајање	и	1	0.0112	694. клетва	и	1	0.0112
656. кајати се	гл	1	0.0112	695. клећи	гл	5	0.0561
657. какав	з	5	0.0561	696. клечати	гл	2	0.0224
658. како	при	10	0.1122	697. клин	и	1	0.0112
659. како	св	7	0.0785	698. Клинтон Бил	и	331	3.7145
660. како	з	2	0.0224	699. Клинтон Хилари	и	7	0.0785
661. какогод	при	1	0.0112	700. Клинтон Челзи	и	21	0.2356
662. камен	и	2	0.0224	701. Клинтонов	п	5	0.0561
663. камена с рамена	и	1	0.0112	702. кло(в)н	и	1	0.0112
664. каменчина	и	1	0.0112	703. клонирати	гл	2	0.0224
665. камера	и	2	0.0224	704. клупа	и	1	0.0112
666. камион	и	1	0.0112	705. Кнеза Милоша (улица)	и	1	0.0112
667. камо	при	3	0.0336	706. књига	и	7	0.0785
				707. књижевник	и	3	0.0336

РЕЧ-одредница			Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница			Кат.	F	F%
708.	ко		з	32	0.3591	748.	Крајина		и	1	0.0112
709.	код		пре	8	0.0897	749.	Крајишник		и	1	0.0112
710.	козји		п	1	0.0112	750.	краљевачки		п	1	0.0112
711.	којешта		з	1	0.0112	751.	Краљевић Марко		и	1	0.0112
712.	који		з	12	0.1346	752.	краставац		и	1	0.0112
713.	кока		и	1	0.0112	753.	кратко		при	1	0.0112
714.	Кока-Кола		и	2	0.0224	754.	кревет		и	2	0.0224
715.	кокнути		гл	1	0.0112	755.	крем		и	1	0.0112
716.	колега		и	1	0.0112	756.	кренути		гл	3	0.0336
717.	колено		и	3	0.0336	757.	креснути		гл	1	0.0112
718.	колико		при	4	0.0448	758.	кретен		и	1	0.0112
719.	Колумбо Кристофор		и	5	0.0561	759.	кречити		гл	2	0.0224
720.	Колумбов		п	1	0.0112	760.	крив		п	4	0.0448
721.	командос		и	2	0.0224	761.	крило		и	11	0.1234
722.	комбајн		и	1	0.0112	762.	крилце		и	4	0.0448
723.	коментар		и	3	0.0336	763.	крити		гл	1	0.0112
724.	комплекс		и	1	0.0112	764.	крме		и	2	0.0224
725.	комшија		и	1	0.0112	765.	кров		и	1	0.0112
726.	коначан		п	1	0.0112	766.	кроз		пре	2	0.0224
727.	коначно		при	1	0.0112	767.	крст		и	3	0.0336
728.	кондом		и	3	0.0336	768.	круг		и	3	0.0336
729.	кондор		и	2	0.0224	769.	крушка		и	1	0.0112
730.	конобар		и	2	0.0224	770.	крш		и	4	0.0448
731.	контакт		и	1	0.0112	771.	куда		при	1	0.0112
732.	коњ		и	1	0.0112	772.	Кук Робин		и	3	0.0336
733.	копнен		п	1	0.0112	773.	кукавица		и	2	0.0224
734.	користити		гл	3	0.0336	774.	кукавички		п	1	0.0112
735.	коришћен		п	1	0.0112	775.	кукаст		п	1	0.0112
736.	коса (длака)		и	1	0.0112	776.	куку		у	1	0.0112
737.	Косово		и	21	0.2356	777.	кукуруз		и	1	0.0112
738.	Косово поље		и	2	0.0224	778.	кула		и	1	0.0112
739.	косовски		п	1	0.0112	779.	Куманово		и	1	0.0112
740.	кост		и	1	0.0112	780.	купити		гл	1	0.0112
741.	костур		и	1	0.0112	781.	куповати		гл	1	0.0112
742.	кота		и	1	0.0112	782.	курат		п	1	0.0112
743.	Котор Варош		и	1	0.0112	783.	курац		и	5	0.0561
744.	кошарка		и	2	0.0224	784.	курва		и	1	0.0112
745.	крава		и	1	0.0112	785.	курвин		п	3	0.0336
746.	крагујевачки		п	1	0.0112	786.	куртон		и	2	0.0224
747.	крај		и	7	0.0785	787.	курчина		и	1	0.0112

РЕЧ-одредница				РЕЧ-одредница					
Кат.	F	F%	Кат.	F	F%	Кат.	F	F%	
788.	курчити	гл	1	0.0112	828.	личити	гл	1	0.0112
789.	кућа	и	9	0.1009	829.	лишити	гл	1	0.0112
790.	кућни	п	1	0.0112	830.	ловац	и	1	0.0112
791.	кучка	и	1	0.0112	831.	ловити	гл	1	0.0112
792.	кучкин	п	2	0.0224	832.	лоза	и	1	0.0112
793.	лабудов	п	2	0.0224	833.	локати	гл	1	0.0112
794.	Лабудова песма	и	1	0.0112	834.	локатор	и	11	0.1234
795.	лагати	гл	3	0.0336	835.	ломити	гл	1	0.0112
796.	лађа	и	1	0.0112	836.	Лос Анђелес	и	1	0.0112
797.	лаж	и	4	0.0448	837.	Лох Нес	и	3	0.0336
798.	Лајковачка пруга	и	1	0.0112	838.	лош	п	3	0.0336
799.	лако	при	4	0.0448	839.	лош	при	1	0.0112
800.	Лала	и	1	0.0112	840.	луд	п	5	0.0561
801.	лампа	и	1	0.0112	841.	лудак	и	1	0.0112
802.	Латинска Америка	и	1	0.0112	842.	лудило	и	1	0.0112
803.	Лацио	и	1	0.0112	843.	лудница	и	1	0.0112
804.	Левински Моника	и	69	0.7743	844.	љубав	и	2	0.0224
805.	лево	при	2	0.0224	845.	љубити	гл	2	0.0224
806.	легалан	п	1	0.0112	846.	људождер	и	4	0.0448
807.	леђа	и	1	0.0112	847.	људски	п	1	0.0112
808.	леле	у	1	0.0112	848.	ма	р	4	0.0448
809.	леп	п	2	0.0224	849.	мађионичар	и	1	0.0112
810.	лепо	при	4	0.0448	850.	мазохиста	и	1	0.0112
811.	лепше	при	1	0.0112	851.	мајка	и	7	0.0785
812.	летење	и	1	0.0112	852.	мајмун	и	2	0.0224
813.	летети	гл	22	0.2468	853.	макар	при	1	0.0112
814.	летећи	п	2	0.0224	854.	Македонија	и	2	0.0224
815.	Летећи циркус Монтија Пајтона	и	1	0.0112	855.	македонски	п	1	0.0112
816.	лећи	гл	3	0.0336	856.	малати	гл	1	0.0112
817.	лечити	гл	6	0.0673	857.	мали	п	12	0.1346
818.	Лешће	и	2	0.0224	858.	мало	при	16	0.1795
819.	ли	р	25	0.2805	859.	мало морген	при	1	0.0112
820.	лимарски	п	1	0.0112	860.	малограђанин	и	1	0.0112
821.	лимарско-фарбарски	п	3	0.0336	861.	мама	и	5	0.0561
822.	лименка	и	1	0.0112	862.	мана	и	1	0.0112
823.	лимун	и	1	0.0112	863.	манијак	и	2	0.0224
824.	линија	и	2	0.0224	864.	манир	и	1	0.0112
825.	литар	и	1	0.0112	865.	манити	гл	2	0.0224
826.	лифт	и	1	0.0112	866.	марка	и	1	0.0112
827.	лице	и	1	0.0112	867.	Марковић Радован Бели	и	1	0.0112

	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%		РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
868.	маслачак	и	1	0.0112	907.	многи	п	2	0.0224
869.	масован	п	3	0.0336	908.	много	при	14	0.1571
870.	математика	и	2	0.0224	909.	мобилисати	гл	6	0.0673
871.	матер	и	1	0.0112	910.	модел	и	2	0.0224
872.	материјал	и	2	0.0224	911.	можда	при	3	0.0336
873.	мати	и	1	0.0112	912.	мозак	и	6	0.0673
874.	махати	гл	3	0.0336	913.	мозгоједац	и	1	0.0112
875.	мед	и	1	0.0112	914.	мој	з	53	0.5947
876.	Међународни Суд Савести	и	1	0.0112	915.	Молдер Фокс	и	2	0.0224
877.	мејд ин УСА	при	1	0.0112	916.	молити	гл	3	0.0336
878.	мек	п	2	0.0224	917.	Молотовљев коктел	и	1	0.0112
879.	мењати	гл	16	0.1795	918.	момак	и	1	0.0112
880.	мера	и	2	0.0224	919.	Моникин	п	2	0.0224
881.	местимично	при	1	0.0112	920.	Монтано Тони	и	1	0.0112
882.	место	и	2	0.0224	921.	морати	гл	11	0.1234
883.	мета	и	11	0.1234	922.	мост	и	8	0.0897
884.	метак	и	2	0.0224	923.	мотика	и	1	0.0112
885.	метар	и	1	0.0112	924.	мотка	и	1	0.0112
886.	метро	и	2	0.0224	925.	моћи	гл	39	0.4376
887.	мечка	и	1	0.0112	926.	мрак	и	1	0.0112
888.	МИГ	и	9	0.1009	927.	мрети	гл	1	0.0112
889.	Мики Маус	и	1	0.0112	928.	мрзети	гл	5	0.0561
890.	милион	бр	1	0.0112	929.	мртав	п	3	0.0336
891.	Милошевић Слободан	и	5	0.0561	930.	муда	и	1	0.0112
892.	мина	и	1	0.0112	931.	музика	и	1	0.0112
893.	Министарство унутрашњих послова	и	1	0.0112	932.	мука	и	1	0.0112
894.	минути	гл	1	0.0112	933.	Мурат	и	2	0.0224
895.	минца	и	2	0.0224	934.	мутантан	п	1	0.0112
896.	мио	п	3	0.0336	935.	мучити	гл	1	0.0112
897.	мир	и	10	0.1122	936.	мушкарац	и	1	0.0112
898.	Мираж	и	1	0.0112	937.	мушки	п	2	0.0224
899.	мирно	при	2	0.0224	938.	на	пре	95	1.0660
900.	миротворац	и	1	0.0112	939.	набити	гл	2	0.0224
901.	мисија	и	4	0.0448	940.	Навахо индијанац	и	1	0.0112
902.	мислити	гл	9	0.1009	941.	навести	гл	1	0.0112
903.	мистерија	и	1	0.0112	942.	навијачки	п	1	0.0112
904.	Михајловић Сениша	и	4	0.0448	943.	навика	и	1	0.0112
905.	млад	п	2	0.0224	944.	нагазан	п	1	0.0112
906.	млеко	и	1	0.0112	945.	Нагасаки	и	1	0.0112
					946.	наградити	гл	1	0.0112

РЕЧ-одредница				РЕЧ-одредница					
	Кат.	F	F%		Кат.	F	F%		
947.	наградни	п	2	0.0224	987.	нациста	и	3	0.0336
948.	нагрдити	гл	1	0.0112	988.	нацистички	п	3	0.0336
949.	над	пре	3	0.0336	989.	не	р	117	1.3129
950.	нада	и	1	0.0112	990.	небески	п	3	0.0336
951.	наденути	гл	1	0.0112	991.	небо	и	1	0.0112
952.	надживети	гл	1	0.0112	992.	невидљив	п	30	0.3366
953.	надимак	и	1	0.0112	993.	невидљиво	при	2	0.0224
954.	наздравити	гл	1	0.0112	994.	невидљивост	и	2	0.0224
955.	најебати	гл	4	0.0448	995.	невоља	и	1	0.0112
956.	накривити	гл	1	0.0112	996.	него	св	9	0.1009
957.	налазити	гл	1	0.0112	997.	недовољан	п	3	0.0336
958.	налетети	гл	2	0.0224	998.	недозрео	п	1	0.0112
959.	наљутити	гл	1	0.0112	999.	недостатак	и	1	0.0112
960.	намигивати	гл	1	0.0112	1000.	нежив	п	1	0.0112
961.	наочари	и	1	0.0112	1001.	незаштићен	п	1	0.0112
962.	напад	и	1	0.0112	1002.	неидентификовани летећи објекат	и	1	0.0112
963.	нападати	гл	2	0.0224	1003.	неизлечиво	п	2	0.0224
964.	напитак	и	1	0.0112	1004.	нека	р	1	0.0112
965.	наплата	и	1	0.0112	1005.	нека	св	1	0.0112
966.	напоље	при	1	0.0112	1006.	некад	при	1	0.0112
967.	направити	гл	4	0.0448	1007.	неки	з	14	0.1571
968.	напушити	гл	1	0.0112	1008.	неколико	при	1	0.0112
969.	наравно	при	1	0.0112	1009.	немати	гл	33	0.3703
970.	нарасти	гл	1	0.0112	1010.	Немац	и	2	0.0224
971.	народ	и	18	0.2019	1011.	Немачка	и	1	0.0112
972.	Народно позориште	и	1	0.0112	1012.	немогућ	п	1	0.0112
973.	нарочито	при	1	0.0112	1013.	неопходан	п	1	0.0112
974.	наруџбина	и	1	0.0112	1014.	неписмен	п	1	0.0112
975.	насмејати	гл	1	0.0112	1015.	непобедив	п	1	0.0112
976.	насмешити се	гл	1	0.0112	1016.	непрекидно	при	1	0.0112
977.	наставити	гл	1	0.0112	1017.	нервозан	п	2	0.0224
978.	настати	гл	3	0.0336	1018.	Неретва	и	1	0.0112
979.	натист	и	1	0.0112	1019.	Нерон	и	1	0.0112
980.	НАТО (Атлантски пакт)	и	135	1.5149	1020.	нероткиња	и	1	0.0112
981.	НАТО-ов	п	1	0.0112	1021.	неслан	п	3	0.0336
982.	натура	и	1	0.0112	1022.	неспоразум	и	1	0.0112
983.	наћи	гл	4	0.0448	1023.	нестати	гл	3	0.0336
984.	научити	гл	2	0.0224	1024.	нестрпљиво	при	1	0.0112
985.	нацизам	и	2	0.0224	1025.	неуспео	п	1	0.0112
986.	нација	и	5	0.0561					

РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
1026. нешто	з	6	0.0673	1066. обарати	гл	2	0.0224
1027. ни	св	17	0.1907	1067. обезбеђење	и	1	0.0112
1028. низак	п	1	0.0112	1068. Обеликс	и	2	0.0224
1029. никад	при	7	0.0785	1069. обесити	гл	1	0.0112
1030. нико	з	2	0.0224	1070. Обилић Милош	и	6	0.0673
1031. Никшић	и	1	0.0112	1071. обмана	и	1	0.0112
1032. Никшићанин	и	2	0.0224	1072. оборити	гл	5	0.0561
1033. нинџа	и	2	0.0224	1073. образ	и	1	0.0112
1034. Нинџа Корњача	и	1	0.0112	1074. обрати	гл	2	0.0224
1035. ниско	при	1	0.0112	1075. обратити се	гл	1	0.0112
1036. нишки	п	1	0.0112	1076. Обретковић Жика	и	1	0.0112
1037. ништа	з	8	0.0897	1077. обрисати	гл	1	0.0112
1038. но	р	1	0.0112	1078. обуставити	гл	1	0.0112
1039. нов	п	11	0.1234	1079. обући	гл	1	0.0112
1040. Нови Кнежевац	и	1	0.0112	1080. овај	з	36	0.4039
1041. Нови Мексико	и	2	0.0224	1081. овакав	з	2	0.0224
1042. Нови Сад	и	3	0.0336	1082. овални	п	1	0.0112
1043. Нови светски поредак	и	1	0.0112	1083. овде	при	9	0.1009
1044. Ново гробље	и	1	0.0112	1084. овца	и	2	0.0224
1045. Новосађанин	и	1	0.0112	1085. оглас	и	2	0.0224
1046. нога	и	2	0.0224	1086. огрејати	гл	1	0.0112
1047. нон-стоп	при	1	0.0112	1087. огроман	п	1	0.0112
1048. нормалан	п	2	0.0224	1088. од	пре	49	0.5498
1049. нос	и	1	0.0112	1089. одавно	при	1	0.0112
1050. носиља	и	1	0.0112	1090. одбојка	и	1	0.0112
1051. носити	гл	4	0.0448	1091. одбрана	и	4	0.0448
1052. ноћ	и	2	0.0224	1092. одбранити	гл	2	0.0224
1053. ноћас	при	2	0.0224	1093. одвслати	гл	1	0.0112
1054. ноћни	п	2	0.0224	1094. одговарати	гл	2	0.0224
1055. ноћу	при	1	0.0112	1095. одговор	и	2	0.0224
1056. нудити	гл	1	0.0112	1096. одгонетнути	гл	1	0.0112
1057. нужан	п	2	0.0224	1097. одлазити	гл	1	0.0112
1058. нужда	и	1	0.0112	1098. одличан	п	1	0.0112
1059. нуклеарно	при	1	0.0112	1099. одмах	при	1	0.0112
1060. његов	з	5	0.0561	1100. однети	гл	1	0.0112
1061. њива	и	5	0.0561	1101. одозго	при	1	0.0112
1062. Њујорк	и	1	0.0112	1102. одрасти	гл	1	0.0112
1063. о	пре	5	0.0561	1103. одржати	гл	2	0.0224
1064. о	у	1	0.0112	1104. одштета	и	1	0.0112
1065. обавестити	гл	2	0.0224	1105. ознака	и	1	0.0112

РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
1106. озонски	п	1	0.0112	1146. орити се	гл	1	0.0112
1107. ој	у	3	0.0336	1147. ортак	и	2	0.0224
1108. Ојданић тоурс	и	1	0.0112	1148. оружје	и	2	0.0224
1109. окаљати	гл	1	0.0112	1149. освежавати	гл	1	0.0112
1110. оквир	и	1	0.0112	1150. осетити	гл	3	0.0336
1111. окинути	гл	5	0.0561	1151. осећати	гл	1	0.0112
1112. око	и	1	0.0112	1152. осим	пре	2	0.0224
1113. околина	и	1	0.0112	1153. Оскар	и	1	0.0112
1114. окренути	гл	3	0.0336	1154. ослободилачка војска Косова	и	5	0.0561
1115. окретати	гл	1	0.0112	1155. осмех	и	1	0.0112
1116. окриље	и	1	0.0112	1156. остављати	гл	1	0.0112
1117. оладити	гл	1	0.0112	1157. остајати	гл	2	0.0224
1118. Олбрајт Медлин	и	34	0.3815	1158. остали	п	2	0.0224
1119. Олвејс	и	1	0.0112	1159. остало	при	1	0.0112
1120. олуја	и	1	0.0112	1160. остатак	и	1	0.0112
1121. олупина	и	2	0.0224	1161. остати	гл	6	0.0673
1122. он	з	108	1.2119	1162. отац	и	6	0.0673
1123. онај	з	2	0.0224	1163. отварати	гл	1	0.0112
1124. онда	при	9	0.1009	1164. отвор	и	1	0.0112
1125. опа	у	1	0.0112	1165. отерати	гл	3	0.0336
1126. опадати	гл	1	0.0112	1166. откопчавати	гл	1	0.0112
1127. опалити	гл	1	0.0112	1167. откривање	и	1	0.0112
1128. опасност	и	1	0.0112	1168. открити	гл	4	0.0448
1129. опет	при	4	0.0448	1169. откуд	при	1	0.0112
1130. опијум	и	1	0.0112	1170. откупљивати	гл	1	0.0112
1131. описивати	гл	1	0.0112	1171. отпад	и	3	0.0336
1132. Опленац	и	2	0.0224	1172. отуд	при	1	0.0112
1133. оправити	гл	1	0.0112	1173. офарбати	гл	2	0.0224
1134. оправљати	гл	1	0.0112	1174. официр	и	1	0.0112
1135. опрати	гл	4	0.0448	1175. оцена	и	1	0.0112
1136. опростити	гл	5	0.0561	1176. очајно	при	1	0.0112
1137. опслуживати	гл	1	0.0112	1177. очекивано	при	1	0.0112
1138. оптуженички	п	1	0.0112	1178. очерупати	гл	1	0.0112
1139. оптуживати	гл	1	0.0112	1179. па	св	30	0.3366
1140. оптужница	и	2	0.0224	1180. Павковић Небојша	и	1	0.0112
1141. опушак	и	1	0.0112	1181. падавина	и	1	0.0112
1142. орао	и	2	0.0224	1182. падавичар	и	1	0.0112
1143. орати	гл	1	0.0112	1183. падати	гл	14	0.1571
1144. орах	и	2	0.0224	1184. пажљиво	при	1	0.0112
1145. организација	и	3	0.0336	1185. пажња	и	3	0.0336

РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
1186. пазити	гл	1	0.0112	1226. пиво	и	2	0.0224
1187. Паја Патак	и	2	0.0224	1227. пилот	и	13	0.1458
1188. пак	св	1	0.0112	1228. Пилс	и	1	0.0112
1189. пакао	и	4	0.0448	1229. Пинтер Харолд	и	1	0.0112
1190. пакт	и	2	0.0224	1230. пиринач	и	1	0.0112
1191. памет	и	2	0.0224	1231. писати	гл	3	0.0336
1192. паметан	п	2	0.0224	1232. питати	гл	4	0.0448
1193. паника	и	1	0.0112	1233. пити	гл	2	0.0224
1194. панталоне	и	1	0.0112	1234. пица	и	1	0.0112
1195. пар	и	1	0.0112	1235. пичка	и	2	0.0224
1196. паре	и	3	0.0336	1236. пиш-пауза	и	1	0.0112
1197. Париз	и	2	0.0224	1237. план	и	1	0.0112
1198. парк из доба јуре	и	1	0.0112	1238. планета	и	7	0.0785
1199. парола	и	1	0.0112	1239. планина	и	4	0.0448
1200. пас	и	2	0.0224	1240. планинарење	и	1	0.0112
1201. пасји	п	1	0.0112	1241. планински	п	1	0.0112
1202. пасти	гл	19	0.2132	1242. плата	и	1	0.0112
1203. патетичан	п	1	0.0112	1243. платити	гл	1	0.0112
1204. патити	гл	2	0.0224	1244. плаћати	гл	1	0.0112
1205. патка	и	3	0.0336	1245. плашити	гл	5	0.0561
1206. патријарх Павле	и	1	0.0112	1246. племенит	п	1	0.0112
1207. пауза	и	1	0.0112	1247. племићки	п	2	0.0224
1208. пацов	и	2	0.0224	1248. плуг	и	2	0.0224
1209. певати	гл	9	0.1009	1249. пљуга	и	1	0.0112
1210. педер	и	3	0.0336	1250. по	пре	11	0.1234
1211. педерчина	и	1	0.0112	1251. побацити	гл	1	0.0112
1212. пелцер	и	1	0.0112	1252. победа	и	2	0.0224
1213. Пепе ле Твор	и	1	0.0112	1253. победити	гл	14	0.1571
1214. Пепси	и	1	0.0112	1254. победник	и	1	0.0112
1215. Пера Пецарош	и	1	0.0112	1255. побеђивати	гл	1	0.0112
1216. песма	и	8	0.0897	1256. побити	гл	1	0.0112
1217. Песма мира	и	1	0.0112	1257. повољно	при	4	0.0448
1218. пет	бр	3	0.0336	1258. повратак	и	1	0.0112
1219. Петао Софроније	и	2	0.0224	1259. повремено	при	1	0.0112
1220. Петровић Ђорђе Карађорђе	и	2	0.0224	1260. повући	гл	3	0.0336
1221. пећина	и	1	0.0112	1261. погледати	гл	2	0.0224
1222. пецаљка	и	1	0.0112	1262. погодити	гл	5	0.0561
1223. пецање	и	1	0.0112	1263. под	пре	8	0.0897
1224. печење	и	1	0.0112	1264. Подгорица	и	1	0.0112
1225. печурка	и	2	0.0224	1265. подизати	гл	1	0.0112

РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
1266. подићи	гл	3	0.0336	1306. попуст	и	1	0.0112
1267. подметати	гл	1	0.0112	1307. попушити	гл	14	0.1571
1268. подофицирски	п	1	0.0112	1308. пораз	и	1	0.0112
1269. подрум	и	4	0.0448	1309. пораста	гл	2	0.0224
1270. поздрав	и	2	0.0224	1310. поред	пре	4	0.0448
1271. поздрављати	гл	2	0.0224	1311. поредити	гл	1	0.0112
1272. позивати	гл	1	0.0112	1312. породица	и	3	0.0336
1273. познат	при	1	0.0112	1313. порука	и	3	0.0336
1274. позобати	гл	1	0.0112	1314. посао	и	2	0.0224
1275. појести	гл	2	0.0224	1315. посело	и	1	0.0112
1276. покварити	гл	1	0.0112	1316. послати	гл	10	0.1122
1277. поклон	и	2	0.0224	1317. после	при	1	0.0112
1278. покрајина	и	1	0.0112	1318. последњи	п	3	0.0336
1279. покривати	гл	1	0.0112	1319. послован	п	1	0.0112
1280. покрити	гл	1	0.0112	1320. пост	и	1	0.0112
1281. покушати	гл	1	0.0112	1321. пост скриптур	при	5	0.0561
1282. полако	при	1	0.0112	1322. постајати	гл	1	0.0112
1283. полетети	гл	1	0.0112	1323. постати	гл	1	0.0112
1284. полизати	гл	1	0.0112	1324. постојати	гл	3	0.0336
1285. политика	и	1	0.0112	1325. потврдити	гл	1	0.0112
1286. полицијски	п	1	0.0112	1326. потегнути	гл	1	0.0112
1287. полован	п	3	0.0336	1327. потенција	и	1	0.0112
1288. поломити	гл	3	0.0336	1328. потписник	и	1	0.0112
1289. полудети	гл	2	0.0224	1329. потребан	п	1	0.0112
1290. пољубити	гл	4	0.0448	1330. потрудити се	гл	1	0.0112
1291. помагати	гл	1	0.0112	1331. потрчко	и	2	0.0224
1292. помије	и	1	0.0112	1332. почасан	п	1	0.0112
1293. помоћ	и	2	0.0224	1333. почастити	гл	1	0.0112
1294. помоћи	гл	3	0.0336	1334. почети	гл	4	0.0448
1295. понављач	и	1	0.0112	1335. почињати	гл	1	0.0112
1296. понестати	гл	2	0.0224	1336. поштедети	гл	1	0.0112
1297. понети	гл	1	0.0112	1337. поштен	п	1	0.0112
1298. поново	при	1	0.0112	1338. поштено	при	1	0.0112
1299. понос	и	1	0.0112	1339. пошто	при	2	0.0224
1300. поп	и	1	0.0112	1340. пошто	св	1	0.0112
1301. попадати	гл	1	0.0112	1341. поштовање	и	1	0.0112
1302. попити	гл	2	0.0224	1342. правац	и	3	0.0336
1303. поплава	и	1	0.0112	1343. правда	и	1	0.0112
1304. поправити	гл	1	0.0112	1344. прави	п	2	0.0224
1305. поправљати	гл	1	0.0112	1345. правити	гл	4	0.0448

РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
1346. право	и	6	0.0673	1386. при	пре	1	0.0112
1347. православан	п	1	0.0112	1387. приватан	п	1	0.0112
1348. православац	и	1	0.0112	1388. привиђати се	гл	1	0.0112
1349. праг	и	1	0.0112	1389. привиђење	и	1	0.0112
1350. Праг	и	1	0.0112	1390. придружити	гл	1	0.0112
1351. пратити	гл	2	0.0224	1391. Призрен	и	1	0.0112
1352. праћка	и	8	0.0897	1392. Призренка	и	1	0.0112
1353. праћкаш	и	1	0.0112	1393. пријатељ	и	4	0.0448
1354. праштати	гл	1	0.0112	1394. приметити	гл	1	0.0112
1355. пре	пре	3	0.0336	1395. примити	гл	2	0.0224
1356. пребацивати	гл	1	0.0112	1396. принцип	и	1	0.0112
1357. пребројати	гл	1	0.0112	1397. природа	и	1	0.0112
1358. превазићи	гл	1	0.0112	1398. Приштина	и	2	0.0224
1359. превозити	гл	1	0.0112	1399. Прле	и	3	0.0336
1360. прегазити	гл	2	0.0224	1400. Прљави инспектор Блажа	и	1	0.0112
1361. преговарач	и	1	0.0112	1401. пробати	гл	1	0.0112
1362. преговор	и	1	0.0112	1402. прогноза	и	2	0.0224
1363. пред	пре	3	0.0336	1403. продавати	гл	12	0.1346
1364. предавати	гл	2	0.0224	1404. продаја	и	1	0.0112
1365. предак	и	1	0.0112	1405. проза	и	1	0.0112
1366. предлагати	гл	1	0.0112	1406. прозор	и	1	0.0112
1367. председник	и	2	0.0224	1407. производ	и	1	0.0112
1368. презиме	и	1	0.0112	1408. производња	и	5	0.0561
1369. прек	п	1	0.0112	1409. пролеће	и	1	0.0112
1370. прекинути	гл	2	0.0224	1410. промашај	и	1	0.0112
1371. преко	пре	2	0.0224	1411. промашен	п	1	0.0112
1372. премазивање	и	1	0.0112	1412. промет	и	1	0.0112
1373. пренос	и	1	0.0112	1413. проналазач	и	1	0.0112
1374. преостао	п	1	0.0112	1414. пронаћи	гл	3	0.0336
1375. препознати	гл	2	0.0224	1415. пропасти	гл	2	0.0224
1376. препоручити	гл	1	0.0112	1416. пророчанство	и	1	0.0112
1377. прес-конференција	и	1	0.0112	1417. просечан	п	1	0.0112
1378. пресећи	гл	2	0.0224	1418. протест	и	2	0.0224
1379. престати	гл	6	0.0673	1419. против	пре	13	0.1458
1380. пресуда	и	1	0.0112	1420. Против ваздушна одбрана	и	16	0.1795
1381. претварати	гл	1	0.0112	1421. Против ваздушна одбрана Војске Југославије	и	1	0.0112
1382. претеран	п	1	0.0112	1422. проћи	гл	1	0.0112
1383. претходан	п	1	0.0112	1423. процветати	гл	1	0.0112
1384. претходник	и	1	0.0112	1424. прошетати	гл	1	0.0112
1385. прећи	гл	2	0.0224				

РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
1425. прошли	п	1	0.0112	1465. разум	и	3	0.0336
1426. прст	и	1	0.0112	1466. разумети	гл	1	0.0112
1427. пруга	и	1	0.0112	1467. Рајан	и	6	0.0673
1428. пружити	гл	1	0.0112	1468. рак	и	2	0.0224
1429. пруски	п	1	0.0112	1469. ракета	и	13	0.1458
1430. психијатар	и	2	0.0224	1470. Раковица	и	1	0.0112
1431. пуј	у	1	0.0112	1471. Рамбо	и	2	0.0224
1432. пумпати	гл	1	0.0112	1472. Рамбује	и	1	0.0112
1433. пустити	гл	4	0.0448	1473. рана	и	2	0.0224
1434. пустоловина	и	1	0.0112	1474. рано	при	2	0.0224
1435. пут	и	4	0.0448	1475. распуст	и	2	0.0224
1436. пут	при	1	0.0112	1476. расти	гл	7	0.0785
1437. пући	гл	4	0.0448	1477. рат	и	13	0.1458
1438. пуцати	гл	5	0.0561	1478. Рат и мир (дело)	и	1	0.0112
1439. пушачица	и	1	0.0112	1479. ратиште	и	1	0.0112
1440. пушење	и	1	0.0112	1480. ратни	п	3	0.0336
1441. пушити	гл	10	0.1122	1481. ратник	и	1	0.0112
1442. пуштати	гл	1	0.0112	1482. Ратно ваздухопловство Југославије	и	1	0.0112
1443. рад	и	4	0.0448	1483. ратовати	гл	4	0.0448
1444. радар	и	4	0.0448	1484. рачун	и	1	0.0112
1445. радио	и	4	0.0448	1485. рачунати	гл	1	0.0112
1446. Радио ПВО	и	1	0.0112	1486. РВ и ПВО	и	3	0.0336
1447. Радио телевизија Србије	и	2	0.0224	1487. РВ_ПВО гов.ју	и	1	0.0112
1448. радио-локатор	и	2	0.0224	1488. ревитаблон	и	1	0.0112
1449. радити	гл	8	0.0897	1489. ред	и	5	0.0561
1450. радо	при	1	0.0112	1490. редаљка	и	1	0.0112
1451. радовати се	гл	1	0.0112	1491. резерват	и	1	0.0112
1452. радознао	п	2	0.0224	1492. резервни	п	1	0.0112
1453. радост	и	1	0.0112	1493. резултат	и	1	0.0112
1454. разапети	гл	1	0.0112	1494. реинкарнација	и	1	0.0112
1455. разарати	гл	1	0.0112	1495. реј бан	п	1	0.0112
1456. разбити	гл	1	0.0112	1496. река	и	1	0.0112
1457. разбуцати	гл	1	0.0112	1497. Рембас	и	1	0.0112
1458. развалити	гл	2	0.0224	1498. република	и	1	0.0112
1459. раздвајати	гл	1	0.0112	1499. Република Српска	и	1	0.0112
1460. разлика	и	4	0.0448	1500. ресавски	п	1	0.0112
1461. размислити	гл	1	0.0112	1501. ретровизор	и	1	0.0112
1462. размножавати се	гл	1	0.0112	1502. рећи	гл	11	0.1234
1463. разнети	гл	1	0.0112	1503. реч	и	1	0.0112
1464. разни	п	1	0.0112				

РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
1504. решавати	гл	2	0.0224	1544. само	св	5	0.0561
1505. решити	гл	1	0.0112	1545. сањати	гл	2	0.0224
1506. риба	и	3	0.0336	1546. саопштгавати	гл	1	0.0112
1507. ризико	и	1	0.0112	1547. сарадник	и	1	0.0112
1508. Рије Фолкер	и	1	0.0112	1548. сарадња	и	1	0.0112
1509. Рим	и	1	0.0112	1549. саставити	гл	5	0.0561
1510. род	и	1	0.0112	1550. састанак	и	1	0.0112
1511. родитељ	и	3	0.0336	1551. сат	и	2	0.0224
1512. родити	гл	7	0.0785	1552. сатански	п	1	0.0112
1513. розе	при	1	0.0112	1553. сателит	и	1	0.0112
1514. Ром	и	1	0.0112	1554. саучешће	и	1	0.0112
1515. рођење	и	1	0.0112	1555. свађати се	гл	1	0.0112
1516. Рубин Џејмс	и	1	0.0112	1556. сваки	з	9	0.1009
1517. ругоба	и	1	0.0112	1557. сварити	гл	1	0.0112
1518. Ругова Ибрахим	и	2	0.0224	1558. свастика	и	2	0.0224
1519. рудар	и	2	0.0224	1559. свашта	з	1	0.0112
1520. рука	и	8	0.0897	1560. свеже	при	2	0.0224
1521. Румунија	и	1	0.0112	1561. свемирски	п	1	0.0112
1522. рупа	и	1	0.0112	1562. свет	и	32	0.3591
1523. Рус	и	12	0.1346	1563. свет	п	1	0.0112
1524. ручни	п	1	0.0112	1564. светиња	и	1	0.0112
1525. рушевина	и	1	0.0112	1565. светски	п	2	0.0224
1526. рушење	и	3	0.0336	1566. свечаност	и	1	0.0112
1527. рушитељ	и	1	0.0112	1567. свиња	и	4	0.0448
1528. рушити	гл	8	0.0897	1568. свињар	и	1	0.0112
1529. с	пре	39	0.4376	1569. свињац	и	1	0.0112
1530. С-300	и	2	0.0224	1570. свињски	п	1	0.0112
1531. С. К. Старчински	и	1	0.0112	1571. свирати	гл	4	0.0448
1532. сав	з	48	0.5386	1572. свићи	гл	1	0.0112
1533. Савезна Република Југославија	и	1	0.0112	1573. свој	з	26	0.2917
1534. Савет безбедности УН	и	1	0.0112	1574. сврбети	гл	1	0.0112
1535. савршен	п	1	0.0112	1575. сврнути	гл	1	0.0112
1536. саграђивати	гл	1	0.0112	1576. свршавати	гл	1	0.0112
1537. сад	при	22	0.2468	1577. свршити	гл	2	0.0224
1538. сазнати	гл	2	0.0224	1578. свугде	при	1	0.0112
1539. сакам да	гл	2	0.0224	1579. свуд	при	1	0.0112
1540. сакрити	гл	1	0.0112	1580. свуда	при	1	0.0112
1541. саксофон	и	3	0.0336	1581. се	з	121	1.3578
1542. сам	п	2	0.0224	1582. се	р	2	0.0224
1543. само	при	20	0.2244	1583. седети	гл	4	0.0448

РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
1584. сејати	гл	1	0.0112	1624. слава	и	2	0.0224
1585. секс	и	1	0.0112	1625. славити	гл	2	0.0224
1586. секс бој	и	1	0.0112	1626. сладак	п	1	0.0112
1587. сексуалан	п	1	0.0112	1627. слати	гл	3	0.0336
1588. село	и	4	0.0448	1628. следећи	п	3	0.0336
1589. семафор	и	1	0.0112	1629. слика	и	3	0.0336
1590. сенат	и	1	0.0112	1630. сличица	и	3	0.0336
1591. сетва	и	3	0.0336	1631. слобода	и	8	0.0897
1592. сетити се	гл	3	0.0336	1632. Слобода Чачак	и	1	0.0112
1593. сећати се	гл	1	0.0112	1633. слободан	п	4	0.0448
1594. сецати	гл	1	0.0112	1634. слога	и	1	0.0112
1595. Си-Ен-Ен	и	6	0.0673	1635. сложити	гл	1	0.0112
1596. сила	и	6	0.0673	1636. сломити	гл	5	0.0561
1597. силовати	гл	3	0.0336	1637. служити	гл	3	0.0336
1598. син	и	5	0.0561	1638. случај	и	2	0.0224
1599. синак	и	1	0.0112	1639. слушати	гл	3	0.0336
1600. Синалко	и	2	0.0224	1640. смер	и	1	0.0112
1601. синоним	и	2	0.0224	1641. мети	гл	2	0.0224
1602. сирена	и	3	0.0336	1642. смеће	и	3	0.0336
1603. сиса	и	1	0.0112	1643. смирити	гл	2	0.0224
1604. ситно	при	1	0.0112	1644. смрдети	гл	2	0.0224
1605. сићи	гл	10	0.1122	1645. смрт	и	7	0.0785
1606. сјајно	при	1	0.0112	1646. смртан	п	1	0.0112
1607. сјахати	гл	2	0.0224	1647. снаге	и	1	0.0112
1608. сјебан	п	1	0.0112	1648. сневати	гл	1	0.0112
1609. сјебати	гл	1	0.0112	1649. снег	и	1	0.0112
1610. Сједињене Америчке Државе	и	9	0.1009	1650. содомија	и	1	0.0112
1611. Скај	и	1	0.0112	1651. соко	и	8	0.0897
1612. скидати	гл	3	0.0336	1652. Соко	и	2	0.0224
1613. скинути	гл	1	0.0112	1653. Солана Хавијер	и	15	0.1683
1614. склониште	и	15	0.1683	1654. Солун	и	1	0.0112
1615. Скопље	и	1	0.0112	1655. солунски	п	1	0.0112
1616. скоро	при	5	0.0561	1656. сом	и	2	0.0224
1617. скренути	гл	2	0.0224	1657. Софија	и	1	0.0112
1618. скривен	п	2	0.0224	1658. спавати	гл	5	0.0561
1619. скромно	при	1	0.0112	1659. спаваћи	п	1	0.0112
1620. скувати	гл	1	0.0112	1660. спајати	гл	1	0.0112
1621. скуп	п	3	0.0336	1661. спас	и	1	0.0112
1622. скупити	гл	1	0.0112	1662. спасавати	гл	2	0.0224
1623. слаб	п	1	0.0112	1663. спасти (спасити)	гл	3	0.0336

РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
1664. специјалан	п	1	0.0112	1704. стати	гл	5	0.0561
1665. специјалитет	и	1	0.0112	1705. ствар	и	3	0.0336
1666. спојити	гл	1	0.0112	1706. стварно	при	3	0.0336
1667. спољни	п	1	0.0112	1707. стелт	и	7	0.0785
1668. спонзор	и	1	0.0112	1708. стерати	гл	1	0.0112
1669. спрат	и	1	0.0112	1709. стерилисан	гл	1	0.0112
1670. спремити	гл	2	0.0224	1710. стидети се	гл	1	0.0112
1671. спречити	гл	1	0.0112	1711. стизати	гл	1	0.0112
1672. спустити	гл	6	0.0673	1712. стил	и	1	0.0112
1673. спуштати	гл	1	0.0112	1713. стиснути	гл	5	0.0561
1674. СР-БИН-99	и	1	0.0112	1714. стићи	гл	6	0.0673
1675. срам	и	2	0.0224	1715. стих	и	1	0.0112
1676. срамота	и	2	0.0224	1716. сто	и	1	0.0112
1677. срање	и	1	0.0112	1717. стога	при	1	0.0112
1678. срати	гл	2	0.0224	1718. стока	и	2	0.0224
1679. Србија	и	70	0.7855	1719. столица	и	2	0.0224
1680. Србин	и	72	0.8079	1720. стоп	у	5	0.0561
1681. Срем	и	1	0.0112	1721. Стражевица	и	1	0.0112
1682. Сремац	и	2	0.0224	1722. стран	п	4	0.0448
1683. сремачки	п	1	0.0112	1723. страна	и	2	0.0224
1684. сремски	п	4	0.0448	1724. страх	и	2	0.0224
1685. Сремчица	и	1	0.0112	1725. страшан	п	1	0.0112
1686. срести	гл	1	0.0112	1726. страшило	и	1	0.0112
1687. срећа	и	5	0.0561	1727. стрељати	гл	1	0.0112
1688. Српкиња	и	1	0.0112	1728. стрип	и	1	0.0112
1689. српски	п	22	0.2468	1729. стрпати	гл	1	0.0112
1690. српство	и	1	0.0112	1730. струја	и	2	0.0224
1691. срушен	п	2	0.0224	1731. студент	и	1	0.0112
1692. срушити	гл	9	0.1009	1732. сувенир	и	1	0.0112
1693. срце	и	13	0.1458	1733. сувише	при	2	0.0224
1694. ставити	гл	1	0.0112	1734. суд	и	1	0.0112
1695. стајати	гл	2	0.0224	1735. судбина	и	2	0.0224
1696. стакло	и	1	0.0112	1736. судити	гл	2	0.0224
1697. стално	при	1	0.0112	1737. суза	и	2	0.0224
1698. Стаљинград	и	1	0.0112	1738. Султан Мурат	и	1	0.0112
1699. стан	и	1	0.0112	1739. сународник	и	1	0.0112
1700. стандард	и	1	0.0112	1740. сунце	и	2	0.0224
1701. стање	и	2	0.0224	1741. сунчано	при	1	0.0112
1702. стар	п	8	0.0897	1742. супер	п	2	0.0224
1703. старт	и	1	0.0112	1743. супротстављати	гл	1	0.0112

РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
1744. супстанца	и	1	0.0112	1784. тетка	и	1	0.0112
1745. суров	п	1	0.0112	1785. тетреб	и	2	0.0224
1746. сутра	при	5	0.0561	1786. тећи	гл	1	0.0112
1747. сутрашњи	п	1	0.0112	1787. техника	и	1	0.0112
1748. СФОР	и	2	0.0224	1788. технодром	и	1	0.0112
1749. схватити	гл	2	0.0224	1789. технологија	и	1	0.0112
1750. тада	при	1	0.0112	1790. тешко	при	2	0.0224
1751. тај	з	44	0.4937	1791. ти	з	248	2.7830
1752. Тајм	и	1	0.0112	1792. тим	и	1	0.0112
1753. тајна	и	2	0.0224	1793. тип	и	2	0.0224
1754. Тајсон Мајк	и	1	0.0112	1794. тиранство	и	1	0.0112
1755. такав	з	2	0.0224	1795. Титаник	и	2	0.0224
1756. такмичење	и	1	0.0112	1796. Тихи	и	3	0.0336
1757. тако	при	9	0.1009	1797. то	з	2	0.0224
1758. Такси Ф-117-а	и	1	0.0112	1798. ток	и	2	0.0224
1759. талас	и	1	0.0112	1799. Токио	и	1	0.0112
1760. таман	при	1	0.0112	1800. толерисати	гл	1	0.0112
1761. тамо	при	4	0.0448	1801. толико	при	3	0.0336
1762. танго	и	1	0.0112	1802. Тома Ракијаш	и	1	0.0112
1763. тањир	и	1	0.0112	1803. Томахавак	и	12	0.1346
1764. тараба	и	1	0.0112	1804. Тонијев	п	2	0.0224
1765. Таргет-скуп	и	1	0.0112	1805. топ	и	2	0.0224
1766. Тарнер Тед	и	2	0.0224	1806. Топаловић	и	1	0.0112
1767. тата	и	5	0.0561	1807. топлана	и	1	0.0112
1768. твој	з	41	0.4601	1808. топло	при	1	0.0112
1769. твор	и	1	0.0112	1809. топовски	п	1	0.0112
1770. тврд	п	5	0.0561	1810. тор	и	2	0.0224
1771. тежак	п	2	0.0224	1811. торба	и	1	0.0112
1772. тек	р	2	0.0224	1812. торнадо	и	1	0.0112
1773. Тексас	и	1	0.0112	1813. трабант	и	1	0.0112
1774. Тексашанин	и	1	0.0112	1814. трава	и	2	0.0224
1775. телевизија	и	2	0.0224	1815. тражити	гл	4	0.0448
1776. телефон	и	2	0.0224	1816. трајан	п	1	0.0112
1777. тело	и	1	0.0112	1817. трамвај	и	2	0.0224
1778. тераса	и	1	0.0112	1818. транс	и	1	0.0112
1779. терен	и	1	0.0112	1819. трг	и	1	0.0112
1780. терорист	и	2	0.0224	1820. Трг републике	и	1	0.0112
1781. терористички	п	3	0.0336	1821. Трг слободе	и	1	0.0112
1782. Тесла Никола	и	1	0.0112	1822. требати	гл	12	0.1346
1783. тестирати	гл	1	0.0112	1823. Трећи Рајх	и	2	0.0224

РЕЧ-одредница				РЕЧ-одредница					
	Кат.	F	F%		Кат.	F	F%		
1824.	Трећи светски рат	и	2	0.0224	1863.	Уједињене нације	и	1	0.0112
1825.	три	бр	8	0.0897	1864.	ујести	гл	2	0.0224
1826.	троугао	и	1	0.0112	1865.	Ујка Сем	и	1	0.0112
1827.	трошити	гл	1	0.0112	1866.	ујна	и	1	0.0112
1828.	Трст	и	1	0.0112	1867.	ујутру	при	1	0.0112
1829.	труо	п	1	0.0112	1868.	укапирати	гл	1	0.0112
1830.	трупа	и	8	0.0897	1869.	уклањати	гл	1	0.0112
1831.	трчати	гл	1	0.0112	1870.	укључити	гл	1	0.0112
1832.	ту	при	6	0.0673	1871.	укусан	п	1	0.0112
1833.	туђ	п	1	0.0112	1872.	улаз	и	1	0.0112
1834.	Туђман Фрањо	и	1	0.0112	1873.	улетети	гл	1	0.0112
1835.	тумор	и	1	0.0112	1874.	улица	и	2	0.0224
1836.	Турчин	и	1	0.0112	1875.	уловити	гл	1	0.0112
1837.	туцање	и	1	0.0112	1876.	умети	гл	2	0.0224
1838.	туцати	гл	3	0.0336	1877.	умивати	гл	1	0.0112
1839.	Беле кула	и	1	0.0112	1878.	умирати	гл	3	0.0336
1840.	ћерка	и	3	0.0336	1879.	умоникити	гл	1	0.0112
1841.	ћуд	и	1	0.0112	1880.	умрети	гл	1	0.0112
1842.	ћутати	гл	3	0.0336	1881.	УНЕСКО	и	1	0.0112
1843.	у	пре	145	1.6272	1882.	уништавање	и	1	0.0112
1844.	У.С.	и	1	0.0112	1883.	унуче	и	1	0.0112
1845.	убијати	гл	6	0.0673	1884.	уопште	при	1	0.0112
1846.	убити	гл	4	0.0448	1885.	упадљиво	при	1	0.0112
1847.	убица	и	14	0.1571	1886.	упознати	гл	1	0.0112
1848.	ублажити	гл	1	0.0112	1887.	упоран	п	1	0.0112
1849.	убојит	п	1	0.0112	1888.	упорно	при	1	0.0112
1850.	уверити	гл	1	0.0112	1889.	управа	и	1	0.0112
1851.	угледан	п	1	0.0112	1890.	управник	и	2	0.0224
1852.	угристи	гл	1	0.0112	1891.	упражњавати	гл	1	0.0112
1853.	угрожавати	гл	1	0.0112	1892.	ураган	и	1	0.0112
1854.	ударац	и	3	0.0336	1893.	урадити	гл	1	0.0112
1855.	Удружење жртава Другог светског рата	и	1	0.0112	1894.	уразумити	гл	2	0.0224
1856.	Удружење погребника Србије	и	1	0.0112	1895.	уредник	и	6	0.0673
1857.	уживати	гл	1	0.0112	1896.	усисати	гл	1	0.0112
1858.	уживо	при	1	0.0112	1897.	Ускрс	и	4	0.0448
1859.	уз	пре	8	0.0897	1898.	услуга	и	2	0.0224
1860.	узети	гл	5	0.0561	1899.	успављивати	гл	1	0.0112
1861.	узлетети	гл	1	0.0112	1900.	успети	гл	1	0.0112
1862.	ујединити	гл	1	0.0112	1901.	успешно	при	1	0.0112
					1902.	успут	при	1	0.0112

РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
1903. усрати	гл	1	0.0112	1943. фрула	и	1	0.0112
1904. усрати се	гл	1	0.0112	1944. Фрушка Гора	и	2	0.0224
1905. уста	и	6	0.0673	1945. фудбал	и	1	0.0112
1906. устати	гл	6	0.0673	1946. фундаментално	при	1	0.0112
1907. усташа	и	2	0.0224	1947. ха	у	6	0.0673
1908. уступати	гл	3	0.0336	1948. ха..ха..ха	у	1	0.0112
1909. утва	и	1	0.0112	1949. хаварисан	п	10	0.1122
1910. Утва	и	2	0.0224	1950. Хаг	и	2	0.0224
1911. ући	гл	4	0.0448	1951. хај	у	1	0.0112
1912. ухватити	гл	6	0.0673	1952. хајде	при	7	0.0785
1913. ухо	и	1	0.0112	1953. хајдук	и	1	0.0112
1914. Ф-117А	и	91	1.0212	1954. Хајдук Велько	и	1	0.0112
1915. фазон	и	1	0.0112	1955. хамбургер	и	1	0.0112
1916. фајронг	и	2	0.0224	1956. Харијер	и	1	0.0112
1917. факати се	гл	1	0.0112	1957. хаубица	и	1	0.0112
1918. фалити (недостајати)	гл	3	0.0336	1958. хвала	и	4	0.0448
1919. фамилија	и	1	0.0112	1959. хватати	гл	1	0.0112
1920. Фантом	и	1	0.0112	1960. хегемонизам	и	1	0.0112
1921. фарба	и	1	0.0112	1961. хер	и	1	0.0112
1922. фарбарско-лимарски	п	1	0.0112	1962. херојство	и	1	0.0112
1923. фарбати	гл	3	0.0336	1963. хибридан	п	1	0.0112
1924. фашизам	и	3	0.0336	1964. Хијавата	и	1	0.0112
1925. фашиста	и	2	0.0224	1965. хиљаду четири стотине деведесет други	бр	1	0.0112
1926. фашистички	п	2	0.0224	1966. Химлер Хајнрих	и	1	0.0112
1927. фелацио	и	3	0.0336	1967. Хирошима	и	1	0.0112
1928. феминисткиња	и	1	0.0112	1968. Хитлер Адолф	и	26	0.2917
1929. фер	при	1	0.0112	1969. хитно	при	6	0.0673
1930. фијаско	и	1	0.0112	1970. хладан	п	1	0.0112
1931. филм	и	1	0.0112	1971. хладно	при	1	0.0112
1932. фирер	и	1	0.0112	1972. хлеб	и	3	0.0336
1933. фића	и	4	0.0448	1973. Холбрук Ричард	и	1	0.0112
1934. Фишер Јошка	и	1	0.0112	1974. Холивудска прича	и	1	0.0112
1935. Фонда Џејн	и	1	0.0112	1975. хотел	и	1	0.0112
1936. формирати	гл	1	0.0112	1976. храбар	п	1	0.0112
1937. Фото Глишић	и	1	0.0112	1977. храброст	и	1	0.0112
1938. Франко Франческо	и	1	0.0112	1978. храна	и	1	0.0112
1939. Француз	и	2	0.0224	1979. Христос	и	2	0.0224
1940. Француска	и	6	0.0673	1980. хтети	гл	87	0.9763
1941. Фриц	и	1	0.0112	1981. хуман	п	1	0.0112
1942. фррка	и	1	0.0112				

	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%		РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
1982.	хуманитаран	п	1	0.0112	2022.	члан	и	2	0.0224
1983.	ц	у	3	0.0336	2023.	човек	и	9	0.1009
1984.	цава	и	1	0.0112	2024.	човеков	п	1	0.0112
1985.	цар	и	1	0.0112	2025.	човечанство	и	1	0.0112
1986.	царев	п	1	0.0112	2026.	човечност	и	1	0.0112
1987.	цев	и	1	0.0112	2027.	Чолић Здравко	и	1	0.0112
1988.	цена	и	1	0.0112	2028.	Чотрић Александар	и	1	0.0112
1989.	центар	и	1	0.0112	2029.	чувати	гл	12	0.1346
1990.	Центар за обавештавање	и	2	0.0224	2030.	чудно	при	1	0.0112
1991.	цео	п	10	0.1122	2031.	чудноват	п	1	0.0112
1992.	цивилизација	и	1	0.0112	2032.	чудовиште	и	2	0.0224
1993.	Циганин	и	2	0.0224	2033.	чути	гл	5	0.0561
1994.	цигара	и	2	0.0224	2034.	чучнути	гл	1	0.0112
1995.	циљ	и	1	0.0112	2035.	цаба	при	1	0.0112
1996.	црв	и	1	0.0112	2036.	цукела	и	2	0.0224
1997.	црн	п	4	0.0448	2037.	шака	и	1	0.0112
1998.	Црна Трава	и	1	0.0112	2038.	шанса	и	1	0.0112
1999.	Црни соко	и	4	0.0448	2039.	шарен	п	1	0.0112
2000.	црно	при	1	0.0112	2040.	шаховски	п	1	0.0112
2001.	Црногорка	и	1	0.0112	2041.	Шаховски клуб Велико Градиште	и	1	0.0112
2002.	цуг	и	1	0.0112	2042.	шеснаест	бр	1	0.0112
2003.	цурик	при	1	0.0112	2043.	Шеста флота	и	1	0.0112
2004.	Чарлс Реј	и	1	0.0112	2044.	шетац	и	2	0.0224
2005.	час	и	5	0.0561	2045.	шибати	гл	1	0.0112
2006.	част	и	2	0.0224	2046.	шија	и	1	0.0112
2007.	частан	п	1	0.0112	2047.	шипак	и	1	0.0112
2008.	Чачак	и	1	0.0112	2048.	Шиптар	и	3	0.0336
2009.	чварак	и	1	0.0112	2049.	шиптарски	п	1	0.0112
2010.	чекати	гл	18	0.2019	2050.	Ширак Жак	и	4	0.0448
2011.	челик	и	2	0.0224	2051.	широк	п	1	0.0112
2012.	чело	и	1	0.0112	2052.	широм	при	1	0.0112
2013.	чета	и	2	0.0224	2053.	шит	и	1	0.0112
2014.	четник	и	1	0.0112	2054.	шифра	и	9	0.1009
2015.	чешати	гл	1	0.0112	2055.	шишање	и	1	0.0112
2016.	Чешка	и	1	0.0112	2056.	школа	и	3	0.0336
2017.	Чиле	и	1	0.0112	2057.	школски	п	1	0.0112
2018.	чим	при	1	0.0112	2058.	шлиц	и	1	0.0112
2019.	чим пре	при	1	0.0112	2059.	шљива	и	1	0.0112
2020.	читуља	и	1	0.0112	2060.	шљивик	и	1	0.0112
2021.	чишћење	и	1	0.0112					

РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%	РЕЧ-одредница	Кат.	F	F%
2061. шофершајбна	и	1	0.0112	2067. што	св	30	0.3366
2062. Шредер Герхард	и	1	0.0112	2068. шугав	п	2	0.0224
2063. Шредер Манфред	и	2	0.0224	2069. шутирати	гл	1	0.0112
2064. Шредер Секач	и	1	0.0112				
2065. шта	з	40	0.4488				
2066. штета	и	2	0.0224				

Прилог 3.

Фреквенцијски речник парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. – ранговни поредак

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
1.	бити	гл	563	6.3180	35.	јebати	гл	33	0.3703
2.	Клинтон Бил	и	331	3.7145	36.	немати	гл	33	0.3703
3.	ти	з	248	2.7831	37.	ко	з	32	0.3591
4.	ја	з	235	2.6372	38.	свет	и	32	0.3591
5.	да	св	199	2.2332	39.	бомба	и	31	0.3479
6.	и	св	171	1.9190	40.	видети	гл	31	0.3479
7.	у	пре	145	1.6272	41.	невидљив	п	30	0.3367
8.	НАТО (Атлантски пакт)	и	135	1.5150	42.	па	св	30	0.3367
9.	се	з	121	1.3579	43.	што	св	30	0.3367
10.	не	р	117	1.3130	44.	свој	з	26	0.2918
11.	он	з	108	1.2120	45.	Хитлер Адолф	и	26	0.2918
12.	на	пре	95	1.0661	46.	ако	св	25	0.2806
13.	за	пре	91	1.0212	47.	ли	р	25	0.2806
14.	Ф-117А	и	91	1.0212	48.	амерички	п	24	0.2693
15.	хтеги	гл	87	0.9763	49.	знати	гл	24	0.2693
16.	Србин	и	72	0.8080	50.	али	св	22	0.2469
17.	Србија	и	70	0.7855	51.	Блер Тони	и	22	0.2469
18.	Левински Моника	и	69	0.7743	52.	бомбардовати	гл	22	0.2469
19.	= бројеви	бр	58	0.6509	53.	дете	и	22	0.2469
20.	мој	з	53	0.5948	54.	као	св	22	0.2469
21.	имати	гл	52	0.5835	55.	летети	гл	22	0.2469
22.	а	св	50	0.5611	56.	сад	при	22	0.2469
23.	од	пре	49	0.5499	57.	српски	п	22	0.2469
24.	сав	з	48	0.5387	58.	Америка	и	21	0.2357
25.	тај	з	44	0.4938	59.	Буђановци	и	21	0.2357
26.	један	бр	41	0.4601	60.	Клинтон Челзи	и	21	0.2357
27.	твој	з	41	0.4601	61.	Косово	и	21	0.2357
28.	доћи	гл	40	0.4489	62.	Бог	и	20	0.2244
29.	шта	з	40	0.4489	63.	из	пре	20	0.2244
30.	авион	и	39	0.4377	64.	само	при	20	0.2244
31.	моћи	гл	39	0.4377	65.	волети	гл	19	0.2132
32.	с	пре	39	0.4377	66.	још	при	19	0.2132
33.	овај	з	36	0.4040	67.	пасти	гл	19	0.2132
34.	Олбрајт Медлин	и	34	0.3816	68.	земља	и	18	0.2020

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
69.	народ	и	18	0.2020	109.	где	при	11	0.1234
70.	чекати	гл	18	0.2020	110.	јер	св	11	0.1234
71.	до	пре	17	0.1908	111.	крило	и	11	0.1234
72.	ни	св	17	0.1908	112.	локатор	и	11	0.1234
73.	дати	гл	16	0.1796	113.	мета	и	11	0.1234
74.	мало	при	16	0.1796	114.	морати	гл	11	0.1234
75.	мењати	гл	16	0.1796	115.	нов	п	11	0.1234
76.	Против ваздушна одбрана	и	16	0.1796	116.	по	пре	11	0.1234
77.	Американац	и	15	0.1683	117.	рећи	гл	11	0.1234
78.	Београд	и	15	0.1683	118.	већ	при	10	0.1122
79.	дабогда	при	15	0.1683	119.	јаје	и	10	0.1122
80.	склониште	и	15	0.1683	120.	кад	св	10	0.1122
81.	Солана Хавијер	и	15	0.1683	121.	како	при	10	0.1122
82.	далеко	при	14	0.1571	122.	мир	и	10	0.1122
83.	добар	п	14	0.1571	123.	послати	гл	10	0.1122
84.	кад	при	14	0.1571	124.	пушити	гл	10	0.1122
85.	много	при	14	0.1571	125.	сићи	гл	10	0.1122
86.	неки	з	14	0.1571	126.	хаварисан	п	10	0.1122
87.	падати	гл	14	0.1571	127.	цео	п	10	0.1122
88.	победити	гл	14	0.1571	128.	Балкан	и	9	0.1010
89.	попушити	гл	14	0.1571	129.	бранити	гл	9	0.1010
90.	убица	и	14	0.1571	130.	вратити	гл	9	0.1010
91.	пилот	и	13	0.1459	131.	данас	при	9	0.1010
92.	против	пре	13	0.1459	132.	добро	при	9	0.1010
93.	ракета	и	13	0.1459	133.	Израел Аврам	и	9	0.1010
94.	рат	и	13	0.1459	134.	кућа	и	9	0.1010
95.	срце	и	13	0.1459	135.	МИГ	и	9	0.1010
96.	велик	п	12	0.1347	136.	мислити	гл	9	0.1010
97.	да	р	12	0.1347	137.	него	св	9	0.1010
98.	два	бр	12	0.1347	138.	овде	при	9	0.1010
99.	Европа	и	12	0.1347	139.	онда	при	9	0.1010
100.	или	св	12	0.1347	140.	певати	гл	9	0.1010
101.	Југославија	и	12	0.1347	141.	сваки	з	9	0.1010
102.	који	з	12	0.1347	142.	Сједињене Америчке Државе	и	9	0.1010
103.	мали	п	12	0.1347	143.	срушити	гл	9	0.1010
104.	продавати	гл	12	0.1347	144.	тако	при	9	0.1010
105.	Рус	и	12	0.1347	145.	човек	и	9	0.1010
106.	Томахаук	и	12	0.1347	146.	шифра	и	9	0.1010
107.	требати	гл	12	0.1347	147.	бојати се	гл	8	0.0898
108.	чувати	гл	12	0.1347	148.	глава	и	8	0.0898

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
149.	дебил	и	8	0.0898	189.	планета	и	7	0.0786
150.	доле	при	8	0.0898	190.	расти	гл	7	0.0786
151.	дупе	и	8	0.0898	191.	родити	гл	7	0.0786
152.	звати	гл	8	0.0898	192.	смрт	и	7	0.0786
153.	извинити	гл	8	0.0898	193.	стелт	и	7	0.0786
154.	ићи	гл	8	0.0898	194.	хајде	при	7	0.0786
155.	код	пре	8	0.0898	195.	без	пре	6	0.0673
156.	мост	и	8	0.0898	196.	Бермудски троугао	и	6	0.0673
157.	ништа	з	8	0.0898	197.	будити	гл	6	0.0673
158.	песма	и	8	0.0898	198.	војник	и	6	0.0673
159.	под	пре	8	0.0898	199.	гледати	гл	6	0.0673
160.	праћка	и	8	0.0898	200.	готово	при	6	0.0673
161.	радити	гл	8	0.0898	201.	душа	и	6	0.0673
162.	рука	и	8	0.0898	202.	зуб	и	6	0.0673
163.	рушити	гл	8	0.0898	203.	Индијанац	и	6	0.0673
164.	слобода	и	8	0.0898	204.	јак	п	6	0.0673
165.	соко	и	8	0.0898	205.	лечити	гл	6	0.0673
166.	стар	п	8	0.0898	206.	мобилисати	гл	6	0.0673
167.	три	бр	8	0.0898	207.	мозак	и	6	0.0673
168.	трупа	и	8	0.0898	208.	нешто	з	6	0.0673
169.	уз	пре	8	0.0898	209.	Обилић Милош	и	6	0.0673
170.	апри-ли-ли-ли	у	7	0.0786	210.	остати	гл	6	0.0673
171.	Бела кућа	и	7	0.0786	211.	отац	и	6	0.0673
172.	Билов	п	7	0.0786	212.	право	и	6	0.0673
173.	бомбардовање	и	7	0.0786	213.	престати	гл	6	0.0673
174.	брат	и	7	0.0786	214.	Рајан	и	6	0.0673
175.	бре	у	7	0.0786	215.	Си-Ен-Ен	и	6	0.0673
176.	гађати	гл	7	0.0786	216.	сила	и	6	0.0673
177.	говно	и	7	0.0786	217.	спустити	гл	6	0.0673
178.	дићи	гл	7	0.0786	218.	стићи	гл	6	0.0673
179.	ех	у	7	0.0786	219.	ту	при	6	0.0673
180.	живети	гл	7	0.0786	220.	убијати	гл	6	0.0673
181.	Живојиновић Велимир Бата	и	7	0.0786	221.	уредник	и	6	0.0673
182.	казати	гл	7	0.0786	222.	уста	и	6	0.0673
183.	како	св	7	0.0786	223.	устати	гл	6	0.0673
184.	Клинтон Хилари	и	7	0.0786	224.	ухватити	гл	6	0.0673
185.	књига	и	7	0.0786	225.	Француска	и	6	0.0673
186.	крај	и	7	0.0786	226.	ха	у	6	0.0673
187.	мајка	и	7	0.0786	227.	хитно	при	6	0.0673
188.	никад	при	7	0.0786	228.	бомбардан	и	5	0.0561

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
229.	Браун Ева	и	5	0.0561	269.	син	и	5	0.0561
230.	важно	при	5	0.0561	270.	скоро	при	5	0.0561
231.	ваздушни	п	5	0.0561	271.	сломити	гл	5	0.0561
232.	Вијагра	и	5	0.0561	272.	спавати	гл	5	0.0561
233.	врста	и	5	0.0561	273.	срећа	и	5	0.0561
234.	глуп	п	5	0.0561	274.	стати	гл	5	0.0561
235.	дан	и	5	0.0561	275.	стиснути	гл	5	0.0561
236.	део	и	5	0.0561	276.	стоп	у	5	0.0561
237.	е	у	5	0.0561	277.	сутра	при	5	0.0561
238.	зашто	при	5	0.0561	278.	тата	и	5	0.0561
239.	издржати	гл	5	0.0561	279.	тврд	п	5	0.0561
240.	ипак	р	5	0.0561	280.	узети	гл	5	0.0561
241.	истина	и	5	0.0561	281.	час	и	5	0.0561
242.	историја	и	5	0.0561	282.	чути	гл	5	0.0561
243.	какав	з	5	0.0561	283.	Авијано	и	4	0.0449
244.	кита	и	5	0.0561	284.	агресор	и	4	0.0449
245.	клећи	гл	5	0.0561	285.	бата	и	4	0.0449
246.	Клинтонов	п	5	0.0561	286.	бацити	гл	4	0.0449
247.	Колумбо Кристофор	и	5	0.0561	287.	баш	р	4	0.0449
248.	курац	и	5	0.0561	288.	бесплатно	при	4	0.0449
249.	луд	п	5	0.0561	289.	блато	и	4	0.0449
250.	мама	и	5	0.0561	290.	болети	гл	4	0.0449
251.	Милошевић Слободан	и	5	0.0561	291.	боље	при	4	0.0449
252.	мрзети	гл	5	0.0561	292.	вера	и	4	0.0449
253.	нација	и	5	0.0561	293.	веран	п	4	0.0449
254.	његов	з	5	0.0561	294.	веровати	гл	4	0.0449
255.	њива	и	5	0.0561	295.	Вијетнам	и	4	0.0449
256.	о	пре	5	0.0561	296.	високо	при	4	0.0449
257.	оборити	гл	5	0.0561	297.	возити	гл	4	0.0449
258.	окинути	гл	5	0.0561	298.	Војска Југославије	и	4	0.0449
259.	опростити	гл	5	0.0561	299.	главни	п	4	0.0449
260.	ослободилачка војска Косова	и	5	0.0561	300.	голуб	и	4	0.0449
261.	плашити	гл	5	0.0561	301.	господин	и	4	0.0449
262.	погодити	гл	5	0.0561	302.	добити	гл	4	0.0449
263.	пост скрипум	при	5	0.0561	303.	док	св	4	0.0449
264.	производња	и	5	0.0561	304.	докле	св	4	0.0449
265.	пуцати	гл	5	0.0561	305.	ево	р	4	0.0449
266.	ред	и	5	0.0561	306.	жена	и	4	0.0449
267.	само	св	5	0.0561	307.	живот	и	4	0.0449
268.	саставити	гл	5	0.0561	308.	жито	и	4	0.0449

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
309.	запалити	гл	4	0.0449	349.	радар	и	4	0.0449
310.	злочин	и	4	0.0449	350.	радио	и	4	0.0449
311.	злочиначки	п	4	0.0449	351.	разлика	и	4	0.0449
312.	и даље	при	4	0.0449	352.	ратовати	гл	4	0.0449
313.	изгубити	гл	4	0.0449	353.	свиња	и	4	0.0449
314.	између	пре	4	0.0449	354.	свирати	гл	4	0.0449
315.	каубој	и	4	0.0449	355.	седети	гл	4	0.0449
316.	колико	при	4	0.0449	356.	село	и	4	0.0449
317.	крив	п	4	0.0449	357.	слободан	п	4	0.0449
318.	крилице	и	4	0.0449	358.	сремски	п	4	0.0449
319.	крш	и	4	0.0449	359.	стран	п	4	0.0449
320.	лаж	и	4	0.0449	360.	тамо	при	4	0.0449
321.	лако	при	4	0.0449	361.	тражити	гл	4	0.0449
322.	лепо	при	4	0.0449	362.	убити	гл	4	0.0449
323.	људождер	и	4	0.0449	363.	Ускрс	и	4	0.0449
324.	ма	р	4	0.0449	364.	ући	гл	4	0.0449
325.	мисија	и	4	0.0449	365.	фића	и	4	0.0449
326.	Михајловић Сениша	и	4	0.0449	366.	хвала	и	4	0.0449
327.	најебати	гл	4	0.0449	367.	црн	п	4	0.0449
328.	направити	гл	4	0.0449	368.	Црни соко	и	4	0.0449
329.	наћи	гл	4	0.0449	369.	Ширак Жак	и	4	0.0449
330.	носити	гл	4	0.0449	370.	авио	п	3	0.0337
331.	одбрана	и	4	0.0449	371.	авионски	п	3	0.0337
332.	опет	при	4	0.0449	372.	ала	у	3	0.0337
333.	опрати	гл	4	0.0449	373.	Астерикс	и	3	0.0337
334.	открити	гл	4	0.0449	374.	Батаја	и	3	0.0337
335.	пакао	и	4	0.0449	375.	бежати	гл	3	0.0337
336.	питати	гл	4	0.0449	376.	Београђанин	и	3	0.0337
337.	планина	и	4	0.0449	377.	бесплатан	п	3	0.0337
338.	повољно	при	4	0.0449	378.	брзо	при	3	0.0337
339.	подрум	и	4	0.0449	379.	венире	гл	3	0.0337
340.	пољубити	гл	4	0.0449	380.	видере	гл	3	0.0337
341.	поред	пре	4	0.0449	381.	видљив	п	3	0.0337
342.	почети	гл	4	0.0449	382.	висина	и	3	0.0337
343.	правити	гл	4	0.0449	383.	Вишњић Филип	и	3	0.0337
344.	пријатељ	и	4	0.0449	384.	враћати	гл	3	0.0337
345.	пустити	гл	4	0.0449	385.	где	з	3	0.0337
346.	пут	и	4	0.0449	386.	говорити	гл	3	0.0337
347.	пући	гл	4	0.0449	387.	град	и	3	0.0337
348.	рад	и	4	0.0449	388.	Градско саобраћајно предузеће	и	3	0.0337

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
389.	демократија	и	3	0.0337	429.	лош	п	3	0.0337
390.	дочекати	гл	3	0.0337	430.	масован	п	3	0.0337
391.	дум	у	3	0.0337	431.	махати	гл	3	0.0337
392.	ђаво	и	3	0.0337	432.	мио	п	3	0.0337
393.	еј	у	3	0.0337	433.	можда	при	3	0.0337
394.	Енглеска	и	3	0.0337	434.	молити	гл	3	0.0337
395.	Есмералда	и	3	0.0337	435.	мртав	п	3	0.0337
396.	жртва	и	3	0.0337	436.	над	пре	3	0.0337
397.	зар	р	3	0.0337	437.	настати	гл	3	0.0337
398.	зато	при	3	0.0337	438.	нациста	и	3	0.0337
399.	зауставити	гл	3	0.0337	439.	нацистички	п	3	0.0337
400.	због	пре	3	0.0337	440.	небески	п	3	0.0337
401.	злочинац	и	3	0.0337	441.	недовољан	п	3	0.0337
402.	игра	и	3	0.0337	442.	неслан	п	3	0.0337
403.	играчка	и	3	0.0337	443.	нестати	гл	3	0.0337
404.	избијати	гл	3	0.0337	444.	Нови Сад	и	3	0.0337
405.	име	и	3	0.0337	445.	ој	у	3	0.0337
406.	исисати	гл	3	0.0337	446.	окренути	гл	3	0.0337
407.	јавити	гл	3	0.0337	447.	организација	и	3	0.0337
408.	је ли	р	3	0.0337	448.	осетити	гл	3	0.0337
409.	камо	при	3	0.0337	449.	отерати	гл	3	0.0337
410.	кара	и	3	0.0337	450.	отпад	и	3	0.0337
411.	карта	и	3	0.0337	451.	пажња	и	3	0.0337
412.	Ката	и	3	0.0337	452.	паре	и	3	0.0337
413.	кер	и	3	0.0337	453.	патка	и	3	0.0337
414.	Кларк Весли	и	3	0.0337	454.	педер	и	3	0.0337
415.	књижевник	и	3	0.0337	455.	пет	бр	3	0.0337
416.	колено	и	3	0.0337	456.	писати	гл	3	0.0337
417.	коментар	и	3	0.0337	457.	повући	гл	3	0.0337
418.	кондом	и	3	0.0337	458.	подићи	гл	3	0.0337
419.	користити	гл	3	0.0337	459.	полован	п	3	0.0337
420.	кренути	гл	3	0.0337	460.	поломити	гл	3	0.0337
421.	крст	и	3	0.0337	461.	помоћи	гл	3	0.0337
422.	круг	и	3	0.0337	462.	породица	и	3	0.0337
423.	Кук Робин	и	3	0.0337	463.	порука	и	3	0.0337
424.	курвин	п	3	0.0337	464.	последњи	п	3	0.0337
425.	лагати	гл	3	0.0337	465.	постојати	гл	3	0.0337
426.	лећи	гл	3	0.0337	466.	правац	и	3	0.0337
427.	лимарско-фарбарски	п	3	0.0337	467.	пре	пре	3	0.0337
428.	Лох Нес	и	3	0.0337	468.	пред	пре	3	0.0337

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
469.	Прле	и	3	0.0337	509.	Шиптар	и	3	0.0337
470.	пронаћи	гл	3	0.0337	510.	школа	и	3	0.0337
471.	разум	и	3	0.0337	511.	Авакс	и	2	0.0224
472.	ратни	п	3	0.0337	512.	Албанац	и	2	0.0224
473.	РВ и ПВО	и	3	0.0337	513.	Албукерки	и	2	0.0224
474.	риба	и	3	0.0337	514.	аналан	п	2	0.0224
475.	родитељ	и	3	0.0337	515.	Андрија	и	2	0.0224
476.	рушење	и	3	0.0337	516.	анђео	и	2	0.0224
477.	саксофон	и	3	0.0337	517.	антена	и	2	0.0224
478.	сетва	и	3	0.0337	518.	Б2	и	2	0.0224
479.	сетити се	гл	3	0.0337	519.	Баба Сера	и	2	0.0224
480.	силовати	гл	3	0.0337	520.	балкански	п	2	0.0224
481.	сирена	и	3	0.0337	521.	Бања Лука	и	2	0.0224
482.	скидати	гл	3	0.0337	522.	бацати	гл	2	0.0224
483.	скуп	п	3	0.0337	523.	Бесон Патрик	и	2	0.0224
484.	слати	гл	3	0.0337	524.	бити (тући)	гл	2	0.0224
485.	следећи	п	3	0.0337	525.	бомбардерски	п	2	0.0224
486.	слика	и	3	0.0337	526.	бомбона	и	2	0.0224
487.	сличица	и	3	0.0337	527.	бомбројутро	и	2	0.0224
488.	служити	гл	3	0.0337	528.	борба	и	2	0.0224
489.	слушати	гл	3	0.0337	529.	боц	у	2	0.0224
490.	смеће	и	3	0.0337	530.	брз	п	2	0.0224
491.	спасити (спасити)	гл	3	0.0337	531.	Броз Јосип Тито	и	2	0.0224
492.	ствар	и	3	0.0337	532.	број	и	2	0.0224
493.	стварно	при	3	0.0337	533.	брукати	гл	2	0.0224
494.	терористички	п	3	0.0337	534.	будан	п	2	0.0224
495.	Тихи	и	3	0.0337	535.	Буђановчанин	и	2	0.0224
496.	толико	при	3	0.0337	536.	буздован	и	2	0.0224
497.	туцати	гл	3	0.0337	537.	вагон	и	2	0.0224
498.	ћерка	и	3	0.0337	538.	Валтер	и	2	0.0224
499.	ћутати	гл	3	0.0337	539.	Вашингтон	и	2	0.0224
500.	ударац	и	3	0.0337	540.	Ведрин Ибер	и	2	0.0224
501.	умирати	гл	3	0.0337	541.	вест	и	2	0.0224
502.	уступати	гл	3	0.0337	542.	вести	и	2	0.0224
503.	фалити (недостајати)	гл	3	0.0337	543.	вечан	п	2	0.0224
504.	фарбати	гл	3	0.0337	544.	видљиво	при	2	0.0224
505.	фашизам	и	3	0.0337	545.	вит	п	2	0.0224
506.	фелацио	и	3	0.0337	546.	водити	гл	2	0.0224
507.	хлеб	и	3	0.0337	547.	војвођански	п	2	0.0224
508.	ц	у	3	0.0337	548.	Вокер Вилијам	и	2	0.0224

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
549.	Вондер Стиви	и	2	0.0224	589.	заувек	при	2	0.0224
550.	врабац	и	2	0.0224	590.	захваљивати	гл	2	0.0224
551.	вредан (значајан)	п	2	0.0224	591.	звезда	и	2	0.0224
552.	временски	п	2	0.0224	592.	зграда	и	2	0.0224
553.	вртети	гл	2	0.0224	593.	зидати	гл	2	0.0224
554.	вршити	гл	2	0.0224	594.	зло	и	2	0.0224
555.	гад	и	2	0.0224	595.	зрно	и	2	0.0224
556.	географија	и	2	0.0224	596.	играти	гл	2	0.0224
557.	глас	и	2	0.0224	597.	идиот	и	2	0.0224
558.	година	и	2	0.0224	598.	изнад	пре	2	0.0224
559.	горети	гл	2	0.0224	599.	интелигентан	п	2	0.0224
560.	грађанин	и	2	0.0224	600.	Ирак	и	2	0.0224
561.	гратис	п	2	0.0224	601.	испушити	гл	2	0.0224
562.	Грачаница	и	2	0.0224	602.	исти	п	2	0.0224
563.	гроб	и	2	0.0224	603.	јад	и	2	0.0224
564.	група	и	2	0.0224	604.	језик	и	2	0.0224
565.	гуза	и	2	0.0224	605.	јела	и	2	0.0224
566.	гушити	гл	2	0.0224	606.	Јелџин Борис	и	2	0.0224
567.	Де Гол Шарл	и	2	0.0224	607.	Јерусалим	и	2	0.0224
568.	Деда Мраз	и	2	0.0224	608.	јести	гл	2	0.0224
569.	демантовати	гл	2	0.0224	609.	јој	у	2	0.0224
570.	дивити се	гл	2	0.0224	610.	кад-тад	при	2	0.0224
571.	дизати	гл	2	0.0224	611.	како	з	2	0.0224
572.	длака	и	2	0.0224	612.	камен	и	2	0.0224
573.	добродошао	п	2	0.0224	613.	камера	и	2	0.0224
574.	довољно	при	2	0.0224	614.	кева	и	2	0.0224
575.	донети	гл	2	0.0224	615.	кењати	гл	2	0.0224
576.	доплата	и	2	0.0224	616.	кљечати	гл	2	0.0224
577.	драг	п	2	0.0224	617.	клонирати	гл	2	0.0224
578.	друг	и	2	0.0224	618.	Кока-Кола	и	2	0.0224
579.	дуг	п	2	0.0224	619.	командос	и	2	0.0224
580.	дух	и	2	0.0224	620.	кондор	и	2	0.0224
581.	ђубре	и	2	0.0224	621.	конобар	и	2	0.0224
582.	ђубриво	и	2	0.0224	622.	Косово поље	и	2	0.0224
583.	жар	и	2	0.0224	623.	кошарка	и	2	0.0224
584.	желети	гл	2	0.0224	624.	кревет	и	2	0.0224
585.	зајевати	гл	2	0.0224	625.	кречити	гл	2	0.0224
586.	засвирати	гл	2	0.0224	626.	крме	и	2	0.0224
587.	застава	и	2	0.0224	627.	кроз	пре	2	0.0224
588.	Застава	и	2	0.0224	628.	кукавица	и	2	0.0224

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
629.	куртон	и	2	0.0224	669.	нервозан	п	2	0.0224
630.	кучкин	п	2	0.0224	670.	нико	з	2	0.0224
631.	лабудов	п	2	0.0224	671.	Никшићанин	и	2	0.0224
632.	лево	при	2	0.0224	672.	нинџа	и	2	0.0224
633.	леп	п	2	0.0224	673.	Нови Мексико	и	2	0.0224
634.	летећи	п	2	0.0224	674.	нога	и	2	0.0224
635.	Лешће	и	2	0.0224	675.	нормалан	п	2	0.0224
636.	линија	и	2	0.0224	676.	ноћ	и	2	0.0224
637.	љубав	и	2	0.0224	677.	ноћас	при	2	0.0224
638.	љубити	гл	2	0.0224	678.	ноћни	п	2	0.0224
639.	мајмун	и	2	0.0224	679.	нужан	п	2	0.0224
640.	Македонија	и	2	0.0224	680.	обавестити	гл	2	0.0224
641.	манијак	и	2	0.0224	681.	обарати	гл	2	0.0224
642.	манити	гл	2	0.0224	682.	Обеликс	и	2	0.0224
643.	математика	и	2	0.0224	683.	обрати	гл	2	0.0224
644.	материјал	и	2	0.0224	684.	овакав	з	2	0.0224
645.	мек	п	2	0.0224	685.	овца	и	2	0.0224
646.	мера	и	2	0.0224	686.	оглас	и	2	0.0224
647.	место	и	2	0.0224	687.	одбранити	гл	2	0.0224
648.	метак	и	2	0.0224	688.	одговарати	гл	2	0.0224
649.	метро	и	2	0.0224	689.	одговор	и	2	0.0224
650.	минџа	и	2	0.0224	690.	одржати	гл	2	0.0224
651.	мирно	при	2	0.0224	691.	олупина	и	2	0.0224
652.	млад	п	2	0.0224	692.	онај	з	2	0.0224
653.	многи	п	2	0.0224	693.	Опленац	и	2	0.0224
654.	модел	и	2	0.0224	694.	оптужница	и	2	0.0224
655.	Молдер Фокс	и	2	0.0224	695.	орао	и	2	0.0224
656.	Моникин	п	2	0.0224	696.	орак	и	2	0.0224
657.	Мурат	и	2	0.0224	697.	ортак	и	2	0.0224
658.	мушки	п	2	0.0224	698.	оружје	и	2	0.0224
659.	набити	гл	2	0.0224	699.	осим	пре	2	0.0224
660.	наградни	п	2	0.0224	700.	остајати	гл	2	0.0224
661.	налетети	гл	2	0.0224	701.	остали	п	2	0.0224
662.	нападати	гл	2	0.0224	702.	офарбати	гл	2	0.0224
663.	научити	гл	2	0.0224	703.	Паја Патак	и	2	0.0224
664.	нацизам	и	2	0.0224	704.	пакт	и	2	0.0224
665.	невидљиво	при	2	0.0224	705.	памет	и	2	0.0224
666.	невидљивост	и	2	0.0224	706.	паметан	п	2	0.0224
667.	неизлечиво	п	2	0.0224	707.	Париз	и	2	0.0224
668.	Немац	и	2	0.0224	708.	пас	и	2	0.0224

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
709.	патити	гл	2	0.0224	749.	Радио телевизија Србије	и	2	0.0224
710.	пацов	и	2	0.0224	750.	радио-локатор	и	2	0.0224
711.	Петао Софроније	и	2	0.0224	751.	радознао	п	2	0.0224
712.	Петровић Борђе Карађорђе	и	2	0.0224	752.	развалити	гл	2	0.0224
713.	печурка	и	2	0.0224	753.	рак	и	2	0.0224
714.	пиво	и	2	0.0224	754.	Рамбо	и	2	0.0224
715.	пити	гл	2	0.0224	755.	рана	и	2	0.0224
716.	пичка	и	2	0.0224	756.	рано	при	2	0.0224
717.	племићки	п	2	0.0224	757.	распуст	и	2	0.0224
718.	плуг	и	2	0.0224	758.	решавати	гл	2	0.0224
719.	победа	и	2	0.0224	759.	Ругова Ибрахим	и	2	0.0224
720.	погледати	гл	2	0.0224	760.	рудар	и	2	0.0224
721.	поздрав	и	2	0.0224	761.	С-300	и	2	0.0224
722.	поздрављати	гл	2	0.0224	762.	сазнати	гл	2	0.0224
723.	појести	гл	2	0.0224	763.	сакам да	гл	2	0.0224
724.	поклон	и	2	0.0224	764.	сам	п	2	0.0224
725.	полудети	гл	2	0.0224	765.	сањати	гл	2	0.0224
726.	помоћ	и	2	0.0224	766.	сат	и	2	0.0224
727.	понестати	гл	2	0.0224	767.	свастика	и	2	0.0224
728.	попити	гл	2	0.0224	768.	свеже	при	2	0.0224
729.	порасти	гл	2	0.0224	769.	светски	п	2	0.0224
730.	посао	и	2	0.0224	770.	свршити	гл	2	0.0224
731.	потрчко	и	2	0.0224	771.	се	р	2	0.0224
732.	пошто	при	2	0.0224	772.	Синалко	и	2	0.0224
733.	прави	п	2	0.0224	773.	синоним	и	2	0.0224
734.	пратити	гл	2	0.0224	774.	сјахати	гл	2	0.0224
735.	прегазити	гл	2	0.0224	775.	скренути	гл	2	0.0224
736.	предавати	гл	2	0.0224	776.	скривен	п	2	0.0224
737.	председник	и	2	0.0224	777.	слава	и	2	0.0224
738.	прекинути	гл	2	0.0224	778.	славити	гл	2	0.0224
739.	преко	пре	2	0.0224	779.	случај	и	2	0.0224
740.	препознати	гл	2	0.0224	780.	смети	гл	2	0.0224
741.	пресећи	гл	2	0.0224	781.	смирити	гл	2	0.0224
742.	прећи	гл	2	0.0224	782.	смрдети	гл	2	0.0224
743.	примити	гл	2	0.0224	783.	Соко	и	2	0.0224
744.	Приштина	и	2	0.0224	784.	сом	и	2	0.0224
745.	прогноза	и	2	0.0224	785.	спасавати	гл	2	0.0224
746.	пропасти	гл	2	0.0224	786.	спремити	гл	2	0.0224
747.	протест	и	2	0.0224	787.	срам	и	2	0.0224
748.	психијатар	и	2	0.0224	788.	срамота	и	2	0.0224

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
789.	срати	гл	2	0.0224	829.	улица	и	2	0.0224
790.	Сремац	и	2	0.0224	830.	умети	гл	2	0.0224
791.	срушен	п	2	0.0224	831.	управник	и	2	0.0224
792.	стајати	гл	2	0.0224	832.	уразумити	гл	2	0.0224
793.	стање	и	2	0.0224	833.	услуга	и	2	0.0224
794.	стока	и	2	0.0224	834.	усташа	и	2	0.0224
795.	столица	и	2	0.0224	835.	Утва	и	2	0.0224
796.	страна	и	2	0.0224	836.	фајронт	и	2	0.0224
797.	страх	и	2	0.0224	837.	фашиста	и	2	0.0224
798.	струја	и	2	0.0224	838.	фашистички	п	2	0.0224
799.	сувише	при	2	0.0224	839.	Француз	и	2	0.0224
800.	судбина	и	2	0.0224	840.	Фрушка Гора	и	2	0.0224
801.	судити	гл	2	0.0224	841.	Хаг	и	2	0.0224
802.	суза	и	2	0.0224	842.	Христос	и	2	0.0224
803.	сунце	и	2	0.0224	843.	Центар за обавештавање	и	2	0.0224
804.	супер	п	2	0.0224	844.	Циганин	и	2	0.0224
805.	СФОР	и	2	0.0224	845.	цигара	и	2	0.0224
806.	схватити	гл	2	0.0224	846.	част	и	2	0.0224
807.	тајна	и	2	0.0224	847.	челик	и	2	0.0224
808.	такав	з	2	0.0224	848.	чета	и	2	0.0224
809.	Тарнер Тед	и	2	0.0224	849.	члан	и	2	0.0224
810.	тежак	п	2	0.0224	850.	чудовиште	и	2	0.0224
811.	тек	р	2	0.0224	851.	џукела	и	2	0.0224
812.	телевизија	и	2	0.0224	852.	шетач	и	2	0.0224
813.	телефон	и	2	0.0224	853.	Шредер Манфред	и	2	0.0224
814.	терорист	и	2	0.0224	854.	штета	и	2	0.0224
815.	тетреб	и	2	0.0224	855.	шугав	п	2	0.0224
816.	тешко	при	2	0.0224	856.	117 ГТИ	и	1	0.0112
817.	тип	и	2	0.0224	857.	21. мај	и	1	0.0112
818.	Титаник	и	2	0.0224	858.	= празно	р	1	0.0112
819.	то	з	2	0.0224	859.	ааа	у	1	0.0112
820.	ток	и	2	0.0224	860.	абортус	и	1	0.0112
821.	Тонијев	п	2	0.0224	861.	Авелъ	и	1	0.0112
822.	топ	и	2	0.0224	862.	авијација	и	1	0.0112
823.	тор	и	2	0.0224	863.	Авио отпад	и	1	0.0112
824.	трава	и	2	0.0224	864.	Авио-паркинг Буђановци	и	1	0.0112
825.	трамвај	и	2	0.0224	865.	агресорски	п	1	0.0112
826.	Трећи Рајх	и	2	0.0224	866.	адреса	и	1	0.0112
827.	Трећи светски рат	и	2	0.0224	867.	аеродром	и	1	0.0112
828.	ујести	гл	2	0.0224	868.	аероплан	и	1	0.0112

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
869.	акати	гл	1	0.0112	909.	беба	и	1	0.0112
870.	Аламо	и	1	0.0112	910.	Беверли Хилс	и	1	0.0112
871.	Албанија	и	1	0.0112	911.	беее	у	1	0.0112
872.	албански	п	1	0.0112	912.	бејзбол	и	1	0.0112
873.	Алигијери Данте	и	1	0.0112	913.	Бели анђео	и	1	0.0112
874.	алиментација	и	1	0.0112	914.	бело	п	1	0.0112
875.	ало	у	1	0.0112	915.	бензин	и	1	0.0112
876.	Аманпур Луиз	и	1	0.0112	916.	Београдски метро	и	1	0.0112
877.	аматер	и	1	0.0112	917.	Берковић	и	1	0.0112
878.	амбалажа	и	1	0.0112	918.	Берлин	и	1	0.0112
879.	ампутација	и	1	0.0112	919.	бесан	п	1	0.0112
880.	Андерсон Памела	и	1	0.0112	920.	Биг Мек	и	1	0.0112
881.	анђео милосрђа	и	1	0.0112	921.	бизнис	и	1	0.0112
882.	антихрист	и	1	0.0112	922.	бизон	и	1	0.0112
883.	Апач	и	1	0.0112	923.	Бик Који Седи	и	1	0.0112
884.	апеловати	гл	1	0.0112	924.	Билијев	п	1	0.0112
885.	апоен	и	1	0.0112	925.	битан	п	1	0.0112
886.	април	и	1	0.0112	926.	Блажа	и	1	0.0112
887.	атар	и	1	0.0112	927.	блесав	п	1	0.0112
888.	атерирати	гл	1	0.0112	928.	ближњи	п	1	0.0112
889.	Атина	и	1	0.0112	929.	близак	п	1	0.0112
890.	атомски	п	1	0.0112	930.	божји	п	1	0.0112
891.	атрактиван	п	1	0.0112	931.	бомбастично	при	1	0.0112
892.	аууу	у	1	0.0112	932.	бомбжур	и	1	0.0112
893.	Ахилова пета	и	1	0.0112	933.	бомбровече	и	1	0.0112
894.	ашов	и	1	0.0112	934.	бомбсаур	и	1	0.0112
895.	Б52	и	1	0.0112	935.	бон	и	1	0.0112
896.	база	и	1	0.0112	936.	бор	и	1	0.0112
897.	Бал вампира	и	1	0.0112	937.	борити се	гл	1	0.0112
898.	Балашевић Ђорђе	и	1	0.0112	938.	Босиљчић Бијаб	и	1	0.0112
899.	Балкански троугао	и	1	0.0112	939.	бостан	и	1	0.0112
900.	балон	и	1	0.0112	940.	браон	при	1	0.0112
901.	Баљак Александар	и	1	0.0112	941.	брдо	и	1	0.0112
902.	Банат	и	1	0.0112	942.	брисати	гл	1	0.0112
903.	бандера	и	1	0.0112	943.	британски	п	1	0.0112
904.	бар	р	1	0.0112	944.	брука	и	1	0.0112
905.	барјак	и	1	0.0112	945.	Бугарин	и	1	0.0112
906.	бастион	и	1	0.0112	946.	будала	и	1	0.0112
907.	батеријски	п	1	0.0112	947.	буђав	п	1	0.0112
908.	Бачка	и	1	0.0112	948.	буђановачки	п	1	0.0112

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
949.	бушити	гл	1	0.0112	989.	врло	при	1	0.0112
950.	вага	и	1	0.0112	990.	врт	и	1	0.0112
951.	важан	п	1	0.0112	991.	Вуковић Предраг - Пеђолино	и	1	0.0112
952.	ваздух	и	1	0.0112	992.	вулкан	и	1	0.0112
953.	ваља	при	1	0.0112	993.	Гаја	и	1	0.0112
954.	ваљати	гл	1	0.0112	994.	гајити	гл	1	0.0112
955.	ваљда	р	1	0.0112	995.	Галерб	и	1	0.0112
956.	ваљда	при	1	0.0112	996.	Галилеј Галилео	и	1	0.0112
957.	ван	пре	1	0.0112	997.	Галски петао	и	1	0.0112
958.	ванземаљац	и	1	0.0112	998.	гањати	гл	1	0.0112
959.	варити	гл	1	0.0112	999.	гаранција	и	1	0.0112
960.	Васколика Светска Порота	и	1	0.0112	1000.	гвожђе	и	1	0.0112
961.	васпитање	и	1	0.0112	1001.	где год	при	1	0.0112
962.	вегета	и	1	0.0112	1002.	Гебелс Јозеф	и	1	0.0112
963.	век	и	1	0.0112	1003.	ген	и	1	0.0112
964.	Велики пост	и	1	0.0112	1004.	генерација	и	1	0.0112
965.	велико	при	1	0.0112	1005.	географски	при	1	0.0112
966.	вепрић	и	1	0.0112	1006.	Геринг Херман	и	1	0.0112
967.	ветар	и	1	0.0112	1007.	гесло	и	1	0.0112
968.	вечерас	при	1	0.0112	1008.	Гете Јохан Волфганг	и	1	0.0112
969.	викати	гл	1	0.0112	1009.	главни тужилац	и	1	0.0112
970.	виле	и	1	0.0112	1010.	глад	и	1	0.0112
971.	виљушка	и	1	0.0112	1011.	гласина	и	1	0.0112
972.	вирити	гл	1	0.0112	1012.	глинен	п	1	0.0112
973.	вирус	и	1	0.0112	1013.	глув	п	1	0.0112
974.	виски	и	1	0.0112	1014.	глупост	и	1	0.0112
975.	вити	гл	1	0.0112	1015.	гнојити	гл	1	0.0112
976.	власник	и	1	0.0112	1016.	го	п	1	0.0112
977.	Власотинце	и	1	0.0112	1017.	голем	п	1	0.0112
978.	вођа	и	1	0.0112	1018.	Голијат	и	1	0.0112
979.	воз	и	1	0.0112	1019.	гомила	и	1	0.0112
980.	возати	гл	1	0.0112	1020.	Гор Ал	и	1	0.0112
981.	возни	п	1	0.0112	1021.	горе	при	1	0.0112
982.	Војводина	и	1	0.0112	1022.	госпођица	и	1	0.0112
983.	воћка	и	1	0.0112	1023.	ГП Црна Трава	и	1	0.0112
984.	врана	и	1	0.0112	1024.	грабуље	и	1	0.0112
985.	врат	и	1	0.0112	1025.	градити	гл	1	0.0112
986.	врата	и	1	0.0112	1026.	Градско саобраћајно Београд	и	1	0.0112
987.	врба	и	1	0.0112	1027.	грађански	п	1	0.0112
988.	време	и	1	0.0112	1028.	грађевинско предузеће	и	1	0.0112

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
1029.	граната	и	1	0.0112	1069.	динар	и	1	0.0112
1030.	Грас Гинтер	и	1	0.0112	1070.	диња	и	1	0.0112
1031.	грех	и	1	0.0112	1071.	дирати	гл	1	0.0112
1032.	грешка	и	1	0.0112	1072.	директан	п	1	0.0112
1033.	гробар	и	1	0.0112	1073.	дичити се	гл	1	0.0112
1034.	грувати	гл	1	0.0112	1074.	длан	и	1	0.0112
1035.	губав	п	1	0.0112	1075.	добијати	гл	1	0.0112
1036.	гузица	и	1	0.0112	1076.	добровече	и	1	0.0112
1037.	гурати	гл	1	0.0112	1077.	добровољац	и	1	0.0112
1038.	да ли	р	1	0.0112	1078.	добројутро	и	1	0.0112
1039.	давати	гл	1	0.0112	1079.	доброћудан	п	1	0.0112
1040.	Давид	и	1	0.0112	1080.	дозвати	гл	1	0.0112
1041.	далматинер	и	1	0.0112	1081.	дозволити	гл	1	0.0112
1042.	дама	и	1	0.0112	1082.	доказ	и	1	0.0112
1043.	дански	п	1	0.0112	1083.	доказати	гл	1	0.0112
1044.	двобој	и	1	0.0112	1084.	долар	и	1	0.0112
1045.	двориште	и	1	0.0112	1085.	дом	и	1	0.0112
1046.	двоцевка	и	1	0.0112	1086.	домаћи	п	1	0.0112
1047.	де	р	1	0.0112	1087.	домаћински	при	1	0.0112
1048.	де Вито Дени	и	1	0.0112	1088.	домовина	и	1	0.0112
1049.	девет	бр	1	0.0112	1089.	достојанствено	при	1	0.0112
1050.	дезертер	и	1	0.0112	1090.	дотеран	п	1	0.0112
1051.	делегација	и	1	0.0112	1091.	дрво	и	1	0.0112
1052.	делити	гл	1	0.0112	1092.	дресирати	гл	1	0.0112
1053.	демант	и	1	0.0112	1093.	држати	гл	1	0.0112
1054.	демонски	п	1	0.0112	1094.	дрим тим	и	1	0.0112
1055.	десити се	гл	1	0.0112	1095.	Дрина	и	1	0.0112
1056.	десни	п	1	0.0112	1096.	дрипац	и	1	0.0112
1057.	дестилат	и	1	0.0112	1097.	Други светски рат	и	1	0.0112
1058.	детектор	и	1	0.0112	1098.	дружити се	гл	1	0.0112
1059.	детонација	и	1	0.0112	1099.	дувати	гл	1	0.0112
1060.	дефинитивно	при	1	0.0112	1100.	дуго	при	1	0.0112
1061.	дечко	и	1	0.0112	1101.	дужност	и	1	0.0112
1062.	диваљ	п	1	0.0112	1102.	дулек	и	1	0.0112
1063.	Дивац Владе	и	1	0.0112	1103.	думати	гл	1	0.0112
1064.	дивљаство	и	1	0.0112	1104.	Дурекс	и	1	0.0112
1065.	Дизни Волт	и	1	0.0112	1105.	Душко Дугоушко	и	1	0.0112
1066.	Дизниленд	и	1	0.0112	1106.	Ђана	и	1	0.0112
1067.	димензија	и	1	0.0112	1107.	Ђорђевић Бора Чорба	и	1	0.0112
1068.	димити	гл	1	0.0112	1108.	ђубриште	и	1	0.0112

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
1109.	Букановић Мило	и	1	0.0112	1149.	западни	п	1	0.0112
1110.	Европска заједница	и	1	0.0112	1150.	запасти	гл	1	0.0112
1111.	егал	п	1	0.0112	1151.	започињати	гл	1	0.0112
1112.	егзорцист	и	1	0.0112	1152.	зараза	и	1	0.0112
1113.	експлодирати	гл	1	0.0112	1153.	засврбети	гл	1	0.0112
1114.	електричан	п	1	0.0112	1154.	засновати	гл	1	0.0112
1115.	електрични	п	1	0.0112	1155.	затребати	гл	1	0.0112
1116.	енглески	п	1	0.0112	1156.	заценити	гл	1	0.0112
1117.	енергија	и	1	0.0112	1157.	збити се	гл	1	0.0112
1118.	Ер Франс	и	1	0.0112	1158.	збрисати	гл	1	0.0112
1119.	естетски	при	1	0.0112	1159.	звиждати	гл	1	0.0112
1120.	етнички	п	1	0.0112	1160.	звоњава	и	1	0.0112
1121.	жалити	гл	1	0.0112	1161.	звучати	гл	1	0.0112
1122.	жалосно	при	1	0.0112	1162.	здраво	при	1	0.0112
1123.	жао	при	1	0.0112	1163.	зезање	и	1	0.0112
1124.	жвака	и	1	0.0112	1164.	зелен	п	1	0.0112
1125.	жеља	и	1	0.0112	1165.	земљорадник	и	1	0.0112
1126.	жетва	и	1	0.0112	1166.	Земљорадничка задруга Буђановци	и	1	0.0112
1127.	жив	п	1	0.0112	1167.	зец	и	1	0.0112
1128.	живац	и	1	0.0112	1168.	зидар	и	1	0.0112
1129.	животиња	и	1	0.0112	1169.	златан	п	1	0.0112
1130.	животињски	п	1	0.0112	1170.	злато	и	1	0.0112
1131.	жилав	п	1	0.0112	1171.	златокрил	п	1	0.0112
1132.	жлица	и	1	0.0112	1172.	злогласник	и	1	0.0112
1133.	жртвовати	гл	1	0.0112	1173.	злодело	и	1	0.0112
1134.	заборавити	гл	1	0.0112	1174.	злотвор	и	1	0.0112
1135.	забранити	гл	1	0.0112	1175.	знање	и	1	0.0112
1136.	забрањивати	гл	1	0.0112	1176.	значити	гл	1	0.0112
1137.	зависити	гл	1	0.0112	1177.	Зозовача	и	1	0.0112
1138.	заврнути	гл	1	0.0112	1178.	зоолошки врт	и	1	0.0112
1139.	завршити	гл	1	0.0112	1179.	и-меил	и	1	0.0112
1140.	задатак	и	1	0.0112	1180.	нако	св	1	0.0112
1141.	задржати	гл	1	0.0112	1181.	Иго Виктор	и	1	0.0112
1142.	заиграти	гл	1	0.0112	1182.	игралиште	и	1	0.0112
1143.	заклати	гл	1	0.0112	1183.	идеал	и	1	0.0112
1144.	закопчати	гл	1	0.0112	1184.	идеја	и	1	0.0112
1145.	закувати	гл	1	0.0112	1185.	из близа	при	1	0.0112
1146.	закуцати	гл	1	0.0112	1186.	из далека	при	1	0.0112
1147.	замолити	гл	1	0.0112	1187.	изазивати	гл	1	0.0112
1148.	зао	п	1	0.0112					

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
1188.	изаћи	гл	1	0.0112	1227.	јок	р	1	0.0112
1189.	избор	и	1	0.0112	1228.	ЈУГО117 стелт	и	1	0.0112
1190.	извести	гл	1	0.0112	1229.	Југословенска противваздушна одбрана	и	1	0.0112
1191.	извештај	и	1	0.0112	1230.	југословенски	п	1	0.0112
1192.	извињавати	гл	1	0.0112	1231.	јунак	и	1	0.0112
1193.	изврстан	п	1	0.0112	1232.	јурити	гл	1	0.0112
1194.	извршилац	и	1	0.0112	1233.	јутро	и	1	0.0112
1195.	изгледати	гл	1	0.0112	1234.	јуче	при	1	0.0112
1196.	изгорити	гл	1	0.0112	1235.	кабинет	и	1	0.0112
1197.	издркати	гл	1	0.0112	1236.	Каваја Никола	и	1	0.0112
1198.	изјести	гл	1	0.0112	1237.	кад год	при	1	0.0112
1199.	излуђивати	гл	1	0.0112	1238.	када	при	1	0.0112
1200.	изнајмљивати	гл	1	0.0112	1239.	Каин	и	1	0.0112
1201.	изненадити	гл	1	0.0112	1240.	кајање	и	1	0.0112
1202.	икада	при	1	0.0112	1241.	кајати се	гл	1	0.0112
1203.	икако	при	1	0.0112	1242.	какогод	при	1	0.0112
1204.	имитирати	гл	1	0.0112	1243.	камена с рамена	и	1	0.0112
1205.	император	и	1	0.0112	1244.	каменчина	и	1	0.0112
1206.	империја	и	1	0.0112	1245.	камион	и	1	0.0112
1207.	импотентан	п	1	0.0112	1246.	капија	и	1	0.0112
1208.	Индија	и	1	0.0112	1247.	каплар	и	1	0.0112
1209.	Индонезија	и	1	0.0112	1248.	Каралић Неле	и	1	0.0112
1210.	Индустрија мотора и трактора Раковица	и	1	0.0112	1249.	касни	п	1	0.0112
1211.	интелигенција	и	1	0.0112	1250.	касно	при	1	0.0112
1212.	интервенисати	гл	1	0.0112	1251.	катастрофа	и	1	0.0112
1213.	интерес	и	1	0.0112	1252.	кафа	и	1	0.0112
1214.	испасти	гл	1	0.0112	1253.	кафић	и	1	0.0112
1215.	испит	и	1	0.0112	1254.	квалитет	и	1	0.0112
1216.	испуцати	гл	1	0.0112	1255.	квалитетно	при	1	0.0112
1217.	исцрпети	гл	1	0.0112	1256.	квар	и	1	0.0112
1218.	Италијан	и	1	0.0112	1257.	квит	при	1	0.0112
1219.	ишчупати	гл	1	0.0112	1258.	кец	и	1	0.0112
1220.	јак	при	1	0.0112	1259.	кило	и	1	0.0112
1221.	јастреб	и	1	0.0112	1260.	кисео	п	1	0.0112
1222.	јебање	и	1	0.0112	1261.	Китић Миле - Ф 117	и	1	0.0112
1223.	јевтино	при	1	0.0112	1262.	клетва	и	1	0.0112
1224.	једино	при	1	0.0112	1263.	клин	и	1	0.0112
1225.	Јенки	и	1	0.0112	1264.	кло(в)н	и	1	0.0112
1226.	Јовићевић Владимир Јов	и	1	0.0112	1265.	клуба	и	1	0.0112

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
1266.	Кнеза Милоша (улица)	и	1	0.0112	1306.	кукуруз	и	1	0.0112
1267.	козји	п	1	0.0112	1307.	кула	и	1	0.0112
1268.	којешта	з	1	0.0112	1308.	Куманово	и	1	0.0112
1269.	кока	и	1	0.0112	1309.	купити	гл	1	0.0112
1270.	кокнуги	гл	1	0.0112	1310.	куповати	гл	1	0.0112
1271.	колега	и	1	0.0112	1311.	курат	п	1	0.0112
1272.	Колумбов	п	1	0.0112	1312.	курва	и	1	0.0112
1273.	комбајн	и	1	0.0112	1313.	курчина	и	1	0.0112
1274.	комплекс	и	1	0.0112	1314.	курчити	гл	1	0.0112
1275.	комшија	и	1	0.0112	1315.	кућни	п	1	0.0112
1276.	коначан	п	1	0.0112	1316.	кучка	и	1	0.0112
1277.	коначно	при	1	0.0112	1317.	Лабудова песма	и	1	0.0112
1278.	контакт	и	1	0.0112	1318.	лађа	и	1	0.0112
1279.	коњ	и	1	0.0112	1319.	Лајковачка пруга	и	1	0.0112
1280.	копнен	п	1	0.0112	1320.	Лала	и	1	0.0112
1281.	коришћен	п	1	0.0112	1321.	лампа	и	1	0.0112
1282.	коса (длака)	и	1	0.0112	1322.	Латинска Америка	и	1	0.0112
1283.	косовски	п	1	0.0112	1323.	Лацио	и	1	0.0112
1284.	кост	и	1	0.0112	1324.	легалан	п	1	0.0112
1285.	костур	и	1	0.0112	1325.	леђа	и	1	0.0112
1286.	кота	и	1	0.0112	1326.	леле	у	1	0.0112
1287.	Котор Варош	и	1	0.0112	1327.	лепше	при	1	0.0112
1288.	крава	и	1	0.0112	1328.	летење	и	1	0.0112
1289.	крагујевачки	п	1	0.0112	1329.	Летећи циркус Монтија Пајтона	и	1	0.0112
1290.	Крајина	и	1	0.0112	1330.	лимарски	п	1	0.0112
1291.	Крајишник	и	1	0.0112	1331.	лименка	и	1	0.0112
1292.	краљевачки	п	1	0.0112	1332.	лимун	и	1	0.0112
1293.	Краљевић Марко	и	1	0.0112	1333.	литар	и	1	0.0112
1294.	кроставац	и	1	0.0112	1334.	лифт	и	1	0.0112
1295.	кратко	при	1	0.0112	1335.	лице	и	1	0.0112
1296.	крем	и	1	0.0112	1336.	личити	гл	1	0.0112
1297.	креснути	гл	1	0.0112	1337.	лишити	гл	1	0.0112
1298.	кретен	и	1	0.0112	1338.	ловац	и	1	0.0112
1299.	крити	гл	1	0.0112	1339.	ловити	гл	1	0.0112
1300.	кров	и	1	0.0112	1340.	лоза	и	1	0.0112
1301.	крушка	и	1	0.0112	1341.	локати	гл	1	0.0112
1302.	куда	при	1	0.0112	1342.	ломити	гл	1	0.0112
1303.	кукавички	п	1	0.0112	1343.	Лос Анђелес	и	1	0.0112
1304.	кукаст	п	1	0.0112	1344.	лош	при	1	0.0112
1305.	куку	у	1	0.0112					

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
1345.	лудак	и	1	0.0112	1384.	мрак	и	1	0.0112
1346.	лудило	и	1	0.0112	1385.	мрети	гл	1	0.0112
1347.	лудница	и	1	0.0112	1386.	муда	и	1	0.0112
1348.	људски	п	1	0.0112	1387.	музика	и	1	0.0112
1349.	мађионичар	и	1	0.0112	1388.	мука	и	1	0.0112
1350.	мазохиста	и	1	0.0112	1389.	мутантан	п	1	0.0112
1351.	макар	при	1	0.0112	1390.	мучити	гл	1	0.0112
1352.	македонски	п	1	0.0112	1391.	мушкарац	и	1	0.0112
1353.	малати	гл	1	0.0112	1392.	Навахо индијанац	и	1	0.0112
1354.	мало морген	при	1	0.0112	1393.	навести	гл	1	0.0112
1355.	малограђанин	и	1	0.0112	1394.	навијачки	п	1	0.0112
1356.	мана	и	1	0.0112	1395.	навика	и	1	0.0112
1357.	манир	и	1	0.0112	1396.	нагазан	п	1	0.0112
1358.	марка	и	1	0.0112	1397.	Нагасаки	и	1	0.0112
1359.	Марковић Радован Бели	и	1	0.0112	1398.	наградити	гл	1	0.0112
1360.	маслачак	и	1	0.0112	1399.	нагрдити	гл	1	0.0112
1361.	матер	и	1	0.0112	1400.	нада	и	1	0.0112
1362.	мати	и	1	0.0112	1401.	наденути	гл	1	0.0112
1363.	мед	и	1	0.0112	1402.	надживети	гл	1	0.0112
1364.	Међународни Суд Савести	и	1	0.0112	1403.	надимак	и	1	0.0112
1365.	мејд ин УСА	при	1	0.0112	1404.	наздравити	гл	1	0.0112
1366.	местимично	при	1	0.0112	1405.	накривити	гл	1	0.0112
1367.	метар	и	1	0.0112	1406.	налазити	гл	1	0.0112
1368.	мечка	и	1	0.0112	1407.	наљутити	гл	1	0.0112
1369.	Мики Маус	и	1	0.0112	1408.	намигивати	гл	1	0.0112
1370.	милион	бр	1	0.0112	1409.	наочари	и	1	0.0112
1371.	мина	и	1	0.0112	1410.	напад	и	1	0.0112
1372.	Министарство унутрашњих послова	и	1	0.0112	1411.	напитак	и	1	0.0112
1373.	минути	гл	1	0.0112	1412.	наплата	и	1	0.0112
1374.	Мираж	и	1	0.0112	1413.	напоље	при	1	0.0112
1375.	миротворац	и	1	0.0112	1414.	напушити	гл	1	0.0112
1376.	мистерија	и	1	0.0112	1415.	наравно	при	1	0.0112
1377.	млеко	и	1	0.0112	1416.	нарасти	гл	1	0.0112
1378.	мозгоједац	и	1	0.0112	1417.	Народно позориште	и	1	0.0112
1379.	Молотовљев коктел	и	1	0.0112	1418.	нарочито	при	1	0.0112
1380.	момак	и	1	0.0112	1419.	наруџбина	и	1	0.0112
1381.	Монтано Тони	и	1	0.0112	1420.	насмејати	гл	1	0.0112
1382.	мотика	и	1	0.0112	1421.	насмешити се	гл	1	0.0112
1383.	мотка	и	1	0.0112	1422.	наставити	гл	1	0.0112
					1423.	натист	и	1	0.0112

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
1424.	НАТО-ов	п	1	0.0112	1463.	нудити	гл	1	0.0112
1425.	натура	и	1	0.0112	1464.	нужда	и	1	0.0112
1426.	небо	и	1	0.0112	1465.	нуклеарно	при	1	0.0112
1427.	невоља	и	1	0.0112	1466.	Њујорк	и	1	0.0112
1428.	недозрео	п	1	0.0112	1467.	о	у	1	0.0112
1429.	недостатак	и	1	0.0112	1468.	обезбеђење	и	1	0.0112
1430.	нежив	п	1	0.0112	1469.	обесити	гл	1	0.0112
1431.	незаштићен	п	1	0.0112	1470.	обмана	и	1	0.0112
1432.	неидентификовани летећи објекат	и	1	0.0112	1471.	образ	и	1	0.0112
1433.	нека	р	1	0.0112	1472.	обратити се	гл	1	0.0112
1434.	нека	св	1	0.0112	1473.	Обретковић Жика	и	1	0.0112
1435.	некад	при	1	0.0112	1474.	обрисати	гл	1	0.0112
1436.	неколико	при	1	0.0112	1475.	обуставити	гл	1	0.0112
1437.	Немачка	и	1	0.0112	1476.	обући	гл	1	0.0112
1438.	немогућ	п	1	0.0112	1477.	овални	п	1	0.0112
1439.	неопходан	п	1	0.0112	1478.	огрејати	гл	1	0.0112
1440.	неписмен	п	1	0.0112	1479.	огроман	п	1	0.0112
1441.	непобедив	п	1	0.0112	1480.	одавно	при	1	0.0112
1442.	непрекидно	при	1	0.0112	1481.	одбојка	и	1	0.0112
1443.	Неретва	и	1	0.0112	1482.	одвеслати	гл	1	0.0112
1444.	Нерон	и	1	0.0112	1483.	одгонетнути	гл	1	0.0112
1445.	нероткиња	и	1	0.0112	1484.	одлазити	гл	1	0.0112
1446.	неспоразум	и	1	0.0112	1485.	одличан	п	1	0.0112
1447.	нестрпљиво	при	1	0.0112	1486.	одмах	при	1	0.0112
1448.	неуспео	п	1	0.0112	1487.	однети	гл	1	0.0112
1449.	низак	п	1	0.0112	1488.	одозго	при	1	0.0112
1450.	Никшић	и	1	0.0112	1489.	одрасти	гл	1	0.0112
1451.	Нинџа Корњача	и	1	0.0112	1490.	одштета	и	1	0.0112
1452.	ниско	при	1	0.0112	1491.	ознака	и	1	0.0112
1453.	нишки	п	1	0.0112	1492.	озонски	п	1	0.0112
1454.	но	р	1	0.0112	1493.	Ојданић тоурс	и	1	0.0112
1455.	Нови Кнежевац	и	1	0.0112	1494.	окаљати	гл	1	0.0112
1456.	Нови светски поредак	и	1	0.0112	1495.	оквир	и	1	0.0112
1457.	Ново гробље	и	1	0.0112	1496.	око	и	1	0.0112
1458.	Новосађанин	и	1	0.0112	1497.	околина	и	1	0.0112
1459.	нон-стоп	при	1	0.0112	1498.	окретати	гл	1	0.0112
1460.	нос	и	1	0.0112	1499.	окриље	и	1	0.0112
1461.	носиља	и	1	0.0112	1500.	оладити	гл	1	0.0112
1462.	ноћу	при	1	0.0112	1501.	Олвејс	и	1	0.0112
					1502.	олуја	и	1	0.0112

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
1503.	опа	у	1	0.0112	1543.	панталоне	и	1	0.0112
1504.	опадати	гл	1	0.0112	1544.	пар	и	1	0.0112
1505.	опалити	гл	1	0.0112	1545.	парк из доба јуре	и	1	0.0112
1506.	опасност	и	1	0.0112	1546.	парола	и	1	0.0112
1507.	опијум	и	1	0.0112	1547.	пасји	п	1	0.0112
1508.	описивати	гл	1	0.0112	1548.	патетичан	п	1	0.0112
1509.	оправити	гл	1	0.0112	1549.	патријарх Павле	и	1	0.0112
1510.	оправљати	гл	1	0.0112	1550.	пауза	и	1	0.0112
1511.	опслуживати	гл	1	0.0112	1551.	педерчина	и	1	0.0112
1512.	оптуженички	п	1	0.0112	1552.	пелцер	и	1	0.0112
1513.	оптуживати	гл	1	0.0112	1553.	Пепе ле Твор	и	1	0.0112
1514.	опушак	и	1	0.0112	1554.	Пепси	и	1	0.0112
1515.	орати	гл	1	0.0112	1555.	Пера Пецарош	и	1	0.0112
1516.	орити се	гл	1	0.0112	1556.	Песма мира	и	1	0.0112
1517.	освежавати	гл	1	0.0112	1557.	пећина	и	1	0.0112
1518.	осећати	гл	1	0.0112	1558.	пецаљка	и	1	0.0112
1519.	Оскар	и	1	0.0112	1559.	пецање	и	1	0.0112
1520.	осмех	и	1	0.0112	1560.	печење	и	1	0.0112
1521.	остављати	гл	1	0.0112	1561.	Пилс	и	1	0.0112
1522.	остало	при	1	0.0112	1562.	Пинтер Харолд	и	1	0.0112
1523.	остатак	и	1	0.0112	1563.	пиринач	и	1	0.0112
1524.	отварати	гл	1	0.0112	1564.	пица	и	1	0.0112
1525.	отвор	и	1	0.0112	1565.	пиш-пауза	и	1	0.0112
1526.	откопчавати	гл	1	0.0112	1566.	план	и	1	0.0112
1527.	откривање	и	1	0.0112	1567.	планинарење	и	1	0.0112
1528.	откуд	при	1	0.0112	1568.	планински	п	1	0.0112
1529.	откупљивати	гл	1	0.0112	1569.	плата	и	1	0.0112
1530.	отуд	при	1	0.0112	1570.	платити	гл	1	0.0112
1531.	официр	и	1	0.0112	1571.	плаћати	гл	1	0.0112
1532.	оцена	и	1	0.0112	1572.	племенит	п	1	0.0112
1533.	очајно	при	1	0.0112	1573.	пљуга	и	1	0.0112
1534.	очекивано	при	1	0.0112	1574.	побацити	гл	1	0.0112
1535.	очерупати	гл	1	0.0112	1575.	победник	и	1	0.0112
1536.	Павковић Небојша	и	1	0.0112	1576.	побеђивати	гл	1	0.0112
1537.	падавина	и	1	0.0112	1577.	побити	гл	1	0.0112
1538.	падавичар	и	1	0.0112	1578.	повратак	и	1	0.0112
1539.	пажљиво	при	1	0.0112	1579.	повремено	при	1	0.0112
1540.	пазити	гл	1	0.0112	1580.	Подгорица	и	1	0.0112
1541.	пак	св	1	0.0112	1581.	подизати	гл	1	0.0112
1542.	паника	и	1	0.0112	1582.	подметати	гл	1	0.0112

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
1583.	подофицирски	п	1	0.0112	1623.	почасан	п	1	0.0112
1584.	позивати	гл	1	0.0112	1624.	почастити	гл	1	0.0112
1585.	познат	при	1	0.0112	1625.	почињати	гл	1	0.0112
1586.	позобати	гл	1	0.0112	1626.	поштедети	гл	1	0.0112
1587.	покварити	гл	1	0.0112	1627.	поштен	п	1	0.0112
1588.	покрајина	и	1	0.0112	1628.	поштено	при	1	0.0112
1589.	покривати	гл	1	0.0112	1629.	пошто	св	1	0.0112
1590.	покрити	гл	1	0.0112	1630.	поштовање	и	1	0.0112
1591.	покушати	гл	1	0.0112	1631.	правда	и	1	0.0112
1592.	полако	при	1	0.0112	1632.	православан	п	1	0.0112
1593.	полетети	гл	1	0.0112	1633.	православац	и	1	0.0112
1594.	полизати	гл	1	0.0112	1634.	праг	и	1	0.0112
1595.	политика	и	1	0.0112	1635.	Праг	и	1	0.0112
1596.	полицијски	п	1	0.0112	1636.	праћкаш	и	1	0.0112
1597.	помагати	гл	1	0.0112	1637.	праштати	гл	1	0.0112
1598.	помије	и	1	0.0112	1638.	пребацивати	гл	1	0.0112
1599.	понављач	и	1	0.0112	1639.	пребројати	гл	1	0.0112
1600.	понети	гл	1	0.0112	1640.	превазићи	гл	1	0.0112
1601.	поново	при	1	0.0112	1641.	превозити	гл	1	0.0112
1602.	понос	и	1	0.0112	1642.	преговарач	и	1	0.0112
1603.	поп	и	1	0.0112	1643.	преговор	и	1	0.0112
1604.	попадати	гл	1	0.0112	1644.	предак	и	1	0.0112
1605.	поплава	и	1	0.0112	1645.	предлагати	гл	1	0.0112
1606.	поправити	гл	1	0.0112	1646.	презиме	и	1	0.0112
1607.	поправљати	гл	1	0.0112	1647.	прек	п	1	0.0112
1608.	попуст	и	1	0.0112	1648.	премазивање	и	1	0.0112
1609.	пораз	и	1	0.0112	1649.	пренос	и	1	0.0112
1610.	поредити	гл	1	0.0112	1650.	преостао	п	1	0.0112
1611.	посело	и	1	0.0112	1651.	препоручити	гл	1	0.0112
1612.	после	при	1	0.0112	1652.	прес-конференција	и	1	0.0112
1613.	послован	п	1	0.0112	1653.	пресуда	и	1	0.0112
1614.	пост	и	1	0.0112	1654.	претварати	гл	1	0.0112
1615.	постајати	гл	1	0.0112	1655.	претеран	п	1	0.0112
1616.	постати	гл	1	0.0112	1656.	претходан	п	1	0.0112
1617.	потврдити	гл	1	0.0112	1657.	претходник	и	1	0.0112
1618.	потегнути	гл	1	0.0112	1658.	при	пре	1	0.0112
1619.	потенција	и	1	0.0112	1659.	приватан	п	1	0.0112
1620.	потписник	и	1	0.0112	1660.	привиђати се	гл	1	0.0112
1621.	потребан	п	1	0.0112	1661.	привиђење	и	1	0.0112
1622.	потрудити се	гл	1	0.0112	1662.	придружити	гл	1	0.0112

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
1663.	Призрен	и	1	0.0112	1702.	разарати	гл	1	0.0112
1664.	Призренка	и	1	0.0112	1703.	разбити	гл	1	0.0112
1665.	приметити	гл	1	0.0112	1704.	разбуцати	гл	1	0.0112
1666.	принцип	и	1	0.0112	1705.	раздвајати	гл	1	0.0112
1667.	природа	и	1	0.0112	1706.	размислити	гл	1	0.0112
1668.	Прљави инспектор Блажа	и	1	0.0112	1707.	размножавати се	гл	1	0.0112
1669.	пробати	гл	1	0.0112	1708.	разнети	гл	1	0.0112
1670.	продаја	и	1	0.0112	1709.	разни	п	1	0.0112
1671.	проза	и	1	0.0112	1710.	разумети	гл	1	0.0112
1672.	прозор	и	1	0.0112	1711.	Раковица	и	1	0.0112
1673.	производ	и	1	0.0112	1712.	Рамбује	и	1	0.0112
1674.	пролеће	и	1	0.0112	1713.	Рат и мир (дело)	и	1	0.0112
1675.	промашај	и	1	0.0112	1714.	ратиште	и	1	0.0112
1676.	промашен	п	1	0.0112	1715.	ратник	и	1	0.0112
1677.	промет	и	1	0.0112	1716.	Ратно ваздухопловство Југославије	и	1	0.0112
1678.	проналазач	и	1	0.0112	1717.	рачун	и	1	0.0112
1679.	пророчанство	и	1	0.0112	1718.	рачунати	гл	1	0.0112
1680.	просечан	п	1	0.0112	1719.	РВ_ПВО гов.ју	и	1	0.0112
1681.	Против ваздушна одбрана Војске Југославије	и	1	0.0112	1720.	ревитабион	и	1	0.0112
1682.	проћи	гл	1	0.0112	1721.	редаљка	и	1	0.0112
1683.	процветати	гл	1	0.0112	1722.	резерват	и	1	0.0112
1684.	прошетати	гл	1	0.0112	1723.	резервни	п	1	0.0112
1685.	прошли	п	1	0.0112	1724.	резултат	и	1	0.0112
1686.	прст	и	1	0.0112	1725.	реинкарнација	и	1	0.0112
1687.	пруга	и	1	0.0112	1726.	реј бан	п	1	0.0112
1688.	пружити	гл	1	0.0112	1727.	река	и	1	0.0112
1689.	пруски	п	1	0.0112	1728.	Рембас	и	1	0.0112
1690.	пуј	у	1	0.0112	1729.	република	и	1	0.0112
1691.	пумпати	гл	1	0.0112	1730.	Република Српска	и	1	0.0112
1692.	пустоловина	и	1	0.0112	1731.	ресавски	п	1	0.0112
1693.	пут	при	1	0.0112	1732.	ретровизор	и	1	0.0112
1694.	пушачица	и	1	0.0112	1733.	реч	и	1	0.0112
1695.	пушење	и	1	0.0112	1734.	решити	гл	1	0.0112
1696.	пуштати	гл	1	0.0112	1735.	ризико	и	1	0.0112
1697.	Радио ПВО	и	1	0.0112	1736.	Рије Фолкер	и	1	0.0112
1698.	радо	при	1	0.0112	1737.	Рим	и	1	0.0112
1699.	радовати се	гл	1	0.0112	1738.	род	и	1	0.0112
1700.	радост	и	1	0.0112	1739.	розе	при	1	0.0112
1701.	разапети	гл	1	0.0112	1740.	Ром	и	1	0.0112

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
1741.	рођење	и	1	0.0112	1781.	секс бој	и	1	0.0112
1742.	Рубин Џејмс	и	1	0.0112	1782.	сексуалан	п	1	0.0112
1743.	ругоба	и	1	0.0112	1783.	семафор	и	1	0.0112
1744.	Румунија	и	1	0.0112	1784.	сенат	и	1	0.0112
1745.	рупа	и	1	0.0112	1785.	сећати се	гл	1	0.0112
1746.	ручни	п	1	0.0112	1786.	сецати	гл	1	0.0112
1747.	рушевина	и	1	0.0112	1787.	синач	и	1	0.0112
1748.	рушитељ	и	1	0.0112	1788.	сиса	и	1	0.0112
1749.	С. К. Старчински	и	1	0.0112	1789.	ситно	при	1	0.0112
1750.	Савезна Република Југославија	и	1	0.0112	1790.	сјајно	при	1	0.0112
1751.	Савет безбедности УН	и	1	0.0112	1791.	сјебан	п	1	0.0112
1752.	савршен	п	1	0.0112	1792.	сјебати	гл	1	0.0112
1753.	саграђивати	гл	1	0.0112	1793.	Скај	и	1	0.0112
1754.	сакрити	гл	1	0.0112	1794.	скинути	гл	1	0.0112
1755.	саопштавати	гл	1	0.0112	1795.	Скопље	и	1	0.0112
1756.	сарадник	и	1	0.0112	1796.	скромно	при	1	0.0112
1757.	сарадња	и	1	0.0112	1797.	скувати	гл	1	0.0112
1758.	састанак	и	1	0.0112	1798.	скупити	гл	1	0.0112
1759.	сатански	п	1	0.0112	1799.	слаб	п	1	0.0112
1760.	сателит	и	1	0.0112	1800.	сладак	п	1	0.0112
1761.	саучешће	и	1	0.0112	1801.	Слобода Чачак	и	1	0.0112
1762.	свађати се	гл	1	0.0112	1802.	слога	и	1	0.0112
1763.	сварити	гл	1	0.0112	1803.	сложити	гл	1	0.0112
1764.	свашта	з	1	0.0112	1804.	смер	и	1	0.0112
1765.	свемирски	п	1	0.0112	1805.	смрган	п	1	0.0112
1766.	свет	п	1	0.0112	1806.	снаге	и	1	0.0112
1767.	светиња	и	1	0.0112	1807.	сневати	гл	1	0.0112
1768.	свечаност	и	1	0.0112	1808.	снег	и	1	0.0112
1769.	свињар	и	1	0.0112	1809.	содомија	и	1	0.0112
1770.	свињац	и	1	0.0112	1810.	Солун	и	1	0.0112
1771.	свињски	п	1	0.0112	1811.	солунски	п	1	0.0112
1772.	свићи	гл	1	0.0112	1812.	Софија	и	1	0.0112
1773.	сврбети	гл	1	0.0112	1813.	спаваћи	п	1	0.0112
1774.	сврнути	гл	1	0.0112	1814.	спајати	гл	1	0.0112
1775.	свршавати	гл	1	0.0112	1815.	спас	и	1	0.0112
1776.	свугде	при	1	0.0112	1816.	специјалан	п	1	0.0112
1777.	свуд	при	1	0.0112	1817.	специјалитет	и	1	0.0112
1778.	свуда	при	1	0.0112	1818.	спојити	гл	1	0.0112
1779.	сејати	гл	1	0.0112	1819.	спољни	п	1	0.0112
1780.	секс	и	1	0.0112	1820.	спонзор	и	1	0.0112

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
1821.	спрат	и	1	0.0112	1861.	суров	п	1	0.0112
1822.	спречити	гл	1	0.0112	1862.	сутрашњи	п	1	0.0112
1823.	спуштати	гл	1	0.0112	1863.	тада	при	1	0.0112
1824.	СР-БИН-99	и	1	0.0112	1864.	Тајм	и	1	0.0112
1825.	срање	и	1	0.0112	1865.	Тајсон Мајк	и	1	0.0112
1826.	Срем	и	1	0.0112	1866.	такмичење	и	1	0.0112
1827.	сремачки	п	1	0.0112	1867.	Такси Ф-117-а	и	1	0.0112
1828.	Сремчица	и	1	0.0112	1868.	талас	и	1	0.0112
1829.	срести	гл	1	0.0112	1869.	таман	при	1	0.0112
1830.	Српкиња	и	1	0.0112	1870.	танго	и	1	0.0112
1831.	српство	и	1	0.0112	1871.	тањир	и	1	0.0112
1832.	ставити	гл	1	0.0112	1872.	тараба	и	1	0.0112
1833.	стакло	и	1	0.0112	1873.	Таргет-скуп	и	1	0.0112
1834.	стално	при	1	0.0112	1874.	твор	и	1	0.0112
1835.	Стаљинград	и	1	0.0112	1875.	Тексас	и	1	0.0112
1836.	стан	и	1	0.0112	1876.	Тексашанин	и	1	0.0112
1837.	стандард	и	1	0.0112	1877.	тело	и	1	0.0112
1838.	старт	и	1	0.0112	1878.	тераса	и	1	0.0112
1839.	стерати	гл	1	0.0112	1879.	терен	и	1	0.0112
1840.	стерилисан	гл	1	0.0112	1880.	Тесла Никола	и	1	0.0112
1841.	стидети се	гл	1	0.0112	1881.	тестирати	гл	1	0.0112
1842.	стизати	гл	1	0.0112	1882.	тетка	и	1	0.0112
1843.	стил	и	1	0.0112	1883.	тећи	гл	1	0.0112
1844.	стих	и	1	0.0112	1884.	техника	и	1	0.0112
1845.	сто	и	1	0.0112	1885.	технодром	и	1	0.0112
1846.	стога	при	1	0.0112	1886.	технологија	и	1	0.0112
1847.	Стражевица	и	1	0.0112	1887.	тим	и	1	0.0112
1848.	страшан	п	1	0.0112	1888.	тиранство	и	1	0.0112
1849.	страшило	и	1	0.0112	1889.	Токио	и	1	0.0112
1850.	стрељати	гл	1	0.0112	1890.	толерисати	гл	1	0.0112
1851.	стрип	и	1	0.0112	1891.	Тома Ракијаш	и	1	0.0112
1852.	стрпати	гл	1	0.0112	1892.	Топаловић	и	1	0.0112
1853.	студент	и	1	0.0112	1893.	топлана	и	1	0.0112
1854.	сувенир	и	1	0.0112	1894.	топло	при	1	0.0112
1855.	суд	и	1	0.0112	1895.	топовски	п	1	0.0112
1856.	Султан Мурат	и	1	0.0112	1896.	торба	и	1	0.0112
1857.	сународник	и	1	0.0112	1897.	торнадо	и	1	0.0112
1858.	сунчано	при	1	0.0112	1898.	трабант	и	1	0.0112
1859.	супротстављати	гл	1	0.0112	1899.	трајан	п	1	0.0112
1860.	супстанца	и	1	0.0112	1900.	транс	и	1	0.0112

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
1901.	трг	и	1	0.0112	1940.	умивати	гл	1	0.0112
1902.	Трг републике	и	1	0.0112	1941.	умоникити	гл	1	0.0112
1903.	Трг слободе	и	1	0.0112	1942.	умрети	гл	1	0.0112
1904.	троугао	и	1	0.0112	1943.	УНЕСКО	и	1	0.0112
1905.	трошити	гл	1	0.0112	1944.	уништавање	и	1	0.0112
1906.	Трст	и	1	0.0112	1945.	унуче	и	1	0.0112
1907.	труо	п	1	0.0112	1946.	уопште	при	1	0.0112
1908.	трчати	гл	1	0.0112	1947.	упадљиво	при	1	0.0112
1909.	туђ	п	1	0.0112	1948.	узнати	гл	1	0.0112
1910.	Туђман Фрањо	и	1	0.0112	1949.	упоран	п	1	0.0112
1911.	тумор	и	1	0.0112	1950.	упорно	при	1	0.0112
1912.	Турчин	и	1	0.0112	1951.	управа	и	1	0.0112
1913.	туцање	и	1	0.0112	1952.	упражњавати	гл	1	0.0112
1914.	Беле кула	и	1	0.0112	1953.	ураган	и	1	0.0112
1915.	ћуд	и	1	0.0112	1954.	урадити	гл	1	0.0112
1916.	У.С.	и	1	0.0112	1955.	усисати	гл	1	0.0112
1917.	ублажити	гл	1	0.0112	1956.	успављивати	гл	1	0.0112
1918.	убојит	п	1	0.0112	1957.	успети	гл	1	0.0112
1919.	уверити	гл	1	0.0112	1958.	успешно	при	1	0.0112
1920.	угледан	п	1	0.0112	1959.	успут	при	1	0.0112
1921.	угристи	гл	1	0.0112	1960.	усрати	гл	1	0.0112
1922.	угрожавати	гл	1	0.0112	1961.	усрати се	гл	1	0.0112
1923.	Удружење жртава Другог светског рата	и	1	0.0112	1962.	утва	и	1	0.0112
1924.	Удружење погребника Србије	и	1	0.0112	1963.	ухо	и	1	0.0112
1925.	уживати	гл	1	0.0112	1964.	фазон	и	1	0.0112
1926.	уживо	при	1	0.0112	1965.	факати се	гл	1	0.0112
1927.	узлетети	гл	1	0.0112	1966.	фамилија	и	1	0.0112
1928.	ујединити	гл	1	0.0112	1967.	Фантом	и	1	0.0112
1929.	Уједињене нације	и	1	0.0112	1968.	фарба	и	1	0.0112
1930.	Ујка Сем	и	1	0.0112	1969.	фарбарско-лимарски	п	1	0.0112
1931.	ујна	и	1	0.0112	1970.	феминисткиња	и	1	0.0112
1932.	ујутру	при	1	0.0112	1971.	фер	при	1	0.0112
1933.	укапирати	гл	1	0.0112	1972.	фијаско	и	1	0.0112
1934.	уклањати	гл	1	0.0112	1973.	филм	и	1	0.0112
1935.	укључити	гл	1	0.0112	1974.	фирер	и	1	0.0112
1936.	укусан	п	1	0.0112	1975.	Фишер Јошка	и	1	0.0112
1937.	улаз	и	1	0.0112	1976.	Фонда Џејн	и	1	0.0112
1938.	улетети	гл	1	0.0112	1977.	формирати	гл	1	0.0112
1939.	уловити	гл	1	0.0112	1978.	Фото Глишић	и	1	0.0112
					1979.	Франко Франческо	и	1	0.0112

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%	Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
1980.	Фриц	и	1	0.0112	2019.	црв	и	1	0.0112
1981.	фрка	и	1	0.0112	2020.	Црна Трава	и	1	0.0112
1982.	фрула	и	1	0.0112	2021.	црно	при	1	0.0112
1983.	фудбал	и	1	0.0112	2022.	Црногорка	и	1	0.0112
1984.	фундаментално	при	1	0.0112	2023.	цуг	и	1	0.0112
1985.	ха..ха..ха	у	1	0.0112	2024.	цурик	при	1	0.0112
1986.	хај	у	1	0.0112	2025.	Чарлс Реј	и	1	0.0112
1987.	хајдук	и	1	0.0112	2026.	частан	п	1	0.0112
1988.	Хајдук Вељко	и	1	0.0112	2027.	Чачак	и	1	0.0112
1989.	хамбургер	и	1	0.0112	2028.	чварак	и	1	0.0112
1990.	Харијер	и	1	0.0112	2029.	чело	и	1	0.0112
1991.	хаубица	и	1	0.0112	2030.	четник	и	1	0.0112
1992.	хватати	гл	1	0.0112	2031.	чешати	гл	1	0.0112
1993.	хегемонизам	и	1	0.0112	2032.	Чешка	и	1	0.0112
1994.	хер	и	1	0.0112	2033.	Чиле	и	1	0.0112
1995.	херојство	и	1	0.0112	2034.	чим	при	1	0.0112
1996.	хибридан	п	1	0.0112	2035.	чим пре	при	1	0.0112
1997.	Хијавата	и	1	0.0112	2036.	читуља	и	1	0.0112
1998.	хиљаду четири стотине деведесет други	бр	1	0.0112	2037.	чишћење	и	1	0.0112
1999.	Химлер Хајнрих	и	1	0.0112	2038.	човеков	п	1	0.0112
2000.	Хирошима	и	1	0.0112	2039.	човечанство	и	1	0.0112
2001.	хладан	п	1	0.0112	2040.	човечност	и	1	0.0112
2002.	хладно	при	1	0.0112	2041.	Чолић Здравко	и	1	0.0112
2003.	Холбрук Ричард	и	1	0.0112	2042.	Чотрић Александар	и	1	0.0112
2004.	Холивудска прича	и	1	0.0112	2043.	чудно	при	1	0.0112
2005.	хотел	и	1	0.0112	2044.	чудноват	п	1	0.0112
2006.	храбар	п	1	0.0112	2045.	чучнути	гл	1	0.0112
2007.	храброст	и	1	0.0112	2046.	џаба	при	1	0.0112
2008.	храна	и	1	0.0112	2047.	шака	и	1	0.0112
2009.	хуман	п	1	0.0112	2048.	шанса	и	1	0.0112
2010.	хуманитаран	п	1	0.0112	2049.	шарен	п	1	0.0112
2011.	цава	и	1	0.0112	2050.	шаховски	п	1	0.0112
2012.	цар	и	1	0.0112	2051.	Шаховски клуб Велико Градиште	и	1	0.0112
2013.	царев	п	1	0.0112	2052.	шеснаест	бр	1	0.0112
2014.	цев	и	1	0.0112	2053.	Шеста флота	и	1	0.0112
2015.	цена	и	1	0.0112	2054.	шибати	гл	1	0.0112
2016.	центар	и	1	0.0112	2055.	шија	и	1	0.0112
2017.	цивилизација	и	1	0.0112	2056.	шипак	и	1	0.0112
2018.	циљ	и	1	0.0112	2057.	шиптарски	п	1	0.0112

Ранг	РЕЧ	Кат.	F	F%
2058.	широк	п	1	0.0112
2059.	широм	при	1	0.0112
2060.	шит	и	1	0.0112
2061.	шишање	и	1	0.0112
2062.	школски	п	1	0.0112
2063.	шлиц	и	1	0.0112
2064.	шљива	и	1	0.0112
2065.	шљивик	и	1	0.0112
2066.	шофершајбна	и	1	0.0112
2067.	Шредер Герхард	и	1	0.0112
2068.	Шредер Секач	и	1	0.0112
2069.	шугирати	гл	1	0.0112

Прилог 4.

Попис табела и графикона

Табеле

- Табела 1.** Српска реторика *vs.* НАТО реторика током сукоба на Косову 1999.
- Табела 2.** Како је све на РТС-у и у штампаним медијима 1999. називан НАТО
- Табела 3.** Нове америчке речи (*New American Words*)
- Табела 4.** Фолклорна обележја нових жанрова: парола, слогана, графита
- Табела 5.** Шема фолклоризоване политичке комуникације: пароле и слогани
- Табела 6.** Смер комуникације парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Табела 7.** Тематске целине парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Табела 8.** Српски непријатељи парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Табела 9.** Историјске личности парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Табела 10.** Политичка географија парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Табела 11.** Шема фолклоризоване политичке комуникације: графити
- Табела 12.** Смер комуникације графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Табела 13.** Поштанско сандуче графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Табела 14.** Тематске целине графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Табела 15.** Примена Зипфовог закона на корпус парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Табела 16.** Дужина речи корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Табела 17.** Пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999. по броју речи
- Табела 18.** Језгро ранговног поретка корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Табела 19.** Упоредни преглед коефицијента разноврсности и индекса понављања фреквенцијских речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, парола Студентског протеста 1996/1997. и радио пропагандних порука (огласа)
- Табела 20.** Дистрибуција врста речи (првих 10)
- Табела 21.** Дистрибуција врста речи (првих 100)
- Табела 22.** Дистрибуција врста речи (првих 200)
- Табела 23.** Дистрибуција врста речи (првих 300)
- Табела 24.** Дистрибуција врста речи (првих 400)
- Табела 25.** Дистрибуција врста речи (првих 500)
- Табела 26.** Дистрибуција врста речи (првих 600)
- Табела 27.** Дистрибуција врста речи (првих 700)
- Табела 28.** Дистрибуција врста речи (првих 800)
- Табела 29.** Дистрибуција врста речи (првих 900)
- Табела 30.** Дистрибуција врста речи (првих 1000)
- Табела 31.** Дистрибуција врста речи (првих 1500)

Табела 32. Дистрибуција врста речи (првих 2000)

Табела 33. Дистрибуција врста речи (лексичких одредница и текућих речи) фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Табела 34. Упоредни преглед заступљености врста речи фреквенцијских речника радио пропагандних порука (огласа), парола Студентског протеста 1996/1997. и парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (првих 10 и првих 100)

Табела 35. Упоредни преглед заступљености лексичких одредница и текућих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Табела 36. Упоредни преглед заступљености текућих речи фреквенцијских речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и парола Студентског протеста 1996/1997.

Табела 37. Заменице фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Табела 38. Узвици фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Табела 39. Интерпункцијски знаци фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (испред речи)

Табела 40. Интерпункцијски знаци фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. (иза речи)

Табела 41. Именице фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Табела 42. Глаголи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Табела 43. Придеви фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Табела 44. Прилози фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Табела 45. Бројеви фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. записани арапским цифрама

Табела 46. Бројеви фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. записани словима

Табела 47. Врсте речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. са фреквенцијом 1 (F1)

Табела 48. Врсте речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. са фреквенцијом различитом од 1 (F≠1)

Табела 49. Упоредни преглед најфреквентнијих речи фреквенцијских речника будућих учитеља, деце, радио пропагандних порука, „Новог завјета“, парола Студентског протеста 1996/1997. и парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Табела 50. Политички дискурс 1999. у паролама, слоганима и графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999.

Графикони

- Графикон 1.** Информативна усмереност комуникације парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Графикон 2.** Потписани и непотписани пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Графикон 3.** Преглед различитих потписа парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Графикон 4.** МИ и ОНИ у паролама и слоганима протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Графикон 5.** Језик графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Графикон 6.** Писмо графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Графикон 7.** Информативна усмереност комуникације графита протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Графикон 8.** Потписани и непотписани графити протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Графикон 9.** МИ и ОНИ у графитима протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Графикон 10.** Зипфова крива корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Графикон 11.** Дужина речи корпуса парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Графикон 12.** Пароле и слогани протеста против НАТО бомбардовања 1999. по броју речи
- Графикон 13.** Индекс понављања фреквенцијских речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, парола Студентског протеста 1996/1997. и радио пропагандних порука (огласа)
- Графикон 14.** Упоредни преглед заступљености лексичких одредница и текућих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Графикон 15.** Лексичке одреднице фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. по граматичким категоријама
- Графикон 16.** Текуће речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. по граматичким категоријама
- Графикон 17.** Расподела лексичких одредница фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. – променејиве речи
- Графикон 18.** Расподела лексичких одредница фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. – непроменејиве речи
- Графикон 18.** Расподела лексичких одредница фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. по категоријама – именички систем
- Графикон 20.** Расподела лексичких одредница фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. по категоријама – глаголски систем
- Графикон 21.** Расподела лексичких одредница фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. по категоријама – непроменејиве речи са заједничком функцијом
- Графикон 22.** Функционалне (граматичке) и семантичке (лексичке) речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999.
- Графикон 23.** Речи са фреквенцијом 1 (F 1) фреквенцијских речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999, парола Студентског протеста 1996/1997. и радио пропагандних порука (огласа)
- Графикон 24.** Однос најфреквентнијих речи фреквенцијског речника парола и слогана протеста против НАТО бомбардовања 1999. и других фреквенцијских речника (будућих учитеља, деце, радио огласа, „Новог завјета“ и парола Студентског протеста 1996/1997)

Прилог 5.

Политички дискурс 1999.

(I Политички дискурс очу и током НАТО бомбардовања СРЈ 1999,
II НАТО бомбардовање у саопштењима српских политичких странака током
бомбардовања 1999,
III Изјаве политичких првака крајем 1999)

I Политички дискурс очу и током НАТО бомбардовања СРЈ 1999.

МИ НИСМО ИМАЛИ НАМЕРУ НИ ДА ПУТУЈЕМО У ТЕ ЗЕМЉЕ СВЕ ДОК СУ ТАМО НА ВЛАСТИ ГОВНАРСКЕ ВЛАДЕ.
Војислав Шешељ, председник СРС и потпредседник Владе Србије, Радио Б 92,
20. децембар 1998.

АКО БУДЕ ТРЕБАЛО УЋИ ЂЕМО У ВЛАДУ И ЖРТВОВАТИ СЕ.
Вук Драшковић, председник СПО, Блиц, 28. децембар 1998.

ИЗУЗЕЦИ, У КОЈЕ СПАДАЈУ НЕКЕ МАЊЕ СТРАНКЕ И ПОЈЕДИНЦИ, ОСТАЋЕ ЗАПАМЋЕНИ У БУДУЋНОСТИ ПО
ТОМЕ ДА НИСУ БИЛИ УЗ СВОЈУ ЗЕМЉУ КАДА ЈОЈ ЈЕ БИЛО НАЈТЕЖЕ, А ГОРКО СЕ ВАРАЈУ И УЗАЛУД СЕ НАДАЈУ
ДА ЋЕ ТАЈ СУД ИСТОРИЈЕ И ЧАСТИ ИЗБЕЋИ.
Слободан Милошевић, председник СРЈ, Политика, новогодишњи број (1998/1999)

МИ ИМАМО БОГАТСТВА КОЈА НИ АМЕРИКА НЕ МОЖЕ ДА КУПИ, ЗАТО ШТО НЕМА ТОЛИКО ДОЛАРА ДА ПЛАТИ
КОЛИКО ОНА ВРЕДЕ. ТА БОГАТСТВА СУ НАЦИОНАЛНА ЧАСТ И ОБРАЗ.
Ратко Марковић, потпредседник Владе Србије, РТС (1), 12. јануар 1999.

ТИРАНИНА НЕ УЗДИЖУ НИ ЛИЧНЕ ЗАСЛУГЕ НИ КОЛИЧИНА НОВЦА, ВЕЋ ПОНИЗНИ ЉУДИ КОЈИ ГА
ОПСЛУЖУЈУ, КОЈИ НАМ ГОВОРЕ ДА СЕ НОВЦЕМ МОЖЕ СВЕ, КОЈИ СУ НА СВЕ СПОСОБНИ.
Милован Бојић, потпредседник Владе Србије, РТС (1), 12. јануар 1999.

МОЈ РОЂАК, ГЕНЕРАЛ ОЈДАНИЋ, ВЕЛИКА ЈЕ ПОШТЕЊАЧИНА - ОДВАЈА ОД ПЛАТЕ ДА БИ МОГАО ДА ЧАСТИ
МУЗИЧАРЕ.
Андрија Ера-Ојданић, певач, Свет, 18. јануар 1999.

НА КОСМЕТУ НЕ ПОСТОЈИ НАРОД, ВЕЋ ЕТНИЧКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ.
Ратко Марковић, потпредседник Владе Србије, РТС (2), 4. фебруар 1999.

КРАЈЊЕ ОДГОВОРНИМ ПОНАШАЊЕМ НАСТОЈАЛИ СМО ДА АФИРМИШЕМО ПОЛИТИКУ МИРА И НАЈВИШИХ
ХУМАНИСТИЧКИХ ВРЕДНОСТИ САВРЕМЕНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ.
Милан Родић (ЈУЛ), РТС (2), 4. фебруар 1999.

НЕЗАЈАЖЉИВИ АМЕРИКАНЦИ БИ КРЕНУЛИ И НА ДРУГЕ ПЛАНЕТЕ.
Милован Бојић (ЈУЛ), потпредседник Владе Србије, РТС (2), 4. фебруар 1999.

НЕМОЈТЕ ДА БУДЕТЕ СЛУТЕ НОВОГ СВЕТСКОГ ПОРЕТКА.
Радмилу Маројевић, декан Филолошког факултета, студентима „свог“ факултета, Радио Б 92,
4. фебруар 1999.

ПОЛИТИКА СЛОБОДАНА МИЛОШЕВИЋА НЕМА АЛТЕРНАТИВУ.
Закључак састанка окупних начелника Србије, РТС (1), 5. фебруар 1999.

РУСИЈА СЕ БРАНИ У ЈУГОСЛАВИЈИ.
Љубиша Ристић, председник ЈУЛ-а, ТВ Студио Б, 5. фебруар 1999.

КОСОВО И МЕТОХИЈУ НЕ ДАМО НИ ПО ЦЕНУ БОМБАРДОВАЊА.
Слободан Милошевић, председник СРЈ, РТС (1), 19. фебруар 1999.

НЕ ЗНАМ КАКО ЋЕ СЕ КРИЗА ОДВИЈАТИ У НАРЕДНИХ ДЕСЕТ ДАНА, АЛИ СЕ БОЈИМ ДА ЋЕМО ИМАТИ РАТНУ ПСИХОЗУ СА МОБИЛИЗАЦИЈОМ КОЈА ЈЕ ВЕЋ УВЕЛИКО У ТОКУ. ЗНАМ ДА ЋЕ НА КРАЈУ ПРИХВАТИТИ МЕЂУНАРОДНО ПРИСУСТВО, С ТИМ ДА ЋЕМО ПЛАТИТИ ВЕЋУ ЦЕНУ НЕГО ДА ЈЕ ТО УЧИЊЕНО ОДМАХ.
Зоран Ђинђић, председник Демократске странке, Глас јавности, 24. фебруар 1999.

ОНО ШТО ЈЕ НАШ ВРХОВНИ КОМАНДАНТ, ПРЕДСЕДНИК ЈУГОСЛАВИЈЕ СЛОБОДАН МИЛОШЕВИЋ ПОРУЧИО ЧИТАВОМ СВЕТУ, А ПОСЕБНО НАШЕМ НАРОДУ, ДА ОДБРАНА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ НЕМА ЦЕНУ, ТО ЈЕ ЗА НАС НАЈВЕЋА ЗАПОВЕСТ И ТО ЈЕ НАРЕЂЕЊЕ КОЈЕ ЋЕМО МИ СИГУРНО ИЗВРШИТИ, ПО ЦЕНУ ДА ДАМО СВИ СВОЈЕ ЖИВОТЕ.

Небојша Павковић, командант Треће армије ВЈ, Политика, 25. фебруар 1999.

СРБИ СУ МИРОЉУБИВИ, АЛИ РАТНИЧКИ НАРОД.
Спот ТВ Политика, фебруар 1999.

ПРОСТО ДОБИЈАМО АЛЕРГИЈУ НА САМУ ПОМИСАО ДА БИ СЕ МОГЛО ПУТОВАТИ У ЗЕМЉУ КОЈА СЕ ЗОВЕ ФРАНЦУСКА.

Војислав Шешељ, потпредседник Владе Србије, фебруар 1999.

ЖАО МИ ЈЕ НАТО ПАКТА, АЛИ МИ ЋЕМО СЕ БРАНИТИ СВИМ МОГУЋИМ СРЕДСТВИМА,
КАКО ПРИЛИЧИ СРЈ.

Момир Булатовић, савезни премијер, Политика, фебруар 1999.

СРБИ ЋЕ СТРАДАТИ АЛИ АЛБАНАЦА ВИШЕ НЕЋЕ БИТИ.
Војислав Шешељ, председник СРС и потпредседник Владе Србије, Данас, 1. март 1999.

НА СИЛУ ЋЕМО ОДГОВОРТИ СИЛОМ, ПА ШТА БУДЕ.
Генерал Драгољуб Ојданић, Политика, 2. март 1999.

ОДБРАНИЋЕМО КОСОВО ПО ЦЕНУ ДА СВИ ИЗГИНЕМО.
Небојша Павковић, командант Треће армије ВЈ, Данас, 3. март 1999.

АМЕРИКАНЦИ ИМАЈУ ДОЛАР, ОРУЖЈЕ, БОМБЕ, МИ ИМАМО КОСОВО, СРБИЈУ И СЛОБОДАНА МИЛОШЕВИЋА.
Радован Панков, лидер СПС, РТС (1), 8. март 1999.

СРБИ НЕЋЕ ДОПУСТИТИ ДА ЗАВРШЕ КАО ИНДИЈАНЦИ ПРЕ ДВА ВЕКА, НИТИ ЋЕ ОД СЕБЕ НАПРАВИТИ ЕВРОПСКЕ КУРДЕ, НИТИ ЋЕ ДОЗВОЛИТИ И ПРИХВАТИТИ УЛОГУ НОВИХ ЈЕВРЕЈА.
Мира Марковић, лидер ЈУЛ-а, Борба, 11. март 1999.

СЛОБОДАН МИЛОШЕВИЋ НАМ ЈЕ ОБЈЕДИНИО РАЗУМ И СРЦЕ.
Жељко Симић, министар за културу, РТС (1), 14. март 1999.

МИ НА КОСМЕТУ ИМАМО ДОВОЉНЕ ПОЛИЦИЈСКЕ И ВОЈНЕ ПОТЕНЦИЈАЛЕ ДА САСИЈЕЧЕМО ТЕРОРИЗАМ.
Момир Булатовић, савезни премијер, РТС (1), 14. март 1999.

АКО ЗАТРЕБА, У РАТ ЋЕМО КРЕНУТИ КАКО ДОЛИКУЈЕ ПОТОМЦИМА КНЕЗА ЛАЗАРА, БЕСМРТНИХ ОБИЛИЋА, СИНЂЕЛИЋА, ВУКОТИЋА, ТЕПИЋА И ДРУГИХ ЗНАНИХ И НЕЗНАНИХ ЈУНАКА КОЈИ СУ У КОЛЕКТИВНОМ ПАМЋЕЊУ НАШЕГ НАРОДА... СИГУРАН САМ У СВЕ НАС ДА СЕ НЕЋЕМО СТИДЕТИ ПРЕД ПОТОМЦИМА, ШТО СЕ ОД СВИХ НАС ТРАЖИ ДА ИСТРАЈЕМО, А У РАТУ, АКО НАМ БУДЕ НАМЕТНУТ, ДА ПОБЕДИМО.
Небојша Павковић, командант Треће армије ВЈ, 16. март 1999.

ОНО ШТО МИ НУДИМО ЈЕ ИЗНАД СВИХ СВЕТСКИХ СТАНДАРДА.
Александар Вучић, министар за информисање, РТС (1), 14. март 1999.

МОРАМО СЕ ПОМИРИТИ СА ЧИЊЕНИЦОМ ДА СЕ НА ЧЕЛУ АМЕРИКЕ НАЛАЗИ ЛУД ЧОВЕК.

Иван Марковић, портпарол ЈУЛ-а, 28. март 1999.

МИ СМО МОРАЛНИ ПОБЕДНИЦИ.

Милан Милутиновић, председник Србије, РТС (2), 23. март 1999.

СВАКО ТРЕБА ДА ОБАВЉА СВОЈ ПОСАО.

Слободан Милошевић, председник СРЈ, РТС (1), 24. март 1999.

ДВА ВЕЛИКА ЗЛА СТРАШНОГ ДВАДЕСЕТОГ ВЕКА, КОМУНИЗАМ И НАЦИЗАМ,
САЖЕЛА СУ СЕ У ЈЕДНО ИМЕ - НАТО.

Слободан Ракићић, председник УКС, РТС (1), 26. март 1999.

НИ СЛУТИО НИСАМ ДА ЋЕ САВЕЗНИЦИ УБРЗО ЗАБОРАВИТИ НАШУ ВЕРНОСТ ПРЕМА ЕВРОПСКОЈ ЗАЈЕДНИЧКОЈ
БОРБИ ПРОТИВ ФАШИЗМА, НАШУ ЗАВЕТНУ ОПРЕДЕЉЕНОСТ ВЕЛИКИМ НАЧЕЛИМА ПРАВДЕ И СЛОБОДЕ.

Дејан Медаковић, председник САНУ, Вечерње новости, 31. март 1999.

ЗА ДВЕ-ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ СВИ ЋЕМО ИМАТИ РАКЕТЕ СА АТОМСКИМ ГЛАВАМА, А РАЗЛОГЕ ДА ИХ УПОТРЕБИМО
СТИЧЕМО УПРАВО ПОД РАКЕТАМА И БОМБАМА НАТО АВИЈАЦИЈЕ.

Добрица Ћосић, Недељни телеграф, 31. март 1999.

ОВО ЈЕ РАТ ИЗМЕЂУ ДВЕ ФИЛОЗОФИЈЕ; ЈЕДНЕ, КОЈА ЈЕ НЕПРЕСТАНО ГЛАДНА, АГРЕСИВНА И У ТРЦИ ЗА
НОВЦЕМ, ОНА ЗАВРШАВА НЕСРЕТНО; И ДРУГЕ, КОЈА УМЕ ДА УЖИВА У ЖИВОТУ...

Неле Карајлић, идеолог новог примитивизма, НИН, 1. април 1999.

АКО СТЕ ЗАИСТА МУШКАРЦИ, СИЋИТЕ СА ВАШИХ ВИСИНА, У КОЛИКОМ БРОЈУ ХОЋЕТЕ ДОЋИТЕ НА КОСОВО,
С ОРУЖЈЕМ КОЈЕ САМИ ИЗАБЕРЕТЕ, ТАМО ЋЕ ВАС ЧЕКАТИ ПРИЧЕШЋЕНА ЛАЗАРЕВА ВОЈСКА, СРПСКА ВОЈСКА
С БАРЈАКОМ КРСТАШЕМ, ИСТИМ ОНИМ ПОД КОЈИМ ЈЕ БРАНЕЋИ ХРИШЋАНСКУ ЕВРОПУ ОД ПОЛУМЕСЕЦА ВЕЋ
ЈЕДНОМ ИЗГИНУЛА ДА БИ ВИ САДА ЖИВЕЛИ.

Богољуб Пејчић, главни и одговорни уредник, Српска реч, 1. април 1999.

ЈЕДАН ЧОВЕК ВЛАДА СВЕТОМ А НЕ ВЛАДА САМ СА СОБОМ.

Матија Бећковић, Књижевне новине, 5. април 1999.

ГРАЂАНИ ЈУГОСЛАВИЈЕ ОЧЕКУЈУ ВЕЋУ ОДЛУЧНОСТ РУСИЈЕ.

Момир Булатовић, савезни премијер, Политика, 8. април 1999.

НАЈБОЉИ ОДГОВОР АГРЕСОРУ НА НАШУ ЗЕМЉУ ЈЕ АКО СВАКО РАДИ И ВИШЕ И БОЉЕ.

Слободан Милошевић, председник СРЈ, Политика, 11. април 1999.

СА ЗАПАДА ДОЛАЗИ САМО ЗЛО, А БЕЗБЕДНОСТ ЈЕ НА ИСТОКУ, У ЗАГРЉАЈУ МАЈЧИЦЕ РУСИЈЕ.

*Војислав Шешељ, председник СРС и потпредседник Владе Србије, БК ТВ,
12. април 1999.*

СРБИЈА СЕ ПОКОРИТИ НЕЋЕ, СРБИЈА ДАЈЕ СВОЈЕ ЖИВОТЕ ЗА НОВУ СРБИЈУ! НАШЕ СРЦЕ ЈЕ ВЕЋЕ ОД СВИХ ЗАЛА
ОВОГ СВЕТА! У ОВОЈ СРБИЈИ ЖИВИ 11 МИЛИОНА СЛОБОДАНА МИЛОШЕВИЋА!

Горан Триван, члан ИО ГО СПС, на митингу у Кладову, Политика, 13. април 1999.

НЕМАМО ДРУГОГ ИЗБОРА, ОСИМ ДА ПОБЕДИМО!

Милан Милутиновић, председник Републике Србије, Политика, 14. април 1999.

НАПАД НА НАС, НАПАД ЈЕ НА РУСИЈУ.

Милован Бојић (ЈУЛ), потпредседник Владе Србије, РТС (1), 14. април 1999.

ЦЕЛАТ БЛЕР ЛИЧНО БИРА ЦИЉЕВЕ АГРЕСИЈЕ.

Наслов у Политици, 14. април 1999.

НАПАДИ НАТО-а СУ УЧИНИЛИ МАЛО ШТЕТЕ.

Слободан Милошевић у интервјуу словачком листу Прача, Блиц, 14. април 1999.

Уз велику слику оца, мајке и сина, Политика доноси и следећу вест:
„НАЈМЛАЂИ ЧЛАН ПОРОДИЦЕ МИЛОШЕВИЋ, МАЛИ МАРКО, УНУК ПРЕДСЕДНИКА СЛОДОБАНА
МИЛОШЕВИЋА, НАПУНИО ЈЕ ДАНАС ТРИ МЕСЕЦА. НАШ РЕПОРТЕР, ТИМ ПОВОДОМ, НАПРАВИО ЈЕ ОВУ
ФОТОГРАФИЈУ. НА СНИМКУ МАЛИ МАРКО СА РОДИТЕЉИМА МИЛИЦОМ И МАРКОМ”

Политика, 14. април 1999.

БОРИМО СЕ ЗА ОПСТАНАК ЧИТАВОГ ЧОВЕЧАНСТВА.

Спот, ТВ Политика, април 1999.

РУСКИ НУКЛЕАРНИ ПОТЕНЦИЈАЛ ЈЕ ЗАСТРАШУЈУЋИ И ЗА ОВАКАВ ЗАПАД, СВЕ ВИТАЛНЕ ТАЧКЕ ЗАПАДНИХ
ЗЕМАЉА МОГУ ДА БУДУ НА НИШАНУ У СВАКОМ ТРЕНУТКУ.

Љубодраг Стојадиновић, војни стручњак, Сведок, 14. април 1999.

ПЕДЕСЕТ ГОДИНА САМ ЖИВЕО У ДРЖАВАМА ЗА КОЈЕ САМ СМАТРАО ДА СУ ОДРАЗ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ И
ДЕМОКРАТИЈЕ. САДА ВИДИМ ДА НИ ИЗБЛИЗА НИСАМ БИО У ПРАВУ.

Томислав Карађорђевић, Глас јавности, 18. април 1999.

ЛОГИЧНО ЈЕ ДА ЈЕ ДЕО ВАШИХ ЛОШИХ НАМЕРА ПРЕМА ЈУГОСЛАВИЈИ, УПУЋЕН И
ПРЕМА МОЈОЈ ПОРОДИЦИ. ВАШОМ ИЗЈАВОМ ДА СМО МОЈА ДЕЦА И ЈА НАПУСТИЛИ НАШУ ЗЕМЉУ ЖЕЛЕЛИ
СТЕ ДА ЕМИТУЈЕТЕ ПОРУКУ СВЕТСКОЈ ЈАВНОСТИ ДА СМО МОЈА ДЕЦА И ЈА НЕПОШТЕНИ И ПЛАШЉИВИ. НА
ВАШУ ЖАЛОСТ И НА НАШУ СРЕЋУ, НЕЋЕТЕ ИМАТИ УСПЕХА У СВОЈИМ НАМЕРАМА, НИ КАДА ЈЕ У ПИТАЊУ
МОЈА ЗЕМЉА, НИ КАДА ЈЕ У ПИТАЊУ МОЈА ПОРОДИЦА.

ШТО СЕ МОЈЕ ЗЕМЉЕ ТИЧЕ, ОНА ЈЕ ВЕЋ ПОСТАЛА ПРЕСТОНИЦА СВЕТског ОТПОРА
ДОМИНАЦИЈИ ЈЕДНЕ ВОЉЕ И ЈЕДНОГ ИНТЕРЕСА НАД ЧИТАВИМ ЧОВЕЧАНСТВОМ.

А ШТО СЕ МОЈЕ ПОРОДИЦЕ ТИЧЕ, МИ СМО СВИ У СВОЈОЈ ЗЕМЉИ. МОЈА ЋЕРКА,
КАО И ДО САДА, УРЕЂУЈЕ НАЈПОПУЛАРНИЈИ ОМЛАДИНСКИ РАДИО У ЈУГОСЛАВИЈИ
„КОШАВУ”. МОЈ СИН ЈЕ У УНИФОРМИ И БРИНЕ О СВОЈОЈ МАЛОЈ ТЕК ФОРМИРАНОЈ
ПОРОДИЦИ. МОЈА ДЕЦА ИМАЈУ ВИСОКО РАЗВИЈЕНА ПАТРИОТСКА ОСЕЋАЊА, ВЕОМА СУ ХРАБРА, ПРИЛИЧНО
СУ ПАМЕТНА И ЗАИСТА СУ ЛЕПА. ТОЛИКО О МОЈИМ КУЋНИМ ПРИЛИКАМА, КАД ВАС ВЕЋ ТОЛИКО ЗАНИМАЈУ.

ШТО СЕ МЕНЕ ТИЧЕ, ЈА САМ СВАКОДНЕВНО У СЕДИШТУ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛОВЕНСКА ЛЕВИЦА У КОЈОЈ САМ
АКТИВНА. НЕКОЛИКО ПУТА НЕДЕЉНО НА ТЕЛЕВИЗИЈСКИМ ВЕСТИМА МЕ МОГУ ВИДЕТИ СВИ ГРАЂАНИ МОЈЕ
ЗЕМЉЕ...

НИСАМ ПОЧЕЛА УОБИЧАЈЕНО - ПОШТОВАНИ ГОСПОДИНЕ, ЈЕР ВИ СЕ НЕ ПОНАШАТЕ
КАО ГОСПОДИН, ПА КАКО НИСАМ ПОЧЕЛА ТАКО НЕЋУ НИ ЗАВРШИТИ. ДАКЛЕ, СА НАЈВЕЋИМ ПРЕЗРЕЊЕМ -
ДР. ПРОФЕСОР МИРА МАРКОВИЋ, ПРОФЕСОР БЕОГРАДСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА, ПРЕДСЕДНИК ДИРЕКЦИЈЕ ЈУЛ,
СУПРУГА ПРЕДСЕДНИКА СРЈ И МАЈКА ЋЕРКЕ МАРИЈЕ И СИНА МАРКА.

Мира Марковић у писму министру иностраних послова Велике Британије Робину Куку,
Глас јавности, 19.4.1999.

ОТВОРЕНО ПИСМО ДР МИРЕ МАРКОВИЋ ОНОМ КУКАВНОМ КУКАВЕЉУ КУКУ, ПО ОДМЕРЕНОСТИ, СТИЛУ,
ГОСПОДСТВЕНОСТИ, ЈЕЗИЧКОМ СКЛАДУ, СПАДА У НАЈБОЉЕ СТРАНИЦЕ ЕПИСТОЛАРНЕ КЊИЖЕВНОСТИ
СРПСКОГ ЈЕЗИКА.

Брана Петровић, НИН, 22. април 1999.

ЧЕРЧИЛ ЈЕ ПУШИО ТОМПУС, ШТА ПУШИ БЛЕР?

Спот, ТВ Палма, 20. април 1999.

МЕНИ ЈЕ ВЕОМА ДРАГО ШТО САМ ОД ПАТРИЈАРХА АЛЕКСИЈА ЧУО ОНО ШТО САМ И САМ ЗНАО.

Слободан Милошевић, председник СРЈ, после посете руског патријарха, БК ТВ,
20. април 1999.

МИ ЋЕМО ЗАЋУБРИТИ КОСОВСКУ ЗЕМЉУ ТЕРОРИСТИМА.

Жељко Ражнатовић Аркан, командант паравојне СДГ, ТВ Студио Б, 21. април 1999.

НИКАД СРБИ У СВОЈОЈ ИСТОРИЈИ НИСУ НИКОГА ТУРАЛИ НА РАЖАЊ.

Вук Драшковић, председник СПО и савезни вице-премијер, ТВ Студио Б,
25. април 1999.

МИ ЂЕМО ПОБЕДИТИ.
Војислав Шешељ, председник СРС и потпредседник Владе Србије, Политика,
27. април 1999.

ЗА НАШ НАРОД СЛОБОДА И ПРАВДА СУ УВЕК БИЛЕ СВЕТИЊЕ.
Александар Бакочевић, Војска, 3. мај 1999.

1941: НАЦИСТИ
1999: НАТИСТИ
Наслов у магазину Дуга, мај 1999.

ЈУГОСЛОВЕНСКА ЛЕВИЦА ВИДИ НАШ НАРОД КАО НАЈБОЉИ НАРОД НА СВЕТУ. НИКАД НИЈЕ БИЛО МАЊЕ
ИЗДАЈНИКА У НАШЕМ НАРОДУ, НЕГО ОВИХ ДАНА. АЛИ ИХ ИПАК ИМА. СВЕ ШТО ПРОТИВ СВОЈЕ ЗЕМЉЕ
УРАДЕ ТРЕБА ДА ЗНА ЈАВНОСТ, ПА НЕКА ИМ НАРОД СУДИ.
Мира Марковић, лидер ЈУЛ-а, Политика, 7. мај 1999.

ЗА МЕНЕ ЈЕ СВАКИ РАТ ЗВЕРСТВО. ЈА СВЕ РАТОВЕ НА СВЕТУ ГЛЕДАМ ДРУГАЧИЈЕ ОД ВАС. ПРВО, ЗАТО ШТО
САМ ЖЕНА, ЈА САМ ПРОТИВ СВАКОГ РАТА НА СВЕТУ, И ОНИХ КОЈИ СУ БИЛИ, И ОНИХ КОЈИ ЋЕ БИТИ.
ЗАТИМ ЗАТО ШТО САМ ЛЕВИЧАРКА. ПРАВИ ЛЕВИЧАРИ СУ ПРОТИВ РАТА. И, ЗАТО ШТО САМ ЈА, КАКО ДА
КАЖЕМ, ПАМЕТНА И ОБРАЗОВАНА НА ЈЕДАН НОВИ И МОДЕРАН НАЧИН.
Мира Марковић, лидер ЈУЛ-а, у интервјуу CBS-у, Политика, 9. мај 1999.

ПРАВО ДА ВАМ КАЖЕМ, ЈА САМ У СТВАРИ МОНДИЈАЛИСТА.
Мира Марковић, лидер ЈУЛ-а, Политика, 9. мај

ДА ЈЕ НАША ВОЈСКА ЈАКА, НАРЕДИО БИХ НАПАД НА САД.
Никола Поплашен, смењени председник Републике Српске, Недељни телеграф,
12. мај 1999.

МОРАМО ДА СЕ ВРАТИМО КОРЕНИМА, ДА ПУСТЕ НОВЕ ИЗДАНКЕ.
Миодраг Перишић, ДС, ТВ Студио Б, 15. мај 1999.

МЕТАР МОГА СЕЛА – АМЕРИКА ЦЕЛА.
Наслов песме фолк-певача Мирослава Илића, Блиц, 17. мај 1999.

НАТО ВОЈНИКЕ ЧЕКА ПАКАО.
Небојша Павковић, Сведок, 18. мај 1999.

ОНАЈ КО САДА ПУТУЈЕ У АГРЕСОРСКЕ ДРЖАВЕ, И ТАМО БИВА ПРИМАН СА НАЈВИШИМ ПОЧАСТИМА, НЕГО
ШТА ЈЕ НЕГО ИЗДАЈНИК.
Војислав Шешељ, председник СРС и потпредседник Владе Србије, Нин, 20. мај 1999.

ЈУНГЕ ВЕЛТ: СРБИ ПОНОВО СПАСАВАЈУ ЕВРОПУ.
Политика, 24. мај 1999.

НАШ НАРОД, НАША ВОЈСКА, НАША ПОЛИЦИЈА, НАШЕ ДРЖАВНО РУКОВОДСТВО ЈЕДИНСТВЕНО БРАНЕ ЗЕМЉУ
И ЗБОГ ТОГА ОВО ЈЕ ОПТУЖНИЦА ПРОТИВ ЧИТАВОГ НАШЕГ НАРОДА И ЧИТАВОГ СЛОБОДОУМНОГ СВЕТА.
Ивица Дачић, портпарол СПС, поводом подизања оптужнице против Слободана Милошевића,
Политика, 28. мај 1999.

САЧУВАЛИ СМО СВОЈЕ ДОСТОЈАНСТВО, СУВЕРЕНИТЕТ И ИНТЕГРИТЕТ, А УСПЕЛИ СМО И ДА УЈЕДИЊЕНЕ
НАЦИЈЕ ВРАТИМО НА МЕСТО КОЈЕ ИМ ПРИПАДА.

Горан Триван, члан ИО ГО СПС, Политика, 5. јун 1999.

ЈА САМ ЧОВЕК КОЈИ ЋЕ ПОМОЋИ ДА БУДУЋНОСТ СТИГНЕ У СРБИЈУ.

Александар Карађорђевић, радио Слободна Европа, 6. јун 1999.

СРЕЋАН НАМ МИР.

Слободан Милошевић, председник СРЈ, РТС (1), 10. јун 1999.

ВРАТИЋУ СЕ НА КОСОВО АКО СРБЕ НАТО ПРЕВАРИ.

Небојша Павковић, СВЕДОК, 15. јун 1999.

НАША ЗЕМЉА ЈЕ НАЈСЛОБОДНИЈА И НАЈДЕМОКРАТСКИЈА НА СВЕТУ.

Слободан Милошевић, РТС (1), 15. јун 1999.

МОГУЋЕ ЈЕ ДА РЕЗУЛТАТИ ОБНОВЕ У ПОЗИТИВНОМ СМИСЛУ ИЗНЕНАДЕ НЕ САМО НАС
НЕГО И ЧИТАВ СВЕТ.

Мира Марковић, РТС (1), 18. јун 1999.

ПАТРИОТСКИ ФРОНТ ЈЕ ЖЕСТОКО БРАНИО ЗЕМЉУ И ЖЕСТОКО ЋЕ СЕ УКЉУЧИТИ У ЊЕГОВУ ОБНОВУ.
КОЛОНИЈАЛНИ ФРОНТ СТАЛНО ТРАЖИ ПАРЕ СА ЗАПАДА ЗА СВОЈЕ УСЛУГЕ, ЗАХТЕВА ПОМОЋ И ПОДРШКУ И
ЖЕЛИ ДА ГА ТАЈ ЗАПАД ИЗГЛАСА.

Драган Томић, председник Народне скупштине Србије, Политика, 24. јун 1999.

II НАТО бомбардовање у саопштењима српских политичких странака током бомбардовања 1999.

Какву слику бомбардовања исписују саопштења странака? Током 78 дана НАТО бомбардовања емитовано је мноштво различитих страначких реаговања у којима је било говора о рату. Аналитичари Документационог центра „Времена“ су методом случајног узорка изабрали наредна партијска саопштења да би утврдили слику рата: како српске партије исцртавају слику непријатеља и његових вођа, како одређују сукоб, у чему виде циљ напада и које су вредности угрожене нападом НАТО-а, те како виде бранитеље и одбрану земље.

Југословенска удружена левица (ЈУЛ)

Опис непријатеља: „То је рат Америке и њене оружане песнице – НАТО“; „Монструозни нови светски поредак, оличен у високо организованом и разорној војној моћи и заснован на снажном систему медијске лажи и пропаганде“; „Протагонисти новог светског поретка су настављачи немачког наци-фашизма, чија је жртва била, као што је и данас, српски народ“; „Југославија је мета фашистичког мутанта који је рођен крајем овог века“.

Шта је агресија: „Највећа морална катастрофа у протеклих 20 векова“; „Вандалски чин, још један у низу из безумног и рушилачког погрома који по трећи пут у овом веку хорде светског зла спроводе против народа Југославије“; „НАТО агресија на нашу земљу значи да су злочиначки и помрачени умови своје личне и државничке фрустрације решили да искале на СРЈ“.

Шта је циљ: „Увод у тотални рат са свим до сада изграђеним вредностима цивилизације“; „Доминација над светом, чије ће устројство одредити владавина патолошких стандарда и ненормалних критеријума“; „Цела планета је мета“; „Сваки сукоб на Балкану може изазвати рат у Европи и рушење принципа на којима су успостављене Уједињене нације“.

Одбрана: „Грађани Југославије и Србије неће дозволити да нашу земљу уништи нови светски поредак, нити ће сами, по америчком налогу, уништити своју земљу“; „Чланови ЈУЛ-а ће бранити Србију и СР Југославију и стоје на располагању државном руководству и ВЈ, а онима који учествују на било који начин у нападу на нашу земљу поручујемо да морају очекивати последице“; „Дивимо се Војсци Југославије, Министарству унутрашњих послова Републике Србије и свим грађанима на отпору агресији“.

Вође непријатеља: Бил Клинтон – „Можемо да разумемо да је неко луд, и да неко луд може бити на челу Америке, можемо да разумемо да такав неко поткупи беднике или нађе истоврсне лудак да оствари свој циљ“.

Хавијер Солана – „Извршио је злочин, јер је као чиновник новог светског поретка и амерички најамник донео одлуку да пуца на Југославију“.

Српска радикална странка (СРС)

Опис непријатеља: „Помахнитала америчка администрација“; „Помахнитале НАТО звери под диригентском палицом најзлоглашенијих светских убица: Била Клинтона, Тонија Блера, Веслија Кларка и њиховог слуге Хавијера Солане“.

Шта је агресија: „Неопростива грешка надобудних америчких сатаниста која означава почетак краја најмрачније империје коју је свет икада видео“; „Сумрак међународног права и најаву мрачне будућности савременог света са покушајем доминације једне дивљачке земље са болесним руководством на свом челу“; „Варварски, криминални, нацистички чин агресије злочинаца и убица из НАТО на Србију, Југославију и српски народ“; „Сулуда идеја помрачених умова новог светског поретка“; „Кукавичко лице и геноцидне намере удружене сатанистичке камариле“.

Шта је циљ: „Да стационарањем својих трупа на нашем тлу у потпуности поробе Европу и наметну свима наказне принципе силедијске политике“; „Да се уништи земља која представља последњи бастион слободе, правде и отпора америчком експанзионистичком лудилу на

европском континенту"; „Једини циљ систематског и дивљачког бомбардовања наше земље је тотално уништење српског народа и државе“.

Одбрана: „Помахнитала америчка администрација и даље себе уљуљукује заблудом да бомбардовањем може сломити непоколебљиву вољу српског народа да брани и одбрани највеће светиње које су му преци оставили, а то су слобода, понос и достојанство отаџбине у којој ће сам уређивати живот по сопственој вољи“; „Ми ћемо се бранити све док траје агресија и нећемо допустити долазак страних трупа на југословенску територију“.

Вође непријатеља: Кофи Анан – „Вашингтонска марионета Кофи Анан смушено и конфузно покушава да оправда зликовачку акцију западне војне алијансе, а не жели да изустити ниједну реч критике, а камоли осуде за злочин без преседана у новијој светској историји“.

Бил Клинтон – „Варваре са Дивљег запада, као и њиховог вођу Била Хитлера...“. „Усијане вашингтонске главе на челу са лудим саксофонистом Адолфом Клинтоном“.

Српски покрет обнове (СПО)

Опис непријатеља: „Бахата војна армада насрнула је на нас, да би усталичила и озаконила право силе, над силом права“; „Неки екстремисти у НАТО савезу, као и разни други екстремисти, укључујући и домаће“.

Шта је агресија: „Акт безумља“; „Ратни злочин и злочин против човечности“; „Највећи државни и национални тероризам“ и „Акт слепог криминала“; „Крај светског гаранта међународног права“.

Шта је циљ: „Систематско уништавање СР Југославије и њеног народа“; „Да Србију претвори у рушевину и да изазове не само економску и еколошку него и биолошку катастрофу српског народа“; „Наредбодавци и извршиоци злочиначког бомбардовања морају да схвате да поништавају све цивилизацијске норме и вредности, али да неће поништити историјску свест српског народа о Косову“.

Одбрана: „Данас је једини партијски програм одбрана отаџбине и свакодневно и свакоминутно отклањање или ублажавање последица агресије“; „Србију и СРЈ никаква сила не може да присили на губитак било ког дела територије и било ког елемента националног и државног суверенитета и интегритета“.

Демократска странка (ДС)

Опис непријатеља: „Они који подржавају нападе на СРЈ нису баш сасвим нормални“.

Шта је агресија: „Највећи пораз међународне политике“; „То је покушај систематског уништавања читавог нашег народа“; „Доказ да је решавање косовске кризе скренуло на погрешан колосек и да Слободан Милошевић очигледно није схватио упозорења међународне заједнице“.

Шта је циљ: „Десило се оно што смо сви претпостављали. Сви смо ми то предвиђали у рационалном смислу. Када видимо да су гађани градови у Србији, видимо реалност“.

Одбрана: „Једина шанса је да се умеша (генерални секретар УН) Кофи Анан или неко трећи“; „Патриотизам није да сви погинемо због било које идеје или било ког дела територије. Патриотизам је обезбедити својим суграђанима будућност“.

Демократска странка Србије (ДСС)

Опис непријатеља: „Врховни пресудитељи збивања у свету и главни творци историје“; „Они којима закон лежи у злочину“.

Шта је агресија: „НАТО директно испуњава захтеве сепаратистичке ОВК“; „НАТО се директно подсмева међународном праву, хришћанским нормама на којима почива наша цивилизација и здравом разуму“.

Шта је циљ: „Да Косово постане део Србије под америчком контролом и да на том подручју буде што мање Срба”.

Одбрана: „Све већу важност добија глас разума, који долази од независне јавности у свету, посебно у натовским државама”.

Вође непријатеља: Весли Кларк – „Весли Кларк и његов налогодавац из Вашингтона поседују неограничену маштовитост када су у питању ратни злочини”.

Бил Клинтон – „Клинтон је одговоран за пружање отворене подршке албанским сепаратистима на Косову као и за цивилне жртве које су пале од НАТО бомби у СРЈ”; „Клинтон се снажно кандидује за истакнуто место у галерији најмрачнијих личности које су обележиле наш век”; „Само друго име за амерички хегемонизам”; „Садашњи амерички председник је неизлечив случај”.

Медлин Олбрајт – „Олбрајтовој и њој сличним, убијање из даљине, убијање помоћу даљинског управљача представља врхунско задовољство”.

Тони Блер – „Поједине европске државе подржале су на том путу Сједињене Државе, односно Клинтонов режим, а неке су се, као Блерова Велика Британија, поврх свега заклињале да са Клинтоновог пута никада неће скренути”.

Нова демократија (НД)

Опис непријатеља: „Поступци нападача не могу да се објасне и разумеју”; „Домаћи и инострани екстремисти, заговорници великих ратних победа”.

Шта је агресија: „Последице агресије ће се осетити не само у региону већ и у Европи”.

Шта је циљ: „Уместо снажне помоћи међународне заједнице политичком дијалогу, упркос свим његовим потешкоћама, НАТО је одлучио да се стави у службу једног сецесионистичког покрета какав је албански на Косову и Метохији”; „Колективно кажњавање и одмазда према српском народу, као и деструкција државе како не би могла да има и одржава војску”.

Одбрана: „Чланови НД ће свесно и одговорно извршити своје патриотске дужности”; „Крајње је време да Савет безбедности УН-а стане на пут милитантним круговима који представљају реалну опасност, не само за уништење српског народа, већ и за изазивање светске катастрофе”.

Социјалистичка партија Србије (СПС)

Опис непријатеља: „Лају и уједају али ми нећемо дозволити да нас уплаше и бранићемо нашу земљу”; „НАТО синоним за светско зло, безлична слепа војна моћ под командом Америке, као најезда давнашњих варварских хорди – отпочео је нови круг империјалних освајања и поробљавања”; „Страшне сабласти светског безумља”; „Понашање црногорског руководства, које је наивно, јер је мислило да Србија и Црна Гора могу имати различите пријатеље и непријатеље”.

Шта је агресија: „Бестијалност незабележена у историји”; „У ерупцији невиђеног безумног рушилачког погрома, НАТО зликовци покушали су да убију глас истине”; „Најмрачнији чин који се дешава после уништења фашизма”; „Сумрак и крај међународног права и Повеље УН-а и свих принципа међународне заједнице, односно целог међународног правног поретка”.

Шта је циљ: „Нашој победи сви требају да дају допринос јер у овој агресији није пуцано само на Југославију већ и на читав свет”; „Поред слепила Европе, срамног оклевања и страха оних који могу зауставити тај ураган зла и односе међу народима и државама задржати на принципима равноправности – наш народ и држава ће се од тог зла бранити и одбранили”.

Одбрана: „Огромно јединство народа без обзира на припадност разним политичким партијама”; „Задивљујуће је јединство које исказују народ, војска и снаге безбедности”; „Истина, слобода и правда тријумфуваће над силом, лажима и злом”; „Признање свим припадницима ВЈ-а, МУП-а и целом нашем народу за јуначко држање, херојску борбу, у складу са витешком традицијом нашег народа”; „Нападачи ће проћи као и други који су у ову земљу овако долазили и поражени одлазили”; „Очекујемо помоћ од свих наших пријатеља, од свих земаља које су пријатељи”.

демократије, истине, слободе и међународног права“; „Помоћ свих пријатељских земаља, а посебно Русије, та помоћ мора да буде адекватна бруталној агресији злочинаца према нашој земљи“; „Поручујемо земљама чланицама НАТО-а да им српски народ никада неће заборавити и да ће им се осветити кад-тад“; „Само подлаци и издајници, као што су Ђинђић и Ђукановић, и страни плаћеници иступају против одбране земље“.

Вође непријатеља: Бил Клинтон – „Клинтон мисли да историја почиње од њега, а заправо се историја са њим може завршити“; „Уопште се не може ставити знак једнакости између Клинтона и Хитлера. Боље је рећи да је предност на злочиначкој страни Клинтона“.

Драгослав Грујић и Документациони центар Време, „Време“, број 440, 12. јун 1999.

Кажу па бежи

У жеку НАТО бомбардовања потпредседник Савезне владе и лидер Српског покрета обнове Вук Драшковић, у разговору са главним уредником Студија Б, у недељу 25. априла, изнео је ставове који су изазвали различита реаговања. Заложиво се за присуство међународних снага на Косову под заставом Уједињених нација и изразио уверење да ће се Русија и НАТО договорити да агресија на СРЈ престане, а Савет безбедности УН донети обавезујућу резолуцију која би гарантовала престанак борбених дејстава и трајан мир на Косову. Шта је Вук још рекао? Према његовој процени, државно руководство и „такозване патриоте“ не говоре истину. А истина је, сматра он, у следећем:

- НАТО крши међународне конвенције јер српски народ третира као колективну ратну мету и убија недужне људе;
- У оружаном сукобу не можемо победити НАТО, али смо већ сада морални победници;
- НАТО се неће распасти изнутра, због наводног раздора између Европе и Америке;
- Русија неће ући у рат на нашој страни;
- Савез СРЈ са Русијом и Белорусијом је исхитрен;
- Избеглице се морају вратити на Косово, које мора бити отворено за светске хуманитарне организације;
- На Косову је потребно присуство мировних снага Уједињених нација;
- Ратно стање се користи за увођење смртне казне и преких судова;
- Централизација привреде олакшава ратне спекулације;
- Власт прогања сељаке и мале људе због ситне трговине („сиве“ економије);
- Пропаганда, пре свега државна, али и Студија Б, прецењује важност митинга и других облика окупљања народа;
- Агресивна идеологија и пропаганда против Запада умањују шансе за послове и кредите после рата;
- Примитивизам у језику државне пропаганде је увредљив за српску традицију и културу.

У наведеном разговору, као и на конференцијама за новинаре након тога, Драшковић је тврдио да иза његових речи стоји Савезна влада, да има подршку председника Србије и југословенског председника Милошевића. Два дана после интервјуа, на конференцији за новинаре, Драшковић је напао увођење ратне цензуре у медијима, између осталог и у Студију Б, нагласивши да ни Србија ни њена војска нису партијске творевине и да „ово није рат за одбрану СПС-а и ЈУЛ-а“, него „рат за одбрану отаџбине“. Колико највиши државни органи Србије и СРЈ заиста стоје иза његових речи најбоље показује одлука савезног премијера Момира Булатовића да га разреши чланства у Савезној влади „због иступања у јавности супротним ставовима Владе и нарушавања угледа Савезне владе“.

Љубиша Вујошевић, „Република“, година XI (1999), број 212–213, (1–31. мај)

III Изјаве политичких првака крајем 1999.⁷⁴⁷

ПИТАЊА

1. Позитиван политички догађај године
2. Негативан политички догађај године
3. Позитивна личност године
4. Негативна личност године
5. Најглупљи политички потез или политичка изјава године
6. Добар потез „противника“ у 1999.
7. Шта Вас је приватно највише обрадовало?
8. А шта растужило?
9. Неостварена жеља у 1999.
10. Жеља за 2000.

ОДГОВОРИ

ГОРАН СВИЛАНОВИЋ

1. Протести СЗП и митинг 19. августа.
2. Бомбардовање.
3. Драгослав Аврамовић.
4. Слободан Милошевић.
5. Објашњење СРС кад су у јуну изашли из Владе.
6. Нема га, осим да оду.
7. Моје двоје деце.
8. Избеглиштво моје шире фамилије с Космета.
9. Промене у Србији.
10. Промене у Србији.

МИЛАН СТ. ПРОТИЋ

1. Први митинг СЗП у Чачку.
2. Бомбардовање.
3. Владика Артемије.
4. Слободан Милошевић.
5. Најглупља је изјава Владана Кутлешкића да ће, чак и да се Црна Гора отцепи, СРЈ остати, а најкатастрофалнији потез Милошевићево одбијање да се повинује вољи међународне заједнице, знајући последице.
6. Врло, врло условно речено, обнова земље, с обзиром да су они до тога и довели. Обнова није заслуга Мркоњића и екипе, већ овог народа.
7. Што смо преживели.
8. Што су и моја деца доживела бомбардовање.
9. Да падне Милошевић.
10. Да падне Милошевић.

ВЛАДАН БАТИЋ

1. Афирмација СЗП-а.
2. Претварање Србије већ и у формалну диктатуру.
3. Драгослав Аврамовић.
4. Тројство – Мира Марковић, Слободан Милошевић и Војислав Шешељ.
5. Тврдња Слободана Милошевића да смо најслободнија и најдемократскија земља на свету.
6. Не могу да се сетим. Да се за зелен бор ухвате, и он би се осушио.

⁷⁴⁷ Одговори на питања редакције „Гласа јавности“, 30.12.1999.

7. Да су ми деца остала нормална и да су добри ђаци.
8. Страдање српског народа с Космета.
9. Да се сруши Милошевић.
10. Да се сруши Милошевић.

ЗОРАН ЂИНЂИЋ

1. Наступ СЗП, показали људима да и у Србији може нешто позитивно да се уради.
2. Бомбардовање, показало се да на Балкану ништа не може да се уради силом.
3. Драгослав Аврамовић.
4. Трудим се да позитивно размишљам.
5. Милошевићева изјава да смо победили у рату.
6. Снабдевање струјом и висок степен професионализма код поправке и изградње оштећених јавних објеката. Без обзира на циркус који је све то пратио, суштина је позитивна.
7. Моја ћерка Јована, која је први разред завршила одличним успехом.
8. Што су многи моји пријатељи поднели пријаве за исељеничке визе.
9. Да се промени власт и крене набоље.
10. Да се промени власт и крене набоље.

ИВИЦА ДАЧИЋ

1. Јединство народа, иако можда мало изненађујуће за мене.
2. Бомбардовање.
3. Сви грађани Србије који су били јединствени у одбрани земље.
4. Сви који су наредили и спроводили бомбардовање земље.
5. Љубљење руку онима који су убили нашу децу.
6. Што су ти лидери и даље на власти у својим странкама јер, док су ту, немамо разлога да се бринемо за своју будућност.
7. Рођење сина.
8. Што нисам успео да оборим ниједан НАТО авион.
9. Све су биле реалне, па су ми се и оствариле.
10. Да светом влада мир, а да Србијом владају они који су за Србију.

МИЛАН БОЖИЋ

1. То што је прошла.
2. Што је уопште и било.
3. Председник Казахстана, који је повукао трупе на југ да не би провоцирао руске трупе.
4. Много их је, не могу да се одлучим.
5. Ђинђићева изјава да ће поднети оставку до 1. септембра, 19. септембра, 30. септембра...
6. Могли су да нас стрељају, а нису.
7. Крај рата.
8. Најава новог рата.
9. Има их много.
10. Да прикупимо више новца за аутобусе, трамваје...

ДРАГОЉУБ МИЋУНОВИЋ

1. Откриће човековог генетског ланца, што открива шансу откривању и лечењу најопаснијих болести.
2. Бомбардовање.
3. Нелсон Мендела, показао највећу могућу толеранцију, сузбио реваншизам, умео добровољно да оде с власти.
4. Бернар Кушнер, није успео да сузбије мржњу, успостави толеранцију и заштити угрожене.
5. Кажњавање једне телевизије и два дневна листа због преношења саопштења једне парламентарне странке.
6. Поправка мостова.
7. Завршетак две књиге.
8. Последња седница савезног парламента.

9. Да округли сто заврши расправу о стратегији деловања демократске опозиције.
10. Да створимо услове за демократске и фер изборе.

НЕБОЈША ЧОВИЋ

1. Округли сто опозиције на којем су договорени услови за фер и демократске изборе.
2. Бомбардовање.
3. Деда Мраз који ове године, због власти, можда неће обрадовати многу децу у Србији, уколико му режим не одобри визу.
4. Мртву трку воде Слободан Милошевић, супруга му Мира Марковић, и њен миљеник Војислав Шешељ.
5. Тврдња режима да бранимо свет од америчког хегемонизма и новог светског поретка, и да за ту глупост треба сви да изгинемо.
6. Нису направили ниједан добар потез.
7. Улазак КК ФМП на финални турнир Купа Југославије.
8. Разарање земље и сваки изгубљени живот за који је одговорна ова власт.
9. Нисмо успели да изборимо прве демократске и фер изборе у Србији.
10. Да се изборимо за демократске и фер превремене изборе на свим нивоима на којима ће победити демократске снаге и отпочети суштинске промене у друштву, опоравимо земљу и вратимо политички углед у свету, сачувамо целовитост Србије и вратимо национално достојанство.

НЕНАД ЧАНАК

1. Протест резервиста у Чачку, јер је први показатељ да НАТО није сломио отпор народа.
2. Прекид разговора с Холбруком пред бомбардовање, јер се за 15 минута Милошевић предомилио.
3. Владика Артемије.
4. Слободан Милошевић.
5. Упад Вука Драшковића на митинг опозиције 19. августа.
6. Такозвана обнова земље.
7. Рођење сина.
8. Смрт Славка Ћурувије.
9. Да у избегличкој колони с Косова видим и нека позната лица с Дедиња.
10. Да се политичари свађају у Скупштини, а обичан свет не зна ко му је председник и размишља где ће на летовање.

МИОДРАГ ИСАКОВ

1. Удруживање опозиције.
2. Бомбардовање.
3. Сви опозиционари и лидери опозиционих грађана.
4. Као и у претходних десет година, Слободан Милошевић.
5. Има их толико да би била грешка да се спомене само једна.
6. Такав потез нису повукли.
7. Не могу да се сетим, а то значи да ме ништа није обрадовало.
8. Бомбардовање.
9. Да срушимо овај режим.
10. Да срушимо овај режим.

РАСИМ ЉАЈИЋ

1. Не могу да сетим ниједног позитивног политичког догађаја.
2. Све што се догађало у протеклој години.
3. Нема је.
4. Слободан Милошевић.
5. Отварање „Бамбиленда“.
6. Не постоји.
7. Рођење ћерке.

8. Све што се догађало у протеклој години.

9. Да оде овај режим.

10. Да оде овај режим.

МИОДРАГ ВУКОВИЋ (ДПС)

1. Црна Гора. Успева да настави реализацију свог демократског пројекта и поред свих изазова.
2. Владајућа Србија. Све што је у Србији урадила остаће упамћено по лошем, остаће упозорење свим политикама да се тако неозбиљно не сме играти нико и нигде са својим народом и државом.
3. Грађанин Црне Горе.
4. Слободан Милошевић. Личност која је формално стајала на челу колоне свих лоших момака који су се политиком бавили.
5. Рат против читавог света. Унапред изгубљен. Подела медаља и одиковања за „организовано повлачење непоразене ВЈ с Косова“.
6. Нажалост, нема га.
7. Политичка ситуација у Црној Гори која је тешка, али је изазовна и позитивно провоцира на људски и политички напор, враћено државно и свеколико међународно достојанство Црне Горе. Приватно, задовољан сам што сам лично више него сигуран да радим посао који је у пуном сагласју с мојом савешћу, мојим личним виђењем људског и колективног добра.
8. Људска пакост, манипулација, лаж, политизовање свега па и интимног, да би се чак и човек дезавуисао. Осећам се ружно кад сведочим да је политика за неке средство да се нанесе зло човеку који не мисли као онај који се таквом политиком бави.
9. Да претходна година не буде као претходне.
10. Да 2000. буде почетак добра. За све. Да 1999. буде крај историје рата, убијања и несрећа. Да 2000. буде почетак историје мира, разума и дијалога.

ВОЈИСЛАВ КОШТУНИЦА

1. Тешко је наћи нешто позитивно.
2. Бомбардовање Југославије 24. марта, па линч професора Башића у Приштини 28. новембра, човека који је имао поверења у суграђане, КФОР и УНМИК а којег је, на очиглед свих, убила разуларена руља.
3. Нема је.
4. За НАТО агресију најодговорнији је Бил Клинтон, а иза њега је Слободан Милошевић који је другачијом политиком могао сачувати Косово и избећи агресију.
5. Обраћање Медлин Олбрајт Србима на српском језику, с поруком да их воли, да су бомбе израз те њене љубави и да нас бомбардује за наше добро.
6. Добар, али закаснио потез јесте изјава Ратка Марковића који је у Паризу критиковао споразум из Рамбујеа.
7. Одлазак у Косовску Митровицу и потврда да је у нашем народу на делу истрајност и одлука да се лична судбина подреди општем, националном циљу.
8. Судбина Срба с Косова после доласка оних који су требали да гарантују безбедност.
9. У години у којој се десило све што се десило, жеље су биле луксуз.
10. Да се заустави суноврат државе и народа који није започет у последњих 10 година већ, различитим интензитетом, траје пола века. И, ма колико звучало утопијски, да почне да се решава питање државног статуса Србије.

ЧЕДОМИР ЈОВАНОВИЋ

1. Грађанско непристајање на живот какав нам се тренутно нуди, испољено у шестомесечним мање или више успешним протестима.
2. Милошевићево игнорисање НАТО пакта и неспособност Северноатлантског савеза у разумевању чињенице да ће под таласима бомби последња, дакле после свих нас, ипак остати власт с којом су тако дуго времена неговали партнерство.
3. Суштина позитивног препознаје се у три индивидуалне судбине које, свака на свој начин, сведоче о времену у којем живимо и променама које желимо: Иван Новковић, Богољуб Арсенијевић и Небојша Ристић, јесу јединствена парадигма и сасвим сигурно позитивна парадигма личности године.
4. Мирјана Марковић, особа која је и у години која је за нама наставила бесмислено инсистирање

на сопственој верзији хуманизма којем је, по природи њеног мишљења, препостављена
деструкција наших живота.

5. Опозициони кам-бек СПО-а 19. августа кроз режирано преклињање „Зови га Спасоје”.

6. Урадили су толико лоших ствари да себи не дозвољавам луксуз размишљања о било каквом
квалитету унутар режима, осим ако се под квалитетом не подразумева његов опстанак, што ми је
тешко да прихватим као врлину.

7. Деца мојих пријатеља.

8. Насилне смрти мени блиских особа, али и свих оних који су нестали само због тога што су
живели на овој географској дужини.

9. Промене.

10. Промене.

„Глас јавности”, 30.12.1999.

Прилог 6.

Рат ваздушни, а патње земаљске – сећања и сведочења цивилних жртава НАТО бомбардовања 1999.

- (I Сећања на први дан бомбардовања,
II Три животне приче у три кривичне пријаве и оштетна захтева,
III Да се не примети да сам Албанац)

I Сећања на први дан бомбардовања

Поводом десетогодишњице НАТО бомбардовања, „Политика“ је позвала читаоце да поделе своје успомене на 24. март 1999. године, сећањем на први дан бомбардовања. Ово је избор аутора рада њихових сећања.

Аутор: Милан Ранковић

Тог дана сам радио на Батајничком аеродрому. Војска је добила узбуну још у подне па смо се изместили на резервни положај. Чекали смо да се нешто деси, а оно ништа и тако до 18 часова. Једина брига ми је била да ли ми је девојка (а сада супруга) сигурно стигла кући у Трстеник. Тада кажемо нашем шефу: Ајмо ми шефе да идемо кући. Ако већ треба да гинемо да нас изгине што мање. Остаде њих неколицина а нас цивиле посла кући. Дођох негде око 19,30. Шта се дешава? Каже ћале: Још ништа. Дај да се окупам, ко зна када ћу после. Укључим ти ја фен да сушим косу, а спикер на РТС-у као да је рекао да је у Београду дата ваздушна опасност. Отворим ти прозор, слушај ништа. Ма још га нисам ни затворио кад тресну једна ракета негде у Бољевцима... Ау, сине, почело је. Погледам у правцу Батајнице, тамо само сева на све стране. Прву ноћ смо прегурали углавном у склоништу а већ сутра је све ишло својим током. А лепо се сећам ко дана данашњег, када сам радио као уговорац у Бановцима давне `95, када су први амерички авиони прешли нашу границу. Кажем дежурном ако их сада не оборимо једног дана ће они летети изнад Батаје. Није дуго прошло. А гледали су ме к`о теле у шарена врата...

Аутор: Биљана Миленовић, Република Ирска

Матија је био бебац стар 20 месеци, а Александра је била у мом стомаку. Живели смо у Раковици, високо у солитеру, и некако сам баш тог дана имала осећај да ће нас бомбардовати. Толико су претили да је било питање сата када ће то урадити. То сам вече ставила Матију да спава у креветац обучен, у гардероби а не у пиџами, да буде спреман ако се нешто деси. Спаковала сам пасоше, нешто новца и пелене у торбицу и нервозно гледала ТВ. Чуло се мјаукање на ходнику, јако и упорно. Покушали смо да мачку отерамо доле, али се она упорно опет пела горе, улична мачка коју нико никада пре тога није видео.

Сећам се телефона који је звонио, девера који нам каже да прати на „Скај“-у вести и да су авиони из Италије полетели ка нама пре четрдесетак минута. Мој супруг се шали, не верује, а онда у току разговора чујемо звук бомбе која удара у Стражевицу. Са уснулим Матијом и торбицом трчимо низ степенице. Због Матије смо се сви правили да смо расположени скоро свих дана рата, па дете нема трауме. Александра се родила 6. јуна, и доживела последње бомбардовање Београда, ношење у подрум болнице. Ја на интензивној, са иглама у венама, беба у подруму, супруг и син на Брду, родитељи у Панчеву, брат у Петрохемији... Већ више од осам година не живимо у Србији, али је волимо и учимо децу да је воле. За рат знају јер сам одавно морала да им објасним зашто су зграде у улици Кнеза Милоша у рушевинама. И знају зашто не волим да када се играју, када Матијини „Лего“ авиони бомбардују и убијају Александрине „Братз“-ике.

Аутор: Борис Лазић, књижевник и преводилац, Париз

Моја прича почиње у поноћ, у суботу навече. Девојка и ја смо се враћали на Петлово Брдо након гледања филма „Нож“. Стављао сам кључ у браву кад је зазвонио телефон, звао ме отац. Узбуђеним, унезвереним, повишеним тоном одмах је почео да ме заклиње да напустим Београд. Сутрадан ујутро ме опет назвао, док му нисам обећао да ћу спаковати ствари, истог јутра, и склонити се на село (у Републици Српској). До поднева сам се уистину и спаковао. У ствари, робу сам оставио на лицу места, а у путну торбу сложио тек набављени комплет Андрићевих сабраних

дела. Купио сам аутобуску карту у правцу Бања Луке, и у уторак смо девојка и ја били код њених, на селу. Сутрадан навече је почело бомбардовање. Више од три недеље смо, са њива, пратили летове НАТО авијације, у правцу Београда. Десетог дана по напуштању стана удар на Стражевицу је развалио наш дневни боравак. Тада то још нисам знао (сазнаћу, од рођака). Паковао сам се, за Париз. Водио Дневничке забелешке, десетак страница исувише патетичног текста. На пут сам носио само Андрићеве књиге. За 20 сати сам, аутобусом, допутовао од Крајине до Париза. Коферче је, међутим, било тако оптерећено, да су ми негде, док сам мењао правце, попуцали точкићи, те сам, до краја, два километра узбрдо, на Монтреју, то папирно олово морао да, смрвљен од путовања и бдења, носим на рукама. На крилу сам изнео Торкана, Швабицу, Асју, Вука, и Мустафу Мацара. Из разваљене СФРЈ спасао једног, „свог“, Андрића. У Паризу, иза свега, остала је: та грижа савести, тај осећај кривице, што сам напустио своје. Живот у Београду је био мој избор, живот у Француској задат ми је по рођењу у њој, и то нису и не могу бити исте везе.

Аутор: Томка Шаламон, Смедерево

Злослутне најаве у медијима о могућој агресији на Србију и Црну Гору од стране НАТО алијансе у мојој породици су примане са неверицом, и страхом, јер је наш син завршавао служење војног рока баш тих мартовских дана у касарни војног аеродрома Голубовци у Подгорици. Увече тог 24. марта улазим у дневну собу и видим ћеркин усплахирен поглед и чујем њен пригушен и дрхтав глас: Мама, почело је... Сприкер у ванредним вестима објављује да су бачене прве бомбе на подгорички војни аеродром... Мој муж, ћерка и ја зуримо у екран, покушавајући од штурих вести да појмимо како је наш војник... Касније, кад нам се син жив и здрав вратио испричао нам је како је те вечери са мањом војном формацијом покушавао да се удаљи од аеродрома и складишта муниције, и како их је прва експлозија просто катапултирала преко железничке пруге до које су стигли.

Аутор: Дејан Радосављевић, Италија

Тада сам живео на северу Италије. Када су јавили да је почело бомбардовање почео сам безуспешно да зовем моје, и тек у 4 ујутро јавила ми се сестра да каже да су сви добро. Добро?!? Нисам искусио директан страх од бомбардовања, али сам искусио сурову усамљеност човека окруженог људима којима је напад на Србију тек вест на ТВ дневнику и скоро ништа више... Згађеност од њиховог злочина ни после 10 година не јењава.

Аутор: Весна Цакелић, професор ФОН-а, Београд

Нисам веровала да је то могуће. Стога сам предвече 24. марта отишла на посао; имала сам часове од 18:15. На улазу факултета срела сам колегу који ми је саветовао да се вратим кући. У учионици је ипак било четворо студената. Радили смо као и обично. Око 19:30 сам им рекла да крену кући мало раније „да их не ухвати бомбардовање“. Смејали смо се, наравно. На пустој трамвајској станици ушла сам у полупразну „десетку“. Испред мене је седела нека девојка и читала новине. После станице на Славији, трамвај је скренуо ка Београдској. У том тренутку се први пут огласила урлајућа сирена. Трамвај је стао. Напољу су људи избежумљено трчали. Девојка је и даље читала раширене новине без икакве видљиве реакције. Мени је срце сишло у пете. У трамвају тајац. На концу је неки човек викнуо: „Мајсторе, вози даље!“. Тако сам стигла кући и једва откључала врата. После сам кроз прозор гледала пламено и бело обзоре.

Аутор: Миодраг Бјелић, Њујорк

Њујорк, 24/25. март. Око 21.00 рачунам сад је код нас 3 ујутро... Не знам зашто, али узех такси и одох до цркве... Лепа, стара грађевина у центру Менхетна... Закуцах на свештеникова врата. Неколико људи уз свештеника седи и – ћути. Рекох да хоћу да упалим свеће, одједном ми то беше најважније. Немам мира, знам да многи телефонирају. Линије раде али људски разум – не.

Аутор: Душко Малешевић, Градишка, БиХ

Имао сам 14 година. Те вечери сам паковао кимоно за тренинг. ТВ је био упаљен и водитељ босанске телевизије, сав срећан, изјавио је да су авиони кренули према Југославији. Отишао сам у кухињу да то саопштим мами и да кажем да крећем на тренинг. Прала је судове и тихим гласом казала: „Чувај се“. Трудила се да не приметим да је плакала. Сјетио сам се дједове приче о 6. априлу 1941. и помислио на сву родбину и пријатеље који тамо живе. Од тада су Американци за мене као и за мога дједа – Швабе.

Аутор: Игор Зечевић, Канада

У то вријеме сам радио у Приштини. Ђеркица Софија је имала 24 дана када је почело. Мени је било свеједно, нека почне, док бомбардују трпећемо, ако дођу рокаћемо се. Момир у дневнику, почиње да нестаје струја, мркуша, прст пред оком не видиш. Пали свијеће да се дијете не препадне. Расте страх. Видио сам очи Веслија Кларка, тај стати неће док нас у земљу не ућера. Прође поноћ а светло као у подне, зграда се тресе, прозори на граници пуцања, изгледа рокају касарну. Сутра видим рокали и пошту, један „томахавк“ колатерално погријешо, читаву улицу ућеро у земљу. Од седам спратова зграде полиције остало приземље и седам плоча насложених једна на другу. Одведох жену и дијете на Брезовицу, па се вратих у Приштину.

У кафани која је била канцеларија свим службама које су тада радиле је живо, смијех, пиво, вино и свијеће донесене из цркве, других нема. Ако улети „томахавк“ биће да свијеће цабе не горе. Вадимо пиштоље, скачемо по улици, пуцамо у авионе који су на десет хиљада метара. Рокају, све се тресе, прође поноћ неће око пола три ујутру, ми отекали од вина кад одједном светло јаче него у подне. Шта је сад? Трк напоље. А на небу велика лопта и три четири мање. Сијају, пола Косова видиш као у подне. Експеримент, помислих... ми му доћемо као логораши Менгелеу у Аушвицу. Временом постасмо имуни на авионску буку, бомбе, потресе и мрак. Само да не зафали вина и великих црквених свијећа. Прође, не поновило се. У таквом лудилу уз вино и свијеће човјек пресече па размишља, ајде, доћите, ко вам...

Аутор: Невена Деспотовић, Груза

Крагујевац, економска школа, шести час. Цео тај дан се шушкало и нагаћало о некаквом НАТО бомбардовању. У граду људи у журби и страху купују као да се спрема смак света. Другарица и ја једва улазимо у аутобус пошто живимо 24 км од Крагујевца (у Грузи), а то нам је последњи превоз у том правцу. У аутобусу буквално седимо једни другима на глави. За разлику од осталих дана када од буке не чујем ни сопствене мисли, овај пут ми је некако сметала та тишина. Налазим се на пола пута од куће, прва бомба је већ пала на Крагујевац. Улазимо у насеље, нема струје, стижем до куће и видим мајку како стоји на капији видно уплашена. Дочекује ме речима: „Ајде, немој да се плашиш“. Од те њене реченице ми се следила крв. Схватила сам да нам се то стварно дешава.

Аутор: Јелена Јовановић, Београд

Ишли смо у град да купимо патике, деца и ја. Леп, обичан дан. Сви причају о бомбардовању, али ја сам оптимиста и уопште не верујем. Купили смо патике и свратили у Мекдоналдс да се почастимо. А онда полако низ улицу Краља Милана ка Лондону. Мало је света на улици и чудно, све златаре су затворене, испражњени излози. Нека тишина се спустила на град. Стигли смо кући. И онда сирене. Неверица, страх, блага паника... Више никада нисам ушла у Мекдоналдс.

Аутор: Јана Трифунов

Дан пред бомбардовање враћали смо се из Мађарске, преко њива поред пута у повратку видели смо развучене маскирне мреже и језа, коју сам тада осетила, постала је тужан весник долазеће катаклизме. Рат је напoкон стигао и на наша врата. Нисам желела ни онај из почетка деведесетих, али ко мене пита. То вече сам стегнутог срца посматрала своју децу, чију је судбину шака овлашћених лудака ставила на коцку. Страховала сам да ће сутра у време „омиљене“ сапунице Есмeралда потећи сузе, које неће имати везе са духовитим коментарима мога мужа. Тек што су на ХРТ-у радосно испратили прве авионе из Авијана, следила сам се од убитачног звука и јаке светлости... Таман, када је Есмeралда у серији прогледала, нас је прекрио мрак...

Аутор: Миодраг Николић

Имао сам 17 година. Кад је пала прва бомба на Клисy, у Новом Саду, од детонације су се отворила врата. Сећам се да смо те прве ноћи ишли у склониште... касније смо се навикли и на сирене и на замрачење... окуражили се... какво склониште... ј**еш НАТО кукавице што те гађају са 10.000 м. У склониште више никад нисам ишао. Имао сам среће, кад се само сетим Алексинца, Ниша, Варварина, Грделице... То је могао и да буде центар Новог Сада где живим... Било, не поновило се, ником и никад.

Аутор: Наташа Пушкић, професор, Косовска Митровица

Боже, како је то био леп и сунчан дан. Ништа није наговештавало страхоту која нас чека. Била сам у школи на часовима. Пуна школа дече као да је обичан дан. Звечан обасјан сунцем. Само одједном јавише да идемо својим кућама, па, кад се видимо. Колоне људи од Звечана до Косовске Митровице. Излази народ из „Трепче“ као мрави. Тада сам имала само кћерку Милицу, имала је,

непуне две године. Чека ме дете унезвереног погледа, одједном, зачуше се сирене, у срцу ми завлада страховита паника. Јел то, то? Шта да радим, где да идем, куда дете да склоним.? И онда се окренем и видим је насмејану како пружа ручице ка мени. Чучнем, загрлим је, стегнем уз себе и чекам. Бог је велики, ако је суђено, суђено је. Тако смо нас две, загрљене на сред огромног ходника наше породичне куће, чекале да прође... Појавише се други чланови моје породице па ми би лакше. Десет година је прошло. Тада сам имала 28 година и једно дете. Сада имам 38 и троје деце. Осећај тежине у срцу се није изгубио, али нада јесте.

Аутор: Наташа, студент

Сасвим обичан и сунчан дан. Ја имам десет година и после школе идем да се играм „између две ватре“ са друговима. Један Никола је измишљао временску прогнозу и рекао је да ће падати метална киша. Сви смо се томе смејали. Око осам увече сви гледају мексичку серију на „Пинку“. Таман кад је Хосе Армандо пао са коња и ударио главом о камен, почињу сирене. Почела сам да повраћам од страха. Све што ме је у том тренутку занимало је хоће ли Хосе Армандо спречити Есмералдино венчање...

Аутор: Анђелка Нинковић, Нови Сад

Дочекала сам крај друге смене. Неколико виших разреда имало је шести час. Неуобичајено мирно деца излазе из школе. Колегиница психолог и ја идемо један део пута заједно. Она говори како јој Нови Сад никад није био леп као тог дана. Слажем се. И мени. Код куће ме дочекује вечера на столу. Муж и син ме чекају да вечерамо заједно. Одједном две детонације у северном делу града. Истрчавамо на терасу. Стуб дима из правца Детелинаре. Укључујем радио-станицу. Радио-аматери јављају о детонацијама: Београд, Батајница, Фрушка гора, Ниш, Косово. Уплашена сам, гневна, тужна. Из ормана вадим кутију са прибором за вез коју десет година нисам отварала. Седам поред станице и почињем да везем. Моје колеге аматери прате сваки налет и јављају: два из правца Тузле, више њих са севера... Почињем свој вез: за сваку детонацију по Србији – један цвет, или лептир. Хоћу да урадим нешто лепо. Вечера на столу остала је нетакнута.

Аутор: Љиљана Краварушић, Београд

Тог 24. марта имали смо већ претходно купљене карте за позоришну представу „Контејнер са пет звездица“ у Звездара театру. Представа је каснила а ишчекивање у муклој тишини није слутило на добро. На бини се у полумраку појавила мало необична фигура са великом белом крагном око врата. И чујемо глас Бранислава Лечића: „Молимо вас да без гужве и панике напустите салу јер је бомбардовање почело“. У те речи нисмо поверовали. И даље седимо на својим местима и зуримо према полумрачној бини. Нико не напушта салу. Чујемо: „Или сам ја лош глумац, или сте ви врло храбар народ“. Изашли смо тек после још једног упозорења: „Ја ћу сада полако да кренем ка излазу, а ви молим вас без панике следите“. Са истим картама које смо сачували у знак сећања на почетак бомбардовања одгледали смо представу 9.11.1999. године.

Аутор: Славољуб Васојевић, Краљево

Дође комшиница и наговори нас да одемо у склониште. Имамо велики проблем са псом. Неко је донео неправедну и нехуману одлуку да пси не могу у склониште. Ми не можемо да оставимо нашег кокера, хоћемо због њега да изгинемо. Сакрисмо га испод јакне и некако прошверцовасмо. Могло је да се спава солидно, али је ћерка целу ноћ водила борбу са псом. У неко доба ноћи видим је како јури за нашим кућним љубимцем по слабо осветљеном склоништу. Она је за тренутак заспала, а он јој исклизнуо из ама... У касне сате се појави на вратима нашег одељка нека жена, пас рукну изненада и сувише гласно, жена врисну и побеже; више се уплашила него да је бомба пала. Ујутру се нико није радовао толико повратку у стан као наш пас.

Аутор: Др Мирослав Тодоровић, Београд

Збуњени и узнемирани због нечега што је висило у ваздуху, окупили смо се у кафани Врњачка Бања у Синђелићевој улици. Сакупили смо се спонтано иако је била среда, само да будемо заједно и да делимо стрепњу која нас је обузимала. Кажем иако је била среда, јер наш дан састанка био је четвртак. Целе зиме смо се ми другари-риболовци окупљали да уз причу, хвалисање, пиће и роштиљ, презимимо. Чекали смо пролеће да кренемо у чамце и риболов. Били смо шаролика, али компактна група загрижених љубитеља вода: новинари, фотографи, глумци, пензионери, лекари, уредници, полицајци, трговци... Драган, Кум, Доктор, Жика, Бићко, Шљука... све нас је окупљала иста страст за дружењем. Лети смо уз роштиљ и пиће седели испред продавнице „Риболовац“, нашег пријатеља Жике. Једва смо чекали сваки четвртак... Клуб риболоваца Звездаре још увек

постоји али више никада неће бити безбрижних четвртакa. И ми више никада нећемо бити весела дружина. Остале су само успомене.

Аутор: Татјана Јазих-Савић, Нови Сад

Нисам паничила, рационално сам напунила резервоар аутомобила бензином и за сав преостали новац купила намирнице. Све време сам пратила ТВ, надајући се да ћу нешто конкретно сазнати... 20.10 сати, чујем необичне звуке, истрчавам на терасу и видим комшије који узбуђено трче уз повике: БОМБАРДОВАЊЕ! Звони телефон, ћерка се јавља „Мама, шта ћемо, па ја имам бебу од четири месеца?“. Покушавам да је смирим, кажем да одмах сиђу у подрум. Јавља се син, бомба је пала на касарну у непосредној близини и мали унук од 2,5 године се упишкио од страха. У кратком разговору кажем да одмах иду код сестре у подрум. Кућа се налази у близини Матице српске и између две цркве и Катедрале. Ако тамо буду бацали бомбе, тада нам је свима КРАЈ...

Аутор: Сарита Косановић

Данас је мом брату 28. рођендан! Данас је и мом дечку и мени друга годишњица забављања. Било би стварно глупо да нас бомбардују. Решим да се понашам као да се ништа не дешава. Договорим се са дечком да идемо да гледамо „Нож“ у Дому Синдиката увече и после негде на пиће. Све је регуларно. Чак и учим тог дана (студирала сам у то време). Ипак, мало-мало, па послушнем радио. Они стално исто причају. Не слути на добро. Дошао је по мене. Уђосмо у салу. Таман смо се удубили у радњу филма кад њему вибрира мобилни. Не чујем ко је са друге стране. Само он одједном викну на сав глас у препуној и тихој сали: „Почело бомбардовање!“. Настаде стампедо. Зачеписмо сви преко врата. Момак ме вуче за руку кроз масу. Излазимо из Дома Синдиката, а у граду као да се ништа не догађа. Све је тихо, нема панике, нема полиције, људи по улицама. Нема чак ни сирена. Ама, као да се баш ништа не догађа! Све време мотам по глави: „Ма, јок! Какво је ово бомбардовање без бомби?!“. Стижемо на Панчевачки мост. На тамном хоризонту угледах ватрене печурке из правца Панчева! Иду право на нас. Хватам себе да скидам јакну са рамена, изувам ципеле и хватам се за ручку за отварање врата. Размишљам: „Ако већ летимо у ваздух, можда и успем да се искобељам из кола. Лакше ћу пливати без ципела и јакне!“. Чујем га како ми говори да ме вози право у склониште, пошто су моји сигурно тамо. Довози ме до зграде, улази са мном унутра. Буквално ме је предао мами и тати и сјурио се да види како су његови. Изашла сам на терасу. Пуца поглед на цео град: од Бањице до Батајнице. Само је Дунав испред мене. Гледам и не верујем: печурке се дижу од Бањице. Као да иду ка нама. Чује се потмула грмљавина. Улазим у своју собу и угледам неотворен поклон намењен падобранцу... Обоје смо заборавили...

Аутор: Вишеслава Николић

То што нам се догодило, не могу никоме опростити. Нити онима који су бомбардовали, нити онима који су дозволили бомбардовање. Здрав разум то не може да схвати. Морало се доћи до договора. Два сина на положају, брат такође. Снаје, унучићи мале бебе, братанице школарци, мајка и отац, стари. Братовљева радњица мора да ради да бисмо имали шта да једемо. Ја на бициклу доносим сокове, пиво, киселу воду, да се исхранимо. Сирене, авиони, бомбе, ја на бициклу возим улицом. Што је јачи звук авиона, тутњава и прасак, то је јачи мој глас: „Идите у материну сви!“. Мој отац, виталан старчић, полудео је и почео да прича о првом, другом рату, и тај стрес није могао да поднесе и тако брижан је напустио овај свет. Ја сам издржала, али још који дан и било би готово, пукла бих и ја.

Аутор: В. Јовановић

Мој муж је на одслужењу војног рока на Топчидеру, али већ данима се не јавља са тог брда и не знам где је. Од тада, па наредних неколико месеци, пила сам лексикон. Да не ширим панику. Мој кум, рационалнији део нашег двојца, припремио је опрему за ванредне ситуације. Она је обухватала: двоглед, карту Србије, два бокса јефтиних цигарета, две флаше воде и неколико паштета. Моје задужење је било да не прескачем дозе лека и не ширим дефетизам. Када се први пут огласила сирена, спремно смо кренули ка склоништу код Вуковог споменика. Ту смо најпре упознали брачни пар П. Госпођа П, упадљиво нашминкана, била је причљивији део пара. Надахнуто је говорила о својој балетској каријери. Господин П. је углавном завијао дуван у ризле, повремено изражавајући наду да ће нам Индија помоћи са својим нуклеарним наоружањем. Недалеко од нас, бакица у кућној хаљини забринуто је понављала да је заборавила да закључа врата свог стана. Када нам је један углађени господин пришао и у поверењу рекао да се највећи број ванземаљских база налази на Косову, и да је управо то разлог бомбардовања, одлучили смо да

се са ранчићем вратимо у стан. Док је Бобан пристављао кафу, небо су запарале прве ракете. Истинитије него икад звучало је оно чувено: „Пролеће је, а ја живим у Србији”.

Аутор: Жељко М. Алексић, Нови Сад

Сутра, 25. марта 1999, пуним 35 година. Помало збуњен брзином преспелог броја, наталожених доживљаја, осећама и неко пријатно узбуђење. Зреле године, нема шта. Правим лични инвентар. Развео се, завршио факс, умрли родитељи, сналазио се, поново оженио. Двоје деце, син из првог брака и ћерка из другог. Богатство. Да је мало више пара. Седим тако и враћам се, вртим филмове. Вече пада, и спушта се неком оловном тежином, паралише мисли, хлади срце, умртвљује. Страшна детонација се зачула, прозори су се затресли и осетио се јак ваздушни удар. Као земљотрес. Скочио сам, дограбио ћерку и жену, готово легао преко њих у предсобљу, када се зачула друга јака детонација. Као у филму „Десант на Дрвар”, када вучјак скаче на нашег Тита и спасава га. Иронично и смешно о чему човек размишља и на шта му личи. Почело је бомбардовање. Боже, помози нам!

Аутор: Жика Окановић

23.3.1999. Ништа неочекивано – стигао је и тај телефонски позив да се јавим, по ратном распореду, на уговорено место. Нешто аутобусом, нешто пешке и аутостопом на палац, али за пола сата сам стигао на други крај града. У матичну јединицу. Униформа, шлем и ПАП-овка су ме чекали, као уосталом и цео мушки састав Војног института. Први „ратни” задатак је био очистити оружје од вишегодишње наслаге конзерваторске масти. Ноћ је била предуга, сива и необјашњиво глупа.

24.3.1999. Нешто пре почетка ТВ дневника, стигао сам „са положаја” у свој блок по „курирском” задатку. Прве експлозије у околини Београда сам дочекао са комшијама и породицом у импровизованом кућном склоништу, које су видовити војни пензионери благовремено опремили за „недај боже”. Са транзистора грми глас Аврама Израела: „Грађани Београда, отровни талас дима из Липовачке шуме се помера ка Београду. Останите мирни, узмите влажне пешкире. Готово!”. За око сат времена, после првих експлозија, поздрављам се са свима и одлазим на своју ратну локацију, на којој сам остао до краја НАТО агресије...

Аутор: Ненад Живковић, Обреновац

24. март за мене има најрадосније значење – 1984. године на тај дан родио ми се син првенац, мој Иван. Али, те 1999. године – претње. CNN, REUTERS, VOA, SKY NEWS и остале „белосветске” медијске куће су нас бомбардовале вестима о наступајућем бомбардовању. У ваздуху се могао осетити мирис керозина. Али, мом Ивану је рођендан, осми разред, одличан ђак... Те вечери пекао сам роштиљ за рођенданску вечеру. Дим од ђумура је био веома „љут” па су ми очи све време биле пуне суза. У грудима камен, у стомаку грч, око грла челични оков који се стеже... Светска срамота – ево их, започели су свој „милосрдни анђеоски” пир! „Тата, је’л то почело бомбардовање?”. „Ма, јесте, него – поставите сто, роштиљ је готов!”.

Аутор: Часлав Кузмановић, Нови Београд, борац Трећег ракетног дивизиона

Обукао сам се и обуо и узео основна документа. Рекао сам жени и деци да ураде исто. Мислио сам да та мала предност (бити обучен и обувен) можда може бити пресудна да се не сконча у запаљеној згради по којој шикља вода од разваљених инсталација – тражећи ципеле... Чекали смо. Не задуго. Зграда је почела да подрхтава. Да се тресе. Да ствари у стану злокобно подрхтавају. Једно од моје троје деце, ћерка стара осам година седела је на поду, шакама притискајући уши и главу и врштећи. Никада то нећу заборавити. Никада им то нећу заборавити.

Аутор: Милан Миљшевић

Почетак бомбардовања ме је дочекао у соби, покрај кревета са тешко болесним оцем. Експлозије сам чуо и мислим да је било око пола 9 увече. Испратио сам патронажну сестру и оцу покушао да укратко кажем да је почело. Његов одговор је био кратак: То Американци тестирају Русе. Нисам улазио у расправу, нисам имао ни снаге ни воље за то. Како да објасним оцу који умире од рака и који није где би требало да буде – у болници, јер су се болнице припремале за рањенике. Како да њему који је носилац сребрне звезде трећег реда и неколико плакета града Београда јер је као партизан ослобађао главни град и земљу сад објашњавам да нас заједнички бомбардују бивши савезници и окупатори... И како да му објасним да не могу да га оставим и одем у склониште јер је он непокретан. Ништа од свега тога ми није тешко падало као тренуци када би „Милосрдни анђеоски” напао постројења ЕПС-а па би ми остали без струје. Пумпе за воду не би радиле и ја не би могао да окупам ни њега ни да му оперем ствари. Умро је усред бомбардовања и једва сам

намолио свештеника да га у цркви на кратко опоје јер је попа журио на сахране неким погинулим младићима. Помишљао сам у доколици повремено и на оне несрећнике у Сарајеву, и њима је било ужасно много дуже, али нисам могао да нађем оправдање зашто је мој отац морао да испашта за туђе злочине. Мислио сам и на Слобу, ког сам тих дана ужасно мрзео и на то како он неће остати ни без струје ни воде ни једног тренутка (и није). Чак је и победио (бар нам је тако рекао). Мислио сам на сопствени народ који је од првог дана славио на улицама као да почиње новогодишња мегажурка. Славио је још и више после проглашења победе. Мислио сам и на тај НАТО и дан данас мислим на њега и кад се свега сетим најтеже од свега ми пада што му не могу учинити ништа од онога што бих хтео. Научио сам лекцију: Немоћ је ипак најстрашније осећање.

Дан сећања, Тема дана, „Политика“, 24.3.2009.

II Три животне приче у три кривичне пријаве и оштетна захтева

Уредбу о ратној штети Савезна влада је донела у првој недељи бомбардовања СР Југославије. Завидна је била и ревност српских власти у порукама народу да ће агресор морати све да плати. Уредбом о утврђивању ратне штете проузроковане агресијом снага НАТО на СРЈ, државни органи, предузећа и грађани добили су задатак. Сви су, наиме, били дужни да пријаве државним комисијама сваку посредну и непосредну штету, а нарочито губитак живота, повреду телесног интегритета и здравља људи, слободе и части. Затим, штету учињену на покретној и непокретној имовини; на списку су и ратни расходи, губитак националног дохотка и националног богатства, штете учињене животной средини и све остале штете проузроковане бомбардовањем. Ово је избор аутора рада три животне приче у три кривичне пријаве и оштетна захтева.

Број кри. 468/99

ЗАПИСНИК О САСЛУШАЊУ СВЕДОКА

Састављен дана 21. априла 1999. године пред истражним судијом Окружног суда у Београду у кривичном поступку против НН због кривичног дела из члана 141 КЗЈ. Сведок је упозорен и опоменут да је дужан да говори истину, па на питања суда изјави:

Ја станујем са породицом у Батајници у ул. Димитрија Лазарова Раше, бр. 8 у једноипособном стану површине 46 м² који се налази на спрату зграде која иначе има три стана од којих један у приземљу и два на спрату. Моју породицу чине супруга Душица, деветогодишњи син Алекса а до 17.4.1999. године члан породице била је и сада покојна ћерка Милица, која је рођена 9.1.1996. године у Београду, општина Савски Венац.

Дана 17.4.1999. године ваздушна опасност је објављена око 21,00 час, а у том моменту у стану су се налазили сви чланови моје породице. Затворили смо ролетне на прозорима и вратима терасе, прозоре смо отворили на маказе и то велике, а у купатилу прозор никад не затварамо. Од момента када је оглашена ваздушна опасност у стану смо се уобичајено понашали, а углавном смо сви били у трпезарији, с тим што смо трпезарију обезбедили од стакла или ваздушних удара даскама неупотребљивог регала који је растурен. Због мале деце предузели смо све мере предострожности да у случају разбијања стакла или расипања гелера у тој трпезарији будемо обезбеђени.

Након вечере одлучили смо да у трпезарији распремимо кревет и спремимо се за спавање, како смо то редовно чинили у таквим ситуацијама. У једном моменту Милица је од мајке затражила да је одведе у купатило што је она и учинила и била уз њу све до момента док јој није рекла да нема потребе за wc-ом, па су се заједно из купатила вратиле у трпезарију. После кратког времена Милица је поново од мајке затражила да је одведе у купатило, па је мајка одвела и ставила на ношу. Пошто је мајка претходно започела са распремањем кревета у трпезарији, оставила је Милицу на ноши у купатилу и вратила се да настави са распремањем кревета.

Непосредно након што је мајка ушла у трпезарију нешто је јако пукло, а чуло се пуцање стакла. Заједно са супругом пошао сам према купатилу и видео сам да Милица лежи у локви крви. Поред ње, на поду купатила, није било стакла, већ је било у кади. Ја сам зграбио дете, а супруга је покушала да види да нема стакла у глави и да лоцира повреде ради евентуалног пружања прве помоћи. Након тога алармирали смо комшије који су нас одмах превезли до Дома здравља у Батајници где постоји дежурна служба. Све време Милица је давала знаке живота када сам је спустио на лежај у амбуланти и предао дежурном особљу. Након тога, дежурно особље ме је удаљило из амбуланта, а ја сам у другим просторијама очекивао обавештење о томе у каквом је

стању и шта ће предузети. У том ишчекивању, а пошто никакве информације нисам добио, вероватно због исрпљености и узбуђења колабирао сам. Добио сам инјекцију, а када сам се повратио они су ме одвезли кући и рекли ми да ћу бити обавештен на време о здравственом стању кћерке Милице. Пошто никакве информације нисмо добијали покушавали смо телефоном да сазнамо по болницама да није случајно примљена, а у једној од њих нам је речено да гледамо ТВ и слушамо вести. Тада нисам схватио шта то значи, али када сада изанализирам оно што се догодило сазнао сам да је на ТВ било објављено да је једно дете погинуло од последица бомбардовања у Батајници, а ми ту вест нисмо ни чули, а комшије вероватно нису хтеле да нам саопште. Да је Милица погинула, сазнали смо око 2 сата по поноћи 18.4.1999. године... Надлежни органи су обавили увиђај, узели узорке гелера, а по мом сазнању дошли су до закључка да се радило о гелерима касетне бомбе. Кућа у којој станујем налази се у стамбеном делу Батајнице. У близини нема никаквог војног објекта. Најближи је аеродром у Батајници који је од моје куће удаљен најмање око 4–5 км.

Ја сам свестан да ми дете нико не може вратити, али желим, мада сам свестан да ће то тешко ићи, да онај ко је крив као непосредни или посредни извршилац овог злодела кад тад одговара. Због тога сам спреман да увек и пред сваким органом или судом дам своју изјаву и да се појавим са оштетним захтевом.

Записник сам прочитао, на исти немам примедби и као свој га потписујем.

Записничар, с.р.
Стана Митрић

Сведок, с.р.
Жарко Ракић

Истражни судија, с.р.
Павао Вујасић

Број кри. 397/99
ЗАПИСНИК О САСЛУШАЊУ СВЕДОКА

Састављен дана 23. априла 1999. године пред истражним судијом суда у Новом Саду. Сведок је упозорен и опоменут да је дужан да говори истину, потом сведок о самом предмету износи следеће:

Дана 3. априла 1999. године негде око 19,50 сати, или можда мало касније, возио сам се бициклом сам на мосту, крајњом десном коловозном траком од Новог Сада ка Сремској Каменици. Других саобраћајних средстава нисам видео за кретање у том правцу на том делу моста. На бициклу, у једној кеси имао сам мобилни телефон и нешто гардеробе. Мост је као и обично био осветљен. Почео сам да се возим бициклом преко моста и дошао до прве трећине моста када сам у магновењу видео ракету коју у том тренутку нисам схватио као ракету која долази узводно ка низводно. Ја сам помислио у једном тренутку да је то авион који лети врло ниско и једноставно одмах после тог мог виђења ствари а то је био тамни објекат који одмах потом удара у први пилон, дакле ближе ка Новом Саду, на мосту долази до страховите експлозије. Тог тренутка испод почиње рушење те прве трећине моста доле према води, заједно са мном и бициклом. Дакле, тај део моста пада у воду, ја нисам пао у воду, а бицикл је наравно са свим тим стварима отишао у воду и никада касније није ни пронађен. Тог момента, приликом пада заједно са конструкцијом моста ја бивам страховито повређен, јер сам лежао на тлу. Мост ме је приликом пада о подлогу повредио тако што сам ја од тло моста ударио шпицом браде. Вилица и зуби ми се ту ломе и ја, и поред тог страховитог бола покушавам да се успнем уз преостали део моста и долазим до саме ивице, тј. оног дела конструкције моста који је на самом почетку и најближи Новом Саду, а који остаје да виси можда на висини од неких 6 метара. Ја се одлучујем да са те ивице скочим и то чиним падом доле не у воду него на тле и највероватније на неке остатке бетонске конструкције. Том приликом од тог пада повређује ми се десна нога. И поред тога, некако успевам да изађем и прескочим ограду купалишта „Штранд“, која је била закључана. Ту се зауставља неки аутомобил који ме одводи у болницу где ми указују помоћ прво на максилофацијалном одељењу, јер сам имао прелом вилице и зуба а затим на ортопедској клиници ради прелома ноге.

Постављам оштетни захтев за вредност бицикла у вредности од 2000 динара, а противвредности 300 ДЕМ, а за мобилни телефон у истом износу. Понављам да задржавам право да се о дефинитивном оштетном захтеву изјасним у току каснијег поступка. Немам више шта да изјавим. Записник сам саслушао и не желим да ми се чита.

Записничар, с.р.
Стана Митрић

Сведок-оштећени
Звонимир Бребер

Истражни судија
Александар Татић

Састављен дана 27. априла 1999. године пред истражним судијом Окружног суда у Београду. Сведок је упозорен и опоменут да је дужан да говори истину, па на питања суда изјављује:

Ја од 1974. године живим у Београду са супругом и три сина. У месту рођења имам кућу коју користим као викендицу. Пошто је почело бомбардовање Београда, ја сам желео да се склоним из Београда, па сам 12. априла 1999. године пошао из Београда возом који је саобраћао на линији Београд – Ристовац. Из Београда само пошли око 6,30 часова и ја сам се налазио у другом вагону од локомотиве. Са мном у купеу била су два брата из Владичиног Хана које ја до тада нисам познавао. Нормално смо путовали и ништа необично се није догађало упут.

Око 11,30 часова нашли смо се на мосту преко Јужне Мораве. Пошто смо прошли Грделицу, у једном моменту зачуо се јак пуцањ. Нисам знао шта се догодило и тек касније сам схватио да је наш воз био бомбардован. Неко време нисам знао за себе и кроз маглу сам видео неки хаос око мене, био сам у неком кршу од вагона од кога је остао само скелет. Поред мене се створио неки млађи човек који ми је нудио помоћ. Наш вагон је био нагнут према реци и ја сам некако уз помоћ млађег човека успео да изађем из тог крша од вагона. Уз његову помоћ кренуо сам ка аутопуту који је одавле био удаљен око 100 м.

... Не знам шта се догодило са она два друга путника који су са мном били у вагону. Такође не знам колико је путника било у возу и колико је људи тада изгубило живот. Колико нас је било рањених из воза ни то не бих могао да вам кажем, осим да је у једном комбију пребачено нас шесторо у Грделицу, па потом у Лесковац. У Грделици је од бомбардовања била нестала струја, тако да је Дом здравља био без електричне струје. Ја сам са собом имао лични пртљаг који је био у две торбе, без којих сам остао. То је све што имам да изјавим.

Записничар
Стана Митрић

Сведок-оштећени
Петар Михајловић

Истражни судија
Илија Симић

Бела књига Југословенске владе, НАТО злочини у Југославији. Документа и докази 24. март – 24. април 1999, Београд, 1999.

III Да се не примети да сам Албанац

Двориште куће наше породице било је пуно људи. Комшије и рођаци су дошли код нас и питали мог оца шта да радимо, куда ћемо кренути, како ћемо изаћи. НАТО бомбардовање је затекло наш комшилук збуњено. Бојао сам се и да идем у wc. У комшилuku је било много Срба, али су од тада сви постали чудни, нисмо се више поздрављали нити смо разговарали. Имао сам 14 година.

У Пећи, где сам рођен, рат беше одавно почео. На албанским радио станицама слушао сам како ми (Албанци) побеђујемо, док сам на прозору гледао људе у дугим редовима како одлазе, чуо пуцњаву и гледао куће које горе. Ватра је долазила као морски таласи у нашем правцу од комшилuka Капесница. Две године сам се будио уз буку бомби које су падале три километра од нас, али рат уживо до тада нисам видео. Ратовало се у селима. Дошле су нам избеглице, блиски рођаци из других места. Али у тим тренуцима нисам размишљао о томе шта се дешава другима. У мојој дечијој глави је била само једна жеља, да пажљиво изађем оданде а да се не примети да сам Албанац. Последњи позив нас је све узнемирио. Комшије су јавиле да ће сви изаћи, а они који су имали аутомобиле су побегли први. Ми смо остали! Сада је зависило од других како ћемо се понашати. Скували смо јаја за сваки случај и имали мало воде. Ја сам имао код себе само неку спортску мајицу, једну саламу и ништа више. Мајицу сам узео јер је то била омиљена мог брата који више није живео с нама. На крају улице сам видео дуге редове који су вијугали, неки ка центру града, док су други бежали из центра.

Спортски центар

Полицајци су саветовали људе да иду ка центру. Тамо су били камиони који су возили људе ка Албанији. Путовање је било бесплатно. Маса, дуги редови, људи који употребљавају своје везе и

новац. Сели смо у центру града на бетон. Чекали смо друге редове који су пристизали. Људи и мала деца су се бацали као тикве. Један део војника хтео је да нас згази тог дана. То се дешавало неколико дана после почетка бомбардовања. Од родитеља сам се растао и остао само са сестрама. Нисам знао да ли ће нас планови за бољи свет икада поново наћи. Цело моје детињство и сећања су се одвојили од мене. Један млади српски војник је плакао као дете, нисам знао да ли се боји нас или самог себе. Те вечери смо чули пуцњаву и бомбардовање са свих страна. Људи су причали да је један део камиона био погођен, мушкарци убијени, а жене силоване. Ја сам одлучио да се не мучим више, сео сам на улицу и почео да ломим саламу рукама. Ножа није било.

Полицајци су дошли. Браде, војне униформе и ружни погледи. „Можете ићи кућама“, рекли су. Али где смо могли да идемо у три после поноћи у време рата? Један ранац, уморни људи скупљени у гомилу – одмах се могло приметити да смо Албанци. „Можете ићи у халу спортова“, рекли су. Она је била скоро у дворишту касарне. Неки су рекли да ће да нас бомбардује НАТО. Људи су извадили гасне боце, кували, имали су и свеће. Шапутање са свих страна. Ја сам покушао да спавам покривен димијама неке старе жене. Лежао сам на клупама са којих сам некада гледао кошарку и минифудбал.

Беба и вода

Један човек је молио другог за два литра бензина. Тада су многи учинили добра дела, али понекад ни браћа нису хтели помоћи. Тог јутра смо се спасили. Војници су довели камион али нико више није хтео да иде у Албанију. Људи су за један дан појели свој страх. Били су уморни и нису хтели тако да умру. Успут је било и провокација. На сваком ћошку полицајци су заустављали цивиле. Код продавнице Дрита један полицајац зауставио је неке Албанце. „Јел хоћете НАТО?“, питао је он. Ово место је било познато по томе што би саобраћајци тукли и због пребрзе вожње. Најскупља ствар је живот и човек је спреман да умре за слободу. Али сада су људи били спремни да умру и од умора. На улици између две трафике, код аутобуске станице стајао је полицајац. Иза њега је била гомила торби и кофера, а на њима једна беба која је плакала. Чинило ми се као да ме гледа. Чуо сам да је један човек убијен и бачен у поток код Чаршије. Моји родитељи су се вратили кући. Сви су плакали, и комшије и они. Био је још увек Бајрам. Пар дана касније смо опет кренули са колонама. Неко је рекао да ће доћи Арканови људи. Хтели су нам рећи да нам не могу помоћи. До Рожаја у Црној Гори има око 48 километра. Помагао сам жени која је тек изашла из болнице тако што сам држао њено дете. У селима М. и З. сељани су били убијани. Они су прво били расељени код нас, али су направили грешку и вратили се кућама. Један је имао 16, а други 23 године.

Једна продавница је била пуна тог дана. Имао сам 20 немачких марака. Два дана нисам пио воду. Рекао сам да хоћу флашу воде и да ћу платити. Истерала ме је жена и на српском рекла да за нас Албанце нема воде. Неколико километара касније у Витомерици један Србин је извадио црево са водом за све. Попио сам доста, без пара. Његова жена се расплакала на балкону. Било је 48 километра пута да се пређе, две недеље хода, што је било још и најбезазленије у целој причи.

Људи су умирали. Сахрањивали су лешеве рачунајући да ће их преместити касније после рата. Ко је знао колико ће то да траје. Ноге су нам се смрзавале од хладноће. Један део планина је био још под снегом. Коначно, стигли смо у Рожаје, у неку бараку са око 50 људи.

Повратак

Два месеца касније смо се вратили. И онако нисмо имали више новца за кирију. Један аутобус нас је одвезао до тамо. Нико није веровао да ови Албанци који су јели саламу ломљену рукама нису били више солидарни. Мој комшија испричао је како су и они крали ствари односећи их камионима после рата. Чудна историја за тужно Косово. На уласку у Пећ, видео сам војнике ОВК по први пут. Сви људи у аутобусу су аплаудирали, и ја са њима. Глупо? Сада се питам зашто сам их тек тада видео по први пут? Улице комшилука су биле покривене травом. Неки људи које сам стално сретао у избеглиштву сада су били у ОВК. Током свих тих месеци ишао сам по сахранама. Рат није био добра ствар.

Десет година касније када је небитно зашто се све то десило, хоћу да се сетим жртава у својој улици. А од Срба нећу да памтим ону жену која ми није продала воду, него оног човека који ме напојио водом. Памтим оног војника који је плакао, а не оног који нас је протерао. Ми морамо да опростимо, а не да заборавимо.

Идриз Сефери, www.e-novine.com

Прилог 7.

Протести против НАТО бомбардовања СРЈ 1999. у земљи и свету и апели за мир

Сви у строју отаџбине • Не плашимо се: Поруке агресору са Трга Републике

Зверско бомбардовање центра југословенске престонице није спречило Београђане да се и јуче, у знатно већем броју него претходних дана, окупе на Тргу Републике. Само неколико улица од места које је претходне ноћи разорено агресорским бомбама, грађани су играли и певали. На Тргу се сјатио цео град, решен да и даље на агресију одговори порукама мира и љубави. У знак захвалности братским напорима који подржавају Србе и у ова тешка времена, на Тргу Републике и јуче су певане грчке, руске и македонске песме. „Живеће овај народ“, „Београд се не да“, „Србија је света земља“ поручивали су и јуче грађани.

На Тргу јуче као да су била сва деца Београда. Уз плаво-бело-црвене букете цвећа у рукама, носили су и транспаренте са поруком агресору: „Пустите нас да одрастемо“. А онда се центром престонице разлегла песма „Отаџбино“. Десетине хиљада људи певало је и плакало.

Југословенска престоница четврти дан песмом се борила против бомби

Шта ће бити с Белом кућом? • Преко Теразија ка Тргу, испред неуређене колоне, изгледа сасвим случајно, на челу се нашао транспарент „Биле, Биле, поред Хилари и Монике, ти си се ухватио за свастику“.

Хиљаде Београђана јуче, четвртог дана концерта на Тргу републике, још сложније се песмом супротставило непријатељу. Четрнаест домаћих извођача заједно са грађанима у време ваздушне опасности, коју су сирене огласиле неколико сати пре поднева слало је, како рекоше, поруке мира у свет. А један транспарент напомињао је да се „у Србији решава живот планете“. Уз „Југославију на ноге“ Маја Николић подигла је све присутне па је у једном тренутку и безбедоносна ограда испред бине попустила, а озбиљније повређених није било.

Безбедност се по јучерашњим паролама није гарантовала једино првом човеку Америке. Са крова трафике, неколико младића поносито је истакло „Клинтоне, Лешће те чека“, а више њих из масе нудило му је улогу стажисткиње из Беле куће. Уједињени Срби широм света сигурно би подржали и мишљење оних који су одлучно „одбацили бургер и пицу, нудећи гибаницу и шљивовицу“. У ограђеном простору испред окупуљених, лежала је циновска шајкача, која је изгледа постала симбол ових свакодневних скупова. Са средине, шепурила се праћка, готово исте величине, а као упутство неко је дописао – „ловац на невидљиве“. Све у импозантним величинама, а срце српског народа је највеће.

– Хајде, да се чујемо до Приштине, до Новог Сада, Ниша – позивао је водитељ Деки. Маса је послушно поздрављала, машући националним заставама – Нека нам шаљу ракете, ми ћемо њима добру песму. Нека нас виде и чују – понављало се између наступа.

Ка платоу код споменика кнезу Михаилу од Теразија и Калемегдана нова публика пристизала је у већем броју. Неки нови Тихи и Прле кратко су поручили „Чекамо вас“, а са друге стране стајало је „Ми смо мали, али жилави“. У маси се истицао натпис „склониште“, а „кад га улица нема, кад кућа нема подрум, Београд је једино склониште“. А кад су се зачули добоши, Трг је буквално букнуо. Драгољуб Ђуричић поздрављао је Македонце и 17 година проведених за бубњевима у групи „Леб и сол“. За њим је добошало петнаестак младића, а онда су показали како се руше авиони.

– У свету постоји једно царство, у њему царује другарство – са Гоцом Тржан сложено су запевали сви. Запретила је авионима да ће остати без крила и као и сви осетила „неку тајну везу“.

– Само оваквим скуповима можемо свету показати шта нам значи Косово. Истина мора победити и зауставити ово – рекао је одбојкаш Жељко Танасковић, који је заједно са Драгутином Топићем и рукометашем Владимиром Петрићем подржао музичаре.

Слике православних светаца и јуче су штитиле српски народ, а неки су бесно упозоравали „Нато људожедери у току је Велики пост” и „Ја ваше лудило не могу да делим”.

– Жене, ми смо све овде секс бомбе. Разбићемо их – пре песме викнула је Леонтина.

Чланови групе „Тап 011” у свом маниру дали су допринос овој борби, а хармоникаш Лепи Мића поново се огласио легендарном песмом из филма „Ко то тамо пева”. За Београд, сви су чули. Америка и Европа... – орило се из центра престонице. Дух друге наше филмске легенде „Маратонци трче почасни круг” огласио се питањем на транспаренту: „Шта ће бити с Белом кућом? – Запалићемо је”, био је одговор. Скандирање „Србија, Србија...” трајало је и по неколико минута, а са „Православљем” нишке „Галије”, оживео је српски дух.

Уочљива порука „Срби умиру певајући” и сутра ће бити на Тргу. Од песме и Косова народ неће одустати. До данас у подне, спремите се за нову битку.

Плонск: Плаве рукометашице преслишале Португал у првом мечу квалификација за јуниорско СП – 34:23

Победа за отаџбину • Наше младе даме придобиле симпатије Пољака, а пре и после утакмице домаћин преко разгласа пуштао песму „Тамо далеко” • Плаве послале поруку свету – Мир а не бомбе

ОБЕЋАНО – испуњено. Јуниорска рукометна селекција Југославије у првом мечу квалификација за СП је у Плонску без проблема преслишала Португал – 34:23.

Младе даме придобиле су велике симпатије Пољака. Како су и најавиле за време загревања на мајицама су носиле поруку „Мир а не бомбе”, док су организатори преко разгласа, у неколико наврата, пустили песму „Тамо далеко”. Интересовање домаћина привукле су и мете које наше рукометашице носе на тренеркама и торбама, а девојке су свима стрљиво објашњавале ситуацију у земљи и да од сулуде НАТО агресије нико у Југославији више није сигуран.

Пикси више неће играти у Италији, Шпанији, Француској...

Бојкот заувек • Капитен југословенске фудбалске репрезентације, Драган Стојковић изјавио је да неће играти у европским земљама, које су учествовале у агресији НАТО на СРЈ. „Не желим више да играм у земљама под утицајем НАТО, као што су Италија, Француска и Шпанија”, изјавио је фудбалер Нагоје, а преноси јапанска штампа. „Завршићу каријеру овде у Нагоји”.

Џеј лига забранила Драгану Стојковићу да носи црни флор и поруке на мајицама

Пикси, ниси сам! • Навијачи Нагоје донели на стадион транспаренте са порукама подршке нашем народу и капитену плавих. „Китови” изгубили, а Пикси добио црвени картон

„Како да играм, чему да се радујем, кад НАТО разара моју Југославију, мој Београд? Ма, ништа ми друго није важно. Само да бомбе престану да падају” – тужним и испрекиданим гласом говорио је Драган Стојковић, који је јуче у мечу Нагоја – Хирошима (0:2) добио и црвени картон, али због забране Џеј лиге није могао да носи ни мајице са порукама, па чак ни црни флор.

– Ништа више не дозвољавају. Али, зато су навијачи на стадион донели транспаренте „НАТО заустави бомбардовање”, „Пикси, ти ниси сам” каже Стојковић. – Хвала им на подршци, али мени заиста није било ни од чега. Када сам устао, укључио сам ТВ и запрепастио се. Београд је био у пламену. После тога, за мене ништа друго није постојало”.

Copyright (c)1999 by Vecernje Novosti. All rights reserved

13. април 1999 06:11:49 -0400
(novine@spanit.com)

Културом и љубављу против злочина

Југословенска левица (ЈУЛ) и Социјалистичка партија Србије, у знак протеста против варварског напада НАТО снага на Југославију, организовали су концерт отпора „Културом и љубављу против злочина“. Концерт се одржао у атријуму Народног музеја. Пре 58 година, док је Хитлер нападао Стаљинград, најпознатији уметници су му се супротставили својом уметношћу. И данас је Југославија под салвом неонацистичких бомби. На концерту отпора „Културом и љубављу против злочина“ учествовали су примадона београдске Опере Радмила Бакочевић, прваци Опере Живан Сарамандић и Оливер Њего, виолинисткиња Татјана Олујић, млади пијаниста Вук Мустеровић и гудачки оркестар „Душан Сковран“ са диригентом Александром Павловићем.

13. април 1999 06:11:49 -0400
(novine@spanit.com)

Београдски концерт

Музичари одбили да свирају под заставама СРС

Више од хиљаду Београђана окупило се јуче на концерту „Песма нас је одржала“ који се свакодневно одржава на Тргу Републике у Београду у знак протеста против агресије НАТО на СРЈ. Око 12.45 часова посетиоцима концерта се придружило руководство и око стотину присталица Српске радикалне странке (СРС) који су носили плаве заставе те странке и огромне слике председника СРС Војислава Шешеља. Међу њима су, поред вође радикала, били потпредседник Владе Србије Томислав Николић и председник београдског одбора СРС Стево Драгишић, који се се враћали са управо завршене седнице оба дома Савезне скупштине. Долазак радикала је изазвао негодовање међу посетиоцима концерта. Водитељка је замолила придошлице да спусте заставе и сва остала страначка обележја. Група „Дел Арно бенд“ која је у том тренутку била на бини, прекинула је да свира. Бубњар Драгољуб Ђуричић је са бине позвао радикале да спусте заставе, слике и пароле, рекавши да су „сви Југословени сада чланови једне партије која се зове слобода“. „Нећемо певати ни под једном другом заставом, осим под заставом наше земље“, рекао је солиста тог бенда. Затим је више пута емитована песма домаћих певача забавне музике са рефреном „Сад кад нас бомбе гађају, Срби се више не свађају, јер наше гесло саопштава – само слога Србина спасава“.

Након што је песма емитована други пут, руководство и присталице СРС су почеле да одлазе са концерта, са и даље високо подигнутим заставама своје странке. Њихов одлазак многи Београђани су пропратили аплаузом. Након тога, спикерка је подсетила грађане да се концерт организује свакодневно у знак протеста против агресије НАТО и да на њега не треба носити ништа осим „српске и југословенске заставе и сопственог тела и душе“.

У Ванкуверу демонстрације наших исељеника
(ФoНет)

У колони и Канађани

- Југословенски исељеници демонстрирали су у Ванкуверу против напада НАТО на СР Југославију. После шетње градом, више од 2000 демонстраната је испред америчког конзулата оставило велику гомилу наочара у жељи да помогну америчкој јавности да отвори очи и види какву је грешку НАТО учинио бомбардујући СРЈ. Југословенима су се у протесту придружили Грци и Руси, а вијориле су се и канадске заставе. На скупу у Ванкуверу говорили су и Канађани, захтевајући обуставу агресије на нашу земљу.

Беч

На српски начин у Бечу

• Око 2500 Срба демонстрирало је и у центру Беча због агресије НАТО на СР Југославију. Девети дан масовних протеста у Бечу започет је минутом ћутања за жртве напада НАТО на циљеве у СРЈ. Бројни говорници дали су подршку настојањима југословенских власти да одбране и сачувају земљу од напада НАТО. Учесници скупа носили су и многобројне пароле на којима је писало „НАТО бомбе = крај УН“, „Волимо те отаџбино“, „Клинтоне, ми те се не бојимо“ и узвикивали „Југославијо, Југославијо“, „Косово је Србија“, „НАТО напоље“. У главном граду Аустрије Срби протестују сваке вечери. Међутим, у суботу на Шварценбергплацу биће одржане демонстрације, односно „прослава“ 50. годишњице НАТО „на српски начин“.

После великог концерта подршке Србима у Солуну

Брега и Грци у Београду

• Елада је прексиноћ на Аристотеловом тргу у Солуну још једном показала да европске културне традиције, демократија и љубав, са вековима само јачају. Скоро 100.000 душа, као један, клицало је, певало и бодрило српски братски народ да истраје и издржи неразумну НАТО агресију. Уз њих су били и врхунски грчки уметници, предвођени провереним пријатељем Срба Јоргосом Даларасом, Алкистис Протопсалти и већ „грчком“ звездом – Гораном Бреговићем. Одјекивали су Солуном наши трубачи, орила се „Месечина“, а уз све стигле су и најаве да ће сличан протестни спектакл ови уметници ускоро подарити и Београду. Рака Марић истиче да је солунски „Концерт за мир“ био тужан али у исто време и величанствен. Због кише која је падала, електричари су имали проблема са струјом на бини, па је чак и помињано одлагање за данас. Али, Грци су остали на киши до краја.

В. Пантелић

Бон: Ускршњи марш мира

(Од сталног дописника Новости)

60 градова против рата

• Традиционални „Ускршњи марш мира“ у Немачкој ове је године потпуно посвећен исказивању антиратних осећања због агресије на Југославију и ситуације на Косову.

Маршеви су, како је извештавано, обухватили 60 већих и мањих градова у Немачкој. Основни циљ масовних маршева, који су мобилисали око 150.000 учесника, јесте да се пренесе порука у корист мира. У овогодишњим окупљањима, конкретно, реч је о мотивацији пацифистички расположене јавности да се што хитније престане са зверским бомбардовањем НАТО на једну суверену земљу у срцу Европе и пронађе мирољубиво решење за сложену ситуацију на Косову.

Масовни протести широм света због агресије НАТО на СРЈ

Грчка ври

• У Грчкој је одржан, до сада, најмасовнији протест грађана, у знак подршке народима Југославије, који су већ десет дана изложени бруталној агресији НАТО, а једини захтев милиона Грка био је везан за моментални прекид бомбардовања пријатељског српског народа и суверене Југославије.

На основу одлуке Генералне конференције радника Грчке и Савеза службеника, у времену од 13.00 до 15.00 у читавој земљи је трајао генерални штрајк, што значи да је Грчка, пуна два часа, практично, била у блокади. Био је заустављен комплетан јавни саобраћај, затворене све трговине, а све државне институције, рачунајући министарства, банке и школе радиле су само до почетка овог јединственог испољавања безрезервне подршке грађанима Југославије, суоченима с невиђеном агресијом нових светских фашиста.

„Хиљаде људи демонстрирале су синоћ у знак подршке народу Југославије и осудиле сирову интервенцију САД и НАТО на Балкану убилачким ваздухопловним нападима на цивилно становништво Југославије”, јавља грчка државна агенција АНА из Патре на западу Пелопонеза. У Патри је одржана и протестна поворка на чијем челу је била група југословенских студената и спортиста који су носили грчке и југословенске заставе. Хиљаде људи су минутом ћутања одале пошту жртвама рата и отпеване су химне Грчке и Југославије.

Вођа Грчке евролевице Леонидас Киркос је у синоћном говору у Солуну на манифестацији у организацији Коалиције левице и напретка поводом интервенције НАТО у Југославији, оценио бомбардовање Југославије као „гангстерски чин који буди савест народа”. Киркос је позвао народе читавог света да формирају „савремени, велики, антифашистички фронт”, који ће, како је рекао „разбити зубе Американцима”. Синоћ је демонстрирало и становништво егејског острва Самос и осудило напад САД и НАТО на СРЈ.

Делегација Удружења продавача новина Атине посетила је у четвртак Амбасаду СРЈ и изразила солидарност са народом СРЈ. Продавци новина су до сада сакупили милион драхми (око 6200 ДЕМ) за куповину лекова за жртве бомбардовања, а прикупљају и помоћ у храни, коју ће послати у СРЈ.

Грчка државна новинска агенција АНА је пренела да су ради координирања упућивања хуманитарне помоћи избеглицима из Југославије коју прикупљају појединци, удружења и невладине организације, формирана два Центра за координацију и надзор у Солуну, један у Јањини и један у Атини, у згради Министарства здравства и социјалног старања.

Скопље

- Митинг против снага НАТО одржан је јуче на централном скопском тргу Плоштад, у организацији Демократске странке Срба у Македонији, Удружења Срба и Црногораца и македонске Комунистичке партије. Окупљени су носили транспаренте са натписима: „НАТО – Сида”, „Куку леле за НАТО”, „НАТО напоље из Македоније”, „Мадлин Олбрајт – Кучка”, „Данас Косово сутра западна Македонија”, „Не дамо Југославију”.

Без америчких филмова, Интернет затрпан

- Шангај – У великим кинеским градовима биоскопи су престали да приказују америчке филмове, а јахачи Интернета преплавили су светску компјутерску мрежу анти-америчким порукама, реагујући на разарање њихове амбасаде у Београду. Америчке филмове, попут „Спасавана војника Рајана” и „Државног непријатеља”, престали су да приказују биоскопи у Пекингу, Гуангзуу и Шангају. „Садашња ситуација није прикладна за америчке филмове”, рекао је један функционер Шангајског филмског и уметничког центра. Хиљаде демонстраната широм Кине протестују пред америчким и британским дипломатским мисијама од разарања амбасаде и погибије троје Кинеза у петак у Београду. Мада је Кина најмногољуднија земља на свету, тај потез неће знатно нашкодити америчкој филмској индустрији, јер Пекинг ионако дозољава увоз само 10 страних филмова годишње. Истовремено, Кинези опседају Интернет порукама против САД и НАТО, а домаћи хакери су провалили на сајт америчке амбасаде у Пекингу. Поруке укључују позиве председнику Билу Клинтону да одмах прекине бомбардовање Југославије, али и на бојкот америчке робе и на подршку и иначе врло успешној кинеској индустрији пиратског копирања софтвера и музичких издања. „Американци се највише боје да не изгубе новац. Масовни бојкот наше је најјаче оружје”, наводи се у једној од више од 24.000 порука на једном сајту.

Copyright (c)1999 by Vecernje Novosti. All rights reserved

• Москва, 28. ожујка – Четврти дан демонстрација пред зградом америчког велепосланства у Москви због зрачних удара НАТО-а по Југославији, донијела је оружани инцидент који је срећом завршио без људских жртава. Точно у подне, на главној улици испред зграде америчког велепосланства зауставио се бијели цип из којег су изишла три нападача с намјером да из ручних минобацача гађају дипломатско представништво САД. Полиција је брзо реагирала, отворила је ватру, али узвратили су рафалном паљбом и нападачи. У том оружаном окршају, који је трајао двадесетак секунди, нитко од пролазника и демонстраната није рањен, а нападачи су успјели јурећи у ципу утећи потјери. Полиција је касније у једној од споредних улица недалеко од амбасаде пронашла одбачени ручни минобацач, а сат касније и бијели цип, за који је утврђено да је био украден. Према неслужбеним изворима, у недјељу послје подне задржана су и три човјека осумњичена да су покушали терористички напад на америчко велепосланство. Тај терористички напад није први на америчко велепосланство у Москви. Унаточ најновијем инциденту, демонстрације пред америчким велепосланством настављене су. У вишедневним демонстрацијама у којима су најагресивнији млади навијачи ногометних клубова Спартак и ЦСК, зграда америчког велепосланства већ је озбиљно оштећена. Разбијена су стакла на прозорима до трећег ката, а уништена је и фасада. Оружани инцидент пред зградом америчког велепосланства САД у недјељу покварио је ликоване службе Москве због рушења америчког „невидљивог бомбардера Ф-117 на небу Србије“. У Москви су увјерени да ће тај борбени успјех оружаних снага СР Југославије подићи морал у пружању отпора НАТО-вској војној интервенцији. „Рушењем над небом Србије Ф-117 срушен је и неосновани мит о америчком невидљивом бомбардеру“, изјавио је у недјељу др. техничких знаности, академик Александар Серејзнов у интервјуу московској телевизији. Руски физичар Серејзнов изјавио је да су руски знанственици и раније знали да су Американци преувеличавали могућности свога „невидљивог изума“. Недјеља је у Москви прошла у очекивању Милошевићева одговора на суботњу хитну поруку председника Јељцина о којем овиси нова мировна иницијатива Кремља која се припрема како би се зауставиле војне операције НАТО у Југославији и обновили преговори мирног рјешавања кризе на Косову. Међутим, у Москви су увјерени да ће на преговоре поћи не само Милошевић већ да су за дипломатску иницијативу Кремља заинтересирани Вашингтон и НАТО. По мишљењу руских војних кругова НАТО нема изгледа да масовним зрачним ударима и проширењем војне операције у кратком року примора Милошевића на капитулацију.

Понедељак, 29. март

www.vreme.com/arhiva_html/vb3/3.html

Савезни координациони одбор за хуманитарну помоћ апеловао је на људе добре воље у иностранству да се ангажују у прикушљању хуманитарне помоћи СРЈ.

Неколико десетина грађана Југославије и Румуније протестовало је испред амбасаде САД у Букурешту због агресије НАТО-а на Југославију.

У Пиреју су средњошколци демонстрирали због напада НАТО-а на Југославију.

Представници Светске црквене заједнице позвали су НАТО да прекине бомбардовање Југославије и затражили од Уједињених нација да покрену нову мировну иницијативу за решење косовске кризе.

Неколико хиљада грађана окупило се на градском тргу у Куманову да би изразили протест против НАТО агресије на Југославију.

У Солуну протестовало више од 5000 Грка.

Више стотина грађана Велике Британије југословенског порекла демонстрирало је у Лондону због напада НАТО-а.

Америчка тајна служба покренула је истрагу како би установила да ли су антинатовски расположени хакери провалили званични сајт Беле куће.

Ресторан Мекдоналдс у Чачку затворен је због разбијених стакала.

Уторак, 30. март

Руска женска одбојкашка репрезентација отказала је пријатељску турнеју по САД због напада НАТО-а на Југославију и насиља испред америчке амбасаде у Москви.

Савез немачких новинара оштро је критиковао извештавање немачких медија о рату у Југославији, проценивши да они не доприносе изгледима за мирно решење.

Десет угледних чешких историчара упозорило је у отвореном писму чешку јавност да је нападом НАТО-а на суверену балканску државу створен опасан преседан решавања међународних и унутрашњих сукоба.

Око 2000 људи демонстрирало је и данас испред амбасаде САД у Никозији, где су спаљивали америчке заставе у знак протеста због агресије на Југославију.

На Тргу Тепублике у Београду нешто после 12.00 часова почео је трећи из серије концерата „Песма нас је одржала“. Слични концерти су одржани и у Смедереву, Ужицу, Новом Саду, Зрењанину, Ресавици, Инђији, Јагодини...

Неколико стотина новинара протествовало је улицама Београда због агресије НАТО-а. Протест је организовало Удружење новинара Србије.

Наставници Филозофског факултета у Београду затражили су да агресија НАТО-а одмах престане.

Удружење за помоћ избеглицама у Југославији и Југословенска хуманитарна организација „Солидарност“ позвали су хуманитарне и миротворне организације на простору бивше Југославије да се укључе у „општепланетарни покрет миротворства и слободарства“ и осуде агресију на СР Југославију.

Градоначелник Београда Војислав Михаиловић апеловао је на градоначелнике свих главних градова земаља света да утичу да се заустави агресија НАТО-а.

Савез самосталних синдиката Југославије упутио је апел синдикалним покретима у свету да одмах уложе сав свој кредибилитет за хитан прекид агресије на СРЈ.

Поломљена стакла на амбасади Турске.

На амбасади Белгије исписано је „НАТО убице“ и нацртана су два кукаста крста.

Више десетина југословенске и руске деце са мајкама и учитељима протествовало је испред немачке амбасаде у Москви због НАТО агресије на СРЈ.

Синдикат запослених у здравству Србије апеловао је на Светску и друге здравствене организације да помогну у спречавању даљих ратних дејстава у СРЈ.

Удружење композитора Југославије је саопштило да је протеклих дана добило поруке подршке и разумевања од уметника из Италије, САД и Велике Британије који би требало да наступе на Осмој међународној трибини композитора у Београду.

Синдикат металаца Србије затражио је од Међународне федерације синдиката металаца да се ангажују у заустављању агресије НАТО снага на СРЈ.

Око две стотине људи окупило се на темељима православног храма Христа спаситеља у Бањалуци како би протестовали због агресије НАТО-а на Југославију, а од овдашњих политичара затражили хитно формирање Владе националног спаса.

Глумци ужичког позоришта ће од сутра давати бесплатне представе у некадашњем диско клубу испод зграде позоришта који тренутно служи као склониште.

Светски савет црква је подржао апел за мир патријарха Павла од 25. марта, поводом агресије НАТО-а на СРЈ и затражио „обустављање бомбардовања СРЈ и отпочињање преговора о кризи“.

Црвени крст Србије саопштио је да су његове резерве у храни и лековима недовољне и апеловао на све који то могу да пруже помоћ.

Пред америчком амбасадом у Варшави одржане су демонстрације на којима је протестовало између 500 и 600 људи.

У главном граду Исланда одржане демонстрације због агресије НАТО на СРЈ. У центру Рејкјавика демонстрирало је око 300 грађана.

Среда, 31. март

Неколико десетина људи протестовало је испред Беле куће у Вашингтону због агресије НАТО-а на СР Југославију.

У сукобу који је избио након синоћних демонстрација због напада НАТО-а на Југославију, у Женеви је убијен један Србин, саопштила је швајцарска полиција.

Неколико стотина полицајаца Републике Српске је на Тргу Крајине у Бањалуци ћутећи одржало мирни протест због агресије НАТО-а на СРЈ.

Грчки синдикат банкара нуди хуманитарну помоћ.

Неколико стотина Горанаца са Косова и Метохије који живе у Београду, протестовали су испред америчке амбасаде због агресије НАТО на СР Југославију.

На Тргу Републике у Београду нешто после 12.00 часова почео је четврти из серије концерата „Песма нас је одржала“.

У крагујевачким Шумарицама одржан „ванредни Велики школски час“ под називом „Опет смо мета и само мета“.

Ученици музичких и балетских школа Србије у знак протеста због агресије на СРЈ одбијају да иду на међународна такмичења.

Концерти су одржани и у Новом Саду, Пироту, Јагодини, Пожаревцу, Лесковцу.

Форум београдских основних школа апеловао је на све просветне раднике у свету да се успротиве нападима НАТО снага на Југославију.

Удружење Срба из Крајине и Хрватске и Удружење Срба из БиХ оценили су да је наводна хуманитарна катастрофа на Косову и Метохији измишљена и затражили од међународне јавности да учини све како би била обустављена агресија НАТО-а на СР Југославију.

Центар за слободне изборе и демократију одлучно је протествовао против агресије НАТО-а на Југославију и затражио хитну обуставу неправног насиља.

У свим православним црквама у Грчкој у недељу ће бити прикушљана новчана помоћ за српски народ.

Руска православна црква отворила је рачун на који се могу уплаћивати прилози у „корист православних хришћана и свих грађана Југославије који су страдали од бомбардовања НАТО-а“.

Присталице партије Жириновског протествовале су у руском граду Иваново испред посластичарнице једне америчке компаније.

Италијански комунисти траже примирје за Ускрс.

Руска православна црква је позвала да се због Великог петка и Ускрса обуставе борбе од 2. априла. Немачки генерал Клаус Науман тврди да НАТО током Ускрса неће обустављати бомбардовања.

Око 150 ученика средњих школа у Бијелом Пољу протествовало на централном градском тргу због агресије НАТО.

Демолиран Амерички културни центар.

Хакери из Југославије упали су и пореметили Интернет сајт и е-mail систем НАТО-а, саопштено је из НАТО алијансе.

Више стотина Московљана је прошетало улицама носећи иконе, заставе са руским свецима и певајући песме за своју словенску браћу у Србији.

Кићановић тражио од Самарана да заштити спортисте Југославије.

Синдикати „Независност“ и Савез самосталних синдиката СРЈ упутили су заједнички апел синдикатима у свету да затраже хитан прекид агресије НАТО на СРЈ.

Министарство културе Србије затражило је од UNESCO-а да заштити културне објекте у СРЈ од ваздушних напада НАТО-а, упозоривши да је до сада већ девет споменика културе страдало.

Патријарх српски Павле служио је у Саборној цркви у Београду молебан за спас српског народа пред иконом Богородице казанске коју је у Београд донела делегација Руске православне цркве.

Више хиљада Грка је протестујући због агресије НАТО-а на СРЈ блокирало улаз у грчку војну базу у месту Араксос, недалеко од Патраса.

Четвртак, 1. април

Светски савет цркава позвао на обустављање напада НАТО-а.

На Тргу републике у Београду нешто после поднева почео је пети из серије концерата „Песма нас је одржала“.

Документациони центар „Време“

Црква • Коме звоне звона...

Верски поглавари најоштрије осудили бомбардовање и агресију на СРЈ

Многи верски поглавари су најоштрије осудили бомбардовање СР Југославије и у својим порукама патријарху Павлу наглашавају да се косовски проблем може решити само упорним дипломатским путем.

Алексеј Други, патријарх руски, у поруци каже:

„Непуних пола века после окончања рата у Европи, у средишту Европе се ствара жариште војне напетости, а сваки војни сукоб води ширењу таквих сукоба...”. Алексеј Други упозорава да је опет проливена крв невиних грађана и то пада на савест оних који су почели овај сукоб. Поглавар Руске цркве моли Бога да се овај сукоб не распламса по Балканском полуострву.

Из Ватикана стиже порука да Папа Јован Павле са дубоком забринутошћу прати патње народа на овим просторима и да се Света столица залаже за дипломатско и часно решење за све стране у сукобу. У Београду ће се са патријархом Павлом састати Папин изасланик монсињор Жан Луј Торан, министар иностраних послова Ватикана. Са Интернета стижу вести да се и католичка црква у Пољској најгласније залаже за престанак бомбардовања и мирно решавање сукоба на нашим просторима.

Јавну подршку Српској православној цркви и патријарху Павлу у његовом мирољубивом настојању да се реше проблеми на Косову изразили су Светски савет цркава, екуменско тело које представља цркве из више од сто држава, архиепископ грчки Христодулос, украјински митрополит Владимир, прашки архиепископ Сава, поглавар православне цркве у Чешкој. У Немачкој су се заједнички огласили бискуп др Јозеф Хомајер и епископ средњоевропски Константин: сви се залажу за дипломатско решење најоштрије „осуђујући сваку агресију и настојање да се проблеми решавају бомбама, а не преговорима”.

Бомбардовању се супротставио и Хришћански међуконфесионални консултативни комитет Руске Федерације и Међурелигиозни савет Русије, у којима су представници хришћанских, али и осталих верских заједница у Русији. Упозоравајући да давање предности сили и агресији над мирољубивим решењем косметске кризе, за шта су се определиле чланице НАТО-а, значи давање одрешених руку „свим политичким и религиозним екстремистима у свету”.

Београдски муфтија ефендија Хамдија Јусуфспахић је у својој поруци нагласио да су хришћани и муслимани стотинама година живели заједно на овим просторима. Београдски муфтија је свим људима добре воље поручио „да се молимо да и даље живимо као добре комшије и да не заборавимо да ниједан рат није завршила војска, већ договор међу људима”. Ефендија Хамдија Јусуфспахић је позвао Албанце са Косова да не дозволе да их Америка угура у ровове из којих нема излаза, да не дозволе да послуже као топовска храна – „па да ви будете курбани (жртвени јагањци), јер су сто пута доказали да нису пријатељи муслимана...”.

Апеле за мир упутио је и Савез Јеврејских општина Југославије који најоштрије осуђује рушилачке нападе снага НАТО-а: „Бомбардовање погађа све грађане Југославије. Бомбе и ракете не бирају жртве према националном и верском мерилу. СЈОЈ и чланови јеврејске заједнице Југославије осуђују бомбардовање, залажу се за његово тренутно заустављање и за мирно, политичко решење проблема Косова, уз гаранције за пуну равноправност свих грађана и свих националних, етничких и верских заједница, за највиши степен аутономије и за непромењивост било којих граница силом”. СЈОЈ је влади Израела, Светском јеврејском конгресу и Европском јеврејском конгресу упутио захтев да се ангажују да се најхитније обустави бомбардовање Југославије и да се заложе за мирно и политичко решење проблема Косова.

Апел за мир упутила је и Генерална конференција адвентиста целог света, Ђакон Јерменске апостолске цркве и СПЦ Румунске патријаршије.

Патријарх српски Павле позвао је у понедељак 29. марта власти свих земаља света да престане бомбардовање СР Југославије и да се преговорима нађе праведно решење. Патријарх је апел упутио и домаћој и страниј јавности, војним и грађанским властима Србије и Југославије да учине све што је у њиховој моћи да дође до мира: „Пред нама и пред светом поставља се увек питање: да ли постоји праведан рат? Еванђелски одговор је: нападачки, освајачки рат је неправедан. Одбрамбени рат је праведан. Оно што је Косово у свести нашег народа, то није само крај и земља на којој су наше највеће светиње, него она наука којој су нас оне училе: да су свети кнез Лазар и наши преци изашли на Косово да бране земљу своју, не отимају туђу, да бране своју слободу, не тлаче туђу, да бране своју веру, не намећу је другима. Да Авељ има право и дужност да се брани од

Каина...". Пожелевши да се „мир усели у нас и у непријатеље наше“ патријарх Павле је поручио да „зло добра никоме донијети неће“.

Документациони центар „Време“

Петиција групе француских интелектуалаца (истакнутих социолога, културолога, новинара водећих француских листова) објављена у *Le Monde*, 31. марта 1999.

Стоп бомбардовању, самоопредељење

Не прихватамо следеће лажне дилеме:

- Или подржати НАТО интервенцију или подржати реакционарну политику српских власти на Косову?

НАТО ваздушни удари који су приморали повлачење OSCE особља са Косова само су створили повољније околности за офанзиву на терену српских паравојних снага уместо да их спрече; они подстичу најгоре форме ултранационалистичких српских тежњи за одмаздом против становника Косова, они консолидују диктаторску моћ Слободана Милошевића који је ућуткао независне медије и успео да створи национални консензус који мора, напротив, да буде разбијен да би се отворио пут ка мирољубивом и политичком решењу косовског проблема.

- Или прихватити као једину могућу основу за преговоре „мировни план“ зацртан од влада САД и Европске уније или бомбардовати Србију?

Ниједно дугорочно решење основног унутрашњег политичког конфликта није могуће наметнути спољном силом. Није тачно да су „учињени сви покушаји“ да се нађу решења и прихватљиви оквири за преговоре. Косовски преговарачи су били приморани да потпишу план који су претходно одбили, али тек после датог им уверавања да ће НАТО и на терену бити укључен у одбрану њихових циљева. Ова је лаж подстакла тоталну илузију: владе које су подржале НАТО ваздушне ударе нису спремне да покрену рат против српског режима и да наметну независност Косова. Удари ће можда ослабити делове српске војне машине, али они неће ослабити мине којима се руше куће Албанаца нити паравојне снаге које стрељају ОВК борце. НАТО није једина, а изнад свега није ни најбоља основа на којој би се утемељавао одговор. Могуће је пронаћи услове за мултинационалне полицијске снаге (укључујући и Србе и Албанце) унутар оквира OSCE, које би надгледале примену трансационалног уговора. Изнад свега је могуће проширити оквири за преговоре који би укључили балканске земље дестабилизоване конфликтом: Босну и Херцеговину, Македонију, Албанију. Могуће је истовремено одбрани право Косовара на самоуправу у покрајини и заштитити права српске мањине на Косову: могли су се тражити одговори на аспирације и страхове различитих народа заинтересованих за сарадњу и уговоре између суседних држава, са Србијом, Босном и Херцеговином, Македонијом, Албанијом. Ниједан такав покушај није учињен. Не прихватамо аргументе са којима је тражена легитимизација НАТО интервенције. Није тачно да ће НАТО ваздушни удари спречити проширење конфликта широм региона, ка Македонији или Босни и Херцеговини: они ће их, напротив, подстаћи. Они ће надаље дестабилизovati Босну и Херцеговину и нема сумње угрозиће мултинационалне снаге одговорне за спровођење крхког Дејтонског споразума. Они су већ распирили пламенове конфликта у Македонију. Није истина да НАТО штити становништво Косова или њихова права. Није истина да бомбардовање Србије отвара пут тамошњим демократским снагама. Владе Европске заједнице и Сједињених Америчких Држава су се можда надале да ће ова демонстрација силе приморати Слободана Милошевића да потпише њихов план. Да ли то открива њихову наивност или хипокризију? Било шта да је у питању, оваква политика не само што не води политичким решењима него додатно делегитимизује улогу НАТО изван било којег оквира међународне контроле. Из ових разлога, ми захтевамо: тренутни престанак бомбардовања; организацију Балканске конференције на којој ће узети учешћа сви представници земаља и све националне заједнице у овим земљама; одбрану права народа на самоопредељење, на јединој основи да се то право не остварује на рачун другог народа или путем етничког чишћења територије; дебату у парламенту о будућем учешћу Француске у НАТО.

Pierre Bourdieu, Pauline Boutron, Suzanne de Brunhoff, Nolle Burgi-Golub, Jean-Christophe Chaumeron, Thomas Coutrot, Daniel Bensaid, Daniel Durant, Robin Foot, Ana-Maria Galano, Philip Golub, Michel Husson, Paul Jacquin, Marcel-Francis, Kahn Bernard, Langlois Ariane, Lantz Pierre, Lantz Florence, Lefresne, Catherine Levy, Jean-Philippe Milesy, Patrick Mony, Aline Pailler, Catherine Samary, Rolande Trempe, Pierre Vidal-Naquet.

(превео М. П.)

„Република“, година XI (16–30. април 1999), број 211.

Демократске снаге у Србији нашле су се између чекића НАТО-а и наковња режима

Као дугогодишњи заступници и активисти за демократску и антинационалистичку Србију, који су остали у својој земљи у овим тешким тренуцима и који желе да наша земља поново нађе своје место у светској заједници држава, изјављујемо следеће:

Оштро осуђујемо НАТО бомбардовања која су страховито погоршала насиље на Косову и изазвала расељавање људи ван граница али и широм Југославије. Оштро осуђујемо етничко чишћење албанског становништва које врше било које југословенске снаге. Оштро осуђујемо насиље Ослободилачке војске Косова (ОВК) против Срба, умерених Албанаца и других етничких заједница на Косову. Хуманитарна катастрофа на Косову, смрт, бол и ужасна патња за стотине хиљада Албанаца, Срба и припадника других етничких заједница, морају одмах престати. Свим избеглицама из Југославије мора бити одмах и безусловно дозвољен повратак у њихове домове, њихова сигурност и људска права загарантовани и обезбеђена помоћ за обнову. Починиоци злочина против човечности, ко год да су, морају бити приведени правди. Борбе између српских снага и ОВК морају сместа престати да би отпочео нови круг преговора. Све стране морају одустати од својих максималистичких захтева. Нема (као ни у другим бројним сличним сукобима, као што је онај у Северној Ирској) брзих и лаких решења. Сви морамо бити спремни за дуг и мукотрпан процес преговора и нормализације. НАТО бомбардовање Југославије узрокује разарања и све већи број цивилних жртава (најмање неколико стотина, можда и хиљаду досад). Крајњи исход биће разарање економских и културних основа југословенског друштва. То мора сместа престати.

Овом агресијом прекршени су Повеља УН, Завршни акт из Хелсинкија, оснивачки документи НАТО-а, као и уставни земаља као што су Немачка, Италија, Португал. Као појединци који су посветили своје животе одбрани демократских вредности и који верују у универзалне правне норме, дубоко смо забринути да ће НАТО-ово кршење ових норми онемогућити сваку борбу за владавину права и људска права у овој земљи и другде у свету. НАТО-ова агресија је додатно дестабилизovala јужни Балкан. Ако се настави, овај сукоб могао би се проширити и ван граница Балкана и, ако се претвори у копнене војне операције, хиљаде војника НАТО и Југославије, као и албанских и српских цивила, изгубиће живот у једном узалудном рату као у Вијетнаму. Политичке преговоре о мирном решењу требало би сместа поново покренути.

Садашњи режим само је ојачан нападима НАТО-а на Југославију природном реакцијом људи да се патриотски окупљају око заставе у временима стране агресије. Ми смо и даље у опозицији према садашњем антидемократском и ауторитарном режиму, али се исто тако снажно противимо агресији НАТО-а. Напади НАТО-а и потом објављено ратно стање слабе демократске снаге у Србији и угрожавају реформистичку власт у Црној Гори, јер их сада стављају између чекића НАТО-а и наковња режима.

У сукобима у бившој Југославији лидери светске заједнице починили су бројне кобне грешке. Нове грешке воде поштравању сукоба и удаљавају нас од трагања за мировним решењима. Обраћамо се свима: председнику Милошевићу, представницима косовских Албанаца, лидерима НАТО-а, ЕЗ и САД да сместа зауставе свако насиље и војне активности и ангажују се на изналажењу политичког решења.

Четвртак, 22. април 1999. године,
тридесет осми дан бомбардовања

Стојан Церовић, колумниста и новинар Времена
Јован Тирилов, селектор БИТЕФ-а, директор Југословенског драмског позоришта
Сима Тирковић, члан Српске академије наука и уметности (САНУ), професор
Катедре за историју Универзитета у Београду

Мијат Дамјановић, бивши професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду, директор Центра за јавну и локалну управу
Војин Димитријевић, бивши шеф Катедре за међународно право Правног факултета Универзитета у Београду, директор Београдског центра за људска права, бивши потпредседник Комитета за људска права УН
Дашиа Духачек, Координатор Центра за женске студије, члан Управног одбора Алтернативне академске образовне мреже
Милутин Гарашианин, члан САНУ, потпредседник Удружења за истраживања југоисточне Европе
Загорка Голубовић, професор на Катедри за социологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, шеф Одељења за друштвене науке ААОМ-а
Дејан Јанча, професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду
Иван Јанковић, адвокат, председник Управног одбора Центра за антиратну акцију
Предраг Кораксић, карикатуриста
Младен Лазич, професор на Катедри за социологију Филозофског факултета Универзитета у Београду
Соња Лихт, председник Управног одбора Фонда за отворено друштво
Љубомир Маџар, професор Економског факултета Универзитета у Београду
Веран Матић, главни уредник Радија Б92, председник АНЕМ-а
Јелица Минић, генерални секретар Европског покрета у Србији
Андреј Митровић, професор на Катедри за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду
Радмила Накарада, научни саветник у Институту за европске студије
Милан Николић, директор Центра за проучавање алтернатива
Вида Огњеновић, позоришни редитељ, драмски писац
Борка Павићевић, директор Центра за културну деконтаминацију
Јелена Шантић, Група 487, активиста покрета за људска права
Никола Тасић, дописни члан САНУ, члан Европске академије
Љубинка Трговчевић, научни саветник Института за историју САНУ
Србијанка Турајлић, професор Електротехничког факултета Универзитета у Београду, в. д. председника Управног одбора ААОМ-а
Иван Вејвода, извршни директор Фонда за отворено друштво
Бранко Вучићевић, преводилац
„Реч“, часопис за књижевност, културу и друштвена питања, број 001, јун 1999.

Текст саопштења које је Милош Васић, председник Независног удружења новинара Србије (НУНС) послао поводом бомбардовања зграде РТС-а на више од стотину адреса страних медија, влада, удружења новинара и организација за заштиту људских права.

Независно удружење новинара Србије

Независно удружење новинара Србије дубоко је огорчено НАТО бомбардовањем средишта Радио Телевизије Србије, које се догодило у петак у раним јутарњим часовима.

НАТО планери су морали знати да су недужни цивили, новинари на дежурству, продуценти, уредници и техничари радили нон-стоп, седам дана у недељи, у тој згради, као што је случај у свакој ТВ станици на свету – и они су то знали! Био је то смишљен злочиначки напад на потпуно цивилну мету и ми не можемо прихватити никакве изговоре, а још мање лицемерна и цинична извињења НАТО званичника о „колатералној штети“. Дубоко нас брине недостатак храбрости и војничке части НАТО савезника, који играју своје Нинтендо игрице нападајући цивилне циљеве са висине од 15.000 стопа. Такво арогантно и кукавичко понашање је за жаљење.

Најмање десет погинулих и двадесетак повређених медијских стручњака те ноћи обављало је свој свакодневни посао; и сви су то знали. Током крвавих ратова у Словенији, Хрватској и Босни, од 1991. године 76 новинара свих националности је погинуло у акцији, али они никада нису били мета као новинари; једноставно су се нашли у опасности обављајући свој посао. Само два новинара су намерно нападнута током конфликта на Косову од стране ОВК и још увек се воде као нестали, а

верује се да су мртви. НАТО је бомбардовањем зграде Радио Телевизије Србије у Београду смишљено циљао на новинаре и медијске стручњаке на послу, потпуно свестан последица. То је било смишљено хладнокрвно убиство. Наш бес и очај су неизмерни.

Милош Васић, председник Независног удружења новинара Србије

Жене у црном против рата

Као женска организација која се увек залагала против милитаризма, дакле, против свих облика војне интервенције, овог пута се супротстављамо војној интервенцији НАТО-а на СРЈ.

Од влада чланица НАТО-а ми ЗАХТЕВАМО:

ДА ОДМАХ ОБУСТАВЕ БОМБАРДОВАЊЕ НА ТЕРИТОРИЈИ СРЈ, ДА СЕ ОМОГУЋИ ОБНАВЉАЊЕ МИРОВНИХ ПРЕГОВОРА И ДА СЕ ОДРЖИ МЕЂУНАРОДНА МИРОВНА КОНФЕРЕНЦИЈА О БАЛКАНУ, ДА ИЗБЕГЛИМА, РАСЕЉЕНИМА И ПРОГНАНИМА СА КОСОВА ОМОГУЋЕ, АКО ТО ОНИ ЖЕЛЕ, ПОВРАТАК ИЛИ ОДЛАЗАК У ТРЕЋЕ ЗЕМЉЕ.

Захтевамо од Жена у црном и од свих женских група да овај апел уруче својим владама.

Људска права и демократија се не могу наметати бомбама и оружјем, већ се једино могу подстицати преговорима и пружањем подршке свим снагама које се одлучно залажу за људска права и демократију.

Београд, 20. април 1999.

Милошевић мора да се заустави, али бомбардовање не успева

Драги пријатељи,

Док данас попуњавамо пореске пријаве (одуговлачимо, сви редом), и потписујемо се испод својих пореских формулара број 1040, можда би требало да се запитамо да ли тиме потписујемо налог за убиство људи које ни не познајемо. Јер сваке ноћи, већ трећу недељу, милиони долара у бомбама и пројектилима – које смо ви и ја платили – користе се да би се убијали људи у бившој Југославији. Тиме постајемо саучесници у њиховом смакнућу.

Да ли сте лично познавали иког од људи побијених у селу Приштина (престоници Косова) прошле недеље? Јесу ли вам икад учинили нажао? Шта ћемо са децом разнесеном у згради у Призрену? Јесу ли вам икад нечим запретила и приморала вас да их побијете у самоодбрани? Можда сте срели неког од оних које смо спалили у возу за Београд. Можете ли ми рећи зашто бисте хтели да узмете њихове животе?

Жао ми је то овако персонализујем, али ова кланица се води у ваше и моје име, и кажем вам да ову крв не желим на својим рукама. Мораћемо да одговарамо за ово једног дана, и желео бих да могу да кажем да нисам седео скрштених руку док се то догађало, и да сам учинио све што сам могао да то што пре прекинем.

Управо овог тренутка, уз све добре намере, неки од вас говоре: „Али, Мајк, тај Милошевић је лудак. Он врши геноцид. Не можемо то игнорисати као холокауст у почетку II светског рата. Морамо га било којим средствима зауставити“. Да, морамо га зауставити. Али бомбардовање народа је управо погрешан начин да га зауставимо. У ствари, то га је само ојачало.

Пре рата је у Југославији нарастао дисидентски покрет, и свако писмо које добијем од тих храбрих душа говори ми да је бомбардовање толико невероватно уназадило њихову борбу, да се брину да су сад заглавили са Милошевићем на дужи рок. Они захтевају да прекинемо. Бомбардовање га је начинило херојем, у време кад је скоро пола земље било незадовољно његовим вођством. Нисмо се унапред саветовали са анти-Милошевићевским покретом да видимо да ли би волели да им помогнемо са 10.000 борбених летова. Срљали смо сами за себе, и почели да убијамо управо оне које смо тврдили да спасавамо. Ко год се сећа Вијетнама, зна ту кварну логику и то лудило. Ојачали смо Милошевића и уништили му опозицију. Свића ли вам се сад?

Пријатељи, Милошевић мора да се заустави, АЛИ БОМБАРДОВАЊЕ НЕ УСПЕВА. Никад није. Није успело у Ираку – Садам је још увек главни, колико год бомби бацали. Није успевало у Вијетнаму. За божићну недељу 1972, на Северни Вијетнам је бачено бомби колико на Енглеску током целог II светског рата. То није успело, па смо се месец дана касније предали и објавили да излазимо, сасвим.

Какав је тужан, јадан човек тај Бил Клинтон. Иако су га многи критиковали што је изврдао регрутацију, ја сам се у ствари дивио чињеници да је одбио да иде и убија Вијетнамце. Нисмо сви ми из радничке класе имали тај луксуз, и десетине хиљада наше браће је изгинуло апсолутно низашта. Да ће овај „анти-ратни“ Председник наредити такав промашен, немилосрдан – и, да, кукавички – напад из ваздуха, разочарање је масивних размера.

Ако се геноцид стварно догађа, једини начин да се он војно заустави је да шаљемо своју децу тамо и помиримо се са чињеницом да ће хиљаде и хиљаде њих бити побијено. Желите ли да то урадите? Или још боље, ево шта ја себе питам кад размишљам да ли да икад подржим или не подржим рат: да ли довољно јако верујем у разлоге, да бих ЛИЧНО био вољан да ризикујем живот да одем тамо и по савести својој убијам Југословене.

Имам осећај да већ знам одговор већине вас. Знамо да нас Клинтон лаже. Знамо да никаквог „холокауста“ тамо нема. Оно што се догађа је да две групе људи изводе своју вековну мисију да утамане једни друге. ОВК је објавила своју намеру да очисти Косово од свих Срба (Албанци су већина на Косову, Срби су мањина). То је управо оно што је Милошевићу било потребно као оправдање за своју кампању чишћења Косова од свих Албанаца. Ово је истинско лудило и многи невини људи гину притом.

Ево мог решења:

1) Прекинути бомбардовање одмах.

2) Послати Русе, којима Срби верују, тамо да чувају мир и помогну да се реши ситуација. Никакве америчке или НАТО снаге на косовској земљи. Русија ово може да уради, упркос свом фолиранту на власти, г. Јељцину. Срби ће их пустити. Боље да их убацимо, него да Русе још више отуђимо од себе.

3) Нека Православна црква одигра главну улогу у увођењу мира. Срби су већином православци, и јак потез њиховог Патријарха би много допринео крају крвопролића.

Пазите, нисам никакав стручњак за ово. Углавном сам заузет припремом емисије за следећу недељу. Али док данас потписујем свој 1040, морам да признам да сам делимично одговоран, као амерички грађанин који плаћа порез, за овај рат, и морам да охрабрим кога год могу да ми се придружи у захтеву да се то одмах заврши.

Молим да позовете свог конгресмена, пошаљете писмо уреднику, нека демократе знају да нам их је свију доста. Ово је НАША земља, а не њихова, нити корпорацијских интереса које стварно заступају. Време је да почнемо да је узимамо назад.

Сваки испаљени крстарећи пројектил је могао да сазида туце школа, или запосли стотинак учитеља или пружи здравствену негу хиљади људи. Ови милиони долара су могли бити утрошени на спасавање живота и образовање деце.

Свако вече, Клинтон не бомбардује само Југославију, он бомбардује вас.

Ваш, *Мајкл Мур*

амерички политички активиста, режисер, социјални коментатор, писац и хумориста, 15. април 1999,

www.bgd.freaserbia.com/ratna_arhiva

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ ОПШТИНЕ ЧАЧАК

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ је ФОРУМ грађана Општине Чачак створен у ратним условима. Нема страначка и партијска обележја. Сачињавају га ГРАЂАНИ који желе да допринесу СПАСУ ЗЕМЉЕ И НАРОДА.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ позива све грађане Општине, независно од националног, верског, партијског и другог опредељења, да својим разумом, мишљу и делом помогну у остварењу заједничког циља:

ЗАУСТАВЉАЊЕ РАТА И ПРЕКИД БОМБАРДОВАЊА

СПАС ЉУДСКИХ ЖИВОТА

ПОВРАТАК СВИХ ИЗБЕГЛИХ ЛИЦА НА СВОЈА ОГЊИШТА

ЕКОНОМСКИ СПАС И ОПОРАВАК ГРАЂАНА

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ обавештава јавност да најеће дозволити да се другачије тумачи његово деловање. Грађанина сматра основним чиниоцем сваког, па и нашег друштва, а страначку припадност у овом најтежем тренутку за народ сматра безначајном!

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ ће о свом постојању обавестити све грађане Општине Чачак, као и цивилне и војне власти.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ сматра да је ЉУДСКИ ЖИВОТ НАЈВЕЋА ВРЕДНОСТ. Из ове чињенице се одређују све његове даље активности. Своје деловање ће усмерити у три правца:

1. Чување грађана, њихових живота и имовине. Помоћ сиромашним породицама и породицама које су посебно ратом погођене. Брига о породицама чији су чланови мобилисани. Помоћ војницима из Општине Чачак.

2. Контакт са представницима власти и утицај на органе власти ради чувања грађана и земље. Информисање органа власти, од општинских, преко републичких и Савезних до Председника Југославије о деловању ГРАЂАНСКОГ ПАРЛАМЕНТА.

3. Контакт са међународном јавношћу и утицај на њу.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ најоштрије осуђује бомбардовање! Сматра га нецивилизацијским чином! Не налази ни једно разумно оправдање да се сви грађани једне земље уводе у страх даноколно скоро два месеца.

Сматрамо да је основно право- **ПРАВО НА ЖИВОТ** угрожено свим грађанима у земљи, независно од њихове националне и верске припадности, или страначког опредељења. Истовремено са угрожавањем **ПРАВА НА ЖИВОТ** свим грађанима ове земље је угрожено и свако друго право: прво на **КРЕТАЊЕ**, право на **ШКОЛОВАЊЕ**, право на **ЗДРАВЉЕ**, право на **РАД**, сва **ПРАВА ДЕТЕТА**, право на **ИНФОРМАЦИЈУ** и друго. Без ових права, за која се залаже цео цивилизован свет, грађани ове земље не могу опстати.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ је сигуран да ће историјска дистанца довести аргументе који ће ово време тумачити као Ђорсокак у коме се нашао цео свет и прибегао алу као најлошијем решењу.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ ће своје ставове изнети светској јавности, свестан истовремено идеала одговорности сопственог народа за општи пад основних људских вредности, моралности и духовности.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ захтева **ХИТАН ПРЕКИД БОМБАРДОВАЊА!** Захтева од наших власти да најхитније провађе преговарачки тим и начин да се успостави **МИР**. Да се зауставе погибније цивили и војника и даље разарање већ тешко уништене и осиромашене земље.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ је дефинисао **ЉУДСКИ ЖИВОТ И ЖИВОТЕ СВИХ ГРАЂАНА ОВЕ ЗЕМЉЕ** као највећу вредност, па због тога очекује да се став "борба до последњег човека" замени **БОРБОМ ЗА СВАКОГ ЧОВЕКА**.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ одлуку о животу и смрти овог народа, сматра **ЧИНОМ НАЈВИШЕ ОДГОВОРНОСТИ** и захтева Председника Југославије да се најхитније обрати народу са јасним чињеницама са којима располаже и на основу којих доноси одлуке у име народа. Да интензивира дипломатску активност директно према онима чије земље учествују у агресији на нашу земљу, као и према Уједињеним Нацијама.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ тражи да изабрани представници народа- посланици у Скупштинама Србије и Југославије, као и чланови влада Србије и Југославије заседају свакодневно и о томе свакодневно информишу јавност. Да своје одлуке ускладе са ужасом у коме живи народ и доведе их високоодговорно у правцу безусловног прекида бомбардовања и даљег разарања земље и убијања људи.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ сматра да је обавеза представника народа да врате кредибилитет српског народа у свет, стицајем генерацијама, а који је дубоко пољуљан последњих деценија.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ упозорава представнике народа - посланике да у најтежем историјском тренутку забораве страначке борбе, личне интересе и на човеку доличан и достојанствен начин донесе одлуке, а грађанима омогуће праву информацију. ПАРЛАМЕНТ их подсећа да је то њихова ОБАВЕЗА.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ ће се обратити СРПСКОЈ ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ за помоћ и спас народа.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ ће упутати писма светској јавности, првенствено УЈЕДИЊЕНИМ НАЦИЈАМА и свим демократским снагама у свету које осуђују бомбардовање и спремне су за дијалог. ПАРЛАМЕНТ очекује да ће својим деловањем побољшати комуникацију између народа и започети отварање народа према свету, а томе и враћање дубоко пољуљаног угледа српског народа.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ захтева од средства јавног информисања да се обраћа грађанима примерним језиком којим говори овај стари и цивилизовани народ, избегавајући жаргон. Предлаже да се песма и игра, као облик борбе, замене мисаоним процесима и разговорима са најумнијим и најхрабријим људима ове земље као и духовницима свих религијских конфесија које живе на овом простору.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ ће тражити помоћ локалних медија у праћењу рада ПАРЛАМЕНТА и обавештавању грађана Чачка.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ захтева подршку и помоћ од представника Скупштине општине Чачак, а од председника СО ЧАЧАК помоћ у спровођењу одлука ПАРЛАМЕНТА и комуникацију са другим општинама.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ ће изабрати 20 грађана који ће одлуке парламента спроводити и обавештавати грађане о њиховом спровођењу.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ ће свој рад ускладити са ваздушном опасношћу да би се избегле било какве несреће.

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ ЋЕ ПРЕСТАТИ СА РАДОМ ОНОГ МОМЕНТА КАДА СЕ ПРОГЛАСИ ПРЕКИД РАТА.

У Чачку, маја 1999. године

ГРАЂАНСКИ ПАРЛАМЕНТ

PREDSEDNIKU SR JUGOSLAVIJE
SLOBODANU MILOŠEVIĆU
BEOGRAD

Gospodine Predsedniče,

U ovom trenutku odlučujete o sudbini svih naroda Jugoslavije.

Apelujemo na Vas da odmah zaustavite rat i da svoje odluke uskladite sa teškom patnjom svih naroda Jugoslavije koje predvodite.

Ne želimo dalje nikakve podele naroda po nacionalnom, stranačkom, verskom i bilo kom drugom osnovu.

Molimo Vas da zemlju uključite u Medjunarodnu zajednicu, jer je cena koju smo platili do sada, izolacijom i ratom, prevelika.

Ljudski život smatramo najvećom vrednošću i tražimo od Vas da svojim delovanjem sačuvate živote svih građana Jugoslavije.

GRADJANSKI PARLAMENT
Opštine Čačak

U Čačku,
20. maj 1999.

Прилог 8.

Протест против НАТО бомбардовања 1999. у слици

Прилог 9.

Хронологија НАТО бомбардовања СРЈ 1999. (24. марта – 10. јуна)

24. март 1999.

НАТО бомбардовање СРЈ званично је почело 24. марта 1999. године у 19 часова и 45 минута.^[1] Бомбардовано је подручје Косова и Метохије. Током наредних дана бомбардовани су и већи градови Србије и Црне Горе: Београд, Ниш, Нови Сад, Лесковац, Подгорица, Сомбор, Суботица,^[2] Херцег Нови, Лушгица, Обосник, предајници са ТВ и радио антенама и војни објекти.

Прве ракете пале су на војне циљеве у Батајници у 20,38.^[3]

У овом периоду бомбардован је и предајник за емитовање првог, другог, трећег канала Радио-телевизије Србије, затим првог, другог, 101, 202 канала Радио Београда на Великом Јастрепцу. Ту су пале две бомбе: једна је погодила зграду у којој се налазе разни уређаји и особље за одржавање веза према Јастрепцу, док је друга погодила предајник, висок 128 метара, који се преломео на неколико делова и пао преко зграде. Запаљен је и мали део антене која је преносила сигнал за Мобтел мрежу.

25. март 1999.

У ноћи између четвртка 25. и петка 26. марта у рејону аеродрома Лаћевци испалено је 20 пројектила, од тога је десет пројектила погодило рејон аеродрома а два су пала у атар села Цветке.

Погођена је и кућа Радослава Арнаутовића из Катрге, на срећу без жртава, а један неексплодирани пројектил пао је у рејон села Отроци.

26. март 1999.

Током агресије против СРЈ, 26. марта 1999. године, НАТО авијација је циљала око 40 установа и насеља. Војни гарнизони су били главна мета, посебно војне установе где су војници били смештени.

Ни остале војне јединице нису поштеђене, циљани су аеродроми, ПВО и остали одбрамбени системи, телекомуникације и командни центри.

27. март 1999.

Јединице Југословенске против-ваздушне одбране обориле су са неба „невидљивог“ бомбардера Ф-117, који се срушио близу села Буђановци код Руме.

Тог дана је НАТО такође користио забрањене касетне бомбе.

28. март 1999.⁷⁴⁸ *нема података*

Против-ваздушна одбрана ВЈ оборила амерички авион Ф-117А „Ноћни соко“ у саставу НАТО, у атару села Буђановци у Војводини.

29. март 1999.

Генерал-потпуковник Спасоје Смиљанић, командир Југословенских ваздушних снага и ПВО, изјавио је да је у првој недељи НАТО агресије против Југославије, Југословенска армија срушила седам непријатељских летелица, укључујући један Ф-117А, три хеликоптера, три авиона без пилота, и 30 крстарећих ракета. У 02:10 бомбардована је зграда МУП-а, при чему је настрадао мајор полиције, Радојица Ковач.

30. март 1999.

Репортер француске новинске агенције АФП је посетио приштински спортски стадион и видео да је установа празна и да је трава у стадиону нетакнута, што је порекло тврдњу НАТО-а да је стадион претворен у концентрациони логор и да се тамо држи 100.000 заробљених Албанаца.

⁷⁴⁸ opinionleaders.htmlplanet.com/hronoagres.html

31. март 1999.

Бомбардован Јастребац када је погођен десетокиловолтни далековод близу предајника.

Три америчка војника заробљена на граници Македоније и СРЈ под неразјашњеним околностима.^[4]

1. април 1999.

Око 5 сати ујутро у Новом Саду бомбардован је Петроварадински мост који повезује Нови Сад и Петроварадин. Мост је тотално срушен, и само је његов врх остао да вири из Дунава.

У 9:00 бомбардована Пећ.

2. април 1999.

У 01:30 са 3 пројектила гађано је село Ногавац, општина Ораховац. Погинуло је 11 лица, а 5 је задобило тешке телесне повреде.^[5]

Током напада на Куршумлију, због НАТО авијације је погинуло 13 цивила и оштећено око 500 цивилних и религијских објеката као што су манастир Пресвете Богородице и Светог Николе из 12. века.

3. април 1999.

У Београду је око 1 сат бомбардована зграда МУП-а.

У Новом Саду је око 20:00 бомбардован мост Слободе који повезује Нови Сад и Сремску Каменицу. Страдало је више лица која су се у моменту ракетирања нашла на мосту а већи број цивилних објеката је оштећен.^[6]

Око 20:00 пала је ракета на мост у Бачкој Паланци. Мост није порушен, али је његова десна страна оштећена.^[7]

4. април 1999.

У Београду је бомбардована централна топлана на Новом Београду, зграда у близини Војно-медицинске академије и цивилни објекти у Сремчици.^[8]

У Чачку је по трећи пут бомбардована зграда „Слободе”. Ракетирано и више привредних и цивилних објеката у широј околини.^[9]

У Новом Саду је бомбардована зграда телевизије Нови Сад.

У Гњилану је бомбардован возни парк са 30 аутобуса. Такође је уништена и једна бензинска пумпа.

У Куршумлији је са две ракете бомбардован дрвни комбинат.

У Богутовацу код Краљева је јутрос у 2:10 бомбардовано складиште горива „Беопетрола”. Рањена три радника.^[10]

У Смедереву је око 4:25 бомбардована бензинска пумпа. Погођене инсталације „Југопетрола”.^[11]

У Панчеву је око 4:30 са две ракете бомбардована рафинерија нафте, погођена РЈ Енергана. Погинула 2 радника, а 4 задобило тешке телесне повреде.^[12]

5. април 1999.

У селу Грачаница бомбардоване куће. По четврти пут бомбардован је манастир Грачаница. Бомба је пала близу гробља, али споменици нису порушени. Уништена је једино капела у цркви. У Приштини је бомбардован аеродром. Уништена је трафо-станица у близини, затим писта и зграда где се налази чекаоница и шалтери за куповину карата.

У Врању бомбардоване куће у непосредној близини аутобуске станице. Погинуло 2, а тешко рањено 15 лица.^[13]

По други пут бомбардован је Лепосавић. Овај пут погођен је тунел Шарпељ код села Јерина.

У Нишу је бомбардована касарна Стеван Синђелић, затим магацин Дуванске индустрије, амбуланга фабрике и обданиште. Овај пут погођена је и војна команда и дечија клиника за рехабилитацију. Око 5:20 Ниш је поново бомбардован. Погођена је зграда у ширем делу центра. Око 21:30 бомбардован је северозападни део града.

У 2:35 бомбардовани су Лучани, а погођена је хемијска индустрија „Милан Благојевић“.

У Београду је око 4:15 једна бомба пала близу градске болнице на Звездари. Друга бомба пала је близу школе коју су људи из околних кућа користили као склониште. За време бомбардовања у школи је било 30 људи.

У Сомбору је око 3:00 са 3 пројектила бомбардована Нафтна индустрија Србије. У Земуну је око 4:15 бомбардована главна улица у којој се налази спортски центар „Пинки“, Робна кућа итд. Већа оштећења задобио је Пољопривредни факултет, а погођен је Дом ваздухопловства.

У Алексинцу је у 20:22 бомбардован цивилни део града. Погинуло је 11 лица, а 50 задобило телесне повреде. Уништено је 700 стамбених објеката а знатно оштећена, поред осталих, и зграда Дома здравља и Хитне помоћи.^[14]

У Богојеву је око 22:00 бомбардован мост. Само је делом порушен.

Сомбор је око 22:20 поново бомбардован. Овај пут на мети су били складиште горива и железнички и друмски мост.

У Новом Саду је око 22:15 са два пројектила бомбардована рафинерија (командна сала).

6. април 1999.

У око 03:00 бомбардован и последњи мост преко Дунава у Новом Саду. Није срушен, тако да преко њега могу да прелазе само пешаци и возила хитне службе.

Око 11:00 са 5 пројектила бомбардовано је Врање. Оштећена је пекара и градска болница, а један пројектил пао је јужно од града.

Око 12:30 поново је бомбардован аеродром Слатина. Бомбардовано је и село Витановац.

У Јахлији је погођена пруга Крагујевац-Краљево, а оштећена је електрична инсталација. Бомбардован је мост на реци Топлици који повезује Ниш и Приштину.

У Лозни бомбардоване куће, затим железнички мост и мотел. Нема људских жртава. У Панчеву бомба пала у њиву.

У Призрену бомбардовано стамбено насеље тако да је већина кућа порушено. Бомбардован је и део водовода који снабдева град пијаћом водом.

У Сурдулици је пројектилима погођена основна школа.

У Чачку су бомбардоване куће и дечији вртић.

У Лучанима је око 20:35 бомбардована хемијска индустрија „Милан Благојевић“.

У Црној Гори је око 23:15 бомбардован аеродром Голубовци.

Бомбардован је последњи мост на Дунаву у Новом Саду.

7. април 1999.

У Чачку је поново бомбардован индустријски објекат „Слобода“.

У Приштини је око 00:40 бомбардован центар. Са три пројектила гађана је зграда Главне поште и околни објекти. Живот је изгубило 4 лица, а 8 је задобило тешке телесне повреде.^[15]

Бомбардовано је и село Девет Југовића, а око 3:15 са 10 пројектила бомбардовано је село Грачаница.

У Новом Саду је око 2:45 бомбардован „Нафтагас“, а складиште рафинерије нафте је уништено. У Сомбору је око 3:00 бомбардован „Нафтагас“, и села Чонтла и Кљаићево у околини.

У Нишу је око 4:45 бомбардована фабрика „Јастребац“. Ракета која је погодила фабрику пала је прво на њен кров, затим је пробила две бетонске плоче и зауставила се у дворишту куће удаљене 500 метара од фабрике. У дворишту је направила кратер дубине 5 метара и пречника 10 метара. У нападу на Ниш погођена је и фабрика „Фиделинка“ и главна аутобуска станица у близини нишке тврђаве.

8. април 1999.

Погођен завод „Црвена застава“ у Крагујевцу, повређена су 124 запослена, а на хиљаде радника остало је без посла.

Од 00:42 до 00:50 бомбардована је Ћуприја при чему је једна особа преминула, а 3 лица је задобило тешке телесне повреде.^[16]

У 04:10 приликом ракетања врха Торник на Златибору погођен спортско-рекреативни центар. Погинула 3 лица.^[17]

9. април 1999.

Рано ујутру, око 2:00, погођено је складиште нафте у Смедереву, граду који се налази око 45 километара од Београда.

10. април 1999.

Посматрачки торањ Војске Југословије „Кошаре“ је нападнут са албанске територије у првом од многих покушаја ОВК да изведе копнену инвазију Косова и Метохије уз помоћ Албанске армије и НАТО ваздушних снага.

11. април 1999.

У раним јутарњим часовима бомбардовано село Мердаре са 20 пројектила и већим бројем касетних бомби. Погинуло 5 лица, а теже телесне повреде задобила трудница у шестом месецу трудноће.^[18]

НАТО авијација је нанела огромну штету Приштини и Ђаковици у једном од највећих ваздушних напада на те градове.

Аеродром Слатина код Приштине је поново бомбардован.

Околина манастира Грачанице је такође бомбардована.

12. април 1999.

Око 11:00 ујутро бомбардован је путнички воз на прузи Београд-Солун у Грделичкој клисури, 15 километара од Лесковца. Трећи и четврти вагон су потпуно уништени, док су локомотива и први вагон остали читави. Тачан број погинулих и рањених до данас није са сигурношћу утврђен. Пронађено је девет лешева и још четири дела људског тела, а многи се воде као нестали.^[19]

У Крушевцу је око 2:00 бомбардован индустријски објекат „14. октобар“ и градска топлана. У Панчеву је око 2:30 бомбардована рафинерија нафте.

У Крагујевцу је око 2:44 бомбардована фабрика аутомобила „Застава“.

У Приштини је бомбардована шира околина аеродрома Слатина, а осам детонација чуло се јужно од града.

У Панчеву је око 22:35 поново бомбардована рафинерија нафте. Нема повређених.

У Новом Саду је око 23:00 бомбардована рафинерија, а оштећена је и водоводна инсталација.

У Сомбору је око 23:00 по пети пут бомбардовано складиште „Нафтагаса“.

13. април 1999.

У Београду је на Бањици бомбардована Војно-медицинска академија. У Чачку је око 00:00 бомбардована фабрика „Слобода“.

Око 00:30 бомбардован је национални парк Копаоник, а погођен је хотел „Бачиште“. На срећу, у хотелу није било гостију.

У Приштини је око 1:45 са 6 пројектила бомбардовано складиште „Југопетрола“. Бомбардован је и густо насељени део града. Од 00:00 до 2:00 са 15 пројектила бомбардована је аутобуска станица и фабрика пластичних маса. У ноћашњем нападу било је и православно гробље где је поломљено око 50 споменика као и споменик косовским јунацима. Погођен је и ТВ репетитор код Приштине. На Приштину је бачено 10 ракетних пројектила и 30 бомби.

У Крушевцу је око 3:00 бомбардован стари мост на Расини. У Ивањици је око 3:00 бомбардована земаљска сателитска станица.

У Биљановцу је око 3:00 бомбардован мост између Краљева и Рашке.

14. април 1999.

У Приштини су око 00:00 бомбардоване две куће у близини фабрике Кока-коле. Око 2:30 са 6 пројектила бомбардован аеродром Слатина, док је јутрос око 9:30 бомбардован споменик косовским јунацима.

Око 00:00 бомбардован је железнички мост на Лиму у близини Нове Вароши.

Око 1:00 са 3 бомбе бомбардована је Баира. На срећу, људских жртава нема.

Код Рашке је око 3:00 са две ракете бомбардован мост.

У Ваљеу је око 5:30 бомбардована фабрика „Крушик“ и највеће градско насеље. Од силине детонације оштећена је болница и пољопривредна школа.

Око 5:45 бомбардовано је село Извор код Пирота. Око 11:00 бомбардован је и Призрен.

Око 21:30 са 5 пројектила бомбардована је Куршумлија, а погођен је мост на реци Косаници.

Од 13:30 до 15:30 сати у три наврата гранатирана је колона избеглица код села Маданој и Меја. У овом нападу 61 лице је погинуло, а 36 рањено.^[20]

Касетним бомбама гађано село Павловац код Врања. Страдала је једна особа, а једна тешко повређена.^[21]

15. април 1999.

Око 2:00 бомбардована је Раковица у Београду, а уништене су стамбене зграде и пословни објекти. Од силине детонације оштећене су скоро све школе у Раковици.

Око 00:15 бомбардован је Чачак, а погођен је и предајник Радио-телевизије Србије.

Око 4:40 бомбардован је Ниш, а погођен је северозападни део.

Око 12:25 бомбардован је Крушевац. Од силине детонација већина школа је оштећено.

Око 22:31 бомбардована је Стражевица у Београду.

Око 22:50 бомбардована је Суботица, а погођен је најгушће насељени део града.

Око 22:50 бомбардована је „Петрохемија“ у Панчеву. Око 22:58 бомбардован је мост између Ковина и Смедерева. Један део моста пао је у воду. Око 23:00 бомбардован је северозападни део Новог Сада, а са 3 пројектила погођена је и рафинерија нафте.

16. април 1999.

У ноћашњем нападу био је ТВ репетитор на Церу и трафо станица у близини њега.

Ноћас је бомбардована и Приштина, а погођен је аеродром Слатина и село Чучуљага.

У Даниловграду бомбардоване куће.

Поподне је са 20 пројектила бомбардована Подгорица.

Око 2:10 бомбардована су села у околини Краљева као што су Мрсаћ и Дракчић. У Дракчићу је бомбардован друштвени објекат, а од силине детонације попуцала су стакла на околним кућама.

Око 3:00 бомбардовано је Вуково, предграђе Бољевца. Око 10:30 бомбардован је североисточни део Врања.

17. април 1999.

Бомбардовано је Ужице.

Око 2:10 бомбардовано је Ваљево. Погођена је фабрика „Крушик“. Највише оштећења задобиле су хале. Оштећена је и фабричка здравствена станица, затим околне куће, обданиште и пољопривредна школа.

Око 18:00 бомбардован је Белаћинац у Приштини.

У 21:30, у селу Батајница, за време дејства авијације НАТО, од шрапнела експлодираног пројектила погинула је трогодишња Милица Ракић (1996). Њена смрт је постала симбол страдања и патњи деце Југославије. Приликом истог дејства лакше је повређен и дечак Дражен Јанковић (1997).^[22]

18. април 1999.

У Панчеву је са неколико пројектила бомбардована рафинерија нафте, затим азотара и петрохемија.

У Београду је бомбардована Батајница. Од силине детонације оштећена је већина зграда у Батајници.

У Новом Саду бомбардована је рафинерија нафте. У Ужицу бомбардоване куће.

У Куршумлији бомбардован мост и манастир свете Богородице.

Око 15:00 бомбардован северозападни део Приштине и село Чичевица.

19. април 1999.

У ноћашњем нападу био је Обреновац где је нанета велика материјална штета. Око 1:30 у Баричу је бомбардована фабрика „Прва искра“.

Око 1:30 бомбардован центар Новог Сада, а погођена је зграда извршног већа Војводине.

Око 1:30 у Бачкој Паланци бомбардован мост „25. мај“. Оштећена је лева страна моста. Бомбардована је и шира околина Срема. Око 1:30 са 11 пројектила бомбардован северозападни део Параћина.

Око 1:40 бомбардована је Суботица. Један пројектил погодио је у близини језера Палић.

Око 1:45 бомбардовано је Краљево, а више пројектила пало је у Богutowачкој бањи. Око 3:15 бомбардован је мост код Куршумлије. Неколико пројектила погодило је и репетитор на Мокрој гори.

Око 9:55 бомбардована је Косовска Митровица где су погођене куће, затим Пећ, Подујево, шира околина Голеша и аеродром Слатина. Око 12:00 са два пројектила бомбардована је Пећ.

Од последица бомбардовања у Нишу погинула једна особа.^[23]

20. април 1999.

У ноћном нападу мета је био Липљан где је испалена једна ракета, док су две оборене.

Гађано нишко насеље Шљака, 12 људи повређено а 10 кућа уништено, 12 тешко оштећено.^[24]

Ноћас је бомбардована и Батајница у Београду.

Око 1:25 бомбардована је Нова Варош, а погођен је мост.

Од 1:50 до 3:40 бомбардована је, са 8 пројектила, Приштина, а погођен је аеродром Слатина и Белаћевац.

Око 1:50 са 4 пројектила бомбардована специјална болница за рехабилитацију у Новом Пазару.

Око 2:25 бомбардовано Краљево, а погођен је Ковачин, а један пројектил пао је у близини манастира Жича.

Око 3:17 бомбардовано је, са 7 пројектила, Ваљево, а погођена је фабрика Крушик.

21. април 1999.

Око 00:20 по четврти пут бомбардована је фабрика „Крушик“ у Ваљеву, а погођен је и део засађен шумом тако да је избио велики пожар. Око 00:40 бомбардована је околина Чачка, а погођена је Самаила 15 километара југоисточно од града.

Око 2:40 бомбардован је Нови Сад, а погођен је нафтни комплекс, рафинерија нафте и друмско-железнички мост између Новог Сада и Петроварадина. Неколико детонација чуло се и из правца Фрушке горе, а погођен је и предајник Радио-телевизије Србије на Иришком венцу.

Око 2:47 бомбардован је мост на Дунаву код Бешке између Београда и Новог Сада. Један пројектил пао је на 100 метара од манастира Ковиљ.

Око 3:00 бомбардовано је избегличко насеље Ђаковица.

Око 3:15 бомбардован је у Новом Београду пословни центар „Ушће“.

Око 3:16 је по трећи пут бомбардована Новопазарска бања, а погођена је болница за лечење мишићне и неуромишићне болести.

22. април 1999.

Око 4:00 са четири пројектила бомбардована је резиденција председника Савезне Републике Југославије – Слободана Милошевића у Ужичкој 15 у Београду. Нема повређених. Зграда је уништена до темеља.

Око 15:00 са четири пројектила бомбардован Жежељев мост у Новом Саду. Мост није срушен.

У ноћашњм нападу била је и околина Приштине, а погођена су и околна села и аеродром „Слатина“.

23. април 1999.

Бомбардована је фабрика „Крушик“ у Ваљеву.

Око 2:06 бомбардована зграда Радио-Телевизије Србије у Абердаревој улици у Београду. Погинуло 16 особа, 3 задобило тешке, а 13 лаке телесне повреде.

24. април 1999.

Ниш је поново на мети када је центар града погођен са 16 пројектила, док је бомбардовањем на подручју Лесковца оштећено око 500 кућа. У Јадру су испалјена 24 пројектила на планину Гучево и оштећен планинарски дом, где су биле смештене многобројне избеглице, а уништени су и телевизијски релеји и велики антенски стуб.

У бомбардовању Призрена погинуле 4 а рањено 20 особа, углавном ромске националности.^[25]

25. април 1999.

Рафинерија нафте у Новом Саду је бомбардована.

26. април 1999.

Жежељев мост у Новом Саду је срушен. Куршумлија је опет гађана, па се број погинулих цивила попео на 17, страдала је метална индустрија „Металац“ и други погони, а око 2000 радника остало је без посла.

27. април 1999.

Између 12:15 и 12:30 бомбардована је Сурдулица, погинуло више од 9 цивила уз велику материјалну штету.^[26]

Гађани су мостови на Лабу код Милешева, на Ибарској магистрали, на Косаници код Куршумлије и мост „25. мај“ који повезује Бачку Паланку и Илок.

Пут и пруга у Ибарској клисури у делу од Крајева до Рашке оштећена је на више места, до темеља је порушено 50 кућа, разорено је око 500 домова у Ћуприји, хала спортова, зграда „Електродистрибуције“, робне куће, две средње и једна основна школа, вртићи и локали.

28. април 1999.

Бомбардовано ромско насеље у Призрену, када су погинула четири лица, од којих су три жртве била деца. Оштећена је дечија болница и породилиште Клиничко-болничког центра (КБЦ) „Драгиша Мишовић“.

29. април 1999.

НАТО је уништио Сарајевски мост у Грделичкој клисури. Саобраћај је онеспособљен на Ибру и на Дунаву код Бешке.

Срушен Авалски торањ, а гађани су и антенски стуб у Борчи и релеји широм Србије – на Фрушкој гори, Овчар Гобељи и Црном Врху.

30. април 1999.

Стара зграда Републичког МУП у центру Београда је бомбардована, а на удару су се нашли и Министарство одбране и Генералштаб.

Гађана је варош Мурино, општина Плав у Црној Гори, када је четири лица погинуло од чега две девојчице, а четири лица тешко повређено.^[27]

1. мај 1999.

У Београду је око 2:30 бомбардована зграда Генералштаба Војске Југославије, зграда савезне полиције, а пројектили НАТО-а погодили су и Врачар, густо насељени крај у ширем центру града.

Бомбардован стари мост у Трстенику. Погинула једна особа.

Бомбардовано село Јабланица, општина Призрен. Погинула 2 лица, а тешке телесне повреде задобило 16 лица. Бомбардовано насеље Кула у Призрену где је погинуло 7 лица а 15 задобило тешке телесне повреде.^[28]

2. мај 1999.

Јединице југословенске ПВО срушиле амерички ловац-бомбардер Ф-16 крај Београда. Пилот спашен од стране спасилачких екипа америчке војске.

У бомбардовању Сремске Митровице страдала једна жена.^[29]

3. мај 1999.

Бомбардован аутобус „Ђаковица превоза“ код Савине Воде, на путу Пећ – Кула – Рожаје, када је 20 грађана погинуло, док су 43 лица повређена. Поново је на удару била Телевизија Нови Сад.

4. мај 1999.

Погибија пилота Миленка Павловића, који је оборен 4. маја у авиону типа Миг 29 изнад Ваљева.

5. мај 1999.⁷⁴⁹ нема података

Лидер Демократског савеза Косова Ибрахим Ругова отпутовао у Рим где је примљен као гост италијанске владе.

6. мај 1999.

Железнички мост код Ватина на прузи Београд – Букурешт срушен је 6. маја. Погођена су складишта „Југопетрола“ и „Енергогаса“. Нападнут је нишки аеродром, гађане инсталације „Југопетрола“ код Неготина.

7. мај 1999.

14 цивила убијено у бомбардовању касетним бомбама у Нишу.

У 23:50 бомбардована кинеска амбасада у Београду. Три лица су погинула, а 5 задобило тешке телесне повреде.^[30]

На удару су биле зграде Генералштаба, Министарства одбране, Владе Србије, савезног МУП-а и хотела „Југославија“.

8. мај 1999.

На мети су били радио и телевизијски репетитори на Космају и Руднику.

У Нишу погођен и тешко оштећен Камени мост.

9. мај 1999.

Бомбардован је хуманитарни конвој из Румуније.

Разорена је пошта у Ужицу, оштећен Дом здравља, а поново је на мети био ваљевски „Крушик“.

10. мај 1999.

Две улице потпуно су избрисане са мапе Медошевца код Ниша, после бомбардовања тог села 10. маја. До темеља је порушено 20 кућа, а више од 100 је онеспособљено за становање.

⁷⁴⁹ opinionleaders.htmlplanet.com/hronoagres.html

Приликом бомбардовања индустријске зоне Чачка бројне куће порушене су до темеља. Погинула два лица.^[31]

На мети су били „Прва искра“ у Баричу и телевизијски и радио предајник на Црвеном селу код Суботице.

11. мај 1999.

НАТО бомбардовао Ниш, када су повређени потпредседник Социјалистичке партије Србије Душан Матковић и потпредседник Већа република Савезне скупштине Горица Гајевић. Оштећен је железнички мост код Житорађе, бомбардовани мостови у Грделичкој клисури. Срушен је мост на Лиму у Мурину. Бомбардован је Владичин Хан и мост на Јужној Морави, а живот су изгубила два лица.

12. мај 1999.

Бомбардован Ниш, 14 цивила повређено.

13. мај 1999.

У 23:50 на магистралном путу Призрен – Сува Река, на раскрсници код села Кориша, општина Призрен, НАТО авијација је бомбардовала колону од 500–600 албанских избеглица. Погинуло је 48 лица, а тешке телесне повреде задобило је 60 лица.^[32]

Поново бомбардована зграда Телевизије Нови Сад.

14. мај 1999.

Колоне цивила бомбардоване у Кориши код Призрена, када је од касетних бомби живот изгубило више од 100 албанских цивила, углавном жена, деце и стараца. НАТО је користио термовизуелне бомбе које после удара развијају високу температуру и до 2000°C.

15. мај 1999.

Бомбардован Рударско-топионичарски басен „Бор“.

16. мај 1999.

Бомбардована трафостаница Рударско топионичарског басена „Бор“. Погођена су постројења „Југопетрола“, трафостаница у кругу смедеревског „Сартида 1913“, резервоар бензинске пумпе на Зрењанинском путу. У Гори на Космету ракетирани су телевизијски репетитор, фабрика лековитог биља, фарма оваца и магацин хране.

17. мај 1999.

У нападу на Бор погинуло једно лице. Срушен надвожњак на ауто путу Београд – Ниш. На Прешево испалено 12, а на Лесковац три пројектила. Нови напади на Батајницу, Фрушку гору, Смедерево, Велику Плану, Прахово, аеродром Поникве и Гњилане. Бомбардоване су крагујевачке „Шумарице“ и уништене куполе које су симбол страдања 7300 недужних жртава Другог светског рата.

НАТО је са два пројектила гађао складиште „Југопетрола“ на Чукарици, а на мети је био и Сурчин. У нападу на ваљевски „Крушик“ једно лице погинуло, а 13 повређено. У бомбардовању борског „Југопетрола“ једно лице погинуло.

Непријатељске ракете оштетиле су Дуванску индустрију, штампарију „Нова Југославија“ и аутобуску станицу у Врању. Ракетиран мост на Јужној Морави у Владичином Хану, где су оштећене куће, школе, вртић, а погођен је и мост код Великог Орашја.

18. мај 1999.⁷⁵⁰ *нема података*

СРЈ саопштила спремност да разговара о решавању косовске кризе на основу принципа Г-8.

19. мај 1999.

Приликом бомбардовања Гњилана погинула су четири цивила, а 16 је лакше повређено.

⁷⁵⁰ opinionleaders.htmlplanet.com/hronoagres.html

20. мај 1999.

Током бомбардовања Клиничко-болничког центра „Драгиша Мишовић“ у Београду убијена три болесника и један радник, а рањено више пацијената. Разорена је Неуролошка клиника, а од експлозије демолиране и зграде Центра за дечје плућне болести и туберкулозу и Гинеколошко- акушерска клиника.

21. мај 1999.

Бомбардован казнено-поправни дом у Истоку, усмртивши десетине затвореника и радника те установе. Термоелектране „Дрмно“ код Костолца и „Колубара“ у Великим Црљенима, као и рејон око хидроелектране Бајине Баште такође су били на мети. Непријатељ је користио специјална високопроводна влакна за изазивање кратких спојева.

Бомбардовани су циљеви у околини Београда, Липовица, Раковица, Ресник, Батајница и шире подручје Авале, а са два пројектила погођено је складиште „Југопетрола“ у Радничкој улици.

Бомбардовани су Сомбор, Сремска Митровица, а испалено је најмање 30 пројектила на цивилне објекте широм Космета, као и на цивилни аеродром Поникве.

22. мај 1999.

Широм Космета испалено је око 100 пројектила.

Оштећене су многе куће у Сомбору, уништен мост на Старом Бегеју код Старог Двора, на Шабац је бачено 10 бомби, гранатирани Макиш и Борча.

23. мај 1999.

Бомбардована термоелектрана Обреновац.

У Гаковици живот је изгубила једна особа, а рањено 29 људи.

24. мај 1999.

Бомбардована електроенергетска постројења код Костолца, Новог Сада и Ниша, чиме је проузрокована несташица електричне енергије.

25. мај 1999.⁷⁵¹ нема података

Савет НАТО-а одлучио да се број војника, који ће после потписивања мира стићи на Косово, повећа са 28.000 на 45.000. Према подацима UNHCR у Женеви 957.913 особа напустило је Косово од марта 1998. године, а од почетка напада НАТО 771.900.

26. мај 1999.

Три лица су погинула, а два рањена у бомбардовању Косовске Витине. Гађан је и цивилни аеродром „Слатина“. Поновљен је напад на зграду телевизије Нови Сад. У 22:40 са 9 авио бомби погођена караула Јамена из састава 14. граничног батаљона Београдског корпуса из Шида. Том приликом је погинуо војник Богдановић Мирко, а 2 војника су теже повређена. Начињена је велика материјална штета.

27. мај 1999.

Најмање два цивила су погинула, а 10 лица повређено у нападу на Алексинац. Испалено је седам пројектила на приватне куће и индустријску зону града. Погођене су трафостанице у Лештанима и у Бежанијској Коси.

Приликом бомбардовања Ченовачког моста на Јабланици код Лебана три особе су погинуле.

28. мај 1999.⁷⁵² нема података

НАТО појачао нападе, 790 полетања авиона у току 24 сата. Поново оштећена електро-мрежа у Србији. Након разговора Милошевић – Черномирдин, СРЈ саопштила да прихвата принципе Г-8 за решење косовске кризе и резолуцију Савета безбедности у складу са Повелом.

⁷⁵¹ opinionleaders.htmlplanet.com/hronoagres.html

⁷⁵² opinionleaders.htmlplanet.com/hronoagres.html

29. мај 1999.

Са више од 10 пројектила гађан је центар Ћуприје. На Косовску Витину бачене су 22 бомбе. Оштећене су железничка и аутобуска станица, две робне куће и погон „Фротекса“ у Ужицу, телевизијски предајник и Поникве, Вршац, Куршумлија и центар Новог Сада.

30. мај 1999.

У поподневним сатима бомбардован је центар Сремске Каменице. Бомба је погодила једну кућу у Улици војводине Путника, а детонација је оштетила више стамбених објеката у близини.

Срушен мост на Великој Морави код Варварина. Животе је изгубило 9 цивила, а теже повређено 12 лица, док се двоје воде као нестали.^[33]

Погођена је специјална болница за туберкулозне болеснике, старачки дом, два павиљона у центру за избеглице у Сурдулици, а животе је изгубило најмање 17 деце и немоћних стараца.

Код Призрена је бомбардован новинарски конвој, а том приликом рањено је неколико лица.

31. мај 1999.

Ракетиране приватне куће у Ришњу и Волгиној улици на Звездари. Погинула је једна особа, док је девет лица повређено. На мети је био и предајник Радио Београда у Звечкој код Обреновца, по ко зна који пут су на удару била електроенергетска постројења, а пројектили су падали и по рејону села Велика Моштаница.

Уништено је и тешко оштећено више од 100 гробова и надгробних споменика на православном гробљу у Приштини.

1. јун 1999.

НАТО је поново бомбардовао Нови Пазар, а од бомбе која је пала на једну стамбену зграду погинуло је 13 људи.

2. јун 1999.

НАТО авиони су ракетирали главну гасну станицу у Србобрану, после чега су без основног енергента остали сви витални градски системи. Погођен је предајник РТС између Србобрана и Сирига, срушен је репетитор Телевизије Краљево на планини Котленик, а у селу Липе код Смедерева НАТО је погодио приватну кућу и ранио двоје деце.

Погођени су објекти пута Београд – Ниш, мост на Јесеници и надвожњак пруге Велика Плана – Мала Крсна. На удару НАТО били су и Куршумлија и Мерошина код Ниша.

3. јун 1999.

Месна заједница „Равна река“ у општини Деспотовац ракетирана је са четири пројектила. Срушен је мост на Белом Дриму који повезује Ђаковичку општину са ораховачком и призренском.

4. јун 1999. *нема података*

5. јун 1999. *нема података*

6. јун 1999. *нема података*

7. јун 1999.

Бомбардована је фарма оваца и коза у селу Подгораце, власништво Еко-хране из Бољевца. У том дејству погинула су 3 радника и порушено је 7 објеката.^[34]

8. јун 1999.⁷⁵³ *нема података*

Министри иностраних послова Г-8 у Келну постигли споразум о нацрту резолуције Савета безбедности УН којом се одобравају мировне снаге за Косово чије ће језгро чинити НАТО. Нацрт је заснован на члану 7 Повеље УН, који регулише сукобе и дозвољава примену војне силе.

⁷⁵³ opinionleaders.htmlplanet.com/hronoagres.

9. јун 1999.

Око 19:35 погођена касарна у Урошевцу.^[35]

10. јун 1999.

Ракетирано село Кололеч око 13:15 у општини Косовска Каменица.^[36]

Званичну обуставу бомбардовања саопштио је генерални Секретар НАТО Хавијер Солана тек после почетка повлачења југословенских снага са Косова и Метохије.^[37]

Википедија, www.sr.wikipedia.org/wiki/Хронологија_НАТО_бомбардовања_CPJ

Извори:

1. НАТО архива, конференција за штампу 25. март 1999.
2. Агресија на Југославију, Глас јавности, 25. март 1999.
3. <http://www.politika.rs/rubrike/tema-dana/Bombardovanje-koje-nije-proglasheno-ratom.sr>.
4. <http://file.wikileaks.org/file/crs/RL30127.pdf> KOSOVO CONFLICT CHRONOLOGY
5. Смиљанић, страна 217.
6. Ратни дневни прегледи, 1
7. Ратни дневни прегледи, 1
8. Ратни дневни прегледи, 1
9. Ратни дневни прегледи, 1
10. Ратни дневни прегледи, 1
11. Ратни дневни прегледи, 1
12. Смиљанић, страна 218.
13. Смиљанић, страна 218.
14. РТС: Годишњица бомбардовања Алексинца, 5. април 2011.
15. Смиљанић, страна 217.
16. Смиљанић, страна 217.
17. Смиљанић, страна 218.
18. Смиљанић, страна 218.
19. РТС: Годишњица бомбардовања моста у Грделици
20. Смиљанић, страна 216.
21. Смиљанић, страна 219.
22. Смиљанић, страна 215.
23. Смиљанић, страна 219.
24. Глас јавности: среда 21. април 1999.
25. Смиљанић, страна 219.
26. Смиљанић, страна 219.
27. Смиљанић, страна 219.
28. Смиљанић, страна 219.
29. Смиљанић, страна 220.
30. Смиљанић, страна 220.
31. Смиљанић, страна 220.
32. Смиљанић, страна 219.
33. Смиљанић, страна 216.
34. Смиљанић, страна 224.
35. Ратни дневни прегледи, 69
36. Ратни дневни прегледи, 69
37. Ратни дневни прегледи, 69

Литература

- Генерал Спасоје Смиљанић: Агресија НАТО – Ратно ваздухопловство и противваздушна одбрана у одбрани отаџбине, друго издање, Београд, 2009, страна 217.
- Ратни дневни прегледи (за новинаре акредитоване током агресије НАТО на СРЈ), Прес центар Војске Југославије, Београд 2000.
- Недостајуће податке за шест датума аутор рада преузео са: opinionleaders.htmlplanet.com/hronoagres.html. И поред тога, недостају подаци за следеће датуме: 4, 5, 6. јун 1999.

Прилог 10.

Хронологија политичких дешавања непосредно пре и током НАТО бомбардовања СРЈ 1999. (24. фебруара – 10. јуна)

24. фебруар 1999.

Робин Кук, британски министар спољних послова, рекао је у изјави за ББЦ, да се делегација косовских Албанаца у Рамбујеу сложила са „око 90 одсто споразума“.

Филип Вујановић, председник црногорске владе, казао је, у разговору са шефовима посланичких клубова у црногорској скупштини, да Црна Гора не би смела да буде изложена бомбардовању нити би њен ваздушни простор смео бити искоришћен за прелетање НАТО авијације.

Копредседавајући мировне конференције у Рамбујеу, Ибер Ведрин и Робин Кук, издали су саопштење у којем се, између осталог, каже да је споразумом у Рамбујеу створен политички оквир за аутономију, као и да су постављене основе за завршетак поглавља о имплементацији споразума.

Милан Милутиновић, председник Србије, изјавио је, по доласку у Београд, да је саопштење копредседавајућих конференције у Рамбујеу „камуфлажа неуспеха конференције и камуфлаза укупног понашања делегације косметских Албанаца“.

25. фебруар 1999.

Државни секретар САД, Медлин Олбрајт, у говору пред сенатским Комитетом за спољну политику, упозорила је на информације које говоре о покретима српских снага на Косову. За Медлин Олбрајт то значи „да Београд још није напустио идеју о пролећној офанзиви“.

26. фебруар 1999.

„Да видимо који је то Србин спреман да потпише пристанак за долазак страних трупа на нашу територију и одвајање Косова и Метохије од правног система Србије“, рекао је потпредседник српске владе и лидер радикала Војислав Шешељ на митингу који је његова странка организовала у хали спортског центра „Пинки“ у Земуну.

У нападу ОВК на полицијски аутомобил убијен је полицајац Милорад Митић и тешко рањен полицајац Љубиша Денић, а након четири дана од нестанка пронађено је тело Мехмета Речице. На подручју Косова пронађена су још четири неидентификована леша.

У сукобу Војске Југославије и ОВК, у Ваганици код Косовске Митровице, погинуло је двоје Албанаца. Информативни центар косовских Албанаца тврди да је реч о цивилима, истражни органи налазе да је реч о наоружаним лицима, од којих је једно било у цивилној а друго у маскирној одећи.

28. фебруар 1999.

У нападу ОВК на полицију у месту Гајре код Качаника погинуо је командир полицијске станице у Качанику Богољуб Сталетовић, а још четворица полицајаца озбиљно су повређена.

У годишњем извештају Стејт департмента каже се да се стање људских права и слобода у СРЈ драстично погоршало. У извештају се, између осталог, говори и о злоупотреби полиције, корумпираности правосуђа, дискриминацији појединих националних група и драстичном ограничавању права грађана на независно информисање.

1. март 1999.

Више од 350 Албанаца, углавном деца и жене, избегли су из Качаничког краја после сукоба полиције и ОВК.

Слободан Милошевић, председник СРЈ, глатко је одбио присуство страних трупа на Косову, рекао је новинарима Кнут Волебек, председавајући ОЕБС-а, после састанка са Милошевићем.

Агенција Ројтерс тврди да је Медлин Олбрајт затражила од бившег републиканског сенатора Боба Дола и финансијског магната Џорџа Сороса да утичу на Албанце да прихвате споразум о аутономији предложен у Рамбујеу.

Добривоје Савељић је подлегао ранама од батинања, а Новица Савељић је „лакше претучен“. Двојицу браће су, док су секли дрва у шуми, киднаповали припадници ОВК.

2. март 1999.

Адем Демаћи, политички представник ОВК, поднео је оставку на ту функцију. Као главни разлог навео је то што потписивање споразума из Рамбујеа не би гарантовало независност Косова.

Главни штаб ОВК одлучио је да доскорашњи шеф њене политичке управе, Хашим Тачи, буде мандатар привремене владе Косова.

Кристофер Хил, амерички посредник у преговорима око Косова, после посете Приштини стигао је у Београд где се састао са Миланом Милутиновићем, Вуком Драшковићем, Николом Шаиновићем и представницима опозиције.

У изјави за лист „Данас“, Волфганг Петрић, амбасадор Аустрије у СРЈ и посредник ЕУ за Косово, рекао је да „постоји благи напредак“ када је реч о ставу српске стране о војном делу споразума за Косово, као и да се о форми војног присуства и „даље може преговарати“.

У саопштењу Међународне кризне групе, објављеном на Интернету, каже се да је од краја конференције у Рамбујеу, због обнављања сукоба на Косову, из својих домова избегло око 10.000 људи. Ова организација упозорава на то да „обе стране користе одлагање (дијалога) да би заузеле што више територије“.

Војска Југославије концентрише трупе на граници са Македонијом, јављају светске агенције.

3. март 1999.

Портпарол Косовске верификационе мисије, Беатрис Лакост, изјавила је да су полицијске и војне снаге на Косову „испод лимита одређеног споразумом са НАТО“. Она је нагласила да су то подаци најодговорнијих људи КВМ, па су, према томе, нетачне све тврдње о њиховом значајно већем присуству.

Кристофер Хил и Волфганг Петрич, на заједничкој конференцији коју су у Бриселу одржали са генералним секретаром НАТО, Хавијером Соланом, рекли су да су им власти у Београду ставиле до знања да не прихватају снаге на челу са НАТО као део споразума. ОВК је, међутим, према њиховим речима, „спремна да подржи споразум из Рамбујеа“.

Портпарол UNHCR, Пола Гедини, рекла је на конференцији за штампу, на којој је представљен извештај ове организације, да је 90 села на Косову остало без Срба. Она је исељавање Срба назвала „етнички мотивисаним“.

4. март 1999.

Киро Глигоров, председник Македоније, у интервјуу за „Данас“, изјавио је да се противи интервенцији НАТО на Србију са територије Македоније.

На магистралном путу Косовска Митровица – Рашка пронађени су лешеве Сејди Руситија и Неџада Азмија, убијених ватреним оружјем из непосредне близине, како говоре први налази истраге.

5. март 1999.

У нападу ОВК на полицијска возила која су превозила храну, код села Магура, недалеко од аеродрома Слатина, теже и лакше је повређено 11 полицајаца.

Карлос Вестендорп, високи представник међународне заједнице за Босну, сменио је председника Републике Српске, Николу Поплашена.

Због одлуке главног арбитра Робертса Овена да Брчко прогласи за неутрални дистрикт, председник владе РС Милорад Додик и комплетна влада поднели су оставке.

6. март 1999.

Милан Милутиновић, председник Србије, и Ратко Марковић, шеф српске делегације за преговоре са Албанцима, упутили су писма министрима земаља Контакт групе у којима захтевају да се спрече манипулације којима ће албански представници потписати „непостојећи споразум“ о Косову, јавља Радио-телевизија Србије.

7. март 1999.

Према информацији Радио Приштине, шесточлани албански тим састављен од вођа ОВК, тајним каналима је, преко Албаније, отпутовао за САД. Радио Приштина још каже да је реч о лицима која су директни или индиректни извршиоци најтежих злочина. На челу делегације је Хашим Тачи.

У Доњем Преказу, на годишњицу погибије Адема Јашарија, одржан је митинг ОВК.

У два терористичка напада на угоститељске објекте у Приштини и Пећи убијен је Агим Ревуци, а 13 особа је повређено.

8. март 1999.

Власник подгоричког листа „Дневни телеграф“, Славко Ђурувија, и новинари тог листа, Срђан Јанковић и Зоран Луковић, осуђени су на по пет месеци затвора по пресуди судије Крсте Бобута у Првом општинском суду у Београду. Кривичну тужбу против њих поднео је потпредседник српске владе Милован Бојић.

9. март 1999.

Британски премијер Тони Блер запретио је југословенском председнику Милошевићу, како пише „Тајмс“, да ће бити оптужен за ратне злочине „ако се понови масакр сличан оном у Рачку“.

10. март 1999.

Ричард Холбрук је и после друге, осмочасовне, рунде разговора са Слободном Милошевићем остао без жељених резултата. Према његовој изјави новинарима, померања није било ни на једној страни.

11. март 1999.

На одласку из Београда, Ричард Холбрук је одбио да своје покушаје да убеди Слободана Милошевића да прихвати стране трупе на Косову назове промашеним, рекавши да је сусрет са Милошевићем био „веома важан“ и да ће његова важност бити јасна „касније“.

„Мала слога је велика сила“, рекао је командант Треће армије ВЈ, генерал-пуковник Небојша Павковић, приликом обиласка јединица специјалне намене Приштинског корпуса. Он је рекао и то да је поред брзог разрачунавања са терористичким снагама неопходно обрачунати се и са домаћим издајницима који „у последње време заговарају тезе да се ми не можемо супротставити целом свету“.

12. март 1999.

Јиржи Динстбир, специјални извештач УН за људска права, после посете Косову, изјавио је да се ситуација тамо погоршава, али је изразио задовољство одлуком југословенских власти да пусте из затвора „известан број малолетника“; затим је позвао Београд с предлогом да ослободи „сељаке који нису чланови ОВК, а које је ова оружана група присилила да узму оружје“.

Чешка, Мађарска и Пољска постале су пуноправне чланице НАТО.

13. март 1999.

У експлозијама бомби у Косовској Митровици и Подујеву погинуло је шест особа, а 66 је рањено. У Подујеву је бомба постављена на улазу у зелену пијацу, а у Косовској Митровици близу поште. Међу жртвама су особе различитих националности, а има и деце.

Косовска верификациона мисија осудила је терористичке нападе на цивиле у Подујеву и Косовској Митровици.

Поручник Војске Југославије Нинослав Ранчић и војник Золтан Немеш погинули су у нападу ОВК на јединице ВЈ.

После одвојених претреса одржаних по тужби градског секретара за културу, глумице Љиљане Благојевић, градске судије за прекршаје изрекле су високе новчане казне издавачима и главним уредницима листова „Данас“, „Блиц“ и „Глас јавности“. Љиљана Благојевић је казну за ове листове тражила због увреде и нарушавања угледа и достојанства њене личности (што јој је све причинило душевну бол), јер су ови листови пренели изјаву функционера градске владе у сенци, Горице Мојовић, о лошим последицама које је именоване поменуто глумице на место градског секретара за културу већ оставило на културу града. Казне се крећу од педесет до двеста педесет хиљада динара „по кривцу“.

14. март 1999.

У интервјуу „Блицу“, Фехми Агани, члан преговарачке делегације косовских Албанаца, рекао је да су Албанци спремни да у Паризу потпишу споразум за Косово.

Уочи разговора о споразуму за Косово у Паризу, Волфганг Петрич је изјавио да се предложени споразум не може одвајати на политички и војни део, већ да је он јединствен и да се такав мора прихватити.

Патријарх СПЦ Павле кренуо је у обилазак Загребачко-љубљанске епархије.

15. март 1999.

У Центру „Клебер“ у Паризу настављене су активности на потписивању споразума за Косово, понуђеног супротстављеним странама у Рамбујеу. Председник Србије Милан Милутиновић изјавио је да најава Албанаца да ће споразум потписати значи само то да ће „потписати нешто што не постоји“. Хашим Тачи је, у писму Билу Клинтону, потврдио албанску спремност да ставе свој потпис на споразум (који не укључује референдум о независности Косова а налаже разоружавање ОВК).

Бил Клинтон је упозорио Слободана Милошевића да ће, уколико се у Паризу не постигне сагласност око мировног споразума и Срби одбију да ставе потпис, „НАТО имати веома мало избора сем да нападне“.

Мирко Шаровић, доскорашњи потпредседник Републике Српске, преузео је од Николе Поплашена место председника и именован Младена Иванића за новог мандатара. Ову одлуку подржали су СДС, СРС, СПРС и Српска коалиција, а Милорад Додик је повукао оставку на место премијера.

16. март 1999.

Патријарх Павле је у Загребу разговарао са надбискупом Божанићем и председником Хрватске Фрањом Туђманом.

Борис Мајорски је изјавио да су одредбе војног дела споразума о Косову „припремане иза леђа Русије“. Он тврди да делови споразума који се односе на полицијску и војну имплементацију „нису одобрени у Контакт групи“.

Ибер Ведрин, француски министар спољних послова, пребацио је српској делегацији „да одуговлачи и преговоре враћа уназад“, јавља Ројтерс.

У Центар „Клебер“ стигла је и делегација НАТО која је са Албанцима разматрала детаље око примене споразума.

Милан Милутиновић је изјавио да је српска делегација спремна да потпише политички део споразума ако се усвоје њене примедбе које, како је рекао, ништа суштински не мењају већ само „побољшавају споразум“.

17. март 1999.

Хелена Ранга, шеф финских патолога који су истраживали масакр у Рачку, у свом извештају који је представила у Приштини, тврди да су убијени били „ненаоружани цивили“. Да ли је почињен масакр она није могла да потврди, али није ни негирала ту могућност.

Суштина српског захтева у Паризу је смањење степена аутономије Косова у односу на верзију коју су албански преговарачи спремни да прихвате, тврди британска штампа. Српска делегација противи се одлуци да Косово има свог председника као и да судство Косова не буде део српског правосуђа.

Савезни уставни суд донео је одлуку да резолуција црногорске скупштине о заштити права грађана Црне Горе који се налазе на служењу војне обавезе на Косову није у складу са Уставом СРЈ.

У Бечу је у току тродневна верска конференција о Косову, коју је отворио председник Аустрије Томас Клестил. Учеснике конференције поздравили су, у својим порукама, папа Јован Павле II, московски патријарх Алексеј II и Бил Клинтон.

18. март 1999.

Албанска делегација потписала је понуђени споразум, док је српска делегација, како је речено, потписала „свој предлог споразума“ и то са „представницима свих националних заједница на Косову“.

Руски посредник Мајорски изјавио је да се противи одредбама 2, 5 и 7 предлога споразума који су Албанци потписали.

Потпис на споразум у име албанске делегације ставили су Хашим Тачи, Ибрахим Ругова, Редеп Ђосја и Ветон Сурои. Српска делегација и председник Милутиновић изјавили су да су Албанци потписали „непостојећи споразум“ који су они смислили „заједно са својим пријатељима Американцима“.

19. март 1999.

Ибер Ведрин и Робин Кук, копредседавајући конференције о Косову, одлучили су да се она, после једностраног потписивања, прекине, изразивши жаљење што споразум није постигнут. Они су упозорили власти у Београду да одустану од акција владиних снага на Косову и да не спречавају КВМ у њеним активностима.

Игор Иванов је јуче саопштио амбасадору СРЈ у Русији Бориславу Милошевићу да Русија сматра да српска страна треба да пристане на споразум о Косову и стави свој потпис на њега у Паризу, јављају руски медији.

Робин Кук и Ибер Ведрин саопштили су да се прекинути разговори неће настављати, осим у случају да српска страна прихвати споразум о Косову. За међународну јавност издали су саопштење у шест тачака.

Главнокомандујући НАТО, амерички генерал Весли Кларк рекао је да ће, ако дође до издавања наредбе за напад Алијансе на СРЈ, тај напад бити „онолико дуг и тежак колико то буде желео југословенски председник Слободан Милошевић“.

Јиржи Динстбир, изасланик УН за људска права, сматра да је за дипломатско решавање проблема Косова сада касно и једини излаз види у „војној окупацији српске покрајине“. Динстбир је ово изјавио, како јавља чешка агенција ЦТК, у Бону, у седишту Немачко-чешког друштва.

20. март 1999.

Верификациона мисија ОЕВС напустила је територију Косова. Мисија се, за сада, повукла у Македонију.

21. март 1999.

У Приштини су убијена четири полицајца: Владимир Јефтић, Дејан Ивковић, Александар Милојковић и Милоје Ницић (пуцано је из аутомобила у покрету).

Савет НАТО поручио је председнику СРЈ Слободану Милошевићу да још „има танку шансу“ и само „неколико сати“ да прихвати обнову „озбиљних преговора о споразуму“. Хавијер Солана, генерални секретар НАТО, сазнаје се од функционера НАТО у Бриселу, већ врши консултације са шефовима влада које би учествовале у нападу НАТО на СРЈ, Контакт групом и Уједињеним нацијама. Солана је разговарао и са Кофијем Ананом, генералним секретаром УН.

22. март 1999.

Слободан Милошевић је примио Кристофера Хила, Бориса Мајорског и Волфганга Петрича. Волфганг Петрич је, после разговора, рекао новинарима да је то био тежак разговор и да је „атмосфера била прилично напета и не баш пријатна“.

У разговору са америчким изаслаником Ричардом Холбруком, Слободан Милошевић је, између осталог, рекао да би требало деблокирати политички процес и да се Србији „не могу наметати интереси сепаратистичког покрета“.

У специјалној емисији ТВ станице Студио Б Холбрук је рекао „да би присуство међународних снага донело мир Косову“ и да ће међународне трупе доћи на Косово само уз одобрење југословенских власти.

23. март 1999.

На ванредном заседању Скупштине Србије донета је одлука о одлучном супротстављању агресији НАТО на СРЈ. Скупштина је потврдила да не прихвата трупе НАТО на територији Косова.

Могућност ваздушних напада предвиђа се за вече и ноћ, „уколико Ричард Холбрук у последњем тренутку не успе да убеди Слободана Милошевића да прихвати споразум из Рамбујеа“, јављају страни медији.

Хавијер Солана је објавио да је дао дозволу главнокомандујућем НАТО Веслију Кларку да почне са нападима на СРЈ.

Председник Савезне владе Момир Булатовић прогласио је стање непосредне ратне опасности.

24. март 1999.

У раним јутарњим часовима забрањен је рад Радију Б92.

Слободан Милошевић, председник СРЈ, обратио се грађанима СРЈ са поруком поводом претњи агресијом НАТО. Он је похвалио одлуку Скупштине Србије и истакао да је Косово само изговор за НАТО агресију, а да је крајњи циљ политике Запада према Косову, да СРЈ „изгуби своју самосталност и своју слободу“.

Око осам сати увече дат је први знак за ваздушну опасност. Почели су први удари НАТО на Југославију.

После првих напада, Влада СРЈ је прогласила ратно стање.

25. март 1999.

Према извештају Генералштаба ВЈ, у нападима НАТО погинуло је десет људи, припадника ВЈ, а око тридесетак је рањено, док се једна особа води као нестала. Војска Југославије оборила је два авиона и неколико ракета НАТО.

Председник Србије Милан Милутиновић донео је уредбу о раду републичких државних органа за време ратног стања.

Председник СРЈ и врховни командант ВЈ Слободан Милошевић одржао је састанак највишег руководства земље, на којем је оцењена ситуација после агресије НАТО.

Руски председник Борис Јељцин изјавио је да је агресија НАТО против СРЈ „груба грешка“ америчке дипломатије и председника Била Клинтона.

Влада СРЈ прекинула је дипломатске односе са САД, Великом Британијом, Немачком и Француском.

Генерални секретар УН Кофи Анан „изразио је разумевање“ за ваздушне ударе НАТО на СРЈ, и додао да је у одлучивање о предузимању ове акције требало да буде укључен и Савет безбедности УН.

Генерални секретар НАТО, Хавијер Солана, изјавио је да је крајњи циљ операције НАТО, уколико председник СРЈ не прихвати мировни споразум о Косову, уништавање југословенских оружаних снага.

Председник САД, Бил Клинтон, рекао је да Слободан Милошевић мора да „изабере мир“ или ће НАТО наставити са нападима.

Министар просвете, Јово Тодоровић, одлучио је да у Србији, због НАТО агресије, ускршњи школски распуст почне раније.

Уведено је рационализовано снабдевање горивом.

Страним дописницима из земаља које учествују у нападу НАТО на СРЈ, одлуком српског министарства за информисање, наређено је да напусте Србију.

26. март 1999.

Савет безбедности УН није прихватио руски предлог резолуције којом се захтева престанак акције НАТО на СРЈ.

Ђијанг Цемин, председник Кине, рекао је да напади НАТО на СРЈ „угрожавају мир у региону Балкана“ и позвао на брзо решавање кризе у СРЈ.

Москва је наложила представницима НАТО у Русији да напусте земљу и прекинула је све контакте са Алијансом.

Руске стратешке ракетне јединице, опремљене мобилним ласерима и пројектиlima смештеним у силосима, стављене су у „стање највише приправности“, према речима главнокомандујућег руских стратешких ракетних јединица, генерал-пуковника Владимира Јаковљева.

Скупштина Црне Горе усвојила резолуцију да и у условима НАТО агресије цивилне власти у Црној Гори наставе да обављају своје функције у складу са уставом и законом.

27. март 1999.

Борис Јељцин је упутио писмо подршке Слободану Милошевићу, а Доњи дом руског парламента огромном већином усвојио је изјаву којом се оштро осуђује агресија НАТО на СРЈ.

У више градова Европе и света одржане су демонстрације против НАТО напада на СРЈ, а нарочито бројне биле су у Атини, Скопљу, Москви, Паризу и Чикагу. Ови протести су настављени и наредних дана.

Француска је позвала Русију да помогне у наставку дипломатских напора за решавање косовске кризе.

Генералштаб ВЈ саопштио је новинарима да је у агресији на СРЈ учествовало десет земаља са између 100 и 200 авиона, а од почетка акције испалено је од 250 до 300 крстарећих ракета и пројектила на 90 војних објеката на читавој територији СРЈ.

Приштински Медија центар саопштио је да су албански терористи извели више од 20 напада на полицију.

28. март 1999.

Против-ваздушна одбрана ВЈ оборила је амерички авион Ф-117, „Ноћни соко“, у саставу НАТО, у атару села Буђановци у Војводини.

Руководство СРЈ оценило је да земља успешно функционише у условима агресије НАТО на СРЈ.

У Београду су бивши руски премијер Игор Гајдар, као и бивши вицепремијери Русије Борис Њемцов и Сергеј Гризунов разговарали са потпредседником Владе СРЈ Вуком Драшковићем. Претходно су неуспешно, у Будимпешти, преговарали са специјалним америчким изаслаником Ричардом Холбруком о прекиду агресије на СРЈ. Радио-телевизија Србије их је оптужила да су „изасланици крволочне Медлин Олбрајт“.

Влада СРЈ донела је низ уредби са законском снагом важења за време ратног стања.

На Тргу Републике у Београду одржан је први концерт, у знак протеста због агресије НАТО на СРЈ. Ова пракса одржавања концерата наставиће се и наредних дана и проширити и на друге градове у СРЈ. Цртеж мете (таргет) постао је симбол ових протеста.

29. март 1999.

Влада Србије донела је уредбу којом се за време трајања ратног стања војним обвезницима ВЈ забрањује путовање у иностранство.

У агресији НАТО на СРЈ коришћено је 430 авиона, од чега 330 борбених, извршено је 1300 полетања, лансирано 400 крстарећих ракета, а оборено је седам авиона НАТО, три хеликоптера, 30 крстарећих ракета и три беспилотне летелице. Погинуло је седам припадника ВЈ, а 17 је рањено, причињена је штета од 300 милиона долара, саопштио је новинарима командант РВ и ПВО Војске Југославије генерал-потпуковник Спасоје Смиљанић.

Косовска верификациона мисија (1400 људи), снаге за евакуацију те мисије (12.000 војника) и припадници мировних снага УН (око 1000), смештени у Македонији, стављени су под јединствену команду НАТО.

Настављени протести против агресије НАТО на СРЈ, у земљи и свету.

У Зрењанину, Суботици, Вршцу и Кикинди демолирано више пекара чији су власници Албанци, а у Београду излози културних центара земаља које учествују у агресији на СРЈ.

Представници светске заједнице цркава позвали су НАТО да прекине бомбардовање Југославије и затражили од УН да покрену нову мировну иницијативу.

У београдским позориштима одржавају се и по две представе дневно, бесплатно или по симболичним ценама.

30. март 1999.

У Београду је боравила руска делегација на високом нивоу са премијером Русије Јевгенијем Примаковым.

Политички представник ОВК, Хашим Тачи, одбацио је сваки компромис са југословенским председником Милошевићем.

Стране агенције и медији говоре о снажној офанзиви ВЈ против ОВК и албанским избеглицама које, у све већем броју, напуштају територију Косова. Пристизање албанских избеглица са Косова званично је потврђено од стране македонских, албанских и црногорских власти и невладиних организација.

Председник Русије Борис Јељцин је у годишњем обраћању федералном парламенту рекао да се не сме дозволити да Русија буде увучена у било какав рат.

У СРЈ су основани ратни војни судови и именовани ратни војни тужиоци.

Бугарски амбасадор у СРЈ Ивајло Трифонов одбио је да прихвати протестну ноту о томе да се бугарска територија користи за ваздушне нападе НАТО на СРЈ.

Елизабет Рен је рекла да би НАТО требало да распореди копнене снаге на Косову.

Црвени крст Србије саопштио је да су његове резерве лекова и хране недовољне и позвао све који то могу да помогну.

Полиција је од 24. марта ухапсила 112 особа „због незаконитости“.

На њујоршкој берзи запажено су скочиле акције америчких произвођача оружја и војног материјала, што се доводи у везу са агресијом НАТО на СРЈ.

31. март 1999.

РТС је јавила да НАТО користи међународним конвенцијама забрањене касетне бомбе.

Европска унија је одустала од одржавања специјалног састанка са Русијом о кризи у СРЈ.

Русија је затражила дозволу за пролаз кроз Босфор седам бродова Црноморске флоте, а САД су због тога изразиле забринутост.

Генерал Весли Кларк, врховни командант НАТО, добио је овлашћења да прошири број циљева за нападе НАТО у СРЈ.

Британски министар одбране Џорџ Робертсон је рекао да ће НАТО прекинути ваздушне нападе само ако председник СРЈ одмах обустави војне акције на Косову, повуче војне и полицијске снаге из покрајине и омогући повратак избеглица под заштитом међународних војних снага.

Руски министар одбране Игор Сергејев саопштио је да је у нападима НАТО на СРЈ погинуло више од хиљаду цивила, 28 припадника ВЈ, а 90 их је повређено, као и да је погођено 60 локација, а 30 одсто напада концентрисано је на Косову.

ОВК је прогласила општу мобилизацију, саопштава Радио Тирана.

Специјални извештач УН за људска права, Џорџ Динстбир, изјавио је за „Недељни телеграф“ да је бомбардовање СРЈ „страшна грешка“ и да то само може погоршати ситуацију.

Слободан Милошевић је упутио поруку захвалности либијском вођи Моамеру Гадафију због његовог апела за престанак бомбардовања СРЈ.

Фехми Агани, потпредседник ДСК и Батон Хадзију, главни уредник листа „Коха диторе“ живи су, саопштили су амерички дипломатски извори али и извори косовских Албанаца.

„На Балкану је потребна политика мањих корака“, изјавио је руски министар спољних послова Игор Иванов, рекавши и то да није тачно да је руска дипломатска мисија у СРЈ пропала.

1. април 1999.

ВЈ је заробила три америчка војника којима, како је речено, следи суђење. Бил Клинтон је рекао да председника Милошевића сматра лично одговорним за њихову судбину.

Председник СРЈ Слободан Милошевић и председник ДСК и лидер Албанаца Ибрахим Ругова потписали су, приликом сусрета у Београду, заједничку изјаву о „пуној сагласности да се проблеми могу решити само политичким средствима“. Западни званичници изразили су забринутост за безбедност Ругове, сумњајући да му је ограничена слобода кретања и деловања.

У Београд је стигла делегација руских парламентарца коју је предводио потпредседник Доњег дома руског парламента Думе, Сергеј Бабурин.

Министар иностраних послова Ватикана Жан Луј Торан пренео је, приликом боравка у Београду, поруку папе Јована Павла II највишим личностима државе и Православне цркве. У поруци, између осталог, папа позива лидере САД, НАТО и Југославије на једнонедељно ускршње примирје.

Руски председник Борис Јељцин затражио је хитан састанак Групе Г-8.

Генерални секретар НАТО, Хавијер Солана, изјавио је да Северноатлантски савез блиско сарађује са Русијом у решавању косовске кризе и да очекује да ће сва размимоилажења бити разрешена.

Белорусија је прекинула везе са западном Алијансом због њеног напада на СРЈ.

2. април 1999.

Руски ратни брод „Лиман“ испловио је из руске луке Севастопољ на путу за Јадранско море.

Министар одбране СРЈ Павле Булатовић затражио је војну помоћ Русије и Белорусије. Делови обореног америчког авиона Ф-117 предати су Русији.

Високи комесар УН за избеглице Садако Огата саопштила је да је најмање 230.000 косовских Албанаца избегло из покрајине за последњих десет дана. Албанија је упутила апел за помоћ избеглицама.

Начелник Генералштаба Руске војске Анатолиј Квасњин рекао је да је војна помоћ Русије СРЈ „могућа али да зависи од ситуације“.

Представници НАТО у Бриселу изјавили су да ће наставити са ваздушним нападима на СРЈ, чиме су одбацили захтев Ватикана и светског савеза цркава да прекину агресију на СРЈ у време католичког ускрса.

3. април 1999.

Шеф ОВК, Хашим Тачи, саопштио је да саставља нову владу Косова у којој неће бити места за представнике ДСК Ибрахима Ругове.

СФОР је дигао у ваздух део пруге Београд – Бар, код места Штрпци, на територији БиХ. Убијен је, под непознатим околностима, чувар пруге.

4. април 1999.

СРЈ је затражила хитно заседање Савета безбедности.

Папа Јован Павле II апеловао је на СРЈ да отвори хуманитарни коридор за избеглице са Косова и затражио да се заустави крвопролиће на Балкану.

5. април 1999.

САД најавиле укључивање борбених хеликоптера „Апач“ на Косову, а Бил Клинтон је рекао да НАТО наставља са нападима на СРЈ „док не победи“.

Ибрахим Ругова састао се у Приштини са Николом Шаиновићем, потпредседником Савезне владе, и Јуријем Котовим, руским амбасадором у СРЈ.

Учесници традиционалног ускршњег марша мира, широм Немачке, око 50.000 људи, протествовали су против НАТО напада на СРЈ.

6. април 1999.

Владе СРЈ и Србије прогласиле су једнострани прекид борби на Косову, а чланице НАТО су изјавиле да ће напади бити настављени док Београд не испуни захтеве међународне заједнице.

Немачки министар спољних послова, Јошка Фишер, најавио је стварање пакта стабилности за јужни Балкан.

7. април 1999.

Шефови дипломатија држава запада закључили су у Бону да су понуде СРЈ у виду једностраног прекида борбених дејстава недовољне и затражиле од СРЈ да прихвати мировни споразум из Рамбујеа.

Борис Јељцин је позвао лидере седам најразвијенијих држава Запада да не одбацују предлоге Београда и да их размотре „конструктивно и без предубеђења“.

Амерички министар одбране Вилијам Коен изјавио је у Бриселу да неће бити попуштања у извођењу напада НАТО на СРЈ.

8. април 1999.

Влада СРЈ је саопштила да су борбена дејства на Косову прекинута и да је тамо „завладао мир“.

Маршал Игор Сергејев, руски министар одбране, саопштио је да би криза на Балкану могла резултирати „дугом и озбиљном кризом у свету“.

Русија је затражила дозволу за пролазак још три ратна брода кроз Босфор, а Борис Јељцин је саопштио да његова дипломатија ради на новим предлозима за решавање косовске кризе.

Преко 60 бродова заустављено је на Дунаву у јужном делу Мађарске, због рушења мостова у СРЈ.

Чланице Контакт групе настављају разговоре о посредничкој улози Русије у окончању косовске кризе, саопштено је у Бону.

Јошка Фишер је представио нацрт документа који би „требало да Балкану донесе мир и просперитет“, на састанку шефова дипломатија ЕУ у Луксембургу.

Спирос Кипријану, председник Скупштине Кипра, дошао је у Београд да покуша да ослободи заробљене америчке војнике.

9. април 1999.

Борис Јељцин је упозорио НАТО да не гура Русију у југословенски сукоб јер би то могло да изазове европски, а можда и нови светски рат.

Русија је демантовала вест да су руске балистичке ракете окренуте према Западу.

НАТО је, на конференцији за штампу у Бриселу, признао да је, гађајући Приштину, промашио циљ за око 200–300 метара.

Подгорички радио Антена М и *Radio free Montenegro* одбили су захтев команде Друге армије ВЈ да своје програме прилагоде ратном стању и престану да преносе програме који се емитују из иностранства.

Драма албанских избеглица се наставља. Процене о избеглим Албанцима са Косова варирају.

10. април 1999.

Џејми Шеј је у Бриселу изјавио да је интервенција НАТО у СРЈ „судбоносна и за НАТО и за међународну заједницу“, јер, како је рекао, НАТО показује одлучну спремност да спречи насиље у једном делу света.

На једином преосталом мосту у Новом Саду, као и на Бранковом и Панчевачком мосту, грађани су формирали „живе ланце“ за одбрану мостова од бомбардовања. Међу њима су примећени функционери владајућих партија, а НАТО изражава сумњу у потпуну добровољност тих окушљања и тврди да неће гађати мостове.

Настављено је ракетирање циљева у СРЈ и за време православног ускрса али, како се тумачи, смањеним интензитетом.

11. април 1999.

У центру Београда убијен је новинар Славко Ђурувија, власник и главни уредник „Дневног телеграфа“ и „Европљанина“.

За шпијунажу је оптужен и ухапшен Аустралијанац Стив Прет, из хуманитарне организације *Care international*.

12. април 1999.

Скупштина Југославије изгласала је приступање СРЈ савезу Русије и Белорусије. Овај потез СРЈ различито се тумачи, од тога да је „пропагандистички“, до тога да СРЈ тако себи омогућава добијање стварне помоћи од Русије и Белорусије.

13. април 1999.

Амерички председник Бил Клинтон потврдио је да ће се напади на Југославију наставити, али је рекао да копнене интервенције неће бити.

Мадлен Олбрајт и Игор Иванов, шефови дипломатија САД и Русије, изјавили су после састанка у Ослу да нису усагласили ставове о начинима за окончање кризе око Косова, али да ће наставити да разговарају о политичком решењу.

Војска Југославије је демантовала оптужбе Албаније да су њене трупе ушле на територију Албаније и да су окупирале једно село.

Игор Сергејев, руски министар одбране, рекао је да, с обзиром на развој ситуације у региону сукоба на Балкану, може доћи и до копнене интервенције НАТО.

Председник Црне Горе, Мило Ђукановић, иницијативу за улазак СРЈ у савез Русије и Белорусије назвао је „неозбиљном и неискреном“.

14. април 1999.

У званичну посету СРЈ допутовао је председник Белорусије Александар Лукашенко, а доћи дом руског парламента – Дума, великом већином гласова одбио је да разматра предлог о подршци одлуци југословенског парламента о присаједињењу СРЈ савезу Русије и Белорусије. Милошевић је Лукашенку предао писмо за председника Јељцина, у којем се предлаже брзо приступање процедури стварања савеза Русије, Белорусије и СРЈ. Лукашенко је новинарима изјавио да Милошевић пристаје само на размештање међународних цивилних посматрача.

Девет руских ратних бродова прошло је Босфор и кренуло ка Јадрану, саопштила је прес-служба турске војске.

Председник Русије Борис Јељцин именовao је Виктора Черномирдина за специјалног представника у преговорима о косовској кризи, а у Бриселу су се састали генерални секретар УН Кофи Анан и генерални секретар НАТО Хавијер Солана и разговарали о Косову.

Мирно решење за Косово требало би да се нађе, уз обуставу бомбардовања НАТО, кроз усвајање резолуције у Савету безбедности УН и успостављање привремене управе над Косовом коју би вршила ЕУ, закључили су шефови држава и влада ЕУ на састанку у Бриселу. Југословенске власти претходно би морале да прихвате захтеве међународне заједнице, рекао је немачки канцелар Герхард Шредер, у својству председавајућег ЕУ.

Југословенска влада је затражила од Савета безбедности УН да „осуди акт агресије“ који су, како се наводи, починили припадници ОВК уз подршку албанске војске и НАТО, 9. априла. На писмо које је Савету безбедности упутио Владислав Јовановић, амбасадор СРЈ при УН још 11. априла, није било никакве реакције. У писму се помиње да је ОВК била помагана хеликоптерима НАТО, као и то да је у напад на ВЈ било укључено и око сто муцахедина.

15. април 1999.

Савет безбедности УН затражио је од власти у СРЈ да дозволе конзуларним представницима Аустралије да се састану са двојицом Аустралијанаца (Платом и Валасом), ухапшеним због шпијунаже.

Генерални секретар УН, Кофи Анан, рекао је у интервјуу шпанској агенцији ЕФЕ да је бомбардовање колоне албанских избеглица „још један разлог да се одустане од силе и потражи дипломатско решење“. У Савету безбедности је, како јавља АП, дошло до жучне полемике између руског амбасадора Сергеја Лаврова и заменика америчког амбасадора у УН, Питера Бурлија, око тога ко је крив за бомбардовање албанских избеглица. Лавров је кривио НАТО, док је Бурли одговорност за ту трагедију пребацивао на југословенског председника Милошевића.

СРЈ је затражила хитну седницу Савета безбедности због напада авиона НАТО на колону албанских избеглица код Ђаковице.

Кина оптужила НАТО да је изазвао хуманитарну катастрофу на Косову.

Америчко министарство одбране ће од Конгреса, на име трошкова за операције у СРЈ, затражити око четири милијарде долара.

16. април 1999.

Ибрахим Ругова се састао са председником Србије Миланом Милутиновићем и потпредседником СРЈ Николом Шаиновићем, саопштено је из кабинета српског председника. У саопштењу кабинета се каже и то да су се саговорници сложили да је престанак дејстава НАТО на СРЈ услов за наставак политичког процеса за решавање кризе на Косову. Истог дана стигла је вест да је Украјина затражила од југословенских власти да Ругови омогуће да посети Кијев како би међународној јавности могао да предочи детаље својих преговора са властима СРЈ.

Руска Дума је подржала укључење СРЈ у савез Русије и Белорусије, док је Украјина изразила противљење таквом савезу уз образложење да та одлука неће решити косовску кризу.

Према подацима UNHCR на Косову је остало око 400.000 Албанаца. Број Албанаца избеглих у Црну Гору попео се на 67.000. UNHCR наводи и податак да је око пола милиона косовских Албанаца, у периоду између 1991. и 1999. затражило политички азил у другим европским земљама, пре свега у Западној Европи.

Пентагон је најавио мобилизацију 33.000 резервиста за подршку снагама НАТО.

17. април 1999.

СРЈ је одбацила мировни предлог Кофија Анана који је он писмено упутио председнику СРЈ Слободану Милошевићу.

Македонска полиција је запленила четири тоне оружја које је припадало ОВК, пренео је АП. Оружје је нађено у напуштеном руднику, у близини места Лојане у Македонији.

18. април 1999.

СРЈ је прекинула дипломатске односе са Албанијом због албанске подршке НАТО у акцији против Југославије.

Настављају се дилеме али и нагађања око могуће копнене интервенције НАТО на Косову. Игор Иванов, руски министар спољних послова, изјавио је да НАТО припрема планове интервенције али да, за сада, то не објављује. Робин Кук, шеф британске дипломатије, демантовао је писање британске штампе да се интервенција планира за крај маја као и то да уопште постоје намере и планови да се копнене трупе шаљу на Косово, док су Медлин Олбрајт, амерички државни секретар, и Хавијер Солана, генерални секретар НАТО, у одвојеним наступима, оставили могућност да, ако то заиста буде неопходно, дође и до копнене интервенције.

Суседи СРЈ – Албанија, Мађарска, Румунија и Македонија обећали су Билу Клинтону наставак подршке за ваздушне нападе НАТО на СРЈ.

У Бугарској постоји неслагање између председника државе Петра Стојанова и неких угледних чланова парламента око испуњавања захтева НАТО. Петар Стојанов је, наиме, препоручио влади и Народном собрању да изађу у сусрет НАТО-у, нудећи чак и логистичку подршку.

Председница Дирекције ЈУЛ-а, Мира Марковић, упутила је отворено писмо шефу британске дипломатије Робину Куку, у којем демантује његове тврдње да се она и њена деца не налазе у земљи.

Луиз Арбур, главни тужилац Хашког трибунала, изјавила је да је југословенски државни комитет за злочине затражио од суда у Хагу да спроведе истрагу о цивилним жртвама НАТО бомбардовања. На истој конференцији за штампу био је и амерички помоћник државног секретара за људска права, Харолд Коу, који је рекао да су САД обезбедиле материјалну помоћ за прикупљање доказа о злочинима почињеним на Косову. САД су, према његовим речима, приложиле пола милиона долара за програм приближавања рада Трибунала грађанима СРЈ.

Бил Клинтон је у изјави лондонском „Сандеј Тајмсу“ рекао да је за стабилизовање прилика на Балкану потребна „коренита промена у Београду“. Он је, како преноси Ројтерс, поновио да се западни савезници залажу за аутономију а не за независност Косова.

19. април 1999.

Министар унутрашњих послова Црне Горе, Вукашин Мараш, изјавио је да су односи између Војске Југославије и црногорске полиције „веома кооперативни и коректни уз добру комуникацију на свим нивоима“.

Председник Русије, Борис Јељцин, разговарао је телефоном са америчким председником Билом Клинтонем, затраживши том приликом да престане бомбардовање СРЈ. Јељцин је, како јавља ФоНет, пре разговора, у обраћању новинарима, рекао како се Клинтон вероватно нада „да ће Милошевић одустати и допустити да СРЈ буде стављена под амерички протекторат“. Он је рекао и то да је СРЈ од стратешког значаја за Русију, али да председник Југославије мора пристати на мировне трупе. За иницијативу тројног савеза Русије, Белорусије и СРЈ рекао је: „Ми смо према тој иницијативи уздржани, наша позиција је да ћемо о њеној реализацији размислити“.

20. април 1999.

Поглавар Руске православне цркве Алексиј II, у склопу своје посете Српској православној цркви, служио је, пред око 50.000 људи, архијерејску литургију, испред храма светог Саве у Београду.

Руски патријарх се сусрео са Слободаном Милошевићем. Овом сусрету присуствовали су и чланови породице Милошевић.

Македонски министар спољних послова Павле Трајанов оптужио је припаднике ОВК да желе да Македонију увуку у рат. Он је, у интервјуу за АФП, изнео податке о више откривених тајних скровишта ОВК у Македонији.

21. април 1999.

Међународни комитет Црвеног крста саопштио је у Женеви да се око милион југословенских грађана „иселило у безбедније сеоске средине, због наставка ваздушних удара НАТО”.

Момир Булатовић, председник Савезне владе, изјавио је да ће се црногорска полиција ставити под команду ВЈ „или је неће бити”.

На конференцији за штампу, у Савезном министарству иностраних послова СРЈ, речено је да је од почетка агресије НАТО у СРЈ живот изгубило 500 цивила, а више од четири хиљаде људи је задобило озбиљне повреде, док је пола милиона радника остало без посла. Материјална штета, изазвана бомбардовањем НАТО, процењује се на десет милијарди долара.

Киро Глигоров, председник Македоније, предложио је националном савету одбране да у Македонији уведи ратно стање.

Група од 27 истакнутих српских интелектуалаца упутила је апел на више адреса, домаћим и међународним актерима, да се бомбардовање и патње српског и албанског становништва прекину.

22. април 1999.

Представници Савезне владе, Горан Матић и Небојша Вујовић, оценили су, на конференцији за новинаре, да је рушење председничке резиденције „неуспео атентат на председника СРЈ”.

Кофи Анан је изјавио да верује да ће од УН бити затражено одобрење за евентуално међународно присуство на Косову. Очекује се да Анан именује специјалног изасланика УН који би био и његов саветник за балканску кризу.

Виктор Черномирдин и Слободан Милошевић разматрали су могућност међународног присуства на Косову. У тексту изјаве се каже да се на састанку одржаном у Београду, који је трајао осам сати, разматрало решавање косовске кризе, начини за повратак избеглица, смањење југословенског војног и полицијског присуства на Косову, обнова рада на политичком споразуму о аутономији Косова. Како преноси агенција РИА Новости, речено је да би међународно присуство требало да буде под покровитељством УН и уз учешће Русије, као и да се тражи међународна помоћ у реконструкцији југословенске привреде.

Медлин Олбрајт је изразила противљење усвајању конгресне резолуције којом би САД формално објавиле рат Југославији, јавља Ројтерс.

Амерички председник Бил Клинтон и британски премијер Тони Блер сложили су се да је НАТО интервенција на СРЈ „делотворна”. Том приликом, како јавља Ројтерс а преноси Бета, није било речи о копненој интервенцији, али је речено да би се нове одлуке могле донети тек кроз још 4–5 недеља бомбардовања.

23. април 1999.

НАТО је, на конференцији за новинаре у Вашингтону, изјавио да је РТС био више пута упозораван да ће бити гађан. Од почетка бомбардовања погођено је више репетитора РТС, а било је и вербалних упозорења из седишта НАТО. Изражено је чуђење да је, упркос томе, било толико људи у згради која је била најављена мета. Александар Вучић, републички министар информисања оптужио је, у Гласу јавности, ЦНН и водитеља Ларија Кинга да су знали за напад на РТС, с обзиром да је њему у истој згради, у време НАТО напада, било заказано директно укључење у емисију Ларија Кинга на ЦНН. Министар Вучић је рекао да је пажњу на овај позив обратио тек после несреће, јер принципијелно, како је рекао, не даје интервјуе новинарима из земаља агресора. Милорад Комраков, председник УНС, рекао је исте ноћи када се догодио напад, да је део технике РТС већ измештен из Абердареве па да се емитовање програма РТС може наставити.

У Вашингтону је почео самит земаља чланица НАТО, поводом 50 година постојања овог савеза.

Европска унија је и формално усвојила одлуку о нафтном ембаргу према СРЈ, сазнаје Ројтерс из ЕУ.

24. април 1999.

Тридесет хиљада људи протестовало је, у Београду, против напада НАТО на зграду РТС, а у знак жалости за погинулима полагаано је цвеће и паљене су свеће испред рушевина у Абердаревој улици. У Београду је, истог дана, протестовало против рата и стотинак мајки НАТО војника, углавном из бивше Источне Немачке. У Београду се, демонстрирајући, појавила и делегација грчких синдиката. Грци су донели и сто тона хуманитарне помоћи.

Штаб врховне команде ВЈ демантовао је тврдње НАТО да ВЈ користи хемијско оружје.

25. април 1999.

НАТО се у Вашингтону сложио да би убудуће ова организација требало да поштује принципе УН. Жак Ширак, председник Француске, чији је то био предлог, назвао је то резултатом „победе француске дипломатије“. Лидери НАТО усвојили су заједничко саопштење, на самиту у Вашингтону, које се тиче стратешког концепта, капацитета одбране, проширења НАТО, као и односа НАТО према Русији и реализацији Дејтонског споразума.

У Македонију је стигао нови конвој НАТО-а, са тенковима „леопард“, пешадијским борбеним возилима, оклопним транспортерима и топовима калибра 109 мм из Холандије (Бета-Ројтерс).

Јакуп Краснићи, портпарол владе Хашима Тачија, изјавио је за ријечки „Нови лист“, да би ОВК могла да замени НАТО када би била боље наоружана.

26. април 1999.

Вук Драшковић је, у интервјуу ТВ Студију Б, критиковао владајући начин мишљења и поступке у решавању актуелне кризе.

Потпредседник Савезне владе, Зоран Лилић, сусрео се у Триполију са либијским председником Моамером ел Гадафијем.

27. април 1999.

Игор Иванов је у Мадриду изјавио да је најављени нафтни ембарго према СРЈ, према међународном праву, „илегалан“.

Конрад Фрајтаг, портпарол НАТО, рекао је, одговарајући на новинарско питање, да противтенковска муниција, коју користи НАТО у интервенцији, садржи и осиромашени уранијум као неопходну компоненту „да би се пробио оклоп“.

Војни извори су демантовали наводе Вука Драшковића да је војска преузела контролу над Студиом Б.

28. април 1999.

Џејми Шеј је признао да је НАТО „грешком“ бомбардовао стамбену четврт у Сурдулици.

Председник Србије Милан Милутиновић састао се са Ибрахимом Руговом у Приштини. Блерим Шаља, члан албанског преговарачког тима у Рамбујеу, изјавио је за радио „Слободна Европа“ да Ругова очигледно није у прилици да слободно одлучује, тако да његови нови потписи никога не обавезују. Последње што је Ругова својевољно потписао, према Шаљином мишљењу, јесу споразуми из Рамбујеа и Париза.

Јиржи Динстбир, специјални извештач УН за људска права, приликом посете Црној Гори, у изјави за радио „Слободна Европа“, назвао је бомбардовање „неморалним“, чиме су драстично угрожена људска права, а рекао је и то да је на Косову спроведено „ужасно етничко чишћење“. „За копнене трупе већ је касно“, сматра Динстбир.

Лондонски „Тајмс“ процењује да око председника Милошевића има кругова који би га се „лако одрекли, уколико би проценили да је то боље за њих“. Тајмс каже да је узрок томе и финансијске природе и да се „њихови рачуни у земљи тање, а у иностранству се замрзавају“.

29. април 1999.

„Постоји извесно приближавање ставова“, рекао је немачки канцелар Герхард Шредер након сусрета са Виктором Черномирдином у Бону. Закључци оних који прате ово посредовање слажу се у једном – „да нема преокрета“.

Председник СРЈ Слободан Милошевић изјавио је да је папир који су у Приштини заједнички потписали Милутиновић и Ругова – „прва заједничка победа Срба и Албанаца у борби за мир”.

Вилијем Коен, амерички секретар за одбрану, упозорио је Русију да не крши ембарго на нафту који је увела ЕУ. Коен је, на конференцији за штампу у Пентагону, рекао да САД имају ресурсе да учествују у непрекидној кампањи напада на СРЈ „све до краја септембра” и да је њихова намера „да ослабе Милошевића”.

Портпарол UNHCR у Македонији, Пол Струмерг, изјавио је да албанске избеглице и даље стижу на македонску границу. Албанске избеглице које су у више наврата долазиле из места Мејо код Ђаковице причале су о истом – о лешевима мушкараца поред друма. Албанци који су из тог места дошли међу првима помињали су одвајање мушкараца од жена и деце и њихово одвођење, каже портпарол UNHCR.

Ворен Зимерман, бивши амбасадор САД у Београду, сматра погрешним понашање САД, којим је Милошевић „учвршћиван на преговарачкој позицији”. Оно је, како преноси радио „Слободна Европа”, ослабило српску опозицију, али је „Милошевић био zgodнији преговарач од Радована Караџића”, рекао је Зимерман.

30. април 1999.

У Београду су разговарали Слободан Милошевић и Виктор Черномирдин. Московски лист „Комерсант Дејли” тврди да Черномирдин долази у Београд са „готовим планом који се држи у најстрожој тајности”.

1. мај 1999.

Слободан Милошевић је примио Џесија Џексона, свештеника и бившег кандидата за америчког председника. После овог разговора три америчка војника, ухваћена на граници СРЈ са Македонијом, ослобођена су.

САД су одбациле југословенске услове за решавање кризе око Косова, уз оцену да они не испуњавају најважнијих „пет захтева” које је властима у СРЈ поставио НАТО.

Human Rights Watch тврди да је, почетком недеље, убијено око 300 мушкараца из места Мејо код Ђаковице. Ради се о мушкарцима старости од 16 до 60 година, који су приликом депортације одвојени од својих породица. Ове наводе потврдио је и UNHCR чији представници у Македонији тврде да је само у петак границу прешло око 11.400 избеглица, Албанаца, углавном из Призрена. Крис Јановски, портпарол UNHCR каже да у овом таласу избеглица није било прича о убиствима, али је и ту дошло до одвајања мушкараца од жена и деце.

2. мај 1999.

Иако је Бела кућа поздравила ослобађање тројице америчких војника, предлози председника Милошевића названи су „неозбиљним” јер он не помиње испуњавање „пет принципа” на којима инсистира НАТО.

Џеси Џексон је телефоном разговарао са америчким председником Клинтонем. Џексон за САД носи писмо Слободана Милошевића Билу Клинтону и предлог да се њих двојица лично састану.

3. мај 1999.

Како сазнаје радио „Дојче веле”, у писму југословенског председника Слободана Милошевића америчком председнику Билу Клинтону, Милошевић признаје да су на Косову почињена и нека злодела над Албанцима, али да то нису учиниле регуларне снаге ВЈ, већ припадници паравојски.

UNHCR саопштава да је у току само једног дана 11.600 људи стигло са Косова у Македонију.

4. мај 1999.

Након састанка Клинтон – Черномирдин, амерички званичници су изјавили да су се ставови две земље о решењу кризе на Косову приближили, али да „није постигнут пробој ка политичком решењу са Милошевићем”.

Слободан Милошевић се састао са највишим војним и полицијским функционерима којима је у надлежности Косово. Констатовано је да су потпуно уништене јединице ОВК и да на читавом Косову функционише цивилна власт.

Амерички сенат се изјаснио против усвајања резолуције којом би се председнику Клинтону дозволило да у војној кампањи коју спроводи на Косову употреби „сву неопходну силу“.

5. мај 1999.

Лидер ДСК, Ибрахим Ругова, специјалним авионом стигао је у Рим. Власти у Београду су се сложиле, како су рекли представници италијанске владе, са његовом жељом да оде у Италију. Незванично се сазнаје да је председник Милошевић звао италијанског премијера Д'Алему да би се договорио о Руговином доласку у Рим.

Македонија је затворила границу према СРЈ, тако да је у СРЈ остало око 4000 Албанаца који су желели да напусте њену територију.

6. мај 1999.

Група седам најразвијенијих земаља света и Русија, на састанку у Бону, одржаном на министарском нивоу, договорили су се о заједничкој стратегији према кризи у Југославији.

Луиз Арбур, главни тужилац Хашког трибунала, изјавила је да је рано за истрагу о НАТО злочинима почињеним током интервенције у Југославији. Она је рекла и то да су представници Алијансе пружили уверавања да поштују међународно ратно право. Приликом њеног боравка у Паризу, Ален Рисар, француски министар одбране, предао јој је документацију о могућим злочинима почињеним на Косову.

Ивица Дачић, портпарол СПС, изјавио је на конференцији за штампу, да је Руговина мисија трагање за политичким решењем и да његов одлазак у Италију најбоље показује да је он у СРЈ био слободан.

7. мај 1999.

Кристофер Хил, амерички посредник за Косово и амбасадор у Скопљу, рекао је да су елементи мировног споразума из Рамбујеа и даље релевантни и да се Косово мора потпуно демилитаризовати.

8. мај 1999.

НАТО је гађање кинеске амбасаде назвао „трагичном грешком“, тврдећи да је њихова намера била да погоде војно одељење савезне дирекције за робне резерве које се налази у близини. Џејми Шеј, портпарол НАТО, објаснио је новинарима да се то није десило грешком пилота или технике, већ да су „погрешне информације довеле до иницијалног узимања за мету овог објекта“. Други представници НАТО тврдили су да је НАТО за ову акцију користио план Београда из 1992. године који је имала ЦИА. МУП Србије, међутим, тврди да је, према налазима њихових стручњака, постојао прецизан план за гађање амбасаде, што се, према њима, види из локација погодака.

Неколико стотина кинеских држављана демонстрирало је у Београду. Демонстранти су носили транспаренте са натписима „Крв се крвљу плаћа“ и „Подржавамо југословенски народ у праведној борби против НАТО“.

Пронађено је беживотно тело др Фехмија Аганија, у петак, у близини Липљана, саопштио је приштински Секретаријат унутрашњих послова. Покрајински секретаријат за информисање је изразио жаљење и осудио ово убиство. Званични извори тврде да су убиство починили припадници ОВК, који су, према овим изворима, Аганија држали у заробљеништву и, у моменту када им се он политички учинио неупотребљив, убили га.

9. мај 1999.

Иако је у НАТО-у речено да је „гола спекулација“ да кинеска амбасада није случајно погођена и да су у њој били смештени, односно премештени, ТВ и радио „Кошава“ и савезни МУП, западни коментатори и даље говоре о интензивној „обавештајној сарадњи“ између Београда и Пекинга.

Незванично се сазнаје, како преноси „Слободна Европа“, да су Герхард Шредер, немачки канцелар, и Карл Билт, специјални изасланик генералног секретара УН за Косово, саветовали Виктору Черномирдину, специјалном изасланику руског председника за Балкан и главном посреднику између СРЈ и Запада, да не путује у Београд јер је постојећи предлог мировног решења „још увек апстрактан“.

Јошка Фишер, немачки министар спољних послова, изјавио је да је копнена интервенција могућа, уколико пропадну дипломатски покушаји.

Мери Робинсон, високи изасланик УН за људска права, приликом боравка у Подгорици, рекла је да је у разговорима са косметским Албанцима чула сведочења о раздвајању породица и убиствима. Најуверљивија сведочења биће послата у Хаг, рекла је Робинсонова. Она је истакла да се изгубљени људски животи у бомбардовању не могу назвати „колатералном штетом“.

Џејми Шеј је рекао да НАТО сматра да су српска полиција и војска одговорни за смрт др Фехмија Аганија кога Шеј назива „шампионом у преговарању“. Рушење кинеске амбасаде Шеј објашњава „обавештајном грешком“, што претпоставља постојање „двоструких агената“, тумачи Шејев извештај извештач „Слободне Европе“ из Брисела.

Мило Ђукановић, председник Црне Горе и Зоран Ђинђић, председник Демократске странке, у заједничком тексту објављеном у „Њујорк Тајмсу“ „Југославија после рата“, позивају међународну заједницу да не предложи такав мировни споразум који би Слободана Милошевића оставио на власти.

Исмет Хајдари, новинар са Косова, рекао је у интервјуу за „Слободну Европу“ да ће Запад од Ибрахима Ругове тешко направити албанског преговарача број један као и да је ОВК једина остала уз Албанце. „ОВК јача“, тврди Хајдари.

Нелсон Мандела, јужноафрички председник, рекао је за лондонски „Тајмс“ да неће спречити југословенског председника Слободана Милошевића да се настани у његовој земљи ако овај то буде желео, али да ће, ако за то буде било основа, „његово порекло имовине“ бити испитано. „Оно што осуђујемо су његова дела“, рекао је Мандела.

10. мај 1999.

Специјални изасланик генералног секретара УН за Косово, Едуард Кукан, рекао је да ће улога УН бити само посредничка, а да би споразум требало да постигну Срби и Албанци, као наставак онога што је постигнуто у Рамбујеу.

Хашим Тачи, председник привремене владе Косова, објаснио је да ОВК не одбацује мировну иницијативу Г-8, већ да је само критична према неким начелима предлога и да тражи независност за Косово.

НАТО је потврдио да баца у Јадранско море неиспаљене пројектиле, при повратку са операција над СРЈ.

ЕУ је и формално одобрила нови пакет санкција према СРЈ: забрану издавања виза групи од 300 југословенских званичника и замрзавање новчаних средстава под контролом влада Србије и Југославије.

Кина је, због гранатирања амбасаде у Београду, прекинула војну сарадњу и дијалог о људским правима са САД.

Пред међународним судом у Хагу почела је расправа о тужби СРЈ против неколико држава чланица НАТО. Џејми Шеј је то прокоментарисао примедбом да „СРЈ признаје међународни суд онда када њој то одговара“.

У Вашингтону је представљен извештај Стејт департмента о злочинима почињеним на Косову. У овом извештају се наводи, како преносе западни медији, да је над Албанцима на Косову извршено етничко чишћење, при чему је попаљено више од 300 села, да су плански извођене егзекуције над албанским интелектуалцима, да је у неким местима било масовног и систематског силовања (Ђаковица, Пећ), да су прогањани Албанци лишавани докумената при изласку из СРЈ. Помиње се и то да је др Фехми Агани ухапшен десетак дана пре него што је пронађено његово тело.

Ибрахим Ругова је примљен у аудијенцију код папе Јована Павла другог у Ватикану.

11. мај 1999.

Черномирдин је посетио Пекинг где се са кинеским званичницима сложио да је престанак бомбардовања услов за успешне преговоре о миру на Косову.

НАТО је одбацио као недовољну југословенску понуду да повуче део војске и полиције са Косова. „Ово је ситуација све или ништа“, изјавио је Џејми Шеј.

„Тајмс“ преноси изјаву једног француског дипломатског извора који је признао да ће споразум о Косову бити, у ствари, склопљен између Москве и Вашингтона, а за то је од највећег значаја сарадња Милошевића и Черномирдина.

Медлин Олбрајт, државни секретар САД, по трећи пут (овог пута на енглеском), обратила се Србима. Између осталог, поменула је злочине које су чиниле српске снаге на Косову – „злочине почињене у ваше име“. „Страшно поглавље мрака мора једном остати иза вас“, рекла је Олбрајтова.

Human Rights Watch изнео је своје информације о употреби „кластер“ бомби у нападу НАТО на СРЈ. Ове бомбе су концентрација више врста нагазних и противпешадијских мина.

Албански извори тврде да нема знакова повлачења полиције и војске са Косова већ само премештања са једног места на друго.

У Црној Гори војни судови оптужују новинаре и покушавају да их доведу на суд као оптужене или као сведоке. Оптужен је Небојша Реџић, главни и одговорни уредник радија *Free Montenegro*, чији је стан, како јавља дописник „Слободне Европе“ из Подгорице, детаљно претресан, а зграда у којој станују његови родитељи већ дуго је под опсадом војне полиције. Војни суд је покушао да уручи позив и Беби Марушић, новинарки „Монитора“ и извештачу „Слободне Европе“.

12. мај 1999.

Игор Иванов, шеф руске дипломатије и Строуб Талбот, заменик америчког државног секретара, састали су се у Москви да би разговарали о мировном плану за Косово. Иванов је, том приликом, изразио забринутост због претњи НАТО да ће интензивирати и проширити ударе на СРЈ.

Руски председник Борис Јељцин је запретио Западу повлачењем Русије из преговарачког процеса уколико НАТО настави да се не обазире на њене ставове. На састанку руског Савета безбедности чули су се и коментари највиших руских званичника да се Русија неће задовољити „улогом писмоноше“.

Киро Глигоров, македонски председник, упутио је поруку југословенском председнику Милошевићу у којој се, између осталог, каже и то да је НАТО интервенција против СРЈ резултат формираног мишљења да је за конфликте на Косову главни генератор „репресивна власт у Београду“.

Ибрахим Ругова се у интервјуу за један барселонски лист заложује за демилитаризацију Косова, претпостављајући да би ОВК пристала на разоружање.

Џејмс Рубин, портпарол Стејт департмента, изјавио је да између САД и Русије постоји „јаз“ око става о саставу међународних трупа за Косово. Рубин сматра да договор неће бити скоро постигнут.

Оптужени црногорски новинари Миодраг Перовић и Небојша Реџић напустили су територију СРЈ. Перовић је оптужен за кривично дело повреде угледа СРЈ и кривично дело спречавања борбе против непријатеља, а Реџић за кривично дело шпијунаже и спречавања грађана у борби против непријатеља. У изјави за „Слободну Европу“, Реџић је рекао да претпоставља да су, у његовом случају, „активирани полицијски досијеи из '91 и '92“, када је као новинар „Монитора“ писао о рату у СФРЈ. Према Реџићу, грађански мир у Црној Гори „чува страх“, јер се сви боје могућег сукоба.

Вилијем Коен, секретар САД за одбрану, рекао је да САД имају поуздане информације да су највиши србијански политичари и генерали евакуисали своје породице и изнели новац у иностранство.

13. мај

После састанка са Борисом Јељцином, француски председник Жак Ширак је рекао да не верује да Русија заиста намерава да се повуче из „мировног процеса који захтева њено активно учешће“.

Војислав Шешељ, потпредседник владе Србије, одбацио је став групе Г-8 о размештању трупа УН на Косову. Шешељ, наиме, сматра да би се при доношењу предлога мировног решења обавезно морало поћи од платформе коју је донела Скупштина Републике Србије.

14. мај 1999.

У Бриселу су признали да је НАТО у осам случајева грешком уместо војних погодио цивилне циљеве због чега је погинуло 180 људи, а више од 100 је повређено.

Настављају се сукоби на југословенско-албанској граници, у којима је, како јавља АФП позивајући се на извештаје OEBS, а преноси Бета, рањено 30 припадника ОВК.

НАТО је, за 24 часа, извршио највећи број ваздушних напада на СРЈ, 679 узлетања и 327 извршених бомбардовања.

Строуб Талбот и Виктор Черномирдин су после неуспешних преговора наставили заједничке разговоре са финским председником Мартијем Ахтисаријем, у Хелсинкију.

Мило Ђукановић је после Бона (где је боравио са Зораном Ђинђићем) посетио Париз, где су га примили највиши француски званичници.

Приликом посете Лондону, Ибрахим Ругова је изјавио да је спреман да координира албанске политичке снаге на Косову. Том приликом Ругова је изјавио да је његов крајњи циљ независност Косова као и да је етничко чишћење на Косову почело пре бомбардовања. Он је замолио Београд да прихвати међународне трупе за Косово, а ОВК да „поштује демократски поредак на Косову“.

Киро Глигоров је изјавио да је НАТО потценио спремност Милошевића да дозволи и поднесе бомбардовање ради „обезбеђивања резултата демографских промена на Косову“. Глигоров је рекао и то да независност Косова угрожава Македонију.

СПС Чачка оптужио је градоначелника Велимира Илића за „издајство и откривање војне тајне“.

Јакуп Краснићи, портпарол привремене владе Косова Хашима Тачија, позвао је међународну заједницу да призна ову владу и да ОВК помогне наоружавањем.

15. мај 1999.

Руска делегација у Савету безбедности није подржала нацрт резолуције о Југославији, јер он не садржи став о хитном прекиду бомбардовања.

Генерал-мајор ВЈ Владимир Лазаревић, изјавио је новинарима у Приштини да ВЈ наставља измештање снага са Косова.

Наташа Кандић, директор Фонда за хуманитарно право у Београду, обишла је неке делове Косова и била у Приштини. За „Слободну Европу“ она сведочи о спаљеним и опљачканим албанским селима у околини Косовске Митровице, страховито разрушеној Приштини у којој, посебно за Албанце, постоји проблем снабдевања хлебом, али и о ситуацијама грађанске солидарности између Срба и Албанаца који су остали у Приштини.

Припадници ВЈ одвели су 25 Албанаца из аутобуса којим су они, заједно са својим породицама, намеравали да оду у Албанију. Ово се, како јављају црногорски медији, догодило на путу од места Тузи ка албанској граници.

У листу „Фокус“, како преноси Бета, Ругова се заложио за наставак преговарачког процеса са Милошевићем, а Хашим Тачи је изјавио да Ругова може давати изјаве само у име своје партије. „Наш циљ је повезивање са Западом, а не зависност од Београда и Тиране“, рекао је Тачи.

16. мај 1999.

Весли Кларк, командант европских снага НАТО, приликом боравка у Тирану, рекао је да ће се дејства Алијансе, без обзира на цивилне жртве, интензивирати. Он је оптужио југословенске снаге за смрт албанских избеглица у Кориши.

Италијански премијер Масимо Д'Алема предложио је тренутну обуставу НАТО бомбардовања СРЈ, под условом да Београд прихвати резолуцију СБ УН за решавање кризе на Косову. Јоргос Папандреу, шеф грчке дипломатије, тражио је да се бомбардовање заустави на 48 сати ради давања шансе дипломатији.

У Крушевцу и Александровцу демонстрирали су грађани чији су најближи мобилисани и одведени на Косово, јављају „Слободна Европа“ и подгоричке „Вијести“. У петак су у Крушевац и Александровац стигла тела десет војника погинулих на Косову. После сахрана, грађани су се окупили протестујући против обима и начина спроведене мобилизације. Они тврде да је овај крај

Србије оптерећенији мобилизацијом од других као и да је видљиво да је тежина ратовања пала на раднике и сељаке и да „деца руководиоца нису мобилисана“.

Ругова је изјавио за британски „Канал четири“ да је он лидер свих Албанаца у егзилу, а да је ОВК „једна екстремистичка група“ која не престаје да га критикује. ОВК је реаговала изразима огорчења због овакве квалификације, уз речи да „рат не могу водити плашљивци већ добра и одана деца“. ОВК тврди да је са Косова протерано 1,4 милиона Албанаца.

Италијанска полиција је саопштила да је шест људи погинуло у покушају једне групе Албанаца да се домогну Италије. Албанске избеглице са Косова које су преживеле удес глисера, враћене су у Албанију.

17. мај 1999.

Председник СРЈ Слободан Милошевић и највиши државни функционери оценили су да је „бомбардовање једина препрека безбедном повратку избеглица на Косово и Метохију“.

Ибрахим Ругова је изјавио за *Frankfurte Algemajne Cajtung*, да заједничка изјава коју је потписао са Слободаном Милошевићем „нема значаја“. Он је то учинио јер је био „заточеник Београда“ заједно са породицом.

На састанку Савета ЕУ, којем је присуствовао и Мило Ђукановић, дате су гаранције Црној Гори да ће добити помоћ ЕУ за избеглице, за медије, као и могућност отварања мисије ЦГ у Бриселу.

Муса Муџини, албански министар за информисање, рекао је у изјави за „Слободну Европу“, да влада Албаније ОВК не сматра терористима и да она „не спречава ОВК да обаве мисију у име слободе“. Југословенски председник је означен за главног виновника настанка ОВК.

„Политика експрес“ оптужила је за издају дописнике неколико страних станица које имају програм на српском језику.

18. мај 1999.

Већи број људи који су учествовали у демонстрацијама грађана у Крушевцу и Александровцу, оптужени су за ремећење јавног реда и осуђени на казне од 20 до 30 дана затвора и одмах спроведени на издржавање казне, пишу „Вијести“, а преноси Ројтерс. Полиција је, каже се у овој информацији, тражила имена оних који су организовали протесте не верујући да су се људи окупили спонтано „јер им је доста рата и жртвовања живота оних које воле“, кажу „Вијести“.

Немачка је суспендовала летове беспилотних летелица изнад СРЈ, јер је, како је саопштило немачко Министарство одбране, изгубила и четврту такву летелицу изнад СРЈ.

У Чачку је формиран Грађански парламент који сачињавају сви грађани Чачка. Ову организацију која ће, како је речено, постојати само док трају ратна дејства и која нема никакву партијску конотацију, основали су угледни Чачани који, како су рекли, желе да: чувају грађане и њихову имовину, помогну сиромашним породицама и породицама чији су чланови тренутно мобилисани, утичу на органе власти ради што ефикаснијег очувања природних и економских добара и да одрже контакт са међународном јавношћу како би се ратна дејства што пре прекинула.

Непозната лица су каменовала седиште Демократске странке у Београду.

Београдски медији су оштро критиковали Мила Ђукановића због његових посета западним земљама.

19. мај 1999.

Струоб Талбот је, после састанка са Черномирдином и Ахтисаријем, рекао да између Русије и САД нема суштинских разлика о решавању косовске кризе и „да је лопта сада у југословенском дворишту“, а Виктор Черномирдин је након боравка у Београду поновио већ познате ставове Русије о престанку бомбардовања као услову за политички споразум.

Human Rights Watch помиње масовна погубљења Албанаца у селима Мејо, Велико Крешево и Избица. Тврди се да су жртве оба пола, као и да има силованих жена. Тако се у извештају ове хуманитарне организације помиње да је у селу Драгачина организовано силовање жена смештених у три куће. Помиње се број од њих 200.

Ивица Дачић, портпарол СПС, оптужио је НАТО да интересовање родитеља за враћање дела јединица ВЈ са Косова представља као демонстрацију против мобилизације и одбране земље. НАТО, рекао је Дачић, упорно тражи пукотине у националном јединству, „али њих нема осим неких маргиналних партија које су изван земље”.

Подгоричке „Вијести” пишу о томе да је од два аутобуса којима су резервисти из Крушевца требало да се врате на Косово, тамо отишао само један, јер се планирани број повратника није појавио.

Политички директори министарстава иностраних послова Г-8, почели су да разматрају предлог могуће резолуције о Косову.

20. мај 1999.

Дипломате Г-8 постигле су напредак у изради нацрта резолуције УН о косовској кризи, саопштено је у Бону. Борис Мајорски, руски представник, сложио се да је „направљен мали корак напред”.

Зоран Ђинђић, лидер ДС, дао је изјаву за ББЦ у којој тврди да има информацију да је војна полиција блокирала прилазе Крушевцу.

Влада СРЈ оптужила је НАТО да преко црногорских медија пласира дезинформације о дезертерству у ВЈ, јавља Бета.

Око 400 резервиста ВЈ напустило је територију Косова и вратило се у Александровац, јавља извештач „Слободне Европе”. „Вијести” помињу цифру од 1000 резервиста који су напустили територију Косова и вратили се у Александровац и још нека места на југу Србије. Према више извора, командант треће војне области генерал Небојша Павковић, понудио је резервистима одсуство. Сазнаје се да су резервисти дошли кућама када су чули да се на њихове породице врше разне врсте притисака од стране власти. Црногорски медији тврде да су резервисти које називају дезертерима, одбили понуду генерала Павковића о одсуству и одмору. О овим догађајима пише и бањалучки „Репортер”, који помиње цифру од 800 дезертираних резервиста.

21. мај 1999.

Неколико стотина грађана Цетиња протестовало је против понашања ВЈ у Црној Гори, а посебно у околини Цетиња где је војска, како се тврди, практично окружила град артиљеријом и „топове окренула ка Цетињу”. Основан је Грађански савез Цетиња.

Амерички конгрес је одобрио скоро 15 милијарди долара за јачање војне спремности САД, од чега би 11,9 милијарди требало да буде искоришћено за интервенцију НАТО у СРЈ.

Кина је забранила америчким ратним бродовима улазак у луку Хонг Конг, током маја и јуна.

22. мај 1999.

Медлин Олбрајт је подржала предлог албанског премијера Пандели Мајка да Албанци са Косова формирају „Национални савет за безбедност”.

Маргит Савовић, председница југословенске комисије за сарадњу са UNICEF-ом, рекла је да је у нападима НАТО на село Кориша и на Сурдулицу погинуло 38 деце, од којих су десеторо новорођенчад.

Игор Иванов, у интервјуу ЦНН, оптужио је НАТО да подрива напоре Русије у налажењу мирног решења за косовски конфликт и да покушава да избегне одговорност за бомбардовање цивилних циљева у СРЈ.

23. мај 1999.

На скупу у сали биоскопа, грађани Рашке и Баљевца тражили су повратак резервиста са Косова, јавља „Слободна Европа”. Претходних дана грађани су се писмом обратили СПС и ВЈ, тврдећи да је број мобилисаних и сувише висок за тако малу општину и да је процентуално много виши него у другим градовима. Са њима је разговарао генерал Небојша Павковић који је рекао да је потребна „домобилизација” да би се ови проблеми решили. Грађани су тврдили да има породица из којих су мобилисана и по три-четири мушка члана. Они су формирали седмочлане одборе који ће се бавити повратком резервиста.

Забрањена су окупљања Грађанског парламента и независног синдиката у Чачку, јавља „Слободна Европа”. Чланови парламента тврде да су у њиховом раду учествовали и криминалистички

инспектори чачанског МУП-а. Грађански парламент је упутио поруку Милу Ђукановићу и покушао да успостави контакт са патријархом Павлом.

Весли Кларк, главнокомандујући НАТО у Европи, изјавио је да је НАТО „проширио и продубио“ листу циљева за нападе на СРЈ.

Око две стотине албанских избеглица у једном прихватном центру у Македонији, отровало се саламом из Украјине. Салама је била део хуманитарне помоћи и накнадно је утврђено да је стара једанаест година.

24. мај 1999.

Серџо де Мело, подсекретар УН за хуманитарна питања, изјавио је у Подгорици, да су цивили свуда у СРЈ у веома тешкој ситуацији и да је ситуација на Косову „много гора“ него што је претпостављао. Он је поменуо спаљена села и приче цивила о малтретирањима од стране маскираних лица.

У војну базу Тасар у Мађарској стигло је 20 америчких авиона Ф-18. НАТО је у агресију на СРЈ пошао са 350 авиона, а сада их има 1004.

„Милошевић је СРЈ увео у агонију рата против НАТО“, рекао је Ђукановић у интервјуу ТВ ЦГ. Команда Друге армије ВЈ реаговала је на овај интервју саопштењем да се ту ради о „злонамерним и неоснованим нападима на војску“.

Електропривреда Србије је издала саопштење да је „авијација НАТО уништила пет најзначајнијих преносних капацитета“.

Божидар Ђукић, члан градске владе у Пироту из ГСС, осуђен је на десет дана затвора због „увреде председника Милошевића и уношења немира међу грађане“. Ђукић је, како је сам изјавио за „Слободну Европу“, имао примедбе на карактер митинга који су режимске партије организовале у Пироту, сматрајући да су такви скупови непримерени оваквој ситуацији.

25. мај 1999.

Весли Кларк је изјавио да се противи паузи у ваздушним нападима алијансе на СРЈ. Паузу у бомбардовању затражиле су Холандија, Грчка, Чешка и Италија.

Савет НАТО је повећао број војника који би учествовали у успостављању мира на Косову. Снаге КФОР имаће мисију одржавања мира, „али све опције су отворене“, изјавио је Солана.

Поново је отворена канцеларија Међународног комитета Црвеног крста на Косову.

Према подацима које је објавио UNHCR, од марта 1998, Косово је напустило 957.913 особа. Од почетка напада НАТО на СРЈ Косово је, према овом извештају, напустило 771.900 људи који се налазе у Албанији (439.000), Македонији (246.700), Црној Гори (64.200), Србији (око 60.000), БиХ (око 21.000), а у осталим земљама више од 186.000.

Влада Црне Горе сачинила је платформу о новом уређењу односа у федерацији. Овај предлог није подржала СДП ЦГ, сматрајући га сувише компромисним, а СНП и ЛСЦГ су га оштро критиковале, мада са дијаметрално супротних позиција.

Југословенска влада је дозволила слободан увоз нафте, бензина и дизела.

Шесторо учесника на скуповима Грађанског парламента у Чачку кажњено је прекршајним казнама: Милан Божовић, пензионер, са 7500 динара, лекарка др Мирјана Херцог, професорка Нада Деспотовић и јавни правобранилац Верица Бараћ са по 5000 динара, а Весна Бијерић, дописница агенције Бета и Драган Шипетић који је незапослен, са по 2500 динара. Казне се морају платити у року од 24 часа. Они су пред чачанским судом за прекршаје оптужени за иступање на скупу који није одобрен. У своју одбрану рекли су и то да Грађански парламент Чачка на чијим скуповима су се појављивали није могао тражити дозволу за одржавање јавних скупова од полиције јер ова организација није била у прилици да се региструје.

ВЈ је расписала потерницу за градоначелником Чачка Велимиром Илићем, оптужујући га за „подривање одбрамбене моћи земље и издају“. Војна полиција је, према извештачу „Слободне Европе“, опколила Илићеву кућу, али се он није налазио у њој.

Вук Драшковић, председник СПО, изјавио је, коментаришући догађаје у Крушевцу и Александровцу, да дезертерства нема, већ да се грађани у тим местима буне против злочина НАТО, а не против одбране земље. Он каже да су то истовремено протести „против наопаких потеза и односа према родбини и родитељима војника на Косову од стране локалних власти“, помињући режимске странке. Дезертерства нема, „већ се људи враћају са Косова по наредби врховне команде у складу са одлуком о повлачењу снага“, рекао је Драшковић.

Горан Свилановић, председник ГСС, изјавио је да се „у тренуцима када наши грађани проживљавају једну од највећих несрећа у историји земље, покреће хајка против политичких неистомисљеника“. О томе сведоче, тврди Свилановић, скорашњи догађаји привођења, испитивања и осуђивања угледних грађана Чачка, „прогањања“ градоначелника Велимира Илића, слање у затвор Божицара Ђукића, члана локалне владе и председника ГО ГСС у Пироту, све због коришћења права на критичко мишљење. Све то, каже Г. Свилановић, сведочи о „намери власти да угуши глас представника демократске опозиције“. Он је изразио наду да и у редовима режимских странака има оних који су у стању да се „супротставе суманутом сценарију који нас води у грађански рат“.

26. мај 1999.

У Вашингтону су о косовској кризи разговарали Медлин Олбрајт и Јошка Фишер, шефови дипломатија САД и Немачке, а у Стокхолму Кофи Анан и Игор Иванов. Настављени су и трипартитни разговори Черномирдин – Ахтисари – Талбот.

„Већ три дана трају протести резервиста у Прокупљу“, тврди, у разговору за „Слободну Европу“, народни посланик СПО из Прокупља, Новица Радосављевић. Поред Прокупља, протестује се и у оближњем селу Топлице.

Амерички Сенат је омогућио употребу копнених снага без дозволе Конгреса.

Портпарол француског Министарства спољних послова Ан Газо-Секре, рекла је новинарима да Француска и НАТО одбацују поделу Косова и да Париз жели решење којим би се „ЕУ поверило управљање Косовом“, јавља Бета.

27. мај 1999.

Слободан Милошевић, председник СРЈ, Милан Милутиновић, председник Србије, Никола Шаиновић, потпредседник југословенске владе, генерал Драгољуб Ојданић, начелник Генералштаба ВЈ, и Влајко Стоиљковић, српски министар унутрашњих послова, оптужени су за злочине против човечности и ратне злочине, саопштила је Луиз Арбур, главни тужилац Хашког трибунала.

Југословенска влада је одбацила хашку оптужницу, Русија је оценила да је оптужница политички мотивисана и да ће отежати преговоре, а САД су саопштиле да тиме нису искључени директни преговори са Милошевићем.

„Еутел-сат“ престао је да емитује програм РТС преко сателита.

Лондонски „Тајмс“ пише да је Бил Клинтон спреман да размотри упућивање 90.000 америчких војника који би учествовали у правом копненом рату на Косову.

Хашима Тачија је у Паризу примио француски шеф дипломатије, Ибер Ведрин.

У Бону је почела припремна конференција за пакт стабилности за југоисточну Европу.

НАТО је, према АФП, најавио да ће у Македонију послати још 14.000 војника.

28. мај 1999.

Виктор Черномирдин је разговарао са Слободаном Милошевићем и на одласку из Београда, новинарима је рекао да је разговором задовољан и да ће следеће недеље сигурно доћи са Мартијем Ахтисаријем што би требало да буде његова последња преговарачка посета Београду. Главни циљ ове посете било је разјашњавање позиције југословенских власти када се ради о размештању мировних снага на Косову.

У Врњачкој Бањи протестовало је око стотину резервиста, јавља извештач „Слободне Европе“. „Сваког дана нама стижу лимени сандуци на којима нема ни прозорчића да би се видело лице

погинулих. Ни њихове мајке их нису виделе мртве”, говори за „Слободну Европу” студент из Лесковца.

Пуштено је око 100 Албанаца са Косова ухапшених од стране војних власти у Црној Гори, јавља извештач „Слободне Европе”. Ухапшени имају од 14 до 70 година и једна већа група њих је, после два месеца збега по косовским планинама, успела да се домогне Црне Горе, али је ту, како се наводи, ухапшена и „злостављана од стране резервиста у Андријевици”. Још 52 се налази у затвору.

29. мај 1999.

Генерал Владимир Лазаревић, командант приштинског корпуса, изјавио је за „Вашингтон Пост”, да су у петак поподне, код карауле „Морина”, албанска армија и ОВК, уз подршку НАТО који је на ту караулу испалио око 30 разорних пројектила, нападе ВЈ. Нешто раније истог дана, рекао је генерал Лазаревић, група од 600 припадника ОВК уз подршку албанске артиљерије покушала је да пређе југословенску границу на врбничком правцу. Лазаревић је новинарима рекао да се може сматрати да је копнена операција НАТО против ВЈ почела још 9. априла, када се догодио први покушај уласка ОВК на Косово, заједно са муџахединима и припадницима специјалних британских САС јединица, код карауле „Кошаре”.

30. мај 1999.

Луиз Арбур је изјавила да би оптужница Хашког трибунала против званичника СРЈ и Србије, требало да „донесе дуготрајан мир на Балкану”.

31. мај 1999.

Марти Ахтисари, фински председник и представник ЕУ за СРЈ, изјавио је пред очекивани долазак у Београд, да ће Русија одустати од противљења мировним снагама за Косово под доминацијом НАТО, па да зато све коначно зависи од пристанка Београда. Ахтисари је рекао за „Фајненсел Тајмс”, да мировне снаге неће бити класичне трупе УН за какве се залаже Москва, већ нешто слично мировним трупама у Босни.

На седници црногорске скупштине расправљало се о доласку мировних трупа на Косово. Потпредседник савезне владе, Данило Вуксановић, оптужио је црногорску власт да манипулише народом тврдећи да не би дошло до напада НАТО на СРЈ да је прихваћен споразум из Рамбујеа, док је црногорски министар правде, Драган Шоћ, рекао да је споразум из Рамбујеа био повољнији по СРЈ јер је предвиђао мањи број мировних трупа и локалну самоуправу а не мировни протекторат, што је, према Шоћу, у ствари садржај предлога Г-8.

1. јун 1999.

Преговори Виктора Черномирдина и Строуба Талбота „у четири ока”. Како сазнају извори блиски агенцији Бета, тражи се компромисно решење између категоричког става НАТО о размештању мировних трупа на Косову и руског предлога о истом, који је Черномирдин, приликом последњег боравка у Београду, понудио Милошевићу. „Руски план” предвиђа да међународним снагама на Косову командује представник једне од неутралних држава чланица НАТО, а да се војни контингенти земаља које су учествовале у агресији на СРЈ, разместе у Албанију и Македонију.

Међународни суд правде у Хагу одбио је захтев СРЈ да донесе привремену меру по тужби СРЈ, којом би се одмах зауставило бомбардовање. Ова одлука је донета већином гласова (12 према 3).

Бил Клинтон је изјавио да европске земље морају да обезбеде већину мировних трупа и да плате највећи део трошкова за обнову Југославије.

2. јун 1999.

Марти Ахтисари је изјавио да је на преговорима у Бону постигнут договор о мировном плану за Косово.

У Скопљу су се састали Мило Ђукановић и Киро Глигоров. Глигоров је изјавио да је са Ђукановићем разговарао и о могућем Пакту за стабилност југоисточне Европе.

Грчки премијер Костас Симитис изјавио је да се окончање сукоба у СРЈ може очекивати до 13. јуна када су избори за европски парламент.

Бела кућа је саопштила да ће САД на Косово послати 7000 војника.

3. јун 1999.

Виктор Черномирдин и Марти Ахтисари су у Београду разговарали са председником Милошевићем и другим српским и југословенским званичницима о њиховом предлогу за решење косовске кризе.

На ванредној седници, посланици Народне скупштине Републике Србије, прихватили су план међународне заједнице (за предлог су гласала 138 посланика, 74 је било против, а троје њих се уздржало од гласања). СРС је била против овог предлога и најавила је свој излазак из републичке владе.

Документ о Косову гарантује територијалну целовитост СРЈ и предвиђа „суштинско“ учешће НАТО у његовом спровођењу. Текст документа је распоређен у десет тачака и укључује временске рокове за повлачење снага ВЈ и полиције са Косова.

Према наводима агенције ДПА, модел за мировне снаге за Косово требало би да буде СФОР. Претпоставља се да би НАТО дао 48.000, а Русија 10.000 војника. Руски војници, вероватно, не би били под заједничком командом.

Наредне седмице се очекује састанак министара спољних послова земаља групе Г-8 које би, на основу документа прихваћеног у Београду, сачиниле резолуцију која би била понуђена СБ УН на усвајање.

Представници НАТО су изјавили у Бриселу да ће бомбардовање бити обустављено тек када Милошевић прихвати пет захтева НАТО. Хавијер Солана је новинарима рекао да му се споразум Запада и Русије чини „добром идејом“ и да се нада да ће она бити успешна.

4. јун 1999.

НАТО је наставио да гађа подручја Београда, Шапца и Новог Сада. Настављено је јако гранатирање Косова и југа Србије.

Европска унија је на самиту у Келну сачинила декларацију о Косову у којој се оцењује да је сада могуће политичко решење.

Кина је условила дебату о Косову у Савету безбедности УН заустављањем бомбардовања.

САД и НАТО и даље инсистирају на јединственој команди, а Русија понавља да њене снаге неће под команду НАТО.

У Бриселу је саопштено да су трупе НАТО стављене у стање приправности на 24 часа, како би одмах могле бити упућене на Косово, а UNHCR је у Женеви саопштио да је почео припреме за повратак око милион избеглица на Косово.

Немачка, Француска и Шпанија су условиле финансијску помоћ Југославији одласком са власти Слободана Милошевића. Бил Клинтон, председник САД, изјавио је да је Милошевићевостанак на власти „отворено питање“.

5. јун 1999.

Војни представници НАТО и СРЈ почели су разговоре о модалитетима повлачења југословенских снага са Косова, у месту Блаце на југословенско-македонској граници.

6. јун 1999.

НАТО је бомбардовао циљеве на Косову. Примећени су први знаци припрема за повлачење југословенских снага са Косова.

Разговори војних представника НАТО и СРЈ у Куманову су прекинути. НАТО је саопштио да југословенска страна није прихватила предложене начине и време повлачења и да ће бомбардовање бити настављено појачаним интензитетом. Представници Београда су, међутим, изјавили да су разговори били „конструктивни и садржајни“.

Игор Иванов је изјавио да ће Русија учествовати само у хуманитарној помоћи СРЈ, а да су за обнову и изградњу „одговорне чланице НАТО“.

7. јун 1999.

Бомбардовање је настављено појачаним интензитетом. Гађана су подручја Краљева, Ћуприје, Јагодине, Бољевца, али је већина напада концентрисана на подручје Косова. У нападу на Бољевац троје људи је погинуло.

Сматра се да је мировни процес заустављен након што су прекинути разговори између представника НАТО и ВЈ. НАТО је саопштио да је „ВЈ наставила своје активности на Косову“ и да „нема знакова повлачења“.

Влада СРЈ је затражила хитно заседање Савета безбедности УН о Косову, а Бил Клинтон и Борис Јељцин су се, у телефонском разговору, договорили да убрзају рад на постизању договора око мировног плана за Косово.

НАТО снаге на Косову бројаће 50.000 војника и биће распоређене у пет зона под командама САД, Велике Британије, Француске, Немачке и Италије.

Црна Гора је затражила од НАТО да не дозволи ВЈ да, приликом повлачења са Косова, прелази преко њене територије, јавља Ројтерс позивајући се на црногорске изворе, а преноси Бета.

Македонско Министарство за информисање саопштило је да је ВЈ два пута гранатирала погранична места на територији Македоније, преноси Бета. СРЈ је ове оптужбе одбацила, назвавши их „неистинитим и злонамерним“.

8. јун 1999.

НАТО је поново интензивирао нападе. Бомбардоване су две рафинерије нафте, у Новом Саду и Панчеву, подручја Ћуприје, Београда, Врања, Косова. У Новом Саду погинула је једна особа а осам је теже повређено.

Министри спољних послова групе Г-8 постигли су у Келну споразум о нацрту резолуције СБ УН којом се одобравају мировне трупе за Косово. Према нацрту, језгро трупа чиниће трупе земаља НАТО. Нацрт је заснован на члану 7 Повеље УН, којим се регулишу сукоби и дозвољава примена војне силе. СРЈ, међутим, очекује да СБ УН усвоји резолуцију засновану на члану 6 Повеље, којим се регулише мирно решавање спорова које не може да се намеће силом.

Државни секретар САД Медлин Олбрајт изјавила је да Алијанса не размишља да Русији повери „сектор“ на Косову. Бил Клинтон очекује координацију НАТО снага и руских јединица на Косову, али без јединствене команде.

9. јун 1999.

Представници НАТО и СРЈ потписали су у Куманову споразум о повлачењу југословенских снага безбедности са Косова. Рок за повлачење је 11 дана.

У нападима НАТО убијено је више од 2000 људи, а више од 5000 је рањено, извештавају државни медији.

Савет НАТО је усвојио „наредбу о активирању“ будућих међународних снага на Косову (КФОР).

Државни тужилац Црне Горе поднео је 151 пријаву за кривична и прекршајна дела која су починили припадници резервног састава ВЈ, саопштила је команда Друге армије ВЈ.

10. јун 1999.

Први пут после 77 дана није било напада НАТО на СРЈ.

Почело је повлачење југословенских снага са Косова.

НАТО је саопштио да суспендује нападе на СРЈ.

Савет безбедности УН усвојио је резолуцију којом међународним мировним снагама под командом НАТО одобрава да уђу на Косово. Кина се уздржала од гласања.

Председник СРЈ Слободан Милошевић у обраћању грађанима честитао им је мир, најавио обнову земље и саопштио да су у нападима НАТО погинула 462 војника и 114 припадника МУП-а Србије.

Строуб Талбот, помоћник америчког државног секретара, у Москви је изјавио да Русија не може добити свој сектор за контролу на Косову, а Виктор Черномирдин, посредник за решавање југословенске кризе, да Русија „не намерава да напусти своју утврђену позицију“.

Око 40 земаља и међународних организација прихватило је у Келну Пакт о стабилности Балкана. Црна Гора је учествовала у статусу посматрача.

Југословенски извори тврде да је штета причињена НАТО агресијом на СРЈ „тешка“ 100 милијарди долара, а западни да она износи око 30 милијарди долара.

Настасја Радовић, Календар, „Република“, година XI (1999), број 210 (1-15. април), 211 (16-30. април), 212-213 (1-31. мај), 214-215 (1-30. јун)

Прилог 11.

Године распада и протеста у Србији (1988–2000)

(I Године распада 1998–2000, II Године протеста)

I Године распада 1998–2000.

2. март 1988. Скупштина СФРЈ - Први велики митинг у Београду Слободан Милошевић се обратио окупљеним студентима, грађанима са Косова и Метохије и радницима: „Ускоро ће бити објављена сва имена и желим да вам кажем да ће они који су се послужили људима да манипулишу, ради остварења политичких циљева против Југославије, бити кажњени и бити ухапшени“. Из масе се чуло „Ухапсите Власија!“, а Слободан Милошевић је на то узвратио: „Не чујем добро, али ухапсићу“. *(према извештају ТВ Београд било око 300.000 људи, а према „осталим“ медијима између 30.000 и 50.000)*

18. новембар 1988. Ушће - Државни митинг устоличења Слободана Милошевића Председник Председништва Централног комитета Савеза комуниста Србије Слободан Милошевић обраћајући се грађанима који су доведени фабричким аутобусима на Ушће је рекао: „Битку за Косово ми ћемо добити без обзира на препреке које нам се постављају у земљи и ван ње. Победићемо, дакле, без обзира што се и данас удружују наши непријатељи ван земље са онима у земљи. А да битку за слободу овај народ добија, знају и турски и немачки освајачи“. *(према извештају ТВ Београд било око милион људи, по осталим медијима неколико стотина хиљада)*

9. март 1991. Трг Републике - Први велики опозициони митинг Због тога што ТВ Београд није желела да објави деманти СПО, Вук Драшковић је заказао митинг српске опозиције на Тргу Републике, а главни захтев је била оставка директора и четири уредника државне телевизије. Са терасе Народног позоришта окупљеним грађанима су се обратили лидери опозиције, а милиција на коњима покушала је да растера демонстранте. Касније је интервенисала воденим топовима, тукла демонстранте, а било је и мртвих: Бранислав Милиновић (демонстрант) и Недељко Косовић (полицајац). На улицама главног града појавили су се и тенкови. Забрањен је рад Б92 и НТВ Студио Б. Слободан Милошевић је у изјави на ТВ Београд демонстранте назвао „снагама хаоса и безумља“. *(према извештају ТВ Београд било неколико хиљада људи „хулигана“, а по независним медијима преко 50.000)*

10–11. март 1991. Теразијска чесма - Први студентски протест Као одговор на тенкове у центру Београда, из Студентског града кренули су студенти. На Бранковом мосту их је сачекала полиција, бацила сузавац и неколико их претукла. Зоран Ђинђић преговарао са полицијом која је групу од 5000 студената пустила да се придружи демонстрантима-студентима код Теразијске чесме. Демонстранти су имали осам захтева, а између осталог оставку Душана Митевића, директора РТВ и четворо уредника ТВ Београд, оставку министра полиције Радмила Богдановића и омогућавање рада Радија Б92 и НТВ Студио Б. *(државни медији говорили о „групици“, а према извештају НТВ Студио Б било око 20.000 људи)*

11. март 1991. Ушће - Први контрамитинг У организацији СПС на Ушћу одржан митинг „За одбрану Републике, за уставност, слободу и демократију“, уз козарачко коло и повике „Слобо, слободо“, „Убице, фашисти“, „Не дамо Косово“, „Усташе, усташе“, „Судите Вуку“. На митингу су говорили Душан Матковић, Петар Шкундрић, академик Михајло Марковић, Живорад Игић и Радоман Божовић. Матковић је рекао да су студенти на Теразијама хулигани и позвао присутне да крену са Ушћа и обрачунају се са њима. *(ТВ Београд и Политика јавили да је било 150.000 људи, независни медији говорили о тридесетак хиљада)*

15. јун–10. јул 1992. Студентски протест Због ступања на снагу санкција међународне заједнице од 30. маја, студенти затражили оставку Слободана Милошевића, председника Србије. Подршку добили од студената Новог Сада, Ниша, Крагујевца и Приштине. Делегација студената и професора разговарала са Милошевићем који је рекао да он има подршку радника, сељака и грађана, те да не жели да поднесе оставку. Један од студената после разговора рекао да „председника ни атомска бомба неће отерати“. Председник није поднео оставку, а све се завршило оставком ректора Рајка Врачара.

28. јун–јул 1992. испред Савезне скупштине – Видовдански сабор Оставку Слободана Милошевића затражила опозиција организована у ДЕПОС, али и престолонаследник Александар Карађорђевић који је први пут дошао у Србију. Првог дана говорили патријарх Павле, престолонаследник Александар Карађорђевић и сви лидери опозиционих странака удружених у ДЕПОС. *(по извештају РТС-а првог дана присуствовало је неколико десетина хиљада „случајних пролазника“, по извештају Студија Б 700.000, а по извештају страних агенција од 200 до 500 хиљада)*

Јул 1993. Савезна скупштина – Хапшење Драшковића Пошто је посланик СРС Бранислав Вакић у Скупштини Југославије нокаутирао посланика СПО Михајла Марковића, избиле су демонстрације. Тим поводом 2. јула ухапшени су Вук и Даница Драшковић. После интервенције разних хуманитарних организација, доласка госпође Данијел Митеран, демонстрација на Тргу Републике и писма које је Драшковић написао Милошевићу, председник Србије је аболирао брачни пар Драшковић.

Новембар 1996–фебруар 1997. широм Србије грађански и студентски протести После краће на локалним изборима, коалиција Заједно организовала је свакодневне протесте грађана у већим градовима Србије. Упоредо са грађанским отпочели су и протести студената. Пишталке и шетња биле су карактеристика протеста, али и кордони милиције доведене из унутрашњости. Резултати избора (победа опозиције на локалном нивоу) признати после доласка Фелипеа Гонзалеса и Милошевићевог *lex specialis*-а. *(протест је трајао три месеца)*

24. децембар 1996. Теразије – Контрамитинг СПС је организовао контрамитинг на коме је говорио и Слободан Милошевић. На скандирање „Слобо ми те волимо“ председник је узвратио „Волим и ја вас“. Пре, за време и после митинга било је неколико ескцесних ситуација између присталица коалиције Заједно и присталица Слободана Милошевића. Завршило се погибијом једног присталице коалиције Заједно и тешким рањавањем другог, као и са више десетина повређених на обе стране. Србија је тог дана била на ивици грађанског рата. *(према извештају РТС било пола милиона људи, а према независним медијима само 40.000)*

Студентски протести током 1998. године Поводом доношења и примене новог Закона о универзитету, који је још јаче ограничио аутономију универзитета, односно поводом кризе на Косову – били су како по обиму и по трајању кудикамо мањих размера, далеко мање запажени од претходних протеста, иако је повод за њих била ситуација на универзитету, која је била најтежа до тада. Протестни скупови овога пута били су организовани углавном поводом забране уласка на факултете појединим професорима и студентима.

www.beograd.rs

II Године протеста

Протесту против НАТО бомбардовања 1999. као највећем популистичком спектаклу с краја 20. века (у којем је популизам, како политички тако и културни, доживео свој врхунац), претходила је деценија друштвених покрета и протеста у Србији, разноврсних масовних догађаја који су обележили време аутократије Слободана Милошевића, време развоја и успона српског популизма. Читава деценија испуњена је „догађањем народа“, „митинзима истине и солидарности“, демонстрацијама и контрадемонстрацијама, протестним скуповима, акцијама феминистичких, мировних иницијатива, опозиционим митинзима, студентским протестима. Анализирајући спектакле као друштвену драму и отворени театар живота, са често трагичним последицама, у светлу политике, културе, комуникације и симбола, Мирослава Лукић-Крстановић у тексту „Спектакли XX века: политичке арене и културне сцене у Србији“ констатује да: „пред крај осамдесетих година, масовна окупљања су се по форми, садржају и циљевима поларизовала у следеће формације: 1. Политичко средство у пропагирању политике и режима Слободана Милошевића, што је покренуло тип популистичких митинга са сценаријом идолопоклонства и митоманије (1987, 1988, и 1989. године, када је одржан највећи митинг у знак јубилеја шестсто година од Косовске битке); 2. Средство у антирежимској борби и промоцији новог лидерства, што је условило тип масовних скупова у виду протеста и демонстрација, са често трагичним последицама; 3. Грађански и антиратни скупови са порукама за мир, грађанска права и слободе, креирајући бунтовни и еманциповани улични театар”.⁷⁵⁴ Након два велика протестна таласа (1991/1992, 1996/1997) режим Слободана Милошевића срушен је 5. октобра 2000. године у највећој побуни Срба у 20. веку.⁷⁵⁵ То више није био народ који се „догодио“ већ народ коме је прекипело.

Читава деценију владао је национални занос, хаос и вихор народног поклича, националних сукоба и ратова, авантуристичка политика, милитантна идеологија и милитантни политички дискурс. Протести као облик изражавања политичких ставова током „ере Милошевић“ (п)остали су ефикаснији од „демократских“

⁷⁵⁴ www.etno-institut.co.rs/cir/team/miroslava_1.php

⁷⁵⁵ Бранка Прпа, историчар, Б92, фебруар 2012.

избора, све док је режим могао манипулисати изборним резултатима. Стога Ђорђе Томић исправно констатује да су протести скоро заменили изборе као средство за смену режима и све више су посматрани као основни начин решавања проблема, а не као алтернатива.⁷⁵⁶ Истовремено, протести против режима водили су ка даљој репресији, која је опет могла да води само ка даљим протестима. Успоставила се једна врста дихотомије: политички актери могли су бити или за или против режима, могли су бити или пријатељ или непријатељ.⁷⁵⁷ Наиме, деведесете године 20. века представљале су раздобље у којем су линије разграничења међу различитим покретима и иницијативама биле врло танке, а често потпуно и избрисане. Једина значајна линија, чини се, била је дуго година повучена тако да је искључиво правила разлику између прорежимски и антрежимски оријентисаних групација и покрета, што је тада била значајна разлика, али је у многоне доводила до конфузије и замагљивала стварну природу бројних друштвених проблема. Сам режим се дугорочно оријентисао само ка одржању своје моћи. Опозиција је била на тај начин приморана да све своје политичке циљеве стопа у један циљ: да сруши режим. Политички систем се поделио: Милошевићев режим је контролисао институције и тек у ограниченој мери дозвољавао учешће опозиционих партија у њиховој активности, а опозиција је контролисала улицу. Владајући режим је уз то контролисао финансијске ресурсе и осигуравао приступ тим средствима уз помоћ полиције и војске (опредмеђујући мисао Лава Троцког да бирократија ништа не воли више од беде јер потребу свог постојања види у дистрибуцији беде), а опозиција је на дужи рок могла да мобилише веће делове становништва него режим. Тако је створен један политички систем у коме је након неколико протестних циклуса дошло до релативно јасне расподеле улога. Мада су националистичка идеологија и популистичка стихија маргинализовале све демократске групе и иницијативе на све ужи простор друштва и јавног живота, низали су се и антиратни протести на улицама и трговима поводом разарања Вуковара, Дубровника, Мостара, Сарајева, уопште

⁷⁵⁶ Ђ. Томић, Уличне студије – одсек: протест! Студентски протести током „ере Милошевић“, Цензура, Нови Сад, 2009, стр. 188.

⁷⁵⁷ Mathias Rüb (2007): *Serbien unter Milošević. U: Dunja Melčić (ur.): Der Jugoslawienkrieg. Handbuch zu Vorgeschichte, Verlauf und Konsequenzen. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, сmp. 328*

против ширења рата.⁷⁵⁸ Несумњиво је најзначајније што су сви протести и друштвени покрети деведесетих година у Србији тежили друштвеним променама, јачали тзв. цивилно друштво, створили једну врсту новог социјалног капитала и активистичке праксе, појачавајући протестни потенцијал друштва на дугом путу из претполитичког у политичко стање. Без обзира на све странпутице, раскрснице и лутања, српски антирежимски протести залагали су се за демократизацију друштва, док су по садржини своје критике били део општег политичког контекста, репродукујући доминантне дискурсе у сфери политике.

У периоду између 1990. до 2000. године нису рађена истраживања о младима у Србији што је још један од показатеља приоритета земље и невидљивости младих људи, који су изгубили и ону симболичну улогу коју су имали у социјализму. Стјепан Гредел у истраживању „Политичка култура младих“ наводи да су током деведесетих година прошлог века некада привилеговане „генерације будућности“ живеле и сазревале као генерације без будућности: „Животарење у трауматском окружењу растурања бивше државе, ратова, ширења атавистичких и дилувијалних мржњи и злочина, ендемског сиромаштва, распада или посувраћења друштвених вредности и норми, те редукције форми друштвености углавном на уже (превасходно) породично окружење, оптерећено борбом за голу егзистенцију, није био перспективни амбијент сазревања и укључивања у друштво, које их је препустило њима самима. Осим када су могли бити инструментализовани и злоупотребљавани као гласачка машина или као ‘топовско месо’. Отуда треба веровати исказима око 70% младих у узорку да ‘нису имали никакве узоре’ у свом формирању и социјализацији (понајмање у дерегулисаној систему образовања и политике)“.⁷⁵⁹ Разматрајући однос младих према друштвеном активитету и политици Гредел анализира историјат активитета младих. Како је у овом истраживању категорија омладине схваћена

⁷⁵⁸ Најистрајније антиратне активности повезане су са Сарајевом. Неколико невладиних организација (Република, Београдски круг, Центар за антиратну акцију, Жене у црном и др) и политичких странака (Републикански клуб, Реформска странка, Народна сељачка странка) основали су групу „Живети у Сарајеву“, која је од 1992. до 1995. систематски протестовала против бомбардовања Сарајева, прикупљала помоћ и организовала разне кампање за ослобађање града и грађана. Организован је и одлазак у Сарајево, у време рата (јула 1994), и посета Сарајлија Београду (почетком 1995).

⁷⁵⁹ У: „Млади изгубљени у транзицији“, Центар за проучавање алтернатива, за издавача Милан Николић, 2004.

временски (генерацијски) веома флексибилно, Гределъ је покушао да утврди каква су (и колика) историјска „сећања” на бурне политичке догађаје од краја осамдесетих година прошлог века, па до 2000. године.⁷⁶⁰

Историјат активизма младих (%)

Протести	Да, активно	Да, пасивно	Не, био сам сувише млад	Не, био сам против тих догађаја
Митинг на Ушћу 1988.	1	4	75	20
Прослава 600 година Косовске битке 1989.	1	7	75	17
Деветомартовске демонстрације 1991.	2	11	71	16
Студентски протест 1991.	3	13	70	14
Студентски протест 1992.	3	14	69	14
Протест 1996/1997. (шетње)	15	27	45	14
Чувари мостова у време бомбардовања 1999.	3	22	30	46
Акције Отпора	9	53	18	20
Мирна револуција 5. октобра 2000.	21	48	17	14

Извор: Стјепан Гределъ, Политичка култура младих, у: „Млади изгубљени у транзицији”

⁷⁶⁰ Гределеви налази су: већина испитаника, у просеку близу три четвртине, била је премлада да би памтила „праскосорје” политичких борби у Србији (митинг на Ушћу 1988, обележавање 600 година од Косовске битке 1989) – једва 5, односно 8% је у њима активно, односно пасивно учествовало, они који нису, изјављују да су били против (петина против Ушћа и 17% против Газиместана). Политичке борбе у доба процвата плурализма (9. март 1991, Студентски протести 1991. и 1992) већ су у сећању знатнијег броја испитаника: у конфликтима 9. марта је суделовало 13% испитаника, док је против тог догађаја било 16%. Студентске протесте 1991. године подржало је укупно 16%, а годину дана касније 17% испитаника (уз веома мало активно учешће, по 3%). У обе године, противника протеста је било по 14%. „Средњу фазу” политичких борби обележиле су протестне шетње 1996/1997, поводом непризнавања и покушаја поништавања резултата локалних избора. Овде је већ учешће младих било знатније, 45% испитаника је учествовало, од чега је „активних шетача” било 15% (сваки седми), остали су их подржавали. Број противника остао је исти као 1991. и 1992. године (14%). Напокон, „зрелу фазу” обележавају „чувари мостова” (током НАТО ваздушних напада на СРЈ 1999. године) и као, контрапункт, грађански отпор *ancient regime* и мирна „демократска (р)еволуција” у октобру 2000. „Ауто-таргетовала” се 1999. године на мостовима четвртина младих, од њих 3% активно. Против је било 46% испитаника. Када је ова бласфемична демагогија отишла у ропотарницу историје, у акције Отпора против истрошеног режима укључило се готово две трећине младих (истина, активно сваки десети, али и уз подршку сваког другог), противника је било три пута мање (20%). Паду старог режима допринос је дало 69% младих испитаника, од чега сваки пети активно. Противника оваквог исхода је међу младима, поново, као 1991, 1992. и 1996/97. године било 14%.

Све наведене протестне догађаје (Године распада 1998–2000) могли бисмо као изузетне социјалне чињенице промишљати у многим равнима: кроз позиције са којих је долазила критика уперена против режима,⁷⁶¹ кроз однос између „националног питања” и питања демократије која су постављана, кроз развој систематске репресије режима до терора над неистомишљеницима, кроз однос статичности и динамичности протеста, кроз њихову бројност, трајање и раширеност, кроз пут пређен крајем осамдесетих од „летећег јогурта” до „летећих јаја” средином деведесетих, кроз развој нових, ненасилних протестних форми,⁷⁶² кроз однос симболичних форми, колективног идентитета, идејних садржаја и захтева протестујућих, кроз призму њихових идеолошких основа. Могли бисмо их промишљати и бележећи интензитет и количину насиља које је режим разливао улицама: губитком људских живота,⁷⁶³ пендрецима, сузавцем, коњицом, батинањима, увредама, отказима, јауцима и хапшењима.⁷⁶⁴

⁷⁶¹ Ратове нпр, за које је окривљен режим Слободана Милошевића, део протестујућих је критковао из позиције мировног дискурса, а део због њиховог по Србију негативног исхода.

⁷⁶² Иако је појединачне протестне форме тешко (систематски) приказати одвојено, с обзиром на то да је већина протестних акција обухватала истовремено неколико различитих облика, треба подвући неколико најважнијих: (1) протестни скупови, (који су у ретким случајевима били истовремено и „седећи” скупови – *sit-ins*, на којима су говори појединих говорника представљали централни део); (2) блокаде факултета; (3) протестни маршеви или „шетње”; (4) улично позориште, тј. коришћење улице као јавног простора за инсценирање одређених (симболичних) перформанса (у чему је, поред осталог, велику улогу играо и звук – бука, односно музика); (5) плакати, леци, графити, слогани, пароле и сл. и (6) трибине и округли столови.

⁷⁶³ У вишечасовном окршају полиције и демонстраната у центру Београда, 9. марта 1991. погинули су демонстрант, осамнаестогодишњи ученик Бранивоје Милиновић, и полицајац Недељко Косовић, а повређено је више од 200 демонстраната. Демонстрације 1. јуна 1993. године догодиле су се после физичког напада посланика Српске радикалне странке Бранислава Вакића на посланика СПО-а Михајла Марковића. Марковићу је тада сломљена вилица, након чега су се присталице СПО-а спонтано окупиле под паролем „Стоп фашизму”. Потпредседник СПО-а Александар Чотрић рекао је новинарима да још нису откривени одговорни за смрт полицајца Милорада Николића који је под неразјашњеним околностима убијен на тим протестима и затражио да се коначно пронађу и казне починиоци. „Држава данас треба да се извини свим тадашњим жртвама”, рекао је Чотрић и навео да су се тадашње мирне демонстрације СПО-а претвориле у сукобе за које је одговоран Милошевићев режим, а који су кулминирали хапшењем лидера СПО-а Вука Драшковића и његове супруге Данице и још око 130 демонстраната; према „СПО обележио 20 година од демонстрација”, www.blic.rs, 1.6.2013; Током грађанског и студентског протеста 1996/1997. СПС и ЈУЛ су организовали контрамитинг под именом „За Србију” 24. децембра 1996. године у 15 часова на истом месту где су се присталице коалиције Заједно недељама сакупљале. На протестима је говорио и Слободан Милошевић. Пре, за време и после митинга било је неколико ескцесних ситуација између присталица коалиције Заједно и присталица Слободана Милошевића. У јутарњим часовима тога дана аутобуси, са присталицама СПС и ЈУЛ из целе Србије, почели су да пристижу у Београд. У групама су прилазили центру града носећи транспаренте и узвикивајући пароле. На улицама Београда људи су били опозиционо настројени тако да је све ово за њих била отворена провокација. Напету ситуацију погоршавало је то што на улицама, скоро до пред почетка контрамитинга, готово да није било полиције. Инциденти, у виду бацања каменица, пребијања, пуцњи били су честа појава. Завршило се погибијом једног присталице коалиције Заједно (Предраг Старчевић) и тешким рањавањем другог (Ивица Лазовић), као и са више десетина повређених на обе стране. Тело

Могли бисмо их промишљати и мноштвом исписаних и неисписаних судбина протестујућих, рекама крви, суза, протестним покличима, узвикиваним слоганима, исписиваним паролама на транспарентима, графитима на зидовима и жељама у срцима протестујућих. Великим очекивањима, (не)испуњеним надама, разбијеним илузијама.

Предрага Старчевића пронађено је на мосту Газела, а преминуо је од последица батинања, највероватније симпатизера СПС, а случај никада није разјашњен. На Ивицу Лазовића је испред просторија СПО-а у Кнез-Михајловој пуцао из пиштоља Живко Сандић, један од кандидата СПС-а на локалним изборима у Вршцу. CNN-ов снимак пуцња обишао је цео свет. Многи процењују да је Србија тог дана била на ивици грађанског рата; Момак који је током протеста 1996/1997. у Београду носио лутку Слободана Милошевића у робијашком оделу, брутално је претучен и одређена му је казна затвора од 25 дана. „Дејан Булатовић (21) из Шида ухапшен је у ноћи 6. децембра и претучен у Градском секретаријату за унутрашње послове Београда зато што је на демонстрацијама коалиције Заједно у Београду носио лутку Слободана Милошевића у робијашком оделу, саопштили су његови браниоци. Они су саопштили да је Булатовићу сломљен нос и да има тешке повреде грудног коша. Колико је та ствар озбиљна говори и то што су полицајци сами позвали хитну помоћ да га прегледа и да би видели да ли ће преживети батине” („Наша Борба”, 9. 12.1996).

⁷⁶⁴ Сведочећи о насиљу на демонстрацијама 1991, књижевник Борислав Пекић у „Носталгија и батине, Одмор од историје”, LXXXVI део, БИГЗ, 1993. сведочи: „Све време сам био са гђом Видом Огњеновић в. д. управника Народног позоришта и са господом Мићуновићем, Нинковићем и другима. Ништа се није збивало што би могло да предочи догађаје који су нас чекали. Било је, наравно, извесних ствари са којима се ја, као демократа, не слажем, крилатица које ја не бих узвикивао, али то је ствар слободне воље демонстраната, који у свакој демократској земљи имају право да кажу оно што мисле. Дошли смо пред Телевизију, где смо хтели да кажемо неколико речи и да продужимо до Дома омладине, где је било договорено да наставимо наш протест. Дочекао нас је кордон милиције, момака који су мирољубиво изгледали и са којима сам ја сасвим лепо разговарао. Пре тога су са прозора зграде телевизије избачени неки папири, што сам ја протумачио жељом да се ионако прљаве београдске улице још више запрљају, па да се после демонстранти оптуже да су свиње и варвари. Кад је туча почела, ја нисам био на улици, већ сам прешао преко пута да доведем Виду Огњеновић. У том тренутку сам видео групу милиционера како трче из правца Главне поште и у трку ваде пендреке. Они су били апсолутно избезумљени. Знам како изгледа полиција Енглеске, па и француска полиција је врло оштра, али хладна. Ја мислим да су били љути зато што смо ми цео дан били на улици и тиме их малтретирали. Један од њих је казао: ‘Каква је то демократија која ме зеза цео дан’. Замислите, тај човек не може да трпи демократију један дан. Како би му било да потраје дуже? Онда је без икаквог упозорења настало батинање демонстраната који су се повлачили. Тукли су нас уз повике ‘Удри их мајку им њихову!!!’. Био сам изненађен и запрепашћен! Стао сам испред наших људи покушавајући да их заштитим. Каквог има смисла добијати батине? Није човек магарац да добија батине. Треба да се чувамо тога. Тада се догодило, не знам како, један милиционер ми је просто пришао и ударио ме у ногу. Нисам сигуран, али мислим да сам добио и један ударац у главу који у том тренутку нисам ни осетио, јер ме је јако болела нога од првог ударца. Та иста нога ми је већ једном пребијена у специјалној полицији, 1949. године. Просто сам осетио носталгију, знате. Пале су ми и наочаре, што је ћоравом човеку велики страх, јер не види, а и вртело ми се у глави и осетио сам несвестицу. Гојко Ћого ми је подигао наочаре, прогледао сам, и видео неколицину редара који су преостали на ногама након туче и извели ме са улице. Тада се већ стање смирило. Тучњава је врло кратко трајала. Неколико минута, можда. Затим смо се, наравно, вратили у Дом омладине и тамо одржали један састанак, након кога смо се разишли. Морам само додати да не могу разумети такву реакцију полиције. Покушавам логички да је оправдам. Тражим од министра, који је за то одговоран, да изволи објаснити зашто је издао такву наредбу. Да поднесе доказе — шта га је приморало да пребија народ. У те доказе укључујем и наводно превртање аутомобила, и напад ножем на једног милиционера. Питам се зашто нападач није одмах ухваћен? Сви демонстранти, па и ја, помогли би да се тај убица ухвати и осуди. Ми смо на нашој конференцији за штампу своје доказе изнели. Зашто и друг министар то не учини? То је мистерија коју вероватно никада нећемо разрешити...”. Видети и Мала хроника насиља у: Тамара Груден „Како се опирала Србија”, Наши дани, Београд, 2001, стр. 188–204.

Бурна су и страсна била дугогодишња протестна освајања слободе у Србији. Могли бисмо их промишљати и кроз освајања простора слободе, кроз слике које, попут фотографије протестног самоспаљивања будистичког свештеника из 1963,⁷⁶⁵ остају иконична представа протеста против било каквог облика политичког насиља и социјалне неправде. Аутору овога рада три слике са три протестна догађаја из деценије протествовања – слике три жене у протесту – остају симболом храбрости, вертикала пробоја из ништавила, бесмисла, каљуге у које је режим Слободана Милошевића утапао становништво. Прва је слика Драгане Милојевић Срдић, жене која је на демонстрацијама у Београду 9. марта 1991, док су хладни млазеви већ потискивали на хиљаде људи па чак и демонстранте с моткама, пркосно стала пред полицијски водени топ и остала тако да стоји под жестоким млазевима воде са уздигнута три прста и постала симбол народног бунта и опозиционог отпора. Слика слабашне жене с подигнута три прста испред блиндираног оклопњака као визуелни отисак побуњеничког духа Београда, остала је забележена захваљујући фоторепортеру „Вечерњих новости“ Предрагу Митићу и обишла свет. Друга: почетком фебруара 1997. године током Студентског и грађанског протеста, на Бранковом мосту једна жена, Весна Пешић, супротставља се кордонима полиције која креће да је батина. Трећа: за време бомбардовања СР Југославије 1999. у Чачку на митингу Грађанског парламента једна жена, Верица Бараћ, говори да се треба супротставити и бомбардовању НАТО пакта и Милошевићевом режиму који проузрокује то бомбардовање. Говори искрено, разложно и храбро, говори у време страховладе док је Србијом владао или мук или хорско певање, говори када се такво говорење плаћало животом.

Године у којима се Србија опирала режиму Слободана Милошевића могли бисмо промишљати и кроз прешлет језика режимских, као и протестних парола и слогана.

⁷⁶⁵ Једна таква фотографија постала је иконична слика рата у Вијетнаму и 50 година после није носталгична форма испражњеног садржаја. Постала је, као и сâм догађај који је на њој представљен, инспирација и подстицај за протест и борбу. На фотографији се види тело, још увек живог вијетнамског будистичког свештеника у пламену. Чином самоспаљивања желео је да изрази протест администрацији председника *Ngô Đình Diệm*-а. Фотографија је обишла свет за врло кратко време и утицала на председника САД Џона Кенедија да престане да подржава владу овог вијетнамског председника. Дописник Асопијетед преса Малколм Бровн добио је и Пулицерову награду за фотографију овог догађаја 1963. године. Натпис испод фотографије која се појавила у *Philadelphia Inquirer*-у 12. јуна, 1963: „Старији будистички свештеник *Quang Duc* је захваћен пламеном у тренутку самоспаљивања до смрти у знак протеста против прогањања у Сајгону, Вијетнам”.

Низати и једне и друге као бисере: режимске предизборне паролe и слогане, па протестне покличе и узвике, па опет режимске, па исписане паролe и слогане на транспарентима свих протеста. Та ниска би нам показала да читаву причу о једној деценији можемо испричати управо језиком парола и слогана. И да је та ниска заправо пут од првог бисера у низу – паролe: „Косово је Србија!”⁷⁶⁶ која се први пут појавила на Газиместану 1989. до последњег – паролe „Косово је срце Србије!” којом се на протесту против НАТО бомбардовања 1999. круг и затворио, а недуго потом и крунисао паролама и слоганима највеће побуне Срба у 20. веку, 5. октобра („Народ је отпор”, „Отпор, јер волим Србију”, „Шири се”, „Отпор до победе”, „Народ бира, а не Мира”, „Нас је више”, „Готов је”).

Сви смо ми склони олаком заборава, не само догађаја, него и личности, великих и значајних имена из ближе и даље историје, несвесно прихватајући Ничеово упозорење – да би се историја поднела, потребна је доза заборава. Можемо се сложити са Тодором Куљићем⁷⁶⁷ да постоји и прошла будућност и будућа прошлост и да ангажман мисли о прошлости улива управо нада. Искуство је савремена прошлост које се можемо сећати а нада присутна у садашњици је осавременења будућност, унутрашња веза прошлости и будућности. Структуре очекивања, које обликују слику прошлости, важније су од реалности истих нада, тврди Л. Хелшер. Стога не би требало дозволити да данашњи „преузимаачи сећања” и њихов данашњи политички дискурс мењају однос између памћења и заборава, да померају наше димензије простора сећања и наше путеве промишљања прошлости, садашњости и будућности. Или како то каже Ђуро Шушњић: „Укратко: ми се морамо одлучити или за школу памћења или за школу мишљења!”⁷⁶⁸ У противном, остаје нам само да следимо мото изложбе Душана Оташевића: „Појединац без памћења – весела нација”⁷⁶⁹ и седнемо у његов

⁷⁶⁶ Према Весна Половина, „Лингвистичко-прагматички аспекти неких исказа у текстовима о прослави Косовског боја, 1939. и 1989. године”, Научни састанак слависта у Вукове дане, МСЦ, Београд-Крушевац-Тршић-Нови Сад, 13-17.9.1989.

⁷⁶⁷ „Култура сећања – теоријска објашњења употребе прошлости”, Чигоја, 2006.

⁷⁶⁸ У: „Дијалог и толеранција”, Чигоја, Београд, 2007.

⁷⁶⁹ У београдској Арт галерији представљено је духовито и иронично дело названо „Амнезијатор”. Његов творац, Душан Оташевић каже: „Свакој држави је циљ да се што пре заборава непријатни догађаји из прошлости. Мени је увек било запањујуће и то што је велики број оних људи који су избегли због рата деведесетих година 20. века заборавио да је управо она политичка опција коју често подржавају довела до пропасти. И то је то укидање између узрока и последице”, www.blic.rs, 7.10.2008.

„Амнезијатор” – велику столицу направљену од дрвених плоча, опремљену неком врстом кациге, односно шлемом у облику шајкаче, спремну да дочека сваког појединца да у њу седне и препусти се забраву, а представљену уз пратећи рекламни спот који у духу најатрактивнијих маркетиншких порука истиче важност овог производа: „Амнезијатор побољшава вашу склоност ка забрављању, отклања везу између узрока и последице и омогућава да заборавите и људе и догађаје”. Са надом да до тога неће доћи, написан је овај прилог раду.

